

רשב"א - מסכת כתובות

• פרק בתולה נשאת • פרק האשה שנתארמלה • פרק אלו נערות • פרק אף על פי • פרק מציאת
האשה • פרק המדיר • פרק האשה שנפלו • פרק הכותב לאשתו • פרק מי שהיה נשוי • פרק
אלמנה ניזונת • פרק הנושא את האשה • פרק שני דייני

פרק בתולה נשאת

ב. ב. ג. ג. ד. ד. ה. ה. ו. ו. ז. ז. ח. ח. ט. ט. י. י.
יא. יא. יב. יב. יג. יג. יד. יד. טו. טו.

פרק האשה שנתארמלה

טז. טז. יז. יז. יח. יח. יט. יט. כ. כ. כא. כא. כב. כב. כ.
ג. כג. כד. כד. כה. כה. כו. כו. כז. כז. כח. כח.

פרק אלו נערות

כט. כט. ל. ל. לא. לא. לב. לב. לג. לג. לד. לד. לה. לה.
לה. לו. לו. לז. לז. לח. לח. לט. לט. מ. מ. מא. מא.
מב. מב. מג. מג. מד. מד. מה. מה. מו. מו. מז. מז. מח. מח.
מט. מט. נ. נ. נא. נא. נב. נב. נג. נג. נד. נד.

פרק אף על פי

נה. נה. נו. נו. נז. נז. נח. נח. נט. נט. ס. ס. סא. סא.
סא. סב. סג. סג. סד. סד. סה. סה.

פרק מציאת האשה

סו. סו. סז. סז. סח. סח. סט. סט.

פרק המדיר

ע. ע. עא. עא. עב. עב. עג. עג. עד. עד. עה. עה. עו. עו.
עז. עז.

פרק האשה שנפלו

עח: עט. עט: פ. פ: פא. פא: פב. פב: פב:

פרק הכותב לאשתו

פג. פג: פד. פד: פה. פה: פו. פו: פז. פז: פח. פח: פז:

פרק מי שהיה נשוי

צ: צא. צא: צב. צב: צד. צד: צה:

פרק אלמנה ניזונת

צו. צו: צז. צז: צח. צח: צט. צט: ק:

פרק הנושא את האשה

קא: קב. קב: קג.

פרק שני דייני

קז. קז: קח. קח: קט. קט: קי. קי: קי:

פרק בתולה נשאת

דף ב - א

מתני': בתולה נשאת ביום הרביעי ואלמנה ביום החמישי וכו', שאם היה טוען טענת בתולים היה משכים לבית דין. פירש רש"י ז"ל (ד"ה

בשני): מתוך שבא לבית דין ישמע הקול ויבואו עדים ויעידו. הוזקקו לפרש כך, משום דאמרינן בגמרא (לקמן ט, א) דאינו נאמן לאוסרה עליו אלא באשת כהן, או בנתקדשה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד, דליכא אלא חדא ספיקא, ולא משמע ליה דמתניתין משום הני תרתי מתניא.

ואינו מחזור, דבהדיא אמרינן בגמרא (ט, ב) דמשום נאמנותו הוא, כדקתני אף אנן תנינא תנן שאם היה טוען טענת בתולים למחר משכים לבית דין, מאי לאו דקא טעין פתח פתוח לא דקא טעין טענת דמים, אלמא כולהו משמע להו דמשום נאמנותו הוא. ובאשת כהן, אי נמי באשת ישראל שקבל אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד.

הא דלא מפרש טעמא דאמרינן לאלמנה במתניתין (לקמן ה, א), משום דתקנת שקדו אינה תקנה קבועה דבאיניש לא חאיש לברכה, אי נמי אדם בטל, דליכא משום שקדו, נושא את האלמנה כל זמן שירצה וכדמשמע בגמ'. והיינו טעמא נמי דלא מפרש במתניתין טעמא דיום ראשון אין הבתולה נשאת בו, משום דטריח ליה, דליכא משום דשקדו, נושא באחד בשבת וכדאיתא בגמרא (לקמן ג, א):

גמרא: אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ביום ד' וכו'. שמועה זו רבים פירושיה (עיי רמב"ן), ומסתברא דהכי פירושה. מפני מה אמרו ביום רביעי ולא באחד בשבת, דטעמא דמתני' הא איתיה באחד בשבת, לפי ששנינו הגיע זמן ולא נשאו, יכול אם הגיע זמן בא' בשבת אעפ"י שאין כאן איקרורי דעתא יהא מעלה לה מזונות, לכך שנינו ביום רביעי ולא ביום א' בשבת לפי שהוא מעוכב בתקנת חז"ל, ומשום הכי מתמה רב יוסף בעצמו שאין זה טעם ליום א' בשבת, ודין שמענו טעם לא שמענו.

ואמר: תלי תניא דמפרש טעמא. כלומר, משנתנו שטעמיה מפורשין ומספיקין לתקנתן, אלא שאנו צריכין לחקור טעם מפני מה אינה נשאת אף ביום אחד בשבת, שהטעם השנוי מספיק לו גם כן ותולה אותה בדתניא, שאין טעמה מפורש, אפילו שנו כן במשנתנו מפורש ולא בא' בשבת שאם הגיע זמן ולא נשאו אינה מעלה לה מזונות עד רביעי בשבת, לא ידענו עדיין טעם תקנתן זו, שאין זה טעם אלא גזירת דין, ואין מן הדין לומר שמשנה זו שהיא ברורה ומגלה פירושיה וטעמיה תלויה בדבר שאין בו טעם. אלא הכי אמרוה נהלי מפני מה אמרו וכו'.

[אלא אי אתמר הכי אתמר] ולא גרסינן אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב שמואל, דרב יוסף גופיה הוא דאמר ליה, דרמי פלוגתא אנפשיה הוא ומדכר.

ועכשיו ששנינו שקדו. מדברי שמואל הוא, ושמואל הוא דקאמר הכי. והראיה, דלישנא קמא נמי קא מדכר לה רב יוסף להא מתניתין שהגיע זמן ולא נשאו, והיא היא דמבלבלת דעתו וקאמר היכי תליא תניא בדלא תני, הכי קאמר, ועכשיו ששנינו כמשנתנו נשאת ביום רביעי לבד ולא בא' בשבת, ועל כרחך משום שקדו הוא, הגיע זמן בא' בשבת אינו מעלה לה מזונות. ואף על גב דלא שנינו לה בהדיא, כיון דעל כרחין טעמא דמתניי משום הכי הוא קתני לה שנינו.

וא"ת דלא שנינו, דאיכא למימר דמשום ברכה הוא, הא ליתא, דברביעי ליכא ברכה, ונשאת ברביעי ונבעלת בחמישי לא תנן במתניי הילכך על כרחך למאי דתנן במתניי נשאת ברביעי, משום שקדו הוא ולא משום טענה אחרת, ושנינו קרי לה, אי נמי יש לומר, ועכשיו ששנינו בבריתא שקדו ומתניי לא פליגא עליה, דאיכא למימר דמשום הכי תנן במתניי ברביעי ולא באחד בשבת, אותה ששנינו הגיע זמן וכו', מתוך שאינו יכול לכנוס אינה מעלה לה מזונות, ומסתברא, דאפילו מחלה היא על תקנתא זו, ואמרה אי אפשר בתקנת חכמים זו אינו מעלה לה, משום דאע"ג דעיקר תקנתא משום תקנתה נתקנה, וכדמשמע מדאמרו (ג, א) שקדו על תקנת בנות ישראל, מכל מקום כיון שנתקנה נתקנה. ואיהו נמי ניחא ליה כדי שיהיה שמח עמה, ועוד שמשיאתו שם רע בין שכניו.

לפיכך חלה הוא או שחלתה היא. פירוש, וכל שכן שחלתה היא, וכל שכן פירסה נידה אינו מעלה לה.

או דילמא התם אניס בתקנתא [לפנינו נוסף: דתקיננו ליה] כדרבנן. פירוש שהתקיננו להתקנתה ומשום לתה דידה נתעכב.

או דילמא אמרה ליה נסתחפה שדהו. דכיון שהגיע זמן חלה עליך חיוב מזונות, ואם אי אפשר לכנוס עיכוב זה אינו מדעתי, נמצא מקרה זה לחובתך ומשום לתא דידך, כיון שאינך יכול לכנוס מעלה אתה מזונות.

[נסתחפה שדהו. איכא דמקשי (הרמב"ן. וכן הוא בתוס' מציא), דהא גבי קטלנית דמזלה גרים. ולא מילתא היא, דהתם בקטלה דבעל תליה בדידה, דטב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו, אבל הכא לענין פריה ורביה,

כל עכובא דאתי מחמתיה אתי, דאיהו הוא דמפקד אפריה ורביה].

דף ב - ב

לא נשאו לא קתני אלא לא נישאו. מסתברא דהכי פירושה לא נישאו לא קתני, מדלא תני אוכלות משלהם, או לא נישאו אוכלות משלו, אלא על כרחך לא נשאו קאמר, כלומר, אם לא נשאו הן לו אוכלות משלו. אי נמי יש לומר שכן היו רגילין לשנות בבית המדרש, נְשָׂאוּ בחירק ולא נְשָׂאוּ בקמץ, ואף על פי שבין נְשָׂאוּ לְנְשָׂאוּ אין הבדל והיכר בכתיבתן, מכל מקום סומכין היו על רגילות הקריאה (עיי גליון הש"ס). ודכוותה אמרינן בנדרים פרק אין בין המודר בראשו (לה, א) אמר רב אשי דיקא נמי דקתני שניתנה לו ולא קתני שנתנה לו, ואין בין ניתנה לו לנתנה לו שום הפרש רק בקריאתן לבד.

אלא לאו דאתניס כי האי גוונא. ופשוט מינה מיהא חדא דהיינו חלתה היא [מעלה לה מזונות. אי"נ כיון דאמר אם תמצי לומר תפשוט תרתי קמייתא] ואנן לא פשטינן, דתפסת מרובה לא תפסת.

רב אשי אמר [לפנינו נוסף: לעולם אימא לך]: כל אונסא לא אכלה. בין דאיתנוס אינהו בין דאיתנוס אינהי דיש טענת אונס בממון, ומשנתינו דהגיע זמן ולא נשאו דמעכבי אינהו מדעת.

ואידי דתני רישא בדידהי, נותנין לבתולה שנים עשר חודש ולא למנה שלשים יום, **תנא נמי סיפא בדידהי.** כלומר שלא נשאו הן ולא העיכוב מחמתם כלל ואפילו מחמת אונס דידהי דנשאו לא משמע אלא שאינן נשואות. ומשמע שאינן נשואות או מחמתן או מחמת הבעל, והכא בשלא נשאו מחמת הבעל.

אלמא קסבר רבא אין טענת אונס בגיטין. מסתברא דמשום הכי קא מאריך בלישניה, לומר לך דדוקא היכא דליכא אלא טענת אונס לבד, כלומר שנתעכב דרך שתיקה מחמת אונס, אבל היכא דנאנס ונתעכב ואמר הריני מתעכב מחמת אונסי, אינו גט, ואונס זה לרבא דמבטל הגט,

ולא שהאונס מבטלו אלא עכוב זה מחמת האונס לפי שגלה דעתו בגטו, ורבה הוא דאמר דגלויי דעתא בגיטא מילתא היא. והלכך מאן דאמר שאינו יכול לקיים תנאו מחמת אונסו גטו בטל וכדאמרינן התם בריש פרק השולח (גיטין לד, א) ההוא דאמר להו אי לא נסיבנא עד תלתין יומין ליהוי גיטא, כי מטא תלתין יומין אמר להו הא טרחנא, אי משום אונסא אין אונס בגיטין אי משום גלויי דעתא פלוגתא דאביי ורבה היא, דאלמא כל מאן דאמר נאנסתי גלויי דעתא הוא וגטו בטל לרבה.

והיא גופא קא משמע לן דאין גט לאחר מיתה. אפילו במקום דאין האונס מבטלו, כגון גבי זה גיטך לאחר מיתה. אי נמי באם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש והתנה בפירוש שלא יבטל הגט מחמת אונס מיתה.

ודילמא לאפוקי מדרבותינו. כלומר, סיפא דמתניתין דהיינו אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש, דעלא הוא דתנינן ורבותינו התיירוה לינשא. ומסברתם דרבותינו קאמר ולא מדרבותינו ממש, דרבותינו היינו ר' יהודה הנשיא בן בנו של רבינו הקדוש, כדאמר רבי יוחנן בפרק (המגרש) [מי שאחזן] (גיטין עו, ב) ר' יהודה הנשיא בנו של רבן גמליאל ברי יהודה, ולא הודו לו כל סייעתו, אלא מסברתו הוא דקאמר, ויש לנו כיוצא בזה הרבה בתלמוד.

וגדולה מזו אמרו בפרק האיש מקדש (קדושין מז, ב) גבי התקדשי לי בשטר חוב, רבי מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרי אינה מקודשת, ואוקימנא פלוגתייהו בין במלוה על פה בין במלוה בשטר, ואמרינן במלוה על פה במאי פליגי בדרב הונא אמר רב וכו', מר סבר כי קאמר רב בפיקדון אבל במלוה לא, ומר סבר לא שנא מלוה ולא שנא פיקדון, ומדאמרינן מר סבר כי קאמר רב בפיקדון, הוה משמע דבדרב ממש פליגי, וליתא, אלא בסברתיה דרב קאמר.

וכיוצא בו ממש ביבמות בריש פרק כיצד (יח, א) דאמרינן: הוא הדין דאע"ג דלא עבד בה מאמר שניה מחלץ חלצה יבומי לא מתיבמה, והאי דקתני מאמר לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קנין גמור, קא משמע לן דלא, ולא דבית שמאי ממש קאמר, דאילו לדבית שמאי אף על פי דקונה קנין גמור ואפילו נשאה נמי יבומי מתיבמה, דהא לדידהו צרות מותרות נינהו, אלא לאפוקי מסברתייהו דבית שמאי קאמר. ודברים פשוטים הם, אלא שראיתי מקצת מרבותינו [המפרשים ז"ל] שנתקשו בזה ואינו. ורבינו חננאל פירש: רבותינו, היינו רבינו הקדוש,

וגם שם בפרק (המגרש) [מי שאחזו] (גיטין שם) יש ספרים שכתוב בהם :
ר' יהודה הנשיא בנו של רשב"ג הורה ולא הודו לו כל סיעתו.

ודילמא לאפוקי מדרבותינו. חבורא חבורתא בהא מילתא, וקשה להו
לאפוקי מדרבותינו נמי מרישא שמעינן לה, וקתני זה גיטך לאחר מיתה
לא אמר כלום, ואילו לרבותינו דאית להו זמנו של שטר מוכיח עליו כר'
יוסי חולצת היא, דהוה ליה כמעכשיו ולאחר מיתה דקתני גט ואינו גט
ואם מת חולצת ולא מתיבמת. ויש מי שתירץ, דר' יוסי עדיפא מדרבותינו
דר' יוסי אפילו לאחר מיתה פליג, ואמר דזמנו של שטר מוכיח עליו כאלו
אמר מהיום ולאחר מיתה, וכל שכן באם לא באתי מכאן ועד שנים עשר
חודש ומת בתוך שנים עשר חודש דלא אתני בהדיא במיתה, ורבותינו
מודו ליה באם לא באתי אבל בלאחר מיתה דהתנה בפירוש בלאחר מיתה
פליגי עליה, דלאחר מיתה קאמר ולא מחיים, ובהא לא עדיף זמנו של
שטר כמעכשיו. ומיהו, בכותב נכסיו לבנו לאחר מותו (ב"ב קלו, א) מודו
ליה לר' יוסי משום דאיכא לקיומיה זמנו של שטר בגופן של נכסים,
ותנאה דלאחר מיתה בפירות.

וא"ת אכתי הא תנא ליה רישא, הרי זה גיטך אם מתי, לא אמר כלום,
ואלו לרבותינו הוי גט, דזמנו מוכיח עליו, באם לא באתי, והוה כמהיום
אם מתי, לדעת רבותינו, כדאיתא התם בשילהי קורדיאקוס (גיטין עו,
א). יש לומר, אי לאו סיפא הוה אמינא דוקא כדאתני במיתה בפירוש הוא
דפליגי תנא דמתניתין דלא אמר כלום, הא באם לא באתי מכאן ועד שנים
עשר חודש הוי גט, כרבותינו דהתירוה לזו בפירוש לינשא קמ"ל.

וזה התירוץ נראה יפה, וניחא לי בהא הא דאמרינן בפ' קורדיאקוס (גיטין
עו, ב) תנא, רבותינו התירוה לינשא, אמר ר' יוחנן ר' יהודה הנשיא בן בנו
של רבן גמליאל ברבי יהודה ולא הודו לו כל סיעתו ואמרי לה כל שעתו.
אמר אביי הכל מודים היכא דאמר לה לכשתצא חמה מנרתיקה לכי
נפקא קאמר לה. ולא נחלקו אלא באם תצא, מר סבר לה כר' יוסי דאמר
זמנו של שטר מוכיח עליו, ומר לא סבר כר' יוסי. ולכאורה משמע
מדקאמר הכל מודים דכל כשתצא חמה מנרתיקה כולהו בחדא סברא
קיימי ביה בין למר בין למר לא אמר ולא כלום, דאי למר חולצת ולמר
אינה מגורשת כלל, אם כן לאו הכל מודים בה, דלכי נפקא קאמר, דהא
לרבותינו מספקא להו אי מהשתא קאמר, אלא ודאי אפילו לרבותינו לא
אמר כלום.

וע"כ ר' יוסי לית ליה הכין, מדאמרינן התם (גיטין עב, ב. עו, ב) בגמרא: זה גיטך אם מתי זה גיטך לאחר מיתה אמר רב הונא ולדברי ר' יוסי חולצת, פשיטא, מדסיפא לרבנן חולצת רישא נמי לר' יוסי חולצת, אלא מפשט פשיט להו דלאחר מיתה לר' יוסי כאלו אמר מהיום ולאחר מיתה, דזמנו של שטר מוכיח עליו. ואעפ"י שכתבתי בפ' קורדיאקוס (גיטין עז, א ד"ה לא) בענין אחר משמן של ראשונים נוחי נפש, זה נראה לי יותר. והלכך לאחר מיתה לאפוקי מדרי' יוסי, ואם מתי נמי לא מוכחא אי מפקא מדרבותינו באם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש, וסיפא דהיינו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חודש לאפוקי ממש מדרבותינו.

וא"ת מכל מקום מדרבותינו מיהא נשמעיניה דאין טענת אונס בגיטין, מדהתירוה להנשא, אין הכא נמי, אלא כל היכא דמציא לאיתנווי מתניתין לא בעי למידק מדרבותינו, וכי דחינן מתניתין דמעכשיו אם לא באתי, מת דוקא, כי היכי דלא ניחא ליה דתיפול קמי יבם אידחי נמי הא דרבותינו, דדילמא מההוא טעמא נמי התירוה לינשא.

אלא מהא דההוא דאמר להו אם לא איתינה מהאי דנא [לפנינו: מכאן] עד תלתין יומין ליהוי גיטא. כלומר לעדים נתנו ואמר להו אי לא אתינא עד תלתין יומין ליהוי גיטא והבו לה, ואתיה אפילו לר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו, ואפילו בעל פה, ומשום הכי אי בעי לבטוליה מצי לבטולי, כדמשמע בפרק השולח (גיטין לד, א) דפרכינן מינה לרבא דאמר גלוי דעתא בגיטא מילתא היא, ופריק התם לבטלי קא אתי לקיומי תנאיה קא אתי והא לא אקיים, דאלמא אי בעי לבטולי בהדיא מבטל ואילו יהביה ניהליה תו לא מציא לבטולי לר' יוסי, דהוה ליה כמהיום אם לא באתי דלא מציא לבטולי לכוליה עלמא.

ותדע לך דאלו נתקרע הגט או שנשרף תוך שנים עשר חודש מגורשת, אלמא גט גמור הוא. אלא ודאי דאמר להו לסהדיה, וזמנו הכתוב בתוכו לשלישות הגט לא מעלה ולא מוריד. ואי נמי בדיהביה ניהליה, ואתינא כרבנן ובדלית ביה מעכשיו, והראשון נראה עיקר.

אלא רבא סברא דנפשי' קאמר. כלומר מסברא דנפשיה קא מפרש להו למתניתין בהכי, מת דוקא אבל חלה לא, ובסיפא מת והא הדין לחלה, משום דאין טענת אונס בגיטין, דסברא הוא דרבנן בכי הא מילתא תקוני מתקנינן משום צנועות ומשום פרוצות, והני מתניתין למידק מיניהו דוקיה תניה להו, ולא שיהא רבא מתקן כך מסברא דנפשיה, כן נראה לי.

משום צנועות ומשום פרוצות. ה"ג: משום צנועות דאי אמרת לא ליהוי גיטא [לפנינו: גט] זמנין דלא אניס וסברה דאניס ומיעגנא ויתבה. ומשום פרוצות דאי אמרת לא ליהוי גיטא זמנין דאניס וסברא [לפנינו: ואמרה] לא אניס, וקיימא [לפנינו: ואזלה] ומנסבא, ונמצא גט בטל. כך היא הגירסא ברוב הספרים. ויש לפרש כך: משום צנועות, דאי אמרת לא ליהוי, זימנין דלא אניס, ואע"ג דשרינן לה לאינסוביה דלא מחזקינן ליה כאנוס, דזיל בתר רובא, ורובא דאינשי לאו מינס אניסי, ותו דאוקי גברא אחזקתיה וכי נפק לאו אנוס הוא, ואפילו בחולה תנן, נותנו בחזקת שהוא קיים, אפילו הכי תדאג מלינשא, והיינו דקרי להו משום צנועות. ומשום פרוצות, דכי שרינן לה לאינסובי קימא ומינסבא, ולא דיקא שפיר, דמימר אמרה כיון דאתני ולא אתא, קים לי בגויה דלא חאיש לתנאיה, והיינו דקאמרי להו פרוצות, משום דלא דייקו שפיר. ויש ספרים דגרסי: בפרוצות, דאמרה לא אניס. והכל עולה לטעם אחד. דה"ק זימנין דאניס ואיהי לא דייקא ואמרה בדדמי דלא אניס, דמימר אמרה אי איתה דאניס קלא אית ליה, וקימא ומינסבא.

דף ג - א

כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושי מיניה. וא"ת, מאי שנא (יבמות קכא, ב) מטבע במים שאין להם סוף דלא אפקעינהו רבנן לקידושיה משום עגונות (עי' מהד' ה"ק כאן הע' 82). יש לומר, דבכדי לא מפקיעי להו לרבנן לקידושיה, אלא היכא דאיכא סרך גיטא כדהכא. אי נמי בעד אחד מעיד שמת בעלה דההיא נמי משום תקנת עגונות היא, כדאיתא בריש פרק האשה רבה (יבמות פח, א) דסמכה אהימנותיה דעד, ואפילו בגוי מסיח לפי תומו. ועיקר טעמא דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה, וכן פירש רש"י ז"ל בשבת פרק חבית (קמה, ב) גבי אין עד מפי עד כשר אלא בעדות אשה בלבד. ואע"ג דאי אתי בעל תצא מזה ומזה והולד מן האחרון ממזר גמור, כדאיתא התם בפרק האשה רבה (יבמות פט, ב), היינו טעמא, משום דלא אפקעינהו רבנן לקידושיה לגמרי, אלא משום דסמכינן אדיוקא דאיתתא ומימר אמרי איתתא דייקא ומינסבא, וכיון שבא הבעל איגלאי מילתא

דלא דיקא שפיר. ומכל מקום מעיקרא לא אפקעינהו רבנן לקידושיה אלא משום סרך דעד אחד, אבל בברי בטבע במים שאין להם סוף, לא תקינו.

וההיא דאותבוה אבי כרסיא ואתא חבריה וחטפא מיניה, והווי תמן רב ברונה ורב חננאל ולא אצרכוה גיטא (יבמות קי, א), אי נמי בתלוהו וקדיש דאפקעינהו רבנן לקידושיה כדאיתא התם בפרק חזקת הבתים (ב"ב מח, ב), התם משום דעיקר הקידושין שלא ברצון חכמים היו דהוא עשה שלא כהוגן, אבל במקום שחלו הקידושין כרצון חכמים והשתא הוא דאפקעינהו להו, אי איכא סרך גיטא אין אי לא לא.

והכא נמי לאו הפקעה גמורה היא, אלא משום דאמדינן ליה לדעתיה דבעל דאסקא אדעתא לאונסיה, ומדאיבעי ליה לאתנוייה ולא אתני שמע מינה אחולי אחליה לאונסיה. ותדע לך דהא אונסא דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או נשכו נחש ונפל עליו הבית, דלא מסיק להו איניש אדעתיה, הויה אונס, כדאיתא בפרק מי שאחזו (גיטין עג, א), אלא ודאי טעמא דאפקעינהו רבנן לקידושיה מינה בשאר אונסין, משום דמימר אמרינן דאסיקינהו אדעתיה ואחוליה אחלינהו הוא.

ועוד תדע דהא למאן דאית ליה טענת אונס בגיטין, ולא תקינו רבנן כלל לא משום צנועות ולא משום פרוצות, באונס דשכיח כהפסקת נהרא אין טענת אונס ושרינן לה לעלמא, משום האי טעמא דאמדינן ליה לדעתיה. והכא הכי קאמר, שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות, וכי היכי דלא לישוינהו רבנן לבעילותיו בעילת זנות, אף הוא מסיק אדעתיה כל אונסא, ואפילו אונסא דשכיח ולא שכיח ומחיל להו, ואפילו קדיש בביאה נמי מסיק אדעתיה הכי, כי היכי דלא אפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה והויה בעילתו בעילת זנות למפרע, אבל אונסא דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה, הילכך אכלו ארי אין לנו.

הא דאמרינן **שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות**, כתבתיה בפרק השולח (גיטין לג, א. ד"ה ואפקעינהו) בס"ד.

אונסא דשכיח שאני. מהא שמעינן דמאן דאית ליה אין טענת אונס בגיטין אפילו באונסא דלא שכיח קאמר, ומיהו באונסא דלא שכיח כלל כולי עלמא מודו דיש טענת אונס, כדאיתא בפרק מי שאחזו (גיטין עג, א) אכלו ארי אין לנו, ובאונסא דשכיח ולא שכיח הוא דפליגי. וקיימא לן

כלישנא קמא דרבא דאין טענת אונס בגיטין. כדאמרינן בגיטין (לד, א) אי משום אונסא אין טענת אונס בגיטין.

אי איכא בתי דינין דקביעי בכל יום, אשה נשאת בכל יום. ולא בכל יום ממש קאמר, דהא איכא שבת דאינה נשאת כדאיתא בירושלמי [בפירקין הל' א] א"ר מונה הדא אמרה אילין דכנסין ארמלין צריכין למיכנס מבעוד יום שלא יהא כקונה קניין בשבת. ובערב שבת נמי לא ישא, שאין בתי דינים קבועים בשבת, ואם יבעול בששי או בליל שבת איכא איקרוורי דעתה בשלש עונות, דהא דאמרינן לקמן (ה, ב) דמותר לבעול בתחילה בשבת דוקא בשכנס ברביעי. ואיתרמי דלא בעל בזמנו, כגון שפירשה נדה אחר שכנסה לחופה דלא מחייבין לעיכובי עד אחד בשבת, ואפילו יבעול בששי עצמו אחרי שהתעסקו בכתיבת כתובה ובצרכי חופה ויבעול יעבור רובו של יום, ואין ב"ד יושב וכבר עבר זמנו.

וא"ת, בחמישי נמי לא ישא דהא אין ב"ד קבועים בששי בשבת, כדאמרינן בירושלמי בפירקין (הלכה א) ר' חזקיה ב"ר אחא בשם ר' אבהו אסור לדון דיני ממונות בערב שבת, איכא למימר דלא אסרו אלא לכוף בעלי דינין ולקבוע זמן, מכיון שהן צריכין לעסוק בצרכי שבת, וכדאמרינן לא קבעינן זמניה בערב שבת, אבל ב"ד יושבין קבועין לקבל טענות אם יבואו לפניהם בעלי הדין, וזה אם יש לו טענת בתולים ישכים לב"ד ויגיד טענותיו.

ועכשיו שאין ב"ד קבועים כלל, מסתברא דמותר לישא בכל יום, דליכא משום איקרוורי דעתא דמקום שבת דינין קבועים איכא משום איקרוורי דעתא, דמצפה הוא לישיבת הדיינים ובנתיים ערב עליו המקח. אבל במקום שאין בתי דינים קבועים כלל למה יצפה ליום אחר בו ביומו יעשה לו ב"ד ויודיעם. ועל זה סמכו בדורות האלו לכנוס ביום ששי.

דף ג - ב

שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא [לפנינו נוסף: אדם] טורח בסעודה שלשה ימים. וכתב ר"ח זצ"ל: והלכה רווחת בכל תקנת ישראל,

שכל תקנה שהתקינו חכמים אעפ"י שלא פירש שקבלה על עצמו, חייב עליה כאילו קבלה על עצמו כתנאי. והרא"ם ז"ל כתב, אי אמר חתן לא טרחנא אלא כניסנא בלא סעודה, וקרובי כלה בעי דליעבד חתן סעודתא, כייפינן ליה עד דעביד סעודתא כפום מנהגא דחזי לדידה ודידה. דקיימא לן (לקמן מח, א) עולה עמו ואינה יורדת עמו, והעיד משמו של רב האלפסי ז"ל, דמעשים לפניו בכל יום וכך היה דן.

ולדרוש להו דאונס בישראל מישראל שרי [לפנינו: דאונס שרי]. יש מי שהקשה (הרמב"ן ועוד) והא שעת השמד היה ופרהסיה היה, דדינא הוא (סנהדרין עד, א) דתהרג ולא תעבור, ואיכא למימר דלהנאת עצמן היה, מדלא גזרו הנישאת ברביעי תהרג, ואפילו בשעת השמד דשרי, והר"א אב ב"ד כתב (הובא שם) דכל בשעת השמד אפילו בהנאת עצמן תהרג ואל תעבור, והכא להנאת עצמן מתכוונין ולא לשמד. וכן נראה לי כדברי הרב, שאין עיקר גזירתם לבעול יום רביעי שקבעו חכמים לנישואין, אלא שכל הנישאת באיזה יום שתנשא לו תבעל תחילה להגמון ולהנאת עצמו. ותדע לך, מדאקשינן שלישי נמי אתי ובעיל ופרקינן מספקי לא עקר נפשיה, ומאי קושיא כיון דאינה נישאת ביום התקנה, אלא דאין עיקרו אלא שדעתו לבעול כל הבתולות קודם לבעל, כן נראה לי. ואף על גב דפרהסיא הוה, איהי קרקע עולם היא ועל כרחא נבעלת, כדאמרינן בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין עד, א), והא פרהסיא הואי, אסתר קרקע עולם היא, ועל כרחא נבעלת.

התם קרי ליה סכנה, והכא [לפנינו נוסף: קא] קרי ליה אונס. אבל רישא אסיפא לא קשיא, דאף על גב דקתני רישא ובשני לא יכנוס וכו', ובתר הכי תני ואם מחמת האונס מותר, הא איכא למימר דה"ק, ובשני לא יכנוס, דהא בשלישי ליכא שום אונס, דמספיקא לא עקר נפשיה, וחיישינן לאיקרו ריה דעתא ולשקדו כל מאי דאפשר למיחש, ואם הרגישו בדבר ועקר נפשיה אף בשלישי אפילו בשני מותר לכנוס. אבל לישנא קא קשיא ליה, דהתם קרי ליה סכנה והכא קרי ליה אונס.

בשלישי מיהא לכנוס. פירש רש"י ז"ל (ד"ה בשלישי): דמשום תקנת שקדו קאמר, כדי שיהיה טורח בסעודה שני ימים. מיהא נראה לי, דמשום איקרורי דעתא קאמר, דאינו דומה משתהא שני ימים למשתהא שלשה ימים. ותדע לך, דהא ליום שני, לפי שהיה פיתו אפויה וטבתו טבוח ויינו מזוג, הילכך ללישנא קמא נמי דאיניש דעתיה דטריח ליה הוא. כן נראה לי. וכן מצאתי בירושלמי דגרסינן התם (בפרקין ה"א) בשני אין

שומעין לו וכו', מה בין שני לשלישי אינו דומה הא משתהא יום אחד למשתהא שני ימים.

פיתו אפויה וטבחו טבוה ויינו מזוג. מסתברא דלאו כולהו בעי, אלא או קתני.

דף ד - א

ובועל בעילת מצוה ופורש. פירש רש"י ז"ל (ד"ה ופורש): ואחר כך קוברין את המת. משמע, דסבירא ליה דאין אבילות דאורייתא כל עיקר ואפילו יום מיתה וקבורה, דאי לא תימא הכי אתי אבילות דאורייתא ודחי יום טוב דרבנן, כמו שהסכימו הגאונים ז"ל (אוצה"ג מו"ק סט-ע. רי"ף ספ"ב דברכות) דמי שמת לו מת ביי"ט שני דעצרת או ביי"ט אחרון של חג ושל פסח ונקבר בו ביום נוהג בו אבילות, דסבירא להו דיום מיתה ויום קבורה דאורייתא, ואתי אבילות ודחי יום טוב דרבנן. וכן דקדק מכאן רבינו שמשון זצ"ל, דאין אבילות כל עיקר דאורייתא.

ועוד הביא ראיה מדגרסינן בבכורות פרק יש בכור לנחלה (מט, א) הכל מודים לענין אבילות דיום שלשים כלפני שלשים דמי דאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל, שמע מינה דאבילות דיום ראשון דרבנן, דמקילין בו שלא להתאבל בו כל עיקר, דאי דאורייתא, הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומר.

ולדברי הגאונים זצ"ל שהסכימו, דיום ראשון דאורייתא וגמרי ליה (ויקרא י, יט) מן אַבְלָתִי חֲטָאת הַיּוֹם, כדכתיב בהלכות רבינו אלפסי ז"ל (שם. ועיי' רמב"ם אבל פ"א ה"א) הכא לא קברי ליה למת עד למחר, כי היכי דליהוי אבילותו דרבנן, ולא אתי דרבנן ודחי דרבנן. ואף על גב דמלין את מתו עובר בעשה ולא תעשה, לפי כבודו מלינין לו להביא לו ארון ותכריכין, כדאיתא התם (סנהדרין מו, א), והכא נמי לפי כבודו הוא כדי שלא יתבזה בנו ביום חתונתו, אי נמי איכא למימר, דקוברין אותו ביומו, ואפילו הכי אין נוהג אבילות, דבית דין מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה (יבמות ז, א).

ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות. ואם תאמר, למה אין שבעת ימי המשתה עולין לו משום שבעת ימי אבילות, לפי מה שהסכימו הגאונים (רי"ף מו"ק לדף יט, א) לקובר את מתו ברגל שמונה שבעת ימי אבילותו מיום טוב האחרון, ואף על פי שאין אבילות נוהג בו עולה הוא לא, כיון שאינו אלא מדבריהם, הכא נמי, הרי אינו אלו השבעת ימי המשתה כרגל אלא מדבריהם והוא כיום טוב של דבריהם. יש לומר, דהכא שאני שאם אתה אומר שיעלו לו אינו נוהג אבילות כלל, ואין אבילותו ניכר, אבל התם אבילותו ניכר בשאר הימים שהוא נוהג, וכיון שאין הראשונים עולין לו אף האחרונים אינו עולה שאין לחלק כאן בין יום ליום.

ואין מונעין תכשיטין מן הכלה כל שלשים יום. פירש רש"י ז"ל: משום אבילות, וכל שכן לאחר שלשים יום, דבטיל לה אבילות דידה. ויש מקשים (הרמב"ן), שהרי האשה מותרת לספר ולכבס לאחר שבעה מיד, ואפילו על אביה ואמה כדאיתא באבל רבתי וכן שאר תכשיטין נמי לאחר שבעה לא אסירי. והכא הכי פירושו, שאם אירע אונס לכלה בתוך שלשים יום לחופתה, אין מונעין ממנה תכשיטיה כלל ואפילו תוך שבעה לאבלה, כדי שלא תתגנה על בעלה, ולא חיילה עלה אבילות לגבי הנך מילי, משום דכל שלשים לחופתה זמן שמחת חתן וכלה הוא, וצריכא שלא תתנוול כדי שלא תתגנה עליו.

ודוקא אביו של חתן או אמה של כלה. דלא דחי לאבילות אלא בדאיכא תרתי לריעותא, הפסד וליכא דטרח להו. ומתה אמה של כלה נמי ליכא דטרח לה בתכשיטין אם יפסדו אלו, ותכשיטין אלו כעין בשמים ותמרוקי הנשים שנפסדין, והכל בכלל תכשיטין הן.

וכל אותן הימים הוא יסן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים. וכן מי שפרשה אשתו נדה. וכתב הרא"ם ז"ל, מדאמרינן דפירשה נדה אסורה להתייחד עמו, שמעינן מינה שהנדה אינה ראויה ליכנס לחופה ואין מברכין ברכת חתנים כלל עד שתטהר ותהא ראויה להתייחד, שאין חופה אלא לייחוד לשם נשואין, ואין מברכין אלא על כניסה וזה אינו יכול לייחד. וכן כתב רב נטרונאי גאון ז"ל, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"י מהלכות אישות ה"ו הובא גם בעיטור ח"ב דף סג, ג, ובנמו"י. ועיי' תשוה"ג גאוני מזרח ומערב קכג, שערי תשובה קס, ואוצה"ג סי' סב-סו).

ועוד יש ראייה לדבריהם, מדתניא (סנהדרין נה, ב) בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה, נשאת לכהן אוכלת בתרומה, ופירש רש"י ז"ל:

אבל פחותה מכאן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת לפי שאינה ראויה לביאה, ואף על גב דגדולה כיון שנכנסה לחופה אעפ"י שלא נבעלה אוכלת, מכל מקום ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה.

ויש לדחות דהתם לא חזיא כלל וכמו שאינה אשה, אבל הכא ראויה היא אלא דאריא דאיסורא רביע עלה, וכדאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות נז, ב) רב אמר (אפילו) יש חופה לפסולות, ושמואל אמר אין חופה לפסולות, אמר שמואל ומודה לי אבא בתינוקת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד הואיל ואין לה ביאה אין לה חופה, אלמא אף על פי שיש חופה לפסולות ואעפ"י שאין להם ביאה בהכשר בקטנה שאינה ראויה לביאה כלל מודה, לפי שהיא כמו שאינה אשה.

והא דאיבעי להו לקמן בפרק אף על פי (נו, א) נכנסה לחופה ופרשה נדה מהו, חופה דחזיה לביאה בעינן או לא, התם לענין תוספת כתובה איבעי לן דילמא אינו מחייב עצמו בתוספת אלא בחופה הראויה לביאה, אבל נכנסה לחופה ופרשה נדה ומת לא מתחייב, אבל ודאי נישואין עושה. ומיהו לכתחילה ודאי נדה לאו בר חופה היא, אבל בדיעבד כשכנסה וברכו ברכת חתנים אינו צריך לחזור ולברך, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (שם) ואם עבר ונשא [לפנינו נוסף: ובירך] אינו חוזר ומברך. וגדולה מזו אמרו בפרק הבא על יבמתו (נז, ב), דיש חופה לפסולות כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, דלא חזאן להו לעולם לביאה וליחוד, וכל שכן זו שטובלת לערב.

דף ד - ב

חוץ ממיזיגת הכוס. כלומר של יין, דכתיב (משלי כג, לא) אַל תִּקְרָא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בְּפֹסֵס עֵינָיו. והרחצת פניו ידיו ורגליו, אפילו אינה נוגעת בבשרו אלא הוא רוחץ והיא מוצקת.

והצעת המיטה. בפניו. (כ"כ רבינו בס' תורת הבית שער בית הנשים, הובא בב"י יו"ד סי' קצה).

מאי לאו עמו במיטה. כלומר, ולהכי תני נוהגת עמו אבילות, לומר, שכופה מיטתה במקום שהיא מונחת עמו בחדר וישנה באותה מיטה הכפוייה. וא"ת, בר מיהא דרב יוסף וניקשי לן מיהא אגופא דברייתא, דקתני גבי אבילות וכל אותן הימים הוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים. י"ל אי לאו דרב יוסף הוה אמינא דכלה שאני, דאע"ג דבעל עדיין חיבתן עליו וחיישינן לה. וה"ה לפרשה נדה אעפ"י שבעל עדיין חבת כלה על חתן, אבל באשתו ישנה לא חיישינן לה דיצרו שבור הוא, אבל השתא דאשמעינן רב יוסף דכלה אחר ביאה ראשונה כשפרשה נדה כאשה דעלמא היא ויצרו שבור הוא אצל נדה היא, אף באבילות נאמר כן. וכי תימא דאבילות קילא, א"כ תיקשי לך ברייתא נוהגת עמו דמשמע עמו במיטה.

מאי קילותא [לפנינו: קולא] אלימא מדקתני בועל בעילת מצוה ופורש, התם משום דאכתי לא חל עליה אבילות [לפנינו: משום דלא חל עליו אבילותא]. ואע"ג דאקילנן באנינותו, דשרינן ליה למבעל, מה שאין כן באנינות דעלמא, וכדמוכח, מיהא גופא דלא שרינן אלא בעילת מצוה לבד, וההיא ברייתא מסתמא אליבא דכולהו תנאי, מדתניא ואפילו לבית שמאי ובית הלל שנותנין לה ארבע לילות או לילה הראשון כולה. ועוד, דתניא (מו"ק כג, ב) לענין מי שמתו מוטל לפניו בשבת מיסב אוכל בשר ושותה יין וכו' וחייב בקריאת שמע ובתפילה ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה, רשב"ג אומר מתוך שמתחייב באלו חייב בכולן, ואמרינן מאי בינייהו, ואמר ר' יוחנן תשמיש המיטה איכא בינייהו, דלתנא קמא אסור בתשמיש המטה ולרשב"ג חייב, אלמא, בחול כולי עלמא אסור, מכל מקום הכא באבילות גופיה לא אקילו.

[אלא מדקתני נוהג וכו']. ומשני, מדדחינן אבילות מקמי חתנותו, דנוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות, ואף על פי שמת לו מת קודם שחלה עליו שמחת חופה, ומהא שמעינן, דהיכא שמת לו מת תוך שבעת ימי המשתה ובעל, אין צריכין להפרישן אלא אשתו עמו, דהא לא איקילו באבילות זה הכלל.

השתא דאתית להכי ערב שבת נמי גזירה שמא ישחוט בן עוף. מסתברא דמשום הכי קא מהדר לאוקמא בהאי טעמא והדר ביה מטעמא דחבורה, כי היכי דתיקום מתניתא כהלכתא, דקיימא לן (להלן י, ב) דמותר לבעול בתחילה בשבת.

איבעיא להו בתולה נשאת ברביעי. כלומר, בבית אפל, ואם היה תלמיד חכם מאפיל בטליתו, (נדה יז, א) הא לאו הכי, ישראל קדושים הן ואין משמשין מטותיהן ביום (שם, ולקמן סה, ב), ולא חיישינן דאיקרוריה דעתא דעונה וחצי.

אי הכי אלמנה נמי תבעל. פירוש, אי אמרת בשלמא טעמא דברכה דקאמר בר קפרא לאו טעמא הוא, דברכה דדגים (אכל) [אצל] אדם לאו מילתא היא, וטעמא דנבעלת בחמישי משום איקרורי דעתא וברכה עושה אותה סניפין, משום הכי אלמנה נבעלת בששי ואינה נבעלת ביום ה' אעפ"י שנאמרה בו ברכה לדגים, אלא אי אמרת עיקר טעמא דבר [קפרא משום ברכה תבעל ביום] שנשאת בו, ומשני אלמנה ברכה אחריתי אית לה עדיפא דהיינו ברכה דאדם.

שאם אתה אומר תבעל בחמישי למחר משכים לאומנותו והולך. התקינו וכו'. וכיון שהתקינו שלשה לשמחה הוא אסור במלאכה. וגרסינן בתוספתא (פ"א ה"א) התקינו שיהא בטל חמישי וערב שבת ושבת, שלשה ימי בטלה נמצא שמח שלשה ימים. וממנה לשבעה של בתולה שהן אסורין במלאכה ומלישא וליתן. ובפירקי דר' אליעזר בפרק י"ו (בסופו) החתן דומה למלך מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו כך החתן אינו יוצא לשוק לבדו, מה המלך אינו עושה מלאכה כך החתן אינו עושה מלאכה.

דף ה - ב

אם תמצי לומר דם מפקד פקיד לדם הוא צריך ושרי. כך גירסת כל הספרים. ואני תמה, איך העלה כך דאי דם מפקד פקיד, דשרי, דהא חזר ואמר אם תמצא לומר לדם הוא צריך, ופתחא ממילא קא הויא, הלכה כר' שמעון או הלכה כרבי יהודה. ולולי שמצאתי הגירסא כן בכל

הספרים, היה נראה דלא גרסינן ושרי (כ"מ במאירי. ועיי ריטב"א), אלא אם תמצא לומר דם מיפקד פקיד לדם הוא צריך או לפתח הוא צריך ואסור, כלומר אי לדם הוא צריך, עדיין יש לחקור אי הלכה כר' שמעון ושרי או הלכה כר' יהודה ואסור, או דילמאלפתח הוא צריך ואסור לכולי עלמא. כן נראה לי.

או [לפנינו נוסף: דילמא] לפתח הוא צריך ואסור. כלומר, ואי לפתח הוא צריך לכולי עלמא אסור ואפילו כשתמצא לומר דמקלקל הוא אצל הפתח, דמכל מקום לאו מקלקל גמור הוא, אבל יש בו תיקון קצת שהוא צריך לו ומתקן הוא אצל ביאה, וכיון שיש בו תיקון קצת ונעשית מחשבתו חייב, דלענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, דומה למה שאמרו בפסח שני בפרק אלו דברים (פסחים עג, א), השוחט בשבת לעבודה זרה חייב, כלומר, הואיל והוא מתקן קצת, כדאמרינן התם מאי תיקון, תיקון להוציא מידי אבר מן החי, אלמא, כיון שיש בו תיקון קצת אף על פי שיש קלקול הרבה אצל הבהמה, דבהמה בחייה טפי עדיפא דקיימא לגיזות וולדות ולחלבה, ולגבי שאר איסורין חשבינן ליה מקלקל, כדאיתא בפרק קמא דחולין (ח, א) גבי סכין של ע"ז, לגבי שבת חשבינן ליה כמתקן, משום דמלאכה מחשבת אסרה תורה.

הא דאמרינן **אם תמצא לומר לדם הוא צריך ופתח ממילא הויא.** איכא למידק, דהא מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות (שבת צג, א). והראב"ד ז"ל נשמר מקושיא זו, ופירש: דרוב בקיאים בהטיה ומי שמטה אינו מוציא ואינו נעשה פתח. ואכתי לא ניחא לי, דהא מתכוין הוא לדם וכיון שכן אינו מטה, וכל שאינו מטה דם איכא ופתחא על כרחיה איכא. ושמא נאמר, דאיכא הטיה שמוציא דם בלא פתח, אלא שאין הכל בקיאים בהטיה זו. ומכל מקום, כיון דאפשר דמתרמי ליה הכין לאו הטיה הוא, כן נראה לי (עיי ריטב"א ורש"י ד"ה או כר"ש).

אם תמצא לומר הלכה כרבי יהודה מקלקל הוא אצל הפתח. כלומר, ושרי, דכל המקלקלין פטורין (שבת קו, א). ואף על גב דפטור אבל אסור קאמרינן (שבת ג, א), הכא לגבי מצוה שרי לכתחילה. אי נמי לא אסרו מקלקל לכתחילה אלא משום גזירה דאתי לאיחלופי במלאכה, דכוותה במתקן, כגון קורע בחמתו (שבת קה, ב), דאתי לאיחלופי בקורע על מנת לתפור.

אי נמי סותר (לא, ב), דאתי לאיחלופי בסותר דכותה על מנת לבנות, דאבל הכא דהיא גופא שרו דמקלקל הוא, ולא אתי לאיחלופי בפתחא

אחרינא דעלמא, דלא משמע להו לאינשי שיש בו ענין לבנין כלל, מותר אפילו לכתחילה.

אי נמי יש לומר, דשאני הכא דאינו מתכוין וכולי האי לא מחמרינן, דאף על גב דלרבי יהודה שאינו מתכוין כמתכוין, לא חמיר שאינו מתכוין כמתכוין. ואפשר, דשאינו מתכוין לרבי יהודה אינו אלא מדרבנן, ובמקום מצוה התירו. וכן דעת מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל (תוספות שבת מא, ב ד"ה מיחם), דשאינו מתכוין לר' יהודה אינה תורה אלא של דבריהם.

ומיהו אינו מחוור, דבהדיא מוכח בשבת פרק רבי אליעזר דמילה (קלב, ב), לר' יהודה שאינו מתכוין דאורייתא הוא ואפילו במקום מצוה אסור, דאמרינן התם בשר אף על פי שיש שם בהרת, ואקשינן הא למה לי קרא, דבר שאינו מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין מותר. ופריק אביי, הא מני רבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואי אסור משום שבות קאמר ר' יהודה, איצטריך קרא למשרי שבות דרבנן. ואף על גב דרבא אוקמא התם אפילו לר' ישמעאל, משום דמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, מכל מקום לא פליג עליה דאביי באוקמתא דמוקי לה כרבי יהודה.

אם תמצא לומר דם חבורי מחבר, לדם הוא צריך ואסור. כלומר, אסור, ואפילו אם תמצא לומר דלדם הוא צריך, דשרי ללישנא דדם מיפקד פקיד, וכל שכן אי לפתח הוא צריך, דאי לפתח הוא צריך הא אמרינן דלעולם אסור ואפילו אם תמצא לומר דדם מפקד פקיד.

או דילמא להנאת עצמו. והא דלא אשכח התירא אלא בצריך להנאת עצמו, משום דבמתכוין לדם אף כשתמצא לומר דמקלקל בחבורה הוא ומקלקל בחבורה פטור, מכל מקום איסורא מיהא איכא, כיון שהוא מתכוין לכך, דלא התירו מקלקל במקום מצוה אלא כשאינו מתכוין, אבל במתכוין לא. אי נמי, משום דכיון דרוב אנשים מתכוונים לדם וצריכין לו, מתקן קצת הוא ואסור כמלאכה מחשבת. כדכתבין לעיל.

האי מסוכריא דנזיאתה אסור להדוקא ביומא טבא. פירש רש"י ז"ל: סתימת נקב גיגית שמוציאין שכר דרך הנקב וסותמין אותו בבלאי בגדים, אסור להדוקה משום סחיטה.

ואמרינן, בהא [לפנינו: בהוא] אפילו רבי שמעון מודה, דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. והרב רבי נתן בעל הערוך ז"ל (ערך סבר ה, הובא בתוד"ה האי. ובתוס' שבת קג, א ד"ה לא) כתב, דלא אמרינן פסיק רישיה ולא ימות אלא בדאית ליה הנאה מינה, וכדמוכח בסוכה (לג, ב), דאמרינן התם היו ענביו מרובות מעליו פסול ואין ממעטין ביום טוב, ר' אלעזר ברבי שמעון מתיר. ואקשינן, והא קא מתקן מנא, סבר לה כאבוה, דאמר, דבר שאין מתכוין מותר, והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, הכא במאי עסקינן בדאית ליה הושענא אחרת, אלמא בדלית ליה הנאה מיניה אף על גב דפסיק רישיה ולא ימות הוא שרי לרבי שמעון.

ועוד, דאמרינן ביומא בפרק אמר להם הממונה (לד, ב), תניא ר' יהודה אומר, עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכיפורים ומטילין לתוך המים בשביל שתפיג צינתן, ומקשינן, והלא מצרף, ופריק אביי דבר שאין מתכוין מותר. אלמא אע"ג דעל כרחין מצרף הוא אפילו הכי כיון דלית ליה הנאה מיניה. ועוד, דאמרינן בשבת פרק הבונה (קג, א) המלקט עצים מתוך שדהו אם לעצים כגרוגרת ואם ליפותן כל שהוא, ואקשינן, והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, והאי על כרחיה מיפה הוא, ופרקינן, לא צריכה דעביד בארעא דלא דיליה. כלומר, דאינו נהנה ממנו, ואף על גב דפסיק רישיה ולא ימות הוא דבר שאין מתכוין מיקרי.

ועוד, דאמרינן (כלאים פ"ט מ"ה. שבת כט, ב) מוכרי כסות מוכרין כדרך ואין חוששין משום כלאים ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, ואף על גב דפסיק רישיה ולא ימות הוא, דעל כרחיה לבוש הוא כלאים, אלא שאין מתכוין לו ואין נהנה ממנו, דאינו צריך לו, אלמא, כל מלאכה שאינו נהנה ממנו ואינו מתכוין לה, אף על פי שהוא כפסיק רישיה ולא ימות, פטור ומותר לרבי שמעון.

ופירש הוא ז"ל: דההיא מסוכריא דנזיאתה מגופה שעל פי החבית דכי סחיט ליה משקין לאו לאיבוד אזלי, דהשתא כיון שהוא פסיק רישיה ולא ימות, ונהנה ממנו, אף על פי שאינו מתכוין לכך הרי הוא נהנה, ואסור. וכן פירש ר"ח ז"ל. והויא לה כאותה שאמרו בפרק דרבי אליעזר דתולין

(שבת קמא, א), לא להדוק איניש אודרא אפומא דשישא דילמא אתי לידי סחיטה, משום דניחא ליה בשמן הנסחט וחוזר לתוך הפך וראוי להדלקה.

ורבינו יצחק ז"ל (עיי' תוד"ה האי, שבת מא, ב, תוד"ה מיחם, וריטב"א כאן בשם ר"י) פירש כרש"י ז"ל, ואמר: דאף על גב דפסיק רישיה ולא ימות בדלית ליה הנאה מיניה שרי, הני מילי מדאורייתא, אבל מדרבנן מיהא אסור, כיון דפסיק רישיה הוא. והא דמשני בפרק הבונה (שבת קג, א) לא צריכא דעביד בארעא דלא דיליה, לפטרו מחטאת קאמר אבל איסורא מיהא איכא.

והביא ראיה לדבריו מדתנן בפרק נוטל (שם קמג, א) ספוג, אם יש לו בית אחיזה מקנחין, כלומר, משום דנסחט הוא על כרחיה, ומוקמינן לה בגמרא אפילו לרבי שמעון, דפסיק רישיה ולא ימות הוא. וזו אינה ראיה, דוודאי הוא נהנה במים הנסחטין דצריך לו לקנח ולנקות. ועוד הביא ראיה, מדתנן (שם קז, ב) המפיס מורסא בשבת אם לעשות לה פה חייב, אם להוציא ממנה ליחה פטור, ודוקא משום צערא דגופא דאמרינן בפרק האורג (שם קז, א) ממאי דפטור ומותר, דתנן מחט של יד ליטול בה את הקוץ, אלמא, אף על פי שאינו נהנה בעשיית החבורה לא התירו אלא משום צערא דגופא. וההיא דפרק לולב הגזול (סוכה לג, ב) דשרי ר' אלעזר ב"ר שמעון למעט ענביו כי אית ליה הושענא אחריתי, היינו טעמא, לפי שאין במיעוט ענביו מלאכה דאורייתא אלא מדרבנן, דמיחזי כמתקן מנא, לפיכך היכא דאית ליה הושענא אחריתי, דאינו נהנה בתיקון זה, שרי.

והא דאמרינן בזבחים בשלהי כל התדיר (צא, ב) כל המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האשים, ומקשינן והא קא מכבה, ומוקי לה כר' שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר, ואע"ג דהוי פסיק רישיה, דאי אפשר לזלף שלא יכבה, איכא למימר במזלף טיפין טיפין דלא פסיק רישיה הוא. וההוא דמוכרי כסות, לפי שלא אסרה תורה אלא דרך מלבוש, כלומר, דרך הנאה שיהנה ממנו. וההיא דיומא, במסקנא משום דלא הגיעו לצירוף וליתא, [והיינו] לאוקמא אליבא דר' יהודה, אבל לרבי שמעון אפילו כשהגיעו לצירוף שרי כל שאינו מתכוין, וכדמוכח נמי בפרק כירה (שבת מא, ב) גבי המיחם שפינהו, דאקשינן והלא מצרף, ופרקינן הא מני רבי שמעון היא, ולא שני בשלא הגיע לצירוף, דאלמא לרבי שמעון כל שאינו מתכוין מותר.

ומה שהביא הוא ז"ל ראייה ממפיס מורסא ואמר דלא התירו אלא משום צערא דגופא, דחאה רבי הרב (הרמב"ן) נ"ר דלאו משום צערא דגופא התירו, דדבר שיש בו רפואה לא התירו במקום צער, אף על פי שאין בו אלא משום גזירת שחיקת סממנין, וכל שכן שלא יתירו מלאכה שאינה צריכה לגופה. אלא היינו טעמא, לפי שאינו מתכוין לחבורה בנטיילת הקוץ ואינו נהנה ממנה, ומההיא טעמא ממש דאמרן, דכל שאינו נהנה ואינו מתכוין אפילו בפסיק רישיה שרי.

ורבינו תם ז"ל (בתוס' כאן, ובס' הישר סי' רפג עמ' קעז) חילק בין חבית של מים לשאר משקין, דבחבית של מים, בין שהנקב מצידה בין שהוא למעלה אסור להדוקה משום סחיטה, ובחבית של שאר משקין, מצידה שרי דלאבוד אזיל, מלמעלה אסיר דלאו לאבוד אזיל, וטעמא דמילתא, משום דתרי גווני סחיטה הן, חדא, להוציא משקין המובלעין בה והיא תולדה דדש כגון סחיטת ענבים, והא כיון דלאבוד קא עביד מותר, דלאו כלום קא עביד ולא מלאכה היא כלל. ויש סחיטה אחרת לליבוני מנא, ולא קפידא משקין המובלעין כלל, וסחיטה זו אינה אסורה אלא במים, שאין ליבון בשאר משקין, משום דין ושמן אינן בני ליבון ואדרבה מלכלכין הן את הבגד.

והביא ראייה, מדאמרינן בפרק ר' אליעזר דתולין (שבת קלט, ב), מותר לסנן את היין בסודרין, ואי אמרת אית ביה משום ליבון היכי שרי הא איכא למיגזר שמא יסחוט כדגזרינן התם בכמה דוכתי. ובכי הא גוונא אתיא התם בפרק אלול קשרים (שם קיג, ב) היה מהלך בשבת ופגעו באמת המים, היכי ליעביד, ליקף קא מרבה בהליכה, ליעבור בתוכה מאני במיא ואתי ליה סחיטה, אלמא, כל האי גוונא גזרינן ביה משום סחיטה. ובמסכת ביצה (יח, א) אמרינן, מאי טעמא אין מטבילין כלים בשבת גזירה דילמא אתי לידי סחיטה, הילכך שמע מינה דהא דאמרינן מותר לסנן את היין בסודרין, משום דליכא סחיטה ביין הוא.

הא דלא פריך נמי דשמואל אדשמואל, משום דלדידיה לא קשיא, אלא אליבא דבי רב דלא בקיאינן במילי דשמואל, אבל אליבא דנהרדעי דתלמידי דשמואל הוו ובקיאינן במילי לא קשיא כלל. ובמסקנא נמי לא תיקשי כלל לא לרב ולא לשמואל.

לעולם רב כר' יהודה סבירא ליה, להך לישנא דאמרת [לפנינו: דאמר] דם מיפקד פקיד מקלקל הוא אצל הפתח. כלומר, ולדם הוא צריך. ולהך

לישנא דאמרת [לפנינו: דאמר] דם חיבור מיחבר מקלקל בחבורה הוא. כלומר, ולהנאת עצמו הוא צריך.

ובית הלל אומרים עד מוצאי שבת ארבעה לילות. מאי לאו דאי לא בעיל בעילה גמורה ולא שבר בתוליה.

דף ו - ב

מצי בעיל כל אותן ארבעה לילות.

ואפילו בשבת, דקסבר רב חסדא דאי בעל בעילה גמורה שוב אין תולין בדם בתולים. ואי נמי דאי בשבעל, ואתא לאשמועינן דכל ארבעה תלי בדם בתולים, למה ליה למיתני עד מוצאי שבת, וכדאקשיה לבסוף אי בשבעל מאי קא משמע לן. אמר רבא, לא, לבד משבת. אמר ליה אביי והא עד מוצאי שבת ד' לילות קתני. ורבא, אפשר דדחיק בה דעד סוף ארבעה לילות קאמר, וכדאיתא בנדה בריש פרק תינוקת (סד, ב) דמתרץ לה הכין לוי, וכשבעל בימים, כלומר שנותנין לה ארבע עונות בין ימים ולילות, וקסבר דאי בעל בימים מפסידה לילות כלוי.

אלא אמר רבא, בשבעל. בעילה גמורה, ואפילו הכי נותנין לה ארבעה לילות דתלינן בדם בתולים.

אי בשבעל. בעילה גמורה. **מאי קמ"ל.** דקתני עד מוצאי שבת, דאי לאכשורי כל דם הבא תוך אותו זמן ליתני ארבעה לילות ותו לא, כדקתני בדבית שמאי בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות. והוה מצי לפרוקי, דעד מוצאי שבת קמ"ל דאי בעל בימים לא הפסידה לילות, והיינו עד מוצאי שבת, לומר שנותנין לה כל העונות שיש עד מוצאי שבת, וכדאמר רב התם בריש פרק תינוקת (שם), אלא שרצו לתרץ אפילו אליבא דלוי דהתם, דלית ליה הכין. ואוקמה כשמואל, כלומר, בשבעל בעילה גמורה ודם הבא דם הצדדין הוא שנשתייר, ואין בו לא משום חבורה ולא משום פתח אלא כפרצה דחוקה שמשיר בה צרורות דרך כניסתו. ובנדה פרק תינוקת (שם) דייק תלמודא בהדיא, למה לי למתני עד מוצאי שבת ליתני ארבעה

לילות, זהו לפי שיטת פירושו של רש"י ז"ל, ויש בו פירושים אחרים (עי' תוד"ה מאי, ראב"ד בשטמ"ק, רמב"ן, ריטב"א ורא"ה), וזה נכון.

חתן פטור מקריאת שמע לילה הראשון עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה. כלומר, בין הודיעוהו שמיחדין אותה לו בין לא הודיעוהו, לפי שדרכן ליחדה באותן די' לילות, אבל מכאן ואילך, אם הודיעוהו פטור ואם לא הודיעוהו חייב. ומדקתני עד מוצאי שבת, דייקנן דלהשוות כל הלילות בא, דאפילו בשבת פטור, דטריד דבעי למיבעל.

חוץ מן התפילין שנאמר בהן פאר. כלומר, ומדאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) פֶּאֶרְךָ חֲבוּשׁ עֲלֶיךָ מכלל דבעלמא אסור, והכי דייקנן לה במקומה במועד קטן (טו, א). ומה שפירש רש"י ז"ל שנאמר בהם פאר ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו ואינו בדין לשים פאר על האפר, לאו למימרא דמהכא תיפוק לן איסור תפילין לאבל, אלא טעמא דמילתא קאמר וטעמיה דקרא קא דריש.

ואביי התם נמי בטירדא [לפנינו נוסף: פליגי] דלא מצי בעיל פליג. כלומר, דלא דמי לטירדתו של אבל, דהתם ליכא מצוה כלל דאיבעי ליה לאיתוביה דעתא, אבל הכא טירדא דמצוה הוא דטריד דלא מציא למיעבד מצוה. והא דמידחה אפירכי ומנקיטי מתניאתא. ורבא דדחיק לאיתנא תנאי, דאיכא לדחויי כדדחי אביי ולא דייקי ממתניאתא דלעיל דקתני בהדיא ומפרישין את הכלה לילי שבת תחלה מפני שהוא עושה חבורה, איכא למימר דברייתא לא שמיע להו כלשון הראשון שכתב רש"י ז"ל ברישא דשמעתא.

אמר רבא רבי שמעון היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר. פירוש, כך קבלה מרבו דר' שמעון הוא.

אמר ליה, לא כהללו בבליים שאין בקיאים בהטייא אלא כהללו שבקיאים בהטייא. וללישנא דאמרינן דם מיפקד פקיד ולדם הוא צריך, בקיאים בהטייא שמוציאים דם בלא פתיחת פתח. ולאידך לישנא דאמרת דם חבורי מחבר ולהנאת עצמו הוא צריך, אפשר בהטייא בלא פתיחת פתח ובלא השרת דמים. ואף על גב דאמר שמואל במסכת נדה (סד, ב) יכול אני לבעול כמה בתולות בלא דם, ואמרינן עלה שאני שמואל דרב גובריה, דאלמא אין הרבה בקיאים בהטייא כזו כבר פירשו בתוספות (ד"ה רוב) אותה הטייא הייתה בבעילה גמורה שמתעברת ממנה, ובכי הא אין [רוב] בקיאים [בהטייא] אצלה.

ה"ג רש"י ז"ל, אם כן טורד למה, למי [לפנינו: לשאינו] שאינו בקי יאמרו בקי מותר ושאינו בקי אסור, רוב בקיין הם. אמר ליה רבה בר [לפנינו נוסף: רב] חנן לאביי, אלא מעתה שושבינין למה מפה למה [לפנינו נוסף: אמר ליה התם] שמא יראה ויאבד, ופירש, אם כן שהן בקיין בהטייא למה טורד ולמה פטור מקריאת שמע, ומשני, למי שאינו בקי פטרו לפי שהוא טרוד, פירוש, שהוא טרוד מפני שאינו יכול לבעול. וקשה, אם כן היאך התירו חכמים סתם לבעול בתחילה בשבת דמשמע לכל אדם כן, הוה להו למימר בקי מותר שאינו בקי אסור. ומשני, רוב בקיין בהטייא ועל בקיאות הרוב סתם דבריו ולעולם מי שאינו בקי אסור. אלא מעתה שושבינין למה מפה למה, שמא יטה ולא יוציא דם, ולא הועילו חכמים בתקנתן בהעמדת שושבינין ומפה כדי שלא יראה ויאבד שהוא חשש בחול שאי אפשר להכחישו, אבל עכשיו שמעמידין שושבינין ומפה אם יטה איפשר להכחישו, דאמרה עדיין בתולה שלמה אני, כדאמרינן לקמן (י, ב) דאפשר לבודקה על חבית של יין.

ואין פירושו מחוור, דקשיא לי, דאם כן ברייתא דקתני חתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת היכי משכחת לה, אי בבקי הא אינו טרוד ואינו פטור, ואי בשאינו בקי הא אינו מותר לבעול וטירדא דלא מצי בעיל לאו טירדא היא, כרבא. ואיפשר, דרבא אית ליה דטירדא דלא מצי בעיל טירדא היא, וכדאביי.

ועוד מקשים לפירושו, דבשאר לילות נמי אינו פטור אלא שאינו בקי והוא המיעוט והיכי תאני סתם חתן פטור מקריאת שמע משום מיעוטא. ותו, הא דתנן (ברכות טז, ב), לא כל הרוצה ליטול את השם יטול משום דמחזא כיוהרא, ואי רובא בקי מאי יוהרא איכא, דמדינא חייב. ותו, הא דאמרי ליה (שם) תלמידיו לרבן גמליאל, שנית לנו רבינו חתן פטור מקריאת שמע, דילמא רבן גמליאל בקי היה. ואפשר היה לתרץ באילו דסתמא של בני אדם בחול אינם רוצים לבעול בהטייא, אלא דקשיא לן, דאם אתה אומר כן למה הקשה כאן אם כן טורד למה, והא איכא למימר דטריד דבעי למיבעל שלא בהטייא. ועוד, דאסיקנא (לעיל ה, ב) מותר לבעול לכתחילה בשבת, ור' אמי נמי דשרא למיבעל בתחילה בשבת, ומשמע דלכל התירו ולא במתכוין להטות אלא בועל כדרכו ואינו חושש, ומעשים בכל יום שמתירין לבעול בתחילה בשבת לכל אדם ולא בכונת הטייא, והדין נותן, דכל שאפשר שמזדמנת לו הטייה ואינו מתכוין לפתח אלא להנאת עצמו מותר דלאו פסיק רישיה הוא, כאותה שאמר רבי שמעון (שבת כב, א) גורר אדם מטה וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות

חריץ ועוד, דאם כן שהרוב בקיאיין הן ולהן התירו ובלבד שיתכוין להטות, מאי טעמיה דר' יהודה דפליג.

ורבינו תם ז"ל פירש: אם כן טורד למה לשאינו בקיאיין, כלומר, שאין מחזיקין עצמן כבקיאיין, ומיהו רובן בקיאיין הן בשעת מעשה אלא שהרוב אינן מחזיקין עצמן כיודעים, והילכך לעניין קריאת שמע פטורין שאחר טרדת הלב הדברים אמורים, אבל לענין שבת מותר שרובן בקיאיין בשעת מעשה, והיינו דפרקינן רוב בקיאיין בהטייה הן.

מתיב ר' אמי המפיס מורסא בשבת אם להוציא ממנו ליחה פטור. ופטור ומותר קאמר, כדאיתא כזו בתחילת מס' שבת (ג, א, וע"ש קז, א) דחדא מתלת מלתא היא דפטורין בשבת ומותרין, ואף על גב דפתחא ממילא קא הוי על כרחיה ופסיק רישיה ולא ימות הוא, הא כתיבנא לעיל (ו, א ד"ה האי מסוכרייא), דהיכא דלא מיתהני מינה כלל כשאינו מתכוין שרי, ואי נמי, במקום צערא דגופא התירו כדברי ר"י ז"ל, וכבר הארכתי בה למעלה (ד"ה האי).

אם לעשות לה פה חייב דעשוי להכניס ולהוציא הוא. להכניס אויר ליבשה ולהוציא ממנה לחה, מ"מ קתני אם להוציא ממנה לחה פטור ומותר, וקשיא למ"ד הכא אסור לבעול בתחילה בשבת, דהכא נמי דלהוציא דם הוא כן פירש רש"י ז"ל.

והקשה עליו הרמב"ן נ"ר, דהא ההיא דהמפיס לא אפשר לאוקמה כרבי יהודה, ואם כן מאי קושיא, הא אמרינן דמאן תנא דאסר רבי יהודה. ולרב דאסר כדברי נהרדעי לא קשיא, דרב נמי כר' יהודה סבירא ליה כדאיתא לעיל.

ופירש הוא נ"ר, דלשמואל אליבא דבי רב דאמרי שמואל אסר קא מקשה, דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה כדאיתא לעיל וקא אסר הכא משום דרב חיבורי מיחבר, והא מפיס מורסא בשבת, וקא סלקא דעתך דכי היכי דליחת מורסא פקיד ועקיר דם נמי פקיד ועקיר, ופרקינן, דדם נמי פקיד ולא עקיר לגמרי, ואף על גב דהתם שרי הכא לכתחילה אסור, ואפילו לרבי שמעון.

וקשיא לי, דהוה ליה למימר התם פקיד ועקיר הכא חיבורי מיחבר הוא דסבירא ליה. ואולי נאמר, דקסבר רבי אמי דאפילו למ"ד חיבורי מיחבר לאו חיבורי לגמרי קאמר, דאנן סהדי דלא, אלא לאפוקי דלאו פקיד

ועקיר לגמרי אלא פקיד ולא פקיד כמורסא, ואפילו הכי קתני במורסא דלהוציא ממנה ליחה מותר, ופרקינן, דדס ודאי פקיד ולא עקיר, אלא דמורסא דשרינן משום דפקיד לגמרי הוא, דהא אילו לא עקיר לגמרי מיסר אסרינן, והיינו טעמא דשמואל דאסר בבעילה.

דף ז - א

ואסיקנא, **והלכתא מותר לבעול בשבת**. ואי קשיא, והא איכא משום גזירת בן עוף כדתניא ברייתא דלעיל (ה, א). איכא למימר דבמקום דליכא למיגזר קאמרינן, כגון שנשאת כבר ועשה סעודה. אי נמי, במקום שלא נהגו לעשות סעודה. אי נמי, דלית לן גזירת בן עוף בערב שבת אלא במוצאי שבת, והא דתניא לעיל (ג, ב) במפרישין את החתן לילי שבת תחילה משום שהוא עושה חבורה, דילמא רבי יהודה היא.

אמרי ליה רבנן והא לא כתיבה כתובה. דאף על גב דמי שלא כתב כמי שכתב דמי וגובה כתובתא מפני שהוא תנאי בית דין, מכל מקום אייהי לא סמכא דעתא ועושה בעילת זנות.

אמר להו אתפסוה מטלטלי. ואף על גב דתנן בפרק האשה שנפלו לה נכסים (לקמן פ, ב) לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתך מונחת לך על השולחן, הכא שאני דלצורך שעה הוא עד מוצאי שבת שיכתוב לה כתובתה על נכסיו. וא"ת והיכי שרי לאתפוסה מטלטלי דהא אין קונין בשבת, וכדאמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין סט, ב), לענין ביטול רשות בשבת בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין, ומפרישין טעמייהו דבית שמאי דקסברי מיקנא רשות היא ומיקנא ביתא בשבת אסור, ואמרינן נמי בירושלמי (בפרקין ה"א), אין נושאים נשים בשבת וכו' לפי שהוא כקונה קנין בשבת שזוכה במציאתה ובמעשה ידיה, ותנן נמי (ביצה לו, ב) אין מקדישין ביום טוב, וכל שכן לאקנויי בשבת להדיוט דאסור.

ונראה לי, דהכא לא הקנו לה המטלטלין הקנאה גמורה, אלא יחוד בעלמא הוא כדי שתהא דעתא סומכת בכך לפי שעה, וכאותה שאמרו בפרק הזורק (גיטין עז, ב) ותיזול ותחוד ותפתח, ולא הקנאה גמורה

הייתה אלא כעין שאלה לפי שעה כדי להקנות לה הגט. ואי נמי, הכא משום מצוה דחוקה התירו. וכן נמי ההיא דהזורק, משום דתקיף עליה עלמא טובא. ואף על פי שאסרו בירושלמי (שם) לישא נשים בשבת, הכא כיון שכבר כינס מצוה הוא יותר לבעול. ואפשר לפרש כאן דבערב שבת הוה דלא היה שהות ביום לכתוב כתובה והיה שהות להתפיסה מטלטלי.

אמר ליה רב פפי לרב פפא מאי דעתך מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מוגמר וכו'. קשיא לי, וכי לית ליה לרב פפי מתוך והא תנן (ביצה יב, א) בית שמאי אומרים אין מוציאין את הקטן ואת הלולב ואת ספר תורה ובית הלל מתירים, אלמא לבית הלל מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. יש לומר, דרב פפי סבירא ליה דטעמייהו דבית הלל משום דערוב הוצאה לשבת ואין עירוב הוצאה ליום טוב, כלומר, דלא נאסרה הוצאה ביום טוב. כן תירץ הראב"ד ז"ל, (הובא בשיטה ישנה ובשטמ"ק ד"ה אלא מעתה) ורבינו נר"ו תירץ, דרב פפא סבירא ליה דלא אמרינן מתוך אלא לצורך מצוי כאוכל נפש, לאפוקי בעילת בתולה שאינו מצוי נמי לפי שאינו צורך לכל נפש דומיא דאוכל נפש, והיינו דקא מקשה ליה לרב פפא, לדידך דשרית בעילה אלמא לא בעינן דומיא דאוכל נפש, אי הכי מוגמר נמי לישתרי. אמר ליה, ההוא בפירוש אפיקיה קרא, דכתיב (שמות יב, טז) אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש, ובעילה שוה לכל נפש היא, שמצוה אצל הכל אף על פי שאינה תדירה, לאפוקי מוגמר שאינו שוה לכל נפש.

אלא מעתה נזדמן לו צבי וכו'. דקא סלקא דעתך דשוה לכל נפש שמצוי אצל כל נפש קאמרינן, וצבי לא מצוי אצל הכל הוא ואם כן ליתסר, ומפרקינן, דבר הצריך לכל נפש קאמרינן וצבי הוא צריך לכל נפש, דמזון לכל הוא, אבל מוגמר אינו צורך אלא לאסיתניס בלבד.

וקיימא לן דמתוך דאמרינן, ובלבד שיהא בו צורך היום קצת כגון קטן או לולב (ביצה יב, א) שיש בהם צורך היום, קטן למולו או לטיילו בשוק שיש בו צורך לשמחת היום, וספר תורה לקרות בו ולולב ליטלו, ולא צורך מצוה דוקא אלא כל שיש בו צורך יום, דאם לא כן, כי מקשה ליה רב פפי אי הכי מותר לעשות מוגמר, לימא ליה הותרה שלא לצורך אכילה והוא שיש בו צורך מצוה קאמרינן, וכדאיתא נמי בהדיא בפרק קמא דביצה (שם), אבל הוצאה לצורך חול אסורה ולא אמרינן בה מתוך, דגרסינן בפרק אלו עוברין (פסחים מו, ב), האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר

לוקה רבה אמר אינו לוקה, ואפילו רבה דאמר אינו לוקה אינו מטעם דאמרינן הואיל והותרה אפיה לצורך הותרה שלא לצורך, אלא משום דאמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים, ומילקא הוא דלא לקי, הא איסורא איכא לכולי עלמא, ולא אמרינן הואיל והותרה אפיייה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ולצורך חול. ובפרק קמא דביצה נכתוב אותה בארוכה בסיעתא דשמיא.

אלא הא דתניא שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים במאי. דקא סלקא דעתך דימי ברכה כימי שמחה, ואהדר ליה דלא תלי הא בהא, דאיכא דנפישא ברכה משמחה ואיכא שמחה דנפישא מברכה.

וקשיא לי, מה דחקו לומר כן שזמן ברכה חלוק מזמן שמחה, לוקמה באלמן שנשא אלמנה ולימא דאלמן שנשא אלמנה שלשה לברכה ושלשה לשמחה. והא דאמר רב הונא אלמנה אינה טעונה ברכה, אינה טעונה שבעה בברכה קאמר, ולעולם שלשה כימי שמחתה בעינן, דהא משמע, דאכתי קא דייק ואזיל ולא ידע הא ברייתא דלקמן (ע"ב), דתני מברכין לבתולה שבעה ולא אלמנה יום אחד, ואם כן, מאי דוחקיה דלא מוקי לה הכין. ויש לומר, דאינה טעונה משמע אינה טעונה אלא יום אחד לבד, דאי טעונה כל ג' ימים מאי אינה טעונה, הא ודאי טעונה היא כל זמנה כבתולה כל זמנה.

ואם תאמר, לוקמה בבחור שנשא אלמנה, והא דאמר רב הונא אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה, זו כל זמנה וזו כל זמנה קאמר, ולעולם בחור שנשא אלמנה שלשה בין לשמחה בין לברכה. יש לומר, דמדסתם ואמר אחת זו ואחת זו טעונה ברכה, משמע, דזמן אחד יש לשתייהן, דאי לאשמועינן דתרווייהו טעונות ברכה, הוה ליה לפרש בתולה שבעה ואלמנה שלשה, כדמפרש בברייתא, מברכין לבתולה שבעה ולא אלמנה יום אחד, כן נראה לי.

איבעית אימא בבחור ואיבעית אימא באלמון. יש מי שפירש (הרמב"ן) דהני תרי לישני לא פליגי אהדדי, דליכא אלמנה דבצירא ויתירא לשמחה משלשה וברייתא דקא תני שקדו על תקנת בנות ישראל כדי שיהא שמח עמה שלשה ימים, כללא הוא לכל האלמנות בין שנשאו לאלמן בין שנשאו לבחור, והא דנפישא ברכה בבחור משמחה ובאלמן שנשא אלמנה נפישא שמחה מברכה, הכל לפי עניינו. הברכה באה על שמחת הלב, והילכך בחור כיון שלא נשא עדיין שמחת לבו נפישא בין שנשא בתולה בין שנשא

אלמנה, ולפיכך מברכין לה שבעה, אבל שמחה דהיינו ביטול מלאכה כדי לשמחה, כיון דאלמנה אינה צריכה פיתוי, ואינו זקוק להתבטל מפני שמחה יתר משלשה. אבל אלמן שנשא אלמנה שאין שמחת לבו גדולה כל כך די לו ביום אחד, ומכל מקום צריך הוא להתבטל ממלאכה שלשה כדי לשמחה, דשקדו חכמים על תקנת הכל כדי לחבבה על בעלה. ואלמן שנשא בתולה דמברכין לה שבעה, נמי מהאי טעמא הוא, דכיון שהוא נושא בתולה שמחת לבו נפישא, וכן דעת הנגיד רב שמואל (הובא ברמב"ן, תמים דעים לראב"ד סי' קפט, עיטור דף סה, ב) והרמב"ם ז"ל (פ"ו מהלכות אישות הלכה יב), דליכא אלמנה דבצירא ודיתירא משלשה לשמחה.

ויש מי שפירש (תר"י, י"מ ברמב"ן וע"י מאירי), דהני לישני פליגין ונקטינן כלישנא בתרא, דבאלמן שנשא אלמנה שלשה לשמחה, אבל בחור שנשא אלמנה שבעה לשמחה כשם שמברכין לה שבעה, דימי שמחה לא בצירי מימי ברכה, וברייתא דקתני שקדו, בנשאת לאלמון היא וליכא דבצירה קאמר.

ונראין הדברים, דהיאך אפשר משכים למלאכתו וחבילתו על כתיפו ומברכין לו ברכת חתנים, והא אין חתן יוצא מחדרו, זכר לדבר (יואל ב, טז) יצא חתן מחדרו. והא דקאמר ואיבעית אימא באלמון, מיהדר הוא דהדר מלישנא קמא משום האי טעמא דאמרן, ואף על פי שמברכין שהשמחה במעונו כל שנים עשר חודש ואף על פי שמחמר אחר בהמתו, ההיא לאו ברכת חתנים היא, אבל כל שקורין לו חתן ומברכין לו ברכת חתנים אסור בעשיית מלאכה ולצאת מפתח ביתו יחידי, וכדאמרינן בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק טז) החתן דומה למלך מה המלך אינו יוצא לשוק לבדו אף החתן אינו יוצא לשוק לבדו, מה המלך שמחה ומשתה לפניו כך החתן שמחה ומשתה לפניו כל שבעת ימי המשתה. ואף על פי שאתה יכול לפרשה בנושא את הבתולה, ממנה אתה דן לכל שהוא חתן.

ואלמון שנשא בתולה לשמחה לא נתבאר בגמרא אם שלשה ואם שבעה, ולפי מה שכתבנו דאין שמחה פחות מימי ברכה, הא ודאי אף זו שבעה לשמחה דהא מברכין לבתולה שבעה, אלא אפילו למאן דאמר בבחור שנשא אלמנה שלשה לשמחה, הכא נראין הדברים דשבעה לשמחה אית לה, דהא בעי לפיתויה ולמיחדי בהדה בדרדוגי משחא, וכן כתב הרב ׳ מיגש ז"ל (הובא ברמב"ן, ועמ"ש העיטור שם בשמו, ובית שמואל סד,

דף ז - ב

מברכין ברכת אירוסין בבית אירוסין וברכת חתנים בבית חתנים. כתב רב אחא ז"ל (שאילתות חיי שעה ריש סי' טז, וע"ש ברד"ל), דברכת אירוסין בעשרה, והנגיד רבינו שמואל זצ"ל (הובא בראב"ד שם וברמב"ן וש"ר כאן) חלק עליו ואמר שאינה צריכה עשרה אלא ברכת חתנים בלבד שלא הוזכרו עשרה אלא בה. ועוד, שהרי קדושין בפני שנים ואם כן אתה מצריכן עשרה.

ונהגו לברך ברכת אירוסין אחר הקדושין ולא קודם הקדושין, ואף על פי שאמרו (פסחים ז, ב) כל המצוות כולן מברך עליהם עובר לעשייתן, שאני הכא דילמא כיון שהדבר תלוי ברצון שניהם, דילמא הדרי בהו (רבינו יונה, בשטמ"ק), ועוד שכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עובר לעשייתן, אבל הכא הרי אין מברכין אשר קדשנו לקדש את האשה, וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן וכו'.

ומאי מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין. ומה שאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על הקדושין, לפי שאין מברכין על מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה, וזו אינה נגמרת אלא בחופה, ואפילו קידש בשעת כניסתה לחופה, אינו בדין שיהיו מתקנין לזו ברכה אחת ולזו ברכה אחת, דמחזו מיילי דרבנן כחוכה (הרמב"ן).

ואם תאמר מכל מקום האיך מצינו ברכה כזו שנברך על האיסור, וכי מברכין אשר אסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט. ועוד מה ענין עריות לכאן, ועוד מה ענין חופה לכאן שהרי חופה אין כאן אלא קדושין. ויש לומר דלפי שהקדושין דבר תורה, הוצרך לברך עליהם כדרך שמברכים על המצות עובר לעשייתן.

ואי אפשר לברך עליהם אקב"ו על הקדושין לפי שאין מצוה זו גמר מצותה עד שעת כניסתה לחופה ואין החופה נעשית עכשיו, הוצרכו לברך אשר קדשנו בקדושת קדושין ואסר לנו את העריות שאין קדושין תופסין בהן, והתיר לנו את האחרות שקדושין תופסין בהן, וכמי שמקדש על קדושתן של ישראל, ואם מברך מקדש ישראל על ידי קידושין כסבורין השומעים שהקידושין מתירים לגמרי קודם כניסה לחופה, לפיכך הוצרכו להזכיר ואסר לנו הארוסות, לומר שעדיין הארוסות אסורות עד כניסה לחופה של אחר קידושין.

ומה שאינו אומר והתיר לנו הנשואות על ידי קידושין וחופה, דאעפ"י שקידושין קודמין לחופה הכי קאמרי, אסר לנו הארוסות עד שתנשאנה בחופה אחר הקידושין. ואי נמי, פירוש הוא לנשואות, כלומר, התיר לנו הנשואות שעל ידי החופה.

ולפי מה שכתבנו אין חותמין מקדש ישראל על ידי חופה, לפי שאינו ראוי לחתום על החופה שאינה נעשית, ולא הוזכרה כאן החופה אלא להודיע שאין הארוסה מותרת לארוס אלא בחופה, אלא כך חותמין ברוך מקדש, וכן היא במקצת הנוסחאות. וכן כתב רבינו הא"י ז"ל בתשובה, (הובא ברמב"ן וש"ר, וע"י אוצה"ג סי' ע'), וגמרא היא בהדיא מקדש ישראל, וכך חותמין בשתי ישיבות מימות חכמים הראשונים עד עכשו, ותוספת זה שאתם מוסיפים, גריעותא היא שאין קדושת ישראל תלויה בכך, ונאה לכם לחזור להלכה ולמנהגינו בהסכמת הכל. עכ"ל גאון זצ"ל. וכן נמצא בתשובות רב אלפסי ז"ל, שכתב בכתב ידו היה כתוב מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין, ואח"כ מחק ותיקן מקדש ישראל בלחוד (כ"ה ברמב"ן ואשכול אלבק ח"ב עמ' 193).

ואסר לנו את הארוסות. יש מפרשים (ע"י ריטב"א מ"ש בדעת רש"י, ומ"מ אישות פ"י ה"א), דארוסה מותרת דבר תורה, אלא מדבריהם נאסרה עד שתכנס לחופה, והראיה, מנהג יהודה שמיחדין קודם כניסתה לחופה, ומברכין אסר לנו, כדרך שמברכין על מקרא מגילה ועל נר חנוכה (שבת כג, א) שהם מדבריהם.

והראב"ד ז"ל פירש: דחופה דאורייתא, כדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה בגמ' (לקמן מח, ב) לעולם היא ברשות האב, אמר רבא אמר לי אמי, חופה בהדיא כתיבה (דברים כב, כג) וכי יהיה נערה בתולה מאורסה, נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה. אלא לאו שנכנסה לחופה מאורסה ולא נשואה, מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו ולא בעולה,

אלא לאו שנכנסה לחופה ולא נבעלה, אלמא, מדאשתני דינה דבר תורה היא. ותו, דקיימא לן (נדריס עג, ב) דארוס אינו זכאי בהפרת נדריה עד שתכנס לחופה.

ולפי דבריו הא דיהודה, בשעת הדחק שאני. ואינו צריך, דאף על גב דחופה דאורייתא לענין נדריס ולענין קטלה, מכל מקום לענין התר ביאה מכיון שנתקדשה הרי היא קנוייה לו לבעל ומותרת לו מעתה.

ומיהו ודאי אם בא עליה שלא בחופה לא קנאה להטמא ולהפר נדריה, כדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה גמרא (שם מח, א) ולעולם היא ברשות האב וכו', ואף על פי שמוסרה האב לבעל או לשולחיו, וכל שכן אם לא נמסרה לו אלא שבא עליה באונס שזה לא קנאה אפילו לירושתה דהא בעינן מסירה לחופה, כדאיתא פרק ארבעה אחין בגמרא (כט, ב), ג' אחין שנים מהם נשואין שתי אחיות, ובא עליה בבית אביה ונסתרה קודם שתכנס לחופה אינה שותה, דארוסה קרינא לה ולא קרינן לה תחת אישך, ולא והביא האיש את אשתו, כדאיתא ביבמות פרק הבא על יבמתו בגמרא (נח, א), אלמנה לכהן גדול, אמן שלא שתית ארוסה, האי ארוסה היכי דמי וכו', ואסיק רמי בר חמא כגון שקינא לה כשהיא ארוסה ובא עליה ארוס בבית אביה ונסתרה בעודה ארוסה ואח"כ נכנסה לחופה ולא נבעלה, אבל קודם שתכנס לחופה לא, דלא קרינא בה והביא האיש את אשתו ולא תחת אישך, אעפ"י שנבעלה בבית אביה חוץ לחופה, משום דמסירה לחופה בעינן.

והתיר לנו הנשואות. כלומר הנשואות לנו. ור"ת ז"ל (הובא ברמב"ן וש"ר) היה גורס, והתיר לנו הנשואות לנו. והגאון ז"ל (רב האי, שם. ועי' אוצה"ג סי' ע) לא היה גורס הנשואות כלל, אלא אסר לנו את הארוסות והתיר לנו על ידי חופה וקידושין, כלומר, התירן לנו על ידי חופה.

דף ח - א

והטעם **בברכת אשר יצר שפותחת בברוך**, פירש רש"י ז"ל: שממנה התחלת ברכת הזיווג, הכל כמו שכתוב בפרושיו, ויש מפרשים (הרמב"ן).

ועיי תוד"ה (שהכל) לפי שאלמלא לא פתחוה בברוך היו נראות שתיהן כברכה אחת ולא היה היכר שיהיו שתי היצירות שתי ברכות, ור"ח ז"ל (בתוס' שם) כתב, דברכת יצירה פותחת בברוך, דהא לוי גרע לה ליצירה אחת מכלל ברכות של חתן, ע"כ. ונראה, שדעתו לומר, דכיון דללוי מגריעין לה, הויה לה אף לדידן כברכה עומדת בפני עצמה. והטעם, שפותחת בברוך. אעפ"י שסמוכה לחברתה, לפי שאינה סמוכה בזמן שאין שם פנים חדשות. וכמו שכתב רבינו אלפסי ז"ל בהלכות (סה, א מדפי הרי"ף), ורש"י ז"ל כן פירש, וכן ר"ח זצ"ל.

וגרסינן בירושלמי במסכת ברכות סוף פרק קמא (ה"ה) כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה, כגון קריאת שמע ותפילה אין פותחין בה בברוך. התיבון הרי הבדלה, שניה היא דמר רבי בר זבדא ר' היה מפזרן וחוזר וכוללן על הכוס. ר' חייא רובה הוה מכנסן התיבון הרי נברך שאכלנו משלו, שניה היא שאם היו שנים יושבים ואוכלין שאינן אומרים נברך, הרי הטוב והמטיב שניה היא, דמור רב הונא משניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב וכו', הקדושה שניה היא, שאם היה יושב וצופה מבעוד יום וקדש עליו היום שאין אומרים בורא פרי הגפן וכו', והא סיפא אמר ר' מונא טופס ברכות כך הוא, א"ר יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך, מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך.

מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו. פירוש, פנים חדשות כל שלא אכל שם כל שבעת ימי המשתה. וכדאמרינא לקמן (ע"ב) משכחת לה בפנים חדשות דלא הוה תמן מעיקרא, דבפרק אלו מגלחין (מו"ק כא, א) ואם באו פנים חדשות חוליץ שפירושו דלא הוה תמן מעיקרא כלל, ולא נכנס שם כל ימי המשתה מברכין שבע ברכות, אעפ"י שלא אכל שם עכשיו, וברכת חתנים כל שבעה בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה כל שמתוספין שם לשמח את החתן, וכן היא במסכת סופרים (פי"ט הל' יא). ונהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה, ופנים חדשות כל שבעה, וכן בערב קודם סעודה בלשון הזה כתוב שם, אלמא אין הם תלוי באכילה אלא באסיפת העם לשמחתם.

ועכשיו נהגו לברך בששי שהוא ראשון לנשואין במקומותינו, ובשבת כשבאין מבית הכנסת לפי שחתן יוצא מבית הכנסת ומוציאין את הכלה בתוך העם ומכניסים אותם לחופה, ומפני כך מברכין דשמחה גדולה היא להם, אף על פי שכבר ברכו בששי, סמכו להם לברך בשבת, שאי אפשר

שלא יהיה שם אחד שלא היה שם אתמול. ובתוספות (לעיל ד"ה והוא) אמרו בשבת כפנים חדשות, כדאמרינן במדרש מזמור שיר ליום השבת (תהלים צב, א) כיון שבאת שבת אמר הקב"ה למלאכי השבת אמרו שירה לפני שפנים חדשות באו לכאן, ועוד אמרו בתוספות, דיום שבאו פנים חדשות אפילו בלילה מברכין לילה ויום, ואע"פ שאינו שם עמהם שפנים חדשות באו הלילה פנים חדשות הן לכל אותו היום, ללילה ויום.

ותניא במסכת סופרים (פי"ט הלכה יא), גבי ברכת החודש וגומר על הכוס ברכת הזימון ומביא לו כוס אחר, ומברך בורא פרי הגפן וכו', וכן אתה אומר בברכת חתנים ובברכת אבלים לפי שאינו אומרים שתי קדושות על כוס אחד. ואמרינן בפרק ערבי פסחים (פסחים קב, ב) כוס ראשון מברך על מזונו והשני אומר עליו קידוש היום וכו', ואמאי נמרינהו אחד כסא, אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששת לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, מאי טעמא, אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. ואקשינן, והא יו"ט אחר שבת דאמר רבא יקנה"ז, ופרקינן התם קידושא ואבדלתא חדא מצוה היא, אבל בברכת מזון וקדושא תרתי מילי נינהו, והכא נמי ברכת המזון וברכת חתנים תרתי מילי נינהו. וכן ראוי לעשות אלא שלא נהגו.

ואין מברכין ברכת חתנים אלא בחופה לפי שאין מברכין אלא מחמת שמחה, ואין שמחה אלא בחופה, כדאמרינן במסכת סוכה (כה, ב) חתן וכל השושבינין פטורין מן הסוכה, ואקשינן, וליתבו בסוכה וליחדו בסוכה. ופסקינן, אין שמחה אלא בחופה, אלמא אין מברכין אלא בחופה. וכן אין מברכין אשר ברא אלא כל שבעה ובסופא, שאף הוא מכלל ברכת חתנים הוא, אבל שהשמחה במעונו אינה מכלל ברכת חתנים ומברכין אותה חוץ לחופה. ותדע לך, דהא מברכין אותה כל שנים עשר חודש וקודם כניסה לחופה מברכין אותה מכי רמו שערי באסינתא. ועוד דאפילו בבי מקולא הוו סברי לברוכי אי לאו דאיכדא צערא לינוקא. ועוד, מדאמרינן ברית שית בריך חמש, שמע מינה דשהשמחה במעונו לאו מכלל ברכת חתנים היא, ומדאמרינן מכאן ואילך אפוישי שמחה בעלמא הוא, שמע מינ דאין מברכין שהשמחה במעונו אלא בעושה סעודת מרעות לחתונתו, אבל אם לא זימן אדם, אלא חתן הסועד עם בני ביתו אינו מברך כלל, וכן נמי אינו מברך אשר ברא מן הטעם הזה אשר אמרנו.

הא דאמרינן הכא **מר סבר חדא יצירה הואי ומר סבר תרתי יצירות הוו**. פירוש: מאן דאמר חדא יצירה הואי סבר זנב היה, ומאן דאמר תרתי

יצירות הוּו קסבר שני פרצופין הוּו, וכן מפורש בריש פרק עושין פסין בעירובין (יח, א). ורש"י ז"ל שפירש כאן בהיפך, אינו נכון. ור"ח ז"ל פירש, חדא יצירה הואי, חוה לבדה נוצרה מן הצלע, ומר סבר שתי יצירות הוּו להו, אחת נוצרה עמו מקדם שבראה ואח"כ ברא לו חוה מצלעו. עד כאן.

מעיקרא מאימת מכי רמו שערי באסינתא. פירוש: והוא שקדשו, אבל קודם אירוסין כלל, לא, דתרי בעינן שקדשו והוא דטריח להו, דלא הדרי בהו.

והא דאמרינן דרב תחליפא בריך שית אריכתא. פירש רש"י ז"ל: שהוסיף בהן דברים, וזה כדרך מה שפירש במסכת ברכות בפרק קמא (יא, א), באחת ארוכה ואחת קצרה, דפירש הוא ז"ל, דאחת ארוכה במילות, וכבר כתבתי שם שאי אפשר לפרש כן. אלא נראה לי, דאריכתא, היינו שפתח וחתם בכולן, וכל ברכה שפותחת וחותמת נקראת ארוכה, וכדאיתא בירושלמי (ברכות פ"א ה"ה), וכמו שכתוב שם בס"ד.

דף ח - ב

בברכת המזון. פירש רש"י ז"ל: להצטרף לשלשה לזמן עליו, ואינו מחוור, דמאי קמ"ל, פשיטא הרי אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה. ויש לפרש לפי שמוסיפין בהטוב והמטיב אל אמת דין אמת. ומפני תוספת זו היית סובר לומר שלא יהא מן המנין, קמ"ל.

החזירו הדבר ליושנו. פירש רש"י ז"ל: בעשרה. והנכון שהחזירוהו ליושנו ממש, דבטלים כולן ואין שותין אלא כדי סיפוקן, דבעשרה נמי איכא שכרות.

אמר ר' אלעזר האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאוסרה עליו. דקים ליה במילתא ושוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ויש מי שאומר (הרא"ה להלן י, א, ועין ריטב"א ושיטה לר"ן כאן) דלא שנא נשוי ולא שנא פנוי, דהא איהו קאמר דקים ליה במילתא ואין מאכילין לאדם דבר שהוא אסור עליו. ויש מי שאומר, דדוקא נשוי אבל בחור אינו נאמן כמו שאכתוב לפנינו (לקמן י, א ד"ה רב אחאי), ודוקא, באומר ברי לי שלא הטיתי, הא לאו הכי מותרת לו דחזקה הטה והוא לא ידע והיינו דאמרינן לקמן (י, א), ההוא דאתא לקמיה רבן גמליאל ברבי אמר ליה פתח פתוח מצאתי, אמר ליה שמא הטיתה, וטעמא דמילתא, משום העמד אשה על חזקתה.

והא דאתי בטענת פתח פתוח ולא אתי בטענת דמים שהיא טענה מבוררת כדלקמן, מיירי כגון שהיא ממשפחת דורקטי, דאין להם דם בתולים, או שנאבדה המפה, אי נמי בבוגרת. ומיהו, אפילו בעל ומצא דם וטוען טענת פתח פתוח מצאתי נאמן הוא לאוסרה עליו, דהא שויה אנפשיה לחתיכה דאיסורא, ואין הדמים ראייה, דמימר אמרינן דדילמא דם צפור הכניסה. אפילו פישפש ומצא דם, אפילו הכי חיישינן שמא דם הצדדין הוא, או דם המכה הוא, וכדתנן (לעיל ו, א) נותנין לה ארבעה לילות ובית הלל אומרים עד שתחיה המכה.

ומיהו בהא דאמר שמואל לקמן שהוא נאמן להפסידה כתובתה, דוקא כשלא מצא לה דמים או שנאבדה המפה, אבל כשמצא לה דמים וטוען טענת פתח פתוח להפסידה כתובתה, לא, אלא הדמים ראייה לכתובתה, דמסתמא לא תלינן בדם צדדין ודם מכה להפסידה כתובתה. והכי איתא בירושלמי (בפרקין ה"א וע"ש בקה"ע) דגרסינן התם גבי הא דתנן לקמן, כל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לטעון טענת בתולים. מה נן קיימין אם כשפשפש ומצא הרי מצא, אם כשלא מצא הוא פשפש היא לא פשפשה, אלא כן קיימין בשלא פשפש ומצא, היא אומרת דם בתולים, והוא אומר לא כי אלא דם ציפור, הורע כמו שלא נהג כמנהג הזה, הדה דתימא שלא להפסידה מכתובתו, אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה וכו' עד וכולהון מן הדא דמר הלא בשם ר' אלעזר מצא פתח פתוח אסור לקיימה משום ספק סוטה.

ועוד נראה לי להביא ראייה, מהא דאמרינן לקמן (יב, א) האוכל אצל חמיו ביהודה איו יכול לטעון טענת בתולים, ואוקימנא דקא טעין טענת פתח

פתוח. ואמרינן למאי, אי לאוסרה עליו ביהודה אמאי לא אלא להפסידה כתובתה, הרי שעשו מנהג יהודה כשלא מצא דם כאלו מצא לגבי כתובה, ואפילו הכי לאוסרה עליו נאמן דאיהו משוי לה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ועוד דאמרינן בסמוך ופתח פתוח כשני עדים דמי.

ויש אומרים (רמב"ן ועיי' רא"ה), דדוקא כשלא מצא הדמים, הא מצא דמים לא, וכן דקדקו מדברי ר"ח ז"ל (בליקוט, אוצה"ג עמ' 7). ולפי דבריהם יש לי לומר, דלא אמרו לקמן (ע"ב) פתח פתוח מצאתי כשני עדים דמי אלא כשאין שור שחוט לפניך, אבל הכא הרי שור שחוט לפניך, ואע"ג דאיהו קאמר דמצא פתח פתוח לאו אדעתיה, איהו סבר דקים ליה ולא קים ליה, דמילתא דלא קים להו לאינשי שפיר הוא, והיינו נמי דאיצטריך ליה לר' אלעזר לאשמעין בהא, משום דלא קים להו שפיר ומטעי טעיא ולא מהימני אפילו לגבי נפשיה, וכדאמרינן בסמוך מאי קמ"ל פשיטא, ופרקינן, מהו דתימא מיקם הוא דלא קים ליה קמ"ל, ודי לנו אם נאמר, דקים ליה היכא דליכא מאן דמכחיש ליה לטענתיה, אבל במקום הכחשה לא, ולקמן נמי אמרינן, מאי לאו דקא טעין פתח פתוח, ודחינן לא, דקא טעין טענת דמים, דאלמא מילתא דלא קים להו לאינשי שפיר הוא אע"ג דאיהו טעין דקים ליה, וההיא דאמר רב יהודה דאמרינן אי לאוסרה עליו ביהודה אמאי לא, התם משום דאין שום דבר מכחישו לזה, דאע"ג דנתייחד כיון שהוא טוען שלא בא עליה כלל ואפילו הכי מצא פתח פתוח ודמים לא מצא, לגבי נפשיה ודאי הימיני מהימן.

וההיא דירושלמי (בפירקין הלכה ו) נמי אינה ראייה, דבירושלמי משמע לכאורה, דחששו לספק סוטה אפילו היכא דאיכא תרתני ספיקי, דגרסינן התם (לקמן יב, ב) על מתניתין דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת משארסתני נאנסתי והוא אומר לא כי אלא עד שלא ארסתיך, רבן גמליאל ורבי אלעזר אומרים נאמנת, הדא דתימא שלא להפסידה מכתובתה אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה, ולפום גמרא דילן ודאי נאמנת אפילו להתירה לבעלה משום דתרתני ספיקי אית בה, ועוד דחזקה דגופה, ובתרתני ספיקי אכשורי מכשרי לה הכא. ומיהו אינו דיחוי גמור, דשמא הא דירושלמי לא פליגא ובאשת כהן קאמר כדאמרינן ובשתי ספיקות מודו, אפילו הכי באשת כהן אע"ג דמצא דם אסירא משום ספק סוטה. ומכל מקום, לפום פשטא משמע בגמרא, דההיא דרבן גמליאל אפילו לקיימה שרי ואפילו באשת כהן, דאי לא, כיון דמתניתין סתמא תני הוה להו לפרושי בהדיא בגמרא. והדבר צריך תלמוד.

והא דאמר ר' אלעזר **נאמן לאוסרה עליו** ה"ה להפסידה כתובתה, כשאין שם טענת דמים. כגון שנאבד המפה, אי נמי בבוגרת, וכדאמר שמואל בסמוך. ור' אלעזר ושמואל לא פליגי אהדדי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (עי' רמב"ן רא"ה וריטב"א בע"ב). ואי נמי, דשמואל מיירי בשעשה סעודה ודר' אלעזר בשלא עשה סעודה, אלא דר' אלעזר ניחא ליה לאשמעינן דאפילו לאוסרה עליו אע"ג דאית ליה חזקה דכשרות. ועוד, דשאר נשים דעלמא לא אסרינן להו דדוקא באשת כהן ובקטנה בת ישראל אסרינן, וכל שכן בממון דמהימן, דאוקי ממונא בחזקת מריה, ושמואל ניחא ליה לאשמעינן דהפסידה כתובתה, דאפילו בספק ספיקא, דאינה נאסרת עליו, כתובתה נפסדת, דאוקי ממונא בחזקת מריה. אבל רש"י ז"ל פירש: דר' אלעזר נאמן לאוסרה עליו דוקא קאמר, ולא להפסידה כתובתה (ל"מ, אבל כ"כ הרמב"ן בשם יש מי שפירש).

ואמאי ספק ספיקא הוא. ואוקימנא באשת כהן, אי נמי, באשת ישראל וכגון דקביל עליה אבוה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, דודאי תחתיו זנתה דפחות מכאן בתוליה חוזרין, ודוקא כשהיא גדולה עכשיו הא לאו הכי מותרת אפילו נבעלת ברצון, דפיתוי קטנה אונס הוא. וא"ת, אפילו קיבל בה אביה קידושין פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, תשתרי, דספק ספיקא הוא, ספק קודם שגדלה ספק לאחר שגדלה, ואם תמצוי לומר לאחר שגדלה, ספק באונס ספק ברצון. יש לומר, דעל כרחין כולה חדא ספיקא הוא, ספק באונס ספק ברצון, דקודם שגדלה משום ספק אונס אתה בא להתירה. ואם תאמר, אם כן אפילו קיבל בה אביה קידושין כבת שית כבת שבע תיתסר דחד ספק הוא. ליתא, דהתם אי אתה צריך לטענת אונס כלל או קודם שנתארסה, דאפילו את"ל דפיתוי הקטנה רצון הוא אפילו הכי שריא, ולא תהא כוח גדולה יפה מכח קטנה.

קשיא לן אשת כהן ואשת ישראל פחותה מבת שלש שנים, נמי ספק ספיקא הוא, אשת כהן ספק קודם שנתארסה ספק לאחר שנתארסה ואת"ל לאחר שנתארסה ספק דרוסת איש ספק מוכת עץ. וקטנה בת ישראל נמי ספק מוכת עץ ספק דרוסת איש, ואת"ל דרוסת איש ספק באונס ספק ברצון.

יש לומר, מוכת עץ מילתא דלא שכיח היא וכל שלא טענה לא תלינן ביה. וכדאמרינן בפרק אלו נערו (לקמן לו, ב), סומכוס אומר הסומא אין לה טענת בתולים, ואקשינן עליה מאי טעמא, אילימא משום דמחבטא

כולהי נמי חבוטי מיחבטן, כלומר, ואפילו הכי לחבטה גדולה שמשרת בתולים לא חיישין, ואע"ג דסומכוס חייש לה, הא רבנן דלא חייש וקיימא לן כותייהו. ובירושלמי גרסינן בפרק האשה שנתארמלה (ה"א), אם אין עדים שיצאתה בהינומא וכו', וחש לומר מוכת עץ הייתה אלא כרבי מאיר דאמר כתובתה מאתיים, אמר ר' יוחנן לא חשו על דבר שאינו מצוי, ואע"ג דאינה ראייה גמורה לדהכא, דהתם כיון שאינו מצוי לא טענינן אנן לפוחתה מכתובתה, אבל הכא דאיתיליד ריעותא, אפשר היה לומר דשמא פתח זה מחמת מוכת עץ היה, וע"כ שמענו שהוא דבר שאינו מצוי ודבר שאינו מצוי אין טוענינן בו מן הסתם, אבל אם טענה היא בפירוש, נאמנת.

אי נמי יש לומר, מכיון דלא טענה, חזקה לא הוכתה, דאם איתא מיטען הוה טענה, דלאו גנאי הוא לה ולא פסלה נפשה מכהונה, וכתובה נמי לא מפסידה בדאמרה מוכת עץ אני תחתיד.

והא דאמר ר' אלעזר **דאסר, באשת כהן, ואי נמי, בקטנה בת ישראל**, דוקא במכחשת וטווענת בתולה שלימה נבעלתי, אי נמי בשותקת, דאיהו בריא. אבל במודה וטוענת שנאנסה קודם שנתארסה, אי נמי, באומרת מוכת עץ אני, נאמנת, דהא קיימא לן כר"ג ור' אליעזר דאמרי, הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדיהו והוא אומר לא כי אלא קודם שארסתיד והיה מקחי מקח טעות, נאמנת כדאיתא במתניתין (לקמן יב, ב). וכן בטוענת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את. וטעמא דמילתא, משום דהתם שניהם מודים שלא נמצאו לה בתולים, אלא שהיא אומרת משארסתני נאנסתי והוא טוען בשמא קודם שארסתיד והוה לה איהי ברי ואיהו ספק, וברי עם חזקת כשרות דגופא עדיף משמא דידיה, אבל במכחשת כי הכא, דהוה ליה בריא ובריא, איהו מהימן, וכדאמרינן לקמן בריש פרק האשה שנתארמלה (טו, א), דלא אמר ר"ג אלא בבריא ושמא אבל בריא ובריא לא קאמר. והכין איתא בירושלמי (בפירקין ה"ו), דגרסינן התם, ר' ירמיה בעי מעתה אין טענת בתולים כר"ג ור' אליעזר אלא כרבי יהושע, חזר ואמר יש טענת בתולים כר"ג ור' אליעזר בשותקת, אפילו תימא במדברת ואומרת נמצאו ואבדו ותהא נאמנת לית יכול, דאמר ר' אילא מצא פתח פתוח אסור לקיימא משום ספק סוטה, הכא אתמר נאמנת והכא אתמר אינה נאמנת, תמן שניהם מודים שהפתח פתוח, פירוש, ולפיכך היא נאמנת דאיהו שמא ואיהי בריא, הכא אין שניהם מודים שהפתח פתוח, פירוש, ולפיכך הוא נאמן דבריא הוא אלמא

כל שאינה מכחישתו דבריא ושמא הוא היא נאמנת, ואפילו להתירה לבעלה ואפילו באשת כהן, והדין נותן שהרי בכל מקום אשה נאמנת לומר מותרת אני, כיון שאין מי שמכחישה.

והא דאמרינן בירושלמי (שם, ה"א), גבי מתניתין דהיא אומרת מוכת עץ אני נאמנת, הדא דתימא שלא להפסידה מכתובתה אבל לקיימה אינו רשאי, ודאי משמע דפליגא אגמרא דידן, וכדכתבין לעיל, אעפ"י שראיתי לגדולי המורים (עי' רמב"ן לקמן י, ב, ד"ה הא, ומ"מ איסור"ב פ"יח ה"י) שאמרו, דאפילו בטוענת קודם שארסתני נאנסתי, אי נמי מוכת עץ אי, אינה נאמנת אלא שלא להפסידה מכתובתה, אבל לקיימה אינה רשאי משום דספק סוטה, כדאיתא בירושלמי דלעיל, דאמרו גבי הנושא את האשה דאינה נאמנת לקיימה משום ספק סוטה ואפילו בטוענת מוכת עץ. ואינו נראה, דאם איתא, אונס בישראל דשרי היכי משכחת לה. והיכי דרשינן להו, דדילמא אמרה שנאנסה ואינה אלא רוצה, ואין אונס ורצון אלא אחר כוונת הלב, ולא גרע פתח פתוח ממי שראינה שנבעלה וצוחה ואמרה אנוסה אני דנאמנת, והרי היא כחתיכה ספק חלב ספק שומן דעד אחד נאמן עליה. ואעפ"י שזו עדות אשה בגופה, הא אמרינן דנאמנת, כדאיתא בברייתא לקמן (יג, ב), זו היא עדות שהאשה כשירשה לה, כלומר, לעצמה. וסוטה שנסתרה, היינו טעמא, משום דרגלים לדבר, שהרי קנא לה ונסתרה. ותדע לך, דהא נסתרה בלא קינוי אינה אסורה לבעלה ואפילו לר' יהושע, דעד כאן לא קאמר ר' יהושע אלא לכהונה משום מעלת יוחסין.

ולא עוד, אלא דאפשר לומר, דר' יהושע דוקא בפנויה קאמר ומשום מעלת יוחסין, אבל באשת כהן לא, דמשום מעלת יוחסין לא פסלינן לה אגברא. והא דאמר רב בפרק עשרה יוחסין (קידושין פא, א), מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד, אפשר, דבין באשת כהן ובין באשת ישראל קאמר דלא אסרינן לה, כמו שנכתוב למטה משם הראב"ד ז"ל, דאי לא, הוה ליה לפרושי בהדיא. אי נמי בעלי הגמרא הוו מיפרשי לה, וכדפרשינן עלה (שם), לא שנו אלא בפנויה אבל באשת איש לא, כלומר, אין מלקין, וההיא אפילו לר' יהושע אתיא, דרב כר' יהושע סבירא ליה, כדאיתא בפרק עשרה יוחסין בגמרא (שם) ספיקן בודאי אסור, ולקמן (יג, א) נמי מוקמינן לה לההיא דרב כר' יהושע, ואע"ג דכל ספק טומאה ברשות היחיד נמי טמא, וגמרינן לה מסוטה, אעפ"י שאין רגלים לדבר, דאלמא סוטה לאו משום טענת רגלים לדבר הוא. ליתא, דספק טומאה היינו משום דליכא מאן דאמר בריא לא נטמא, אבל סוטה שנסתרה דטענתא

בריא, אי לאו משום רגלים לדבר לא מטמאין לה, וכל ספק טומאה אקיש רחמנא לסוטה בין יש רגלים לדבר, דלא אקשינהו רחמנא אלא לספק שברשויות ויש בו דעת לישאל, אבל לרגלים לא אקשינהו לדעת רבנן דר' שמעון, ולר' שמעון אקשינהו לגמרי, כדאיתא בריש פרק קמא דנדה (ג, א), כן נראה לי.

ומה שהעמידו בירושלמי (בפרקין הלכה ו) הא דר' אלעזר בשותקת אי נמי במכחשת, כמו שכתבתי למעלה, צריכא לי עיון בשותקת. דבפרק אלו נערות (לקמן לו, א) משמע דלר"ג טוענין לה משום (משלי לא, ח) פתח פיך לאלם. ועוד, דאי שתיקה חשבינן לה כהודאה, אפילו באשת ישראל גדולה תאסר, דהא ליכא ספק ספיקא דהא מודה, ואי ספיקא שתיקה כספק חשבינן לה, לר"ג אסורה אפילו בתרי ספיקי, כדאיתא לקמן (יד, א) דקיל ליה שמא דאפילו בספק ספיקא פסול. אלא נראה לי, דהכא לא משכחת לה להדא דר' אליעזר אלא במכחשת, והילכך, בחד ספיקא אסירא אבל בתרי ספיקא שריא, ואע"ג דאיהי טוענת שבתולה שלימה נבעלה, ואם כן לדבריה אין כאן תרי ספיקי, ואפילו הכי לדידן תרי ספיקי איכא.

ותדע לך, דהא בההיא דר' אלעזר דאסר, על כרחין במכחשת היא, וכמו שאמרו בירושלמי וכמו שכתבתי (לעיל), ואפילו הכי אקשינן ספק ספיקא היא. ועוד, דאם איתא כי אקשינן אמאי ספק ספיקא הוא, לימא הכא במאי עסקינן במכחשת, דתו ליכא תרי ספיקי לפי דבריה, אלא דעל כרחין אית לן למימר דלדידן מיהא אית בה תרי ספיקי, ואיהי דקא מכחשת כסופיה הוא דמכספא, ושמואל נמי מודה בהא לר' אלעזר, ולגבי ממונא אפילו בתרי ספיקי בברי וברי, לא מפקינן ממונא. ואפילו לר' יהושע כגון שטוען טענת דמים אבל בפתח פתוח חיישינן דילמא משקר אלא אם כן עשה סעודה. וההיא דר' יהודה אמר שמואל דלקמן (ע"ב), אפילו באשת ישראל גדולה ובמכחשת ור' אלעזר מודה בה. זו הדרך שבררתי בשמועות אלו. וכן נראה להראב"ד ז"ל במכחשת.

ולפי זה, הא דתניא בפרק אלו נערות (לקמן לו, א) חרשת אין לה טענת דמים, ואוקימנא כר"ג, ואקשינן, אימור דשמעית ליה לר"ג דקא טענה איהי, היכא דלא טענה איהי מי שמעת ליה, ומפרקינן, אין, כיון דאמר ר"ג מהימנא כגון זה פתח לאלם הוא, לאו כגון זה דאינה יכולה לטעון דווקא קאמר, אלא כגון זה שאינה טוענת ולא מכחשת, וטעמא כדקאמרינן, להא לר"ג מהימנא משום דחזקה דגופה, כן נראה לי.

הא דאקשינן, מי אמר רבי אלעזר הכי והאמר רבי אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה, אלא על עסקי קנוי וסתירה וכמעשה שהיה. פירש רש"י ז"ל: מי אמר רבי אלעזר הכי דאשה מזנה נאסרת על פי עצמו, וכמסקנא דאמרינן ופתח פתוח כשני עדים דמי, פירוש: שהרי דבר ברור הוא לו שנבעלה.

וקשיא לי טובא, חדא, דמי איכא מאן דאמר דמי שרואה את אשתו מזנה תחתיו דמותרת וכי עדים אסרי לה ועדים שרו לה הא אין אוסרה אלא ביאתה. ועוד, דהא תנן בסוטה פרק היה מביא את מנחתה (יח, א), ולמה היא אומרת אמן אמן וכו' אמן עם איש זה אמן עם איש אחר, והיאך הוא מתנה עמה על איש אחר שלא קינא לה ממנו, והלא אלו נבעלה לו לא תהא אסורה לבעלה, ותנן התם, זה הכלל כל שתבעל ולא תהא אסורה לו, לא היה מתנה עמה, ומי איכא למימר דלא היה מתנה עמה לדעת המקשה הוה אלא שלא נטמאת מאיש אחר בעדים, וזה רחוק מאד. ועוד, הא דאמרינן, ולטעמיך קנוי וסתירה אין עדים לא, אלא הכי קאמר אין האשה נאסרת על בעלה וכו' ופתח פתוח כשני עדים דמי, למה ליה לאורוכי בלישני כולי האי, לימרי ליה ולטעמיך קנוי אין עדים לא ופתח פתוח כשני עדים דמי. ועוד היא גופה קא קשיא לי, דלפי פירושו של רש"י ז"ל, האי מקשה בגזרת הכתוב תלי לה, דעד שיהיה שם קנוי וסתירה או עדים לא מתסרה ואפילו הוברר לו לבעלה שנבעלה, וכיון שכן, פתח פתוח אף על גב דקים ליה במילתא שפיר ובריא לו שנבעלה, מכל מקום לא נאסרה דגזרת הכתוב היא. ועוד, לא דמי לשני עדים, דשני עדים מסהדי שנבעלה ודאי ברצון, וזו שמא מוכת עץ היא, אי נמי דרוסת איש, שמא נאנסה.

ונראה לי דהכי פירושה: ומי אמר ר' אלעזר הכי דאשה נאסרת על בעלה בספר, והאמר ר' אלעזר אין האשה נאסרת על בעלה בספק, אלא בספק הבא על עסקי קנוי וסתירה וכמעשה שהיה, וכו'.

ותסברה וכו', הא לא קשיא. הכי קאמר, אין האשה נאסרת על בעלה בספק ממעשה שהיה דלא הוה קנוי וסתירה. ולא אסרוה על דוד, ואלו הייתה אסורה לאוריה אף על דוד אסורה, דכשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל (סוטה כו, ב), אלמא אינה נאסרת בספק, דאע"ג דלגבי דוד לא היה ספק אלא ודאי, ואלו נודע לאוריה כמו שנודע לדוד אסורה, מכל מקום אין איסורו של בועל תלוי אלא באיסורו של בעל, וכיון שאפילו הודה דוד בבית דין שבא עליה, לא הייתה נאסרת על אוריה דבר תורה,

דאין דבר שבערוה פחות משנים, אם כן אף לדוד לא נאסרה בידיעתו שלו שאין הדבר תלוי בו אלא בבעל. כך הייתה סברתו של מקשה וכמו שאנו אומרים לכולי עלמא, שלא אסרוה על דוד מפני שאונס היה, אף על פי שבא עליה ברצון כיון שהרצון הזה אינו אוסר על הבעל, ואף על פי שאין הנדון דומה לראיה לגמרי, כך הייתה דעתו של מקשה.

ואקשינן, ולטעמיך קינוי וסתירה אין. כלומר, לטעמיך שאתה מפרש הא דרבי אלעזר כצורתה, אם כן אף אנו נאמר דלעולם אינה נאסרת ואפילו נבעלה ברצון ובעדים, דהא אין האשה נאסרת קאמר, דמשמע אינה נאסרת לעולם אלא על עסקי קינוי וסתירה. אלא על כרחיך הא דרבי אלעזר אית לך למימר ולתרוצי דחסורי מיחסרא והכי קתני אין האשה נאסרת בספק, וכיון דתירצת לה תריץ הכין אין האשה נאסרת בעד אחד אלא בשני עדים, דאין דבר שבערוה פחות משנים, דמעידים דודאי נבעלה ונאסרת, וקינוי וסתירה אפילו עד אחד כשני עדים דמי, דאף היא נמי בודאי נאסרה חשבינן לה, דרגלים לדבר.

פתח פתוח נמי כשני עדים דמי. כלומר, אסורה כאלו איכא שני עדים, דכיון שהיא אינה מכחשת או שותקת רגלים לדבר שנבעלה בעילת איסור, כענין עד אחד על ידי קינוי וסתירה שנעשית בשנים מפני שיש רגלים לדבר.

והא דאמרינן, **אם תאמר מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה.** לאו קושיא הוא דקשיא לן על אוקמתין, אלא פירושה דסיומא דמימרא דר' אלעזר היא, דר' אלעזר אדכורי אדכר במימריה מעשה שהיה, ואתי לפירושה דהכי קאמר ר' אלעזר, ואם תאמר, מעשה שהיה מפני מה לא אסרוה, דרגלים לדבר הייתה לו, ואם כן אף לדוד תאסר. התם אונס הוה, ואפילו ידע אוריה בכך לא נאסרה עליו. והשתא נמי, לית לן בההיא סברא דמקשה בכך דהוה סלקא דעתיה, דכיון שידיעתו של דוד לא היתה אוסרתה על אוריה אף עליו לא תאסרנה, כן נראה לי.

כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו. פירוש: גט גמור, כדי שאם מת או גולה או נאבד במלחמה שלא תעגן בשוב אנשי המלחמה ולא שב.

ובצינעא היו מגרשין כדי שלא ירגישו אחרים בדבר ויקפצו עליה לישאנה (עי' תוס' סד"ה כל וב"מ נט, א, ד"ה כוח).

ומה שהיו מביישים פני דוד הבא על אשת איש מיתתו במה, כדאיתא במציעא (נט, א), תנאי היא, ולאותן שאומרים שאשת איש היתה ולא אסרוה משום דאונס הוה. אי נמי, מלבינים היו פניו לומר שאשת איש היתה לפי שלא גירש בפרהסיא אלא בצינעא. ומה שהנביא מקנטרו, לפי שעשה שלא כהוגן, שאין מגרשין אלא שלא תתעגן ובטוחין היו בנשותיהן לנעול בפניהם. ורשיי ז"ל פירש בעניון אחר, וזה עיקר.

הא דאמר רב יהודה אמר שמואל פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה. כבר כתבתי לעיל שהוא נאמן לאסרה עליו כר' אלעזר, והא דאמר רב יהודה היא ובמכחשת אסורה עליו דשוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא כדכתבינן לעיל, וכדאיתא בירושלמי (כאן הלכה ו) דאף על גב דאיכא תרתי ספיקי כיון שמכחישים זה את זה בריא ובריא הוא, ואפילו לענין ממונא אוקי ממונא בחזקת מריה. ולענין כתובה, אפילו שותקת הפסידה כתובה, כיון דאיהו בריא והיא אינה יודעת לטעון משארסתני נאנסתי, אבל באשת איש ושותקת אינה נאסרת על בעלה דתרי ספיקא איכא ושריא, ובהא אפילו ר"ג ור' אלעזר מודים בה, דעד כאן לא קאמר רבן גמליאל אלא בבריא ושמא אבל בבריא ובריא לא, וכל שכן בבריא דידיה ושמא דידיה.

ואם תאמר, כיון דאילו אינה מכחשת מהימנא וגביא כתובתה, השתא נמי נהימנא משום מגו, דהא אמרינן לקמן (יג, א) דטעמא דר"ג משום מגו. איכא למימר, מגו לאפוקי ממונא במקום ברי וברי לא אמרינן, ואף על גב דאיכא שטר כתובה אפוקי ממונא הוא. ולא דמי לההיא דאמרינן בפרק שבועת הדיינין (שבועות מב, א) בענין ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא, אמר ליה ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני, אמר ליה הנהו סטראי נינהו, ואמר רב פפא איתרע שטרא, והני מילי דאמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני אבל בפני עדים לא, מגו דאי בעי אמר ליה לא היו דברים מעולם, כי אמר ליה סטראי נינהו מהימן, דאלמא כל לאוקומי שטרא לאו אפוקי ממונא חשבינן ליה. דהא ליתא, דהתם היינו טעמא משום דההוא שטרא שעת הכושר הוה ליה, אבל הכא

אם איתא דזינתה תחתיו שטרא כמאן דליתא דמי דלא חל שעבודא דשטרא כלל. ואי נמי, אם זינתה קודם שנתארסה לא חל שטרא כלל למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה כתובתה כלל, וקיימא לן כותיה. ורבינו (הרמב"ן, רבינו יונה הובא בש"מ, ועיי' תוד"ה לא) נ"ר תירץ, דאע"ג דאיכא למימר מגו, כיון דעכשיו הוא מכחישה ומסייעא ליה חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה לא אמרינן מגו במקום חזקה, ואע"ג דבעיא היא בפרק קמא דבבא בתרא (ה, ב) אי אמרינן מגו לאפוקי ממונא במקום חזקה, בהא ליכא מאן דפליג.

דף י - א

אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי שמעון בן אלעזר חכמים תקנו לבנות ישראל לכתולה מאתים ולאמנה מנה, והם האמינוהו וכו'. אם כן מה הועילו חכמים בתקנתן, אמר רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. ומדאמרינן אמר רבא ולא אמרינן אלא אמר רבא, משמע דאדרבי שמעון בן אלעזר סמיך, לומר, דכיון דכתובת אשה מדבריהם הם האמינוהו שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, אבל למאן דאמר כתובת אשה מן התורה לא היה נאמן. וכן פירש רש"י ז"ל.

ואם תאמר, כיון דאיהו ברי והיא מכחישתו אי נמי שותקת כדאוקימנא לה להא דשמואל אפילו כמאן דאמר כתובת אשה דאורייתא אמאי לא מהימן, וגאון זצ"ל נמי דקאמר, דלענין תוספת, כיון דאיהו כתב לה מדיליה לא האמינהו חכמים כדכתיב בהלכות רב אלפסי ז"ל (בסוגיא), אמאי לא מהימן, שהרי לא כתב לה אלא על מנת לכנסה וימצאנה בתולה, וכיון שכן עליה להביא ראיה שנתקיים התנאי, כדאמרינן לקמן (יט, ב) גבי תנאי היו דברינו אמר להוקימו תנאיכו וחוותו לדינא.

ויש לומר, דכיון דאיהי קא טענת בריא ואמרה בתולה שלמה נבעלתי. מדינא איהי מהימנא דלדידיה איכא למימר שמא הטה, או דילמא לא קיים לה שפיר, הילכך לבדה איכא להימונא אי לאו טעמא דהם המינוהו, אבל בשותקת דלא טענה מידי לא צריכין להאי טעמא כלל אלא מדינא מהימניה ליה, כדכתבינן. אי נמי, איכא למימר דהכא כיון דרוב נשים

בתולדות נשואות ואיכא נמי חזקה דגופה, הולכין אחר הרוב ואחר חזקה, והכי איתא בירושלמי בפרק שני (הלכה א) לא מדרבנן המנוה הואיל ואמר ברי, ועוד, דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. הרמב"ן נ"ר.

והא דאמרינן **שהוא נאמן להפסידה כתובתה**. הני מילי בטוען מיד, לאלתר, שנתיחד, הא בטוען לאחר זמן לא, דהורע כוחו, דאם איתא כדקאמר, כשנתייחד עמה הוה ליה לערער ואין זה אלא מוציא לעז כדי לאבד זכותה ולא כל כמיניה, וכדאמרינן ביבמות פרק בית שמאי (קיא, ב), טענת בתולים כל ל' יום דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר נסתרה מיד, לא נסתרה אפילו לאחר כמה ימים. ובירושלמי (בפירקין ה"ד) מייתי לה לפלוגתא דר' מאיר ור' יוסי על שמעתין דהכא, והיינו טעמא נמי דביהודה אינו יכול לטעון טענה פתח פתוח, דכיון דלא טעין כשנתייחד עמה בבית חמיו שוב אין יכול לטעון, ואתרע לה חזקה שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה, דחזקה נמי אין אדם עשוי למצוא לפתח פתוח ושותק. ורש"י ז"ל פירש: שחוששין שמא בא עליה ושכח או הערה בה מתוך חבתו וכמדומה שלא שבר בתוליה ושבר. ואינו נכון, אלא טעמא דמילתא כדאמרן. והיינו נמי דאמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, כלומר, אין אדם עשוי להוציא לעז על אשתו ומפסיד סעודתו, אבל לאחר זמן הוה ליה כמוציא לעז על אשתו שזינתה שאינו נאמן להפסידה כתובתה, ככל טוען לחברו פרעתיך, שאינו נאמן כששטר חוב בידו וגובה שטרו.

ומהא דאמרינן נמי **אין אדם טורח בסעודה ומפסידה**. משמע דאי לא טרח בסעודה שאינו נאמן, דהא ליכא חזקה, וחזקה דגופה עדיפא מחזקת ממון ואפילו בברי וברי, דהולכין אחר הרוב דבתולות נישאות וחזקה דגופה.

רשב"ג אומר כתובת אשה מן התורה. ולא קיימא לן כותיה אלא דרבנן היא, ובשלהי מסכתין (לקמן קי, ב) נאריך בזה בסיעתא דשמיא. ומיהו, אפילו לרשב"ג דאית ליה כתובת אשה מן התורה, ואי טעין טענת פתח פתוח לא מהימן כדאמרן ומשום דאינה טענה מבוררת, אבל בטוען טענת דמים, מהימן דטענת מבוררת היא, וכדדיק מהא דאמרינן מיהא מאי לאו דקא טעין טענת פתח פתוח, לא, דקא טעין טענת דמים, כלומר שהיא טענה מבוררת ובהיא לכולי עלמא מהימן. ומיהו רש"י ז"ל פירש: כשהעמידו שושבינן שמשמשו אותו ולא נעשית אונאה בדבר, אבל לא העמידו שושבינן יכולה האשה לטעון ראה ואבד. וליכא, משום אין אדם

טורח בסעודה ומפסידה, דלמאן דדחי דלא מהימן בטענת פתח פתוח
אלא בטענת דמים, ודאי לא סבירא ליה חזקה אין אדם טורח בסעודה
ומפסידה.

ומקצת מרבותינו הצרפתיים ז"ל אמרו (בתוד"ה לא ועיי' ד"ה אמר): דאף
על פי שלא העמידו שושבינין נאמן, דעד כאן לא דחינן דלא מהימן בטענת
פתח פתוח אלא משום דלא קים ליה כדי שנאבד כתובתה ממנה בכך,
אלא שהוא נאמן בכך לאוסרה עליו דשויא אנפשיה חתיכה דאיסור, אבל
בטענת דמים שהיא טענה מבוררת לו, נאמן להפסידה כתובתה.

והביאו להן ראייה. מדתנן (לקמן יב, ב) הנושא את האשה ולא מצא לה
בתולים, היא אומרת משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדהו והוא אומר לא
כי אלא עד שלא ארסתיך והיה מקחי מקח טעות, ר' יהושע אומר אינה
נאמנת, ועד כאן לא פליגי עליה רבן גמליאל ורבי אליעזר אלא בברי(א)
ושמא אבל בברי(א) וברי(א) לא, דכלל גדול אמרו המוציא מחבירו עליו
הראיה, אעפ"י שאין ראייתם מכרעת דאיכא לאוקמיה מתניתין
כשהעמידו שושבינין ואין דם במפה ומשום הכי בברי(א) ושמא נאמנת
היא דכוותה בברי(א) וברי(א) איהו נאמן וכי אמרה איהי ראה ואבד לא
משגחינן בה, אבל כשלא העמידו שושבינין אינו נאמן דדילמא ראה
ואבד.

אלא בירושלמי (בפרקין ה"א) נראה כדבריהם, דאפילו בלא העמדת
שושבינין הוא נאמן, ולא מטעמם, אלא מפני שאין אדם עשוי להוציא
הוצאותיו ומוציא שם רע על אשתו, ואעפ"י שלא נאמר בגמרא אותו
הטעם אלא למאן דאמר כתובת אשה מדבריהם, מכל מקום יש להם
סיוע משם לעיקר הדין.

ונראה לי להביא ראייה על זה, מדאמרינן לקמן (יב, א) אצל האוכל אצל
חמיו ביהודה, אמר רב יהודה ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן
ואת הכלה וכו'. ובגליל לא היו עושין כן, וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו
יכול לטעון טענת בתולים, ופירשה רבא, כל שלא נהג מנהג גליל בגליל
אינו יכול לטעון טענת בתולים, ואם איתא, דכל שלא העמידו שושבינין
אינו יכול לטעון, דמה לי דאמר אלא שנהג מנהג יהודה בגליל, כלומר,
שנתייחד עמה קודם כניסתה לחופה, הא מכיון שלא נהג מנהג גליל
להעמיד שושבינין אינו יכול לטעון אעפ"י שלא נהג מנהג יהודה. וכי
תימא, דבגליל לא היו מעמידין שושבינין, וכל שלא נהגו להעמיד יש לו
טענת בתולים אבל במקום שנהגו להעמיד ולא העמיד ריע טענתיה, הא

ליתא, דבגליל על כרחין מקום שנהגו להעמיד היא, דאי לא, מאי כל שלא נהג מנהג גליל בגליל דקאמר. ועוד, מדאמרינן ביהודה היו שושבינן בבית שהחתן והכלה ישנים שם ובגליל לא היו עושין כן, אלמא, מעמידין היו אלא שלא היו ישנים עמהם. והא דקתני ביהודה היו מעמידין שושבינן אחד לו ואחד לה ובגליל לא היו עושין כן להעמיד שנים, לאו למימרא שלא היו מעמידין להן כלל, אלא שלא היו עושין כן להעמיד שנים אחד לו ואחד לה. אבל אחד היו מעמידין, ואפילו הכי אם לא נהג כמנהג הזה יכול הוא לטעון טענת בתולים אלא אם כן נהג מנהג יהודה. ואע"ג דרב אשי דהוא בתרא אוקמה כאוקימתא אחריתי, לאו בדינא פליגי אלא במשמעות הברייתא פליגי אי ארישא אי אסיפא. כן נראה לי.

וכיון שכן, היכא דטעין טענת בתולים נאמן אפילו להפסידה תוספת כתובה, אעפ"י שחייב בו את עצמו בקניין, וכן הללו שכותבין דחזו ליכי מדאורייתא דמשעבדין נפשיהו בקנין כמו דאורייתא, נאמן. וכן כתב רבינו הרב (כנ"ל) נ"ר (הרמב"ן לקמן קי, ב).

הואיל ותקנת חכמים היא לא תגבה כתובתה אלא מן הזיבורית. פירוש: דאלו למאן דאמר דאורייתא גובה מן העידית, דהא מאונס גמרינן לה, ואונס ומפתה בעידית הן, כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא (ה, א). ויש לפרש, דאינה גובה אלא מן הבינונית, דלא אמרו שתהא כתובה לגמרי כאונס ומפתה לכל דיניה, שהרי קנס ומפתה ואונס בכסף של צורי, ושל כתובה כסף מדינה, כדאיתא הכא בירושלמי (ה"ב), דלא למדוה אלא משום דאפקיה רחמנא לקנס בלשון מוהר סמכו חכמים שיש מוהר לבתולות והיינו כתובה, וכל אחד כותב כרצונו אם מעט ואם הרבה, וחכמים תקנו לכל בתולה מאתים. ותדע לך, דאפילו מאן דאמר דאורייתא מכאן סמכו קאמר, והיינו דכולי עלמא גרעוה לכתובה מפני תיקון העולם והחזירוה לזיבורית, כדתנן בפרק הניזקין (גיטין מח, ב), ושם (בד"ה וכתובת) הארכתני בסיעתא דשמיא.

רבי אחאי משני כאן בבחור כאן באלמון. פירש רש"י ז"ל: בבחור אינו נאמן ומנסבינן ליה כופרי, בנשוי נאמן ולא מנסבינן ליה כופרי, ודוקא להפסידה כתובתה אינו נאמן, אבל לאוסרה עליו נאמן. דאעפ"י שהוא פנוי הא קאמר דקים ליה ושוייה אנפשיה חתיכה דאיסורא. וכן פירש הראב"ד ז"ל: דבחור אינו נאמן, והיינו דמלקינן ליה, דכיון שאינו נאמן שם רע הוא דמפיק עליה, ודומה לאותה שאמרו (פסחים קיג, ב) הרואה דבר עבירה בחבירו ומעיד בו יחידי לוקה. וכמעשה דזיגוד וטוביה. ור"ח

ז"ל פירש : שהוא נאמן. והראשון נראה לי עיקר, דהא מעיקרא הוה ס"ד דלא מהימני כלל, ואקשינן, והא איהו אמר הימניה רבנן, ופרקינן, מהימן ומנסביה ליה כופרי, והדר אמרינן, ואי נמי לא מהימניה דלא ס"ד וכאן בבחור וכאן בנשוי, כן נראה לי.

דף יא - א

אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. פירש רש"י ז"ל : שהביאתו אמו, ולא למימרא דבלאו הכי לא מטבילין ליה, אלא לומר דאין בית דין מחזרין למול ולטבול את הגרים מעצמן, ואף על גב דאתי לסיועי ממתניתין, ודחינן מתניתין בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, לא שיהא חלוק בדבר זה בין אב ואם, שהבנים גם כן נגררין אחר האם, אלא כאן שהביאתו האם ולא נתגיירה והתם שהביאו ונתגייר עמו והוא הדין לאם, דניחא להו למעבד מאי דעבד אבוהון או אמן, כן נראה (עיי' להלן טו, ב, ד"ה ולא).

מאי קמ"ל זכין לאדם שלא בפניו. ואע"ג דקימא לן שאין זכין לגוי כדאיתא בפרק איזהו נשך (ב"מ עא, א), הכא שגירותו וזכיותו באין כאחד, וכן מצינו לאבותינו בסיני שזכו גדולים לקטנים.

מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה, והא קימא לן עבדא בהפקירא ניחא ליה. נראה, דאסוקי מילתא היא ולא קושיא הוא, והכי קאמר מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה והכי ודאי קימא לן דעבדא בהפקירא ניחא ליה, הני מילי גדול דטעים טעמא דאיסורא אבל קטן זכות הוא לו.

והא דאמרינן **והא קימא לן.** איכא למידק, והא ר' מאיר הוא דאית ליה הכין בפרק קמא דגיטין (יג, א), ורבנן פליגי עליה ואמרי זכות הוא לו שמתירו בבת חורין וקימא לן כותייהו. ויש לומר, דהכא לתירוצה לרב הונא אליבא דכולהו תנאי קאמר. אלא דלישנא דאמרינן והא קיימא קשיא לי, דהא לא קימא לן הכי, והוה ליה למימר והא עבדא בהפקירא ניחא ליה. והנכון, דלכולי עלמא קאמר, דעד כאן לא פליגי רבנן התם בעבד, אלא מפני שמוציאו לחירות ומתירו בבת חורין בודאי זכות הוא

לו, ואנן סהדי דניחא ליה טפי למיפק לחירות וליאסר בשפחה מלמהווי
עבדא ולשתרי בשפחה, אבל גוי בהפקירא ניחא ליה. ומקצת נוסחאות
יש, והא קיימא לן גוי בהפקירא ניחא ליה, ונוסחא נכונה היא.

הא דנקט רב הונא **גר קטן מטבילין**. ולא קאמר מלין איכא למימר
דמילתא דשייכא בזכרים ובנקבות נקט, אי נמי, משום דטבילה גמר
מלאכתו כדקיימא לן (יבמות מו, א) מל ולא חטבל כאילו לא מל, נקט
מטבילין. אי נמי נראה לי לומר, דרבנותא נקט טבילה, משום דמילה דין
הוא שתעלה לו כשיגדל ויתרצה דישנה בעולם בשעת רצונו, אבל טבילה
דבשעת' לא היה בן דעת ובשעה שנתרצה אינו בעולם אימא לא, כיון
שגירותו מסופק שהרי יכול הוא למחות כשיגדל, קמ"ל.

אמר רב יוסף הגדילו יכולין למחות. כלומר, ואפילו נתגיירו בניו ובנותיו
עמו. תדע לך, מדאקשינן עליה ממתניתין דהגיוורת והשבוייה, וממתניתין
דאלו נערות שיש להן קנס, (לקמן כט, א), ולא פרקינן הכא במאי עסקינן
בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו כדפרקינן לעיל.

יהבינן כתובה דאזלא ואכלה בגיותה לכי גדלה. כלומר, לכי גדלה יהבינן
לה כתובה, אבל להשיאה מתירין אותה מיד קודם שתגדיל.

כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות. וא"ת,
והא אי אפשר לצמצם, דהא משתגדיל יכולה למחות ומשהגדילה אינה
יכולה למחות. יש לומר, במוחה מתוך קטנות לאחר גדלות, שלא גדלה
שעה בלא מחאה. ובתוספות (ד"ה לכי) מתרצין, דעד שמודיעין אותה
מתן שכרן ועונשן של מצות אינה גיוורת גמורה, והגדילה שעה אחת
בגירותה אחר שהודיעוהו עונשן של מצות קאמר, ולפי דבריהם צריכין
להודיעו לאחר שיגדיל.

יהבינן לה קנס דאזלא ואכלה בגיותה לכי גדלה. האי לאו עיקר פירוקא
הוא דרבא נמי הכין משמע ליה, דהא נערות קתני וכדדייקינן עלה לקמן
(כט, א) נערה אין קטנה לא, ולא קשיא ליה לרבא אלא דלכי גדלה נמי
ממחייא ונפקא, אלא שרבא הוא דאגב דשניא הכי בקושיא דאביי אזיל
ומשני בהא נמי הכין. אי נמי יש לומר, בעיקר פירוקא הוא, ורבא אליבא
דרבנן קא מקשה דסבירא להו דיש קנס במקום מכר דנערה ואפילו קטנה
במשמע, ולמישאל אי אמר רב יוסף אפילו לרבנן, ובתר דפריק לכי גדלה,
אקשינן, דאפילו לרבי מאיר איכא למימר דילמא ממחיא ונפקא.

אביי לא אמר כרבא, התם קנס תקינו לה רבנן שלא יהא חוטא נשכר. וא"ת, לרבא נמי על כרחין מתניתין דאלו נערות משום לא יהא חוטא נשכר הוא, כדאיתא בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק לח, ב), גבי מתניתין בשור של ישראל שנגח שור של כותי פטור, דאקשינן למימרא דקניס ר' מאיר בממונן, ורמינהו, אלו נערות שיש להן קנס הבא על הכותית אמר אביי התם (לקמן לו, ב) כדי שלא יהא חוטא נשכר, והוי ליה התם מסקנא הכי. ויש לומר, דלרבא ודאי אית ליה דקנס גבי כותיים דכיון דאית ליה לר' מאיר כותיים גירי אריות הן, ומשום קנסא קניס להו ר' מאיר, הכא כדי שלא יהא חוטא נשכר לא קניס להו לכותיים, ואהדרינהו, אמילתייהו ואדינא דאורייתא, אבל גיורת קטנה דמדינא לית ליה קנסא, לא יהבינן לה קנסא דתזיל ותיכול בגיותה.

ולענין **פסק הלכה**. קיימא לן כרב הונא דאמר גר קטן מטבילין ומלין אותו על דעת בית דין, בין גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו בין גר שגיירוהו בית דין מעצמן.

ואם הגדילו ומיחו קיימא לן כרב יוסף דאמר יכולין למחות, ואע"ג דאותיבו עליה אביי ורבא, לא לאיפלוגי עליה אלא לברורי מתניתין דלא תקשי(ה) עליה ושניי להו. ועוד, דלדעת אביי מתניתין דקנס לא דמיא לה, ולדעתיה דרבא מתניתין דהגיורת והשבוייה לא דמיה לה. והרב אלפסי ז"ל (יבמות מו, ב) לא הביא הרב דרב יוסף כלל (עי' מ"מ פ"ג מאיסו"ב ה"ז). ותמיהה לי, אשמעתין דהא דרב הונא דאמר מטבילין אותו על דעת בית דין, ודאי משמע דלכל מילי כגר גמור חשבינן ליה, מעתה אינו עושה יין נסך במגעו ואוכלין משחיטתו ולשליחות גט ולכתיבתו, דהא רב הונא סתמא קאמר, ואי ליין נסך ולמילי דרבנן בלחוד קאמר הוה ליה לפרושי בהדיא.

ועוד, דהא מתניתין דהגיורת והשבוייה הכין מוכחא, דאפילו קודם שגדלה מנסבת לה אלא דלא יהבינן לה כתובה עד שתגדיל, ונשואין דבר תורה הן ואית בה משום לא תתחתן בס בתך לא תתן לבנו ובתו לא תתן לבנך. ותמה על עצמך, היאך אוכלין משחיטתו, ואם נקבה היא, איך מתירין אותה לישראל, ומתירין אשת איש לעלמא על ידי גט שכתבו ומחר מוחה ונעשה גוי גמור למפרע, ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט, וישראל אוכל נבלות למפרע וכו' ובו על את הנכרית דרך חתנות.

ועוד דאמרינן בפרק האיש מקדש (קידושין מה, ב) קטנה שנתקדשה לדעת אביה והלך אביה למדינת הים ועמדה ונשאת, רב אמר אוכלת

בתרומה אין חוששין שמא יבא אביה וימחה, הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי. ואע"ג דתרומה בזמן הזה דרבנן, וכל שכן בדאורייתא דאיכא למיחש שמא ימחה.

ויש לומר, דהכא שאני, דכיון שהוא עצמו נוהג בגירותו כישראל חזקה כמנהגו נוהג ושוב לא ימחה, אבל התם שהכל תלוי במחאת האב ואביה אינו כאן, חוששין שמא ימחה דהא לא ידעינן אי ניחא ליה כלל.

והא דתניא בפרק המדיר (לקמן עב, ב), במקדש את האשה על מנת שאין עליו מומין או נדרים, שאם הלך אצל רופא וריפאו או אצל חכם והתירו שהיא מקודשת, ואפילו הכי כל שלא הלך אינה מקודשת, ומתירין אותה מיד להנשא לאחר בלא גט ולא חיישינן שמא ילך ונמצאת אשת איש למפרע. שאני התם, שאינו מצוי לקלקלה, אבל גבי אשה שנשאת שלא לדעת אביה חוששין שמא האב מתוך כעסו יבא וימחה, אבל בעלמא לא חיישינן.

ותדע לך, דהא תנן (יבמות ק"ג, א) העיד ר' יוחנן בן גודגדא על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שאוכלת בתרומה ולא חיישינן דילמא ממאנה ונפקא, ואע"ג דהתם דוקא בתרומה דרבנן וכדפירש רש"י ז"ל שם, והכא שרינן ואפילו בדאורייתא, שאני התם, דליכא אלא נישואין דרבנן ואפילו כי לא ממאנת, ולא אתו נישואין דרבנן ומקילו בתרומה דאורייתא, וכדאמרינן התם בפרק יוצא דופן (נדה מו, א), אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש דרבנן אתו נישואין דרבנן ומבטלי נדרא דרבנן אלא דאורייתא, וכו', אבל הכא אי לא מחי נעשה גר גמור למפרע, לפי שזכין לאדם שלא בפניו והוא עצמו נוהג בגירותו ככל ישראל חזקה לא ימחה ונעשה ישראל גמור דבר תורה, הילכך סומכין עליו ואפילו לדברי תורה, כן נראה לי.

אלא שעדיין קשה לי קצת, אי"כ היאך הקשו אביי ורבא מקנס וכתובה, וכי חמור ממון טפי מאיסורי תורה, ויש לומר, משום דלעולם אין מוציאים ממון אלא בראיה ברורה. ותדע לך, דעד אחד נאמן באיסורין ובממון אין פחות משנים.

מתניתין גדול שבא על הקטנה פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כתובתה מאתיים דבתוליה חוזרין. וקטן פחות מבן תשע שנים ויום אחד שבא על הגדולה כתובתה מאתיים דאין ביאתו ביאה ואינו מגיע לבתולים ולא בטל חינה. וכן מוכת עץ, אעפ"י שמשיר בתולים הואיל ולא

נעשה בה מעשה באיש שלא בטיל חינה, וחכמים אומרים כתובתה מנה דבטל חינה, הואיל ונעשה בה מעשה גמור שהשיר בתולים (עיי' ש"מ מ"ש בדעת רש"י).

אלמנה גרושה. כלומר, שנתארמלה או שנתגרשה או שנחלצה מן הנשואין כתובתן מנה, אעפ"י שנמצאו בתולות שלמות, לפי שבטל חינן משעת שנכנסו לחופה, כדמפרש ואזיל בירושלמי (פ"א ה"ו). ותמיהה לי, למה לי דתנא חלוצה, הא ודאי מכי שנתאלמנה אין לה אלא מנה וא"כ נחלצה פשיטא, ואפשר לומר, דסיפא דמתניתין היא דמשום דנקט לה ברישא אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין חכתובתן מאתיים, והתם רבותא נקט דאע"ג דנתאלמנה ואח"כ נחלצה כתובתה מאתיים. כן נראה לי.

דף יא - ב

גמרא, **אמר רב יהודה אמר רב, קטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ.** כלומר, לא שתהא ביאת קטן משרת בתולים כהכאת עץ, אלא דוגמה נקטיה, כמו שזה אין כתובתה אלא מנה לרבנן כך זו אין כתובתה אלא מנה. ושמואל אמר, אין מוכת עץ בבשר, דבבשר או עשאה בעולה גמורה או לא עשה ולא כלום דהא אינו משיר בתולים, וזו כיון דלא עשאה בעולה גמורה אף הוא לא עשה ולא כלום.

מתיב רב הושעיא גדול הבא על הקטנה וכו'. וחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה **מאתיים**, דאלמא מדתניא ר' מאיר תרתי ושבקי רבנן לקטן שבא על הגדולה כתובתה מאתיים (עיי' שיטה לר"ן).

אמר רבא ה"ק גדול הבא על הקטנה ולא כלום. פחות מכאן אצבע בעין דמי, וקטן הבא על הגדולה עשאה מוכת עץ, ומוכת עץ גופה פלוגתא דר' מאיר ורבנן. ואיכא למידק, למה ליה לרבא למינקט ולפרושי רישא דמתניתין, דהא גדול הבא על הקטנה מינח הוה ניחא לן. ועוד, מאי האי דתלי קטן הבא על הגדולה במוכת עץ וכל שכן אי מוכת עץ אכתי לא מתפר דינה, דלדברי רבא השתא הוא דקא מפרש דפלוגתא דר' מאיר

ורבנן היא. ונראה, דמשום דבעי למימר דקטן הבא על הגדולה לרבנן אין לה אלא מנה אעפ"י שאין ביאתו ביאה, לכך הוצרך לפרש דגדול הבא על הקטנה אמאי כתובתה מאתיים. והכי פירושה, גדול הבא על הקטנה לא עשה ולא כלום דהא אינה ראויה לביאה ובתוליה חוזרין, אבל קטן הבא על הגדולה אע"פ שהוא אין ראוי לביאה, מכל מקום היא ראויה לביאה, וכיון שנעשה בה מעשה כלל אחר שנראית לביאה בטל חינה, שאין הכל הולך אחר ביאתו אלא אחר ביאתה, והרי זו כמוכת עץ שאינו בן ביאה ואעפ"י כנחלקו ר' מאיר ורבנן, דרבנן אומרים כתובתה מנה הואיל ונעשה בה מעשה כעין מעשה איש אחר שנעשית גדולה. כן נראה לי.

מחלוקת בשהכיר בה, דרבי מאיר מדמי לה לבוגרת. ולא לגמרי מדמינן לה לבוגרת, דהא בוגרת בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מאתיים, ומוכת עץ דברי הכל בשלא הכיר בה ולא כלום, אלא כיון שהכיר בה לר' מאיר ולא הטעתו במעשה שאירע בה כתובתה מאתיים דהא לא בטל חינה הואיל ולא נעשה בה מעשה באיש, אבל בשלא הכיר בה אין לה ולא כלום, דהכאת עץ מילתא דלא שכיחא היא ולא רמי לה איניש אדעתיה לאתנוויי עלה ולכך אין לה ולא כלום, אבל בוגרת בין כך ובין כך מאתיים, שהרי כאלו הטעתו דעלה דידיה רמיא לאיתנוויי והיא לא הטעתו ולכך בין כך ובין כך כתובתה מאתיים.

ולרבא דאמר בין הכיר בין לא הכיר בה לר' מאיר מאתיים, מדמה לה לבוגרת לגמרי דלאו טעותא איכא כלל דהא לא בטיל חינה. ורבנן מדמה לה לבעולה לגמרי דהכיר בה מנה לא הכיר בה ולא כלום כמו כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה שאין לה ולא כלום, דכיון דבטל חינה כהטעאה גמורה חשבינן ליה. אבל למסקנא דאסיקיה רבא לרבנן בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מנה, טעמא לפי שאינה הטעאה גמורה משום דלא בטיל חינה לגמרי כבעולה דמזוהמת בפניו.

אלא שמע מינה הדר ביה רבא מההיא שמע מינה. והשוה מדותיו, דלרבנן בין הכיר בה בין לא הכיר כתובתה מנה, ולרבי מאיר בין הכיר בין לא הכיר כתובתה מאתיים. והא דלא הדר ביה רבא מההיא דר' מאיר ולימא דלר' מאיר הכיר בה מאתיים, לא הכיר בה מנה, וברייתא כרבי מאיר, משום דכין דלר' מאיר בשהכיר בה מאתיים, אם איתא דלא הכיר בה פוחתין לה כלל אלמא רבי מאיר כהטעאה גמורה חשיב לה ומקח טעות הוא, ובהטעתו אין שיתותו במדה לומר מחמת טעותה נפחות לה קצת וניתן לה קצת, אלא אי טעות הוא לית לה ולא כלום נכנסת בחזקת

בתולה ונמצאת בעולה שאין לה ולא כלום דמקח טעות לגמרי משמע, ואי לאו בטעות הוא כתובתה מאתים דלמה אתה בא לפוחתה מדינא.

כנסה ראשון לשם נישואין, ויש לה עדים שלא נסתרה וכו'. אין השני יכול לטעון טענת בתולים שהרי כנסה הראשון.

דף יב - א

אמר רבה זאת אומרת כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה. והכא רבה גרסינן, וכן הגירסא ברוב ספרים (עיין תוס' ד"ה זאת), ולא גרסינן רבא, דאם כן קשיא דידיה אדידיה דהא איהו אמר בסמוך מקח טעות לגמרי משמע.

רב אשי אמר, לעולם אימה לך לית לה ושאני הכא שהרי כנסה ראשון. ואם תאמר, רבא דקא ארי לה מאי קא ארי דהא שהרי כנסה ראשון קתני. יש לומר, דרבה מפרש לה הכי, אין השני יכול לטעון שאם טען טענתו לא מעלה ולא מורידה, שהרי אף כשנמצאת שלימה אין לה אלא מנה שהרי כנסה ראשון, ואם כן טענתו למאי אהני דבין כך ובין כך אין לה אלא מנה, מה שאין כן כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה, שטענתו טענה לפוחתה ממאתים ולאוקמה אמנה. והזקיקו לרבה לומר כן, מדקתני אינו יכול לטעון, דאם איתא דכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה אין לה ולא כלום אינו יכול לטעון, דהא בחזקת בתולה ודאי כנסה דאיהו אעדים סמך אעפ"י שכנסה ראשון.

ואמר ליה לרב אשי, לעולם בעלמא לית לה, ושאני הכא שאעפ"י שהעידו עליה עדים אינו סומך על עדותן בכך, לפי שלא נתכוונו מתחילה לכך לא דקדקו היטב אם נסתרה ואם לא נסתרה או אם שהתה כדי ביאה אם לאו, הילכך לא כנסה בחזקת בתולה. אי נמי שאין זה מקח טעות, שכבר בטל חינה הואיל וכנסה ראשון.

וליחוש שמא תחתיו זנתה. וא"ת, והא ספק ספיקא הוא, ואין נראה לאוקומה באשת כהן גרידא. ורש"י ז"ל פירש: דלישנא אינו יכול לטעון

קא דייק, דמשמע דלא מזדקקין ליה ומתוך כך ימנע מליכך לבית דין, ואמאי ילך לב"ד ויטעון ושמא מתוך כך ישמע הדבר ויבאו עדים ויעידו. אי נמי, שמא תודה האשה ויתברר הדבר. ואף הראב"ד ז"ל פירש כן: יטעון עליה טענת בתולים שמא תודה בדבר שזינתה תחתיו. ואינו מחוור, דאם כן תיקשי לך נמי מתניתין דקתני האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים. ועוד, דכל מקום שאמרו יכול לטעון ואינו יכול לטעון נאמן ואינו נאמן קאמר. וראיתי להראב"ד ז"ל (הובא ברמב"ן וברא"ה, ע"ש) שנשמר ממה שהקשיתי מן האוכל אצל חמיו ביהודה, וכתב, דביהודה אין לחוש במקום שמיחדין שהרי אין סודר, וסודר אין ראייה מפני שהן רמאין ומחליפין ומאבדין.

ונראה לי דהכי פירושא, וניחוש שמא תחתיו זינתה, ואם אשת ישראל היא תפסיד כתובתה ואם אשת כהן היא תאסר עליו דהא ברי וברי, דכיון שהעידו עליה שלא נסתרה, אי נמי שנסתרה ולא שהתה כדי ביאה, בודאי שלא נבעלה בנישואין אלו, דאנן אעדים סמכינן, ואייה מיטען טענה דבכניסתה לחופה נבעלה, דמסתמא דמילתא הכי טענה. ועוד, דהכי משמע, מדקתני שהרי כנסה ראשון, דאלמא בהכי תליא בעילתה, וכיון שהדעדים מכחישינן אותה ניחוש לה ותאסר לכהן ותפסיד כתובתה אפילו אשת ישראל כדכתבינן לעיל (י, א, ד"ה והביאו), דעד כאן לא מהימנה רבן גמליאל אלא בברי וברי וברי לא הימנה.

והא דאמר רב אשי שהרי כנסה ראשון לאו למימרא דלאו אעדים סמכינן, אלא לומר, שאעפ"י שכנסה בחזקת בתולה מכל מקום אין זה מקח טעות, דכיון שכנסה ראשון אפילו תמצא בתולה שלימה כבר בטיל חינה משעת כניסתה לחופה, ואנן סהדי דלא כנסה בחזקת בתולה דהוא הדין דאלו היתה בעולה ודאי היה כונסה.

והא דאמרינן לקמן (בסוגיין), מאן דמתני לה אמתניתין אבל אברייתא מצי אמר לה אנא אעדים סמכי, הכי קאמר, אעפ"י שבטל חינה אצל הכל אני לא כנסתי אלא מחמת חיבת לילה הראשון, אבל במתניתין כיון שאין שם עדים אעפ"י שיצא שמה בעיר שלא נבעלה, אנן סהדי דלא סמך אקלא בעלמא ולא כנס אלא בחזקת בעולה ממש.

אלא דאכתי במתניתין קשיא לי קצת, דאנן אפילו אמאן דמתני לה אמתניתין אקשיה וליחוש שמא תחתיו זינתה, ואף על גב דהתם ליכא למימר ברי וברי הוא דהא ליכא סהדי דלימא אנן אעדים סמכינן

וכדאמרינן, אבל מאן דמתני לה אמתניתין אבל אברייתא מצי אמר ליה
אנא אעדים סמכינן, אלמא דבמתניתין ליכא עדים אלא קלא בעלמא.

ויש לומר, דמעיקרא כי אקשינן אמתניתין וליחוש שמא תחתיו זינתה,
סברינן, דבמתניתין נמי בדאיכא סהדי, והשתא דאמרינן הכי בדרך דיחוי
בעלמא אמרינן, כלומר, למאן דמתני אמתניתין מצי למימר דמתניתין
דוקא בדליכא סהדי, ומשום הכי פליג רב אשי ואמר שאני הכא שהרי
כנסה ראשון ולא סמיך אקלא בעלמא, אבל בברייתא דאיכא סהדי לא
פליג.

ומיהו, אכתי לא ניחא לי, דבאשת ישראל בכי הא אי אפשר להפסידה
מנה שכתב לה בכתובתה משום חשש שזינתה תחתיו, דהא מכל מקום
אכתי ברי ושמא היא דהיא טוענת דקודם שנתארסה לו נבעלה, ואעפ"י
שהוא תולה בבעל ראשון אין בכך כלום, ואם אין אתה אומר כן אף אנו
נאמר שאפילו אשת ישראל תאסר עליו, שהרי היא מודה שלא נבעלה
אלא לבעל ראשון והרי יש עדים שלא נבעלה לו, ואם כן על כרחך תחתיו
של שני זה זינתה, אלא הפירוש הנכון כדברי רש"י ז"ל והראב"ד ז"ל
שכתבנו.

**מתני': האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת
בתולים.** דחזקה בא עליה, ומתחילה בתולה שלמה נבעלת לו דאם לא כן
מעיקרא הוה ליה למיטען, וכדאמרינן ביבמות בפרק בית שמאי (קיא,
ב), טענת בתולים שלשים יום דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר נסתרה,
לאלתר, לא נסתרה אפילו לאחר כמה ימים.

**גמרא: מדקתני אוכל מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי, אמר אביי שמע
מינה ביהודה מקומות מקומות כדתניא וכו'.** תמיה לי, מאי קאמר אביי
שמע ביהודה מקומות מקומות יש, ומאי קא משמע לן, אי לאשמועינן
דמקומות שאין מיחדין ביהודה יכול לטעון, הוה ליה למימר שמע מינה
מקומות שנהגו שלא ליחד טוען, ועוד, הא אמרינן מכלל דאיכא דוכתא
דלא אכלי ומאי קמ"ל תו אביי. ונראה דכולה אביי קאמר לה, וכאלו
אמר אביי מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכתא דלא אכלי. ושמע מינה,
מקומות יש שיכול לטעון ומקומות יש שאינו יכול לטעון, לומר, דכיון
דקתני האוכל משמע האוכל הידוע שיש עדים שאכל, ואותו שהוא ידוע
שאכל אעפ"י שאין שם עדים שנתיחד הוא דאינו יכול לטעון דכל שאוכל
מתיחד שכן הוא המנהג במקומות שנהגו ליחד, אבל במקומות שלא נהגו
ליחד אינו אוכל, וכו' והאכילה מעידה על היחוד, אבל אם אין שם עדים

שאכל והיא טוענת שאכל עליה להביא ראיה כיון שיש מקומות שאינו אוכל ואינו מתייחד, וכדתניא דמקומות מקומות יש.

ביהודה בראשונה היו להן שני שושבינין אחד לו ואחד לה וכו', ובגליל לא היו עושין כן. כלומר, שאינן מעמידין שנים לפי שאינן רמאין לטעון טענת שקר להפסיד כתובתה, והילכך לא היו מעמידין שושבינין למשמשו, אבל למשמשה היו מעמידין שמא אירע לה דבר קלקלה וכדי שלא תתבייש ותכניס דם ציפור או שמלה מגוללת בדמים, והיינו דאמרינן ביהודה בראשונה היו שושבינין ישנים בבית שהחתן והכלה ישנים, ובגליל לא היו עושין כן, כלומר, לא היו ישנים שם, אם כן מכלל דמעמידין היו אלא שאין ישנים עמהם.

אלא אמר רבא כל שלא נהג מנהג גליל בגליל, אלא מנהג יהודה בגליל. כלומר, שנתייחד עמה, אינו יכול לטעון טענת בתולים. וקמ"ל שאעפ"י שאין אנשי גליל רמאין לטעון טענת שקר כדי להפסידה כתובתה, מכל מקום כיון שנתייחד חזקה בא עליה דאין אפוטרופוס לביאה הראויה לו, וכיון שלא טען תחילה חזקה שהוא משקר.

רב אשי אמר לעולם אסיפא ותני כל שלא משמש. וכולהו לאו בדינא פליגי אלא במשמעות הברייתא פליגי, חד אמר ארישא וחד אמר אסיפא.

מתני': בית דין של כהנים היו גובין לבתולה ארבע מאות זוז ולא מיחו בידן חכמים. כלומר, לא מיחו בידם אעפ"י שגובין מן הסתם ואעפ"י שלא כתב, דכיון שהנהיגו שררה בעצמן, כל הכונס מבנותיהם לדעת כן היה כונס ומסכים להסכמתן מתוך חשיבותן.

שתי תקנות הואי, מעיקרא תקינו לבתולה ארבע מאות זוז ולא למנה מנה. כלומר, העמידה אדינא כשאר אלמנות שאין להם אלא מנה, והיינו מתניתין כדקתני בית דין של כהנים היו גובין לבתולה ארבע מאות זוז, וקתני מתניתין בהדיא אחד אלמנת כהנים ואחד אלמנת ישראל כתובתה מנה, כלומר, אעפ"י שתקנו לבתולה לאלמנה לא תקינו.

דף יב - ב

כיון דחזו דקא מזלזלי בהו תקינו לאלמנה מאתיים. והיינו ברייתא דקתני אלמנת כהנים כתובתה מאתיים, והיינו שתי תקנות חדא לבתולה לבדה וחדא לאלמנה. כיון דחזו דפרשי מינייהו, דאמרי עד דמנסבינן אלמנת כהנים ניזל נינסוב בתולה מישראל אהדרינהו למילתייהו. והאי לאו תקנה היא, אלא עקירת תקנה ואוקמי אדינא כשאר אלמנות, אלא דאצטריכו למימר הכי כי היכי דלא ניפוק מתניתין לבר מהלכתא דלא כתקנה בתרייתא.

הא דאמרינן, לא מיבעיא בת ישראל לישראל דלא מציא אמר לה עלויי קא מעלינן ליד, אבל בת ישראל לכהן דמצי אמר לה עלויי קא מעלינן לך. קשיא לן, אכתי מאי טעמא תני בת כהן לישראל, השתא בת ישראל לישראל עושין, בת כהן לישראל דגרועי מיגרע מיבעיא. ויש לומר, דאידי דתני בת ישראל לכהן תני נמי בת כהן לישראל.

מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב בריא ושמא בריא עדיף ואפילו לאפוקי ממונא. וא"ת והא אמרינן בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק מו, א) אמר רב יהודה אמר שמואל זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו להביא ראיה, ואמרינן עלה מאי זה כלל גדול בדין דאפילו ניזק בריא ומזיק שמא, י"ל דשאני התם דשמא דידיה לא ריע אבל הכא שמא דידיה ריע דהוה ליה למידע. והא דאמרינן הכא דרב יהודה דשמואל היא דתנן היתה מעוברת וכו', ומתניתין דשמא דידיה לא ריע דלית ליה למידע אימת נאנסה, דכל דכן פשיטא ליה לשמואל אפילו בשמא דלא ריע קאמר דבריא עדיף וכל שכן במנה לי בידך והלה אומר איני יודע דשמא דידיה ריע קאמרינן בהא עדיף (עיי רשב"א ב"ק שם סד"ה דאפילו).

וא"ת מכל מקום דשמואל אדשמואל קשיא דהכא פסק כרבן גמליאל אף בראשונה ואפ"ג דשמא דידיה לא ריע והתם בפרק שור שנגח את הפרה אמר המוציא מחבירו עליו הראיה. ונראה לי דטעמיה דשמואל הכא בהא דפסק כרבן גמליאל לאו משום דבריא ושמא הוא אלא משום מגו אי נמי משום דאיכא חזקה דגופה וכדאמרינן במסקנא ומסקנא אפילו לשמואל אתיא, והוא הדין דהוה ליה לאקשוויי הכא ולטעמיך דשמואל אדשמואל קשיא אלא דבהרבה מקומות יש בתלמוד יכול להקשות ולטעמיך ואינו מקשה.

והא דאקשינן בפרק השואל (ב"מ צז, ב) ממתניתין דשואל ושבורה לרב נחמן וכן בפרק הבית והעליה (שם קטז, ב), כולהו בריא דידהו גמור ושמא דידהו גרוע שהיה לו לידע אם שאולה אם שכורה, וכן היה לזה להכיר אביו כמו שחברו מכירן.

וההיא נמי דזה אחי דבפרק נוחלין (ב"ב קלה, א), דאוקימנא כדאמרינן אין אנו יודעין, ואמרינן עלה זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור, התם נמי הוה ליה למידע אם אחיהם הוא ומילתא דעביד לאגלויי הוא, ובריא דידיה בריא מעליא ושמא דידהו גרוע דמסתמא מידע ידעי דאית להון אחא במדינת היס, ואסיקנא דרב נחמן אית ליה נמי דרבן גמליאל.

ומיהו הא דרב יהודה דשמואל היא דשמואל ודאי אית ליה בריא ושמא בריא עדיף בכל כי הא דשמא דידיה ריע כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע, וכן בפרק הבית והעליה (ב"מ שם), ואקשינן מיניהו לרב נחמן ולא אשכח להו פירוקא אלא כשיש עסק שבועה ביניהם ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, ושמואל לית להו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אלא חזרה שבועה לסיני, כדאיתא בפרק כל הנשבעין (שבועות מז, א). גמרא, היו שניהם חשודין, הילכך על כרחין לשמואל מתניתין דהשואל והבית והעליה משום בריא ושמא בריא עדיף מיפרשא ליה ודרב יהודה דשמואל היא (עי' רשב"א ב"ב שם ד"ה ואני).

וא"ת, אם כן דשמואל נמי אית ליה דרב יהודה היכי אמרינן במסקנא הכי נמי מסתברא דרבן גמליאל משום דאית לה חזקה דגופה היא, דאם כן קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן הלכה כרב נחמן בדיני (קידושין נט, ב), ובהא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל, דהא שמואל לא סבר לה כרב נחמן ומאי ראיא איכא מיהא דשמואל לא פסק כרבן גמליאל משום טעמא דבריא ושמא דילמא כי פסק כרבן גמליאל לטעמיה הוא דאזיל ורב נחמן לית ליה דר"ג, ויש לומר דלאו משום מימרא דשמואל בלחוד הוא דאמרינן הכי, אלא הכי קאמרינן ובהא קימא לן כרבן גמליאל וכדפסיק שמואל כותיה. ומיקם הוא דקים להו דהלכתא כותיה, ואלא מיהו קושטא דמילתא דשמואל נמי דפסק בהא כרבן גמליאל לא משום בריא ושמא הוא, דהא בשמא כי הא דלא ריע לא קאמר שמואל, וכמו שכתבנו למעלה, אלא אף הוא משום מגו או משום חזקה דגופה קאמר (עי' רמב"ן וריטב"א).

עד כאן לא קאמר רבן גמליאל התם אלא דאמרינן מגו. כן גרס רש"י ז"ל, כלומר מגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך דלא פסלה נפשה מכהונה ואמרה נאנסתי תחתיך ופסלה נפשה מכהונה נאמנת. ובמציעתא דהיינו מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את, איכא מיגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיך ואייתי לי מאתן ואמרה עד שלא ארסתני ואין לה אלא מנה, וכדרבי אלעזר דאמר בסמוך (יג, א) דטענתיהו במנה ולא כלום, וכדאמרינן נמי ברישא פרק האשה שנתאלמנה לקמן (טז, א). אי נמי עד כאן לא קאמר רבן גמליאל אלא משום דאית לה חזקה דגופה, כלומר א"נ לרבי יוחנן דאמר טענתיהו מאתים ומנה דליכא מגו במציעותא, טעמיה דרבן גמליאל משום חזקה דגופה דמסייעא לבריא דידה.

ואם תאמר ואפילו לרבי אלעזר מאי מגו במציעותא איכא, ואפילו ברישא נמי מאי מגו איכא, דהא כיון דמדינא אפילו אמרה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנא טפי, כי אמרה נאנסתי תחתיך או מוכת עץ אני עד שלא ארסתני אמאי מהימנא משום מגו דמוכת עץ אני תחתיך, דאף היא לא מהימנא מדינא, דמאי שנא מגו כי האי דלא אשכחן אלא במגו דאי אמר הכי הוה מהימנא. יש לומר דאשכחן מגו כי האי דלא מהימן טפי אי טעין אידך טענתא אחריתי, ואפילו הכי כיון דהוה ליה למימר טענה דשפירא מינה מהימן משום בריא ושמא, אבל במקום בריא ובריא לא, וכדאמרינן בפרק האיש מקדש (קדושין מט, ב) גמרא, אעפ"י שאמרה בלבי היה להתקדש לו, היה לו לומר נזכרתי, אעפ"י שאילו אמר כן לא היה נאמן, אלא שהיה טענה יותר קרובה ממה שטען לא היה בלבי על זה, וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל (יג, א, ד"ה רב) ושם (דף נ, א, ד"ה הא) בארתי בסיעתא דשמיא.

דף יג - א

הא דאמרינן ר' יוחנן אמר במאתים ומנה סבר לה כר' מאיר וכו'. לאו למימרא דר' יוחנן כר' מאיר סבירא ליה, דלא שביק רבנן ועביד כר' מאיר. ועוד דאמרינן בשלמא רבי אלעזר לא אמר כרבי יוחנן דקא מוקי

לה כרבנן, אלא ר' יוחנן מאי טעמא לא אמר כרבי אלעזר, ומאי קושיא לימא ליה משום דקסבר מוכת עץ כתובתה מאתים, וכדמתרץ קסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה. אלא תנא קמא סבר לה דמתניתין על כרחין כרבי מאיר אתא, וכדמפרש ואזיל דאי לא טענתייהו במאי. והראב"ד ז"ל מחק הגירסא, ואמר: דלא גרסינן סבר לה, לא במילתיה דרבי יוחנן ולא במילתיה דר' אלעזר, אלא הכי גרסינן: רבי יוחנן אמר במנה ומאתים כרבי מאיר, כלומר ומתניתין רבי מאיר היא, וכן במילתיה דר' אלעזר במנה ולא כלום, ואין צורך לזה.

קסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה יש לה כתובה מנה. פירוש: ומקח טעות לאו לגמרי משמע, אלא מאי מקח טעות ממאתים אבל מנה יש לה. וקיימא לן כרבא ורב אשי, דאמרי לעיל (יא, ב) דאין לה כתובה כלל ומקח טעות לגמרי משמע.

הא דאמר רב מלקין על היחוד ואין אוסרין על היחוד לימא דלא כרבי יהושע. כלומר והא רב כרבי יהושע סבירא ליה, כדאיתא בפרק עשרה יוחסין (קדושין פא, א) גבי ארוסה שעיברה.

ואם תאמר, מאי קושיא דהא לא שמעינן ליה לרבי יהושע דפסיל אלא לפנויה משום דלכתחילה הוא, ואפילו עמדה ונשאה לכהן מפקינן לה מיניה, דכיון דאתרעא לה קודם נישואין כלכתחילה הוא, וכההיא דאמרינן בגיטין בלשהי פרק הזורק (פא, א) גבי יצא עליה קול איש פלוני כהן כתב גט לאשתו ויושבת תחתיו ומשמשתו מהו, שלח להו תצא, ואקשינן תצא והאמר רב אשי כל קלא דבתר נישואין לא חיישינן לה, ופריק מאי תצא תצא משני, כיון דנפק עלה קלא קודם נישואין אפילו עמדה ונשאת תצא דלכתחילה הוא. אבל באשת כהן לא שמענו לו לרבי יהושע דאסר על היחוד.

תירץ הראב"ד ז"ל, דהיינו דמפרקינן ליה אפילו תימא ר"י מעלה עשו ביוחסין, כלומר, שהמקשה היה סבור דאין אוסרין על היחוד דנפויה קאמר ולומר שמתירין אותה לינשא לכהונה, דכולה מימרא דרב בפנויה היא, וכדאמרינן התם בפרק עשרה יוחסין (קדושין שם) על מלקין על היחוד, לא שאנו אלא ביחוד דפנויה אבל ביחוד דאשת איש לא, ואהדר ליה לא כמו שאתה סבור אלא אין אוסרין אשת איש לבעלה על היחוד קאמר, ולצדדין אמרה רב למילתיה, מלקין על היחוד דפנויה ואין אוסרין אשת איש על היחוד ואפילו באשת כהן. מאי טעמא, דהא דרבי

יהושע משום מעלת יוחסין היא, ומשום מעלת יוחסין לא מפקינן אתתא מבעלה.

ואין הלשון מחוור לפי פירושו, דהוה ליה לפרושי בהדיא מאי אין אוסרין אשת איש על בעלה קאמר, ומסתברא דרבי יהושע אפילו באשת איש קאמר ובאשת כהן דאוסרין אותה על היחוד, דהא כשבוייה עביד לה, משום דאין אפוטרופוס לעריות וכדאיתא בסמוך, והכין מוכח בריש פרק אין מעמידין בע"ז (כה, ב). והכי מוכח קצת לקמן (עמוד ב) לגבי ארוס וארוסתו.

דף יג - ב

בשלמא לזעירי היינו דקתני תרתי בסתר או לחורבא, אלא לרב אסי תרתי למה לי. תמיהא לי דעדיפא מינה הוה ליה לאקשויה, דהלא לסתר קתני רישא דמשמע במקום סתר, כלומר שנסתרה עמו. וי"ל, שמקשה גם כן היה מרגיש במה שתירץ לו דמאי סתר סתר דחורבא, דהכי קאמר ליה תרתי למה לי דהוה קשיא דאף כשתמצא לומר מאי סתר סתר דחורבא קתני תרתי למה לי, ופרקינן חדא קתני, ואקשי ליה חדא לא מצית אמרת דהא לחורבא קתני, ואו קא דייק.

השיבותינו על המעוברת. כלומר הניחה מעוברת שיש לך להשיב לפי מה שאתה סבור דאינה בודקת ומזנה, וכיון דודאי נבעלה יש לך לומר חוששין לה, שמע מינה לפסול לה נבעלה, אבל מה תשיבנו על המדברת. ומיהו לרבן גמליאל ורבי אליעזר אף במעוברת נאמנת, דמימר אמרינן אשה בודקת ומזנה. אי נמי יש לומר אפילו תמצא לומר שאינה בודקת, כיון דמספקא לן אי לפסול, מפיה אנו חיינן, משום דאין לה חזקה דגופא, אבל בשבוייה משום שבאי אתה בא לפוסלה, ולו אנו חוששין והוא פסול אצלה הוא. אלא ודאי לטעמיה דרבי יהושע קאמרי ליה, ואהדר להו מדברת היינו שבוייה, דבואדי נבעלה חשבינן לה, דאין אפוטרופוס לעריות, והרי השבת על המעוברת. אמרו לו רוב גויים פרוצים בעריות הן, אבל נתיחדה עם אחד מישראל שאינן פרוצין אין אנו מחזיקין אותה כודאי בעולה, הילכך נתייחדה עם אחד מן הפסולין ואמרה טהורה אני

נאמנת, ולפיכך כשאמרה נבעלתי ולכשר נבעלתי נאמנת משום מגו. ואיפשר נמי דיחוד דישראל אפילו בשותקת הרי זו בחזקת טהורה, דישראל קדושים הם ואין אוסרין אותה בכך.

ומי איכא שתוקי וכשר. תמיהא לי מאי קשיא ליה, מתניתין היא בפרק עשרה יוחסין (קדושין עד, א) אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי, שבודקים אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי כשר וקימא לן כותיה. יש לומר דהתם נקרא שתוקי עד שתבדק אמו, אבל לאחר שנבדקה אמו לא שתוקי הוא אלא כשר, אבל הכא דקתני במה דברים אמורים בעדות אשה בגופה, אבל בעדות אשה בבתה דברי הכל הולד שתוקי, דמשמע דאף לאחר בדיקה הולד שתוקי, קשה, היאך איפשר שאתה גומר עליו שהוא שתוקי וכשר. ואסבר ליה אין כדשמואל, והכא נמי אעפ"י שאמרה לפלוני כהן נבעלתי ואתה מאמינה דלכשר נבעלה להכשיר בין בה בין בבתה, מכל מקום אין אתה מאמינה שלפלוני שאמרה נבעלה כדי להחזיק הולד כמיוחס אחריו, אלא משתיקין אותו מדין כהונה עד שיודע לך ממש שהוא מיוחס אחריו.

אלא שמשתיקין אותו מדין כהונה. דכתיב (במדבר כה, יג) והיתה לו ולזרעו אחריו בעיני זרעו מיוחס אחריו וליכא, אם זכר הוא אינו עובד ואינו אוכל בתרומה, ואם בת היא אינה אוכלת בתרומה.

ומדרבנן בעלמא הוא אבל מדאורייתא לא בעיני זרעו מיוחס אחריו, כדאיתא ביבמות פרק החולץ (לז, א) ספק בן תשעה לראשון ובן שבעה לאחרון יוציא והוולד כשר, ותני עלה הראשון ראוי להיות כהן גדול והשני ממזר. ואמרינן בפרק נושאין (יבמות ק, ב) בסופו גבי היא דשמואל דמדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, ודייק לה ראשון ראוי להיות כהן גדול, וקימא (לך) כרבי יוחנן דאמר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה, דרבי יוחנן רביה דרבי אליעזר הוא ושמואל נמי הכי אית ליה בפרק עשרה יוחסין (קדושין עה, א) גבי ארוסה שעברה.

ההוא ארוס וארוסתו דאתו לקמיה דרבי יוסף. ומעוברת היתה. פירש רש"י ז"ל: שבאו להכשיר היא וולדה, היא אמרה מיניה הוא, והוא אומר אין מינאי שאני באתי עליה, ולא למימרא שהעיד עליה שלא זה ידו מתוך ידה מיום שבא עליה והיא בתולה עד עכשיו או שהיו שניהם חבושים בבית האסורין דהוה להו לפרושי בהדיא, אלא כדאמר לן שבא עליה, וחזקה דידיה הוא דבתר דידה שדינן ליה, ולהכשירה היא וולדה באו, ואמר רב יוסף למאי ניחוש לה חדא דקא מודה שבא עליה וכיון שכן

בתר דידיה שדינן ליה, ואתיא כלישנא בתרא דאמרינן ביבמות פרק אלמנת כהן גדול (סט, ב) גבי ארוס שבא על ארוסתו בבית חמיו שנחלקו בהו רב ושמואל, רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי כלומר בדוקי. וקאמר רבא התם כלישנא בתרא, בבא עליה דכולי עלמא לא פליגי דבתר דידיה שדינן ליה, ולא אמרינן כי היכי דאפקרא נפשה לגבי ארוס אפקרא נפשה לגבי עלמא. דאלו ללישנא קמא קשה, דהכא משמע דמודה בה אביי שהרי לא תקשי לו לרב יוסף, אלא ובהא כי לא מודה מי מכשיר, ואלו התם פליגי עליה דרבא כלישנא קמא, ואמר כי היכי דאפקרה נפשה לגבי עלמא. ואם תאמר, משנתינו דקתני כהן שבא על בת ישראל לא תאכל בתרומה, עברה לא תאכל ילדה תאכל, כשהיו שניהם בבית האסורין. (א"נ) ואם כן איכא למימר דאפילו ללישנא קמא אביי דחויי הוא דקא דחי ליה לרבא דאמר מנה אמינא לה דקתני ילדה תאכל בתרומה, ואמר ליה אביי לעולם אימא לך דלא הויא מתניתין סייעתא, ומתניתין כשהיו שניהם בבית האסורין. ומיהו אביי נמי כרבא סבירא ליה דהיכא דלא דיימא בעלמא בתר דידיה שדינן ליה, אלא דלא דייקין לה ממתניתין (עי' רשב"א יבמות שם).

דף יד - א

ועוד הא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל, דאמר היא נאמנת. כלומר, ואפילו לא מודה, כגון דליתיה לקמן דנישיליה היא נאמנת, ולא למימרא שאם אינו מודה, אלא מכחישה שתהא נאמנת, דעד כאן לא קאמר רבן גמליאל אלא בבריא ושמא אבל בריא ובריא לא כדאיתא לקמן בריש פרק האשה שנתאלמנה (טז, א).

יש ספרים דגרסי ובהא כי לא מודי מי מכשר ר"ג והא אמר שמואל דרב יהודה שיננא הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעבד עובדא עד דאיכא רוב כשרים אצלם. ולפי גירסא זו קא סלקא דעתיה דאביי דהכי קאמר שמואל הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעבד עובדא עד דאיכא רוב כשרין, דאיהו נמי לא אמר אלא ברוב כשרין, ואמר ליה רב יוסף דליתא, דאם כן לא הוה ליה למימר הכי אלא הלכה כרבן גמליאל, ואף הוא לא אמר

אלא ברוב כשרין, ומדקאמר לא תעביד עובדא משמע דאיהו בכולהו אמר, אלא דאנן לא עבדינן כוותה אלא ברוב כשרין.

ויש ספרים דלא גרסי מי מכשר רבן גמליאל אלא מי מכשר, כלומר, מי מכשר שמואל, דרבן גמליאל ודאי אפילו ברב פסולין קאמר, אבל את לא תעבד עובדא אלא ברוב כשרים, ואמר ליה רב יוסף ולטעמיך היכי קאמר הלכה כרבן גמליאל ואת לא תעבד עובדא דמשמע הלכה כרבן גמליאל בכל מה שאמר, כלומר ואפילו ברוב פסולין, ואם כן מאי קאמר ואת לא תעבד עובדא דמ"ש דליטעמיך הוה ליה למימר הלכה כר"ג ברוב כשרים אבל לא ברוב פסולים. אלא הא לכתחילה הא בדיעבד, כלומר הכי קאמר הלכה כרבן גמליאל בין ברוב כשרים בין ברוב פסולים בדיעבד, אלא דבתחילה לא תעבד עובדא אלא ברוב כשרין. וגירסא מיושרת היא דהא בכולה שמעתין משמע דרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין מכשר, וברייתא דלעיל נמי הכי דייקא.

דף יד - ב

גרסת הספרים כך היא: **ממזר צווח וחלל שותק איכא בינייהו**, ויש לדקדק למה ליה לאוקמיה בממזר צווח, לוקמיה בממזר שותק וחלל שותק דהא עיקר פלוגתייהו בהכי הוא. יש לומר דרבי יוחנן רבותא קמשמע לן, דאפילו ממזר צווח לרבי שמעון פסול.

ואם תאמר מנאליה לרבי יוחנן הא. איכא למימר דגמרא הוה גמירה לה. אי נמי מסברא דנפשיה קאמר, ולי נראה דברייתא דייקא לה לרבי יוחנן, דקתני שתוקי ממזר כשר שתוקי חלל פסול, ואוקימנא כרבי שמעון בן אלעזר ואליבא דרבי מאיר, ומשמע לרבי יוחנן דכולה מתניתין דוקא רישא כסיפא, מה סיפא שתיק חלל פסול הא איפכא כשר, אף רישא דוקא שתיק ממזר כשר הא איפכא פסול.

ורב שמואל הנגיד ז"ל כתב בשם רבינו האי גאון ז"ל, דלא גריס ממזר צווח. ומיהו אפילו לספרים דגרסי ליה, לומר, דמכיון שאינו צריך לצווח וצווח פסול, דלא צווח זה אלא מפני שהוא מרגיש בפסולו, מכל מקום

בחלל צווח לתנא קמא דרבי מאיר דמכשר ליה, אי צווח לא פסלינן ליה, דטעמא דממזר היינו משום שמכירין ישראל ממזרים שביניהם, אבל חלל, שאין מכירין בהן וכי שתק משום דלא איכפת ליה הוא, כי צווח נמי לא מיפסל דאיכא דקפיד בפסול כהונה.

תני חדא רבי יוסי אומר שתיק ממזר כשר שתיק חלל פסול ותניא אידך שתיק חלל כשר שתיק ממזר פסול וכו'. לא נאמרו דברים הללו בפסול שתיקה וצווחה אלא במי שנסתפק בפסול, אבל במוחזקין בכשרין לא, דאדרבה כי שתיק מיחס כשר טפי והיינו מיחסותא דבבל.

אמר ליה רבא לרב נחמן רבי יוחנן בן נורי דאמר כמאן. דר' יוחנן בן נורי לאו מחלוקת שלישי הוא, מדלא איירי לעיל בפלוגתיה, והילכך אי כרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין מכשר, אי כרבי יהושע אפילו ברוב כשרין נמי פסול.

איכא למידק דילמא רבן גמליאל היא, דעד כאן לא אכשר רבן גמליאל ברוב פסולין אלא במזנה לרצונה, דאיכא למימר בדקה וזינתה, וכי אמרה ברי מהימנא, אבל הכא דנאנסה ברוב פסולין ודאי פסולה, דהוה ליה כשבויה דאינה נאמנת מפני ערבי זה שיכול לבוא עליה בעל כרחיה. ויש לומר דשאני הכא, דכיון דידעינן ליה באונסה ולא כסיפא לה מילתא לאידווי דנבעלה, כי קאמרה לכשר נבעלתי נאמנת, דאין עשויה לקלקל זרעה, מה שאין כן בשבויה דכיון שלא נודע שבא עליה שבאי, כי אמרה לא נבעלתי כלל לא מהימנא דכסיפא לה למימר נבעלתי, ועל ידי כך לא חיישא לקלקל זרעה.

ויש מקשים עוד, אמאי לא אוקמוה כרבן גמליאל וכשאינה טוענת בריא, דבשמא לא מכשר רבן גמליאל אלא ברוב כשרין. ותירץ הרב בעל המאור ז"ל משום דמשמע ליה מתניתין בטוענת ברי דכולהו בבי דמתניתין דאמרה ברי, איש פלוני וכהן הוא מאיש פלוני וכהן הוא. הא לאו הכי שפיר מצי לאוקמה כרבן גמליאל, ובאינה טוענת, דודאי רבן גמליאל ברוב כשרין ובשמא אכשורי מיכשורי, דרבן גמליאל בחדא מיכשר או ברוב פסולין ובדטענה ברי, או ברוב כשרין ואף על גב דלא טענה ולא מידי.

וראיתו מההיא (לקמן טו, ב) דמצא בה תינוק מושלך בדרך דלא טעין ולא מידי, ואמר רב עלה לא שאנו אלא להחיותו אבל ליוחסו לא, דליוחסין בעינן תרי רובי, ואוקימנא דרב אזיל לטעמיה דאמר הלכה

כרבי יוסי, ורבי יוסי דאמר כרבי יהושע דפסיל בחד רובא, מכלל דרבן גמליאל בחד רובא נמי מכשרי. ועל ידי כך תפס על רב אלפסי ז"ל שפסק כרבי יוסי בתינוקת דבעינן תרי רובי, דרבי יוסי כרבי יהושע סבירא ליה, אבל רבן גמליאל פליג עליה ומכשר בחד רובא, ואפילו בדלא טענה, וקיימא לן כרבן גמליאל כדפסק שמואל בהדיא, אלו דבריו ז"ל. ואין דבריו מחוורין לי כמו שאני עתיד לכתוב בסוף שמועתינו בסיעתא דשמיא.

דף טו - א

א"ל הכי אמר רב יהודה בקרונה של צפורי היה מעשה. פירש רש"י ז"ל: לעולם רבי יהושע ובתרי רובא מיכשר, והכא איכא תרי רובא כדרב יהודה, והקשה עליו הרמב"ן ז"ל, נראה אי מתניתין רבי יהושע היכי אקשינן בשלהי שמעתין ומי בעינן תרי רובי והא תני וכו', והא חזינן ליה בברייתא בהדיא דלא אזיל רבי יהושע בתר רובה, דאפילו בדרוב כשרין פסול, והתם הוה ליה לאקשוויי נמי ולא אזלי בתר רובה והא תניא, אלא טעמא דר' יהושע ביוחסין משום מעלה, וכדאמרינן נמי הכא במסקנא, ורבא נמי הכי אקשיה, רבי יהושע אפילו ברוב כשרין נמי פסול. ועוד דאיכא למתמה דהוה לן למימר בגמרא לעולם רבי יהושע.

ופירש הוא גם כן דמעיקרא קא סלקא דעתא דמתניתין בחד רובא היא, כדמשמע מפשטיה, הילכך לא איפשר לאוקמה אלא בטענה איהי והוה קשה לן מני, ופרקינן בקרונה של צפורי הוה מעשה של פלוני, לא שייכא בדרבן גמליאל ורבי יהושע דבתרי רובא הוא דמכשר ליה, ובדלא טענה כפשטה דמתניתין, ולא משום טענתא הוא דמכשרה לה, ולהכי אקשי נמי בעיא תרי רובי אפילו היכא דלא טענה, והא תניא תשע חנויות, וכיון דבתר תרי רובי אזלת זיל נמי בתר חד.

ולדידי קדשיא לי דאכתי לא אנח לן שפיר הא דאקשינן ומי בעיא תרי רובי, דודאי קושיא אליבא דפירוקא דפרקינן הוא דאקשינן לה, ואנן אליבא דכולי עלמא מוקמינן ליה להאי מעשה, וכי אקשינן ומי בעיא תרי רובי, כאלו אמרו ומי בעי בין לרבן גמליאל בין לרבי יהושע, ובודאי לרבי

יהושע בחד רובא לא מכשרינן, ואי אליבא דרבן גמליאל ולאשמועינן דמשום מעלת יוחסין עבדינן, ומשום דאכתי לא שמעינן דלרבן גמליאל עבדינן מעלה ביוחסין, הוה ליה לפרושי בהדיא הניחא לרבי יהושע אלא לרבן גמליאל מי בעינן תרי רובי.

ועוד כי אקשינן ומי בעינן תרי רובי לרבי יוחנן בן נורי דהוא מאריה דעובדא מקשינן ומאי קושיא, כיון דרבי יהושע בתר רובא פסיל לה, ר' יוחנן בן נורי דעבד אליבא דכולהו הוא דבעי למעבד, ודילמא ספוקי מספקא ליה אי כרבי יהושע הילכך לא עבד עובדא עד דאיכא תרי רובי. ועוד דלרבן גמליאל ודאי בחד רובא ובדלא טענה לא מכשר, דהא אלמנת עיסה, דרובה דעיסה כשר הוא, דמשום ספק חלל שנטמע במשפחה פסלינן לה לכולה משפחה, אף על גב דרוב כשרין נינהו, ואפילו הכי פסיל רבן גמליאל, ורובא דהתם עדיף דאיכא תרי ספיקי. ורבן גמליאל ודאי בין דאזלה איהי לגביה בין דאזיל איהו לגביה פסיל.

ועוד דתנן (קדושין עד, א) אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואם אומרת לכשר נבעלתי נאמנת, דילמא בשותקת הולד שתוקי ופסול אף לקהל משום ספק ממזר ונתין. ואף על גב דאיכא רוב כשרין אצלה ומשום מעלת יוחסין וכדאמרינן התם בגמרא אי זהו שתוקי אמר רבא דבר תורה שתוקי כשר מאי טעמא רוב כשרין אצלה וכו', אלא מעלה עשו ביוחסין, אלמא אפילו ברוב כשרין כל שלא נבדקה האם הולד שתוקי ופסול לכולי עלמא, ודאבא שאול כרבן גמליאל ועדיפא מינה כדאיתא התם, והוא הדין לאם עצמה כל ששותקת אפילו ברוב כשרין פסולה, דאי משום חזקה דגופא הא לא מפליג רבן גמליאל בין בה ובין בתה, כדאמר ר' יוחנן לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה, והוא הדין ישד לומר נמי בשמא לית להו בין בה ובין בתה כלום, דהא אלמנת עיסה דאית לה חזקה דגופה ולא מפליג בה רבן גמליאל בין בה ובין בתה, אלא כשם שאי אתה נושא בתו דלית לה חזקה דגופה. ורבי יוסי נמי הכי אית ליה בפרק עשרה יוחסין דכל שאי אתה נושא בתו אי אתה נושא אלמנתו, ורבי יוסי בשיטתיה דרבי יוחנן בן נורי, ושמעינן מינה דלרבי יוחנן בן נורי בשותקת אפילו ברוב כשרין פסיל, ואם כן היכי אקשינן ומי בעינן תרי רובי, דהא לכולהו ודאי בחד רובא ושמא מיפסל פסיל. ולא עוד אלא דאפילו בתרי רובי ודאי משמע דפסיל לרבן גמליאל בדלא טענה, דאיהו קיל ליה שמא דאפילו בספק ספיקא פסיל, וכל שכן בתרי רובא, דהא בדאורייתא ליכא מידי בין חד רובא לתרי רובא, דהכא והכא לקולא דחד רובא כמאה, ומאה רובא כחד, ואילו בספיקי איכא טובא בין חד ספק

לתרי ספיקי דהכא לקולא והכא לחומרא. וכיון שכן מאן דלא מכשר בתרי ספיקי כל שכן דלא מכשר בתרי רובי.

והא דתינוק מושלך בדרך דכתב הרב בעל המאור ז"ל דאמר רב להחיותו אבל ליוחסו לא, לאו למימרא דלרבי יהושע ולרבי יוחנן בן נורי דוקא קאמר, אבל לרבן גמליאל אפילו איכא תרי רובי לא מיכשר. ושמואל דאמר לפקח עליו את הגל לא פליג בהא אדרב, ולומר להחיות והוא הדין ליחסו, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ולמסקנא נמי הא אוקימנא הא דשמואל ארישא, והכי קאמר, אם רוב גויים גוי, אמר שמואל ולפקח עליו את הגל אינו כן. אבל לענין יוחסין לא אשכחן ליה לשמואל דפליג עליה. ורב חנן בר רבא נמי דאמר הוראת שעה היתה, לאו למימרא דבעלמא לא בעינן תרי רובי, דהא לא אשכחן תנא דמכשר בחד רובא ובדלא טענה, אלא אדרבה הכי קאמר הוראת שעה היתה שהתירה בחד רובא משום היכר צדדי היתר שמצא בה, אבל בעלמא תרי רובי בעינן.

והא דאקשינן ולרב חנן בר רבא דאמר הוראת שעה היתה קשיא. האי לאו קושיא הא דתינוק מושלך קאמר, אלא קשיא הא דקרונות קאמר, כלומר דלרב חנן משמע דבחד רובא הוה והוראת שעה היתה ואילו הכא קאמר רב יהודה משמיה דרב דבקרונה של ציפורי הוה מעשה, ופריק מאן דמתני הא דקרונות לא מתני הא דרב חנן, וכן פירש רש"י ז"ל, ומסתבר לי דהכי פריך אמר ליה רבא לרב נחמן ר' יוחנן בן נורי דאמר כמאן, אי כרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין נמי מיכשר, דעל כרחין (אי אפשר לה כר"ג) בדטענה לכשר נבעלתי הוא, דאי בדלא טענה, רוב כשרין מאי מהני, דהא לר"ג לעולם קיל ליה שמא ולא מיכשר ביה כלל, ואי כרבי יהושע אפילו ברוב כשרין נמי פסיל והשתא הוה ס"ד נמי דלרבי יהושע כי היכי דלא מכשר בחד רובא, לא מכשר נמי בתרי רובי, דחד רובא ותרי רובי כהדדי נינהו. ואהדר ליה בקרונה של ציפורי היה מעשה ובתרי רובי, לעולם כר' יהושע, דרב כרבי יהושע סבירא ליה, וחדית לן רב דכי היכי דאלימי ליה תרי ספיקי דאפילו בשמא מכשר, הכי נמי בתרי רובי ובשמא מכשר דאלימי ליה תרי רובי, ומשום הכי מקשינן ומי בעי תרי רובי, כלומר דעד השתא הוה ס"ד דלר' יהושע לעולם לא מיכשר על ידי רוב אלא בתרי ספיקי, משום דאיכא טובא בין חד ספיקא ובין תרי ספיקי, אבל השתא דאמרת דרבי יהושע בתרי רובא מיכשר, ליכשר אפילו בחד רובא, דהא לא שני לן בחד רובא לתרי רובא ואפילו בדאורייתא, דתניא תשע חנויות וכו'. ומהדר ליה דמכל מקום משום היכר מעלת יוחסין

אמרו, דמדינא אפילו בחד רובא כשר, אלא משום מעלת יוחסין פסיל עד דאיכא תרי רובי, והיכר מעלה הוא ביוחסין.

והא דמקשה מרנא נ"ר אם כן לימא בההיא לעולם רבי יהושע, לא קשיא דכיון דמיניה סליק לית ליה לפרושי. ועוד דמסתמא שמעינן לה, דכיון דאקשי אי כרבן גמליאל אפילו ברוב פסולין מיכשר השתא דמוקמת לה בתרי רובי ולא מפרשת בשותקת, על כרחין שמעינן דלא כרבן גמליאל אלא כרבי יהושע, דלא מכשר בחד רובא ולא מפליג בין טוענת לשותקת.

ואפילו לפי פירושו של רבינו נ"ר, ליקשי הוא גופיה לנפשיה, כיון דעד השתא הוה משמע לן בטוענת, השתא דמוקי לה בשותקת הוה ליה לפרושי בהדיא, אלא מכלל הדברים אתה שומע כן, אף אנו נאמר כן לפירושו של רש"י ז"ל.

ומכלל פירושינו עלה לנו תירוץ למה שהקשינו (יד, ב, ד"ה ויש) לוקמה כרבן גמליאל ובשמא, ואין אנו צריכין לתירוצו של הרב בעל המאור ז"ל, כן נראה לי.

והשתא דאתית להכי קיימא לן בטוענת שמא כרבי יוחנן בן נורי דבעיא תרי רובי, וכדפסק רב בהדיא כותיה, ולא קיימא לן בהא כרבן גמליאל דפסיל אפילו בתרי רובי, דלא אפסיקא הלכתא כר"ג אלא בדטענה בין ברוב כשרין בין ברוב פסולין, ולכתחילה דוקא ברוב כשרין כמו שפסק רבינו אלפסי ז"ל, ובזה עמדו דברי רש"י ז"ל ופסק רבינו אלפסי ז"ל על בריו.

הולכין אחרי רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעא בהדיא. פירוש: והוא שלא נודע מאיזה מקום פירש אם מן העיר אם מן הסיעה, אבל אם נודע שפירש מן העיר אין רוב סיעה מסייעת, וכן מן הדין ברוב סיעה. אלא דקשיא לי קצת לשון הולכין אחר רוב העיר, למה יעשה רוב העיר עיקר ורוב סיעה סניפין, ולא היה ליה למימר אלא הולכין אחר רוב העיר ורוב סיעה. ואיפשר לומר דמשום רוב העיר לא חשיב כרוב סיעה, ואדרבה הוא הגורם שלא נלך אחר רוב סיעה גרידא, להכי נקט רוב העיר, כלומר אין הולכין אחר הרוב סיעה משום רוב העיר, ומיהו כרוב חשיב לן, אף על גב דאורחייהו דקביעי ובדאיכא רוב סיעה בהדא כשרה.

דף טו - ב

אמר רב לא שאנו אלא להחיותו. פירש רש"י ז"ל: לא שאנו דברוב ישראל אלא להחיותו. וכתב הרמב"ן נ"ר: דמדבריה רש"י ז"ל משמע, דמחצה על מחצה לרוב אין בית דין מצווין להחיותו, והיכי איפשר דמחצה על מחצה אין מפקחין, הא כל ספק נפשות להקל, וכדאקשינן בהדיא בפרק בתרא דיומא (פד, ב) אהא דאמרינן לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב היכי דמי אי דאיכא תשעה ישראל ואחד גוי, רובא ישראל נינהו, כלומר, ובודאי הולכין אחר הרוב, דאפילו קבוע הוא וכמחצה דמי, על כרחיך הולכין אחר הרוב, אעפ"י שאינו רוב גמור מחמת קביעותו דספק נפשות להקל. ואלא דאיכא תשעה ישראל ואחד גוי פשיטא, דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי.

ועוד דקשיא, דלרב דאמר להחיותו משמע הא לפקח עליו את הגל ואפילו ברוב ישראל לא, וכן נראה מפירוש רש"י ז"ל שם ביומא, וזו קשה ממנה. ותו דתנן (שם פג, א) ספק חי ספק מת ספק נכרי ספק ישראל מפקחין, ופירש הוא דלהחיותו, לאו בפיקוח נפש הוא, אלא לפרנסו כאחד מעניי ישראל ומשום הכי אמר רב לא שאנו אלא דלהחיותו, ולא איירי איהו בפיקוח נפש כלל.

וכי אקשינן לשמואל והא אמר שמואל אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, הוא הדין דהוה מצי לאקשוויי ומי בעיא לפקוח נפש רוב מישראל, אלא דעדיפא מינה אקשי ליה, דלא מיבעיא דרוב ישראל לא בעי, אלא אפילו רוב גויים נמי מפקחין עליו את הגל, דאיהו גופיה היכי אומר דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ודרב לא פליגא אדשמואל ולא דשמואל פליגא אדרב. והיינו דפסק רבינו אלפסי ז"ל ביומא כשמואל דאמר אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב אף על גב דפרושי לחצר אחרת. ובפירושי רש"י ז"ל שבידינו כתוב גם כן להחיותו שיהיו בית דין מצווין לפרנסו מדכתיב וחי אחיך אמך ע"כ.

אם רוב ישראל וכו', ישראל מאי הלכתא. כלומר, דהא אמרת דאינו גוי עד שיהא רוב גויים, ומפרקינן להחזיר לו אבידה, והא דלא קאמר להחיותו וכדקאמר רב, רבותא קמ"ל דאף להחזיר לו אבדה הרי הוא כישאל. וכן פירש רש"י ז"ל, דלרבותא נקיטיה משום דאמרינן (סנהדרין

עו, ב) כל המחזיר אבדה לגוי עליו הכתוב אומר (דברים כט, יח) למען ספות הרוה את הצמאה. אי נמי יש לומר דהכי קאמר, להחזיר לו אבדה דאף על פי שאין זה אבדה מממונו של ישראל, ואדרבה שומר עליו ועומד בספק השב תשיבם לאחיך, אפילו הכי אם רוב ישראל מחזירין לו ואם לאו אין מחזירין לו.

ויש לדקדק והא אין הולכין בממון אחר הרוב ולימא ליה מוצא הבא ראייה דישאל את ושקול. ויש לומר לא אמרו דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא לאפוקי ממונא מחזקתיה, אבל מוצא אבדה דלאו מארי ממונא הוא, ואדרבה קאי עליה בספק השב תשיבם לאחיך הולכין בו אחר הרוב.

מחצה על מחצה ישראל למאי הלכתא. דאי לפקוח [נפש] אפילו ברוב גויים כישאל, ואי להחיותו עד דאיכא רוב ישראל, וכן להחזיר לו אבדה, ואי שלא להאכילו נבלות, כבר אמר דלא מאכילין לו עד דאיכא רוב גויים, ואוקימנא לניזקין. וקשיא לן, אפילו רוב גויים נמי לימא להו איתיהו ראייה דלא ישאל הוא ושקולו, דהא אין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מחזקת מאריה. ויש לומר דכיון דמספקא לן אי גוי אי ישראל, אם רב גויים כגוי חשבינן ליה, וכיון דכגוי חשבינן ליה לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מאריה, אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה לא אזלינן ביה אחר הרוב.

ולא נאמרו דברים הללו אדלא בשלא הטבילוהו בית דין הא הטבילוהו בית דין ישראל גמור הוא. ואע"פ שלמעלה (יא, א) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל: שהביאתו אמו לבית דין. כבר כתבתי שם (ד"ה אמר), דלאו למימרא שאם הטבילוהו בית דין מדעתו שאינו גר, אלא דאורחא דמילתא נקט, שאין דרכן של בית דין להטביל את הגויים שלא מדעתם. ואם תאמר אם כן נטבליהו על דעת בית דין. יש לומר, כשיד אומות תקיפה על עצמן ואין מניחין אותן אלא בדין. אי נמי יש לומר דהכא דינא תנן לומר כשלא הטבילוהו הוי דינא הכי, וזה הוא הנכון.

פרק האשה שנתארמלה

אם יש עדים שיצתה בהינומה וראשה פרוע כתובתה מאתיים. הא ליכא עדים בעל מהימן. יש מי שפירש (הרמב"ן. ועי' תוס' להלן פת, ב, ד"ה הוציאה), דבעל מהימן בלא שבועה כלל. ואף על גב דבמאתים ומנה פליגי והוא מודה לה מנה, לא חשבינן ליה כמודה במקצת, משום דהוה ליה שעבוד קרקעות, (עיי' גיטין מט, ב), לפי שאינו יכול לומר פרעתי כדרי' יוחנן דאמר (ב"מ יז, א) הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום. ואפילו במקום שכותבין כתובה, ודרי' חייא קמייתא (שם ג, א) דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש בידו, נשבע וגובה מחצה. אף על פי שהמלוה את חבירו בעדים דבר תורה גובה מנכסים משועבדים דשעבודא דאורייתא (עיי' ב"ב קעה, ב), התם בדלא ידעינן ביה דהוא חייב לו עכשיו, אלא דידיעין שהלוהו, הלכך הוה ליה כמודה ביה מקצת, דאלו רצה לומר פרעתי נאמן. וגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"א), סילעין דינרין ונמחקו אין פחות משנים, מכאן ואילך מלוה אומר חמש ולוה אמר שלוש בן עזאי אומר הואיל והודה מן הטענה ישבע, וחכמים אומרים אין ההודיה ממין הטענה, כלומר, שזה כמודה בקרקעות וכפר במטלטלין, דשטרא שעבוד קרקעות הוא, וכדאיתא בריש פ"ק דבבא מציעא (ד, ב) בהאי פלוגתא גופא, ואף על גב דכל שהוא מודה ביתר משנים לא חשיב התם שעבוד קרקעות, ומשום דליכא במשמע השטר טפי משנים, וכדאיתא התם חכמים אומרים, בירושלמי משמע דס"ל דכיון דכתיב ביה סלעין סתמא ואיפשר דאינון חמש כד טעין מלוה, כל שהלוה מודה בהם שעבוד קרקעות הוי, ומיבעיא להו עלה, הא אם ההודיה ממין הטענה, כלומר, לפי שאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה, והיא טוענת מאתים והוא מודה במקצתן, ופריקו, כל עמא מודו שהוא חייב לה מנה, והיא כתובעת בידו מנה אחר והוא אינו מודה לה, המוציא מחבירו עליו הראיה. ע"כ גירסת הירושלמי. פירוש, הוא חייב לה, שאין טענתן אלא על המנה האחד לבד והוא כופר בכולו, וזה כדרך מה שפירשו אלו ז"ל כלומר, דכיון שהוא אין יכול לכפור במנה האחד, דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום, הוה ליה שעבוד קרקעות כמי שיש לו שטר על אותו מנה, והיא כתובעת מנה אחר, דהויה לה אייה מוציאה מחבירו ועליה הראיה, וזה כדעת מי שפסק (עיי' להלן טז, ב) דאין טוענין אחר מעשה בית דין ואפילו במקום שכותבין כתובה.

אבל לדברי מי שפסק דדוקא במקום שאין כותבין אי נמי במקום שכותבין כתובה והביאה ראיה שלא כתב לה, אבל במקום שכותבין

טוענין, וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל (כאן. ועיי' מח, ב מדפי הרי"ף ובשו"ת ס"י מט) ודאי בכאן אם רצה לומר פרעתי נאמן, ומודה מקצת הוא ונשבע וגובה את המנה. וכן דעת הרמב"ם ז"ל (פט"ו מהל' אישות הכ"ה).

ויש מי שפירש (הרמב"ן), דאין בתביעת כתובה שבועת מודה במקצת לעולם, ואף על פי שאלו אבדה כתובתה יכול הוא לומר פרעתי במקום שכותבין כתובה, מכל מקום כולה כתובה שעבוד קרקעות היא, לפי שלא נתנה כתובה לגבות אלא מן הקרקעות ואפילו מיניה דידיה דבעל, וכדמוכח בקידושין בפרק האומר (סה, ב) גבי מעשה דחבילה ובנדריים (סה, ב) גבי אפילו אתה מוכר שער ראשך אתה חייב ליתן לה כתובתה, וכמו שהוא כתוב אצלינו בפרק האומר בקידושין בס"ד (שם, ברשב"א ד"ה ור"מ). וכיון שכן הוה ליה כהודה במקצת קרקעות, וכופר במקצת ואין נשבעין על שיעבוד קרקעות.

אם יש עדים שיצאתה בהינומא וראשה פרועה כתובתה מאתיים. ירושלמי, (בפירקין ה"א), וחש לומר שמא מוכת עץ היא, אלא כרבי מאיר דרבי מאיר אמר מוכת עץ כתובתה מאתיים, אמר רבי יוחנן לא חשו על דבר שאינו מצוי, כלומר אפילו כרבנן אתיא שלא חשו לדבר שאינו מצוי. ותו גרסינן בירושלמי בפרק קמא (ה"א) אם יש עדים שיצאתה בהינומא ולא אידכר רביעי, הדה אמרה דלית רביעי כלום. ויש לומר, דמשום הכי לא אדכר רביעי במתניתין, משום דאיכא אלמנה דנישאת נמי ברביעי ונבעלת בחמישי, דלא אכפת לה בין ברכה דאדם בין ברכה דדגים, ובאדם בטל דליכא משום שקדו, רבינו הרב נ"ר (עיי' רמב"ן בריש פרקין).

דף טז - א

גמרא, הכי נמי מסתברא מדקתני מודה ר' יהושע. פירש רש"י ז"ל: הכי נמי מסתברא דמתניתין אתיא כרבן גמליאל, דאי אמרת בשלמא איירי בה רבן גמליאל בהודאה, כלומר, בהא מודה רבן גמליאל לרבי יהושע, בהאשה שנתאלמנה, תנא נמי הכי מודה רבי יהושע, כלומר, וכמו שהוא מודה לרבי יהושע בהא הכי נמי מודה רבי יהושע לרבן גמליאל בהאומר

לחבירו שדה זו של אביך, אלא אי אמרת רישא רבי יהושע ודלא כרבן גמליאל למאן מודה, והא בהא מתניתין לא איירי בה רבן גמליאל. ודחינן דאמר דאמתניתין דלעיל קאי דאיירי בפלוגתא דרבן גמליאל ורבי יהושע, וכן פירש ר"ח ז"ל.

והא דאמרינן והכא כדיעבד דמי. פירש רש"י ז"ל: דאם אתה בא לפסול העובר ואי אתה מאמינה אתה מוציאה מבעלה. פירוש לפירושו, דלהתיר אותה לארוס פשיטא דהא לאו כדיעבד הוא, אלא דיעבד ממש, אלא דלהתיר העובר נמי כדיעבד דמי בארוסה שאם אתה מאמינה ובאת לפסול העובר אפילו להקל הרי אתה חושש לו משום ספק ממזר, ונמצא שאתה מזהמה בפני הבעל ואף הוא אינו מקיימה, והלכך אף לגבי וולד כדיעבד דמי, והיינו דאמרינן כדיעבד ולא דיעבד ממש. ובודאי אף עובר זה נמי כשר לשמואל לינשא לכהונה כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קדושין פא, ב) גבי ארוסה שעיברה, רב אמר הולד ממזר ושמואל אמר שתוקי, ואמרינן מאי שתוקי בדוקי שבודקין את אמו ואם אמרה לכשר נבעלתי נאמנת, והתם ודאי למעשה אמרה.

והראב"ד ז"ל פירש: דהולד פסול, ולהתירה לארוס הוא דקאמר, ומשום דמחוסרת מסירה לחופה לא אמרינן דיעבד היא אלא כדיעבד, ולכתחילה אינו שכבר נתארסה, ודיעבד ממש אינו שהרי לא נישאת, ואתה בא להתירה לינשא, אבל לגבי האשה לכתחילה הוי ולא מכשירינן ליה. ונראין דברי רש"י ז"ל כמו שכתבנו.

ואם תאמר השתא דאמרת כדיעבד הוא, מאי קאמר ועוד הא אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל, דאלמא לר' יהושע פסול, והא לר' יהושע בדיעבד לא פסיל כדמשמע לעיל (יג, אד) דמוקמינן הא דרב דאמר אין אוסרין על היחוד כרבי יהושע. ומיהו לפי מה שכתבתי למעלה דרבי יהושע באשת כהן פוסל אפילו בדיעבד ניחא, דהכי קאמר ועוד האמר שמואל הלכה כרבן גמליאל ואפילו אשת כהן היא מותרת, ואפילו תאמר דמשום מעלה אין אוסרין אשת כהן היא מותרת על היחוד ומודה רבי יהושע בדיעבד איכא למימר דהתם שבאי דליכא אלא דיחוד גרידא, אבל נבעלה הרי היא כשבויה לגמרי, שהרי כריסה בין שיניה ומוציאין אותה מבעלה כי הכא.

הא דאמרינן **התם חדא ספיקא הכא תרתי ספיקות.** אלים ליה חד ספיקא דאפילו בבריא נמי פסיל, קיל ליה ספק ספיקא דאפילו בשמא נמי מיכשרי. קשיא לן, והא מדברת וכו' דאמרינן ספק ספיקא היא,

ואפילו הכי פסיל רבי יהושע. ויש מרבותינו הצרפים ז"ל (עיי' לעיל ע"א ד"ה ואין) שאמרו דלא פסל רבי יהושע בנסתרה אלא באומרת נבעלתי ולכשר נבעלתי, דליכא אלא חדא ספיקא דהא מודה שנבעלה, אבל בנסתרה ואמרה לא נבעלתי אכשורי מיכשר. וליתא מדאקשינן לזעירי דאמר נסתרה הא דרב דאמר אין אוסרין על היחוד לימא דלא כרבי יהושע, ומאי קושיא הא דהתם לא קא מודה שנבעלה וספק ספיקא הוא, ועוד דהא אמר ר' יהושע מדברת היינו שבויה לפי שאין אפטרופוס לעריות. אלא יש לומר דנסתרה נמי חדא ספיקא היא דכיון דנסתרה בודאי נבעלת או לפסול לה נבעלה.

ותרתי ספיקא **דאלמנה עיסה**. פירש רש"י ז"ל: כגון שזרק לה גיטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה ומת, דהויא לה ספק גרושה ספק אלמנה, ועמדה ונישאת לכהן תוך שלשה חדשים וילדה, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, הרי זה יש בולד עירובי ספיקות, ספק בן תשעה לראשון וכשר הוא, ואם תמצא לומר בן שבעה לאחרון שמא קרוב לו היה ובן אלמנה הוא. כמו העיסה שיש בה עירובי סובין וקמח ומלח ומים, ואינו ממזר, דלא מקרי עיסה אלא כשכשרין ופסולין מעורבין זה בזה, כעיסה שיש בה עירובין הרבה סובין וקמח ומים ומלח. ועוד דגרסינן בתוספתא (קדושין פ"ה), עיסה פירוש: פסולה לכהונה מפני ספק חללים שנטמע בה.

אלא נראה כפירושו של ר"ח ז"ל, שפירש: כגון ספק מגורשת שילדה מכהן ונטמע אותו ספק במשפחת כהונה, ונעשית כל המשפחה עיסה משום ספק חלל זה שנטמע בה. וכל אותה משפחה כספק ספיקא היא ספק מן הכשרים שבה, ואם תמצא לומר מן הספיקות שנטמעו בה אוסרין עצמן כשרים היו דקרוב לו היה אלמנה היתה והא דשרי אלמנותו ולא בתו, משום דאלמנותו אית ליה חזקה דכשרות, ואף על גב דבתו נמי ספק ספיקא היא, מעלה הוא ביוחסין.

ויש מי שפירש (בעה"מ), דאמאי דסליק מיניה קאי, דהיינו כיון דרוב נשים בתולות נישאות כברי(א) ושמא דמי, ולעולם דלא כרבן גמליאל. והכי נמי מסתברא דמתניתין דרבי יהושע היא, ופליגא אדרבן גמליאל מדקתני מודה רבי יהושע, דאי אמרת בשלמא איירי בה רבן גמליאל, כלומר, פליג עלה רבן גמליאל, והיינו דקתני מודה רבי יהושע, כלומר, אף על גב דבהאי פליג רבי יהושע אדרבן גמליאל, בהא מודה ליה רבי יהושע. ואינו מחוור, לפי שאין כאן דרך להודאתו של רבי יהושע שאינה ממין

ענין הרישא, והראשון עיקר. ונוסחאות ישנות מדוקדקות יש, אי אמרת בשלמא דאיירי במודה וכו', וזו הגרסא כפירושן של ר"ח ורש"י ז"ל.

הא דאמרישן הא ניחא לזעירי דאמר נסתרה, מגו דאיבעיא אמרה מוכת עץ אני, וכו'. קשיא ליה לרמב"ן נ"ר, מאי מגו איכא, והא אי טענה נמי לא נבעלתי לא מהימנא אליבא דרבי יהושע כדתניא בפרקין דלעיל (יג, א) מדברת היינו שבויה, וההיא דרבי אלעזר מאי מגו איכא הא אלו אמרה מוכת עץ אני תחתיך לא מהימנא לרבי יהושע. ותירץ דכיון דאית ליה טענה דעדיפא מינא אי אתיא לשקורי ולא טענה לה ודאי קושטא קאמרה, לדעתיה דרבן גמליאל דאיהו חשיב ליה מגו בכי האי גוונא, ורבי יהושע לית ליה מגו כי האי. וקשיא ליה תו מדקיימא לן כרבן גמליאל ומשום מגו כדאיתא בפרק קמא (לעיל יב, ב), דאי לאו משום מגו הוה ליה כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע שהוא פטור כרב נחמן דקי"ל כותיה בדיני כדאיתא התם, ואנן לא אשכחן מגו בכלי תלמודא אלא בכעין מגו דרבי יהושע ששור שחוט לפניך אבל במיגו דאין שור שחוט לפניך לא אשכחן.

ולדידי לא קשיא לן ולא מידי, דהא דקיי"ל כרבן גמליאל בההיא, לאו משום מגו הוא, אלא אפילו ליכא מגו חייב, ולא משום ברי ושמא אלא אפילו לרב נחמן, וטעמא כדאסיקנא בפרקין דלעיל (שם), דאיכא חזקה דגופא. ומיהו לעיקר קושיין דמאי איכא מיגו, כתבתי אני למעלה בשמעתיך דמנה לי בידך והלה אומר איני יודע, בשם רבותינו הצרפתים ז"ל דיש לנו בקידושין (נ, א) בשמעתא דדברים שבלב מגו כזה במקום בריא(א) ושמא, אבל בבריא ובריא לא, והוא הנכון. ושם (ד"ה הא) הארכתני בס"ד.

ה"ג רש"י ז"ל: מאי שנא הכא אין שור שחוט לפניך התם שור שחוט לפניך. ופירש הוא ז"ל: התם בהאשה שלא מצא לה דם בתולים, שור שחוט לפניך, בתולים שלא מצא לה הם הסיתוהו לבא לבית דין. ואף על פי שיש לה להשיב טענה יפה מזו שהיא טוענת לא אמרינן בה מגו דדילמא לא אסקה אדעתיה, אי נמי איערומי מיערמה, אבל הכא גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על לב בעליו לתבוע מי שחטו, כלומר, שאם שתק זה ולא אמר שדה זו של אביך היתה, לא היה מי שיערער עליו, הילכך, אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה ממנו לא היה אומר לו של אביך היתה, הילכך אמרינן בה מגו.

ואין לשונו מחוור בזה, דמשמע מדבריו דמתניתין דוקא במודה מעצמו שדה זו של אביך היתה, הא אילו ערער עליו הלה מעיקרא וזה משיבו אין של אביך היתה ולקחתיה ממנו אינו נאמן, וכן כתב לקמן (יז, ב) גבי הא דאקשינן וליתני מודה רבי יהושע באומר שדה זו שלך היתה, כיון דטעמא משום דאין שור שחוט לפניך שלא היה אדם תובע, מה לי הוא מה לי אביהו וכו'. ובאותה שמועה עצמה גבי הא דאמרינן (יח, א) וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס, אליבא דמאן אי אליבא דרבנן הא אמרינן משיב אבידה הוי.

כתב עוד הרב ז"ל: דאיירי אפילו הוא תובעו נמי וזה מודה מקצת משיב אבידה הוא כדתנן בשבועות (מב, א), ומאי אשמעינן רבי יהושע באין שור שחוט אפילו שור שחוט לפניך נאמן.

וזה קשה מאד, בכל מקום שאתה מוצא מגו כשור שחוט לפניך, הרי שזה טוען וזה משיב מאי בעית בהאי ארעא מפלניא זבנא דזבינה ממך מהימן מגו דאי בעי אמר מינך זבנתה (עי' ב"ב מא, ב). וחזיתיה לדעת דחביבי דאי אמר ליה קמאי דידי זבנה ממך מהימן, מגו דאי בעי אמר ליה מינך זבינתה, וכן כולם. ועוד, במתניתין נמי הכא משמע, מדקתני ואם יש עדים שהיתה של אביו נאמן, אלמא לעולם נאמן עד שיהא שם עדים שהיתה של אביו, ואף על פי שזה טוענו של אבי היה.

ויש לפרש, התם שור שחוט לפניך, הרי זה כנסה בחזקת בתולה ולא נמצאו לה בתולים, כיון שנולד בה ריעותא זה, ראוי לו שישתפק היאך לא נמצאו בתוליה, כמו שמצא שורו שחוט שראוי הוא לשאול מי שחטו לשור, והיא על כרחא יש לה להשיב על תביעה זו, וכיון שאין לה שום טענה שתהא נאמנת בה בשורת הדין להוציא הממון מבעלה, אין כאן מגו, דמשום שהיתה יכולה ליפות טענתה אין אנו מאמינין לה בכך, דאין זה מגו ברור, ואפילו לסייע טענת בריא במקום שמא, אבל כאן שאין שור שחוט לפניך, שהרי זה מוחזק הוא בשדהו ואין לתובע שום טענה ושום ראיה שיהא ראוי להסתפק בחזקתו של זה שעומד בתוך שדהו, ושיהא הוא צריך להשיב על טענתו כלל, אלא אילו הוא רוצה לומר לו לאו בעל דברים דידי את, הדין עמו עד שיברר זה בעדים שהיתה של אביו, הילכך כשטוען ואמר אין של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן, דיש כאן מגו ברור, דמה אם ירצה לומר של אבותי היתה מעולם או לא בעל דברים דידי את. ויש ספרים דגרסי איפכא, התם אין שור שחוט לפניך הכא שור שחוט לפניך.

והרמב"ן ז"ל פירש: מאי שנא, כלומר, דהתם נמי איכא מגו גמור, דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני תחתיד ולא פסלה נפשה מכהונה ומהימנה, דאי נתאלמנה כשרה לכהונה, דאוקי איתתא אחזקתה. ואפילו לרבי יהושע, דכיון דתרתני ספיקי אית בה, ספק תחתיו ספק אינו תחתיו, ואם תמצא לומר תחתיו, ספק דרוסת איש ספק מוכת עץ. וכיון דטוענת כד בפירוש, מתירין אותה לכהונה, וכיון שכן, אמאי לא מודה בה רבי יהושע, דמאי שנא מהאי. ומפרקינן, התם אין שור שחוט לפניך שפיר, כלומר, גבי מוכת עץ אין כאן מגו ברור, שהרי לגבי תביעת כתובתה דעלה דייני השתא ליתא שום מגו ברור, ואף על גב דבעלמא נאמנת בה, לא חשבינן ליה מגו להאי דטעני ביה קמן, אבל הכא שהרי שור שחוט לפניך שפיר, דכי היכי דטעין השתא האי שדה של אביך היה, הכי נמי הוה מצי למימר לא היתה של אבותיך אלא של אבותי, הילכך כי היכי דבההיא טענה היה מהימן השתא נמי נאמן.

וכיון דרוב נשים בתולות נישאות, כי לא אתו עדים מאי הוי. פירוש:
ניזיל בתר רובא. ואף על גב דאפליג בה רב ושמואל בריש פרק המוכר פירות (ב"ב צב, ב) וקיימא לן כשמואל דאמר אין הולכין בממון אחר הרוב, הכא אליבא דרב פריך, ולתירוצה למתניתין אליביה דכי היכי דלא תהוי מתניתין תיובתא, וכדאקשינן ליה לרב מינה התם ופרקה כדפריק לה.
הכא.

דף טז - ב

ואי כל הנישאת בתולה יש לה קול, כי אתו עדים מאי הוי, שהדי שקרי נינהו. כלומר, שאילו יצאתה בהינומא רבים היו יודעים בדבר, וכיון שאין אדם זוכר אלא אלו בלבד שהדי שקרי נינהו, דלא יצאתה מעולם בהינומא, וכן פירש רש"י ז"ל כאן (ד"ה כי). אבל בריש פרק המוכר פירות (שם, שם) פירש בענין אחר, וזה הנכון. ושם הארכתני בסיעתא דשמיא.

הא דאקשינן **וליחוש דילמא מפקה כתובתה וגביה בה**, ולא אקשינן דילמא כבר פרעה. יש מי שפירש (הרמב"ן): משום דקיימא לן (ב"מ יז, א) הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום הילכך לא מצי למימר

פרעתי, אלא אנן היכי יהינן לה השתא ודילמא מפקה כתובתה וגביא ביה זימנא אחריתי. ומסתברא, משום דחששא זו כוללת בין נתאלמנה, שהיתומים טוענין לה, בין נתגרשה, שהבעל בעצמו טוען, ולגבי בעל אם הוא טוען היאך נחוש אנו שמא פרעה, ולגבי יתומים גם כן פעמים שבאים בטענת אביהם שלא פרעה אלא שאינו חייב לה אלא מנה, אבל חששא זו דילמא מפקה כתובתה וגביא בה זימנא אחריא, הויה ודאי חששא בכולהו.

והא דלא אקשינן הכא, וליחוש דילמא גביא בעידי הינומא בבי דינא אחריא, יש לומר, משום דניחא ליה לאקשוויי בחשש שהיא יכולה לגבות אפילו בבי דינא זה על ידי כתובתה זימנא אחריא, דכיון דמפקה לה כתובתה לא דכירי לה בית דין שנפרעה זימנא אחריתי בלא כתובה, אבל בעידי הינומא אי איפשר לה לגבות בבית דין זה זמנא אחריתי אלא בבית דין אחר, דהינומא בתר הינומא מדכר דכירי לה בית דין. והיינו, דהכא אמרינן וליחוש דילמא מפקה כתובתה וגביא בה. ולקמן אמרינן וליחוש דילמא מפקה עידי הינומא בהאי בית דינא וגביא, והדר מפקה עידי הינומא בבית דינא אחריא וגביא בה.

ופרקינן אמר רבי אבהו זאת אומרת כותבין שובר. ואף על גב דאמרינן התם בשילהי גט פשוט (ב"ב קעא, ב) טעמא דמאן דאמר כותבין שובר משום עבד לוח לאיש מלוה, לאו עיקר טעמא הוא, אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי התם. ועיקר טעמא משום דלא יאכל הלה וחד, דחשש אבדת שובר אינו ברי. ועוד, שידע זה שנאבד ויתבענו מילתא דחיקתא היא, אבל אי לא כתיבנא נמצא זה מפסיד מעכשיו בבירור. ועוד יש לי לומר, דלא פלוג, דכיון שהיה להם לתקן בשאר שטרות משום עבד לוח, אף במקום שאין שם טעמא דעבד לוח נמי כדי שלא תחלוק.

רב פפא אמר במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. ופירשו רבותינו הצרפתים ז"ל (עיי' תוס' שאנץ): דרב פפא דאית ליה בכתובה במקום שכותבין אין כותבין שובר, על כרחין לית ליה הא דר' יוחנן דאמר הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום, דאלו לרבי יוחנן על כרחיה צריך הוא לשמור כתובה מן העכברים במקום שכותבין כתובה (עיי' רמב"ן רא"ה ושיטה לר"ן).

ומיהו לפי מה שפסק רבינו אלפסי ז"ל, דבמקום שכותבין כתובה יכול הוא לומר פרעתי, דלא אמרו טוען אחר מעשה בית דין לא אמר ולא כלום אלא במקום שאין כותבין כתובה, רב פפא נמי אית ליה דרבי יוחנן, אלא

במקום שכותבין עד דמפקא שטר כתובתה לא גביא, ובמקום שאין כותבין הא אמרינן לקמן דמודה הוא רב פפא היכא דלא איפשר כותבין שטר שובר.

מקצת נוסחאות יש דגרסי הכי: **והא אבדה כתובתה קתני דכתב לה איהו, וליחוש דילמא מקא לה וגביה בה, מאי אבדה אבדה באור, א"ה היינו נשרפה, ועוד הטמינה מאי איכא למימר, אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי ולא יהבינן לה עד דאמרה נשרפה כתובתה.** ופירש הראב"ד ז"ל: דכתב לה איהו, וכיון דבמקום שאין כותבין הוא ואמרה איהו שנאבדה כתובתה, שורת הדין נאמנת מגו דאיבעיא אמרה לא כתב לי. ואקשינן, וליחוש דילמא מפקא וגביא, כלומר, כי מהימנא לה מאי הוי, מכל מקום הא איכא למיחש דילמא משכחא לה ומפקא לה וגביא. ומקצת נוסחאות יש דכתוב בהן בהדיא, וליחוש דילמא משכחא ליה, ואפילו לגרסת הספרים שכתוב בהן דילמא מפקא וגביא, עיקרא דחששא קאמר, דעיקר חשש מציאתה אינו אלא דילמא מפקא וגביא. ופרקינן, מאי אבדה אבדה באור, אי הכי היינו נשרפה ומה לי למימר תרתי, לימא נשרפה. ועוד, בהטמינה הא איכא למיחש דילמא למחר מדכר היכא הטמינה ומפקא וגביא, אלא כל אבדה כהטמינה בפנינו דמי, כלומר, במקום שאין כותבין וכתב לה איהו, והכי קאמר: אבדה כתובתה כאלו הטמינה כתובתה, ולא יהבינן לה כתובה כלל כדכתב לה עד דאמרה נשרפה כתובתה, ובדאמרה נשרפה ודאי יהבינן לה דמהימנינן לה, מגו דאי בעיא אמרה לא כתב לי.

וקשיא לי, דאם כן ברייתא דוקא בנתאלמנה, דאיכא מיגו, אבל בנתגרשה, דליכא מיגו לא, דהא אינה מעיזה פניה בפני בעלה שיוודע האמת במנה שכתב לה. ועוד, שמא יראה היא לומר לא כתב לי, דשמא זוכר הוא את עדיו ותתבדה ותאחז, ואפילו בנתאלמנה נמי מיחש חיישינן, דילמא משום דכתיבנא כתובה במקום כנופיא ואסיפת עם מדכר דכירי אינשי דכתב לה ותתחזק כפרנית, ואפילו במקום עדים לבית דין, אמרינן בעלמא כיון דאיכא עדים רתיתי מירתת. ועוד, מי לא עסקינן בנתאלמנה או נתגרשה קרוב לנישואיה דהרבה יודעין בה שכתב לה, ואף על גב דהא דפרקינן מעיקרא דכתב לה איהו, על כרחין פירושו דכתב לה איהו והיא מודה, אלא שטוענת שנאבד שטר כתובתה ומהימנא משום מיגו, התם לא דייקינן בה כולי האי כיון דלא קאי. ומסתבר לי דהא דאמרינן אלא כל אבידה כהטמינה בפנינו דמי, מהדר הוא דהדר ביה מההוא טעמא דמיגו ומוקי לה כדינא. ולא גרסינן עד דאמרה נשרפה

כתובתה אלא עד דאמרי עדים, וכן גרס רש"י ז"ל, וכן היא בנוסחי דווקנא הבאים מספרד, וכן גרס ר"ח ז"ל, והכי קאמר: לעולם במקום שאין כותבין כתובה, וכל אבדה כהטמינה בפנינו דמי, ולא יהבינן ליה כלל עד דאמרו עדים נשרפה כתובה. ואם תאמר, מי דוחקו לרב פפא לדחוק את הברייתא ולהעמידה במקום שאין כותבין, לוקמה כפשטה אפילו במקום שכותבין, דכיון דאמרו עדים נשרפה תו ליכא למיחש דילמא מפקא. יש לומר, משום דאכתי איכא למיחש לעדי הינומא כדאיתא בסמוך, ואף על גב דאמרינן דמודה רב פפא דהיכא דלא איפשר כתבין, הכי קאמר, מודה הוא במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר. משום דכיון דלא איפשר בלאו הכי אדעתא דהכי נחית מעיקרא, ואף על גב דאיכא למיחש לעכברים אינהו דאפסידו אנפשייהו, אבל במקום שכותבין כתובה לא קרינא ביה לא איפשר. ואף על גב דודאי נשרפה כתובתה, משום דאיהו כבר כתב ואיהי היא דאפסידא אנפשה שלא נזהרה כתובתה. כנ"ל.

אלא דאכתי קשיא לי, לפי מה שפסק הרב אלפסי ז"ל (בפרק הכותב), דלא אמרינן טוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום אלא במקום שאין כותבין, אם כן אפילו במקום שכותבין כשאמרו עדים נשרפה כתובתה, תגבה, דתו ליכא למיחש לשמא תגבה זמנא אחרינא. ועוד, דכיון דאית ליה לרב פפא אין כותבין שובר, על כרחין אית ליה דטוענין אחר מעשה בית דין במקום שכותבין, דאי לא נמצא צריך לשמור כתובה מן העכברים, וכמו שכתבתי למעלה (בד"ה רב פפא) משום רבותינו הצרפתים ז"ל.

ולפיכך נראה לי, דהשתא קא הדר ביה לגמרי, ומוקי לה אפילו במקום שכותבין.

והא דקתני אם יש עדים באחת מכל אלו כתובתה מאתים, למאן דאמר דטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום אפילו במקום שכותבין כתובה, ניחא לומר דכתובתה מאתים על כרחיה דבעל דאינו יכול לומר פרעתי, ואפילו למאן דאמר דלא אמרו אלא במקום שאין כותבין, אבל במקום שכותבין טוען הוא ונאמן לומר פרעתי, הכא הא לא אתיא עלה משום טענת פרעון אלא טענתיהו במאתים, וכיון שיש לה עדים באחת מכל אלו כתובתה מאתים היכא דלא טעין פרעתי, ולא מהימן משום מגו דאי בעי אמר פרעתי, דמגו במקום עדים לא אמרינן. והוא הדין בנתאלמנה ומודין לו היתומים שלא נפרעה. ולא כמו שפירשו מקצת המפרשים, דמשום הכי

אוקמה רב פפא במקום שאין כותבין משום דקתני אם יש לה עדים באחת מכל אלו כתובתה מאתים, דמשמע ליה שאין הבעל יכול לומר פרעתי ואלו במקום שכותבין נאמן לומר פרעתי למאן דאמר כותבין שובר, כדכתבין לעיל. והעיקר כמו שכתבתי במקום דלא אפשר ודאי כותבין שובר, כלומר, דאינהו דאפסידו אנפשיהו שנהגו שלא לכתוב כתובה כמו שפירשתי למעלה (שם).

הא דאמרינן **זמנין דתפסה מאתים. אמרה אנא נמי בתולה הואי.** יש מי שפירש (הרמב"ן להלן יז, ב. הרא"ה) שתפסה אפילו בעדים. וקשיא להו, הא דאמרינן בריש פרק קמא דמציעא (ו, א) תקפה אחד בפנינו מוציאין אותה מידו, וניחא להו, דהתם כשרבו עליה תחילה, אבל הכא דתקפה אחד בפנינו, הילכך מההיא שעתה הוה דינא דיחלוקו, וכיון שתקפה חד מינייהו בפנינו הוה ליה כגוזל של חברו, אבל הכא דתפסה מקמי דנחלקו בה ולבתר דנחלקו בה לא תפסה כלל אמרינן ביה המוציא מחברו עליו הראיה.

ואינו מחוור כלל, דכל מאי דאית ברשותיה דאיניש בדידיה מחזקינן ליה, והיינו נסכא דר' אבא (ב"ב לג, ב). וכן נמי תקפו כהן דאמרו שם (ב"מ ו, א) מוציאין אותו מידו.

והא דאמרינן לקמן (יט, ב) גבי שנים החתומים על שטר ומתו, ובאו שנים אחרים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל אנוסים היו וכו', אם כתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנין, ואסיקנא (לקמן כ, א) דאינן נאמנין ולא מיקרע קרעינן לשטרא ולא אגבויי מגבינן ביה, ואי תפס לא מפקינן מיניה, איכא למימר דההיא נמי בדתפס שלא בעדים. ומיהו, ודאי התם לכאורה אי אפשר לומר כן, דאם כן, אף אתה צריך לומר, דרישא דקתני אם אין כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין, אי תפס אפילו שלא בעדים מפקינן מיניה, ואין נכון לומר כן, דכיון דאיכא שטרא בידיה, ומדינא לא בעינן קיום, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, אי תפס שלא בעדים לא מפקינן מיניה, דלא קרינן בכי הא מגו במקום עדים, כיון דאיכא עידי שטר דמסייעי ליה, אלא ודאי ההיא אפילו בדתפס בעדים היא, ואפילו הכי כיון דתרי ותרי נינהו ומטלטלין נינהו, כשיבא בהו תפיסה ואיכא תרי דאמרי דדידיה תפס לא מפקינן מיניה, ואף על גב דאיכא למימר אוקי ממונא בחזקת מריה, דילמא סבירא לן כמאן דאמר ביבמות פרק ארבעה אחים (לא, א) תרי ותרי ספיקא דאורייתא ומפקינן מילתא מחזקתיה, וכמו שכתבתי בקדושין

פרק האומר, אבל כאן, ודאי אי תפסיה בעדים מפקינן מיניה, כדון כל תופס מרשות חברו שמוציאין מידו, ואינו נאמן לומר אין תפסי ודידי תפסי, וכל שכן זו שהיא מודה שלא תפסה משלה אלא משל בעל, ודינא הוא דקא עבדה לנפשה לגבות משלו כמו שהיא אומרת שהוא חייב לה, ואם אתה אומר כן לא שבקת חיי לכל בריה, יהיה כל אחד ואחד הולך ותופס בשל חברו ויאמר לו יש לי בידך כנגדן כסות או פירות.

והעיקר בשתפסה שלא בעדים, ואפילו הכי כיון שהעבירו בפניה חבית פתוחה אינה נאמנת במגו דאי בעי אמרה דלא תפסה, דהוה ליה מגו במקום עדים, והוא הנכון.

והא דלא עברו קמאי איתנוסי הוא דאנוס. פירש רש"י ז"ל: שכורים היו מאונס יין דמשתה. והיינו, דבמקום שאין מעבירין בפניה, אלא שהבתולות יוצאות בהינומא או בראשן פרוע, והאלמנה שלא בהינומא ושלא בפריעת הראש, לא חיישינן דילמא תפסה מאתים ואמרה הא דלא עבדי לי הינומא איתנוסי הוא דאיתנוס, דלא אמרו אלא במה שהיו עושין אחר סעודה ובחבית של יין שהן משתכרין לפעמים מאותו יין עצמו, אבל בהינומא שהן עניינין של קודם סעודה אין חוששין לדבריה אלו אמרה שנאנסה בכך. והיינו נמי דאמרינן לקמן (יז, ב), אלמנה מאי, תני רב יוסף ארמלתה דלית לה כיסני, ולא חיישינן דילמא תפסה מאתים ואמרה הא דלא עביד כסני אתנוסי הוא דאתנוסי, ומיהו רבינו ת"ם ז"ל (ספר הישר סי' טז) גורס שם: דאית לה כיסני.

דף יז - א

כלה כמות שהיא. כלומר, משבחין אותה באבר יפה שבה, ולא שיגנה אותה אם היא סומא או חגרת. ואפילו הכי קאמרי להו בית הלל דמגנה אותה בעיניו, דכיון דהשאר משבחין בכלל וזו באבר מאיבריה הכל יודעין שיש בה מומין בשאר איברי הגוף, אלא אומר כלה נאה וחסודה. כך פירש הרא"ם הלוי זצ"ל.

הא דאמרינן אהני ליה שוטיתיה לסבא. אם תאמר, מנא ידעינן דמשום הא הוא דאפסיק ליה, דילמא משום מצוות אחרות שסגל לעצמו היה, בבראשית רבא (פ' נט אות ד) כד דמך רבי שמואל בר רב יצחק דהוה מרקד אתלת שבשין דהדס וכו', נחות שבישתא דנורא ואיתעבידת כמין שבישתא דהדס, ומשום הכי ידע רב זירא דאהניא ליה שוטיתיה.

הא דאמרינן מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת. דוקא להוצאתו, אבל לתקן לו צרכיו, כיון דיש אחרים שהוא מוטל עליהם אין מבטלין תלמוד תורה להכין לו צרכיו, אלא אם כן הוא ממתני מצוה שאין לו מתעסק בצרכיו. והא דאמרינן במועד קטן (כז, ב) מת בעיר כל בני העיר אסורין בעשית מלאכה, דוקא מלאכה אבל תלמוד תורה לא.

והא דאמרינן בפרק קמא דמגילה (ג, ב) פשיטא לי מת מצוה ותלמוד תורה מת מצוה עדיף, דתניא מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת, דשמעינא מן לכאורה דדוקא מת מצוה אבל לשאר מתים לא, יש לפרש, דהתם לאו דוקא, אלא משום דכולה שמעתא דהתם איירי במת מצוה, והכי קאמר פשיטא לי דמת מצוה עדיף, דהא אפילו בשאר מתים תניא דמבטלין. ויש מי שפירש (רמב"ן בשם א"ד, רא"ה, רא"ש ס"י ה') דהאי מבטלין דהכא רשות, לומר דאי בעי מבטלין וההיא דהתם חובה, והביאו ראייה מדאמרינן הכא אמרו עליו על רבי יהודה בר אילעי שהיה מבטל, אלמא כולהו רבנן לא מבטלי, וההיא דהתם, הכי קאמר כיון דשאר א בתלמוד תורה דאי בעי מבטל כדתניא מבטלין וכו', פשיטא לי דמת מצוה ודאי עדיף.

דף יז - ב

וכדרב הונא דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל. לאו רב הונא אמרה בפירוש, אלא רבא הוא דשמע לה ממאי דאמר רב הונא בפרק המפקיד (ב"מ לט, א) אין מורידין קרוב לנכסי קטן, ודייק רבא קרוב הוא דאין מורידין הא אחר מורידין, כלומר דאינו יכול להחזיק עליו, ושמע מינה [אין] מחזיקין בנכסין קטן ואפילו הגדיל, דאם איתא כדרך שאין מורידין להם קרוב כדי שלא יבא בטענת ירושה אחר נמי לא

יוריד דשמה יחזיק בהם ג' שנים אחר שיגדיל ויבא בטענת מכירה, ושמה ישתכח הדבר שהורד בהן בתורת אריסות, כמו שאנו חוששין בהורדת קרוב, אלא שמע מינה דלעולם אין מחזיקין בנכסי קטון ואפילו אכלה ג' שנים אחר שהגדיל, ומשום דרבא דייק לה מדרב הונא תלי לה הכא בדרב הונא.

והא דאקשינן ורב הונא מתניתין אתא לאשמועינן, אף על גב דרב הונא לאו הכי אמר בהדיא, אלא אין מורידין קרוב לנכסי קטון קאמר ואסור הורדת קרוב לאשמועינן, איכא למימר דעיקר קושיין לאו אדרב הונא מקשינן אלא אדיוקה דרבא למה ליה למידק מדרב הונא לידוק ממתניתין, ומשום דאיזכר רב הונא דהוא מרה דשמעתתא נקט קושיא בדרב הונא כאילו רב הונא גופיה אמרה בהדיא. ופרקינן, אפילו הגדיל קא משמע לן, דשמעינן לה מדרב הונא שפיר מדמורידין להן אחר ולא קרוב כדכתבינן, אבל ממתניתין לא שמעינן אלא כשהחזיק מקצת חזקה בחיי האב וגמר חזקתו בפני הבן, שאין השנים שהחזיק בהן בפני הבן מצטרפין לחזקה, אבל בשהחזיק בפני הבן שלוש שנים אחר שהגדיל הוה אמינא הויה חזקה, הואיל ולא מחה שהרי שמע וראהו אוכל קרקעו ג' שנים בפניו ולא מיחה קא משמע לן רב הונא.

ואבעית אימא דוקיה דמתניתין קא משמע לן, והכי קאמר רב הונא דאין מחזיקין בנכסי קטון ואפילו הגדיל דמתניתין הכי דייק ליה. וקשיא לן (רמב"ן, ועי' רא"ה), כיון דאין מחזיקין בנכסי קטון ואפילו כשהחזיק בו ג' שנים אחר שהגדיל, ליתני בדידיה מודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך לאחר שהגדלת והחזקתי בה ג' שנים נאמן, ואם יש עדים שהיתה שלו שירשה מאביו אינו נאמן דאין חזקתו עולה לו. וי"ל, דלא בעי לאוקומי בהכי, דפשיטא שלא עלתה לו חזקה, דכיון שיש עדים שירשה מאביו וזה ירד בה בעודנו קטון במה תעלה לו חזקה, דעל כרחיך לא בא ביד זה בעודנו קטון אלא או בשאלה או בשכירות או בגזלה, ולא במכירה שאין מכירת קטון כלום, והוא אינו יכול לטעון לקחתיה מאביך, שהרי יש לו עדים שהיא ירושה מאביו ושמת אביו מתוכה אם כן במה יחזיק בה עכשיו. ואפילו כי ליתא לדרב הונא, שהרי כל שירד בה מחמת אחת מאלה שוב אין לו חזקה, דהוה ליה עדים וראיה, דאמרינן בפרק חזקת (ב"ב מו, א) דאפילו אחר דלאו אומן אין לו חזקה, ואפילו לדברי מקצת הפוסקים שאמרו שאפילו בכי האי גוונא יש לו חזקה, אי איפשר למתני הכי, דהיכי דמי, אי דלית ליה עדי חזקה

פשיטא, ואי דאית ליה עדי חזקה אמאי לא מהימן (עיי רשב"א שם ד"ה אומן).

ומסתבר לי, דאין זו ראייה, דאיפשר לומר שהגוזל בעדים צריך להחזיר לו בעדים, דבשלמא מלוה לפירעון קימא, אבל גוזל לאו אדעתא דיחזיר הגוזל, והא דלא אקשי הכא ליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו גזלתיך, משום דלא בעי למינקט הא דרישא באיסורא כלל, דהא אי גזל אפסיל ליה, וכי אמר דעבד תשובה איתכשר ליה, ואף על גב דאינו נעשה גזלן על פי עצמו ליפסיל בעדות, מכל מקום לא מיתני ליה מתניתין אלא בממונא גרידא, וכענין שאמרו לקמן (כג, ב) לגבי הני בבי דמתניתין כל הני למה לי, ופרקינן, צריכי, דאי תני רישא הוה אמינא וכו', תנא העדים שאמרו וכו', ואי תנא הי תרתני, כלומר, שדה זו של אביך היה, והעדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, משום דממונא, אבל אשת איש דאיסורא אימא לא, צריכא. דסידרא דמתניתין הכי היא דאשמועינן זו ואף זו, כדאיתא במתניתין טובא (עיי ר"ה לב, ב) דאמרינן זו אף זו קתני, וכיון שכן, משום צריכותא דכולהו בבי דמתניתין לא ניחא ליה לאוקומיה באיסורא כלל, אף על פי שאינו באיסור דאשת איש, הייתי אומר, דהתם נאמנת ונאסרת על פי עצמה, וצריך לאשמועינן שהתיר עצמה על פי עצמה, והכא אין צריך לאשמועינן כלל, דהא אינו נפסל על ידי עצמו ואפילו לא חזר והתיר, אלא שרצה בממון גרידא.

אי נמי יש לי לומר, דמדינא בין לוח בעדים בין גוזל בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים, ומיהו מתקנת חכמים אינו נאמן אלא שכנגדו נשבע שבועת המשנה ונוטל, דהוה ליה כההיא דתנן (שבועות מד, ב) אלו נשבעין ונוטלין הנגזל, וכשם שאין הגוזלן נאמן לומר לא גזלתיך כמה שאתה אומר אלא כך וכך גזלתיך, כל שכן דאינו נאמן לומר החזרתי, שאילו היה נאמן לומר החזרתי, ליהמניה במאי דקאמר לא גזלתי אלא כך וכך מגו דאי בעי אמר החזרתי, והכא היינו טעמא דלא אקשינן וליתני בגזלן, משום דבדינא קא מיירי ובתקנתא לא מיירי, דאי איירי בתקנתא ליתני בדידיה ולומר מודה רבי יהושע באומר לחבירו שכרתיך ונתתי לך שכרך שהוא נאמן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואם יש עדים ששכרו אינו נאמן, כדאיתא התם בריש פרק כל הנשבעין (שבועות מה, ב).

אי נמי, דלא משמע ליה אינו נאמן, כל שכנגדו אינו נוטל אלא בשבועה חמורה, ומיהו מההיא דנגזל אין ראייה גמורה שלא יהא נאמן לומר החזרתי לך כדרך שהוא נאמן במלוה, דאיכא למימר, דהתם בהולך לבית

דין בעדיו דאין יכול לומר החזרתי ולא בדיני חזרה ופרעון קא מיירי, אלא לאשמועינן דינא דנגזל בזמן דאינו יכול למימר החזרתי, וטענתם בגופה של גזלה, זה אומר כך וכך גזלתי וזה אומר לא גזלתיך אלא מחציתו או לא גזלתיך כלום, דבעלמא נתבע נשבע ונפטר במודה במקצת או פטור לגמרי בכופר את הכל, ובגזלן עשו תקנה ושכנגדו נשבע ונוטל. ותדע לך, דהא שכיר אם תבעו שלא בזמנו ואמר לו פרעתיך נאמן. אי נמי, אם שכרו שלא בעדים אפילו בזמנו, (שבועות מה, ב), ואפילו הכי פסיק ותני השכיר נשבע ונוטל.

והא דאמרינן לקמן (כב, א), ערער דגזלנותא וכגון דקאמרי הני עדים דעבד תשובה, דאלמא בלא עדים אינו נאמן לומר שעשה תשובה, כלומר, שהשיב את הגזלה אשר גזל. ליתא, דהתם לאו לאפוקי מיניה גזלה קאמרינן, אלא לאכשורי גופיה הוא דאתינן, וכיון שדכן, מספקא לן אי עבד תשובה או לא, וזוזי היכא דקיימי לוקמו דלא מפקינן מיניה מספק, ופסולה דגופה לא מכשירין מספקא עד דאתו עדים ואמרי דעבד תשובה.

ונסכה דרבי אבא (ב"ב לד, א) נמילא הויה ראייה, דהא מהמנינן ליה דקאמר דידי חטפי במגו דאי בעי אמר החזרתי, איכא למימר, דהתם כשגזלה קיימת בידו. והדבר צריך תלמוד, אם הוא נאמן לומר החזרתי אם לאו.

ותמיה לי, אכתי אמאי לא אוקמה בדידיה ולימה מודה רבי יהושע באומר לחברו טלית זו שלך היתה שהפקדת אצלי ולקחתיה ממך נאמן, אם יש עדים שהפקידה אצלו אינו נאמן. ויש לומר, דלא תנא אלא כשיש עדים שהיתה שלו לבד, ואף על פי שאינן יודעין האיך באתה לידו אם במכר ואם בשאלה או בשכירות, אפילו הכי אינו נאמן לומר לקוח הוא בידי, אבל הכא, אף על פי שיש עדים שהיתה אצלו נאמן לומר דלקוח הוא בידי, דמטלטלי נינהו, עד דאיכא עדים שהפקידה אצלו. ועוד, שבכאן הוא צריך לשני כתי עדים, עדי פיקדון, והוא, דראה עכשיו בעדים, וזה נראה לי עיקר. ואכתי קשיא לי, ליתני בדידיה ובכלים העשויים להשאיל ולהשכיר, ומיתני ליה סיפא שפיר דאם יש עדים שהיו שלו אינו נאמן. וצריך לי עיון (עי' רשב"א ב"ב שם ד"ה ואסיקנא, ומ"מ פ"ד מהל' טו"נ ה"ח בשם תשובת שאלה לרשב"א).

וליתני מודה רבי יהושע באומר לחבירו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס נאמן אליבא דמאן, אי אליבא דרבנן הא אמרי משיב אבידה הוי. פירש רש"י ז"ל: הא אמרי משיב אבדה הוי אף על פי ששור שחוט לפניך,

כלומר, שיש לו תובע, ומאי שנא כשאין שור שחוט לפניך דנקט, וכבר כתבנו (לעיל טז, א ד"ה הי"ג רש"י) שאין פירושו מחוור בכאן.

ויש אומרים (עי' תוד"ה אי ורמב"ן), אי אליבא דרבנן משיב אבדה הוי, ואפילו בשיש עדים שהלוהו אביו וזה מודה לבן במקצתן, נאמן, מגו דאי בעי אמר פרעתי הכל לאביך, דהא מלוה לחבירו אין צריך לפורעון בעדים, ובבנו מעיז הוא, ואפילו אמר הבן עומד הייתי על אבא בשעת מיתה כשהודית לו שהיה לו בידך אותו מנה, עדין יכול הוא לומר להחזיקו כעשיר עשיתי, אם כן קשיא סיפא דקתני ואם יש עדים שהלוהו אינו נאמן, ואי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב הא אמר שבועה בעי, דלא שני בו ולא שני בבנו אינו מעיז, וקשיא רישא דקתני נאמן דמשמע נאמן לגמרי. ואף על גב דאמרינן בעלמא (ב"ב ע, ב) גבי נפקד מאי נאמן נאמן ובשבועה, הכא טפי עדיף ליה למתני מגו דלית ליה שבועה כלל ממגו דאית ביה שבועה, ותו ליכא לאקשוויי עליה ליתני מגו דלית ביה שבועה וליתני מגו דאית ביה שבועה, והיינו דלא אמר הכי, משום דבעי למתנא בסיפא כדאמרינן באינך קושיי דאקשינן עד השתא, דהכא כולה מתניתין קשתיה סיפא אליבא דרבנן ורישא אליבא דרבי אליעזר בן יעקב.

הא דאקשינן **ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבדה פטור**. פירש רש"י ז"ל: והא תנן (גיטין מח, ב) המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם. ואינו מחוור דמשיב אבדה מדינא פטור, משום מגו, ומגו מדאורייתא הוא כדאיתא לקמן (כב, א) ומוצא אבדה מדינא חייב אלא שפטרוהו מחמת התקנה. אלא הכי קאמר, ורבי אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבדה פטור והוא מגו מדאורייתא הוא, ובפרק הנזקין (גיטין נא, ב ד"ה הוא) הארכתני שם בסיעתא דשמיא, ושאר השמועה הזאת כתוב שם בארוכה בסיעתא דשמיא.

הכי גרס רש"י ז"ל: **אלא בדרכה קמפלגי**. ופירש אלא בטוענו קטן כדאמרינן מעיקרא, ואפילו בכי הא מחייב רבי אליעזר בן יעקב, דקסבר בין הוא בין בנו אינו מעיז בין בבנו גדול בין בבנו קטן, ורבנן סברי אפילו בבנו גדול מעיז, וכן דעת הרב אלפסי ז"ל (שבועות פ"ו, כג, א, מדפי הרי"ף). ואינו מחוור לי לפרש כן לפי גרסא זו, אלא לפי גירסת מקצת הספרים דלא גרסי אלא, אתי שפיר, אבל אי גרסינן אלא, הכי פירושה: אלא לא פליגי בטוענו גדול אלא בטוענו קטון כדאמרן מעיקרא, אבל בגדול הבא בטענת בריא, כגון שאומר עומד הייתי על אבא בשעה שהלווה מנה, אפילו לרבנן חייב דאינו מעיז בבנו גדול. וכן דעת הגאונים ז"ל,

ובפרק הנזקין (גיטין שם) כתבתי שם בארוכה בסיעתא דשמיא (עי'
רשב"א שבועות דף מג, א).

דף יח - ב

אמר רמי בר חמא לא שאנו אלא שאמרו אנוסין היינו מחמת ממון. והילכך כיון דכתב ידן יוצא ממקום אחר והשתא משווי נפשיהו רשעים לא מהמני, אבל אמרו אנוסין היינו מחמת נפשות דלא משווי נפשיהו רשעים הרי אלו נאמנין. וקטנים היינו פסולי עדות היינו, דאף על גב דלא כרשיעי משווי נפשיהו ואפילו הכי קתני בשכתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין, התם איכא למימר משום דמלוה גופיה מידק דאיך ומחתים, כסברתיה דרבי מאיר אפילו בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר, כדאיתא בסמוך, ומיהו בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר סבירא ליה לרמי בר חמא דנאמנין לומר אנוסין היינו מחמת ממון ולשווי נפשיהו רשעים, דכיון דאנהו משווי ליה שטרא אנהו מצי פסלי ליה שהפה שאסר הוא הפה שהתיר (עי' רמב"ן ושילר"ן, ואולי לכך כוונת רבינו).

ואוקמנא להא דרמי בר חמא דארישא אתמר ואפכא איתמר בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דנאמנין, לא שאנו אלא כשאמרו אנוסין היינו מחמת נפשות, אבל אנוסין היינו מחמת ממון אפילו שאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין, דלאו כל כמינייהו לשוויה נפשיהו רשעים, ופלגינן דיבורא ומהימנינן להו במאי דקאמרינן כתב ידינו הוא זה, ולא מהימנינן להו במאי דקאמרי אנוסין היינו כיון דמשוו ביה נפשיהו רשעים, וכאותה שאמרו (סנהדרין ט, ב) גבי פלוני רבעו לרצונו, דמהימן מהאי טעמא דפלגי דיבורא, דכיון דמשוי נפשיה רשע לא כל כמיניה ופלגוה דיבוריה כמאן דאמר פלוני רבעו סתם חשבינן ליה, וכן נמי לדידי דאזיף בריבית (שם כה, א) דפלגינן דיבוריה ומהימנינן ליה כאלו אמר דאיהו אוזיף בריבתא, ולא מהימניה ליה במאי דקאמר דלדידיה הוא דאוזיף דלאו כל כמיניה לשוויה נפשיה רשע דקרוב הוא אצל עצמו, ומכשרינן עיקר עידותו, והכא נמי דכוותא דפלגינן דיבוריה ומקיימינן עיקר עדותן שהוא מאי דאמרי כתב ידינו הוא זה, וכל שכן דלא אמרינן

ניפליג דיבוריה וניהמניהו במאי דאמריי אנוסים היינו, ולא נהימניהו במאי דאמרי מחמת ממון ונימא דמחמת נפשות היה אונס, דאנוסין היינו לאו עדות גמור הוא דאכתי לא ידעינן אי מחמת ממון אי מחמת נפשות וסתם אונס מחמת ממון הוא ולא מחמת נפשות, והיאך נאמר אנו מה שלא אמרו הם. והרא"ם ז"ל כתב דמשום הכי לא פלגינן דיבורא באנוסין היינו מחמת ממון משום דמסייע שטרא להיאך.

פסולי עדות היינו. פירש רש"י ז"ל (במתני'. ועי' שטמ"ק ד"ה ודע): משחקים בקוביא דפסול הגוף הוא. ועוד פירש בלשון אחר: קרובין בנשותיהן ועכשיו לא, כלומר, שנתרחקו. וזה הלשון נכון יותר, דאלו בפסול הגוף אפילו בדרבנן אמאי מהימני, והא אין אדם משים את עצמו רשע.

בשלמא פסולין מלוה גופיה מידק דייק ומחתיים. פירוש: וכשהעדים מודים בעיקר המלוה או בעיקר המקח, אלא דאמרי דשטרא מיהא פסילא דההיא שעתא פסולי עדות היו.

דף יט - א

קטנים נמי כדר"ל דאמר ריש לקיש חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא אם נעשה גדול. כלומר, והכא נמי חזקה אין המלוה מחתים בשטרו עדים אלא אם כן נעשו גדולים, ורבנן דפליגי עליהו סברי, דדווקא בעדים הוא דאמרינן דדייקינן, כי הכי דלא לסהדו אמעשה קטנים דלית בהו ממשא, אבל מלוה לא דאיך כולי האי, ואי נמי, משום דאיכא מגו, וכדאמרינן בהדיא, בשלמא רבנן כטעמייהו, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ומיהו, הא דר"ל הלכתא היא, וכן פסק ר"ח זצ"ל וכן פסק הרב רבי יצחק אלפסי ז"ל בסנהדרין פרק זה בורר (ח, ב, מדפי הרי"ף) אלא דכל היכא דאיכא מגו כנגד אותה חזקה לא אזלינן בתר אותה חזקה.

ואם תאמר, ולרבי מאיר נמי היכי מפקינן ממונא משום חזקה משום דאיכא מגו והא איבעיא לן בריש פרק קמא דבבא בתרא (ה, ב) וכן

ביבמות פרק האשה שלום (קטו, א), כי אמרינן מגו במקום חזקה או לא ולא אפשיטה, והילכך זוזי היכא דקיימי תיקום.

יש לומר, דלא כל החזקות שוות, ולא כל מגות שוים, וכמו שכתבתי בקידושין פרק האומר (סד, א, ד"ה אלא אמר) גבי המקדש את בתו סתם אין הבוגרת בכלל. וחזקה דהתם לא אלימא, דעבידי אנשי דפרעי בגו זמנייהו, משום דזמנין דמתרמי להו זוזי ואמרי כי אתי זמניה לא לטרדן. אי נמי, משום דעבד ליה נייח נפשיה, דהלוהו, איהו נמי כי מתרמי ליה זוזי פרע ליה גו זמניה, והילכך איכא למימר התם, דילמא לא אלימא חזקה, דלא עביד אנש דפרע גו זמניה, לבטולי מגו, אבל הכא חזקה אלימתא היא, דלא שדי איניש זוזי בכדי לאחתומי בשטריה קטנים שאינן ראויים להעיד.

קסבר רבי מאיר עדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר. פירוש: לאו מדינא קא אמרינן אלא מדת חסידות שנו כאן, וכיון דמשימים עצמם כדלא חסידים לא מהמני, והיינו דאהדר ליה רבא השתא אלו אתו לקמן לאמלוכי אמרינן להו אזלו חתימו וכי. ויש מפרשים (א"ד ברמב"ן) דמדינא רב חסדא קאמר יהרגו ואל יחתמו שקר, מדתניא בתוספתא (שבת פ"ו) שלשה דברים אין עומדין בפני פיקוח נפש ואלו הן עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, רבי מאיר אומר אף הגוזל, וכי אהדר ליה רבא השתא אלו אתו לקמן לאו לסבריה דרבי מאיר קאמר, הא לא, אמרינן ליה זילו חתומו, אלא הכי קאמר ליה והא אן ודאי קיימא לן שאין דבר עומד בפני פיקוח נפש אלא שלשה אלה בלבד, ודילמא אתו לאמלוכי בי דינא דסביראלהו כרבנן ואורו להם למחתם ולא יהרגו.

ואינו מחוור, דרב חסדא טעמיה דרבי מאיר קא מפרש, ולדידיה הא סבירא ליה דמשוו נפשייהו בהא רשיעי, ומאי קא מהדר ליה רבא דילמא אתו קמי בית דין דאורו ליה בהתירא, והא רבי מאיר לא חייש להכי. ועוד, דלישנא דגמרא לא משמע הכין (עי' רשב"א ע"ז כז, ב).

אלא טעמיה דרבי מאיר כדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. וטעמיה דרב הונא דלא מהימן ליה משום הפה שאסר הפה שהתיר, דכיון דקיום שטרות מדרבנן ומדאורייתא קיום לא בעי, דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאצריך, הכא נמי, כיון שהודו

שכתב ידן הוא זה הרי נתקיים השטר והוחזק ביד המלוה, וכשאמר פרעתיו אינו נאמן.

ופירש רש"י ז"ל: ורבי מאיר דאמר אין נאמנין לפסלו בלוח מודה שכתבו קאמר, וקסבר לא צרכין תו לעדים דלאו אפומייהו מיקים שטרא. ומשמע מהכא דהיכא דלאו לוח מודה והעדים מעידין כתב ידינו הוא זה אבל אנוסין היינו, אפילו לרבי מאיר אלימי עדים לאורועי שטרא בדלא מיקיימי שטרא אלא אפומייהו, אבל לוח לא אלים לאורועי שטרא משום מיגו.

ואינו מחוור, דהא בפרק מי שמת (ב"ב קנד, א) גבי עובדא דבני ברק, מוכח בהדיא דאפילו עדים לא אלימי לרבי מאיר, לאורועי שטרא. ועוד, שלא הוזכרה הודאת לוח כאן, דאילו כן, הוה לן לפרושי הכא אלא בלוח מודה עסקינן וטעמיה דרבי מאיר כדרב הונא אמר רב.

אלא הכי פירושה: כי היכי דאמר רב הונא מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, מהאי טעמא דכתבינן, הכי נמי לרבי מאיר עדים שהודו בשטר אין צריכין לקיימו, כלומר, כאילו העידו עליו עדים אחרים הוא, ושוב אין נאמנין לפוסלו, וכן פירש ר"ח ז"ל.

אמר ליה רב נחמן גנבא גנובי למה לך אי סבירא לך כרבי מאיר אימא הלכה כרבי מאיר. דשמעתין כרבי מאיר אזלא. יש לדקדק, דהא שמעתיה דרב הונא איפשר לאוקמי אפילו לרבנן, ועדים שאני, דאלימי לאורועי שטרא, וכדאמרינן בפרק מי שמת (ב"ב קנד, ב), אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, שאני אומר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו דברי הכל היא, אמר ליה והא מיפלג פליגי דתניא אין נאמנין לפסלו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים נאמנין, אמר ליה אי אלימי עדים לאורועי שטרא איהו לאו כל כמיניה.

ויש לומר, דרבי יוחנן דאית ליה אין צריך לקיימו, כי היכי דתיקום שמעתיה כרבנן דחיקו ומפליג בין עדים ללוח, ואיפשר נמי, דרב הונא דחיק כותיה ומוקי שמעתיה כרבנן. אבל לרב נחמן, דאית ליה צריך לקיימו, לא חזי ליה לדחוקיה ולאפלוגי בין עדים ללוח, דאי איתא, דלוח לא מהימן בהפה שאסר, משום דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, אף עדים כן, והוא הטעם.

אלא דקאמרי עדים היכי דמיא אי דכתב ידן יוצא ממקום אחר פשיטא דלא מהימני וכו'. תמיהא לי, כי היכי דדייק הכא גבי עדים אמאי לא דייק הכי גבי לוח, אלא אמר להדיא אי לימא דקאמר לוח פשיטא דמשמע בין בכתב ידן יוצא ממקום אחר בין כשאיין כתב ידן יוצא ממקום אחר.

ועוד תמיהא לי לישנא דרבא דאמר לעולם דקאמר לוח וכדרב הונא אמר רב, כאילו הוה קשיא לן אמאי לא מהימן ואצטריך הוא לפרושי טעמא דלא מהימן מדרב הונא אמר רב, ואדרבה, אנן פשיטא דלא מהימן קשיא לן. ואם תאמר, דלעיל הוה משמע לן בשכתב ידן יוצא ממקום אחר ומשום הכי הוה קשיא לן פשיטא, והשתא חדית רבא דבאין כתב ידן יוצא ממקום אחר הוא ואפילו הכי לא מהימן מדרב הונא אמר רב, דאכתי קשיא הא דקשיא לן מעיקרא, דדייק הכי הא ליתא מדדייק הכי גבי עדים ולא דייק גבי לוח וכדאמרן, ועוד, דאם איתא, הכין הוה ליה למימר, לעולם דקאמר לוח וכשאיין כתב ידן יוצא ממקום אחר וכדרב הונא אמר רב.

ונראה לי, דהכי קאמר, אילימא דקאמר לוח, פשיטא, אפילו כשאיין כתב ידן יוצא ממקום אחר, דהא רב גופיה הוא דקאמר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, אלא דקאמרי עדים, אי כשאיין כתב ידן יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני, דאפילו לרב, דאמר דלוח לא אליס לאורועי שטרא, עדים ודאי אלימי לאורועי שטרא, וכדאמר רבי יוחנן בשמעתין דבני ברק בפרק מי שמת (ב"ב קנד, ב) ופריק רבא, לעולם דקאמר לוח וכדרב הונא אמר רב, כלומר, ודקא קשיא לן פשיטא, היא גופא קמ"ל כדרב הונא אמר רב. כן נראה לי.

ולפי זה, אפשר, דהא דאוקמא רבא כדקאמר לוח, דווקא קאמר, אבל אמרי עדים מהימני, דעדים אלימי לאורועי שטרא, דרב הונא אמר רב איפשר דכרבנן סבירא להו דאית להו דלכולי עלמא עדים דאלימי לאורועי שטרא וכדכתיבנא, אי נמי איכא למימר, דלאו דוקא קאמר אלא דקאמר לוח, והוא הדין לעדים, דחד טעמא אית להו, ורב הונא אמר רב כרבי מאיר סבירא ליה, דאפילו עדים נמי לא אלימי ואין נאמנים לפסלו, וכדאמרינן לעיל (בד"ה אלא).

אביי אמר לעולם דקאמר מלוה וכגון שחב לאחריים כדרב נתן. כלומר, ובשאיין ללוה זה לאישתלומי מיניה אלא שטר חוב זה בלבד, דהא ר' נתן

בדלית ליה לאישתלומי מיניה הוא, כדאיתא בפרק שור שנגח ד' וה' שוורים (ב"ק מ, ב). (עי' רשב"א קידושין עד, ב, ד"ה כתבינן).

ואם תאמר, ניהמניה משום מגו, דאי בעי מחיל ליה, כשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול (לקמן פה, ב), אי נמי, משום דאי בעי קלייה.

יש מתרצים (רמב"ן ובעה"ת נא, ב, בשם הראב"ד), דכיון דמשוי להו לעדים ברשיעי, דעולה הוא, ואעולה לא חתימי, ואי נמי, דמשוי נפשיה רשע, דאסור לאדם לשהות שטר אמנה בתוך כיסו, ריע טענתיה ולא מהימניה במגו. ומיהו, אין זה מיושב בעיני כל הצורך, דהא משמע, דהשתא אכתי לא ידעינן לההוא טעמא דעולה, ורב אשי הוא דחדית ליה.

ויש מי שתירץ, דאביי מוקי לה לרב דלא כשמואל, ואף על גב דקיימא לן כשמואל, כי היכי דרבא נמי מוקי לה לרב בטעמא דלא כהלכתא, אף אביי כן. ולא מסתבר לי האי פירוקא, דבשלמא לרבא, מוקי ליה לרב בטעמיה אף על גב דלא קיימא לן כותיה, אלא לאביי, מאי דוחקיה למימר דרב פליג ולאפוקי לדרב לבר מהלכתא. ועוד, דהא איכא משום דאי בעי קלייה, ואי כשהוחזק שטרא בבי דינא דליכא מגו דאי בעי קלייה, כדאיתא בסנהדרין פרק זה בורר (לא, ב), הוה ליה לפרושי בהדיא. ועוד, דקא פסקי לה רבינו אלפסי ז"ל (ו, א, מדפי הרי"ף) והגאונים ז"ל כהלכתא להאי דאביי. ויש מי שפירש (עי' נמו"י) דהא דכתב ליה למלוה זה משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך, דכי אמר ליה הכי לא מצי מחיל, כדעת הראב"ד ז"ל (בהשגה, פ"ו מהל' מכירה הי"ב). ונכון הוא, אף על פי שהקשו עליו בפרק קמא דגיטין בשמעתין דמעמד דשלתן מאוקימניה דאמימר דאמר נעשה כאומר לו בשעת הלואה משתעבדנא לך ולכל מאן דאתי מחמתך, וכבר דחיתיה שם (עי' רשב"א גיטין יג, ב, ד"ה אמר אמימר) בסיעתא דשמיא.

והרמב"ן ז"ל נ"ר תירץ, דשאני הכא דריע טענתיה, דכל מאי דאיתיה בידיה דאיניש בחזקת שלו הוא, ואינו נאמן לומר אינו שלו כשחב לאחרים ואפילו במקום מגו, דאם איתא דאמנא הות, אמאי לא החזיר לו שטרא עד עכשיו שתבעוהו לבעל חובו, מדרבי נתן. וכן אינו נאמן במגו דפרוע ואי בעי קלייה, דמגו במקום חזקה זו לא אמרינן, דעביד אינש דעביד קנוניא, אבל במוצא שובר, בזמן שהאשה מודה מהניא ליה מגו, ולא חיישינן דילמא זבינתיה לכתובתה בטובת הנאה, דבמקום חששא כיון דליכא חזקה דשיקרא כלל אומרים מגו, כדאיתא בפרק קמא

דמציעה (יט, ב), ואפילו בשאין שטר כתובה יוצא מתחת ידה. ולפי דברי רבינו, ההיא דמוצא שובר דוקא כשאין לקוחות לפנינו, אבל היכא דאיכא לקוחות לפנינו ושטר כתובה יוצא מתחת ידן לא מהימנא, ודלא משמע הכי התם.

ורבינו הרב נ"ר תירץ, דמגו כזה לא אמרינן, דעדיפא ליה טענת אמנה כי היכי דליהדר וליגביה מיניה דבעל חוב בבא לצאת ידי שמים, דהא לוח מידע ידע דלא אמנה הוא וחייב הוא לשלומי ליה, ואי מחיל ליה גביה תו לא מחייב ליה לשלומי ליה ולא מידי, ואפילו בדיני שמים, והלכך מגו בכי האי לא אמרינן. וקשה לי, מדאמרינן בפרק קמא דמציעה (יט, ב), המוצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל, ואקשינן, וליחוש דילמא זבינתא לכתובתה בטובת הנאה, שמעת מינה איתא לדשמואל דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואם איתא, כי איתא לשמואל מאי הוי, דהא ניתא ליה, דמימר אמרה בעל ודאי ידע דלא הגיע שובר לידו וחובו מחייבי ופרע לו, ואי מחילנא ליה לא יהיב ליה מידי, אלא אם נדחוק ונאמר דשובר נמי היינו מחילה, כל שהגיע שובר ליד הבעל בלא תנאי פטור לגמרי, דשוברא היא מחילתא, וכן כתבתי שם בבבא מציעא (רשב"א לדף כ, א בד"ה ש"מ).

ובשם הראב"ד ז"ל מצאתי (הו"ד ברמב"ן ד"ה ויש) דמוכר בלחוד הוא דמציא לאחולי, משום דמכירת שטרות מדרבנן, דאי מדאורייתא לא מקיימא בהו מכירה כלל דאין גופן ממון, דאלו הות בהו מכירה דבר תורה לא מצי מחיל ליה כדאיתא בפרק מי שמת (ב"ב קמז, ב), דאמרינן התם, אף על גב דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל, מודה שמואל שאם נתנה במתנת שכיב מרע שאינו יכול למחול, ואמרינן עלה, אלמא קא סבר מתנת שכיב מרע דאורייתא, אלמא כל דמיקני דבר תורה לא מצי מחיל ליה, והילכך במקום חב לאחרים אינו יכול למחול, דהא שעבודא דאורייתא ומדאורייתא הוא דזכי ביה בחוב זה, ומוציאין מזה ונותנין לזה.

ויש מי שהקשה עליו (הרמב"ן), מהא דגרסינן בפרק החובל (ב"ק פט, א), ותזבון לכתובתה בטובת הנאה להאי דחבלה ביה, דאי מחלה ליה גביה בעל לית ליה פסידא, ופרקינן, סוף סוף כל לגבי בעל ודאי מחלה ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן, ואם איתא, הא אינה יכולה למחול, דהא משתעבד בעל לניזק מדרבי נתן, דהתם בדלית ליה נכסי אחריני עסקינן כדאמרינן התם. ואנא, גברא חזינא תיובתא לא חזינא, דהתם משום

דאמרינן היא שחבלה באחרים פטורה, כלומר, עד שתתאלמן או עד שתתגרש דליהו לה נכסי, כדאיתא התם, משום הכי דייקינן לאשכוחי ליה פירעון לניזק מינה, ביושבת תחת בעלה, ואמרינן ותזבון כתובתה להאי דחבלה ביה וניתן ליה דמי טובת הנאת כתובתה לדידיה מהשתא, ופרקינן, בין במוכרת לאחרים בין במוכרת לניזק בעצמו יכולה היא למחול לבעל, דאפילו כי מכרה לניזק בעצמו, משעה שמכרה לו נמחל שעבוד נזקיו, וחזר מכר דמה לי מכרה במעות דעלמא מה לי מכרה בדמי נזקיו, וכיון שכן, מה לי ניזק מה לי אחר, דא ודא מתורת מכר איתיה ליה, ואי אמרה ליה נגבו מהשתא בתורת גובינא בטובת הנאה, הא לא איפשר, דראיה שבה דלית לה גוף ואינה נגבית בתורת גובינא, אלא דלכי מטי זמן גוביינא מפקין מהאי ונותנין ויהבין להאי, והילכך טעמא תריצא הוא. כן נראה לי.

עוד כתב הראב"ד ז"ל, דאי אזיל מרי שטרא ופרעיה לאותן אחרים, ובתר הכי אזיל וקא מפיק שטרא על לווה מסתברא לן דגביה לה מיניה, כיון דמעיקרא לא הימנוה לגבי אחרים לאשתמוטי מינייהו הוא דקאמר, לגבי לווה לא תפסינן ליה בהכי, דהא אי שביק מעיקרא ולא קא פרע להו לאחרים מדידיה הוה מפקין מיניה, דלוה, ויהבין להו, השתא דפרע להו מדידיה גבו מיניה דלוה דלא גרע מאחרים, ע"כ.

דף יט - ב

הא דאמר רב נחמן אמנה היו דברינו אין נאמנין מודעא היו דברינו אין נאמנין. יש מרבותינו זצ"ל (בשיטה ישנה, בשטמ"ק) שפירשו כשכתב ידן יוצא ממקום אחר, ואינו נכון דכולה שמעתא בחד גוונא מתוקמא, ועד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי על כרחין כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר, דאי כשכתב ידן יוצא ממקום אחר היכי מהימנינן ליה משום דלמעיקר סהדותיה קא אתי, לא יהא אלא דקאמר דפרעיה באפיה מי מהימן, כיון דלאו מפיו אנו חיינן. ועוד דאי כשכתב ידן יוצא ממקום אחר, אמנה היו דברינו צריכה למימר, כיון דעולה הוא וכתב ידן יוצא ממקום אחר, הא לא איצטריך להו למימר אלא שמודעא היו דברינו אין נאמנים,

מר בר רב אשי אמר נאמנין. ורבותינו אחרונים ז"ל (רמב"ן, תר"י, רא"ה) פירשו כשארין כתב ידן יוצא ממקום אחר ואפילו הכי לרב נחמן אין נאמנין משום דמודעא ואמנה לדידיה כיון דעקרי ליה לשטרא לגמרי לאו כל כמיניהו, דכיון דמקיימי ליה לשטרא ואיתחזק אפומייהו תו לא מהימניה למיעקריה מעיקריה דלא אתי על פה ומרע ליה לשטרא, ואף על גב דמודעא ניתן ליכתב ואפילו מזמן ראשון השתא מיהא לא איכתביה. אי נמי, איפשר דסבירא ליה לרב נחמן כמאן דאמר התם בפרק חזקת (ב"ב מח, ב) אי מודעא לאו אשקלתא ואי אשקלתא לאו מודעא.

מר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו אין נאמנים. דלא אתי על פה ומרע לשטרא, אבל **מודעא היו דברינו נאמנין** משום דכמאן דכתיב בשטרא דמי, דשטר מודעה ניתן ליכתב עכשיו, וכדאמרינן (ב"ב מ, א) מודעה בפני שנים ואין צריך לומר כתבו, וכיון דאלו בעי למכתב ליה שטר מודעה כתבינן ואפילו מזמן ראשון ועקרא לשטרא, השתא נמי דלא כתיבא כמאן דכתיבא דמיא ואתי שטרא ומרע לשטרא, ולהאי פירושה הא דמר בר רב אשי אפילו בשכתב ידן יוצא ממקום אחר במודעה היו דברינו נאמנין, וכן פירש רבינו נסים זצ"ל (הובא בבעה"מ), והשתא תרווייהו מלתא פסיקתא קאמרי דלרב נחמן אפילו כשארין כתב ידן יוצא ממקום אחר לא מהימני ולמר בר רב אשי באמנה לא מהימנין כלל ואפילו בשארין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום דניתן ליכתב מזמן ראשון ולא עולה היא.

אי נמי יש לפרש, מודעא היו דברינו נאמנין אמנה היו דברינו אין נאמנין, האי ניתן ליכתב מודעא ניתן ליכתב שטר זביני, כדי להציל האנוס מיד אונסו, ולא עולה היא, וכדאמרינן בפרק חזקת (ב"ב מח, ב), מאן דחתום אמודעא שפיר חתם ומאן דחתים אאשקלתא שפיר חתם, האי לא ניתן ליכתב, כלומר, אמנה היו דברינו אין נאמנין, משום דלא ניתן ליכתב שטר אמנה, דעולה היא, ולא משווי נפשייהו רשעים, ולהאי פירושה נמי לצדדין קתני, מודעא נאמנין אפילו בשכתב ידן יוצא ממקום אחר, ואמנה אין נאמנין אפילו אין כתב ידן יוצא ממקום אחר, וזה נראה עיקר.

ואם תאמר, לרב נחמן מאי שנא מודעא היו דברינו מאנוסין היינו מחמת נפשות דנאמנין דהתם נמי הא עקרי ליה לשטרא, ויש לומר, דהכא שאני דכיון דקאמרי דשטרא דנא נעשית ברצון המחוייב כשאר שטריה משווי ליה שטרא מעליא, ויש כאן הגדה גמורה, וכיון שכן לאו כל כמינייהו למיעקרא, דאין חוזרין ומגידין, אבל אנוסין היינו הא לא משווי לה שטרא

מעליא ואין כאן הגדה גמורה, דהא אמרי [בכ"י נוסף: דכי איכתבא לה לאו כדין איכתיבא כשאר שטרי דמכתבי ברצון המחויב, הילכך כי אמרי] אנוסין היינו מחמת נפשות, דלאו משוּו נפשיהו רשיעי, מהימני, דאין כאן משום חוזר ומגיד.

ואם תאמר, אכתי מאי שנא מקטנים היינו, פסולי עדות היינו, דנאמנין, אף על גב דעקרי לה לשטרא, ואף על גב דקאמרי דאכתיבנא מדעת שניהן והרי היא כמודעא. יש לומר, דהתם נמי לאו אשטר מעליא מסהדי דהא אין מעשה קטנים או פסולים כלום, אי נמי שאני קטנים ופסולין דלא מיעקרי לה לגמרי דמכל מקום הא מודו בעיקר מלוה, אבל במודעא ואמנה עקרי לה לשטרא ולכולה מילתא (מיעקרא) [מעיקרא] לגמרי.

מודעא ואמנה טעמא מאי דקא עקר לה לשטרא. מהכא משמע דטעמיה דרב נחמן באמנה משום דקא עקר ליה לשטרא ואינו חוזר ומגיד הוא, וכדפרישית לעיל. וא"ת, מאי טעמא לא אתי לה משום דאמנה עולה היא ואעולה לא חתומי. תירץ רבינו הרב: דאיכא למימר דשמעיה רבא לרב נחמן דלית ליה ההוא טעמא, אלא כסברא דתלמודא דמקשי לעיל גבי שטר אמנה הוא זה, דקאמר מאן, אי לימא דקאמרי עדים היכי דמי אי בשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אמאי לא מהימני, ורבא נמי דאוקמוה דקאמר ליה ולא אוקמוה דקאמרי עדים ובאין כתב ידן יוצא ממקום אחר משמע דלית ליה ההוא טעמא דאמר רב אשי דשטר אמנה עולה הוא.

ופלוגתא בירושלמי (בפירקין ה"ג) בעדים שחתמו בשטר אמנה אי עולה היא או לא, דגרסינן התם רב הונא בשם רב נאמנין העדים לומר שטר אמנה ושטר פסים הוא ורב אמר אסור לחתום בשטר אמנה ושטר פסים, משהפליג אמרינן בשם רב נאמנין העדים לומר שטר אמנה ושטר פסים הוא זה מלתיה דרב פליגא על מילתיה, אמר ר' חגי לא דרב אמר אסור לחתום לא אמר אלא אסור לקים, כהדה אם אין בידך הרחיקהו (איוב יא, יד) זה שטר אמנה ושטר פסים, כלומר, בחתימה עצמה ליכא איסורא דכיון דמחויב בדבר מאמינו מותר לדית להו בעדים בכך כלום, אבל זה שהוא תחת ידו אסור לשהותו אם לא הלוהו משום שנאמר אם און בידך הרחיקהו.

אמר ליה כי אתו לקמן אמרינן להו זילו קיימו תנאיכו וחותרו לדינא. ודוקא כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר משום הפה שאסר הוא הפה שהתיר, אבל כשכתב ידן יוצא ממקום אחר, דלאו מפיהם אנו חיינן, לא

מהימני, דהו ליהו כחוזרין ומגידין, וגריעי מעדים אחרים דמהימני. אע"ג דאמרינן דתנאי מילתא אחריתי היא, לאו למימרא שיהא כמלתא אחריתי לגמרי וכאלו העידו שפרעו בפניהם, אלא לומר דכיון דלא נתקיים השטר קודם לכן ולא הייתה כאן הגדה עד עכשיו, וכשמגידין עכשיו ומבררין עדותן דעל תנאי היה הרי אלו נאמנין כאלו מעידין עליו עדות אחרת, שאף אלו אין עוקרין את השטר אלא מקיימין אותו בלבד בקיומו של תנאי, מה שאין כן במודעא ואמנה שעוקרין אותו לגמרי ומשוו ליה לשטרא כחספא בעלמא והילכך קרינא להו חוזרין ומגידין, אבל בשכתב ידן יוצא ממקום אחר, כיון שהיתה כאן הגדה גמורה מקודם לכן, ובלא שום תנאי שוב אינן יכולין לגרוע כוחו של שטר דחוזרין ומגידין הן ואינן נאמנין, וכן כתב רבינו הרב נ"ר (עי' רשב"א קידושין ס, ב, ד"ה ולענין, דכ"כ לענין גט).

עד אומר תנאי ועד אומר אינו תנאי, אמר רב פפא תרוייהו בשטרא מעליא קא מסהדי. כלומר, כיון דאמרי כתב ידינו הוא זה הוה ליה כאלו אמרו שטרא מעליא הוא ובלא תנאי, והא דקאמר תנאי חוזר ומגיד הוא ואין דבריו של אחד במקום שנים. ומשום הכי אתקיף עליה רב הונא בריה דרב יהושע דאי הכי דכחוזר ומגיד חשבת ליה אפילו תרוייהו נמי, אי אמרי תנאי היו דברינו לא ניהמנינהו דחוזרין ומגידין הן, אבל בתרוייהו מאי אית לך למימר דלמיעקר סהדותייהו קא אתו, כלומר, למיעקר סהדותייהו מסתמא בדאיכתיב בשטרא דלא אזכר בה שום תנאי ולברורי ולאוקמיה בתנאי, ולא עקירת שטרא קאמר, דאדרבה כי עקרי ליה לשטרא לא מהימניה וכדאמר רבא מודעא ואמנה טעמא מאי משום דקא עקר ליה לשטרא, אלא עקירת סהדותייהו מסתמא ולברורי קאמרי כדאמרן ועוקרו מסתם ומברר דלא היתה עדות אלא על תנאי זה, חד נמי למיעקר סהדותיה ולברורי דעל תנאי זה חתם.

והלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע. אבל אנוסין היו פסול עדות היו הרי אלו נאמנין. פירש רש"י ז"ל (בפירוש המשנה): פסולין, משחקין בקוביא. ואינו מחזור, דאם כן אפילו בשכתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנין דאגופם של עדים מעידין ונאמנין לפוסלן ולא תרי ותרי חשבינן להו דאינהו לא מהימניה לאכשוריה נפשיהו, אלא נראה כפירוש שני שפירש קרובין בנשותיהן. ואם תאמר, השתא נמי להמנינהו משום מגו דאי בעו פסלי להו לעדים עצמן. ויש לומר, דבעדים לא שייך מגו שאין מגו אלא באחד אבל בדבר שאינו מתקיים אלא בעדות שניהם לא שייך מגו, דדילמא בטענה זו הושוו שניהם, בטענה אחרת לא היו משוין לדעת אחת,

ואינו דומה למתניתין דכתב ידינו הואזה אבל אנוסין היינו, דנאמנין משום הפה שאסר, דהתם בטולו של שטר תלוי הוא אפילו בדעת אחת מהן, דמה אלו רצה אחד לומר אינו כתב ידי ויבטל השטר, וכבר הארכתני בזה בריש פרק המוכר פירות בסיעתא דשמיא.

ויש מי שפירש (הרמב"ן ד"ה ומ"ה), דכיון דהשתא תרי ותרי נינהו בכי האי לא אמרינן מגו דהוה לי (לי) מגו במקום עדים.

אי נמי יש לפרש, דאפילו אומר משחקים בקוביא היו דפוסלין גופן של עדים לא מהימני בשכתב ידן יוצא ממקום אחר, דכיון שמתו אינן נאמנין לפוסלן דהא אינן בעולם, ואמנה שבשטר הם מעידין, אבל כשהן חיין נאמנין לפוסלן שהרי הן אינן נאמנין להכשיר את עצמן דנוגעין בעדותן הן, והיינו דקתני בברייתא ומתו.

אין נאמנין ומגבי' ביה, תרי ותרי נינהו. ואסיקנא, אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מאריה. ונפקא מינה דאי תפס לא מפקינן מיניה, זוזי היכא דקמי ליקמו, ואפילו תפס בעדים, אבל ברישא אפילו תפס מפקינן מיניה דהא נאמנין לפוסלו. ומיהו, אי תפס שלא בעדים לא מפקינן מיניה אלא מהימניה ליה משום הפה שאסר, ולא מגו במקום עדים קרינן ליה, דהא מדינא שטרא כמאן דמקויים דמי, דמדאורייתא קיום שטרות לא בעי וכתרי ותרי נינהו, אלא דרבנן הוא דאצטריך ומהימניה להני דפסלי טפי כיון דלאו מקויים הוא ואי תפס בעדים מפקינן מיניה, אבל במקום מגו לא מפקינן כיון דמסייע ליה שטרא.

ומיהו, כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר דנאמנין מיקרע נמי קרעינן לשטרא, דהרי אלו נאמנין קתני, אלא, מיהו היכא דקא טעין הלוח קבעו לי זמנא עד דמקיימא שטרא ודאי קבעי ליה, ואי מייתי סהדי דמקיימינן ליה לשטריה, אי נמי דמקייים ליה משטר אחר לא קרעינן ליה. ואם תאמר, אם כן אפילו לא טעין אמאי קרעינן ליה דילמא משכח עדים מחר או ביומא אחרי ומקייים ליה. יש לומר, כיון דהשתא ליתנהו ואפילו כי מקייים ליה לא נפקי מידי ספק, דאכתי הוה ליה תרי ותרי לרבויי בספיקי לא מקיימינן ליה לשטרא, וכן דעת רבינו הרב נ"ר (רבינו יונה, הובא בשיטה לר"ן, ועיי רא"ש סי' יג וש"מ בשמו. ור"ן ז, א, מדפי הרי"ף סד"ה ומגבינן, וריטב"א בשם הרשב"א).

דף כ - א

אבל לית ליה חזקה דאבהתיה אמרינן כשהוא שוטה זבן, וכשהוא שוטה זבין. ואף על גב דמאן דזבין ליה לבר שטייה לא הדר ביה בברי שטיא, מכל מקום כיון דאלו בעי למיהדר מצי הדר ביה, נמצא דאין נכסים אלו מוחזקין ביד בר שטייה, הילכך אי מזבין לה אפילו כשהוא שוטה לא מצי למיהדר ליה.

כך הגירסא בהלכות רבינו אלפסי ז"ל (ז, א, מדפי הרי"ף), **אמר ר' אסי אין מקיימין את השטר משטר שקרא עליו ערער, אלא אם כן הוחזק בב"ד.** לומר דאם לא קרא עליו ערער אעפ"י שאינו מוחזק בבית דין מקיימין ממנו, דכולהו לא מצי לזיופי ומהימני כל חד מינייהו משום חבריה, ולפום האי גירסא משמע דכי קתני בברייתא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית דין לרבותא נקטיה, דאף על פי שקרא עליו ערער כיון דאיתחזוקי בבי דינא מקיימין ממנו. ולישנא דברייתא דקתני משטר שקרא עליו, וכן מלישנא דרב אשי דאמר נמי משטר ולא אמרו משטרות, ולא קתני בברייתא שהיה כתב ידן יוצא ממקומות אחרים משמע דמשטר אחד מקיימין, והוא שהוחזק בבית דין.

ונהרדעי לא פליגי אדרב אסי, אלא מדאמר רב אסי דאם לא קרא עליו ערער מקיימין ממנו, אעפ"י שלא הוחזק בבית דין אין מקיימין מאחד עד שיהיו שנים והוא שאכלו בעליהן בשופי. ומיהו, משתי כתובות או משתי שדות, מקיימין, אעפ"י שלא הוחזקו בב"ד, הוא שאכלום בעליהן שלש שנים בשופי ולא דוקא שדות וכתובות דהוא הדין לשאר שטרות, ואמרי נהרדעי גרסינן ולא גרסינן נהרדעי אמרי, וכן הוא בהלכות הרב ז"ל (הרי"ף שם). אבל הראב"ד ז"ל כתב (הו"ד ברמב"ן, ועיי בהשגה בפ"ו מעדות ה"ג): דלעולם אין מקיימין משטר אחד בין מקויים בין שאינו מקויים אלא משנים, וקא יהיב טעמא כדי שיהיו שנים עדים על כל חתימה וחתימה, ואין זה טעם נכון. ועוד דהא אמרינן לקמן (כא, א) ואי איכא אלא חד מאי, אמר אביי כתוב חתמות ידיה אחספא ושדי ליה קמי בי דינא דחזו ליה בי דינא ומקיימי לה, אלמא כל שהוא מוחזק שזהו כתב ידו של עד מקיימין ממנו, וכן כתב הראב"ד ז"ל (עיי ר"ן וריטב"א בשם הראב"ד, ובנו"כ הרמב"ם שם).

הא דאמר רב אשי וביוצא מתחת ידי אחר אבל מתחת ידי עצמו לא דילמא זיופי זייף. פירש רש"י ז"ל: זיופי זייף השלישי הזה שנסתכל בכתבן של עדים שהוא בידו ומכוין וזייף. ולפי פירושן, אע"פ ששטרות אלו מקוימות אין מקיימין מהן לזה השלישי שמא מזויף הוא.

ואין זה נכון, דאם כן אין לדבר סוף, דאפילו יש לו לזה שטרות אחרות מחתימתן של עדים אלו או אפילו אחד משטרי הדיוטות או ספר מכתיבתן של עדים לעולם אין מקיימין לו, אלא ודאי למיכוין ומזייף זה בזה עד שתראה כתיבתו ככתיבת העדים לא חיישינן, דדבר שאינו מצוי הוא שיכוין חתימה כחתימה.

אלא הכי פירושא ביוצא מתחת ידי אחר אבל ביוצא מתחת ידי עצמו לא דילמא מזייף זיופי כולהו וחתם שהרי לא הוחזק, ואף על פי שאכלום בשופי ש"מ אקראי בעלמא הוא או יש לו שטרות אחרות וזייף אלו כדי לקיים שטר זה מהם, ופרכינן ביוצא מתחת ידי אחר דילמא אזיל וחזא ואתא וזייף וכיון הכתיבה אות באות, ופרקינן כולי האי לא מצי מיכוין שיהא מצייר כתב ככתב ויהו דומות זו לזו לגמרי, והילכך ביוצא מתחת ידי אחר או מתחת ידי עצמו והוא שמוחזק בבית דין מקיימין ממנו.

ויש מי שאומר דאין מקיימים אלא מחתם ידי עדים, אבל מספר שכתבו עד אין מקיימין, והביאו ראיה מדאמרינן לקמן (כא, א) לכתוב חתימת ידיה אחספא אבל אמגלתא לא דילמא משכח לה איניש דלא מעלי, ואם איתא אפילו אמגילתא נמי וליכתוב ביה אלפא ביתא, ולא מילתא היא, דאורחא דמילתא נקט דכיון דמהדר אחתימת ידיה מסתמא שמו (בשכיוצא) כתב ולא שיהא צריך לכך, ועוד דאגב אורחיה קמ"ל עצה טובה, ותדע לך דאפילו אמגלתא נמי מציא חתים והוא דחתום ברישא דמגילתא.

ובירושלמי (בפירקין ה"ג) גרסינן בהדיא ר' הונא אמר למדים מספר מוגה כגון דאמרי אלין ספרי דאסי באילין אגרתא צריכה.

כותב אדם עדותו על השטר ומעיד עליה לאחר כמה שנים. פירש הגאון רב האי ז"ל: דתרתני קאמר, שאם נמסרה לו עדות בקנין יכול הוא להעיד עליה בב"ד בעל פה או אם רצה לכתוב לו שטר כותב ואפילו לאחר כמה שנים ואין חוששין שמא נשתנה דבר זה באורך הזמן או נפרע אלא כותבו או מעיד עליו בחזקת שהענין קיים כשעה שנמסר לו, ואמר רב הונא והוא שזוכרה מעצמו, כלומר כל עדותו ולא יסמוך בעדותו על ידי אחר, ורבי

יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה מעצמו אלא שהזכירוהו אחרים ונזכר
סומך על זכרונו שנזכר לבסוף ומעיד עליה.

ודחו דבריו ר"ח ורבינו אלפסי ז"ל (בדף ז, ב, ועיי רי"ף ביבמות ט, א)
משום דדיוקא דרבא דאמר שמע מינה מדרבי יוחנן הני בתרי דידיע
סהדותא וכו' לא סליק שפיר לפי פירושו, דמאי אתא רבא לחדותי ולגלויי
הן דברי ר' יוחנן בפירוש.

ועוד ראיתי למקצת רבותינו שתפשוהו ואמרו דאי לא קבע ליה זמן או
שקבע ליה זמן והגיע זמנו אמאי אינו חושש שנפרע, והא אמרינן בפרק
קמא דבבא מציעא (טז, ב) המוצא שטר חוב בשוק אף על פי שכתוב בו
הנפק לא יחזיר וחישינן לפרעון, והכא נמי מאי שנא.

ועוד דאמרינן התם (בבא מציעא יז, א) בין צא תן לו בין חייב אתה ואמר
פרעתי נאמן, בא מלוה לכתוב אין כותבין ונותנין לו, ואף על גב דמעשה
בית דין כשטר דמי ואף על גב דלא כתיבי דכמאן דכתיבי דמי וגביא
ומשעבדי ואפילו הכי חוששין לפרעון ואין כותבין לו, והכא נמי אין
העדים חותמין אלא בתוך זמנו, דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה, וכן
כתוב במקצת תשובות הגאונים ז"ל לא שנא שכיב לוח ולא שנא שכיב
מלוה, כל דסמך בקנין כותבין, אבל ודאי משך מלתה ולא תבע ליה
למיכתב איכא למימר דילמא פרע, וכל סתם ההלואה מקמי דלישהי
שלשים יום כותבין ונותנין והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולא ידענא
מאי קושיא ומאי תיובתא, דאי למוצא שטר אתית לדמוייה אם כן אפילו
תוך זמנו נמי, כל שזזה יד העדים מהבעל דבר לא יכתובו, דהא התם
אפילו כשזמנו בו ביום חיישינן לפרעון, אלא מאי אית לך למימר דהתם
כיון דנפל אתרע ליה ומעתה קושיא אין כאן תיובתא אין כאן, הגיע (הגע)
עצמך שהפקיד שטר חוב אצל חבירו ובא ליטול שטרו לאחר כמה שנים,
כלום אינו מחזירו וחושש שמא פרעו, אלא מחזיר והלה יחוש לעצמו,
והכא נמי לא שנא, דעדות שנמסרה לעדים ויש להם לכתוב בלא דעת
המתחייב הרי הוא כאלו נכתב, וכאלו העמידו מלוה ביד העדים שאין
חוששין לפרעון כלל ומחזירין לו את שטרו.

ועוד דאם פרעו כיון שלא החזיר לו את שטרו איבעי ליה למיכתב תברא
דכל דנפיק מרע ליה, ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה, וכיון דאי פרעיה אית
ליה תקנתא דשובר לא חיישינן ליה.

ותדע, מדאמרינן בשילהי בבא בתרא (קעא, ב) גבי שטרות המאוחרין כשרים ליחוש דילמא יזיף מניה בניסן וכתוב (וכתב) ליה שטר בתשרי ומיתרמו ליה זוזי ביני וביני ופרע ליה וכו', ופרקינן בתר דאמר להו רב ספרא לספריה כי כתביתו תברא אי ידעיתו זמנא דשטרא כתיבו ואי לא כתובי סתמא, דכל אימת דנפיק לורעיה אמר ליה רבינא לרב אשי והאידנא דלא עבדין הכי, אמר ליה רבנן תקוני תקינו, מאן דעביד בה עביד מאן דלא עביד איהו דאפסיד אנפשיה. אלמא לא חיישינן לפרעון בלא שובר, דאיהו דאפסיד אנפשיה, וכתבי אפילו בגוונא דלא אימסר להו, כל שכן הכא.

ועוד דאמרינן בפרק קמא דמציעא (טז, ב) אמר שמואל: המוצא שטר הקנאה בשוק יחזירנו לבעלים, מאי טעמא, אי משום כתב ללות ולא לוח, כיון דקנה מיניה הא שעבד נפשיה, ואי משום פרעון, לפרעון לא חיישינן. כלומר: דאף על גב דלפריעה קיימא אנן לא חיישינן ליה כיון דלא קריע ואפילו עבר זמנו של שטר דהא סתמא קאמר, ואף על גב דפליגי עליה דשמואל התם היינו משום דנפל ואתרע ליה, הא לא אתרע בנפילה, לא חיישינן, ואפילו הכי דנפל כל היכא דאיבעי ליה למיכתב שטרא אחרינא לא חיישינן. ומהדרינן: ודאי מכתב כתב ליה שטרא דמרע להאי שטרא, ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה, כדאמרינן התם גבי מעשה בית דין הרי זה יחזיר, וההיא נמי דצא תן לו וחייב אתה ליתן לו, לאו קושיא היא, דהתם כיון דידעי דבי דינא לא כתבי ליה שטרא משום דמהשתא הוא דמחייבינן ליה למפרעיה ונאמן הוא לומר פרעתי איהו נמי אזיל ופרע ולא חיישינן למכתב תברא, הילכך איכא למיחש לפרעון ולא כתבינן, ועוד דהא לא אמרי להו בעלי דבר לבית דין למיכתב, ואינהו כיון דאיכא למיחש אמאי כתבי ליה, מה שאין כן בעדים שאמרו להן לכתוב או שקנו מיזן דכמאן דאמרו להן כתובו דכל סתם קנין לכתובה עומד, הילכך כותבין ונותנין אפילו לאחר כמה שנים ואינן חוששין כדברי רבינו האי גאון ז"ל, כן נראה לי.

ולעיקר פירושו (פירושא) דשמעתין פירש ר"ח ורב אלפסי ז"ל, הכי קאמר: כותב אדם עדותו של שטר שמוש, כלומר, על פנקסו לזכרון בעלמא ומעיד עליה על פי כתיבת הפנקס לאחר כמה שנים. רב הונא אמר והוא שזוכרה מעצמו ולא יסמוך על זכרון דברים הכתובים בפנקסו, שהפנקס אין לו דין שטר, שעדיין לא נחקרו עדותן, ואפילו שעל ידי הפנקס רמי אנפשיה ומידכר, אפילו הכי חיישינן דילמא סבור הוא שזוכר ואינו זוכר, ועל פי כתבו אינו מעיד דמפיהם אמר רחמנא (דברים יט, טז),

ועיי שוי"ע כח, יא) ולא מפי כתבם (עיי יבמות לא, ב). ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין זוכרה אלא מתוך הפנקס, כיון שעל ידי הפנקס מיהא זוכר, כותב ומעיד שפיר דמי, והיינו דחדית רבא דאפילו על ידי הזכרת עד שני סמוך ומזכיר לעצמו ומעיד דאין חלוק בין שנזכר על ידי כתיבת זכרונותיו בין שהזכירוהו אחרים, אבל בעל דבר לא שמא מיפה הוא לו דבריו, וזה נראה כזוכר ואינו זוכר. וכתב ר"ח ז"ל: ולדברי הכל עד החתום על השטר אינו צריך להיות זוכר העדות אלא אף על פי שאינו זוכר מעיד זהו כתב ידי, שאלו היה צריך להיות זוכרה אין אחר יכול לקיים חתימת חבירו.

והטעם לדבריו כמו שכתבתי, דכיון שנכתבה עדותו בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותו ושוב אין אנו צריכין אלא לדעת שזו חתימתן של עדים ודי לנו בכך, אבל עדות שהיא כתובה על הפנקס אינה כמו שנחקרה בבית דין ולפיכך צריכין העדים לזכרה מעצמן לרב הונא או מתוך להכתב לרבי יוחנן.

ובענין הזה כתב הרב אלפסי ז"ל ביבמות פרק ארבעה אחים (ט, א) גבי מפני מה אין כותבין זמן בקידושין, וכן פירש רש"י ז"ל בפירושו (בד"ה כותב), ומיהו אין הלשון מחוור, ולפירוש זה דכותב על השטר משמע שטר השעבוד וחתום בחתם עדים ולא שטר שמוש ופנקס, והנכון והמחוויר שבשמועה זו גרסתו של רב אחא משבחא גאון ז"ל (שאילתות פ"ר שמות, שאילתא נא, נה, והו"ד ברמב"ן), ופירושו, שכך הוא גורס: רב הונא והוא שזוכרה ורבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה, ולא גרסינן מעצמו, לא בדברי רב הונא ולא בדברי רבי יוחנן, ולא כתב בדברי רבא שמע מינה מדברי יוחנן אלא אמר רבא כמימרא באפיה נפשה היא ומנפשיה אמרה. וכך פירוש חותם אדם עדותו בשטר מלוה או מקח ומעיד עליה לאחר כמה שנים שזה הוא חתם ידו.

אמר רב הונא והוא שזוכרה. כלומר שזוכר קצת העדות לומר שזכור שכשחתם ראה וחתם, אבל אם אינו זכור שחתם אף על פי שהוא מכיר חתימתו אין תועלת בהכרתו כלל. ורבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זוכרה אלא שהוא מכיר שזו חתימתו די לנו בכך. והכי תניא בתוספתא (בפירקין ה"ב, ע"ש): יפה כח עדים מכח השטר וכח השטר מכח העדים, יפה כח השטר שהשטר מוציא אשה מבעלה מה שאין כן בעדים, יפה כח העדים שהעדים שאמרו מת פלוני תנשא אשתו, מצאו כתוב בשטר מת פלוני לא תנשא אשתו, ואם אמרו מה שכתוב בשטר שמענו ושכחנו ותנשא אשתו,

ודברי התוספתא הזאת כרב הונא דבעי שיהא זכור שמה שכתוב בשטר ראה אלא שאינו זוכרה עכשיו מה שכתוב בו. ואם תאמר, לדברי רב הונא מאי שנא מעדים אחרים לקמן (ע"ב) שמעידין על כתב ידן של חתומין ואף על פי שהן אינן יודעין באותה עדות כלל אלא שמכירין שזו היא חתימתן של עדים. יש לומר, דשאני עדים החתומים דכיון שהן עצמן מעידין ואינן זוכרין מנה דבשטר נמצאו דמכחישין מנה שבשטר, מה שאין כן בעדים אחרים.

וגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"ד) תני כותב אדם עדותו ומעידה אפילו לאחר כמה [שנים] רב הונא אמר והוא שיהא זכור עדותו, ורבי יוחנן אמר אף על פי שאינו זכור עדותו, ותייא דרב הונא דאמר כרבי ור' יוחנן כרבנן, כלומר, דרב הונא דאמר והוא שזוכר עדותו שבשעה שחתם ראה וחתם מה שכתוב בשטר זה, הא לאו הכי לא אתיא כר' דאמר על כתב ידן הן מעידין ולא על מנה שנמצא דעדות כתב ידן וכן שעדות מנה שבשטר כשתי עדויות הן והילכך כשאינו זוכר מנה שבשטר מה תועלת יש בעדות כתב ידן, הרי זה כמכחיש מנה שבשטר כמו שכתבנו, ודר' יוחנן אתיא כרבנן דאמרי עיקר העדות מנה שבשטר הוא, נמצא עדות כתב ידן ועדות מנה שבשטר הכל אחד. שהילכך אף על פי שאינן זכורין כלל אלא שמכירין חתימתן עדותן עדות כאלו העידו אמנה שבשטר.

דף כ - ב

התם הוא דלא רמיא עילויה אבל הכא דרמיא עלויה אפילו טובא. ומינה שמעינן דדוקא עדות שנמסרה לו דרמיא עילויה, אבל עדות שלא נמסרה לו דלא רמיא עילויה לא, ואף על גב דמסהיד בטפי משתין שנין לא מהימן.

דף כא - א

אבל אמגילתא לא דילמא משכח ליה אינש דלא מעליה וכתוב עילויה מאי דבעי ותנן המוצא כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין. ואף על גב דקימא לן דנאמן לומר פרעתי וכמו שפסקו הגאונים ז"ל, חיישינן דילמא טעין דאמר לא היו דברים מעולם דקושטא הכין הוא, וכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי (לקמן פח, א), ומיהו נראה לי דאפילו בכתב ידו אינו נאמן לומר פרעתי.

ובהא אפילו מחביריו. כלומר משום דמסתבר טעמיה דנבעי צירוף, דאי משום דאמנה שבשטר מעידין אפילו היו עדים זכורים עדותן מכל מקום מצד עדות זו לא תועיל לטרורף ממשעבדי, דעדות על פה היא, אלא בעדות קיום השטר הוא שגובין ממשעבדי, והילכך עד דמסהדי אכתב ידן לא יועיל ונבעי אכל חדא וחדא תרי סהדי כי היכי דליטרורף ביה ממשעבדי, קמ"ל דאפילו הכי הלכה כרבנן, בשם הרב ר' שלמה בן אברהם דמונטפשליר ז"ל. וטעמייהו דרבנן משום דסופן כתחלתו(ן), דמה תחלתן אינהו משוו ליה שטרא, השתא נמי אינהו משוו ליה שטרא.

עד ודיין מצטרפין. פירש רש"י ז"ל: שבא עד אחד והעיד על כתב ידו ובא דיין אחד והעיד על כתב ידו, אמר ליה רבא, מאי מעליותא, מאי דקא מסהיד סהדא לא קא מסהיד דיינא, דסהדא מסהיד אמנה שבשטר כרבנן ודיינא מסהיד אקיומא דאשרתא. ויש מקשים עליו דאם כן אפילו שנים מעידים על חתימת ידי עד אחד, וזה אומר זה כתב ידי נימא מאי דקא מסהיד סהדא דשטרא לא קא מסהיד הנך, ואינהו דקא מפרקי לה דהתם שאני דכיון דאמרי זה כתב ידו ואותו הכתב הוא מעיד על מנה שבשטר ומצטרף עם חבירו, שהעדים החתומין על השטר שנעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, וכיון דמקיימי שטרא ממילא נפקי ממונא אפומייהו, אבל דיינא אשטרא גופא לא קא מסהיד דמעליא הוא, דאיהו לא ידע ודילמא מזויף הוא, אלא מפומא דאחריני הוא דמקויים, וכתב ידו של עד שני לא יתקיים בזו העדות של הדיין, שאפילו העידו שנים מן השוק על הדיין עדיין אין כאן עדות שלם לקיים חתימת אותו עד שני, הילכך אין כאן עדות למנה שבשטר, ואין זה נכון בעידי, דאם כן אם דייני קיום עצמן מכירין חתימות יד עדים וכתבי באשרתא ואשתמודעא דחתימת ידא דסהדא היא, בכי הא מצרפין עד ודיין, דהא השתא דיינא נמי אשטרא גופא קא מסהיד דמעליה הוא, ואנן סתמא קא אמרינן מצטרפין ואין מצטרפין לא שנא הכי ולא שנא הכי, ועוד דאי מהאי טעמא, הגע

עצמך כשמצאו לקיים עדותו של אחד ולא מצאו לקיים עדות של שני, ואחר כך באו שנים והעידו על כתב ידו של שני זה מי לימא דייני קיום ועד אין מצטרפין משום דדייני קיום לא מסהדי אשטרא מעליא אלא מפומא דאחרני ודילמא עד שני זה מזוייף הוא, ואנן דיין אחד הוא דאמר' דאינו מצטרף הא שנים מצטרפין, ועוד דאמאי חיישת טפי בהני דאסהידו קמי בידינא באשרתא דאשקרא אסהידו ובהני דמסהדי קמן השתא אעד שני לא חיישת, ואי חיישת להו אף כשמצאו לקיים כולהו דייני דאשרתא לא נסמוך עליהו, ואי אסהדי דאסהידו קמי דייני דאשרתא לא סמכינן אנן אמאי ניקו וניסמוך.

אלא נראה לי דהכי פירושא שבאו שנים והעידו על חתם יד אחד מעדי השטר ועל חתם יד אחד מעידי קיום, והכי קאמר מאי דקא מסהיד סהדא לא מסהיד דיינא, דכיון דאיכא תרי דקא מסהדי אסהדא וידעין דחתימת ידיה היא, אפומא דתרי, נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, וכאלו העיד סהדא גופיה בפנינו אמנה שבשטר. אבל אידך, כיון דלא איתברר לן חתימות ידיה אלא אפומא דחד דיינא, לא חשבינן עדותו כמי שנחקרה בבית דין, דלא עדיף קיום חתימת דיינא מחד סהדא דמסהיד אחתימת ידיה דהאי סהדא דחתיים בשטרא דלאו כלום הוא, דאינו אלא כמעיד על חתם ידו ולא אמנה שבשטר, דהא מנה שבשטר לא מקיים בחד סהדא דמסהיד אחתימת העדים, כלומר, אין מנה שבשטר נגבה בכך, הילכך אין עדותן של דיין יחיד מעלה ולא מוריד, ואף על פי שהוא עצמו מכיר חתימתן של עדים.

ואדרבה אי קשיא הא קשיא רב יהודה מאי קארי לה, ושמא כך היתה דעתו דכיון שהדיין מכח עדות שנים שהעידו בפניו הוא בא כאלו שנים מעידין עליה בפנינו הוא, והיינו מעליותא דקאמרי, ואף על פי שזו סברא דחוקה כיון דאתא רבא ופרכה לא דייקי בה טפי, כן נראה לי. ולפי פירושו עד אחד המעיד על חתם ידי עדים עדי השטר ושנים שמעידין על אחת מדייני קיום מצטרפין העד והדיין, שהרי יש בכל חתימה וחתימה של עדי השטר שני עדים, שהם העד האחד שמעיד עכשיו על שטרא ודיין הקיום.

ולפי פירושו של רש"י ז"ל למדנו מכאן, דאשר הדיינין צריך קיום, דאי לא חיישינן דילמא מזוייף הוא. והקשו בתוספות (ד"ה עד) מדתניא בפרק בתרא דמסכת שביעית (בתוספתא פ"ח ה"ט) אין מעשה בית דין צריך

לקיים, אלמא בחתימת הדיינין ליכא למיחש ליזופא דלא חצף איניש
לזיופי חתם הדיינין.

ויש מי שתירץ דהתם בבית דין המוחזק באותו מקום, שאין אדם חצוף
לזיוף בית דין המוחזק במקומו דמסתפי מפני שחתימתן נכרת לרבים.

והרמב"ן ז"ל נ"ר כתב: דאינו כן, דהתם כך שנויה רבי יהודה אומר
פרוזבול המקושר הדיינין חותמין מבפנים והעדים מבחוץ, אמרו לו: אין
מעשה בית דין צריכין לקיום, כלומר: שאין צריך לשתי חתימות אלא
הדיינין חותמין כדרך מבפנים או העדים מבחוץ כשאר שטרות
המקושרין. אי נמי, טעמא דפרוזבול דכיון דתקינו ליה רבנן לא שביק
התירא ואכיל איסורא, וכדאמרינן (גיטין לז, ב): האומר פרוזבול היה לי
ואבד נאמן הילכך אם איתא דמשקר למה ליה למטרח ולזיופי נימא
פרוזבול היה לי ואבד, הילכך לא צריך קיום כשאר מעשה בית דין
דעלמא. ובירושלמי פרק דיני ממונות בתרא (ספ"ג דסנהדרין) גרסינן
אשר הדיינין מהו שיהא צריך בית דין רב הושעיא אמר בשם שמואל
יתקיים או בכתב ידי העדים או בכתב ידי הדיינין, וחרנה אמר אפילו
בכתב עד אחד ובדיין אחד, וכתבו ר"ח ז"ל כאן בפירושו.

ורבינו אלפסי ז"ל פירש בבבא בתרא (עו, א): עד שהעיד שראה ההלואה,
ודיין שהעיד בבית דיניו נתחייב על פי עדים מצטרפין, ואסקה רבא דאין
מצטרפין, דסהדא מסהיד על ההלואה ודיינא לא מסהיד אלא שבבית
דינו נתחייב, אבל אינו יודע אם נתחייב באמת או בשקר.

ולפי פירושו לא דמי להודאה אחר הלואה דמצטרפין (עי' סנהדרין ל, ב),
דהתם תרווייהו בקושטא קא מסהדי האי דחזא כשמנה לו מנה והאי
דחזא דאודי ליה קמיה בההוא מנה, אבל הכא דילמא הני דאסהידו עליה
בבי דינא שקרא קא מסהדי ודיינא מאי דשמא קא מסהיד וקיימא לן
כמאן דאמרי אין מצטרפין.

עד שלא חתמו מעידין בפניו וחותרם. פירוש אפילו הן עצמן, וקא משמע לן דעד נעשה דיין, משחתמו אין מעידין בפניו אותן שנים מפני שהן כנוגעין בעדותן, כדי שלא יבטלו מה שעשו, אבל אחרים מעידין בפניו בין כך ובין כך. ואינו מחוור לי, דלמאי דקס"ד למימר דלמיחזי כשיקרא חיישינן, אי אפשר לומר כך, אלא נראה כמו שפירש רש"י ז"ל: עד שלא חתמו מעידין בפניו אפילו הן עצמו וכל שכן אחרים, משחתמו אין מעידין בפניו לא הן ולא אחרים משום דחתימה קמייטא כשיקרא הות דלאו תלתא הוו ידעי לה. פירוש לפירוש, דבאותה שעה שחתמו לא יצטרף השלישי עמהם, דהוא לא ידע שזו היא חתימתן, ובשעה שהעידו בפניו כבר נגמרה חתימתן, ומאי דהוה הוה, ואין צירוף למפרע, נמצא שלא היו כאן שלשה ראויים לקיים, ולא היו דינין אלא עדים, וכן פירש הראב"ד ז"ל.

דלמא לעולם צריכים ושאני הכא דהא מקיימין הגדה בחד. כלומר דבחד מיהת איקיימה תורת הגדה, ואף על גב דלא איקיימא בשאר דיני, מכל מקום כיון דאיכא הגדה בחד מינייהו, ומקיימין בחד אם לא יגיד, בהכי סגי. והיינו דאיצטריך באידך ושאני הכא דלא מיקיימא הגדה כלל, כלומר כלל דאלמא אי איקיימא הגדה במקצתה בהכי סגי. ויש שפירשו (רמב"ן) דהכי קאמר שאני הכא דאיקיימא הגדה בחד, כלומר בשביל זה שהיה צריך להעיד לפניו נתקיימה הגדה בכלן שהרי הן עצמן כשהעידו בפני זה אף הן שמעו הגדה בבית דין מפי עצמן. ואם תאמר העדות שהעידו בפני זה השלישי היאך שמה עדות, דעדות בפני שלשה בעינן דאין עדות אלא בבית דין. ויש לומר בשהיה מומחה ויכול לידון דיני ממונו ביחיד ונמצאת הגדתו בפניו כהגדתו בבית דין של שלשה הדיוטות. ואפילו הכי צריכי כולהו למחתם בשטרא ולא סגי באותו יחיד משום דיחיד מומחה אף על פי שרשאי הוא לדון יחידי אין לו נאמנות, ואי חתים איהו לחודיה לא עדיף מעד אחד, הילכך חוזרים כולן ומצטרפין עמו בתורת בית דין וחותרמין כולן בשטר, ומיהו לא מסתבר דביחיד מומחה עסקינן, (דאי לא) הוה להו לפרושי בהדיא. ויש לומר דמעידין בפניו בשיושיבו מחבריהן אצלו קאמר. ואחר שהעידו נעשו אלו דינין עמו. ואם תאמר אם כן למה לי כולי האי ליחתמו אינהו גופייהו ומה להם לאלו לחזור להצטרף ולחתום עמו. יש לומר דהא לא קשיא דדינא קתני ולומר שיכולים לעשות כן. ואי נמי אפשר דאף תקנתא קא משמע לן דשמא אף על פי שיש בכאן חמשה שראויים לדון, רוצה הוא להחתים אלו השלשה ולא האחרים מפני שכתבתן של אלו ניכרת, ולא יצטרך לקיום אחרת, אי נמי אפשר לומר דהכא בפניו בלבד קאמרי ואפילו הכי

חשיבה הגדה בבית דין משום דאילו נעשו דיינים ועדים בבת אחת משום קולא דקיום שטרות שהם דרבנן, וכדאמרינן בפרק קמא דגטין (ה, ב) בפני כמה נותנו לה בפני שנים, קסבר שליח נעשה עד ועד נעשה דיין, והתם שליח נעשה עד ודיין בבת אחת, וכדכתיבנא התם (בד"ה איתמר), והוא הדין הכא שנעשו עדים ודיינים בבת אחת כיון דקיום שטרות דרבנן. הרב מורי ר"ש נ"ר (חידושי וידל קרשקש למסכין).

בירושלמי [ר"ה פ"ג ה"א ע"ש, ועיי' ר"ן כאן, וליתב חד וליקום חד ומשני אין עד נעשה דיין].

והא דדייקינן מינה הכא דאין עד נעשה דיין, והתם בדוכתא (ר"ה כה, ב) דייקינן מינה עד נעשה דיין מדמושיבין חד מינייהו אצל חביריהן. אין פירושן בעניין אחד, דהתם דייקינן דעד היודע נעשה דיין כיון שאין אנו צריכין לעדותו דהא איכא תרי דמסהדי קמיה, והכא דייק אין עד המעיד נעשה דיין, מדאצטריך להושיב אחרים אצל היחיד ואין השלשה עצמן יושבין במקומן ומקדשין על פי הגדת עצמן.

הנח לעדות החודש דאורייתא. ונמצא כללו של דבר בדיני נפשות אפילו עד היודע אינו נעשה דיין כרבי עקיבא (ר"ה כו, א), משום דבעינן והצילו העדה וכיון דחזא דקטל נפשא תו לא חזו ליה זכותא, ובדיני ממונות וכן בעדות החודש דאינון דאורייתא עד היודע נעשה דיין, אבל המעיד אינו נעשה דיין אף על פי שאינו צריכין עכשיו לעדותו, כגון דאתו אחריני ואסהידו ביה לבתר דאסהיד האי משום דהוה ליה כנוגע בדינו דכיון דאסהיד עביד לאחזוקי דיבוריה, אבל בקיום שטרות דרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין וכדאמרינן נמי בריש פרק קמא דגיטין (ה, ב) גבי בפני כמה נותנו לה דאיפלגי בה רבי יוחנן ורבי חנינא, חד אמר בפני שנים וחד אמר בפני שלשה, ובעי לאוקמי פלוגתייהו בעד נעשה דיין, ופרכינן והא קיימא לן עד נעשה דיין, והתם עד המעיד הוא דהא צריך הוא לומר בפני נכתב ובפני נחתם.

שלשה שישבו לקיים את השטר וקרא ערער על אחד מהן עד שלא חתמו. כלומר, השנים מעידין בין אלו השנים או עדים אחרים מן השוק על זה לבטל ערעורו וחותרם עמהן, דבשעת חתימתן ראוי היה להצטרף עמהם שכבר הוכשר, אבל אם חתמו השנים ולא הספיק השלישי לחתום עד שקרא עליו ערער, אף על פי שבאין אפילו עדים מן השוק ובטלו הערער אינו חותרם עמהן לפי שכבר נתבטל המושב ובשעה שחתמו לא היה זה ראוי לצירוף, ובשעה שהעידו עליו כבר חתמו השנים ואינו מתועד

במושבים. ואקשינן ערער דמאי אלימא ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו, כלומר ולא מיפסיל דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה ואפילו לאפוקי ממונא אפומיה, ואי ערער דפגם משפחה כגון עבד וכיוצא בו גלויי מילתא בעלמא הוא, כלומר, וכל שכן דלא מיפסיל דכיון דאיגליא מילתא דלאו פגום היה לא איכפת לן באותו ערער, ואוקימנא בערער דגזלנותא, וכגון דקאמרי הני דעבד תשובה, כלומר, דכולהו מודו דגזל אלא דהשתא הוא דאתי הני תרי לאכשורי ולאסהודי דעביד תשובה, ונתכשר, וכיון שכן השתא הוא דאיכשר בשעת עדותן של אלו, אבל בשעת ישיבתו עם אלו פסול היה, והלכך נבטל המושב לגמרי בשעת הערער, וכן פירש ר"ח ז"ל.

ולפי דרכינו למדנו מתוך פירושו דהיכא דגזל בניסן והשיב גזלה באייר והעידו עלה בבית דין באלול שעשה תשובה כל העדות שהעיד מאייר ועד אלול בטליו, דלא נכשר אלא מאלול ואילך שהעידו על תשובתו. ואינו מחוור דאטו עדים מכשריה ליה תשובה שמכשירתו וזה שהעידו עליו עדים עכשיו גלויי מילתא בעלמא הוא. ועוד קשיא, למה שפירש ר"ח דתרי ותרי נינהו ואוקי גברא חזקה דכשרות ואפילו לאפוקי ממונא אפומייהו, ואמאי כיון דתרי פסליה ליה נימא אוקי ממונא בחזקת מאריה, ויש מביאין ראיה לדבריו מיהא דגרסינן בפרק כל הנשבעין (שבועות מז, ב) שני כתי עדים המכחישות זו את זו (זו באה) בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה, דאלמא אף על גב דכל כת וכת פוסל את חבירו אפילו הכי בעדיות דעלמא מפקינן ממונא אפומייהו משום דמוקמינן להו בחזקתייהו, אלמא חזקה דכשרות עדיפא מחזקה דממונא.

והרמב"ן נ"ר דחה, דשאני התם שאין הכחשתן פסול ברור, שאפילו באותה עדות קיימא לן בפרק חזקת (ב"ב לא, א) נהי דאיתכחוש באכילתא באבהתא מי אתכחיש, ולעניין עדות דעלמא דמי לשנים שבאו לישאל בזה אחר זה (להלן כז, א, בשני שבילין וכו'), אבל שתי כתי עדים שבאין להעיד על אחד ודאי פסלינן ליה אפומייהו דהני דפסלי ליה כי היכי דלא ליפוק ממונא אפומיה. ועוד קשיא עליה דהא תרי ותרי בין למאן דאמר ספיקא דאורייתא בין למאן דאמר ספיקא דרבנן מרעיה ליה לחזקה לכל מיליה דאורייתא וכדאמרינן בקידושין (סו, א) גבי מעשה דינאי, ורש"י ז"ל פירשה: עד שלא חתמו מעידין עליו אפילו אותן שנים דאכתי לאו נוגעין בעדותן הן כלל, משחתמו אין מעידין עליו הן עצמן לפי שהן כנוגעין בעדותן דגנאי הוא להם כשישבו עם פסול לדין, ופרכינן היכי

דמי אי לימא ערער דגזלנותא תרי ותרי נינהו, כלומר ופסול הוא דלא נפיק ממונא אפומיה ואפילו קודם שחתמו היאך הוא חותם והא פסול הוא, ואי ערער דפגם משפחה גלויי מילתא היא דלא עבידי דמשקרי ועלייהו סמכינן ואם כן קשיא סופא ואף לאחר שחתמו אמאי אין מעידין עליו וחותם. ופרקינן, לעולם ערער דגזלנותא וקאמרי הני ידעינן ביה דעבד תשובה, דאין כאן הכחשה כלל, וכיון שכן עד שלא חתמו מעידין עליו וכשר אבל משחתמו אין מעידין עליו דכנוגעין בעדותן הן דלאו גלויי מילתא אלא עדות גמורה היא.

ומה שכתוב בהלכות הרב אלפסי ז"ל (ט, א) בתרי ותרי לא מפקינן ממונא אפומיה, והביא ראיה מדאקשינן לעיל ומגבי ביה תרי ותרי נינהו, דברים מחוורין הן, אף על פי שאין ראייתו מחוורת דהתם לאו בפסול הגוף היא כגון גזלנין או משחקין בקוביא אלא בפסול קורבא כדכתבינן לעיל.

דף כב - א

אמר רב אסי מנין להפה שאסר הפה שהתיר מן התורה, שנאמר (דברים כב, טז) את בתי נתתי לאיש הזה, לאיש אסרה, הזה התירה. קשיא לי דהכא משמע דלרב אסי דוקא אב הוא דנאמן להתירה, ומשום מיגו, הא אחר לא, ואלו בקידושין פרק האומר (סג, ב) אית (ליה) לרב אסי גופיה דאפילו אחר נאמן להתירה, דתנן התם קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן, ואמרינן עלה בגמרא אמר רב נחמן נאמן ליתן גט ואינו נאמן לכנוס ורב אסי אמר אף לכנוס, ויש לומר: דהתם היינו טעמא משום דאמר חזקה לא משקר דרתותי מירתת דילמא מידכר אב ולא מחפה עליה וכטעמא דאמרי אליבא דרב דאקשינן עליה מדתנן זה אומר אני קדשתיה וזה אומר אני קידשתיה רצו אחד נותן גט ואחד כונס. ופרקינן: דאמר לך רב שאני התם דכיון דאיכא בהדי רתותי מירתת. והכי נמי משמע בברייתא דקתני קדשתי את בתי ואיני יודע למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה נאמן אף לכנוס, והאשה שאמרה נתקדשתי ואיני יודע(ת) למי ובא אחד ואמר אני קדשתיה אינו נאמן לכנוס מפני שמחפה עליו, כן נראה לי.

למה לי קראי הוא אסרה הוא התירה. אבל למתניתין לא קשיא לן כלל, דאורחא דמתניתין למיתנא מאי דתלי בסברא, ואי נמי משום דרבי יהושע פליג אמיגו דר"ג (לעיל יג, א) אצטריך לאשמועינן דבהני מיגו מודה הוא.

ולמאי דסליק אדעתין השדתא דקרא לאשמועינן הפה שאסר הוא הפה שהתיר הוא דאצטריך, ולומר דבלא מגו לא מהימן, קשיא להו לרבותינו בעלי התוספות ז"ל דכיון דמשום מגו הוא, אם כן אלו בא אחד ואמר קדשתי את בתי ולאחר כדי דיבור פירש לפלוני הוא שקדשתי לא יהא נאמן דהא ליכא מגו, ואין הדעת נותנת כך, ואמרו דכל כי האי גוונא שאינו סותר דבריו הראשונים נאמן הוא בלא מגו, והכא דמשמע דאינו נאמן אלא היכא דאיכא מגו, איכא למימר דהיינו היכא דקאי חתן קמיה וקאמר את בתי נתתי לאיש ולא פירש למי, דהשתא איכא למיחש דכיון דלא אמר מיד לאיש הזה דהא קמיה קאי, דילמא לאו היינו האי והילכך היכא דליכא מגו לא מהימן. אי נמי איכא למימר דאפילו תמצא לומר דבכי האי גוונא אפילו בלא מגו מהימן, מכל מקום קרא יתירא קא דרשינן ואם אינו ענין כאן שהרי אפילו לאחר זמן מהימן, דסברא היא, תנהו ענין להיכא שאינו נאמן לאחר זמן שיהא נאמן משום מגו.

אמרה אשת איש אני וחזרה ואמרה פנויה אני נאמנת. כלומר אפילו לאחר כדי דיבור וכדאסיקנא בשנתנה אמתלא לדבריה, כלומר, טענה הנכרת שהיא כדאי להסמך עליה. אבל תוך כדי דיבור נאמן אף על פי שלא נתנה אמתלא לדבריה, מפני שהיא יכולה לחזור בה, דכל תוך כדי דיבור כדיבור דמי, חוץ מע"ז וקידושין (נדריס פז, א). ואם תאמר אם כן אשת איש הייתי וגרושה אני ונשבתי וטהורה אני וכן שדה זו של אביך היה ולקחתיה ממנו, למה לי משום מגו, תיפוק ליה דלא תהא אלא חזרה הא יכולים הם לחזור בהן תוך כדי דיבור דמגו נמי כתוך כדי דיבור הוא. יש לומר, דשאני התם דעומדין בדיבורן הן אלא שהם מתירין עצמן מצד אחר, וכיון שכן אי לאו הפה שאסר הוא הפה שהתיר לא מהימני. כך נראה.

הא דבעא מיניה שמואל מיניה דרב **אמרה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני מהו.** ואמר ליה רב אף בזו אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת. דמשמע דאיכא לאיפלוגי בינה לעובדא דאותה אשה שהיתה גדולה בנוי, איכא למימר משום דבאשת איש איכא למיסמך אמתלא דדברים הנכרים הן דהיה לה לחוש ולהערים לומר כך כדי שלא יראו אותה

אנשים שאינן מהוגנין, אבל בטמאה אני לך למה לה למימר כך לימא לה בפירוש לית ליה אנא בחילי (עיי תוד"ה ואפילו וירושלמי בפירקין סה"ב) או בושה אני מאמך או מאחותך, ואהדר ליה רב דאפילו הכי נאמנת.

דף כב - ב

מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי קאי. למאן דאית ליה דתרי ותרי ספיקא דאורייתא היא ומפקי לה מחזקתה אתי שפיר, דהא נמי לא קאי בחטאת אלא באשם תלוי, אבל למאן דאית ליה ספיקא דרבנן היא (יבמות לא, א) הוה ליה למימר הבא עליה בחטאת קאי דהא בחזקת נשואה קיימא ואם בא עליה שוגג בחטאת היא, וכבר כתבתי בפרק האומר לשלוחו בקידושין (סו, א, בד"ה מאי) גבי עובדאי דינאי מה שנחלקו בדבר הראשונים ז"ל, ודעת רבינו יצחק אלפסי ז"ל דספיקא דרבנן היא, והכא למאן דאמר ביבמות (לא, א) ספיקא דאורייתא קאמר, ולרווחא דמילתא לומר דהבא עליה לפחות באשם תלוי קאי ודכל שכן למאן דאמר ספיקא דרבנן דאית ליה איסורא טפי. והא נמי דאמרינן לקמן גבי שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה אם נשאת לא תצא, שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה אם נשאת תצא מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, ולא פרקינן אוקי אתתא אחזקתה רישא בחזקת פנויה קיימא סיפא בחזקת אשת איש קיימא (עיי לקמן כג, א, תוד"ה מאי שנא) התם נמי לתירוצא אפילו כמאן דאית ליה ספיקא דאורייתא קא אתו, ובפרק האומר (שם) הארכתי בה בס"ד.

הכא במאי עסקינן בנשאת לאחד מעדיה. וכתב ר"ח ז"ל: ואף על גב דתנן ביבמות בפרק שני (כה, א) מת הרגתיו הרגנוהו לא ישא את אשתו, הכא יש לומר, עד אחר זולתי השנים שמכחישינן אלו את אלו, שאם נאמר אחד מאלו שנשא את האשה נשאר ואין דבריו של אחד במקום שנים כלום.

תרגמה אביי בעד אחד, עד אומר מת הימנוהו רבנן כבי תרי כדעולא, ועד אומר לא מת הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. פירוש כשבאו בזה אחר זה, אבל בבת אחת הוה ליה עד אחד בהכחשה ולא כלום הוא, כדאיתא ביבמות (ק"ז, ב) ובסוטה פ' מי שקנא (לא, ב).

סיפא: עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קא מסהדי. הא לישנא על כרחין כמאן דלא אתברר לן מעיקרא אם היא אשת איש או פנויה, דאי באשת איש למה לן למימר תרווייהו קא מסהדי דאפילו לא אמר האי לא נתגרשה האי דקאמר נתגרשה לא מהימן כלל, והאי דנקט לה בכי האי משום דבאשת איש ידועה מאי קמ"ל פשיטא דעד אחד לא מהימן, אבל השתא קמ"ל דאף על גב דלא אתחזקא באשת איש אלא אפומא דהאי, והאי הוא דקאמר נתגרשה אימא ניהמניה משום שהפה שאסר הפה שהתיר, קמ"ל דלא, מאי טעמא תרווייהו באשת איש קא מסהדי והאי דקאמר נתגרשה עדות אחרינא היא, וליתיה אלא חד ולא מהימן, ולא שייכא בפלוגתא דזה אומר תנאי וזה אומר אינו תנאי, דאיפליגו בה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, דבהא אפילו רב הונא מודה בה, דהתם היינו טעמא דאמר רב הונא דלמעקר סהדותא קא אתי משום דחד סהדותא היא וברורי הוא דקא מברר ליה ואמר דעלתנאי כך הקנה זה או מוכר זה, אבל הכא תרי מילי נינהו דנישואיה לאו בגירושיה מיתלו, אלא הוה ליה בשנים אומרים כתב ידינו הוא זה וזה אומר עדיין לא פרעו וה אומר פרעו, דהאי דקאמר פרעיה לא מהימן. ורבא דאוקמא בתרי ותרי וראה רבי יוחנן דבריו של רבי מנחם וכו'. ורב אשי דאוקמא בתרי, לאו משום דפליגי עליה דאביי בעיקר דינא ולומר דבדרב פפא שייכא, אלא משום דרבי יוחנן אמר שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה קאמר, ולא ניחא ליה לשבושי לישנא דאיתמר בבי מדרשא משמיה דרבי יוחנן ולומר דלא נתגרשה איתמר שנים אלא אחד ואשכחו להו אורחא דלישנא דוקא איתמר, כן נראה לי.

אי הכי אפילו לכתחילה נמי תנשא משום דרב אסי דאמר רב אסי לזות שפיים הרחק ממך (משלי ד, כד). פירוש: בעד אחד משום דלא משמע להו לאינשי דתהוי האי דאתא קמן מהימן כתרין, אבל בעד אחד במקום שנים כולי עלמא ידעי דאין דבריו של אחד במקום שנים, ובמקום חד נמי היכא דנשאת או שהתירוה להנשא לא מפקיה לה מהתירא הראשון משום ולזות שפתים, והכי איתא בהדיא ביבמות בפרק האשה (ק"ז, ב) עד אומר מת ועד אומר לא מת נשאת לא תצא. ואמרינן עלה בגמרא טעמא דנשאת הא לא נשאת לא תנשא והאמר עולא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים. ופרקינן הכי קאמר: עד אומר מת והתירוה לינשא, ובא אחד ואמר לא מת תצא מהתירא הראשון.

ומי מחצפא ביה והאמר רב המנונא וכו'. ואף על גב דרב המנונא לא אמר אלא בפניו (עיי גיטין פט, ב), אבל שלא בפניו לא, הכי קאמר: מדקאמר רב המנונא שאינה מעיזה פניה בפניו ומתירין אותה לכתחילה על סמך זה הוה לן למימר דשלא בפניו נמי אם נשאת מיהא לא תצא, ואהדר ליה דכיון דאיכא סהדי דמסייעי לה מעיזה ואפילו בפניו והילכך אפילו נשאת תצא.

סיפא: עד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה תרווייהו באשת איש קא מסהדי. ואם תאמר, אם כן חד מהני סהדי פסול הוא ולא מצטרפי תרווייהו בעדות זו שמעידין שהיא אשת איש, כדאמרינן (ב"ב לא, ב) גבי שתי כתי עדים המכחישות זו את זו דלא מצטרף חד מכת זו בהדי חד מכת האחרת בעדות אחת, תירץ בתוספות דהכא בדליכא הכחשה כגון שזרק לה גיטא זה אומר קרוב לה וזה אומר קרוב לו דעבידי למיטעי בה.

רב אשי אמר דאמרי עכשיו מת ועכשיו גרשה וכו', גירושין איכא לברורי דאמרינן לה אם איתא דהכי הוא אחוי גיטך. ואף על גב דטענה דקרעתו או שנאבד לה, כיון דאיכא תרי דמכחשי לה חיישינן לה, אבל שלא במקום הכחשה אף על גב דאמרינן עכשיו גרשה ואמרינן אחוי גיטך ואמרה נאבד או שנקרע לא חיישינן לה. ובתרי ותרי נמי היכא דליכא לברורי, כגון דאמרי עדים אלו זה כמה גרשה ואלו אומרים לא גרשה, אף על גב דליתיה גיטא בידה מהימנא, דאין כאן הוכחה כלל דמשקרא, דזמן מרובה לא נטרא ליה לגיטא.

דף כג - א

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא. אם תאמר, מאי קושיא לימא ליה הכא והכא אוקי אתתא אחזקתה, רישא אוקמא בחזקת פנויה, סיפא אוקי בחזקת אשת איש. הא לא קשיא, דלמאן דאית ליה תרי ותרי סיפקא דאורייתא לא מוקמינן להו אחזקתייהו, ואפילו קיימא לן כמאן דאית ליה ספיקא דרבנן איכא למימר דלתרוצי אף למאן דאמר ספיקא דאורייתא קא אתי וכן שיטת התלמוד בכל מקום לארווחי ולתרוצי מתניתין, ומתניתא אליבא דכולהו תנאי ואמוראי כל היכא דאיכא

לשנויי ולאוקמי. ועוד יש לי לתרוצי בענין אחר וכבר הארכתני בו בקידושין פרק האומר (סו, א) בסיעתא דשמיא, ושם פירשתי מפני מה לא העמידה רב אשי גם לזאת דאמרינן עכשיו קדשה ועכשיו גרשה, כמו שתירץ בההיא דרבי יוחנן, כגון דאמרי עכשיו מת ועכשיו גרשה.

הא דאמר רב פפא עד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה תרווייהו בפנויה קא מסהדי, והאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד. קשיא לן למה לו למימר תרווייהו בפנויה קא מסהדי והאי דקאמר נתקדשה הוה ליה חד, דמשמע דאי לאו האי דקאמר לא נתקדשה אסרינן לה אפומא דהאי דקאמר נתקדשה, ואמאי והא עד אחד בקידושין לא כלום הוא כדאיתא בקידושין פרק האומר (סה, ב) ולא שנא נתקדשה בפני אחד ולא שנא אמר אחד נתקדשה בפני שנים דאין דבר שבערוה פחות משנים.

ותירץ הרמב"ן נ"ר, דרב פפא דאמרה הכא סבר לה התם שהמקדש בעד אחד חוששין לקידושין ולית להו בקידושין אין דבר שבערוה פחות משנים, לפיכך צרי להכחשתו של שני, ומכל מקום, באשה שותקת או שאמרה איני יודעת אם קרוב לי או קרוב לה, אבל במכחישתו דכולי עלמא עד אחד בהכחשה לאו כלום הוא כדאיתא התם גבי חבלה. ולפי תירוץ זה גרסינן התם בקידושין רב פפא, ולא גרסינן רב פפי כמו שכתוב בספרים.

וזו שעמדה ונשאת אינה מכחישה, דאם כן אפילו לכתחלה נמי תנשא, אלא באומרת איני יודעת ומתוך כך עמדה ונשאת, ועם כל זה לא נתיישב לשון תרווייהו בפנויה קא מסהדי דלמה אנו צריכין לעדותן בפנויה דמסתמא בחזקת פנויה קיימא, ולא הויא ליה למימר אלא עד אומר נתקדשה ועד אומר לא נתקדשה האי דקאמר נתקדשה הוה ליה עד אחד בהכחשה ועד אחד בהכחשה לאו כלום הוא.

ושמא נאמר דלאו דווקא הכא אלא דבסיפא אצטריך ליה נמי נקט ליה נמי ברישא, וקשיא לן לרב פפא, כיון דבהכחשה הוא ועד אחד בהכחשה לאו כלום הוא אמאי לא תנשא. ויש לומר, דהכא נמי כשזרק לה נמי קדושיה, זה אומר קרוב ליה וזה אומר קרוב לה, אי נמי יש לומר, דרב פפא הבעל חושש לעצמו קאמר, דתנן (כריתות יא, ב): עד אומר אכל חלב, ועד אומר לא אכל מביא אשם תלוי. והראשון נראה עיקר, דלפי תירוץ זה האחרון אם כן אף אם נשאת הוה לן למימר תצא. ואי נמי יש לומר, דמשום לזות שפתים הרחק ממך קאמר לא תנשא, אבל אם נשאת לא תצא משום לזות שפתים.

אבל גירושין אם איתא דאיגרשא קלא אית לה למילתא קמ"ל דעבידי אינשי דמגרשי בצינעא. וקשיא לן, דמשמע דאי לאו טעמא דעבידי אינשי דמגרשי בצינעא אפילו נשאת תצא. וליתא, דהא אפילו אמרו שנים לא נתגרשה אם נשאת לא תצא דהא קיימא לן כרבנן ודרבי יוסי בר מנחם ליתא. ואיכא למימר, דהכא בשלא נשאת לאחד מעדיה, ואפילו הכי כיון דעבידי אינשי דמגרשה בצנעא לא תצא, ולא קאי עלה באשם תלוי.

לימא בדרב המנונא קא מיפלגי, דמאן דמתני לה ארישא אית ליה דרב המנונא. ולא למימר דרב המנונא אפילו שלא בפניו קאמר דשלא בפניו מעיזה היא, ומתניתין היא דקתני אם יש עדים שהיתה אשת איש אינה נאמנת דאלמא לא סמכינן עלה לינשא לכתחילה, ורב המנונא אפילו לינשא לכתחילה לא שרי לה. מכל מקום קשיא מתניתין, דהא קתני באו עדים ואחר כך נשאת תצא ולרב המנונא לא תצא, אלא הכי פירושא: מאן דמתני לה ארישא אית ליה דרב המנונא דלרב המנונא דאמר דבפניו אינה מעיזה.

וסמכינן אהאי חזקה אפילו לינשא לכתחילה, בדין הוא דאפילו שלא בפניו נמי היכא דנשאת לא תצא דכיון דאינה מעיזה בפני בעלה ודאי מיחש חיישא שמא יבא ולא תוכל להכחישו. ומיהו, באו עדים ואחר כך נשאת דאמרינן תצא היינו טעמא משום דעברה ארצון חכמים.

ופרקינן: דכולי עלמא אית להו דרב המנונא ומאן דמתני לה אסיפא סבר דכי איתמר דרב המנונא דאמר דאינה מעיזה בפניו. כלומר, אין סומכינן אחזקה זו אלא בפניו, אבל שלא בפניו כלל לא, דמעיזה היא עכשיו שלא בפניו, ואם יבא הבעל לאחר זמן כיון שהעיזה פניה תעיז ותעיז להעמיד דבריה, ומאן דמתני לה ארישא סבר אפילו שלא בפניו נמי אינה מעיזה לגמרי, דחוששת היא שמא יבא הבעל ואינה יכולה להכחישו ואם נשאת מיהא לא תצא, ולישנא דקאמר שלא בפניו נמי אינה מעיזה ולא קאמר ומר סבר כי איתמר דרב המנונא אפילו שלא בפניו מוכח נמי הכי דלכולי עלמא עיקר מימריה דלרב המנונא בפניו איתמר אבל שלא בפניו לא.

ולעיקר פסקא, קיימא לן כמאן דמתני לה אסיפא דבשבויה הקילו, אבל ארישא אפילו נשאת תצא וכן פסק ר"ח ז"ל, וכי אתמר דרב המנונא בפניו אבל שלא בפניו לא. ומכל מקום מיחש חיישינן להא דרב אושעיא באשת איש שפשטה ידה וקבלה קידושין מאחר שלא בפני בעלה וצריכא גט משניהם, ורב הונא נמי הכי אמר בגיטין בשילהי המגרש (פט, ב) דסבר

לה כרבי אושעיא דהכא שלא בפניו נמי אינה מעיזה כדאיתא התם. אבל רש"י ז"ל כתב שם דליתא דלרב הונא, וקיימא לן כרב המנונא ואפילו לכתחילה נמי תנשא, ולענין עיקר כתובה נמי מגבינן לה ממדרדש כתובה שכך כתב לה לכשתנשא לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אבל תוספות לא. ויש מי שאומר, דהא דרב המנונא לחומרא אתמר אבל להשיאה לא, וכבר הארכתני בזה בפרק התקבל בגיטין (סד, ב, ד"ה ולהוי) וביבמות בפרק האשה שלום (קטז, ב, ד"ה אלא) גמרא קטטה בינו לבינה בסייעתא דשמיא.

האי אמרה נשביתי וטהורה אני והאי אמרה נשביתי וטהורה אני. וזה שהוצרכו להעמיד שבאי בחוץ ולא העידה כל אחת על חברתה כמתניתין (בע"ב) דקתני בזמן שהיו מעידות זו לזו הרי אלו נאמנות, שמא לא היתה דעתן זו על זו ואינן רוצות להעיד שקר.

אמרו לו לרבי חנינא והא איכא עדים במדינת הים. כלומר, שיצא קול בעיר שיש עדים בכך במדינת הים, אבל מיחש בלא קול לומר שנחוש מעצמינו שמא יש עדים במדינת הים בכי האי גוונא לעולם לא חיישינן, דאם כן בטלית כולה מתניתין דקתני אשת איש הייתי וגרושה אני ונשביתי וטהורה אני, אלא על כרחין שיצא להן קול בעיר בכך ולפיכך הקשו לו מפני מה לא חש לקול, ואהדר להו, השתא מיהא לא איתניהו, עדים בצד אסתן ותאסר.

ודוקא בשבויה משום דבשבויה הקילו משום דמנוולה נפשה לגבי שבאי, אבל בעלמא חיישינן לקול הזה שאומר שיש עדים במדינת הים שיודעין באיסורו של דבר וכדאמרינן בפרק קמא דקידושין (יב, א) גבי ההוא דקידש באבנא דכוחלא, ובפרק נוחלין (ב"ב קלה, א) גבי ההוא דמוחזק לן דלית ליה אחי כו'.

טעמא דלא אתו עדים הא אתו עדים מיתסרא והאמר שמואל כיון שהתירוה לינשא אף על פי שלא נשאת. ואסקה רב אשי עדי טומאה **אתמר.** ואם תאמר, היכי הוה סלקא דעתן דעדי שביה איתמר, דאם כן, היכי שרי להו רבי חנינא, והא לבסוף עלו שבויינהו קמיה ומאי קאמר השתא מיהא ליתנהו. ויש לומר, משום שבאין דאיתנהו קמאין לא הוה אסרי להו דגויים נינהו ואין עדות לגוי. ואם תאמר, מאי טעמא אוקימנהי אבראי, וכי תימא דטען וסברן דאפילו שבאי גופיה מהימן למשרינהו והא אמרינן דבנן מוריין נינהו למימרא דשפיר עבידי. ויש לומר, דבנן מוריין ולא כצורבא מרבנן נינהו דבהא טעו, ודקארו להו בנן

מוריין דאפילו מאי דסברן דגוי מהימן שפיר עבדו דאוקימנהו אבראי, כי היכי דליהמנינהו משום הפה שאסר הפה שהתיר. ואם תאמר ומה לנו ולעדוהו של גוי שעדיין ברשותו הן אנן סהדי שנשבו שהרי עדיין שביות ועומדות הן, מסתברא דמשום שהן שביות עכשיו בפנינו אין אוסרין אותן דמשעה שנתברר לנו שהם שביות משם ואילך לא נטמאו, ואנן סהדי בכך, דאי אמרת כיון דשביות ועומדות בפנינו נאמין את הגוי שנשבו בידו מכבר זה משום עדותו של גוי אתה נוגע בו ואין עדות לגוי ונאמנות הן לומר עכשיו נשבינו וטהורות אנו, ואסיקנא דלאו משום עידי שביה קאמרי אלא עידי טומאה איתמר.

דף כג - ב

אמר מר, אני טהורה וחברתי טמאה אינה נאמנת היכי דמי וכו'. אבל רישא דקתני אני טמאה וחברתי טהורה נאמנת לא הוה קשיא ליה בגויה מידי, השתא דההיא בין דאיכא עדים שנשבו בין דליכא עדים מצית מוקמת ליה. אבל במסקנא דמוקמינן לה לברייתא כולה דאיכא עדים שנשבו ואיכא עד אחד דקא אפיק התם איכא לאקשוויי נמי רישא היכי דמי ולברורה כדמברר לה, אילימא דליכא עדים מעצמה אמאי לא מהימנא דהא הפה דאסר הפה שהתיר הוא, אלא פשיטא דאיכא עדים שנשבו ומשום הכי לא מהימנא מעצמה ואחברתה איכא למימר דאינה נאמנת דקתני לא קאי אחברתה דחברתה לאו משום נאמנותה הוא דמטמינן לה אלא משום עדים, ולא קתני אינה נאמנת אלא מעצמה שהיא צריכא נאמנותא.

אימא מציעתא אני וחברתי טמאה נאמנת על עצמה ואינה נאמנת על חברתה, ואי דאיכא עדים אמאי לא מהימנא. ולישנא דקאמר נאמנת ואינה נאמנת לאו דוקא, דהא הכא לאו משום נאמנותה היא דמטמו לה לעצמה אלא משום עדים, ואחברתה נמי דאמרינן אמאי לא מהימנא לאו דוקא, דאי משום נאמנותא לא ארייא, דהא עד אחד לטמאה אינו נאמן, והיינו דכי אוקימנא לה בדאיכא עדים אתרצה לה דמדינא אחברתה לא

מהימנא, אלא משמע לה נאמנת ואינה נאמנת עושין כמה שאמרה אין עושין כמה שאמרה, כן נראה לי.

עוד יש לי לומר, דאינה נאמנת משמע דאין בדבריה כלום, דאילו בא לאחר מכאן עד אחד ואמר טהורה נאמן, ולפיכך אקשינן אמאי נהמנא לבטל דברי עד טהרה שבא לאחריה דהוה עד אחד בהכחשה, וזה כפירוש אחד מן הדעות שאני כותב בסמוך דאפילו בשבויה עד אחד בהכחשה אינו כלום.

ואמר לה עד את טהורה וחברתך טמאה איהי שויתא נפשה חתיכה דאיסורא חבירתא משתריא אפומה דידה. כלומר, משום דעולא דאמר כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים, ועד טהרה הימנה רבנן כשנים, והאי דקאמר טמאה הוה ליה חד ואין דבריו של אחד במקום שנים. ואם תאמר, והא דאמרינן בסוטה פרק מי שקנא (לא, ב), דלא אמר עולא אלא כשבאו בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא, אלא הוה ליה עד אחד בהכחשה ולא כלום הוא, ואיתא נמי ביבמות פרק האשה שלום (ק"ז, ב) דתנן התם, עד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת הרי זו לא תנשא ואף על גב דהאי דקאמר מת המנוה רבנן כדעולא, ואיכא למימר דהכא בשבאו בזה אחר זה, ואחר שהתירוה על פי חברתה בא העד והעיד עליה שהיא טמאה, ומציעתא דקתני אני טהורה וחברתי טמאה ואתא עד אחד ואמר את טמאה וחברתיך טהורה, ואמרינן חברתה משתריא אפומא דעד, בדאתא עד מעיקרא ואמר חברתה טהורה, וברייתא לצדדין קתני רישא כשבאה היא תחלה ומציעתא כשבא העד תחלה, ולעולם דאתא עד טהרה תחלה ואמר לה עד את טמאה וחברתך טהורה, לאו דוקא אמר לה, דמשמע דהיא באה תחלה. אי נמי איכא למימר, כפשטה, דאמרה היא תחילה ואפילו הכי עד טהרה הבא באחרונה נאמן, ומקולי שבויה שנו כאן, דאף על גב דבעלמא לא מהימן בשבויה הקילו.

האי תו למה לי היינו רישא. נראה לי דרישא קאמר, דאני טמאה וחברתי טהורה, ואף על גב דבההיא משתריא חברתה אפומא דידה והכא משתריא אפומא דעד, שפיר קאמר דהיינו דרישא מכל שכן, דהשתא התם מישתריא אפומא דחברתה ואף על גב מפיד, הכא דמישתריא אפומא לא כל שכן. הא דקרי לה הכא רישא ולקמן קרי לה רישא, אבל אידך דהוויא סיפא דסיפא קרי לה לרישא רישא דרישא, ורשיי ז"ל לא פירש

כן.

דף כד - א

אני כהן וחברי כהן נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה. פירש רש"י ז"ל, אשה מיוחסת. איכא למידק, אף להשיאו אמאי לא, והרי לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין, כדאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קידושין עו, א-ב) גבי הנושא אשת כהנת צריך לבדוק אחריה ארבעה אמהות, ותבדוק נמי איהי בדידיה, ומהדרינן לא הוזהרו כשרות לינשא לפסולין, כלומר, לפסולי כהונה, ולפסולי קהל כממזרי ונתיני לא חיישינן, שכל המשפחות בחזקת כשרות הן, ועוד, דישראל מכירין ממזרין שביניהם, וכל מאן דאתא ואמר ישראל כשר אני אין בודקין אחריו לרבנן דאמרי בקידושין (שם), כל המשפחות בחזקת כשרות הן וקיימא לן כותייהו, ואמרינן נמי ביבמות פרק החולץ (מה, א) גבי גוי ועבד הבא על בת ישראל, ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה זיל גלי או נסיב בת מינדך, אלמא במקום שאין מכירין אותו משיאין לו אשה מכל מקום, ואין מצריכין אותו ראייה שאינו פסול מפסולי קהל. וההיא דאמרינן בפרק החולץ (מו, ב) גוי שבא ואמר גר אני צריך לביא ראייה, ההיא במוחזק לן דגוי הוה אלא שבא עכשיו לומר שנתגייר, הא באיניש דעלמא דאתא ואמר ישראל אני נאמן לכל דבר, וכדאמרינן בפסחים (ג), (ב) ההוא גוי דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אלמא מסתמא מחזקינן ליה בישראל, ומעשים בכל יום משיאין נשים לכל אדם בכל מקום בחזקת שהוא ישראל וכשר.

ויש לומר, דברייתא זו אתיא כרבי מאיר, דאמר כל המשפחות בחזקת פסולין הן עד שיודע לך שזה כשר כדאיתא בפרק עשרה יוחסין (קידושין עו, ב).

ור"ת ז"ל כתב בספר הישר (סי' ל, סי' נ"ח, והו"ד בתוס'): דלהשיאו אשה לאו דוקא, אלא כלומר אינו נאמן ליוחסין, ולומר שאין כהן שהוא בדוק נושא בו, וכן משפחות הבודקות כגון של מזבח ודוכן וסנהדרין כדי שלא תהא משפחתם עיסה. ויש כיוצא בה שלא דקדקו בלשון, כאותה ששנינו בפרק קמא דמכילתין (יג, א), אבל עדות אשה בבתה הולד שתוקי, ובתה לאו דוקא אלא וולדה בין זכר בין נקבה, הכא נמי להשיאו אשה לאו

דוקא אלא ליחס זרעו בכהונה קאמר, והוא הדין דהוה מצי למיתני ואין נאמן לעבודה, אלא חדא דאית בה כולהו נקט. ודעת ר"ת ז"ל: שאין בודק אלא או משום עבודה או להכשיר זרעו לכך, אבל אילו לא רצה לבדוק נושא ואינו בודק בישראל.

למימרא מאי דר' יהודה חייש לגומלין ורבנן לא חיישינן לגומלין, והא איפכא שמעינן להו דתנן החמרין כו'. אבל מתניתין דשתי נשים שנשבו (לעיל כג, ב) לא קשיא לן לר' יהודה, אף על גב דאיכא למיחש בהו לגומלין, כדאמרין לעיל בשתי נשים ואפילו הכי לא חיישינן, ומשמע דליכא מאן דפליג בה, דרבי יהודה ודאי בנשים שנשבו לאו משום דלא חייש בהו לגומלין הוא, אלא משום דקסבר דשבויה זו בקדושתה קיימא, דמפני שמיעך לה ערבי בין דדיה לא פסלה מן הכהונה, ואפילו חדא נמי משתריא אפומא דידה כדאיתא לקמן בפרק נערות (להלן לו, ב). והא נמי דרמי מדרבנן דמתניתין דהחמרין לרבנן דברייתא, ולא רמי מינה לרבנן דמתניתין, משום דניחא ליה למרמי לרבנן ולרבי יהודה, ואילו רמה ליה אמתניתין לא הוה מצי למרמי אלא ארבנן בלחוד.

דף כד - ב

ואי בעית אימא רבי יהודה ורבנן במעלין מתרומה ליוחסין קא מפלגי. כלומר, וכולהו סבירא להו דלא חיישינן לגומלין, ומכל מקום מתניתין דהחמרין לדרבנן בשכלי אומנותו בידו הוא, דבהא רבנן לחומרא ורבי יהודה לקולא, דאפילו בכי הא לא חייש לגומלין, ושאני התם דבדמאי הקלו. וקשיא לי, לרבנן דחיישי לגומלין בשכלי אומנותו בידו, וכי יש לך כלי אומנות גדול ממתניתין דשתי נשים ושני אנשים שזה אומר אני כהן וחברי כהן וזה אומר אני כהן וחברתי כהן, וכן שתי נשים שנשבו זאת אומרת אני וחברתי טהורות וזאת אומרת כן. ויש לומר, דלא קרו רבנן כלי אומנותו בידו אלא כשהתועלת שהן רוצין להועיל בו בפנינו, דהשתא איכא חששא יתירא בזה שנושא כלי אומנות שמראה שרוצה למכור פירותיו, אבל זה אומר אני כהן וחברי כהן השתא מאי נפקא להו מינה והא אין כאן תרומה בפנינו שנחוש שעליה נתנו עיניהם ליטלה, וכן שתי

נשים מה איכפת להן עכשו התהיינה הלילה לאיש ולכהן, ואי משום מה שעתיד להעיד שקר עכשיו על מה שאיפשר שלא יעלה בידם לא חיישינן, ולפי זה אם בשעת מעשה אמרו אין שומעין להן, כן נראה לי.

לא צריכה דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי מפלוני וכו'. ומסתברא דבכי הא הוא דמבעיא להו, אבל אם כתבו בו העדים איך פלוני כהן לוח מפלוני מנה, כדרך שאנו כותבין מעלין על פיהם, דעדים בכי הא מסתמא אכולה מילתא מסהדי, ועד דמוחזק להו דכהן הוא לא כתבי הכין. אבל כשהוא כותב על עצמו אני פלוני כהן והן חתמו מלמטה, איכא למימר שהן לא חתמו אלא על עיקרן של דברים שהיא המנה שבשטר, ולא היה להם לחקור זה שקורא עצמו כהן אם הוא כהן אם לאו, כיון שאינו צריך לעיקר המלוה, דבין כהן בין אינו כהן מנה לוח זה מזה ודי להם בכך. ואיכא למימר דאכולה מילתא נמי מסהדי, ופליגי בה רב הונא ורב חסדא חד אמר מעלין דאכולה מילתא מסהדי, וחד אמר אין מעלין דלאו אכולה מילתא קא מסהדי.

ולמאן דאמר לאו אכולה מילתא קא מסהדי, לא דמי לעורר על השדה ועשאה אחד סימן לאחר והוא חתום עליה בעד דאיבד את זכותו (לקמן קט, א). כדאיתא בירושלמי (במסכתין פי"ג ה"ו), דאלמא אכולה מילתא קא מסהדי, דשאני התם, דכיון שהוא עצמו עורר עליה ולפי דבריו גזולה היא ביד זה לא היה לו לחתום בשטר שנקראת בו על שמו בשקר, אבל אלו שאינן יודעין שהוא שקר, אלא שהדבר להן בספק לא היה להן לחקור כיון שאין זה עיקרו של עדות, ותדע לך, דאף בשדה כן, דאלו עשאה אחר סימן לאחד ועדים חתומים עליה לא איבד זה את זכותו, וטעמא כדאמרן, דכיון שאין זה עיקרו של עדות אין להם לעדים לחקור אם שדה זו של זה או של אחרים.

ולמאן דאמר אכולה מילתא קא מסהדי לא דמי לעשאה אחר סימן לאחר ועדים חתומים על שדה מקח דלא אבד זה את זכותו, דהתם כיון שאלו רואין שדה זו מוחזק ביד זה מה להן להחזיק אותו בחזקת שאינו שלו. ועוד, דאחזוקי אינשי דגזלני לא מחזקינן. אבל זה שקורא עצמו כהן אם לא שהעדים יודעין בו שהוא כהן לא היו חותמין עליו, דדילמא נפיק מיניה חורבא דילמא אינו כהן ואסוקי הוא דאסיק שמיה כהן, וכי מפיק עליה האי שטריה אמר לאו אנא ניהו, דלאו כהן אנא. אי נמי, דילמא איכא יוסף בן שמעון אחרינא, וכתב האי כהן כדאמרינן בבבא בתרא (קעב, א) כיצד יעשדו אם היה אחד מהן כהן יכתוב כהן, ושמא סמכו אלו

על זה, וכיון שכן נמצא כהן מעיקרו של עדות, והילכך אכולה מילתא קא מסהדי. וזו היא מחלוקתן של רב הונא ורב חסדא. כן נראה לי.

אבל הרמב"ם ז"ל, נראה שדעתו לומר דבין כך ובין כך אמרינן לאו אכולה מילתא קא מסהדו, שכך כתב, וזה לשונו (איסו"ב פ"כ ה"ט): אין מעלין משטרות לכהונה, כיצד, הרי שכתב בשטר פלוני כהן לזה מפלוני והלוהו כך וכך ועדים מלמטה אין מחזיקין כהן זה שיהא מיוחס שמא לא העידו אלא על המלוה. עד כאן.

איבעיא להו מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין. כלומר, אם תמצא לומר מעלין אף היא צריכה שנים, ועד שלא מעידין עליו שנים אינו נושא את כפיו, וכדאמרינן בתרומה דלרבי יהודה דאית ליה מעלין מתרומה ליוחסין אין מעלין אותו לתרומה על פי עד אחד. ואם תמצא לומר אין מעלין נשיאות כפים אינו צריך אלא עד אחד ככל שאר איסורין דעד אחד מהימן, אבל ליוחסין שנים בעידן, והא דאמרינן הני מילי תרומה דעון מיתה, הכי קאמר: כיון שהיא חמורה כל כך דין הוא שנעלה ממנה ליוחסין, וכיון שמעלין ממנה ליוחסין דין הוא שאף היא תיבעי שנים.

כיון דפרסי ידיהו אתי לאסוקינהו. כלומר, ומאי ויגאלו מן הכהונה (עזרא ב, סא). ופרקינן **דשאני התם דריע חזקיהו.** דכיון דחזו דאכלי בקדשי הגבול, ובקדשי קדשים גופייהו לא מסקי להו משום האי קלא דנפיק עלייהו, משום דריע חזקיהו דבמקום שנוהגים קדשי הגבול וקדשי קדשים מקדשי הגבול בלחוד אכלי ובקדשי קדשים לא אכלי. והא דחייש רבי יהודה במתניתין דדלמא אתי לאפוקי מתרומה ליוחסין, היינו בזמן הזה דליכא קדשי קדשים ולא ריע חזקיהו.

דף כה - א

אלא מאי גדולה חזקה. בעיא דתלמודא הוא דקא בעי אעיקר מילתא דאמר רבי יוסי גדולה חזקה, ולאן אקשווי קא מקשי למאי דפרקינן השתא. דאף למאי דסבירא ליה לרבא דאין מעלין בעלמא מנשיאות כפים ליוחסין, הכי נמי קא קשיא ליה מאי גדולה חזקה.

ופירש רש"י ז"ל: מאי גדולה חזקה למה לנו להשבית חזקתיה מה יש לחוש לבטלם, ופרקינן משום דגדולה חזקה העלום מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא, ואי בעית אימא, לא קשיא למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, דהכא בתרומה דרבנן אכול בתרומה דאורייתא לא אכול, וכי מסקינן מתרומה ליוחסין הני מילי מתרומה דאורייתא אבל מתרומה דרבנן לא. ואלא מאי גדולה חזקה, דאף על גב דאיכא למגזדר משום תרומה דאורייתא, לא גזרינן.

ואינו מחוור לי, דאי האי איבעית אימא לפרוקי מאי דאקשינן למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, לעיל הוה ליה למימר ליה ולא לאפסוקי בנתיים אלא מאי גדולה חזקה, ועוד, דאם כן רב נחמן בר יצחק אמרה, מדקאמר ואי אימא רבא אמריה ולפרוקיה מאי דאמר רב נחמן בר יצחק מאי איבעית אימא דקאמר דמאי פריק רבא מעיקרא דילמא השתא אי בעית אימא, אלא רב נחמן בר יצחק אמריה, ואי אפשר, דאם כן הפך דבריו הוא זה.

ויש מי שפירש, דהכי קשיא ליה מאי גדולה חזקה, אי אמרת בשלמא אין מעלין ליוחסין לא מנשיאות כפים ולא מתרומה היינו דגדולה חזקה דמוקמין להו בחזקתייהו, אלא אי אמרת מעלין אי הכי בבבל היתה להם חזקה גדולה והיו ראויים לעלות ממנה ליוחסין וכי אסקינהו עזרא לארץ ישראל לאו עלויי מעלינהו, דאדרבה גרועי מגרע חזקייהו, דאמר דלא ליכלו בקדשי קדשים, ומתוך כך לא היו מעלין אותן ליוחסין, אם כן, מאי גדולה חזקה והאיך אנו למדין מכאן שגדולה חזקה, אדרבה מכאן נראה שאינה גדולה ובכל מקום שיש לחוש אין הולכין אחר חזקה. ופרקינן, אין הכי נמי דגריעא דלא מסקינן ליוחסין ועדיפא דאכלי בתרומה, ואף על גב דאיכא למיגזר אטו דאורייתא.

ונראה לי לפרש, אלא מאי גדולה חזקה כיון דאמרת דהכא ריע חזקתיהו, דהא אין לשון זה אלא בזמן שאנו מעלין אותן ממה שהיו מתוך חזקתם, או שאנו מחזיקים אותן במה שהיו אף על פי שיש בהן לחוש עכשיו לדבר שלא היה לנו לחוש למפרע, ואלו לא העלינו אותן, אלא למה שהיו מוזקין בהן בבבל, דהיינו תרומה דרבנן דהכי משמע לכאורה מאי דקאמר במה הייתם אוכלין בקדשי הגבול אף כאן בקדשי הגבול, כלומר, דוקא במה שאכלתם תאכלו דהיינו תרומה דרבנן אבל תרומה דאורייתא לא. ובאכילת תרומה ליכא למיחש למידי, דהא אין מעלין ממנו ליוחסין לכולי עלמא דהא אמרת דהכא ריע חזקיהו. ומשני, גדולה חזקה דהעלום

מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא. איבעית אימא, לעולם אימא לך שלא העולם כלל דהשתא נמי לא אכלו אלא בתרומה דרבנן. ולעולם אין לחוש לאכילתם כלל, דאפילו למאן דאמר מעלין הכא אין מעלין דמתרומה דרבנן אין מעלין ליוחסין, ואפילו הכי איכא למימר דהיינו גדולה חזקה, דאף על גב דאיכא למיגזר משום תרומה דאורייתא, לא גזרינן מפני שהחזקו בה מעיקרא.

ת"ש חזקה לכהונה נשיאות כפים בבבל ואכילת חלה וכו'. קתני מיהא נשיאות כפים מאי לאו, ליוחסין, לא לתרומה. קשיא לן, מכל מקום, תפשוט בעיין למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין דאף מנשיאות כפים מעלין ליוחסין, דכיון שאתה מעלהו לתרומה הא אתית להעלותו ממנה ליוחסין, יש לומר, דאין הכי נמי, למאן דאמר מעלין מתרומה ליוחסין איפשיטא לך בעיין, והא דדחינן לא לתרומה, הכי קאמר: ועדיין תיבעי לך למאן דאמר אין מעלין.

אבל לא חלוק גרנות. פירש רש"י ז"ל: דקסבר האי תנא דכבוש יחיד לאו שמייה כבוש, הלכך תרומה דידהו לאו דאורייתא. ואף על גב דמסיקין מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא, התם הוא דכיון דבזמן שבית המקדש קיים הוי דאורייתא השתא נמי חמירא להו, וכיון דיהבי ליה תרומה אף איתחזק לחלה, מיהא אף על גב דהויא כאורייתא, דתרומה נמי חמירא להו כדמעיקרא, אבל תרומה בסוריא דאפילו בפני הבית אינה אלא של דבריהם לא חמירא להו ולא הויא חזקה לחלה דמדאורייתא.

רשב"ג אומר אף אלכסנדריא של מצרים בראשונה מפני שבתי דינין קבועים שם. ואם תאמר מאי נפקא לן מינה מאי דהוה הוה. יש לומר, אשמעינן רשב"ג דאי איכא דוכתא דקביעי בי דינא האידנא נשיאות כפים חזקה (הרמב"ן).

א"ל רבי יוחנן ואם אין שם גורן בטלה כהונה. כלומר במקום שאין שם בית דין, שאין נשיאות כפים חזקה, ובעיירות שאין חילוק מתנות חזקה (לעיל עא).

תניא הרי שבא ואמר בני זה כהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה דברי רבי. איכא למידק, מהא דתנן בפרק עשרה יוחסין (קידושין עט, ב), מי שיצא הוא ואשתו למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו, ואמר אשה שיצתה עמי למדינת הים הרי היא זו ואלו בניה, אין צריך להביא ראיה לא על האשה ולא על הבנים. ואוקימנא לה בגמרא בקטנים וכרוכים אחריה, אבל גדולים אי נמי קטנים ואין כרוכים אחריה צריך להביא ראיה על הבנים. ואתמר עלה בגמרא, אמר רבי שמעון בן לקיש לא שאנו אלא בקדשי הגבול אבל ליוחסין לא, כלומר, אף בכרוכין אחריה, אלמא אף בקדשי הגבול שאינן כרוכין אחריה אינו נאמן, ואיכא למימר דר"ל כרבי חייא דאמר הכא אם אי אתה מאמינו להשיאו אשה אל תאמינו להאכילו בתרומה, ורבי יוחנן כרבי.

והא דאמר התם רבי יוחנן אמר אפילו ליוחסין, לאו למימרא דבין ליוחסין בין לאכילת קדשי גבול בעינן כרוכין, אלא הכי קאמר: בכרוכין אחריה אף ליוחסין סגי, אבל לקדשי הגבול אף כשאין כרוכין איהו מהימן.

אמר רבי חייא אם אתה מאמינו להאכילו תרומה האמינו להשיאו אשה ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה אל תאמינו להאכילו בתרומה. ואם תאמר, ומאי קושיא ומי לא מודה רבי חייא בעד אחד שהוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה. יש לומר, דרבי חייא כרבי יהודה סבירא ליה דמעלין מתרומה ליוחסין, וכשאתה מעלו לתרומה כאלו אתה מעלה ליוחסין. אלא אכתי לא ניחא דהא טעמא דרבי חייא, משום דאב קרוב הוא אצל בנו, דהא א' מהימן כדאמרינן בסמוך, ורבי חייא מאי שנא בן דלא קרוב הוא אצל אביו, משמע דאחר מהימן, דילמא לית ליה דרבי יהודה דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, וכיון שכן הדרא קושיא לדוכתא מאי קשיא אם אתה מאמינו להאכילו בתרומה האמינו להשיאו אשה. ויש לומר, דהכי קאמר ליה רבי חייא: אב ודאי לאו מתורת עד אחד מהמנה ליה, דהא קרוב הוא אצל בנו, ולתרומה עד אחד כשר מיהא בעי, אלא מאי טעמא מהימנת ליה דסבירא לך דרחמנא הימניה דכתיב יכיר יכירנו לאחרים, וכשם שהוא נאמן לומר זה בני

ממזר כך נאמן לומר בני זה וכהן הוא, אם כן אף להשיאו אשה האמנוהו ליה.

ואהדר ליה רבי משום מגו הוא דהימניה. הואיל ובידו הוא להאכילו בתרומה. ופירש רש"י ז"ל: הואיל ובידו ליתן לו תרומה. ואיכא למידק, דהא אין בידו להאכילו בתרומה חנם ולחלוק לו בבית הגרנות, ועכשיו בעידותו הוא מחלק לן בבית הגרנות. ועוד, הא תינח בעודו עמו אבל הלך בנו למדינת הים מאי איכא למימר, ומאי מגו איכא, ומיהו בזו יש לומר, דמכל מקום בידו להאכילו עכשיו ולהחזיקו באכילת תרומה, וכיון שהוא מאכילו עכשיו ומחזיקו בכך הוחזק לעולם, אלא דאכתי קשיא הד.

והרמב"ן נ"ר פירש שמועה זו ליישב את כולה: דהכא בלא ידע לן דבריה הוא כדקתני בני זה וכהן הוא, ומשום הכי סבירא ליה לר' דמגו דאיבעי אמר איש זה כהן הוא ומאמינים אותו להאכילו בתרומה, השתא נמי דקאמר בני הוא נאמן במגו, והיינו דקאמר הואיל ובידו להאכילו בתרומה כמעיד עליו סתם פלוני זה כהן הוא, אבל אינו נאמן להשיאו אשה דאפילו שתק ולא גלה לנו שהוא בנו לא היה נאמן עליו להשיאו אשה, ואפילו לכשיצטרף עם אחר אינו נאמן, דלעולם קאמר דאינו נאמן להשיאו אשה, ורבי חייא השיב כשם שאי אתה מאמינו להצטרף עם אחר אף על גב דאיכא מיגו, מתוך כך אל תאמינו להאכילו אף בתרומה, ואהדר ליה רבי דאני מאמינו להאכילו בתרומה משום מגו כדאמרן דהעדאת עד אחד אינה מתורת עדות גמורה, אלא כל שאנו מכירין ומדמין שהוא אמת, אבל אין בידו להשיאו אשה דכיון דשנים בעינא, אלמא עדות גמורה בעינא ואין תורת עדות משום נאמנות כדאמרין בבבא בתרא (קנט, א) אטו משה ואהרן משום דלא מהימנו אלא גזירת הכתוב, והילכך כאן אינו נאמן אף בצירוף אחר, אף על גב דאיכא האי מגו, דרחמנא פסליה.

והכי מוכח בירושלמי דגרסינן התם (בפרקין ה"ז, ע"ש) חד בר נש אתא לגבי רבי אמר ליה בני הוא זה וכהן הוא, אמר לו בנך הוא אלא שאינו כהן, אמר ליה רבי חייא רובה אם מאמינו את שהוא בנו תאמינו שהוא כהן וכו', אמר רבי אבין כן אמר ליה אם מאמינו את שהוא בנו תאמינו שהוא כהן אם אי את מאמינו שהוא כהן אל תאמינו שהוא בנו ויעשה כהרחק עדות ויהא נאמן עליו, כלומר, נאמין את האב משום מגו כאילו הוא רחוק, דהא אי בעי אמר רחוק אני ויהא נאמן. אמר לו בנו הוא, אלא שאני אומר בן גרושה ובן חלוצה הוא, כלומר, מכיון שאמר שהוא בנו

שוב אינו נאמן עליו, זה מוכיח כמו שפירש. אלא שבירושלמי הפכו הסברות דברי ר' דגמרין בשם ר' חייא ודר' חייא בשם ר'.

והשתא דאתית להכי ההיא דפרק עשרה יוחסין (קידושין עט, ב), דאוקימנא בכרוכין אחריה ולקדשי הגבול, בדאיכא סהדי דבריה הוא, הילכך הוא אינו נאמן עליהם, שהוא בן כשרה עד שיביא ראיה או בקטנים וכרוכין אחריה.

דף כו - א

בתר דקנסינהו עזרא. פירוש שקנס אותם לדעת רבי אלעזר בן עזריה שלא ליתן להם כלל, ולרבי עקיבא ליתן בין ללוי בין לכהן.

החולק בנכסי אביו עם אחיו הכהנים בבית דין אינו חזקה. כלומר, כשיצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חלוצה. כן נראה מדברי הראב"ד ז"ל. ואפשר דאפילו בסתם ובא ממדינת הים הוא ובניו דצריך להביא ראיה עליהם, ואף על פי שנתברר לנו שאלו כשרין, וזה לא הוחזק לנו אלא שראינוהו שחלק עם אחיו בתרומה, אין זו חזקה.

והאמר רבי יוחנן דברי הכל אין ערער פחות משנים. אמתניתין דהכא קאי, כלומר, דכולהו תנאי דמתניתין מודו דאין פחות משנים, ופלוגתא אחריתי הוא דפליגי, ובירושלמי (בפרקין ה"ח) על האי מתניתין איתיא להו.

הכי במאי עסקינן דמוחזק לן באבוה דהאי דכהן הוא ונפק עליה קלא דבן גרושה הוא ואחתיניה. פירוש: לאו הורדה גמורה קאמר אלא חוששין לו, והיינו דלכולי עלמא כי אתא עד אחד מפקינן ליה ולא חיישינן לזילותא, משום דחששא בעלמא הות, דקול לאו עוררין הוא, אלא משום דלא אתחזק הוא אפילו שעה אחת ככהן, ומן הרחם יצא שוברו עמו בקול חששו לה. והיינו דנקט דמוחזק לן באבוה דכהן הוא ולא נקט דמוחזק לן ביה דכהן הוא.

ואתא עד אחד ואסיקיניה. דטפי עדיף עד אחד וחזקת אביו מקול בעלמא.

דף כו - ב

ואתו תרי ואמרי ידענא ביה שבן גרושה ואחתינה. ודוקא בשנים, אבל בעד אחד לא, הואיל והוחזק בעד אחד שהחזיקו בחזקת אביו, ואתא עד אחד ואמר דכהן הוא, ולקמן מפרש אמאי נקט לה בכי האי גוונא, ולא נקט כגון דאתי תרי ואמרי דבן גרושה הוא ואתו תרי ואמרו דכהן מעליא הוא.

רשב"ג סבר אנן אחתיניה ואנן מסקינן ליה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן. וכתב רש"י ז"ל: ואי קשיא הא תרי ותרי נינהו ובלא זילותא היכי מסקינן ליה. ופריק ז"ל, אוקו תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה דכהן הוא, דכבר אסיקיניה, על פי עד אחד.

ויש מקשים לדבריו, שהרי לא הוחזק אלא על פי אלו, והרי הוא כעדות ולא כחזקה, וכיון שיש כאן כת אחרת שפוסלין אותו הרי אין כאן חזקה כלל. ואפילו באו אלו שהכשירוהו ראשונה, דהגע עצמך אילו באו שנים אחרים ואמרו איש פלוני זה כהן הוא והעלוהו על פיהם ובאו שנים אחרים ואמרו דבן גרושה הוא, מי אמרינן בכי האי גברא אחזקתיה, הא ודאי כיון דלא אתחזק אלא אפומייהו דהני, ואיכא אחריני דמכחשי להו לאו חזקה הוא, וכדאמרינן בפרק חזקת הבתים (ב"ב לא, ב), זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתי ואכלה שני חזקה, והאי איתיה סהדי דאכלה שני חזקה, ואוקמא רב נחמן לארעא בחזקת אבהתא, הדר איתיה היאך סהדי דאבהתיה ואמר רב נחמן אנן אחתיניה ואנן מסיקני לה ולזילותא דבי דינא לא חיישינן, ואם כדברי רש"י ז"ל, היכי מסקינן ליה, נימא ארעא היכא דקיימי לוקים, דהא אתחזק האי אפומא דהנהו קמאי דהמנינן להו ההיא שעתא אלמא חזקה דעל פי עדות כעדות עצמה ולא חזקה היא, ומסתברא דאי משום הא לא תיקשי עליה, דהתם לא שבקינן חזקה דאתחזק האי מעיקרא ואזלי בתר חזקה דאחזקינן ליה אנן לאידך אפומא דסהדי, אלא כיון

דאתו בי תרי אחריני דמסייעי לחזקה ראשונה, הני עדיפי, דחזקה ראשונה טפי עדיפא, הילכך מסקינן ליה דארעא בחזקת קמא תיקום. אלא מיהו מסתברא דכל חזקה הבאה מכלל עדות אינה חזקה, אלא כעדות עצמה היא, דאם אין כן אתה אומר כן בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו, דלכולי עלמא לגבי אותה עדות עדותן בטלה דבהדי סהדי שקרי למה לי, אם באו בזה אחר זה עדות הראשונה קיימת, והווי להו תרי ותרי והעמד דבר על חזקתו הראשונה שהחזק על פי שנים אלו שבאו תחלה, אבל טעמא דהכא משום חזקה דאבוה דהווי להו תרי ותרי, ואוקמה אחזקתיה דאבוה.

ומיהו, דווקא לתרומה דרבנן אבל לתרומה דאורייתא אי נמי לעבודה, לא. כמו שכתבתי בקידושין (סו, א), גבי ינאי, בין למאן דאמר תרי ותרי ספיקא דרבנן בין למאן דאמר ספיקא דאורייתא.

מתני': האשה שנחבשה בידי גוים על ידי ממונות מותרת לבעלה. כלומר: דמרתותי משום הפסד ממונן, ואין חוששין שמא בא עליה כדאיתא בפרק אין מעמידין (ע"ז כג, א), על ידי נפשות אסורות לבעלה דלא מרתתי, פירש רש"י ז"ל: באשת ישראל, ואפילו הכי על ידי נפשות אסורה, דכיון שנוהגים בה הפקר חוששין שמא נתרצית לאחד מהם.

ואינו נכון, דאילו באשת ישראל אין חוששין שמא נבעלת ברצון, דאם כן נאנסה ניחוש שמא נבעלה ברצון, דאטו הא דאמרינן בריש פרקין (לעיל ג, ב), ולדרוש להו דאונס בישראל משרא שרי מי צריכא שתהא צווחת מתחלה ועד סוף. ומיהו הכא איכא למימר, דכיון שתחלתה באונס אף על פי שסופה ברצון מותרת, דקיימא לן כרבה דאמר לקמן בפרק נערה שנתפתתה (נא, ב) כל שתחלתה באונס ובסוף היא אומרת הניחו לו שאלמלא נזקק לה היא שוכרתו מאי טעמא יצרה אלבשה, מכל מקום אם כדברי רש"י ז"ל, אפילו בצווחת מתחלתה ניחוש שמא נתרצית היא לו בשעת ביאה, שהרי אינה נבעלת בפנינו.

ועוד, הני נשי דגנבי גנבי דאמרינן בפרק נערה שנתפתתה (נא, ב) דשריין לגברייהו, ואמרינן והא קא חזי דהא קא מטיין להו גירי ופרקינן מחמת יראה. התם היכי שריאן והא ליכא משום הפסד ממון, וניחוש דילמא נתרצית לאחד מהן, וכן באסתר שעומדת בחיקו של אחשורוש וטובלת ושוכבת בחיקו של מרדכי, ליחוש שמא נתרצית לו, וכל שבויה נמי שהיא אשת ישראל היכי שרית לה לבעלה שמא נתרצית לשבאי, וההיא ודאי

משרא שרייא דהא תנן באשת ישראל אם תשתבאי איפרוקינד ואותיבנד
לי לאינתו.

ועוד דגרסינן בריש פרק אין מעמידין (ע"ז כב, ב) גבי אין מעמידין בהמה
בפונדקאות של גויים מפני שחשודין על הרביעה, ורמינהו, לוקחין מהן
בהמה לקרבן ואינו חושש לא משום רובע ולא משום נרבע. ופרקיה
רבינא, לא קשיא, הא לכתחילה הא דיעבד, ומנא תימרא דשנא לן בין
לכתחילה בין דיעבד, דתנן: לא תתיחד אשה עמהן. ורמינהו, האשה
שנחבשה על ידי גוים על ידי ממון מותרת לבעלה על ידי נפשות אסורה
לבעלה, אלא שמע מינה דשני לן בין לכתחילה בין דיעבד, ודחינא ממאי
דילמא לעולם אימא לן אפילו דיעבד נמי לא, והכא היינו טעמא דמתירא
משום הפסד ממונו. תדע, דקתני סיפא על ידי נפשות אסורה, ותו לא
מידי, אלמא כל מה שאינו מתירא משום הפסד ממונו אפילו ביחוד בלבד
אסורה לבעלה. ואי אפשר לומר כן באשת ישראל דשבויה, ונשי דגנבי
גנבי הרי נתיחדו ולא נאסרו.

אלא על כרחין מתניתין באשת כהן, וכמו שפירש ר"ח ז"ל, והגאונים ז"ל.
ואם תאמר, אם באשת כהן מאי אסורה לבעלה, לכולהו בהכי נמי
אסורה. יש לומר, רבותא קא משמע לן, דאף על גב דאית לה בעל, כיון
דעל ידי נפשות הוא לא מרתת. אי נמי, כיון דמפרש בגמרא על ידי נפשות
כגון נשי דגנבי, ואשתו של בן דינאי קא משמע לן דאף על גב שנתפסה על
ידי שבעלה נידון להריגה ולא מחמת עצמה, ואפילו הכי אין גוי זה מרתת
לפי שאין המלך מקפיד עליה ואין יראין לאנסה.

גמרא: על בת ישראל שהורהנה באשקלון, ורחקה בני המשפחה.
פירוש: אשת כהן היתה ועידיה מעידין עליה שלא נסתרה. פירוש: לא היו
עדים כשרין, דאם כן למה היו רוצין בני המשפחה להרחיקה, דעל כרחך
היה להם להאמין העדים, אלא בעבד ושפחה מעידין אותה היה, ולפיכך
היו בני המשפחה חוששין להם ואמרו להם חכמים דמשום מגו מיהא
היה להם להאמינה, ואם תאמר, ואכתי למה להם לחכמים לומר
שיאמינום משום מגו, הא מדינא מהימניה, ואף על פי שיש עדים
שהורהנה בדין שבויה. ויש לומר שהורהנה שאני, שאינשה מנוולת לפנינו
כל כך. ועוד, שדינן כך היה, דכיון שעבר זמן הלואתן היתה שלהם לגמרי
והילכך חוששין לה, אבל משום מגו מיהא נהמנין. וכדאמרין בסמוך
טעמא דעידיה מעידים וכו'.

דף כז - א

מאי לאו לא שנא הורהנה ולא שנא נחבשה, לא, הורהנה שאני. כלומר, ובהורהנה בעינן עדים ובלא עדים אסירא.

היכי דמי על ידי נפשות, אמר רב, כגון נשי דגנבי. כלומר, שאין המלך מקפיד על נשיהם. ולוי אמר, כגון אשתו של בן דינאי, כלומר: שהיה ליסטטים ומוכתב למלכות ונגמר דינו להריגה, דאז אין המלך מקפיד על אשתו, הא בנשי דגנבי לא, דמקפיד הוא על אשתו ויראין הם לאונסה, כיון שלא נתיחדה מדעת עצמה, מה שאין כן בנתייחדה מדעת עצמה.

בשעת שלום חביות פתוחות אסורות. אפילו בהנאה, סתומות מותרות אפילו בשתיה.

כאן בכרכום של אותה מלכות כאן בכרכום של מלכות אחרת. פירש רש"י ז"ל: מתניתין דע"ז (עא, א) בכרכום של אותה מלכות, דכיון שכבשה המלך למדינה מפקיד פקידיו לשמור אנשי העיר ולהוציא חיילותיו לפי שאינו רוצה לאבד ולהחריב עירו, ולפיכך אין להם פנאי לא לנסך ולא לבעול. ומתניתין דפרקין בכרכום של מלכות אחרת ששוטף את הכל, ואין המלך מקפיד על נשיהם ועל ממונם כי אם לשלול שלל ולהם יש פנאי לנסך ולבעול, ואקשינן וכרכום של אותה מלכות נמי אי אפשר דלא משתמיט חד מינייהו, כלומר: נשמט ונחבא אחד מן החיילות ונשאר שם, או שנכנס בחשאי ובעל, לפי שיצרן מתגבר, ואוקימנא במשמרות רואות זו את זו ושומרות שלא ישאר איש, ולא נכנס שם אדם, וכדמהדר לקרתא שושילתא וכלבא וגזא ואווא.

ואינו מחוור, חדא, דהא כיון שהמלך מקפיד עליהם האיך חוששין להן, והלא אף באשה שנחבשה על ידי גויים לא חששו אלא בנחבשה על ידי נפשות ובנגמר דינו להריגה כאשתו של בן דינאי, הא לאו הכי שריא, לפי שיראין מלאונסה מפני אימת המלך, כל שכן באלו שאינן נחבשות על ידיהן שאין חוששין להם, ועוד, דהיאך תולין להחמיר, והרי אמרינן לקמן (בסוגיין): דאם יש שם מחבואה אחת מצלת על כולן, דאלמא תולין בהן להקל, כל שכן באלו שכל העיר להן כמחבואה, מפני שאין אדם יכול

ליכנס שם אלא כגנב. ועוד קשיא לי, מאי קאמר בדמהדר לקרתא שולשילתא וכלבא, דהא תינח בעיר שהעיר במצור, כשכבשוה והכל נכנסין שם שולשילתא וכלבא ואוואזא מאי קא עבדי, ודוחק הוא לומר, בשכובשה אין מניחין ליכנס לה אלא מעט אנשים ידועים, והשאר אין נכנסים ואין חוששין לנכנסים.

ור"ח ז"ל פירש מתניתין: דהכא בכרכום של אותה מלכות שיש להם פנאי לנסך ולבעול שאין רודף אחריהם, ומתניתין דע"ז בכרכום של מלכות אחרת שבאו בגבולם ויש עליהם אימת אויב, ואינם אלא כליסטים שוטפים ועוברים ואין להם פנאי כלל לא לבעול ולא לנסך. ואקשינן, כרקום של אותה מלכות נמי נתלה להקל דאי אפשר דלא משתמטא חדא מנייהו, כלומר, מנשי העיר כשהאויב נכנס מצד זה הן בורחות מצד אחר, או בעוד המצור על העיר מתגנבות ובורחות מן העיר, והרי זה כמחבואה שמצלת על כולן. ומשני, כגון דמהדר לה למתא שושלתא, ולפיכך אי אפשר לברוח מהן.

וכן מפורש בירושלמי (בפירקין ה"ט), דגרסינן התם איזוהי כרכום רבי אבא בשם רבי חייא בר אשי כגון זוגין ושושלאות וכלבים ואוואזות ותרנגולין, ואטריגות מקיפות את העיר וכו', מעשה היה וברחה משם סומא אחת. היה שם פרצה אחת מצלת את הכל. ר' זעירא ר' אבא בר זבדא ר' יצחק חקולא בשם ר' יודן נשיא ובלבד כרקום של אותה מלכות, אבל כרקום של מלכות אחרת כלסטים הוא, כלומר: שאין לו פנאי לבעול לפי שהוא ירא ואינו יכול להתעכב לנסך או לבעול.

ומכל מקום לענין פסקא אנן כרב מרי קיי"ל דלא חלק בין כרקום לכרקום, וכאן וכאן אין להם פנאי לנסך ולבעול. אף על גב דלא הדרא למתא כלום, דשמא יש להן אימת הגייסות ואינן בורחות. ותדע לך דבפרק השוכר בע"ז (עא, א) רמי להו למתניתין אהדדי, מפרקינן להו כדרב מארי ולא חשו להם להני פירוקי אחריני דהכא, וכן נראית דעת הרי"ף ז"ל שהשמיט שני הסוגיות שבכאן ושבפרק השוכר ולא כתב אלא משנתינו כצורתה.

יש שם מחבואה אחת מצלת על כולן. ואפילו אינה מחזקת אלא אחת תלינן להקל, דאף על גב דאיבעיא לן ולא איפשטא ספיקא דרבנן היא ולהקל. וכן פסק רבינו אלפסי ז"ל, ואפילו אמרה לא נחבאתי ולא נטמאתי נאמנת דאמרינן מה לי לשקר אי בעי אמרה נחבאתי.

דף כז - ב

ורמנהו לא תתיחד עמו אלא בעדים אפילו עבד אפילו שפחה חוץ משפחתה מפני שלבה גס בה. ואם תאמר מי דמי התם מפני שלבו גס בה ואינה נמנעת מלהתעסק בדבר אחר בפניה, וכאלו נתיחד עמה כיחוד דמי, אבל הכא דמשום נאמנות הוא, שפחתה מנא לן דלא מהימנא, וכדמתרץ רב אשי בסמוך. ויש לומר, דקסבר האי מקשה דהא בהא תליא, דאף היא אינה משמשת בפני מי שרואה ומספרת דבריה בין שכנותיה, ואפילו בחקירה אינה מגלה, דכל בפני מי שמגלה כבפני הכל דמי.

דרב פפא מי לימא תנאי היא אמר לך רב פפא כי תניא ההיא במסיחה לפי תרומה. ואם תאמר, מאי דוחקיה דרב פפא לאוקומה בהכי, לישניה כדשני מתניתין עבד ושפחה נמי כעצמה דמי. תירץ הנגיד רב שמואל הלוי ז"ל, דשאני הכא כיון דנחת לפרק חוץ מהימנא ובעלה, אלמא תו ליכא דלא מהימנא, אבל במתניתין דקתני אין אדם נאמן על ידי עצמו, איכא לפרושי דכל שהוא כעצמו קאמר. ורשיי ז"ל פירש, דהכי קאמר: מי לימא תנאי היא, כלום הוא דחוק לומר אנא דאמרי במתניתא קמייתא. או יכול נמי לתרץ מתניתא בתרייתא נמי כותיה, ומכל מקום שפחתה כעצמה דמי והרי הוא בכלל חוץ מהימנא, דקתני בה, או תירוצא אחרינא, עד כאדן.

ואוקמה רב פפא במסיחה לפי תרומה. ואפילו הכי היא ובעלה אינן נאמנים, דדילמא אערומי קא מערמי להראות עצמן כמסיחין לפי תומן ואינו אלא מתכונין. ואם תאמר והא גבי תרומה מהמנין ליה במשיח לפי תומו ומאכילין אותו על פיו, כדאיתא לעיל (כה, ב), והעלהו רבי לכהונה על פיו. ויש לומר, דשאני הכא דכיון שהיתה כשרה מתחלה ועל ידי מקרה זה אתה בא לאוסרה על בעלה או מלינשא לכהונה, דילמא מיערמא ומשקרא, אבל בתרומה לא עביד איניש לשקורי ולמימר דרך הערמה שהוא כהן והוא אינו כהן. והראב"ד ז"ל תירץ, דשאני תרומה דאקילו בה טפי מיוחסין, וצריך עיון, דהא בשבויה הקלו טפי בכל מקום, וכאן נמי בתרומה לא הימנו לקטן ובשבויה מהימן.

ולענין פסק הלכה, כתב רבינו אלפסי ז"ל דשפחתה לא מהימנא כרב פפא. ונראה שהצריכו לפסוק כן, אף על גב דרב אשי בתרא הוא, דלרב פפא מסייעא ליה ברייתא קמייתא, דקתני בהדיה ולא עבדה ושפחתה, ואידך ברייתא הא מתרצא ליה במסיחה לפי תומה, ולרב אשי אית לן לדחויא לקמייתא ולאוקמה בתנאי. והראב"ד ז"ל פסק כרב אשי דהוא בתרא.

וכשהיא נכנסת נכנסת בראש בניה וכשהיא יוצאה יוצאה בראש בניה. בפני בניה מיהא מותרת להתייחד, דאף על פי שהן אינן נאמנים להעידה, היינו משום דאי אנסה שבאי אתי לשקורי, לפי שהוא שייך בבושתה ופגמה. אבל היא אינה מתעסקת בפניהם מדעתה דבושה היא מהן שאין לבה גס בהן, דכל שאינה בושה היא מלהתעסק בפניהן אינן מגלין כעבדה ושפחתה. ויש לך שאינן מגלין, ואף על פי כן בושה היא מלהתעסק בפניהם בבנה ובתה לפי שאין לבה גס בהן.

דף כח - א

והוא שיש גדול עמו. יש מפרשים דלא קאי אלא אזה כתב ידו של אבא, ובפלוניתא שיצאת בהינומא, אבל שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול ולאכול בתרומתו, אינו צריך לצירופו של גדול, שאם אתה אומר כן תיפוק משום גדול לבדו, דהא מעלין לכהונה על פי עד אחד. אבל הראב"ד ז"ל אוקמה אכולהו, ומתניתין דהכא רבי יהודה היא דאמר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד, וכדמוכח לקמן דמתניתין רבי יהודה היא, דאמרינן תנן כמאן דאמר אין חולקין תרומה לעבד בלא רבו, והיינו רבי יהודה, אלמא מתניתין רבי יהודה היא. ומיהו הני דלקמן דקתני בברייתא נאמן התינוק לומר משפחה זו טמאה ומשפחה זו טהורה וכו', הנהו אפילו לחודייהו בלא צירוף גדול מהימני, משום דהנהו קלא יתירא אית להו ומיפרסמא מלתא, ועבידא לאיגלויי ולא אתי לשקורי.

הימנוה רבנן בדרבנן. ודוקא בגודלן מה שראו בקטנם אבל בקטנן לא הימנוה, וקשיא לן, ומאי שנא מבדיקת חמץ דהימנוה אף בקטנן, כדגרסינן בפרק קמא דפסחים (ד, ב) הכל נאמנים על בדיקת חמץ ואפילו נשים ועבדים וקטנים, ואמרינן התם דכיון דבדיקת חמץ מדרבנן הימנוה

רבנן בדרבנן. יש לומר, דהתם שאני, דהא מוקמינן לה בדאמרי אנן בדקנוה, דכיון דאינהו גופייהו בדקי לה דייקי טפי, אבל הכא דלמא אמרי בדדמי. ואפילו לספרים דגרסי התם, כגון דאמרי בדיק ליה. איכא למימר, דכיון דבדיקת חמץ שכיחא בכל שנה וכלהו מתעסקין בה, אף תינוקות דייקי בה טפי אבל בדמיון כתיבות אי נמי, באשה היוצאת בהינומא, ודאי לא דייקי בה כולי האי, דבשמחה בעלמא תינוקות עסוקין, ולא דייקי בעיקר מילתא שפיר. כן נראה לי.

דף כח - ב

לטבול ולאכול בתרומתו בתרומה דרבנן. וא"ת והא אתי לאסוקי מתרומה דרבנן לתרומה דאורייתא. איכא למימר, בתרומות חוצה לארץ דליכא למיחש.

ושהיה חולק עמנו על הגורן, וליחוש דלמא עבד כהן הוא. ואם תאמר, אם כן הא דתניא (לעיל כה, א) חזקה לכהונה, נשיאות כפים וחלוק גרנות ליחוש דילמא עבד כהן הוא. ויש לומר, התם במוחזק בישראל אצלנו, אלא שאינו ידוע לנו אם כהן ואם חלל. ואם תאמר, הכא נמי ליחוש ליה הכי, כגון דמוחזק לן דאינו עבד. יש לומר, דלא אפשר לאוקומה בהכי, מדאיצטריך למתני רישא שהיה יוצא מבית הספר, כדאמרינן לעיל (בסוגיין) דלא קתני לה אלא לאפוקי שאינו עבד.

במקומו של רבי יוסי אין מעלין מתרומה ליוחסין. כלומר: משום הכי חולקין לעבד בלא רבו דליכא למיחש למידי. ואם תאמר, מכל מקום הא איכא למיגזר דלמא משחררו ואתו למיתן ליה בחזקת שהוא עבד כהן. יש לומר, כולי האי לא גזרי, דהא משחרר עבדו עובר בעשה (גיטין מ, א), וכדאמרינן לעיל דסמכינן אאסור לאדם שילמד לעבדו תורה, וליוצא בשן ועין דממילא, לא חיישי דלא שכיחא. ואם תאמר, אם כן היכי אקשינן לעיל וליחוש דלמא עבד כהן הוא. יש לומר דלשמא יעשנו בן חורין לא חיישינן, כיון דעבר עליה והשתא מיהא ליכא איסורא, אבל לשמא עשאו חיישינן, כיון דאלו עשאו בן חורין עבדי השתא אסורא. כן נראה לי.

נאמן התינוק לומר משפחה זו טמאה משפחה זו טהורה. פירש רש"י ז"ל: לכשיגדיל, והכי איתא בירושלמי (ה"י) תני אין נאמנים, רבי יוחנן בן ברוקה אומר נאמנים, וכלן לא אמרו אלא בגדלן אבל בקטנן לא.

הדרן עלך פרק האשה שנתארמלה

פרק **אלו** **נערות**

דף כט - א

הבא על הנתינה. פירש רש"י ז"ל: נתינה מן הגבעונים והיא אסורה לקהל, ודוד גזר עליהם כדאמרינן ביבמות (עח, ב), ואינו מחוור דהא כתיב (דברים ז, ג) לא תתחתן במ, ואמר רבא בפרק הערל (שם), דכי כתיב לא תתחתן במ בגרותן הוא דכתיב, דבגירותן הוא דאית להו חתנות בגיותן לית להו חתנות, אלא ודאי נתינה דאורייתא אסורה ודוד דורות דגזר בהן דבדאורייתא לא כתיב בהו דורות.

ועל הכותית. פירש רש"י ז"ל: דקסבר האי תנא כותים גירי אריות הן וישנן בכלל דלא תתחתן במ, גם זה אינו נכון, דאם כן, מי יהבינן ליה קנס דאזלה ואכלה בגיותה ואי משום שלא יהא חוטא נשכר, לא יהבינן אלא למאן דקיימא השתא בחזקת ישראל כגירות קטנה, כדאיתא בפרק קמא (לעיל יא, א), אבל לגויה לא. ועוד, דהא מוקמינן לה למתניתין כרבי מאיר, ורבי מאיר כותים גירי אמת הן סבירא ליה, כדאיתא בבבא קמא בפרק שור שנגח ד' וה' (לח, ב). אלא על כרחך הא כמאן דאמר גירי אמת הן, ואיצטריך למיתני דאף על גב דר' מאיר גזר עלייהו הכא כדי שלא יהא חוטא נשכר מוקמינהו אדינייהו, כדאיתא התם בפרק שור שנגח

(ב"ק שם), וגרסינן הכא בירושלמי (ה"א): כותית אתיא כמאן דאמר כותי כישראל לכל דבר, ברם כמאן דאמר כותי כגוי לא בדא.

ועל אשת אחיו. פירוש: כגון שקדשה אחיו ומת והיו לו בנים מאשה אחרת, דאי לאו הכיהא נפלה ליה ליבום, והכי מפורש בירושלמי (כאן סה"א). אי נמי איכא לאוקמה באשת אחיו מאמו, ואף על פי שאין לו בנים דאף היא בכרת, כדאיתא ביבמות בריש פרק הבא על יבמתו (יבמות נה, א). אי נמי, בגרשה אפילו באחיו מאביו.

גמרא: הכי קאמר אלו נערות פסולות. פירוש: פגומות, דהא איכא שבוייה פחותה מבת שלש ויום אחד שאינה פסולה כלל אפילו לכהונה, אלא פגומות קאמר.

דף כט - ב

הכי גרס רש"י ז"ל: נער נערה הנערה. וכן הוא במקצת ספרים, ופירושו: גבי אונס כתיב (דברים כב, כח) כי ימצא איש נערה בתולה, וכתיב (שם, שם כט) ונתן לאבי הנערה, ודרשינן נערה וה"א יתירה דהנערה הא תלתא. ואינו מחוור, דמאי נער דקאמר, אי משום דכתיב נער חסר, הנערה נמי חסר הוא ולא כתיב אלא הנער, והוה ליה למימר נער נער הנער, ואי מקרא קאמר כולהו קרי' הנערה. והגירסא הנכונה נער נער הנער, ולישנא דמסורת נקט, והיא במקצת נוסחאות ספרדיות. ויש מי שפירש לפי הגירסא הראשונה דכולהו מונתן לאבי הנערה קא דריש, ודריש מקרא ומסורת, נער כמו שהוא במסורת ונערה קדקרינן, וה"א דהנערה חד לגופיה לומר לאבי הנערה ולא לאבי הבוגרת, שאם בגרה עד שלא עמדה בדין אינו נותן לאביה אלא לעצמה. ותרי, חד לחייבי לאוין וחד לחייבי כריתות. וכן נמי בתולה בתולות הבתולות, כולהו מכמוהר הבתולות קא דריש להו, וחד לגופיה דאי כתב כמוהר לחודיה לאו כלום הוא, אלא על כרחך איצטריך למכתב באיזה מוהר, והילכך חד מינייהו איצטריך לגופיה לומר כמוהר הבתולות, וחד לאתויי חייבי לאוין וחד לאתויי חייבי כריתות. והראב"ד ז"ל גריס נערה נערה הנערה, ופירש כפירושו של רש"י ז"ל, וגם זה נכון.

ורב פפא נמי מבעי ליה לגזרה שוה. ואם תאמר, לישני ליה, נפקא ליה מואשר לא אורסה כדאמרינן לקמן בפרקין (לח, ב), אליבא דר' עקיבא וקיימא לן כוותיה, ומתניתין נמי רבי עקיבא היא דקתני הבא על אשת אחיו ועל אשת אחי אביו, וההיא בנתארסה ונתארמלה או שנתגרשה ור' עקיבא, דאלו לר' יוסי הגלילי (לקמן ח, א) כיון שנתארסה שוב אין לה קנס. יש לומר, כיון דלר' יוסי הגלילי האי אשר לא אורסה פרט לנתארסה ונתגרשה, ונפקא ליה גזירה שוה מכמוהר הבתולות ניחא ליה לתרוצי אליבא דכלהו תנאי לרווחא דמלתא, ואמר דשיתא קראי כתיבי, וריש לקיש ורב פפא לא פליגי אלא מר אייתי לחייבי לאוין ומר לחייבי כריתות, ור' עקיבא דיליף גזירה שוה מואשר לא אורסה, ה' דהנערה לא דריש.

ולר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסים בחייבי לאוין מאי בינייהו. כלומר, אי סבירא להו כר' עקיבא, ואם תאמר, הא ודאי ר' שמעון התימני לית ליה כר' עקיבא, כדאיתא בפרק החולץ (יבמות מד, א), דתנן התם: איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא דברי רבי עקיבא, שמעון התימני אומר כל שחייבים עליו מיתה בידי שמים. יש לומר דלר' שמעון בן מנסיא קאמר אי סבירא ליה כר' עקיבא למה לי אשה הראויה דנקט, לימא אשה שיש בה הויא כדאמר ר' שמעון התימני אפילו הכי לדידיה לא משום קנס בחייבי לאוין, וכן תירץ הראב"ד ז"ל.

ולר' ישבב דאמר בואו ונצווה על ר' עקיבא בן יוסף שהיה אומר כל שאין לו ביאה בישראל הולד ממזר. ואין חלל אלא מחייבי עשה, דהיינו בעולה לכהן גדול.

דף ל - א

איכא בינייהו בעולה לכהן גדול. פירש רש"י ז"ל: שנבעלה שלא כדרכה, דאי כדרכה קנס אין לה דבתולה ולא בעולה, ומיהו כשנבעלה שלא במקום בתולים אסורה לכהן גדול, כדאיתא ביבמות פרק הבא על יבמתו (נט, א) בבתוליה עד שיהו כל בתוליה קיימין בין כדרכה בין שלא כדרכה, ובתולה מיהא לשלומי עליה קנס היא, דבתולה מיקריא כדאיתא בפרק

הבא על יבמתו (יבמות שם) ובהדיא נמי תניא בפרק קמא דקדושין (ט), גמרא האשה נקנית בביאה באו עליה עשרה אנשים שלא כדרכה כולן בסקילה, רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק, ומודה רבי לענין קנס דכלהו משלמין. ויש מקשים עליו, דאם כן הוה ליה למימר הניחא לר' שמעון בן מנסיא אי סבר לה כר' אלעזר ור' שמעון בן יוחאי דאמרי התם נבעלה שלא כדרכה אסורה לכהונה, אלא אי סבר לה כר' מאיר דאמר התם כשרה מאי איכא למימר, דפלוגתא דהני תנאי היא, התם בפרק הבא על יבמתו (נט, א) כהן גדול לא ישא את האלמנה.

ור"ח ז"ל פירש: בעולה בעולת עצמו, כגון כהן גדול שאנס את הבתולה, יש לה קנס ואף על פי שעשאה בעולה, וקיימא עליה באסור עשה מכאן ואילך, כדתניא בפרק הבא על יבמתו (שם) כהן גדול לא ישא את האלמנה, ולו תהיה לאשה, אשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, היכי דמי, אלימא בכדרכה צריכה למימר מאי איריא משום אלמנה תיפוק ליה משום דהויא לה בעולה, כלומר אפילו בא על הבתולה, מכי בא עליה בזנות הויא לה בעולה וקיימא עלה בעשה ואינה ראויה לו. והא דתניא התם (יבמות נט, ב) אנוסת עצמו ומפותת עצמו לא ישא ואם נשא נשוי, הא אמרינן התם בגמרא (שם ס, א), אמר רב ומוציאה בגט, והא דקתני אם נשא נשוי, לומר שאינו משלם קנס במפותתה.

והא דלא פליגי ר' אליעזר ורבנן במפותת עצמו אם הולד חלל או כשר, כדפליגי באנוסת חברו ומפותת חברו, דר' אליעזר סבר הולד חלל ומפרש טעמא התם קסבר יש חלל מחייבי עשה, ורבנן סברי הולד כשר, דאין חלל מחייבי עשה, באלה הפסיק הענין [לאו] למימר דאנוסת עצמו ומפותת עצמו לא קיימא עליה בעשה, אלא משום דכיון שסופה להיות בעולה תחתיו אין הולד חלל והיא עצמה אינה מתחללת, ואילו אם תמצי לומר דאנוסת עצמו ומפותת עצמו נמי אינו חלל, מכל מקום יש בה הויה ולא קיימא באיסור חללה עד שיבא עליה פעם שניה שהיא נבעלת ביאת איסור כהונה. ואם תאמר, בביאה ראשונה נמי מכי הערה בה איתסרה עליה דעשאה בעולה ובגמר ביאה נתחללה, ואין לו בה הויה לר' עקיבא.

ויש מפרשים דחדא ביאה לא פליגי בה שתאסר בה שני אסורין, ולפי תירוץ זה נראה לי דהא דאמרינן בפרק עשרה יוחסין (קידושין עז, ב) כהן הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה, חזר ובא עליה עשאה חללה, דוקא חזר ובא אבל בגמר ביאה לא. אבל ודאי באיסור עשה

קיימא עליה, כדאיתא בברייתא ולו תהיה לאשה כדכתיבנא.

דף ל - ב

אלא איפוך, ארי וגנבי בידי שמים. דכל שאינו יכול להשמר ממנו הוי בידי שמים, וצנים פחים בידי אדם, שבבחירתו ופשיעתו הוא ניזוק. ואם תאמר אם כן אסון דבידי אדם מנלן, דאם אסון יהיה בידי שמים הוא מעתה בארי וגנבי. יש לומר, דאביי אליבא דר' נחוניא לא מפרש אסון ממש, אלא דין אסון, ומיתת בית דין בידי שמים היא. וכן פירש רש"י ז"ל.

מודה ר' נחוניא בן הקנה בגונב חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב. ואי קשיא לך, מאי למימרא, פשיטא דלא עדיף יום הכפורים לר' נחוניא משבת לרבנן. יש לומר, דהא קא משמע לן, דהואיל ואפשר דגחין ואכיל, לא אמרינן הגבהה צורך אכילה וכבת אחת דמי, וכדאיתא בסמוך, הרמב"ן נ"ר.

אי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב. פירש רש"י ז"ל: אמאי חייב כרת, אנוס הוא. ולפי פירושו, הוה מצי לתרוצי שתחב לו מדעתו. ולי נראה לפרש, אמאי חייב בתשלומין לרבא, והכי קאמר: אי דמצי לאהדורי ניהדרה ואמאי פטור לאביי, ואי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב לרבא.

רב אשי אמר בזו שאכל תרומה שלו וקרע שיראין של חבירו. פירוש: שאכל אפילו תרומה שלו. וכתב רש"י ז"ל: ואף על גב דמיתה לאו משום ממונא דניזק הויא ליה, מפטר, דסבירא ליה לרב אשי מיתה לזה ותשלומין לזה פטור, ופלוגתא היא. ואינו מחוור דאם כן דהא שייכא בההיא פלוגתא למאן דמחייב, תקשי ליה ההיא דתנן בבא קמא (לד, א) הוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. ורבא נמי דאית ליה הכי בפרק קמא דסנהדרין (י, א) פלוני בא על בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין מיתה לזה ותשלומין לזה, לותביה מההיא מתניתין. ועוד, דאם כן מאי האי דאמרינן לאביי פטור לרבא חייב, דמשמע הא בחלב כי האי גוונא

אפילו לרבא פטור, והא רבא אמר ממון לזה ונפשות לזה חייב, סבירא ליה כדאיתא התם בסנהדרין.

ואלא ודאי הא דהכא ומתניתין דבבא קמא לא שייכי כלל בפלוגתא דמיתה לזה ותשלומין לזה, דכל שחויב נפשו לא בא לו מחמת הניזק אלא מחמת איסורו שעשה לשמים כמיתה ותשלומין לאחד דמי, לפי שאותו בעל הממון מחויב בהריגתו, ואין לך מי שמחויב בו יותר מחבירו, והלכך כמיתה ותשלומין לאחד דמי, והכא נמי כרת או מיתה מחמת איסור שעשה לשמים באלו וכמיתה ותשלומין לאחד דמי, הא מיתה שבאה לו מחמת שהרג את חבירו או שזמם להרוג את חבירו, בכי הא הוא דאמרינן מיתה לזה ותשלומין לזה חייב.

והא דאמרינן בשלהי פרק בן סורר ומורה (סנהדרין עד, א) רודף אחר חבירו להרגו ושבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור, לא הוי מיתה לזה ותשלומין לזה שהרי ניתן להצילו בנפשו ומתחייב נפשות הוא לכל אדם וכמאן דנתחייב ממון ונפשות לבעל הכלים. והיינו דאמרינן בבבא קמא (שם) לא צריכא דגדי דחד ועבדא דחד דפטור, משום דכיון דניתן להצילו בנפשו הוה ליה כמיתה וממון לבעל הגדי.

דף לא - א

דאי בעי גחין ואכיל. פירש רש"י ז"ל: גחין תוך שלשה דלאו הגבהה היא, וזו כשיטתו שהוא ז"ל פירש פרק קמא דקדושין (כו, א, ד"ה אי נמי) גבי פיל במאי קני ליה, בחבילי זמורות, שאין הגבהה קונה בפחות מג' טפחים. וכבר כתבתי שם (ד"ה א"נ) דאינו מחוור, דהגבהה בכל שהוא קניא, כדמוכח בבבא קמא בפרק המניח (ל, א) גבי ההופך את הגלל, ובערובין (עט, ב) דגרסינן וצריך להגביה כל שהוא, וכמה כל שהוא, טפח. ובירושלמי (בי"ק פ"ג ה"ד) נמי גרסינן, כל המטלטלין נקנין בהפיכה, וסתם הפיכה פחותה מג' טפחים. ובפרק קמא דקדושין (שם) הארכתי בסיעתא דשמיא.

ועוד, דהכא ודאי מכי נקיט ליה בפומיה קנייה, וכדאמרינן לעיל (ל, ב) בשתחב לו חבירו בתוך פיו, ואקשינן היכי דמי, אי דמצי לאהדורי ניהדריה, כלומר, וכיון דלא אהדריה קנייה בפומיה, ומתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעיה.

אלא הכא עיקרא דמילתא לומר דהגבהה זו אינה צורך אכילה כלל, דאלו אכיל ליה בלא הגבהה, וכגון שתחב את החלב בקוץ וגחין ונתחב החלב בבית בליעתו הכי נמי דחייב כרת, דאין חיוב אכילה תלויה בהגבהה כלל, מה שאין כן בזרק חץ דאי אפשר לחיוב מעביר מרשות לרשות בלא עקירה והנחה או דרך זריקה, אי נמי דרך גרירה דבין כך ובין כך עקירה והנחה יש, הא בלא עקירה והנחה אינו חייב, והלכך מעידן הגבהה התחילה לה הוצאה, אבל אכילה אם היה אפשר לו לאכלו בלא הגבהה כלל חייב, שאין החיוב אלא באכילה לבדה, והלכך לא הותחל האיסור עד שעת אכילתו, נמצא שחיוב ממון בא לו קודם שהוא מתחייב בנפשו (עיי' להלן ע"ב ד"ה ה"ג).

היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת ואיסור גניבה באין כאחד. ואם תאמר, והא גרירא לאו עקירה היא, כדמוכח בפרק קמא דשבת (ז, ב) דגרסינן התם האי זירזא דקנה רמא וזקפיה רמא וזקפיה לא מחייב עד דעקר ליה. ויש לומר, כגון שהיה הפתח גבוה מרשות הרבים, וכשהוציאו הרי כאן עקירה. אי נמי יש לומר, דגרירה עקירה גמורה היא, דכולהו נמשך ויוצא ממקומו בבת אחת, דאי לא תימא הכי, משיכה היכא קניא, אבל זירזא דקנה בשעה שהוא מגביה ראשו האחד עדיין ראשו השני מונח על גבי קרקע, ולענין קניא נמי בכי הא לא קנה, כן נראה לי.

ואמאי הכא נמי נימא הגבהה צורך הוצאה היא. כלומר ותיקשי לההוא לישנא, אבל ללישנא דאי בעי לאהדורי לא מצי לאהדורי ניחא.

אלא הא מני בן עזאי היא, דאמר מהלך כעומד דמי. ואם תאמר, לבן עזאי מעביר ד' אמות ברשות הרבים דחייב היכי משכחת לה, דהא הוה ליה מוליך פחות פחות מד' אמות. יש לומר, דהלכתא גמירי לה (עיי' שבת צו, ב). אי נמי יש לומר, דלא אמר בן עזאי אלא במהלך ברשות היחיד, אי נמי במקום פטור [תדע לך דהא לא מייתי לה הכא אלא עלה דמי שהגביה ברשות היחיד], אבל במעביר ברשות הרבים דחייב לא אמר בן עזאי דלא עדיף מעומד לכתף. כן תירץ הראב"ד ז"ל.

מגרר ויוצא איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא אין דרך הוצאה בכך קא משמע לן. והשתא דאתית להכי תו לא איצטריכא לאוקמא כבן עזאי, אלא אפילו כרבנן נמי, ומאי קושיא לפלוג בין עומד לכתף ולעומד לפוש, מגרר ויוצא איצטריכא ליה אלא דקשיא לי, אמאי לא אמר אלא מגרר ויוצא איצטריכא ליה ואיכא למימר, דהאי פירוקא סליק אליבא דכולהו, בין כשתמצא לומר כבן עזאי בין כשתמצא לומר כרבנן.

אלא במיצעי. ואם תאמר, והא אמרינן בפרק הספינה (ב"ב פו, א) גבי מתניתין דתנן בהאשה נקנית (קידושין כה, ב), ומייתי לה התם שאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה, לא שנו אלא דברים שאין דרכם להגביה, אבל דברים שדרכן להגביה בהגבהה אין במשיכה לא. ואקשי עליה מהא, היה מגרר ויוצא דאלמא במשיכה נמי קנה, ואוקימנא במידי דבעי מיתנא דהיינו רברבי, הא מציעי אינן ניקנין אלא בהגבהה דהא דרכן להגביה, ואין לומר דכל שדרכו למשכו לפעמים אף על פי שדרכו להגביה קנה בין בהגבהה בין במשיכה, ולא אמרו דברים שדרכן להגביה בהגבהה אין במשיכה לא, אלא במה שדרכו לעולם בשליפי זוטרי, אבל מציעי לא דהא ליתא, מדאקשינן התם מדתנן וחכמים אומרים אף בהמה דקה במשיכה והא בהמה דקה דבת הגבהה היא, ומפרקינן: משום דמסרכא, אלמא כל שראוי להגביה קאמר.

ואיכא למימר דמאן דאית ליה סוגיא דהתם מוקי לה בעומד לפוש, כלומר בשלפי רברבי, וצריך למיתני וכשהוציאו לצידי רשות הרבים וכר' אליעזר כדאיתא הכא, ולא דחייב למאי דאקשינן הכא לפלוג וליתני בדידה. והוא הדין דהוה מצי מוקי לה התם בשליפי מציעי ומדין הגבהה וכגון שצירף ידו למטה משלשה וקבלה כרב אשי דהכא, אבל מאן דמוקי לה בשליפי מציעי ובצידי רשות הרבים כאוקימתא דהכא לית ליה דינא דהתם, אלא כל שדרכו לעפעמים במשיכה נקנה אפילו במשיכה, ואנן דקיימא כדינא דהתם דכל שדרכו בהגבהה אין נקנה אלא בהגבהה

מוקמינן לה במידי דבעי מיתנא כי התם. אי נמי, בשליפי מציעי וכשצירף ידו למטה משלשה וקבלה כאוקימתא דרב יוסף דהכא.

ולמאי דקיי"ל כר' יוחנן דאמר בפרק המצניע בשבת (צב, א) דאגד כלי שמייה אגד, וכרבא דקאי כוותיה מוקמינן לה כשהוציאו דרך שוליו ובנסכא ובשנציו כרוכין עליו מלמעלה כדאיתא התם, הא הוציאן דרך פיו שיכול ליטול ממנה מה שיצא במקצת הכלי היוצא ראשון לא, לפי שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבוא לידי איסור שבת, כיון דאכתי אגדיה בכלי מלגיו כדאיתא התם. ואי נמי, אפילו הוציאו דרך שוליו ושנציו לפני חייב, משום דמפיק ליה עד פומיה ושרי וסקיל ושנציו אגידי מלגו וכולה, כדאיתא התם.

הכי גרסינן: רב אשי אמר כגון שצירף ידו למטה משלשה וקבלו וכדרבא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה. ופירש רש"י ז"ל: שצירף ידו תוך שלשה לקרקע וידו קניא ליה כדרבא, דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו לענין הנחת שבת למקום ארבעה על ארבעה, וכי היכי דלענין שבת חשוב מקום, לענין מיקנא נמי חשוב מקום כאלו הגביה למעלה משלשה, עד כאן.

ואינו מחוור, דאילו משום קניה לא איצטריך למימר דחשובה כארבעה על ארבעה, דאפילו במקום כל דהוא והוא דמנטר קני. ועוד, דידו ודאי לענין מיקנא פשיטא, דאלו ידו לא קניא ליה מאי קני ליה, וכתוב ונתן בידה. ועוד, דהא פירש הוא ז"ל, כגון שצירף ידו למטה משלשה סמוך לקרקע, ואם כן אפילו תמצא לומר דבעלמא בעינן מקום חשוב, הכא כיון דסמוך לקרקע ג' כקרקע דמי. ועוד, דכיון דידו חשיבא לו כדי על די לענין שבת, למה לי סמוך לקרקע אפילו למעלה מג' נמי, הא כמונחת דמי בין לענין שבת בין לענין קניה.

ולי נראה, שלא הוצרך רש"י ז"ל לפרש כאן, שתהא ידו חשובה כארבעה לענין קניה, אלא כדי שתחלוק רשות לעצמה, שאלו לא היתה ידו חשובה לחלק רשות לעצמה, כיון שהיא סמוכה לקרקע תוך שלשה, הרי הוא כאלו לא הגביה מן הקרקע ולא קנה, וזה כשיטתו ז"ל (בב"ק כט, ב) שמצריך ג' להגבהה, והא דנקט שצירף ידו למטה משלשה לרבותא נקטיה, כלומר, אפילו צירף ידו למטה מג' דידו חשובה לו כרשות בפני עצמה, בין לענין שבת בין לענין קניה, ואף על פי שהוא תוך שלשה לקרקע, אלא דעדיין קשה, דלענין קניה לא בעינן הגבהה מן הקרקע שלשה, אלא אפילו בכל דהו קני, וכמו שכתבנו למעלה, אלא הכא לענין

הנחה איצטריך, דצירף ידו למטה מג' לאו סמוך לקרקע קאמר, דאי תוך שלשה כקרקע אפילו בהנחה על גבי משהו סגי, כדאיתא בפרק הזורק (שבת צב, א) אלא למטה משלשה לאסקופה ולמעלה מג' לקרקע קאמר, וכגון שהיה השקוף גבוה מן הרשות יותר מששה טפחים, וזה השפיל ידו מן השקוף כלפי קרקע למטה משלשה טפחים, דאלו היתה ידו תוך שלשה לשקוף הרי זה כאלו לא יצא מן הפתח לענין איסור שבת, דכל שתוך שלשה לפתח כפתח דמי. וכדאמרינן בערובין פרק בתרא (צט, ב), כל תוך שלשה סמוך לגג כגג דמי, ואם תאמר, מכל מקום איסור גנבה איכא איסור שבת ליכא, דהא לא נח במקום חשוב, לכך איצטריך כדרבא, דאמר ידו של אדם חשיבא ליה לענין הנחה כד' על ד', והוא הדין דהוה מצי לאוקמיה כגון שצירף ידו למטה תוך ג' לקרקע, אלא דאגב אורחיה קא משמע לן דקיימא לן כרבא.

רבינא מתני לעולם דאפקיה לרשות הרבים וברשות הרבים נמי קנה. פירוש: לאו קניה ממש לקנות מחבירו אלא לקנות להתחייב באונסיו, ולהיות כשלו לענין גנבה ותשלומין.

ורמינהו אלו הן הלוקין, הבא על אחותו ועל אחות אביו וכו'. ואם תאמר, למה ליה דנטר למיפרך אסיפא, דאם נפרוקה כדרבי יצחק, דאמר אין מלקות בחייבי כריתות, ליפרוך ארישא דקתני הבא על הממזרת דלכולי עלמא לוקה. איכא למימר, משום דהוה מצי לאוקמה בממזר שבא על הממזרת וכדמוקי לה בירושלמי (סה"א). אי נמי, איכא למימר, משום דרישא קא אוקימנא לה כר' מאיר בריש פירקין (לעיל כט, א) ולר' מאיר לוקה ומשלם אית ליה כדאיתא בסמוך, משום הכי פריך מסיפא דלא אתיא כר' מאיר, מדלא קתני נמי בתו, דאלו לר' מאיר אפילו בבתו משלם קנס לרבה דאמר (לקמן לה, ב) חדוש הוא שחדשה תורה בקנס, אי נמי, למאי דסלקא דעתך לקמן דר' מאיר כי היכי דלוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם נמי אית ליה.

פריק עולא לא קשיא כאן באחותו נערה כאן באחותו בוגרת. והוא הדין דהוה מצי לאוקמה לההיא דמכות (יג, א) בנערה ובעולה, אלא דרבותא נקט דמשכחת לה אפילו בבתולה.

ואי ממונא לקולא שכן הותר מכללו בבית דין. כלומר, ותינח אשת אחיו דילפת מיניה דאף היא הותרה מכללא במקום מצוה, אבל אינך כולהו לא אתו מיניה.

ואי ממונא לקולא הוא שכן לא עשו מעשה. ואף על גב דעקימת שפתיו הויא מעשה, מכל מקום מעשה זוטא הוא ולא עשו מעשה רבה. אי נמי יש לי לפרש שכן לא עשו מעשה במה שהן מתחייבין עליו, כדאמרינן (מכות ה, ב) הרגו אין נהרגין, תאמר באלו שכן עשו מעשה במי שמתחייבין עליו.

הא דאקשינן מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור ומה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד הקל. קשיא להו לרבוותא ז"ל (עי' תוס') טובא, אי צד חמור וצד הקל פרכינן, בטלת כל מה הצד שבתורה. ויש מי שפירש: שכן יש בהן צד חמור שאינו בכל התורה כולה, שלא מצינו חייב בחמשה דברים חוץ מחובל, ולא מצינו מלקות בלא התראה אלא בעדים זוממין בלבד. ואינו מחוור, דהא פרכינן נמי הכא צד הקל, וצד קל שבאלו ישנו בעלמא בשאר אסורין, דקציצת בהרת הותרה מכללה במילה (שבת קלב, ב) וכלאים בציצית ואשת אח במקום מצוה (לקמן מ, א) והרבה כיוצא באלו, ויש שאינם עושים מעשה ולוקים, כגון נשבע ומומר ומקלל את חברו בשם (תמורה ג, א), ובצד חמור נמי איכא לאקשוויי מהא דאמרינן בכיצד צולין (פסחים עו, ב) גמרא חמשה דברים באים בטומאה ואין נאכלין בטומאה, ואמרו עלה בגמרא מנא הא מילתא, דתנו רבנן רבי אומר (ויקרא כג, ד) וידבר משה את מועדי ה' וגו', לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהם במועדו ומועדו ואפילו בטומאה, שאר קרבנות הצבור מניין וכו', אי כתב רחמנא תמיד שכן תדיר וכליל, ואי כתב רחמנא הני תרי שכן יש בהן צד חמור תמיד תדיר וכליל, פסח ענוש כרת, אבל שאר קרבנות צבור אימא לא וכו', ואי צד חמור שאינו בשאר אסורים שבתורה קאמר, הרי מצינו כמה כריתות בתורה, אלא דאיכא למימר בזו דצד חמור שאינו בשאר קרבנות קאמר, ומכל מקום צד הקל קשיא. ויש מי שפירש: דצד חמור שבאלו אינו בשאר מחוייבי מלקות וממון, ואין בכל שאר מחוייבי מלקות וממון צד חמור כלל שאינו בחובל ועדים זוממים, אבל בעלמא שיש נמי בנדונין צד חמור אחר שאינו בדנין, וצד

חמור שבזה אינו בזה אתי במה הצד, ולא פרכינן צד חמור, וכן כתב רש"י ז"ל בפרק ד' מיתות ב"ד (סנהדרין סו, א ד"ה הי"ג), דמייתנין מקלל אביו מדיין וחרש במה הצד, ופרכינן מה להצד השוה שבהן שכן משונין, ופירש רש"י ז"ל (ד"ה שכן): דאינו צד חמור, דאי משום צד חמור פריך לאו פירכא הוא דאביו נמי יש בו צד חמור שאינו בשאר שכן הוקש כבודו לכבוד המקום. ומיהו אכתי קשה, דהא בההיא דפרק כיצד צולין (פסחים עו, ב) איכא בשארא צד חמור שאינו בדנין, שהרי עומר ושתי הלחם שבאין מן הדין יש בהן צד חמור, שכן מתירין חדש מה שאין כן בתמיד ופסח, ושאר קרבנות הצבור שכן מכפרים מה שאין כן בפסח. ויש לומר, דלא פריך התם צד חמור אלא לשאר קרבנות הצבור אבל לעומר ושתי הלחם לא פרכינן צד חמור, אלא משום פירכא אחריתי הוא דאתו כדאמרינן התם, אי כתב רחמנא הני שכן יש בהם צד חמור וכו', כתב רחמנא (במדבר כט, לט), אלה תעשו לה' במועדיכם, ואי כתב רחמנא אלה תעשו הוה אמינא שאר קרבנות צבור הוא דבאין לכפר אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר לא, כתב רחמנא וידבר משה את מועדי ה' הכתוב קבע מועד לכולן אלמא עומר ושתי הלחם משום פירכא אחרתא הוא דאתו, ולא משום צד חמור שבהצד השוה שבתמיד ופסח, ופסח נמי מכפר הוא, דכיון דאיכא הרצאת דמים מכפר הוא.

הא דאקשינן רבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כעולא. לאו קושיא היא, דאם כן לימא ליה ר' יוחנן גזירה שוה לא גמיר, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו (נדה יט, ב) אלא לברר האי תחת אשר ענה, כיון דלא דרשי גזירה שוה למאי אתא, ואוקמיה לכדאביי.

דף לב - ב

אלא כדאמר ר' אילעא בפירוש רבתה תורה עדים זוממים לתשלומין, הכא נמי בפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין. ואם תאמר, נילף מינייהו, וכי תימא הוה להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדן, למאן דאמר (בנדה) (קדושין לה, א) מלמדן, מאי איכא למימר. לאו קושיא

דף לג - א

אם כן בטלת והיה אם בן הכות הרשע. (דברים כה, ב), דמיניה ילפ ינן מלקות לעדים זוממין, כדאיתא במכות (ב, ב) ובפרק קמא דסנהדרין (י, א). והא דלא אמר בטלת לא תענה ברעך (שמות כ, יג), משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואין לוקין עליו. ואם כן לרבי יוחנן נמי בטלת ונתן לאבי הנערה באחותו. יש לומר, דמשכחת לה בכל נערה בדלא אתרו ביה, אבל לעולא לא משכחת ערות אחותך לעולם בנערה בתולה. ואם תאמר, הא איצטריך ערות אחותך לא תגלה לאזהרה דלא ענש אלא אם כן הזהיר. יש לומר, דמכל מקום כיון דהזהיר מילקא לקי.

ר' אלעזר אומר עדים זוממין ממונא משלמי מילקא לא לקי, משום דלא בני התראה ניהו. כלומר, היכא דאיכא תרתי ואי אפשר לחייבו אלא משום רשעה אחת, על כרחך ממונא משלמי ולא לקי, הואיל ובעלמא לא אשכחן מלקות בלא התראה, אלא מיהו היכא דליכא ממון כגון בבן גרושה או בן חלוצה, על כרחך מילקא לקי. וחדוש הוא שחדשה תורה בעדים זוממין, דאף על גב דליכא התראה לילקו, ונפקא מוהיה אם בן הכות הרשע. והיינו דאמר ר' אלעזר, ממונא משלמי מילקא לא לקו, ולא קאמר עדים זוממין לא לקו, כלומר, היכא דאפשר לחייבן ממון לא מלקינן להו ולא דיינינן להו כחדוש.

וניתרי בהו מעיקרא, ונירמזינהו רמוזי. דכיון דלא מתרין להו בב"ד לא פרשי ומסהדי, ומשום דמרמזינן להו בבית דין נמי לא פרשי, כיון דלא אמרינן להו בפירוש.

וניתרי בהו תוך כדי דבור. דהא קיימא לן (נדריס פז, א) כל תוך כדי דבור כדבור דמי. כלומר, ניתרי בהו תוך כדי דבור של עד שני, ואינהו נמי יכולים לחזור בהם תוך כדי דבור של התראה, דכיון דלא לקו בלא התראה, נמצא ההתראה כצורך העדות, וכל תוך כדי דבור של עדות כדבור דמי, וכאותה שאמרו בריש פרק שבועת העדות (שבועות לא, ב)

גבי כפרו שניהם כאחת, והא אי אפשר לצמצם, ואוקמה ר' יוחנן שכפרו שניהם כאחת בתוך כדי דבור, ופרכינן, שבועה שאין אנו יודעים לך עדות טובא הוי, וא"ל, כל אחד ואחד תוך כדי דבור של חבירו, ואפילו חזר בו שני תוך כדי חזרתו של ראשון חזרתו חזרה, דכולה מילתא כעדות אריכתא דמיא. והקשה הראב"ד ז"ל, למה לי התראה תוך כדי דבור, אפילו אתרו בהו לאחר כמה דיכולין הן לחזור תוך כדי דבור של התראה, דהא לא נגמר חיוב עדותן עד דמתרין בהם, כדאמרן. ותירץ: דהיינו טעמא, משום דלאחר כדי דבור מצי למימר אישתליין מה שהעדנו.

דף לג - ב

אלמלא נגדוהו לחנניה מישאל ועזריה הוי פלחו לצלמא. רש"י ז"ל פירשה בתמיה, כלומר, דילמא ח"ו אפילו הלקום מי פלחי לצלמא. ויש מי שפירש: בניחותא, ודרך גוזמא קאמר. ויש מי שפירש (ר"ת בתוס'): פלחו ממש, לפי שלא היתה עבודה זרה אלא אנדרטה של נבוכדנצר היתה ולכבודו של נבוכדנצר היו משתחוים לו. והא דאמרי ליה (דניאל ג, יח) ולא להך לית אנחנא פלחין, למי שאתה עושה כמו אלוה קאמרי, והיינו דאמרינן התם (פסחים נג, ב) מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו עצמן לכבשן האש, ואילו לע"ז היכי אמרינן מה ראו, אפילו רשע שבישראל יהרג ואל יעבור כל שכן חנניה מישאל ועזריה, אלא משום דקדושת השם בלבד היתה, לפי שטועין בה מקצת בני אדם וחושבין שע"ז היתה, מסרו נפשם עליה. וכן מוכיח במדרש חזית (שיר השירים רבה פ"ז אות ח) ששם אמרו ששאלו ליחזקאל, ואמר להם, מקובל אני מישעיהו רבי (ישע"י כו, כ) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, אמרו ליה: מה את בעי דיהון אמרין הדין צלמא סגדין ליה כל אומיא, אמר לון, ומה אתון בעון, אמרין ליה, דיהון אמרי צלמא, כל אומיא סגדין ליה לבד מישראל, ולפיכך אמרו מה ראו שהפילו עצמן לכבשן האש, שהיו יכולים להסתלק משם אלא שמסרו עצמן לקדוש השם.

בטובח על ידי אחרים. ובין גנב בחול בין גנב בשבת, דהשתא לא פליגי אלא בשחיטה שאינה ראויה דר"מ סבר שמה שחיטה, ורבנן סברי לא

דף לד - א

המבשל בשבת בשוגג יאכל. כלומר, אפילו הוא עצמו ובו ביום, דר' מאיר לא קניס שוגג אטו מזיד, כדאיתא בפרק הנזקין (גיטין נג, ב).

במזיד לא יאכל בו ביום, לא הוא ולא אחרים. כדי שלא יהנו ממעשיו הרעים, וכדמוכח בפרק קמא דחולין (טו, א) ולערב יאכל בין הוא בין אחרים.

רבי יהודה אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת. בין הוא בין אחרים, אבל ביומו אסור בין לו בין לאחרים, דשוגג דר' יהודה כמזיד דר' מאיר, ור' יהודה קניס לדידיה שוגג אטו מזיד ביומיה כדאיתא בפרק הנזקין (גיטין שם). ומיהו לא קניס לגמרי דלהוי שוגג כמזיד, דאלו מזיד לא יאכל הוא עולמית ושוגג יאכל ואפילו הוא למוצאי שבת, דדי לו אי קנסינן ליה בשוגג דלא יהנו לו מעשיו בשוגג דלא יהנו לו מעשיו ביומו כדי שלא יבוא לידי איסור מזיד ויאמר שוגג אני, דהשתא דאסרת עליה ביומיה אפילו שוגג לא אתי לאערומי לבשולי בשבת. ור' יוחנן הסנדלר בלחוד הוא דמחמיר וקניס שוגג כמזיד לגמרי לגבי מבשל גופיה, אבל ר' יהודה לא מחמיר ביה כולי האי, במזיד לא יאכל עולמית במזיד הוא דקנסינן ליה אבל אחרים אוכלים למוצאי שבת, דליכא דאסר מזיד לגמרי אלא ר' יוחנן הסנדלר כדמוכח בבבא קמא פרק מרובה (עא, א). וכלל גדול בדבר, שוגג דר' יהודה כמזיד דר' מאיר, ושוגג דר' יוחנן הסנדלר כמזיד דר' יהודה (תוד"ה במזיד). ובמסכת חולין פרק קמא (טו, א) הארכתי בה יותר בסיעתא דשמיא.

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר מעשה שבת דאורייתא וחד אמר דרבנן. יש מי שפירש: דאליבא דר' יוחנן הסנדלר פליגי, דאלו לר' מאיר ור' יהודה מעשה שבת מותרין הם. והיינו נמי דאקשינן ולמאן דאמר דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי, כלומר, דהא לא אשכחן טעמא לרבנן אלא משום דשחיטת שבת לא שמה שחיטה כר' יוחנן הסנדלר, ואי אמרת

דרי' יוחנן הסנדלר גופיה לא אסר אלא מדרבנן, מאי טעמייהו דרבנן דפטרי בטובח על ידי אחרים, וכן פירש ר"ח ז"ל.

אלא שקשה לי קצת, היאך אפשר דלמאן דאמר דרבנן, קרא דכי קדש היא אתי למשרי לגמרי אליבא דר' יוחנן הסנדלר, ואיהו גופיה מייתי ליה באסמכתא לאסור, והיה לו לומר, ומאן דאמר דרבנן קרא אסמכתא בעלמא ובהכי והוה סגי.

ורבינו אלפסי ז"ל שהביא בהלכותיו בפרק כירה (שבת לדף לח, א) האי פלוגתא דרב אחא ורבינא והוצרך לפסוק כרבינא לקולא, ומוכח מיניה דליתא לדברי יוחנן הסנדלר, נראה שהוא מפרש דפלוגתא דרב אחא ורבינא בפסקא דמלתא היא לומר דהלכתא כמאן, וכאילו אמרו, חד אמר הלכתא כר' יהודה דאמר מעשה שבת דרבנן, וחד אמר הלכתא כר' יוחנן הסנדלר דאמר מעשה שבת דאורייתא.

ואינו מחוור כלל, דאם כן מאי קאמר ולמאן דאמר דרבנן מאי טעמייהו דרבנן דפטרי, דהא אמרינן דרבנן כרבי יוחנן הסנדלר סבירא להו. ועוד, דהוה להו למימר בהדיא, חד אמר הלכה כר' יהודה וחד אמר הלכה כרבי יוחנן הסנדלר. ואפשר לומר, דאף רבנו ז"ל פירש כפירוש רבנו חננאל ז"ל, והכי קאמר: כיון דקיימא לן כרבינא לקולא דאמר דמעשה שבת דרבנן, אפילו לר' יוחנן הסנדלר הוה ליה של סופרים, וקיימא לן (ע"ז ז, א) בשל סופרים הלך אחר המיקל.

וטובח לע"ז כיון דשחיט בה פורתא אתסר ליה, וכי קא טבח, לאו דידיה קא טבח, ולא דמריה קא טבח. כלומר, ומאי טעמא דרבי מאיר דמחייב בתשלומי ד' וה'.

רבי מאיר סבר לה כר' יעקב וסבר לה כר' שמעון. סבר לה כר' שמעון דאמר דבר הגורם לממון כממון דמי. ואם תאמר למה ליה למימר דסבר לה כרבי שמעון, תיפוק ליה דרבי מאיר גופיה הוא דדאין דינא דגרמי, ומאן דאית ליה דינא דגרמי כל שכן דאית ליה דבר הגורם לממון כממון, כדאמרינן בבבא קמא (צח, ב) דאפילו למאן דאמר דבר הגורם לממון כממון לית ליה דינא דגרמי, משום דבדבר שאין גופו ממון לא אמר, דאלמא מאן דאית ליה דינא דגרמי כל שכן דאית ליה דבר הגורם לממון משום דגופו ממון.

ויש מתרצים (עיי תוס'), דהכא ליכא משום דינא דגרמי, דלא דנין דינא דגרמי אלא בדבר שהוא שוה ממון, אבל הכא כיון שנגמר דינו לסקילה אינו שוה כלום אבל משום גורם לממון הוא דאיכא. אי נמי, איכא למימר דמאן דדאין דינא דגרמי לאו כממון משויה ליה, הואיל ואין גופו ממון אלא מדרבנן בעלמא הוא דדאין דינא דגרמי, אי נמי בדאורייתא מכל מקום לאו ממון הוא, והוה אפשר דדבר הגורם לממון לאו כממון הוא לשלומי עליה תשלומי כפל ותשלומי ד'וה'. אלא דקרנא משלם משום דמפסיד ליה, ולהכי איצטריך למימר וסבר לה כר' שמעון דכממון גמור משוי ליה לשלומי עליה תשלומי ד'וה' כדאיתא בבבא קמא (שם). ומיהו, מאן דאית ליה דבר הגורם לממון כממון דמי, אפשר דלית ליה דינא דגרמי בדבר שאין גופו ממון. הרמב"ן נ"ר.

רבה אמר לעולם בטובח על ידי עצמו, ור' מאיר לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה. ומאי שנא, הני חדוש הוא שחדשה תורה בקנס, ומכל מקום מתניתין דלא כר' מאיר, דאם כן קשיא בתו וכדאמרינן לקמן בסמוך, ורבה מוקי לה למתניתין כאוקמתיה דר' יוחנן בשלא התרו בו כדאמרינן לקמן. מיהו, אף על גב דלא מיתרצה ליה בהכין מתניתין כר' מאיר, אפילו הכי ניחא ליה לאוקמי ברייתא דגנב וטבח בשבת בטובח על ידי עצמו, חדא, משום דפשטא הכין משמע דמאן דגנב איהו טבח, ועוד, דקושטא דמלתא הכי אית ליה לרבא דחדוש הוא שחדשה תורה בקנס, דאף על גב דמקטיל משלם.

דף לד - ב

גנב וטבח בשבת פטור. פירש רש"י ז"ל: משום דחייב ממון דקרוך אתי עליה באיסור שבת, ולא סבירא ליה כר' נתן דאמר (שבת צד, א) חי נושא את עצמו. ולא הבנתי דבריו, דהיכי דמי, אם הגביהו הרי נתחייב בממון קודם שיבא לידי איסור שבת, ואי במשיכה בהא לא שייכא ההיא דר' נתן. ועוד, דאיסור גניבה איכא איסור שבת ליכא לכולי עלמא, שהרי הגדי הולך ברגליו.

וללשון שני נמי שפירש רש"י ז"ל בכפות, לא ניחא לי, דאי בהגבהה כבר נתחייב בגנבה קודם שיבא לידי איסור שבת, ואי במשיכה וכעין ההיא דגונב כיס בשבת, מסתברא דלא קנה, דגדי כפות בר הגבהה הוא דלא מסתרך, וכל שדרכו להגביה בהגבהה אין במשיכה לא. ואפשר דאפילו משום שבת אינו מתחייב דאין דרך הוצאת הגדי בהכי. ואפשר כגון שהגביהו על מנת להוציאו והוציאו ולא עמד, דהגבהה צורך הוצאה היא. ובהא אפשר לפרש שני הלשונות, וכן מצאתי להראב"ד ז"ל. אלא שעדיין קשה לי, דאם כן מאי שנא טבחו בשבת, אפילו טבחו בחול נמי שהרי פטור מכפל, דבאיסור שבת בא לו, ואם אין גניבה אין טביחה ואין מכירה.

אלא נראה לי לפרש: כגון שהיתה בהמת חבירו רבוצה בחצרו ונתכוון לגנבה ולזכות בה עם שחיטתו, דאלו נתכוון בה קודם שחיטה הרי נתחייב בגנבה משעה שזכה בה, ומתחייב בנפשו לא הוי עד שעת שחיטה ובההיא שעתא מתחייב בתשלומי ד' וה', דחדוש הוא שחדשה תורה בקנס. והא דנקט היה גדי גנוב לו וטבחו בשבת, הכי קאמר היה גדי גנוב לו קודם שחיטה, ואפילו גנבו בשבת ולאחר שעה טבחו בשבת עצמו. וכן נמי הא דאמרינן גנב וטבח במחתרת חייב, לאו בגונב במחתרת ולאחר שעה טבח במחתרת עצמה, דבכי האי גוונא מאי שנא טבח במחתרת אפילו טבח בחוץ נמי פטור, אלא כשהגביהו במחתרת ולא נתכוין לזכות בו בהגבהתו עד שעת שחיטה ועם שחיטתו יזכה בו, וההיא שעתא בהדדי אתי ליה ופטור. ואינמי, הא דקתני סיפא גנב וטבח בשבת, לאו דוקא דטבח בשבת, דהוא הדין בגנב בשבת וטבח אימתי שירצה, אלא טבח בשבת דקאמר משום רישא נקטיה.

הא דאמרינן וצריכא דאי אשמעינן שבת משום דאיסורה איסור עולם. פירש רש"י ז"ל: דכל זמן שיעידו עליו שחילל את השבת ימיתוהו, הלכך חמירא מיתה דילה לפטרו ממון, ואי אשמעינן מחתרת משום דלא בעינן התראה אבל שבת דבעיא התראה אימא לא נפטריה מממון, קא משמע לן. ואינו נראה, דאלו עד דאתא רבה לא שמעינן דהשוחט בשבת או מדליק גדיש בשבת שהוא מתחייבנפשו פטור מממון, והא תנן (ב"ק לד, ב) והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור [וכן] (שבת קו, א) שהדליק גדיש בשבת פטור ומתניתין דהכא נמי מפני שמתחייב בנפשו וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון. אלא הכי פירושו: אי אשמעינן שבת אף על גב דמיקטיל משלם קנס משום דחמירא איסורה דשבת, ודין הוא שלא תהא

נפשו פוטרנו מקנסו, אבל מחתרת לא, ואי אשמעינן מחתרת, משום דחמיר אסוריה דלא בעי התראה.

אמר רבא הניח להם אביהם פרה שאולה משתמשין בה כל ימי שאלתה. דכל זכות האב נתרוקן אצל הבנים, מתה אין חייבין באונסיה. פירש הראב"ד ז"ל (בחיי ב"ק קיב, א עמ' שג): אף על פי שמשתמשים בה, שלא קבלו עליהם חוב אביהם ולא נשתעבדו בו.

ונסתפקתי בדינו, דבשלמא קודם שנשתמשו בה אי אפשר לחייבם כשואל שהרי הם לא שאלוה, ומשום שאלת אביהם אינם חייבים, או משום דרב פפא שלא נתחייב האב באונסיה עד שעת האונס, או משום דלא הניח להם אביהם אחריות נכסים, אבל בנשתמשו בה מיהא הרי נכנסו תחת האב, ומה הוריש להם אביהם זכות שיש לו בה שישתמשו בה בקבלת האונסין כשואל, דבן כרעא דאבוה הוא ולהווי אינהו כשואלים דבעלים. ועוד, דהא קיימא לן כרבי יוסי דאומר בפרק המפקיד (ב"מ לה, ב), השוכר את הפרה והשאילה לאחר ומתה, כיצד הלה עושה סחורה בפרתו של חבירו. כלומר, ושואל זה בעל דברים דמשכיר הוי, והלכך הכא נמי אף על פי שירשו זכות אביהם בעלי דברים של משאיל הן, וכאותה נמי שאמרו בריש פרק השואל (שם צו, ב), בעל בנכסי אשתו שואל הוי או שוכר הוי, ואוקימנא כגון דאגרה איהי פרה מעלמא ואינסבא ונשתמש בה בעלה ומתה, דאילו בעל בנכסי אשתו שואל הוי, משלם לבעלים ולא מצי אמר להו אנא בשל אשתי אשתמשית ואיהי תשתעי דינא בהדייכו, והוה ליה כאשה שחבלה באחרים שפטרוה, והכא נמי אף על גב דאתו ליה מכח זכות ירושתן, מכל מקום בעלי דין דמשאיל הווי, ושמא נאמר דירש לאו כשואל הוי אלא כשוכר. וכן מצאתי להראב"ד ז"ל עצמו שכתב בבבא קמא בהגוזל בתרא (עמ' דש מדה"ס ד"ה טבחיה).

ואם תאמר אי שואל לא הוי כאבוהון, שוכר היכי הוי דממאן אגרי, כדאמרינן בפרק המפקיד (ב"מ מג, א), המפקיד מעות אצל שולחני מותרים לישתמש בהם לפיכך אבדו חייב באחריותן, ואתמר עלה אמר רב הונא אפילו נאנסו, ורב נחמן אמר נאנסו לא, אמר ליה רבא לרב נחמן לדידך דאמרת נאנסו לא אלמא לא הוי שואל עלייהו, אי שואל לא הוי שומר שכר נמי לא הוי. יש לומר, דשואל לא הוי דהא לא שאל ולא מידי דזכות אביהן הוא דקא ירית, ומיהו כשומר שכר מיהא הוי הואיל ונהנה, וכדאמר ליה רבא התם בהא מודינא לך הואיל ונהנה מהנה, ואף על גב דהתם כל זמן שנשתמש בהן חייב אפילו באונסין לכולי עלמא, התם הוא

משום דאיהו גופיה הוי שואל, אבל הכא דאינהו לא שאלו מיניה כלום מחמת אביהן הוא דאתו, כי נשתמשו בה נמי לא מחייבי אלא משום דנהנו, והלכך אפילו נשתמשו בה אין חייבין באונסיה. אלא מיהו בגניבה ואבידה חייבין והיינו דנקט ומתה, אלמא באונסין הוא דאין חייבין אבל בגניבה ואבידה כשומר שכר מיהא חייבין הואיל ונהנו. והיכא דלא נשתמשו בה נמי איכא למימר דחייבין בגניבה ואבידה הואיל ויכולים להשתמש בה כההיא דתנינן בפרק המפקיד (שם) מותרין הרי זה משתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן, ומפרש רב נחמן טעמא בההיא הנאה דאי מתרמי ליה זבינא דאית ביה רווחא זבין בהו, הוי עלייהו שומר שכר אף על פי שלא נשתמש בהן עדיין.

והראב"ד ז"ל פירש: מתה אין חייבין באונסיה, דוקא בעומדת באגם ולא נשתמשו בה, ולכך אין חייבין באונסיה, אבל היכא דרצו להשתמש בה כל ימי שאלתה ואחזיקו בה בתורת שאלה ומתה, חייבין באונסיה. הרי שעשאן הרב ז"ל לאלו כשואלין גמורין ונכנסו תחת אביהם.

והדבר צריך עיון, חדא, דמתה אין חייבין באונסיה לכאורה אמשתמשים בה קאי, דאי לא, לימא ואי קיימא באגם ומתה אין חייבין באונסיה. ועוד, דאם כן טבחוה ואכלוה אמאי משלם דמי בשר בזול לשלמי דמי כולה, דמי גרע אכלוה משנשתמשו בה ומתה. ולפי דברי הרב, אפילו קיימא בחצרם נמי לשלמי, דקניא להו חצרם לשאלה.

כסבורין של אביהן היא טבחוה ואכלוה משלמי דמי בשר בזול. דהיינו פחות שלישי. ואם תאמר, ואמאי אין משלמין דמי כולה דהא אמר רב חסדא גזל ולא נתייאושו הבעלים ובא אחד ואכלו רצה מזה גובה רצה מזה גובה (ב"ק קיא, ב), ויורשין נמי בשלא נתייאושו הבעלים חייבין לשלם, ומתניתין דקתני (ב"ק שם) הגוזל ומאכיל את בנו והניח לפניהם פטורים משלם, הא אוקימנא לה התם בדוכתא לאחר יאוש, ובשאלה ליכא יאוש. יש לומר, דהתם הוא דבא אחר ונחת לה בתורת גזילה אבל הני דברשות נחתי ואכלי דכסבורין של אביהם היא לא משלמי אלא דמי בשר בזול במה דמשתרש להו, ולפום האי תירוצא הא דאמרינן התם דלפני יאוש יורשין חייבין לשלם, אי לא ידעי דגזולה היא ביד אביהם אלא כסבורים של אביהם היא אין משלמין אלא דמי בשר בזול, אלא אם כן הניח להם אביהם אחריות נכסים.

איכא דמתני לה אסיפא. דאם הניח להם אביהם אחריות נכסים וכסבורים של אביהם היא וחייבין לשלם. ופירש רש"י ז"ל: דפושעין

נינהו דאיבעי להו למידק. ואינו נכון, דאי משום פשיעה דידהו נגעת בה אפילו בשלא הניח להם אביהם אחריות נכסים חייבין לשלם, דהא משום פשיעתן אתה מחייבן ולא מחמת אביהן, אלא משום פשיעה דאבוהון קאמר דאיבעי ליה לאודועינהו בשעת מיתה, וכיון דלא אודעינהו מהשתא הוה ליה פושע, ומשעת מיתה נתחייבו נכסיו, אף על גב דלא מטא לה אונס עד לאחר מיתה. ומיהו, דוקא כשטבחוה הן דאנסה מחמת פשיעותה אבל אם מתה מעצמה לא, דהא לא מתה מחמת פשיעתו. ועוד צריכה לי תלמוד דמאי פשיעה איכא גבי אב דילמא מלאך המות הוא דאנסיה, וכדאמרינן בפרק המוכר את הבית (ב"ב ע, ב), גבי שטר כיס היוצא על היתומים.

והרמב"ם ז"ל פסק כמאן דמתני לה ארישא, וכל שכן אסיפא, שכן כתב בפרק א מהלכות שאלה (הלכה ה) ואם הניח להם אביהם נכסים ומתה או שטבחוה משלמין את דמיה מנכסיו, עד כאן. ואיני יודע טעם לדבריו, דכיון דאיכא מאן דמתני לה אסיפא אבל ארישא לא, מספיקא היכי מפקינן ממונא. ועוד, דלישנא בתרא הוא כמאן דמתני לה אסיפא. ועוד, דלמאן דמתני לה אסיפא לא פליגא ברייתא אדרב פפא, ומאן דמתני לה ארישא פליגא אדרב פפא, ומוטב שנשוה רב פפא עם הברייתא משנעשה רב פפא חולק עם הברייתא.

ואחר כך מצאתי להרמב"ן גירסא שכתב כן כדברי בבבא מציעא פרק השואל (צג, א), גמרא: המשאיל אומר שאולה מתה והשואל אומר איני יודע חייב. דההיא קושיא דאקשינן התם שמעת מינה מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב, נימא תהוי תיובתא דרב נחמן, דאתיא כמאן דמתני לה אסיפא ורב פפא דאינו חייב אלא מאונסין ואילך אבל למאן דמתני לה ארישא ופליגא דרב פפא לא קשיא ליה מתניתין לרב נחמן, דכיון דמשעת משיכה אחייב ליה באונסיה הויה לה מתניתין דהתם כמנה הלוינתני ואיני יודע אם החזרתי לך אם לאו דחייב אפילו לרב נחמן, ומדמקשינן התם אליבא דמאן דמתני לה אסיפא, ושקלי וטרי כולה ההיא סוגיא אליביה, שמע מינה דהכי קיימא לן.

מאי לאו דין אסון לא אסון ממש. ואם תאמר, אכתי לריש לקיש מי ניחא, והא מכל מקום חייב מלקיות שוגג ודבר אחר הוא דהא חבל בה. לא היא, דהא אמרו בה בפירוש רבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין ואפילו ריש לקיש אית ליה הכין כדמוכח בסמוך בשמעתין.

אמר רבא, ומי איכא מאן דאמר חייבי מיתות שוגגין חייב. כלומר ממון, אבל ודאי חייבי מיתות שוגגין ומלקות, כגון דאתרו ביה אמלקות ולא אתרו ביה אקטלא לרבי יוחנן חייב מלקות, אף על גב דאי אתרו ביה אמיתה פטור ממלקות, דהא בהדיא פליגי בה ר' יוחנן וריש לקיש בריש פרק אותו ואת בנו (חולין פא, ב) גבי שחט ראשון לשלחנו והשני לע"ז ואתרו ביה משום אותו ואת בנו ולא אתרו ביה משום ע"ז, ר' יוחנן אמר לוקה וריש לקיש אמר אינו לוקה, וטעמא דמלתא, דפטור דחייב מיתות שוגגין מהיקשא דמכה בהמה ילפינן ליה וההוא בממון הוא, והלכך ממון שמענו מלקות לא שמענו. ודוקא בכיוצא בזה שהמלקות אינו בא מלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, אלא המלקות בא מאותו ואת בנו לא תשחטו והמיתה מזובח לאלוהים יחרם, אבל אם התרוהו במלקות מלאו דלא תעבדס, אינו לוקה, דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת בית דין ואין לוקים עליו, ור' יוחנן הוא דאמר בהדיא בערובין בשלהי פרק קמא (יז, ב), גבי אל יצא איש ממקומו.

ומי איכא למאן דאחר חייבי מיתות שוגגין חייב והא תנא דבי חזקיה. ואם תאמר, היכי פריך מהא דתניא דבי חזקיה בהדיא, והא אמרינן בריש פרק אלו הנשרפין (סנהדרין עט, ב) גמרא: נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, אמר ר' אחא תנא דבי חזקיה מפקא מרבי ומפקא מדרבנן, כלומר מדרבי דאמר התם ונתת נפש תחת נפש, ממון דקרא במזיד ונתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה וחייב ממון, והכי קאמר: ואם אסון יהיה ממש ונתת דמי נפש תחת נפש, ומפקא נמי מדרבנן דאמרי התם נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב, ותנא דבי חזקיה אפילו מכה אדם, לא חלקת בו בין מתכוון לשאין מתכוון לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון, והיכי דמי, כגון שאין מתכוון לזה אלא לזה וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון, ואי בר קטלא הוא כרבנן, למאי איצטריך למפטריה ממונא אלמא מפקא נמי מדרבנן, כיון דהא דחזקיה מפקא מדרי ומדרבנן היכי מותבינן מיניה תיובתא להדיא הכא, והיכי פשיטא להו הא דחזקיה הכי.

ויש לומר דרבנן ודאי אית להו הקישא דמכה בהמה ומכה אדם דבין אתרו ביה ובין לא אתרו ביה פטור אממון כתנא דבי חזקיה, אלא דבנתכוון להרוג את זה והרג את זה פליגי אדתנא דבי חזקיה דאיהו סבר דפטור עד שיתכוון לו ואינהו סברי דחייב, ומיהו, אדרבי ודאי פליגי והכא הוה מצי לאוקמי הא דר' יוחנן כרבי אלא דלא ניחא ליה לאוקמיה כיחידאה. ואם תאמר, אמאי לא אותביה ממתניתין דפטור בבתו דהא משמע דכולה מתניתין בדלא אתרו ביה היא לר' יוחנן דומיא דאחותו. ויש לומר, דאן הכי נמי אלא משום דהא דתניא דבי חזקיה מפורשת יותר. ועוד, דמפורשת טעמא, ומדלא איצטריך למבעי מנלן ניחא ליה לאותובי מיניה טפי ממתניתין דלא מפרש בהדיא.

וקשיא לי, ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש לתנא דבי חזקיה במאי מוקמינן ליה כיון דלדידיה פטור ממיתה כרבנן ופטור נמי מממון ודלא כרבי ור' שמעון כדאיתא התם בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין עט, ב), וכי אמרינן התם תנא דבי חזקיה מפקי מדרבי ומדרבנן, הוה ליה למפרך אי הכי נפש תחת נפש במאי מוקי לה, וכדפרכינן התם לר' שמעון. ומתוך הדחק יש לי לומר, דתנא דבי חזקיה הכי מפרש ליה לקרא ולא יהיה אסון ממש ענוש יענש ואם אסון יהיה לא יענש, שאין עונש במקום נפש אלא נפש תחת נפש, ומכל מקום, נפש ממש אי אפשר לחייבו שכבר פטרו הכתוב מוארב לו. ונתת נפש לאו אמצוות שבכאן קאי אלא לומר לך שאינך יכול לדון ממון תחת נפש ולא בא כאן הכתוב אלא לפטרו מממון.

דף לה - ב

אי כר' יצחק קשיא ממזרת. והוה מצי לפרוקה דר' יצחק אית ליה דרבי מאיר דאמר (לעיל לב, ב) לוקה ומשלם, אלא דלא ניחא ליה לאוקמי דר' יצחק כר' מאיר דיחידאה ודלא כרבנן, וכן נמי לא ניחא ליה לאוקמה בממזר שבא על הממזרת דליכא מלקות משום דאלו פסולות קתני וממזרת לממזר לאו פסולה היא, ומיהו בירושלמי (הלכה ב) מוקי לה הכין. ואם תאמר, לוקמה כר' נחוניא בן הקנה, ואי משום אחותו לוקמה כגון שהוא שוגג באיסור כרת שבה וכדמשמע בפרק כל שעה (פסחים לב,

א) דלר' נחונייה בן הקנה דלחייבי כריתות שוגגין ודבר אחר חייבין, דתניא התם, האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים, ואוקימנא לה כר' יוסי הגלילי דאמר חמץ מותר בהנאה, ומשום הכי בשוגג משלם קרן וחומש דיש לו דמים וכדר' נחונייה בן הקנה, ומשום הכי במזיד פטור אפילו מדמי עצים, אלמא בשוגג לר' נחונייה בן הקנה חייב ממון. יש לומר, דלישנא דמתניתין דקתני אף על פי שהם בהכרת משמע אף על פי שבכרת, כלומר, שהזיד בכרת שבהם משלם ולאפוקי מדר' נחונייה בן הקנה.

הממאנת אין לה קנס ולא פתוי. פירש רש"י ז"ל: שאינה בחזקת בתולה כיון שנשאת. ואם תאמר היכי דמי, אי בשנסתרה פשיטא ואי בשיש לה עדים שלא נסתרה אמאי לא. יש לומר, אפילו כשיש לה עדים שלא נסתרה ואפילו הכי לא סמכינן אעדים לאפוקי ממונא בכי הא, דעדים לא דייקי שפיר במלתא, דלא סלקא אדעתיהו אסהודי עלה כלל, וכדאמרינן בפרק קמא (לעיל יא, ב) כנסה ראשון לשם נשואין ויש לה עדים שלא נסתרה אין השני יכול לטעון טענת בתולים אלא אם כן כשנסתרה. אי נמי, בשנסתרה ואיצטריך לאשמעינן דקטנה דעלמא יש לה קנס. ואם תאמר מאי קאמר אין לה פתוי, פשיטא, דכיון דיתומה ומפותה היא דאין לה לא קנס ולא בושת ופגם וכדאמרינן לעיל. יש לומר, דגררא נקטיה, דכיון דקתני הכי בהני אחריני תנא ליה נמי גבי ממאנת אף על גב דלא איצטריך בההיא גופה. ואין לומר דהא קא משמע לן, דקטנה אין מחילתה מחילה והכא שנשאת ומיאנה אין לה פתוי הא קטנה דעלמא דכוותה חייב, דהא לא אפשר, דהא קיימא לן דאינה מתקדשת למיאונין עד שתגיע לשנות הפעוטות, דהיא כבת שית כבת שבע כבת תשע כבת עשר כל חדא וחדא לפום חורפה, כדאיתא בפרק האומר התקבל (גיטין סה, א), וההיא מתנתה מתנה ומחילתה מחילה, דהא פעוטות מתנתן מתנה כדאסיקנא בפרק הנזקין (שם נט, א) אלא מסתברא כמו שתרצנו.

הסומא והאילונית יש להן טענת בתולים. כלומר, שלא מצא לה בתולים בעודה נערה, וכשגדלה ונעשית בת עשרים נולדו לה סימני אילונית, דאגלי מלתא דההיא שעתה אילוניתא היתה וכבוגרת היא, אפילו הכי יש לה טענת בתולים, והוא שקבל על עצמו בפירוש בשעת קדושין אף על פי שתמצא אילונית, דאי בלא הכיר וקדש סתם, תיפוק ליה דאינה מקודשת, דמקח טעות הוא.

דף לו - ב

הכי גרסי ר"ח דאי דקא טעין טענת פתח פתוח, הכי נמי הכא במאי עסקינן דקא טעין טענת דמים. לומר דבוגרת אין לה דמים כדאמרינן ביבמות (נט, א) בבתוליה פרט לבוגרת שכלו בתוליה, והא דרב דאמר נותנים לה לילה הראשון, משום דאיכא מקצת בוגרות דיש להן דמים וחששא דרבנן היא, ולפיכך נתנו לה לילה הראשון, ותלינן בדם בתולים במקצת בוגרות דיש להן, ולגבי כתובה אוקי אתתא אחזקה דכשרות ומאותן שאין להן היא, ואינו מחוור, דאם כן למה לן למימר דאי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי נמי, דפתח פתוח מאן דכר שמיה, ולא הוה ליה למימר אלא איכא בוגרת דיש לה ואיכא בוגרת דלית לה. וגירסת רש"י ז"ל נכונה יותר, דגריס איפכא, אי דקא טעין טענת דמים הכי נמי הכא במאי עסקינן דקא טעין טענת פתח פתוח. כלומר, דכולהו בוגרות פתחן פתוח אבל דמים יש להן, והיינו דרב דנותנין לה לילה הראשון, וברייתא דקתני אין לה טענת בתולים בטוען טענת פתח פתוח. וכן אמרו בירושלמי (כתובות פ"א ה"א) בוגרת כחבית פתוחה, וזה מפורש כדברי רש"י ז"ל, ולפי גירסא זו הא דאמרינן ביבמות (שם) פרט לבוגרת שכלו בתוליה, לאו דמיה קאמר אלא שאינה כשאר הבתולות, שכל בתוליה קיימין דהיינו שפתחן צר וזו פתחה פתוח, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מאישות ה"ג) ואמר שטעות היה בנוסח הגאונים ז"ל, ומיהו בירושלמי מצאתי ביבמות פרק הבא על יבמתו (פ"ו ה"ב) כדברי הגאונים ז"ל דגרסינן התם בוגרת כלו בתוליה במעיה. מוכת עץ יצאו בתוליה לחוץ.

הא רבן גמליאל הא ר' יהושע. כך היא גירסת הספרים, ופירשו ההיא דקתני החרשת אין לה טענת בתולים, רצה לומר בלחוד הוא דמיקל לגבי דידה ומהימן לה בטענת מוכת עץ או דרוסת איש אני תחתיד, ולא ר' יהושע דלא מהימן לה, הלכך הכא נמי דלא ידעה למטען דחרשת טענות לה אן דאלו היתה יודעת לטעון הות טענה, והלכך אם קידש וכנס לאחר זמן טענין לה דדרוסת איש היא תחתיו וכתובתה מאתים, ואם קידש ובעל לאלתר טוענין לה דמוכת עץ היתה וכתובתה מנה, אבל אידך דקתני החרשת יש לה קנס אפילו ר' יהושע, משום דמוקמין לה אחזקתה, והוא הדין לרבן גמליאל, דהא רבן גמליאל אית ליה חזקה דגופה. ור"ח ז"ל גריס הא ר"ג היא. וזו גירסא יותר נכונה ועולה לטעם זה.

והא אמר רבא יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה. כלומר, ואפילו להשיאה לכהונה, דמשום קלא לא מרעי לה לחזקיה, והלכך קנס נמי יש לה.

התם נמי כיון דקא מהדר אימור זיופי זייף. כלומר, הוא לעצמו, אבל עדים לא, דאם הוא הוחזק כל ישראל מי הוחזקו. והלכך אי אתו סהדי גופייהו ואמרי כתב ידינו הוא זה ובפנינו הלוח לו, או זכורין אנו שקנינו מידו כשר ומגבינן ביה, ואפילו לא אתי סהדי דחיישינן ליה, ה"מ לההוא שטרא דהוה מהדר לזיופיה, כגון דאמרי עדים לדידן אמר לן זייפו לי כך וכך על ראובן שטר שיש לו על ראובן מאותו סך ידוע, אבל על אינש אחרינא, אי"נ על ראובן וממונא אחרינא כשר. וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל שפירש אי אתו תרי סהדי ואמרי לדידן אמר זייפו לי כי האי שטרא איתרע ההוא שטרא, עד כאן.

אמר רבא ודלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר' יהודה הכא אלא שלא היא חוטא נשכר. ואף על גב דמשמע דרבא (לעיל יא, א) לית ליה ההוא טעמא דלא היא חוטא נשכר, מדאמרינן בפרק קמא (שם) גבי גר קטן אביי לא אמר כרבא, התם כדי שלא היא חוטא נשכר דאלמא לרבא לא אמרינן שלא היא חוטא נשכר. יש לומר, דהכא לר' יהודה דקאמר. אי נמי התם הוא דלית ליה, דכולי האי לא קנסינן ליה דניתן לה לגיורת דלכי גדלה ממחיא ונפקא ואזלה ואכלה בגיותה, אבל בבת ישראל קנסינן ליה כדי שלא היא חוטא נשכר. ולי נראה דקושיא זו מעיקרא ליתא, דאדרבא, כל שאתה אומר טעמא דרב יהודה משום שלא היא חוטא נשכר, היא הנותנת לרבא לומר דטעמא דכותית דמתניתין, לאו משום ההוא טעמא

הוא, דהא רבנן פטרי בשבויה ומחייבי בכותית דאלמא לית להו לרבנן
ההיא טעמא.

**והא תניא ר' יהודה אומר שבויה שנשבית אפילו בת עשר שנים כתובתה
מאתים, דבקדושתה קיימא.** ותמיה מילתא מפני מה לא נחלק בפרק
קמא (לעיל יא, א) דקתני השבויה שנפדית יתירה על בת שלש שנים ויום
אחד כתובתה מנה. וכן בפרק האשה שנתארמלה (לעיל כב, א) דקתני
ואם יש עדים שנשבית אינה נאמנת, ובבא דוכן שני כהנים (לעיל כג, ב)
פליג בה ר' יהודה, מאי שנא דפליג בהא ושבוקיה לאידך, וצריך עיון.

דף לז - א

**אמר ליה גיורת אשבויה קא רמית, גיורת לא מנטרה נפשה, שבויה
מנטרה נפשה.** ומסתברא דרב פפא בר שמואל דמותיב מינה, הוה סלקא
דעתיה דכיון דאית ליה לר' יהודה דבקדושתה קיימא, אלמא סבירא ליה
אף על פי שהגויים פרוצים בעריות לא מינס אנסי, אלא אם כן היא נבעלת
להן ברצון, דלא פריצי כולי האי, ואיתתא כיון דאין יצרה גדול כל כך
כאיש כל שכן דלא פריצא לזנות מדעת, גיורת נמי כיון דלא אנסי לה איהי
נמי לא מזנה מדעת, ואמר ליה דשבויה שאני דישראל קדושים הן
ומנטרה נפשה, אבל גיורת בגיורתה פרוצה היתה ולא מנטרה נפשה. אי
נמי איכא למימר, דכיון דדעתה לאגיורי הרי היא כשבויה, וכיון דלא
אנסי לה איהי מנטרה נפשה כישראל, וא"ל דלא.

[ואני תמה, כיון דסבירא ליה לרב פפא בר שמואל דגיורת כשבויה, אמאי
לא אקשיה מדרי' יהודה לר' יהודה דמתניתין, דמפליג ר' יהודה במתניתין
בשבויה, שמע מינה דמודה הוא בגיורת, ומאי שנא. ונראה לי, דמשום
דמתניתין לא מיפרשא דמודה ר' יהודה בגיורת, ואפשר דפליג בשבויה,
והוא הדין והוא הטעם בגיורת, משום הכי פריק מברייתא דקתני בה
בהדיא צריכה להמתין שלשה חדשים].

**דתניא הגיורת והשפחה והשבויה שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו
יתירות על בנות שלש שנים ויום אחד.** ואיכא למידק דהא מוכח בפרק

החולץ (יבמות מב ב), דקטנה לר' יהודה אינה צריכה להמתין שלשה חדשים, דלא גזר שאינה ראויה אטו הראויה, דתנן התם ושאר כל הנשים לא ינשאו ולא יתארסו עד שיהא להן שלשה חדשים, ר' יהודה ור' שמעון אומרים הנשואות יתארסו והארוסות ינשאו, ואמרינן עלה בגמרא (שם) הלכה כרבי יהודה, ואקשינן למימרא דיחידאה פליג עליה אין דתניא הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה בנים בבית בעלה או שהיתה זקנה ועקרה או שהיתה קטנה ושאינה ראויה לילד כולן צריכות להמתין שלשה חדשים דברי רבי מאיר, ר' יהודה מתיר ליארס ולינשא מיד, אלמא לר' יהודה לא גזרינן קטנה אטו גדולה. ומיהו מקצת גירסאות יש שם במקום ר' יהודה ר' יוסי מתיר ליארס ולינשא, ומכל מקום דייק דתנא דפליג עליה דר' יהודה במתניתין לומר דכל הנשים צריכות להמתין, רבי מאיר היא דקתני הכי בהדיא בברייתא, והגירסא הנכונה שבכאן דלא גרסינן יתירות על בנות שלש שנים, וכן היא במקצת הספרים והכי תני לה בתוספתא (יבמות פ"ו ה"ו).

אלא יוצאה בשן ועין מאי איכא למימר. וכי תימא כל ממילא לא אמר ר' יוסי והרי אנוסה ומפותה וכו'. ותמיה לי, כיון דעיקר קושיתו לא מיתוקם אלא מאנוסה ומפותה, למה הקשה מיוצאה בשן ועין, ולא אמר אלא אנוסה ומפותה מאי איכא למימר. ויש לומר, דכיון דאקשי ליה מברייתא דהגירות והשפחה ובה שקיל וטרי לתרוצה, ניחא ליה לאקשווי נמי הכא שפחה. ועוד, דמדקתני בברייתא שנשתחררה, משמע כל שנשתחררה ואפילו יוצאה לחירות בשן ועין, לפיכך אקשינן ליה מגופא דברייתא דליכא למימר דשמשה במוך, ואגב פירוקא דכל ממילא לא אמר ר' יוסי אקשינן ליה מאנוסה. כן נראה לי.

קסבר ר' יוסי אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר. ופירש רש"י ז"ל: וכולן עושות כן. משמע מדבריו דהוא הדין ליוצאה בשן ועין. ואם תאמר, אם כן אפילו לטעמא דמשמשת במוך לימא נמי דיוצאה בשן ועין כיון דמדעתה הולכת ומזנה, אלא ודאי מיקפד לא קפדה, הכא נמי מיקפד לא קפדה להתהפך. יש לומר, דהכא שאני דכיון דאין לה טורח בכך ותקנתה בידה בכל עת ודאי מתהפכת היא, אבל מוך דפעמים אינו מצוי בידה מיטרח לא טרחא, אלא אם כן דעתה לאגירי זו היא סברתו של רש"י ז"ל.

ויש מחמירים ומפרשים, דדוקא גירות או שאר שפחות שנפדו ונשתחררו, דלאו ממילא דמעיקרא מינטרן נפשיהו, אי נמי אנוסת בת ישראל, אבל

יוצאה בשן ועין מיקפד לא קפדה והילכך צריכה להמתין שלשה חדשים דלא דמיא לאנוסה ומפותה. רבנו אלפסי ז"ל פסק כר' יוסי, ומקצת מן הגאונים ז"ל פסקו כר' יהודה כדכתיבנא בהלכות ביבמות פרק ד' אחין (בסופו).

מתני': הבא על בתו. ואם תאמר תיפוק ליה משום דקנסא דידיה הוא, והשתא אלו אחר שבא עליה קנסה לאבוה בא עליה אביה משלם קנס.

יש לומר בנתארסה ונתגרשה ור' עקיבא דמתניתין היא (לקמן לח, א) דאמר יש לה קנס וקנסה לעצמה.

אי נמי אפילו כר' יוסי הגלילי דאמר נתארסה ונתגרשה אין לה קנס, והכא בשבא עליה אביה ומת דקנסה לעצמה, וכדתנן בפרק נערה שנתפתתה (לקמן מא, ב) לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב קנסה לעצמה, והכי איתא בירושלמי (בפרקין ה"ג), דגרסינן התם, אילו אחר בא עליה לאו קנסה לאביה, תפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כר' יוסי הגלילי, פירוש: אפילו כר' יוסי הגלילי, ברם כר' עקיבא יש לה קנס וקנסה לעצמה, פירוש ברם כר' עקיבא אפילו לא מת אביה, ומשכחת לה בשנתארסה ונתגרשה.

ומיהו ניחא לי טפי כר' עקיבא, דאלו לר' יוסי תמיהא ליה היאך אפשר שיהיה לה קנס מאב, דהא בשעה שבא עליה לא חל עליו שום חיוב, והרי זו כמפותה יתומה דכיון דמדעתה עביד לית לה, והכא נמי מאי שנא, דהא אב לא מיחסר העמדה בדין, דבשלמא אנסה אחר צריך העמדה בדין אבל אב הא לא מיחסר העמדה בדין דלא שייך ביה.

ואולי דעת הירושלמי כן, דכיון דאין לאב עד שעת העמדה בדין גם הוא אינו פטור לעולם, ואם מת אי נמי שבגרה קודם שמת, קנסה לעצמה. ודין זה שמענו מן הירושלמי הזה שלא שמענוהו מן הגמרא. גם לדעת הירושלמי אפשר, שאם עמד האב ונתן לה כסף קנסה, אחר כך חוזר וזוכה בו, שהוא יכול לכופה לעמוד עמו בדין ולתובעו כדי שיזכה הוא בקנס, כדרך שהוא יכול לכופה לדון עם אחר, דלעולם מחמתה הוא זוכה והיא היא שעומדת בדין, והיינו דתנן עמדה בדין עד שלא מת האב, לא הספיקה לעמוד בדין, ולא תנינן עמד בדין ולא הספיק לעמוד בדין, וצריך עיון.

ולר' מאיר דאמר לוקה ומשלם תרתי למה לי חדא במיתה וממון וחדא במיתה ומלקות. אבל לרבנן מסתברא דמיתה ומלקות לא צריך קרא, דהשתא מלקות וממון לא מחייב מלקות ומיתה לא כל שכן, ואי משום דחמיר איסוריה, הא אשמעינן מיתה וממון דאף על גב דחמיר איסוריה לא מחייב תרתי.

הא דקתני במתניתין וכל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין. ואיכא למידק, והלא אין מיתה וממון באין לו כאחד, דמכי הערה בה נתחייב מיתה ומתחייב ממון לא הוי עד גמר ביאה, כדאמרינן בפרק בן סורר ומורה בסופו (סנהדרין עג, ב) גבי חטא אלו חייבי כריתות, כלומר, דחייבי כריתות נמי ניתן להצילו בנפשו, ורמינהו אלו נערות שיש להם קנס הבא על אחותו, כלומר, אלמא מדמשלם לא ניתן להצילו בנפשו, אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא אמר להו משעת העראה דפגמה אחייב לה קטלא, ממונא לא משלם עד גמר ביאה.

ויש לומר, דהתם הוא דמכיון דפגמה שוב לא ניתן להצילה בנפשו דאפגימה קפיד רחמנא, כדאיתא התם, אבל הכא אף על גב דמשעת העראה איחייב, מכל מקום כל שעתא ושעתא עביד חיוב מיתה עד גמר ביאה.

וכענין הזה אמרו בירושלמי בפרקין (הלכה א) תני החוסס את הפרה משלם ששת קבין לפרה וארבעת קבין לחמור שכן החוסס פרתו לוקה, אמר ר' מונא מעתה הבא על אחותו קטנה ילקה וישלם שכן הבא על אחותו בוגרת לוקה, חזר ואמר גבי אחותו חלו עליו מיתה ותשלומין כאחת, ברם הכא מכיון שחסס נתחייב מכות מכאן ואילך בתשלומין, איתיב ר' זעירא קומי ר' מונא הרי המצית גדישו של חבירו בשבת על שבולת ראשונה מתחייב מיתה מכאן ואילך בתשלומין, ולית אמר כן אלא על כל שבולת שיש בה התריית מיתה, והכא על כל חסימה וחסימה יש בה התריית מכות, ומשני לה ר' יוסי בר בון אמר תרין אמוראין וכו'. מכל מקום למדנו ממנה, דאף על גב דנתחייב מעיקרא נפשות, כיון דכל שעתא ושעתא מתעסק בחיוב נפשות פטור מן התשלומין.

דף לז - ב

ולר' חנניא בן עקביא דאמר נערך מפני שדמיו קצובין מאי עביד ליה. דלא מצי לאוקמיה באומר דמיו עלי דהא פשיטא דלא אמר כלום, ולהא לא איצטריך קרא דהא אין לו דמים.

ואם תאמר אי כשהרגו דרך עליה מן האדם נפקא שכן לא נתנה שגגתו לכפרה כדתניא בסמוך תלמוד לומר כל חרם וכו' ואין לי אלא מיתות חמורות, יש לומר ההיא הכי קאמר אין לי אלא מיתות חמורות שלא נתנה שגגתן לכפרה בממון מיתות קלות שנתנה שגגתן לכפרת ממון מנין דלא שקלא ממונא מינייהו למיפטרינהו מקטלא תלמוד לומר כל חרם, והרי מכל מקום הני מילי דלא תקחו כופר היכא דהרגו דרך עליה שלא ניתנה שגגתן לכפרה לא בממון ולא בגלות.

דף לח - א

אבל הרגו דרך ירידה דניתנה שגגתן לכפרה אימא נשקול ממונא ונפטריה. והכי דרשינן להו לקראי, מחרם דרשינן מיתות חמורות שלא ניתנה שגגתן לכפרה כלל, ומכל חרם מיתות קלות שניתנה שגגתן לכפרה, ומלא תקחו כופר דרשינן דרך ירידה במזיד שניתנה שגגתו לכפרת גלות.

אם כן מה תלמוד לומר אשר לא אורסה מופנה לדון ממנו גזירה שוה נאמר כאן אשר לא אורסה נאמר כאן וכו'. ואיכא למידק דהא קיימא לן כר' עקיבא, ואם כן אשר לא אורסה לגזירה שוה, ואנן בכולה תלמודא אמרינן מוהר הבתולות לגזירה שוה, בריש מכילתין (לעיל י, א) ובריש פרקין (כט, ב), ור' שמעון בן לקיש מאי טעמא לא אמר כרב פפא ההוא מיבעי ליה לגזירה שוה, דתניא (שמות כב) כסף ישקול כמוהר הבתולות וכו'. ועוד, דכיון דגזירה שוה נפקא לן מאשר לא אורסה, על כרחך כמוהר הבתולות לכתובה דרשינן ליה כרשב"ג, ואנן קיימא לן (במכילתין י, א. קי, ב) דכתובת אשה דרבנן.

וראיתי בשם הר' שלמה בן אברהם דמונטפשלור ז"ל, דעיקר גזירה שוה לכולי עלמא ודאי מכמוהר הבתולות נפקא ליה כרבי עקיבא דמתניתין, דלית ליה גזירה שוה אלא לגופיה ולאשמעינן אשר לא אורסה לגופיה הא אורסה לעצמה, והא דדריש אשר לא אורסה הא אורסה לעצמה, ולא דריש הכי בבתולה ולא בעולה ובנערה ולא בוגרת, בתולה ונערה לאביה הא בעולה ובוגרת לעצמה, משום דהתם אשתנה גופה והכא לא אשתנה גופה, וכדאמרינן בשקלא וטריא דברייתא מאי חזית דהאי לא אורסה לגזירה שוה ובתולה למעוטי בעולה אימא איפכא, ושני ליה, הא אישתני גופה הא לא אשתני גופה, והיינו עיקר טעמיה דר' עקיבא בעיקרא דמילתא. והא דאמרינן בגמרא, אמר ליה ר' עקיבא אשר לא אורסה מיבעי ליה לגזירה שוה דתניא, לאו דוקא, והוה ליה למימר אמר לך ר' עקיבא הא אשתני גופה והא לא אשתני גופה, אלא בעינן לומר דמתרץ לה במאי דמתרצה ברייתא דשקלא וטריא עלה ומאי חזית דאשר לא אורסה לעצמה וכו'. ותרצינן הא אשתני גופה, והא לא אשתני גופה, ואגב אורחיה בעא לאתויי ברייתא. ועדיין אינו מיושב היטב, מדאיבעיא לן בתר הכי ר' יוסי הגלילי האי סברא מנא ליה, ופרקינן, נפקא ליה מכמוהר הבתולות, דאלמא לר' עקיבא לא נפקא לן מכמוהר הבתולות אלא מלא אורסה.

דף לח - ב

אלא אמר רב נחמן בר יצחק קרי ביה אשר לא אורסה. ומסתברא דלא למימרא דנחליף אשר לא אורסה באשר לא אורסה, אלא הכי קאמר פירוש אשר לא אורסה כלומר, דקרא הכי קאמר אשר לא אורסה ועדיין היא באירוסיה עומדת, הא אורסה ועדיין באירוסיה עומדת לית לה כלל, וקא משמע לן דאף על גב דחדוש הוא לא מיקטל ומשלם.

ותמיה לי, אי כדקאמר רב נחמן, מאי קתני בברייתא אם כן מה תלמוד לומר אשר לא אורסה מופנה לדון ממנו גזירה שוה, והא איצטריך לגופיה לאפוקיה ארוסה. ויש לומר, דחד מינייהו מופנה, דאי לאשמעינן דלא מיקטיל ומשלם הא אשמעינן בחד מינייהו או באונס או במפתה ועדיין

קשיא לי אם כן מאי האי דקתני בברייתא ר' עקיבא אומר יש לה קנס וקנסה לאביה והדין נותן, מה כסף קדושיה וכו' אף כסף קנסה אף על פי שנתארסה ונתגרשה לאביה, דאלמא אשר לא אורסה דקרא משמע ליה נמי לר' עקיבא כפשטיה וכדמסיק נמי בשקלא וטריא, אימא בתולה לגזירה שוה דאשר לא אורסה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה. ועוד, דפריק הא אשתני גופה והא לא אשתני גופא, ואי אשר לא ארוסה קאמר, מאי נפקא לן מינה, אי נפקא לן גזירה שוה מבתולה או מאשר לא אורסה, ומאי אשתני גופה ולא אשתני גופה דקאמר, דהוא כוליה קרא דוקא קאמר, דבין בתולה בין אשר לא אורסה דוקא הוא בתולה ולא בעולה, הא בעולה כלל וכלל לא אף אשר לא ארוסה הא ארוסה כלל וכלל לא.

ועוד קשיא לי, מאי קא מתרץ רב נחמן, קרי ביה אשר לא ארוסה, דאם כן היכי אקשינן ולר' עקיבא מאי חזית דהאי אשר לא ארוסה לגזירה שוה ובתולה למעוטי בעולה אימא בתולה לגזירה שוה, כלומר, ובתולה אפילו בעולה, דאי מוקמה בתולה לגזירה שוה, אתיא גזירה שוה ומפקא ליה קרא מפשטיה.

ויש לי לומר, דר' עקיבא דברייתא לטעמיה דר' יוסי קאמר ליה, לדידי קרא לאו למעוטי נתארסה ונתגרשה, אלא למעוטי מי שארוסה עדיין, אלא אפילו לדידך דמשמע לך קרא כפשטיה לגמרי אשר לא ארוסה מעולם, הדין נותן שיש לה, דמ"ט למעוטי ליה קרא, הא אשכחן כסף הבא לה מחמת ביאה לאחר שנתארסה ונתגרשה שהוא דאב דהיינו כסף קדושיה, הלכך אף כסף קנסה הבא לה מחמת ביאתה לאחר שנתארסה ונתגרשה לאביה. ואם תאמר, אם כן מה תלמוד לומר אשר לא ארוסה, היה לך להפנותו לגזירה שוה. ואם תאמר, אם כן אתיא גזירה שוה ומפקא ליה לקרא לגמרי מפשטיה. יש לומר דהכי קאמר ליה, היה לך להפנותו לגזירה שוה, ומיהו הכי מידריש הא אורסה לעצמה וכתנא דר' עקיבא דמתניתין. ומאן דשקיל וטרי לעיל, ואקשי ולר' עקיבא אימא בתולה לגזירה שוה, אמר לך רב נחמן דלא נהיר בפרושא דברייתא, דעל כרחך אי אפשר לומר דגזירה שוה מבתולה, דאם כן אתיא גזירה שוה ומפקא ליה לקרא מפשטיה, כן נראה לי.

יש בגר בקבר ודבנה הוי. משמע מהכא דקנס ממון הוי להורישו לבניה. ואיכא למידק, דהא אמרינן בשלהי שמעתין יש בגר בקבר ופקע אב או אין בגר בקבר ולא פקע אב, ומאי שנא אב מבן, דהשתא ברא ירית אבא,

אבא לא ירית ברא. ותירץ הראב"ד ז"ל (בכתוב שם, והו"ד ברמב"ן), דמהדר קא הדר ביה נמי רבא מהאי סברא, דכל שלא עמדה בדין אינה יכולה להורישו לא לבנה ולא לאביה.

ויש מי שפירש (הרמב"ן), דהכא בשעמדה בדין ולא הספיקה לגבות עד שמתה, ואליבא דר' שמעון דאמר לקמן בפרק נערה שנתפתתה (מא, ב), לא הספיקה לגבות עד שמת האב לעצמה, משום דלא זכתה תורה לאב אלא משעת נתינה ואילך, מדכתיב (דברים כב, כט) ונתן לאבי הנערה, והלכך קא מיבעיא ליה יש בגר בקבר ודבנה הוי, דלגבי דידה משעת העמדה זכתה ביה כדאיתא לקמן בריש פרק נערה שנתפתתה (שם). או דלמא אין בגר בקבר ודאבוה הוי. ולקמן (לט, א) דאמר יש בגר בקבר ופקע אב, בשלא עמד בדין ודברי הכל, כך פירש הר"ז הלוי ז"ל. ואינו מחוור לי, דכיון דנאמרו דברים סתם, או הכא והכא בהעמדה בדין, או הכא והכא בשלא עמדה בדין. ועוד, דאי אליבא דר' שמעון, כיון דלא קיימא לן כוותיה, לא הוה בעי למסתם, והוה ליה לפרושי בעיא אליבא דר' שמעון מהו.

דף לט - א

ומי מעברא. לרבותא קאמר, לומר דאפילו לרבנן דאמרי דקטנה יש לה קנס, ויש שהות בין אונס לבגר בימי עבודה, מכל מקום אי אפשר שתתעבר דהא קטנה לא מיעברה, כדתניא בברייתא וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו, כלומר שאינה מתעברת, וכל שכן לר' מאיר דסבירא ליה דאין לקטנה קנס עד שתהיה נערה, דאי אפשר לה, דהא אין שהות בין אונס לבגר בימי עבודה, דהא אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד. והא דקא מקשה ומי מעברא, קא מקשה לרבנן, והא דמסיק בקושיא ואמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד, קא מקשה בין לרבנן בין לר' מאיר, וזה שלא כדברי רבנו אלפסי ז"ל, כמו שאנו עתידין לכתוב לקמן בסיעתא דשמיא.

קטנה שמא תתעבר ותמות. וקשיא לי, דהא אסיקנא ביבמות (יב, ב) שמא תתעבר ושמא תמות קאמר, ומכלל דקאמר שמא תמות אלמא איכא קטנה דמעברא וילדה והיא ובנה חיין ומאן לימא לן דרבא לא איבעיא ליה להאי לישנא.

ויש לומר, דהא אמרינן התם, אמר רב ספרא בניס הרי הן כסימנים, ואיכא דאמרי אמר רב ספרא בניס עדיפי מסימנין, והכי קאמר בניס הרי הן כסימנים משעת העבור, והילכך כשילדה והיא ובנה חיין, משעת לידה הרי היא כבוגרת, דאי אמרת דבנים עצמן כאילו הביאה סימנין משעת עיבור להוציאה מרשות אב, דאיגלאי מילתא למפרע שמיהרה גדלותה והרי היא כבוגרת משעת לידה, ואם כן מאי קא מבעיא ליה לרבא להאי לישנא אם יש בגר בקבר או לא, דהא מחיים פקע זכות אביה, ולא למימרא דבנים עצמן הרי הן כסימנין דקאמר רב ספרא לומר בשעת לידה חשבינן כסימנין, אבל בשעת עבודה קטנה היתה, דהא אמרינן דתוך הזמן הזה חייבת לשמש במוך אף על פי שאינן יולדות עד זמן נערות, אלמא כל שמתעברת בקטנות אי אפשר לה ולולדה לחיות, אלא על כרחך כיון שהיא ובנה חיין, איגלאי מילתא דבשעת עבודה כנערה היא, ובשעה שילדה הרי היא כבוגרת, דאין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד, והלכך שפיר קא פריך הכא, דאלו בעודה קטנה אינה מתעברת ויולדת אלא היא ובנה מתים, ואלו היא ובנה חיים משעת לידה הויא לה בוגרת ופקע אב מחיים.

ואי קשיא לך הא דאמרינן התם בניס עדיפי מסמנים למאי נפקא מינה, דאפילו לר' יהודה דאמר (נדה נב, א) עד שירבה שחור על הלבן, בבנים מודה, ואם איתא דבנים כבוגרת משווי לה, אפילו למאן דאמר נמי בניס הרי הן כסימנין מודה ר' יהודה דמכי ילדה הא הויא לה בוגרת, ולא פליג ר' יהודה בבוגרת. ויש לומר, דנפקא מינה להיכא דמיאנה בעודה מעוברת ואחר כך ילדה והיא ובנה חיין, דלמאן דאמר בניס עדיפי מסימנין, לאו מיאון הוא, כלומר, דמשעת עבור משווי לה כבוגרת. ולמאן דאמר בניס הרי הן כסימנים, מיאונה מיאון, ואף על גב דאמרינן דבנים הרי הן כסימנים משעת עבור, ובימי עיבורה יש יותר מששה חדשים של ימי נערות, ובאותן ימים המיותרים יכולה למאן ולא משוינן לה כבוגרת אלא משעת לידה, ולא אמרינן דהווי כסימנין אלא להוציאה מרשות אב, אבל לגבי מיאון מיאונה מיאון.

שלוש נשים משמשות במוך. פירש רש"י ז"ל: מותרות לשמש במוך ואינם כמשחיתות זרע. ואינו נכון, דאם כן רבנן דקאמרי משמשת כדרכה אסור לשמש במוך קאמרי, ואינו כן שהרי אפילו לרבנן אינה מתעברת כדקאמרי ומן השמים ירחמו, ומפני מה נאסר אותן הרי אין כאן השחתת זרע. אלא חייבות לשמש במוך קאמר ומשום סכנה, ומשום הכי קאמרי רבנן דאינן חייבות בכך, ואינן נמנעות מלשמש בין במוך בין שלא במוך ומן השמים ירחמו. הרמב"ן נ"ר.

דף לט - ב

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון משל דמפותה למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו קרע שיראין שלי והפטר. ופרכינן, שלי דאבונה הוי. והוה ליה כאומר לחברו קרע שיראין של חברי והפטר דלאו כל כמיניה. וקשיא לי, רב נחמן היכי הוה סלקא דעתיה לדמויה לקרע שיראין שלי, הא ודאי דאבונה הוי, ונראה לי, דטעמיה דרב נחמן משום דמפותה אין לה צער, והלכך כשיראין דידה הו, דהא אי בעיא מפקעא זכות האב, וכל שבידה להפקיע זכות האב בפתויה כשיראין דידה הן, אלא שהמקשה לא הבין דבריו וסבר דעיקר קנס קאמר שהיא שלה ומדין מחילה קא אתיא ליה. ואהדרינן, דרב נחמן הכי קאמר, פקחות שבהן אומרות מפותה אין לה צער שוה פרוטה אלא צער מעט כריבדא דכוסילתא, והכי גרסינן אמר רב נחמן, ולא גרסינן אלא אמר רב נחמן. וכן מצאתיה בספרים מדקודקים.

לכשיוציא אשתו היא. פירש רש"י ז"ל: בתמיה, כלומר, מתי נכנסה זו שאתה אומר לכשיוציא וכי אשתו היא והלא עדיין לא נכנסה, אבל הראב"ד ז"ל פירשה בניחותא, כלומר, לכשיוציא נמצאת אשתו מכבר, ונפטר מקנסה שהוא חמשים שקל שהם מאתים, וכשהוא מוציאה אינו חייב לה אלא מנה דבעולה היא וכתובתה מנה, ומדבריו אנו למדין דמפותה אין לה כתובה אלא מנה, ותמיהא לי, דאם כן הרי זה חוטא נשכר. ועוד, שיבא להערים ויכנוס ואחר כך יגרש כדי להעמידה על מנה, וצריך עיון.

אם מאן ימאן אין לי אלא אביה היא עצמה מנין. כבר פירשתיה בקדושין
בפרק האיש מקדש (מו, א) בשילהי שמעתתא דקטנה שנתקדשה שלא
לדעת אביה בסיעתא דשמיא.

דף מ - א

אמר קרא (שמות כב, טו) ימהרנה לו לאשה מדעתו. כן כתוב בספרים,
ותמיהא לי דאי לו קא דריש, באונס נמי כתיב ולו תהיה לאשה.
ומסתברא דמימהרנה לו קא דריש, כלומר ימהרנה לו מדעתו, אבל
באונס דכתיב לו תהיה, דמשמע תהיה בין מדעתו בין בעל כרחו.

מתני': מצא בה ערות דבר או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי
לקיימה. והא דלא קתני אינו רשאי לכונסה משום מצא בה דבר ערוה,
כלומר, לאחר שכנסה ואינו רשאי לקיימה כולל הכל.

וניתי עשה ונדחי לא תעשה. פירש רש"י ז"ל: לא תעשה דאינה ראויה
לבא בקהל כגון ממזרת. וקשיא להו לרבוותא ז"ל (תוס' וש"ר), דהא
אינה ראויה לבא בקהל מקרא דעשה גופיה נפקא לן דלא דחי, דכתיב
(דברים כב, כט) ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו וכדתנן במתניתין ועד
כאן לא ריבה אותן הכתוב מכמוהר הבתולות והנערה אלא לענין קנס
אבל לכנוסה לא ריבה אותן.

ויש מי שפירש, דאמצא בה ערות דבר עבירה קאי, דקרא משמע דבשעת
הויה תהא ראויה לו, ואי בשעת הויה היתה ראויה לו אלא שקלקלה
ונאסרה לא מיירי בה קרא, ומשום הכי אקשינן וניתי עשה דולו תהיה
לאשה ונידחי לא תעשה דלא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב
לקחתה אחרי אשר הוטמאה, דמרבין מיניה בריש פרק קמא דיבמות
(יא, ב) סוטה שנסתרה, ועשה דלו תהיה לאשה איתיה לעולם.

ומורי הקשה על פ"ה דהיאך יבא עשה דולו תהיה לאשה לדחות לא
תעשה, דהעשה כבר ליתיה בעולם תמיד דאחר שבעלה לשם אישות נעבד
ושוב אין כאן עשה כלל.

ולי נראה כפירושו של רש"י ז"ל, והכי קאמר: וניתי עשה ונידחי לא תעשה, דמנא ליה לתנא דלו תהיה לאשה אשה הראויה לו, דילמא אשה שיש בה הויה קאמר ולמעוטי חייבי מיתות וחייבי כריתות אבל חייבי לאוין לא, דהא כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אתי עשה ודחי לא תעשה, והכא נמי לא שנא. ודחינן דעשה כי האי לא אשכחן דדחי את לא תעשה, דאילו הכא אילו אי אמרה לא בעינא ליה ליתיה לעשה כלל, וקיל ליה עשה ולא דחי.

אלא דקשיא לי, דאם איתא דולו תהיה לאשה אשה שיש לו בה הויה קאמר, אם כן אפילו חייבי עשה כגון מצרי ואדומי כונס לו לאשה, והא מנא תיתי, דהא קיימא לן דאין עשה דוחה עשה השוה בכל כגון זו שאיסורו נוהג בכהנים ולויים וישראלים.

ויש לומר, דעשה דמצרי כיון דאינו עשה גמור אלא לאו הבא מכלל עשה, לא עדיף מלאו גמור דנדחי מפני עשה, וכן בעולה לכהן גדול לא הוי עשה גמור אלא נדחה מפני עשה כלאו. ועוד, שהוא קל שאינו שוה בכל, ואתי עשה דולו תהיה לאשה שהוא שוה בכל ודוחה אותו, וכדמשמע בפרק אלו מציאות (ב"מ לב, א) דעשה דטומאת כהנים נדחה מפני עשה דהשב תשיבם אי לאו דמסייע ליה לאו שבו, טעמא משום דעשה דטומאה הוי עשה שאינו שוה בכל וכמוהו בהרבה מקומות. ועוד יש לומר, דמדקיימא לן בעלמא דאתי עשה ודחי לא תעשה, נשמע דכי כתב רחמנא לו תהיה לאשה, אשה שיש לו בה הויה קאמר, אבל הכא אי אמרה לא בעינא ליה מי איתא לעשה כלל, כלומר ועשה כי האי קיל ולא אשכחן עשה כי האי דדחי.

ואם תאמר, והא סדין בציצית דאי בעי פטר נפשיה בטלית של צמר ואפילו הכי דחי. ויש לומר, דהתם מיהא איתיה לעשה, אבל הכא דאי בעיא ליתיה לעשה בעולם כלל, לא דחי. אי נמי יש לפרש, דכיון דמצינן לעכובי השתא דאסירא ליה, אנן סהדי דלא ניחא לה. ואפילו אמרה בעינא ליה כייפינן לה עד דאמרה לא בעינא, וכי אמרה הכי אנן סהדי דניחא לה כדאמרינן בעלמא (יבמות כ, א) ניחא ליה משום מצוה לשמוע דברי חכמים.

הלכה כר' אלעזר קרי רב עליה דר' אלעזר טובינא דחכימי. קשיא לי כיון דר' אלעזר בשיטת ר' עקיבא רבו אמרה, למה פסק כר' אלעזר היה לו לפסוק כר' עקיבא. ועוד, מאי טובינא דחכימי אי קאי כר' עקיבא רבו, ואי לקלסיה לר' עקיבא לימא הכי אדר' עקיבא גופיה. ויש לומר, משום

דהא דר' אלעזר עדיפא מדר' עקיבא, משום דבדר' אלעזר איכא הלכתא וטעמא, דקא יהיב טעמא מיתומה משום דאף בקרא לאבי הנערה כתיב (דברים כב, כט) ואפילו הכי יתומה יש לה קנס לכולי עלמא וכדתניא בספרי (דברים פיס' רמד) תני ר' חייא תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס, ובירושלמי דפרקין (ה"ז) גרסינן תני ר' חייא תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי ר' יוסי הגלילי, אלמא דכל דלא אשתני גופא קרא הכי מדריש יש לה אב לאב, אין לה אב לעצמה, ואף אנו נאמר אשר לא אורסה כיון דלא אשתני גופא קרא לאו דוקא, אלא לא אורסה לאביה הא אורסה לעצמה. אי נמי יש לומר, משום דתנאי פליגי אליבא דר' עקיבא אי לעצמה אי לאביה פסק כר' אלעזר, ולאפוקי מאידך תנא דברייתא דאמר לאביה, ומשום הא נמי קרי ליה לר' אלעזר טובינא דחכימי. כן נראה לי.

דף מ - ב

יאמרו בעל שלימה חמשים בעל פגומה חמשים. פירוש: אם כן מצינו קנס מתרבה ומתמעט, שבפגומה כל הקנס, ובשלמה אין כאן קנס אלא מחציתן או שלישיתן, ופעמים לא כלום. ופריק אביי דעבד נמי על כרחך אינו משלם קרן מלבד השלושים, ואם כן לפי דבריך פעמים שהשלושים כל קנס, כלומר, כגון שנגח מוכה שחין שאינו שוה כלום ופעמים שכולם קרן בעבד שלם.

אלא מסתברא דאביה הוי דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. בעודה קטנה, והשתא נמשך אפילו בנערותה, ופגמה דבגרות לית ליה מהאי טעמא, הואיל ונפקא מרשות אב לגמרי, וכבר הארכתי בה בריש פרק קמא דקדושין (ג, ב) בסיעתא דשמיא.

הא לאו הכי הוה אמינא אפילו קטנה, והא כתיב (דברים כב, כ) ואם אמת היה הדבר וכו' וקטנה לאו בת עונשין היא. ואם תאמר, ודילמא אף על גב דלענין עונשין קטנה פטורה, לענין קנס מיהא חייבת, דהא הבא עליה נסקל כדאמרינן בסנהדרין בפרק ד' מיתות (סו, ב) לרבנן. ואף על גב דפרשת נערה המאורסה בבת עונשין כתיב לא ממעטינן מיניה אלא עונש דידה, הא דיני דבועל איתנהו לעולם. ויש לומר, שאני מוציא שם רע שלא

חייבתו תורה קנס אלא על שמוציא עליה שם רע לסוקלה, וזה שהוציא שם רע על הקטנה שאינו גורם עליה מיתה, משום לזות שפתים בכלל בלבד אין קונסים אותו, כך תירצו בתוספות.

ולענין פסק הלכה. כתב הרב אלפסי ז"ל: איכא מאן דאמר הלכתא כר' מאיר, משום דסתם לן תנא כוותיה, ואנן לא סבירא לן הכי, חדא, דהא אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' מאיר, ועוד, דהא אשכחן לרבא דהוא בתרא דסבירא ליה כרבנן דבעי רבא (לעיל לת, ב) יש בגר בקבר ודבנה הוי וכו' ושמע מינה דרבנן סבירא ליה דאמרי יש לה קנס, דלא משכחת לה בן קודם בגר אלא לרבנן, וכשבא עליה אונס בעודה קטנה, ואף על גב דאיפרכא האי בעיא, לאו מהאי טעמא איפרכא. ועוד, דגרסינן בפרק נערה שנתפתתה (לקמן מד, ב) אמר ר' שמעון בן לקיש המוציא שם רע על הקטנה פטור שנאמר (דברים כג, כט): ונתן לאבי הנערה נערה מלא דבר הכתוב, ללמדך כאן נערה הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע, אלמא כרבנן סבירא ליה.

ותפש עליו הראב"ד ז"ל (בהשגות על הרי"ף) דבעיא דרבא אינה ראייה דדילמא לא היה יודע הא דשמואל דאמר אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד, ואי משום דמקשי עליה מדתני רב ביבי ואילו לר' מאיר קא מבעיא ליה מדשמואל בלבד, הוה ליה לאקשווי ולא הוה צריך לאיתויי הא דתני רב ביבי. ליתא, דאיהו לתרוייהו קא מיבעיא ואנן אליבא דתרוייהו קא מקשינן ליה, וכבר כתבתי אני בפירוש אותה סוגיא למעלה במקומו. ואי מדריש לקיש דאמר כאן נערה הא כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע, ריש לקיש לטעמייהו דרבנן קאמר וטעמייהו הוא דקא מגלה, וכאן לגלויי טעמייהו דרבנן קא מייתי לה, והלכך כר' מאיר קיימא לן משום דסתם לן תנא הכא ובפרק קמא דחולין (כו, ב) כוותיה, ואי מדאמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' מאיר, דילמא זו וסבירא ליה כותיה, כדאשכחן כוותיה ביבמות פרק אלמנה לכהן גדול (סז, א) בענין המזכה לעובר, וכן (ב"מ קב, ב ועי' ב"ב קה, א) גבי תפוס לשון ראשון, דמייתי מתניתין דהמשכיר בית לחבירו לשנה ונתעברה השנה, והלכך הלכתא כוותיה ואפילו תפס מפקינן מיניה, זהו תורף תשובתו של הרב ז"ל. וכן פסק ר"ח ז"ל כר' מאיר.

ומיהו, ודאי דריש לקיש סייעתא רבתי לדברי רבנו אלפסי ז"ל, דההיא מימרא באפי נפשה היא ולא לפרושי טעמא דרבנן אמרה ריש לקיש אלא באפי נפשה, ואף על גב דסתם לן רבי כר' מאיר בכמה סתמי, מכל

מקום כיון דריש לקיש דהוא אמורא סבר לה כרבנן כוותיה עבדינן דהוא בתרא, ואף על גב דאיכא דכייל משמיה דרבי יוחנן דהלכה כסתם משנה, אין למדין מן הכללות (עירובין כז, א) ובכמה מקומות בתלמוד דוחין סתם מתניתין מדברי אחד מן האמוראים שראו לפסוק כבעלי המחלוקת ולהניח את הסתם.

באו עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה משלמין קנס ואפילו באו עליה עשרה בזה אחר זה שלא כדרכה משלמין קנס דעדיין בתולה היא ממקום בתולים. וכדתניא בברייתא דמייתי בריש פרק קמא דקדושין (ט, ב) באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה, רבי אומר אומר אני הראשון בסקילה וכולן בחנק, ואמר ר' זירא מודה היה רבי לענין קנס דכולהו משלמין.

ובשמעתין נמי אמרינן אלו באו עליה שנים אחד שלא כדרכה ואחד כדרכה יאמרו בעל שלימה חמישים בעל פגומה חמישים, דאלמא אפילו בשלא כדרכה משלם.

ולקמן בפרק נערה שנתפתתה (מו, א) אמרינן שלח רבי יצחק בן יעקב בר גיורי משמיה דר' יוחנן אף על פי שלא מצינו בכל התורה כולה שחלק הכתוב בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה למכות ולעונשין, מוציא שם רע אינו חייב עד שיבעול שלא כדרכה, דאלמא דבכל התורה למכות ולעונשים אין חילוק בין ביאה כדרכה לשלא כדרכה חוץ ממוציא שם רע, משום דכתיב ביה (דברים כב, יז) לא מצאתי לכתך בתולים עד שיבעול ממקום בתולים. ותניא בברייתא ביבמות פרק הבא על יבמתו (נט, א) כהן גדול לא ישא את האלמנה ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ואיתמר עלה היכי דמי אילימא בכדרכה צריכה למימר מאי איריא משום אלמנה תיפוק ליה דהוה בעולה, אלא לאו שלא כדרכה, וכיון דאונס בין כדרכה בין שלא כדרכה לא מצינו שיכנוס ולא ישלם קנס, ועוד דושכב כתיב בפרשה דמשמע כל שכיבה דשני משכבות יש באשה דכתיב משכבי אשה והשוו זה לזה. ותניא בספרי (כי תצא פ' רמה) ושכב עמה כל שכיבה, כלומר בין כדרכה בין שלא כדרכה.

והא דאמרינן בסנהדרין בפרק בן סורר (עג, ב) גבי הרודף אחר חייבי כריתות ורמינהו אלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו, כלומר למה לא ניתן להצילו בנפשו, דאם כן הרי זה מתחייב בנפשו ואין אדם מת ומשלם, ופריק רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה, כלומר דפגמה ואז

ניתן להצילו בנפשו וחזר ובא עליה כדרכה. דמשמע דאינו משלם קנס אלא כשבא עליה כדרכה לימא וחזר ובא עליה סתם דמשמע בין כדרכה בין שלא כדרכה. הא לאו מילתא היא, דהתם משום דבא עליה שלא כדרכה דוקא קתני וחזר ובא עליה כדרכה, כלומר אפילו כדרכה והוא הדין לשלא כדרכה, כך היה נראה לי.

אלא שראיתי להרב רבנו משה שכתב בהלכות נערה בתולה (פ"א הל' ח) אין האונס והמפתה חייב בקנס עד שיבא עליה כדרכה ובעדים, ולא ידעתי מאין לו. ובירושלמי גרסינן בפרקין (סה"ו) בפנויה באו עליה עשרה שלא כדרכה ואחד כדרכה כולן בקנס, כולן בכדרכה הראשון בקנס והשאר פטורין. אחר כך שמעתי שהראב"ד ז"ל תפס על הר"מ ז"ל בהגהותיו, יש מקצת מן המנצלים אותו סייעוהו מאותה סוגיא שבפרק בן סורר שהבאתי למעלה, ולאו סיעתא היא כמו שכתבתי אני, ועוד שלא נדחה הלכות מפורשות במקומן מחמת סוגיא מגומגמות שלא במקומה.

ועוד שמעתי שהר"מ הלוי ז"ל דחה אותה ראיה, ואמר דלהכי אמר חזר ובא עליה מכדרכה, לאשמעינן דאפילו פגם ביאה שלא כדרכה מיקרי פגם אפילו לביאה כדרכה, ואף על גב דהוי פגימה דבה טפי, ותו לא ניתן להצילה בנפשו ונכון הוא. ולפי מה שכתבתי דבאו עליה שלא כדרכה כולן בקנס. אילו אנסוה עשרה שלא כדרכה איזה מהן שתבחר היא נושא ושותה בעציצו, דהכי גרסינן בירושלמי (שם) בררה לה אחד מהם נפטרו כולם אמרה אי אפשרי וכו' בוררת וחוזרת ובוררת עד כאן בירושלמי. והדין נותן, שהרי היא יכולה לעכב, וכיון שמתעכב בזה, הרי לא חל חיוב כניסה עליו אלא על זה שהיא רוצה לינשא לו.

דף מא - א

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. פירוש: לאו בתם קא מיירי אלא במועד, ומאי הניזק בתשלומין דקתני, לומר שמטפל בנבילה. ואי אפשר לפרש בתם, דכל שכן דאיכא למיפרך למאן דאמר פלגא ניזקא קנסא, השתא דלאו דידיה קא שקיל בתשלומין איתיה, אלא ודאי כדפרישית.

פחת נבילה תנינא תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה. קשיא ליה להראב"ד ז"ל אכתי היכי שמעינן מהכא לפחת נבילה דהויא דניזק, ולא סלקא ליה תירוצא בהא מילתא, ומסתברא דכיון דקתני תשלומי נזק לימד על המזיק שאינו חייב אלא במה שהזיק בשעת הנזק, אלמא פחת נבילה דמשעת הנזק ואילך הבעלים מטפלים בו, ומקבלים אותו.

דף מא - ב

המית שורי את פלוני או שורו של פלוני הרי זה משלם על פי עצמו מאי לאו בתם. כלומר, ור' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר, וסיפא דקתני עבדו של פלוני אינו משלם על פי עצמו, הא על פי עדים משלם, ר' יוסי נמי הוא דמחייב ליה בכופר ודמי עבד. ואיתא דמוקמי לה אליבא דרבנן, ולא בכופר של עבד אלא בדמי בן חורין ודמי עבד, דאף על גב דפטרי ליה מכופר ושלשים של עבד, מדמים לא פטרי ליה. וליתא, דבבבא קמא (מב, א) מוכחא מילתא דפטור לגמרי, מדאקשי ליה ר' עקיבא לר' אליעזר דאמר פטור מחצי כופר, הוא עצמו אין משתלם אלא מגופו הביאהו לבית דין וישלם לך, ונימא ליה ולטעמיך דמים דקא משלם מהיכא קא משתלם. הראב"ד ז"ל.

והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא, האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן בבבל. ואי תפס לא מפקינן מיניה, ואי אמר אקבעוה זימנא לארץ ישראל מקבעינן ואי לא אזיל משמתינן ובין כך ובין כך משמתינן ליה עד דסליק היזקיה וכדרי נתן. כתב הראב"ד ז"ל (בהשגות על הרי"ף): אף על גב דלא מגבינן דיני קנסות האידנא, אמור רבנן דמשמתינן ליה עד דמפייס לבעל דיניה בראיית בית דין, ואם יש לו לקנס קצבה מן התורה בחמישים של אונס ושל מפתה, עד דיהיב ליה כאותה קצבה ואם הודה ובאו עדים קיימא לן כרב (ב"ק עד, ב) דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, ואי תפס מפקינן מיניה. והיכא דתפס מקמי הודאה ואחר כך הודה נמי מפקינן מיניה, ולא אמרינן דתפיסה מקמי הודאה כעדים דמיא, ממאי מדאמר רבן גמליאל

לר' יהושע, אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחרות, ואמר לו ר' יהושע אין בדבריך כלום, שכבר הודית (ב"ק עה, א), והא טבי כתופס לפני הודאה דמי, שהרי גופו אצלו היה ולא מחסר גוביינא, ואפילו הכי לא יצא לחרות מפני הודאתו של רבן גמליאל, אלמא לאו כעדים דמיא ומפקינן מיניה, עד כאן.

ומה שכתב ואם יש לקנס קצבה משמתינן ליה, לא מחוור דהא בגמרא לא אמרינן אלא אם אמר אקבעוה זימנא לארץ ישראל מקבעי ליה, ואי לא אזיל משמתינן ליה, אלמא לא משמתינן ליה אלא למיסק לארץ ישראל קמי מומחין, דאי לא תימא הכי אם כן אין לך גוביינא גדולה מזו, ונקטיה בכובסיה דלישבקיה לגלותיה היא.

והגאונים ז"ל לא כך אמרו, אלא לפייסו, וכי יהיב ליה מידי דחזי למיתב ליה לראיית בית דין אי מיפייס לחיי, ואי לא, שדי ליה שמתא. וכן כתב רבנו אלפסי ז"ל בפרק החובל (ב"ק ל, ב מדה"ס) מנהג שתי ישיבות אף על גב שאין גובין קנס מנדין ליה עד דמפייס לבעל דיניה, ובדיהיב ליה שעור מאי דחזי למיתב ליה שרו ליה לאלתר בין אפייס מאריה דיניה בין לא אפייס, עד כאן.

וכן כתוב בתשובות הראשונים: מעשה באחד שהפיל שינו של חברו, ונדהו מר רב צדוק ז"ל, ואמר לו דבר קצוב אני חושב עליך לך ופייסו או בדברים או בממון. ועוד תשובה לרב שר שלום (שם סי' ג), מנדין אותו עד שמפייסו בלא שום בית דין, וכך מנהג בשתי ישיבות, ולרב נטרונאי, אף על פי שאין פוסקים דין עליו לשלם דמי שינו או דמי עינו ודאי מנדין אותו עד שמפייס אותו בין במועט בין בהרבה. ורב שרירא אמר (שם סי' יט) לא מצינו בתלמוד לנדותו אלא עד דמסלק היזקו מדרי' נתן, וסמכו מכאן חכמים האחרונים וראשי ישיבות בזמן שראו הפסד גדול כאשר אין דיני קנסות נגבין, ועשו תקנה לנדות את החובל עד שמפייס את הנחבל בקרוב, כי אין דרך לדקדק, ולא לשאול לזה, כי כן קצבנו לתת כך וכך, ולא לזה כי כן קצבנו עליך ליטול כך וכך, כי זהו דיני קנסות אלא משערין בלבם שעור קרוב, ואין מגלין אותו, ומנדין את החובל עד שיפייס את הנחבל, ומחרישין ממנו ורואים עד כמה מגיע לתת לו, אם קרוב לאשר יש בלבם והנחבל אינו מקבל, אומרים לו אין לנו כח לנדותו יתר מכן, ומתירין לו, ואם רחוק ממה שבלבם, מנדין ומחרישים עד שיקדם לאותו שיעור. ועוד הוסיף הוא ז"ל בתשובה, שמודיעין אותן שאינן דנין את הדין שכבר פסלה אותן תורה בכך.

ומה שכתב עוד הרב ז"ל (הראב"ד שם) ואם הודה ואחר כך באו עדים אף על גב דתפס מפקינן מיניה, הקשה עליו הרמב"ן נ"ר (בספר הזכות שעל הר"י"ף) דהודאה בבית דין דוקא בעינן, והאידנא ליכא בית דין מומחים כדאמרינן התם (ב"ק שם) שאני רבן גמליאל דשלא בבית דין אודי, והא ר' יהושע אב בית דין הוה חוץ לב"ד היה קאי. וכיון דאנו הדיוטות אנו הו"ל כמודה חוץ לבית דין בפני שנים או שלשה הדיוטות שאינו פוטרו מקנס, וכדאמרינן (ב"ק פד, ב) אין מועד בבבל, משום דבעינן העדאה בבית דין וליכא, הלכך אי תפס לא מפקינן מיניה בין דתפס מקמי הודאה בין תפס לאחר הודאה. ירושלמי (כאן ה"י) תמן תנינן המית שורך את עבדי, והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור, מהו שיאמרו לו צא ידי שמים, נישמענה מן הדא מעשה ברבן גמליאל שהפיל שינו של טבי עבדו אתא לגבי ר' יהושע, אמר ליה טבי עבדי מצאתי עילה לשחררו, אמר ליה ומה בידך, ואין קנסות אלא בבית דין ובעדים, ויאמרו לו צא ידי שמים הדא אמרה שאין אומרים לו צא ידי שמים.

והא דאמרינן **האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן בבבל**. קשיא לי, דאפילו תמצי לומר פלגא נזקא ממונא, היכי הוה מגבינן ליה בבבל, והא קיימא לן (ב"ק פד, ב) דלא עבדינן שליחותיהו אלא במידי דשכיח כהודאות והלואות, והני לא שכיחי, וצריך עיון.

לא מגבינן בבבל. מ"מ משלמין במה שנהנו כשן ברשות הרבים דפטור ומשלם מה שנהניתוהצער בתפוסה. ואף על גב דצער דגופא לא זכי ליה רחמנא לאב, כדאיתא בפרק החובל (ב"ק פז, ב), הכא שאני, הואיל ובידו לצערה בצער זה, דמוסרה למנוול ומוכה שחין דעל כרחה נבעלת, דהא אסיקנא בפרקין דלעיל (לט, א) דצער היינו צער של פיסוק רגלים, והרי האב יכול לצערה בצער זה בעל כרחה, שהרי יכול למוסרה לכל אדם לחופה בעל כרחה. והכי איתא בירושלמי (כאן ה"א) עד כדון דברים שהם באים מחמת הביאה, אבל חבל בה סימא את עיניה וכו' למי משלם לה או לאביה.

ומתניתין דלא כר' שמעון דהא לר' שמעון אין אונס משלם את הצער, כדאמרינן בפרקין דלעיל (שם), ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון אונס אינו משלם את הצער הואיל וסופה להצטער תחת בעלה. ואף על גב דפליג ר' שמעון בסיפא דמתניתין, ולא פליג ברישא, יש לנו כיוצא בה בפרק האשה שנתארמלה (כג, ב), גבי שתי נשים שנשבו, דלא פליג בה ר'

יהודה, אף על גב דסבירא ליה דשבוייה שנשבית בקדושתה היא עומדת, כדאיתא בפרק אלו נערות (לו, ב), ולא פליג התם במתניתין, אף על גב דפליג בסיפא דההיא מתניתין גבי שני אנשים זה אומר אני כהן וחברי כהן. ובירושלמי (ה"א) נמי גרסינן: והצער בתפוסה באנוסה ודלא כר' שמעון, דר' שמעון פוטר את האונס מן הצער, אי נמי יש לפרש: דרישא אפילו לר' שמעון, וההיא ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון ותרי תנאי נינהו אליבא דר' שמעון.

לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה. יש לפרש (עי' רמב"ן): דוקא באנוסה, אבל במפותה אינה גובה כלל, שהרי כיון שמת האב אי נמי בגרה עד שלא עמדה בדין נתרוקן הזכות לעצמה, וכאלו לא זכה בהן אביה כלל, ומחמת עצמה זוכה ולא מחמת אב, כדמוכח בגמרא בריש פרקין (מב, ב) אמר רבא כי איצטריך קרא וכחש כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דהתם כי קא ירית מינה דידה קא ירית, אלמא מכי בגרה פקע ליה זכות האב לגמרי, ואדרבה כי מתה היא, איהו מכח ברתה אתי אם כן הרי זו כיתומה מפותה שאין לה קנס דאחולי אחלתיה.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל, אינן מודים בדין זה בקדושין פרק האיש מקדש (מו, א ד"ה קרא) גבי אם מאן ימאן אביה אין לי אלא אביה היא עצמה מנין וכו', שכך פירשו: ונפקא מינה שאם מת האב או שבגרה קודם שעמדה בדין היא יכולה לעכב ומשלם קנס במפותה. ושמא הם ז"ל סבורים לומר, דכיון דבשעה ראשונה לא היה שלה אלא דאב, ולא ניתן למחילה בשעתו, אפילו לאחר מכאן אינו נפטר, דמעתי מיפטר. ואינו דומה לאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומת הבעל בחייה מיכרה קיים כמ"ש בירושלמי (פ"ט ה"א). דהתם גוף הנכסים לאשה הן, ואין לבעל בהן בחייה אלא אכילת פירות בלבד, וכשמכרה שלה מכרה, אבל כאן דבר תורה כסף קנסה של אב הוא ואין לה בו כלום עד שתבגר, או עד שימות האב.

וכן נראה לי ממה שאמרו בירושלמי בפרקין דלעיל (פ"ג ה"ז) גבי יתומה שנתארסה ונתגרשה תני דבי ר' היתומה האונס חייב והמפתה פטור, ויש אדם מוחל דבר שאינו ברשותו נשמעינה מן הדא דאמר רב בון בר חייא ר' זעירא קנס אין כאן משעה ראשונה דתנינן תמן עמדה בדין עד שלא מת האב הרי הן של אב, מת האב הרי הן של אחים, לא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב הרי הן של עצמה, אם אומר את כן קנס כאן משעה ראשונה הרי הן של אחים משעה ראשונה, ר' בוא בשם רב חסדי בבושת

ופגם היא מתניתא מה דר' מנא אמר מהו האונס חייב והמפתה פטור, האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הכל, ר' אבון אמר ר' שמאי בעי מהו האונס חייב והמפתה פטור האונס חייב בכל והמפתה פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס, והא ר' עקיבא אמר האונס פטור מן הבושת ומן הפגם וחייב בקנס והמפתה פטורין מן הכל והיא דר' יוסי הגלילי, עד כאן גירסת ירושלמי, ואף על פי שנראה שיש בה קצת שבוש בגירסא, מכל מקום למדנו ממנה שנחלקו שם אפילו בקנס יתומה ומפותה אם יכולה למחול, כיון שאינו ברשותה, והטענה לפי שאינו ממון עד שעת העמדה בדין ושיתחייב על פי עדים, הא קודם לכן לא, משום דאי בעי מודה ומפטר, הלכך קודם העמדה בדין ממון שאינו ברשותו הוא ואין אדם מוחל דבר שאינו ברשותו, והוה ליה כאומר לחבירו הריני מוחל לך לכשאלוה לך ותתחייב לי שלא אמר כלום, ואף על פי שאין נראה כן מתוך סוגיות שבגמרא לגבי יתומה ומפותה, התם הוא דכיון שבשעת פתוי כבר היא ברשות עצמה הרי הוא כאומר לחבירו קרע שיראין שלי והפטר, שהרי אינו מתחייב אלא על ידי ביאתה והרי היא ברשות עצמה למחול לו, שלא יתחייב בביאתו, והרי זה כאומר לחבירו מה שתקח משלי נתון לך במתנה או מחול לך. אבל מכל מקום שמעינן מינה למפותה בחיי האב דכיון דאב קיים, ואם יתחייב בדין דאב הוי ולא דידה אין מחילתה מחילה דממון שאינו ברשותו הוא, כן נראה לי.

והא דקתני הרי הן של עצמה. דוקא עיקר קנס, אבל בושת ופגם דממונא הוא, דאחין הוי. וכן פירש רש"י ז"ל, אף על גב, דקתני הרי הן ולא קתני הרי הוא, איכא למימר אקנסות דעלמא קאי. ואם תאמר, אם כן, אדמיפלגי ואמרי מעשה ידיה ומציאתה אף על פי שלא גבתה ומתה אב הרי הן של אחין, ליפלוג וליתני בדידה בושת ופגמה הרי הן של אחין. יש לומר, דמציאתה איצטריכא ליה לאקושי מעשה ידיה למציאתה בגמרא.

ורבותינו בעלי התוספות ז"ל (עי' גם לעיל לח, ב ד"ה יש) אמרו: דאף בושת ופגם דידה הוו דכל שהקנס שלו אף בשת ופגם שלו דכי הדדי נינהו ובהדדי כתיבי, דכתיב (דברים כב, כט) תחת אשר ענה דמיניה ילפינן (לעיל לג, א. מ. ב) בשת ופגם. ואינו מחוור, דתחת אשר ענה לאו מיניה ילינן בושת ופגם אלא דהוי תחת אשר ענה מכלל דאיכא דבר אחר דאינו בכלל חמשים, ומיהו בשת ופגם גופייהו מחובל נפקא ואי לאו חובל בחבירו מתחת אשר ענה לא שמעינן בושת ופגם באנוסה ומפותה, ותדע לך, דהא אמרינן באלו נערות (לט, א) גבי בשת ופגם ואימא לדידה אלמא

לאו בהדדי נינהו, והרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' נערה הי"ד) כתב כדברי התוספות שאף בושתה ופגמה שלה.

לא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה הרי הן של עצמה. וכן הדין בנשאת, וכדתניא בא עליה ונשאת לעצמו דנשואין מוציאין מרשות אב כבגר, וכדאיתא לעיל בפרק אלו נערות (לט א).

דף מב - א

גמרא: לאביה, נמי פשיטא, מדקא יהיב מפתה. דתנן בפרק אלו נערות (שם) מפתה נותן שלשה דברים, והלכך על כרחין דאבוה הוי דאי לעצמה אמאי יהיב מדעתה עבד, וכיון דמפתה לאביה אונס נמי לאביה, דהא עיקר בושת ופגם מתחת אשר ענה נפקא לן, דליתיה בכלל חמשים. אי נמי, מונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים (דברים כב, כט), אי הוי משום הנאת שכיבה מכלל דאיכא בשת ופגם לאביי כדאית ליה והנהו באונס הוא דכתיב ואם איתא בבשת ופגם דאונס לעצמה, מפותה דנותן בושת ופגם דינא תיתי כיון דלעצמה הוה ליה למיהביה מעבד מדעתה ליפקע.

בעא מיניה אביי מרבה, האומר לחבירו אנסת ופתית את בתי והעמדתיך בדין ונתחייבת לי ממון, והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי ולא העמדתי בדין ולא נתחייבתי לך ממון, ונשבע והודה, לרבי שמעון מהו. איכא למידק, מאי שנא לרבי שמעון תיבעי נמי לרבנן דאי משום דלרבנן אפילו בשלא העמידו בדין חייב, וכדתנן אנסת ופתית את בתי וכו', משביע אני ואמר אמן, חייב, הא טעמא דרבנן משום דכי תבע איניש קרנא תבע ברישא דהיינו בשת ופגם, דלא שביק איניש ממונא ותבע קנסא, והכא על כרחין בתובע קנס בפירוש קא מיירי, או שפרע לו את הבשת ואת הפגם כבר, דאי לאו הכי כיון שעמד בדין אפילו לרבי שמעון בושת ופגם תבע ברישא דכיון דעמד בדין בושת ופגם נמי מיקץ קייצי, וטעמיה דרבי שמעון בעלמא דפטר, היינו משום דלא שביק מידי דקייץ דהיינו קנס ותבע מידי דלא קייץ דהיינו בושת ופגם, אלמא היכא דקייץ כי הכא לכולי

עלמא בושת ופגם תבע ברישא דממונא ודקייץ. אלא על כרחין הכא בתובע בפירוש קנס, ואם כן תיבעי נמי לרבנן.

ועוד דהא בעיא דהכא משום קנס הוא בשעמד בדין אם חזר להיותו ממון, או כיון דעיקרו קנס לעולם הכי כממקום שבא, והאי בעיא אפילו לרבנן מיבעי לן.

ויש לומר דלרבנן פשיט ליה לאביי דמידע הוה ידע ברייתא דמתניא בסיפרא דמייתי בסמוך דקתני (תו"כ ויקרא פכ"ב פיס' ט) אין לי אלא דברים שמשלמין עליהן את הקרן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה והמפתה ומוציא שם רע מנין, תלמוד לומר (ויקרא ה, טו) ומעלה מעל ריבה, אלא לרבי שמעון מיבעיא ליה, דלדידה איכא או בשעמד בדין מיירי או לא, כדאיתא בסמוך.

הכי גרס ר"ח ז"ל, וכן היא ברוב הספרים: **כיון שעמד בדין ממונא הוי, ומתחייב עליה קרבן שבועה. או דילמא אף על גב דעמד בדין קנס הוי ומודה בקנס פטור.** פירוש: דאף על גב דהעמדה בדין קנסא הוי, ואילו מודה ביה מיפטר, הילכך כשכפר ונשבע אישתכח דלא כפר ממונא דהא לאחר הודאתיה מחייב לשלם.

והא דאמרינן בשמעתין (בע"ב) **איתיביה רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו קרבן שבועה נמי מחייב.** דאלמא משמע דכיון דעמד בדין דמשלם על פי עצמו לא היא, דהתם לטעמיה דרבה קא מקשה ליה, כלום לדידך דאמרת דממונא הוי להורישו לבניו ואי מודה ביה לא מיפטר, דלענין שבועה הוא דפטור מדגלי ביה רחמנא (ויקרא ה, כא) וכחש בעמיתו, אם כן תיקשי דהא משמע דלרבי שמעון כל שמשלם על פי עצמו מחייב בשבועה, ותדע לך, דהא על כרחין אית לך למימר הכין, דאי לא תימא הכי לאביי גופיה מי ניחא, דהא לדידה דלא מפליג בין שבועה לשאר מילי, אם איתא דמשלם על פי עצמו תיקשי ליה דרבי שמעון אדרבי שמעון, דהא ברייתא דיכול האומר אנסת ופתית את בתי דפטור רבי שמעון, לאביי כשעמד בדין היא, אלמא אף על גב דעמד בדין ומחייב על פי עצמו, אפילו הכי פטר מקרבן שבועה והכא מחייב, אלא ודאי לאביי אפילו עמד בדין לרבי שמעון קנס הוי לכל מילי בין לשבועה בין לשלם על פי עצמו.

ועוד דכי קאמר רבא לקמן כי איצטריך וכחש, כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דהתם כי קא ירית מינה דידה קא ירית אקשינן עלה אי הכי יבאו

אלו שהן קנס, ממון הוא, כלומר, אי הכי דבשעמדה בדין ממונא דידה הוי להורישו, אמאי קרי ליה קנס דהא ממון גמור הוא לכל מילי, אלמא לאביי אף על גב דעמד בדין לאו ממונא הוא, אלא קנס גמור הוא אי מודה ביה מיפטר, ומיהו ניחא ליה דקתני יבואו אלו שהן קנס.

ומיהו רש"י ז"ל נשמר במקומה מן הקושיא הזאת, ופירש: אי הכי דכשעמדה בדין מיירי כדאוקמא אינן קנס אלא ממון, ואינו מחוור, דאטו רבא מוקי לה כשעמד בדין ולא אביי, והא אביי הוא דמכרח ליה לרבא דכשעמד בדין הוא כדמקשי ליה, והא אביי הוא דמוכרח מדרישא כשעומד בדין סיפא נמי כשעמד בדין, אלא על כרחין כדאמרן, ועוד, דאם איתא דלאביי פשיטא ליה לשאר מילי דממונא הוי מאי קא מקשה ליה לרבה ממתניתין דאם לא הספיק לגבות עד שמת האב דלדידיה נמי לא ניחא, דהא לשאר מילי ממונא הוי לדידיה נמי אלא ודאי לאביי בין לשבועה בין לשאר מילי מספק ליה דכולהו מילי כי הדדי נינהו לדידיה, וכל זה שלא כדברי רש"י ז"ל דמיהו לא גריס ומודה בקנס פטור לכולי עלמא אי מודה ביה לא מיפטר, אלא דלענין שבועה בלחוד הוא דקא מיבעיא ליה אי אזלינן בתר מעיקרא דעיקרו קנס.

דף מב - ב

מאי לאו כשעמד בדין. וקא משמע לן קרא דקנסא הוא בין לענין שבועה בין לשאר מילי, וכדאיצטריך קרא לכולהו קנסות איצטריך. לא כשלא עמד בדין, וכי איצטריך קרא לאונס ומפתה, דאף על גב דאית בהו ממונא, כיון דעיקר קנס הוא תובע משום דלא שביק איניש מידי דקייץ ותבע מידי דלא קייץ רחמנא פטריה, כך כתב הראב"ד ז"ל.

ותמיה ליה, דהא אסיקנא בשילהי פרק שבועת הפקדון (שבועות לת, ב) כשתמצא לומר לדברי רבי שמעון קנס הוא תובע ולא בשת ופגם, אם כן לרבי שמעון בשלא עמד בדין אפילו אונס ומפתה למאי איצטריך קרא למעוטינהו, ודוחק הוא לומר דהא סברא אתא קרא לאשמועינן דכי קא תבע איניש קנס לחודיה קא תבע ולא בשת ופגם.

ויש לומר, דאדרבה להפיל את שני וסימת את עיני והמית שורך את עבדי איצטריך, דאף כשתמצא לומר דכולהו קנס מכל מקום הא מיפטר מממון בקנס זה, דהא אכולהו מילי משלם שלשים או משלחו לחירות, אף על גב, (דכיתי כי) בשלשים דמי העבד, ובהפלת את שני וסמית את עיני נזק וצער וריפוי, וסלקא דעתך אמינא דכיון דפתיך ממונא בהאי קנסא לחייב שבועה, קא משמע לן, בפקדון בעא, וכל שכן דאיצטריך אי סבירא לן כל שלשים של עבד אין כולן קנס, ובעיא היא בירושלמי בשילהי אלו נערות (ה"י) כן נראה לי.

ואי דלא עמד בדין כפילא מי איכא. והוא הדין דהוה מצי למימר מוציא שם רע מי מחייב, דהא אינו חייב מלקות ומאה סלע אלא בבית דין ועדים והזמה כדאיתא בפירקין דלקמן (מו, א) אלא דניחא ליה למידק מרישא.

רישא רבנן וסיפא רבי שמעון ומודינא לך לענין קרבן שבועה מזרחמנא פטריה מוכחש בעמיתו, וכי קאמינא ממון הוי להורישו לבניו. תמיה לי, דהא עיקר בעיא דאביי לענין שבועה היתה, כדקאמרינן כיון דעמד בדין ממונא הוי ומיחייב קרבן שבועה, וכיון שכן היכי שביק רבה עיקר דבעיא ומהדר ליה למאי דלא הוי עיקר בעיא, וכיון שכן לפי דברי רש"י ז"ל, דכל בעיא דאביי אינה אלא לענין שבועה בלחוד. ויש לומר, לפי גירסת ר"ח ז"ל, דאביי תרתוי בעא מיניה, אי ממונא הוי בין לשבועה בין לשאר מילי, אי קנסא הוי לכל מילי ואפילו מודה ביה מיפטר, ואהדר ליה איהו דממונא הוי לכל מילי, אלא היכא דגלי ביה קרא דהיינו לשבועה, דגלי ביה מוכחש ולא משום דלא הוי ממונא כדקא סלקא דעתך, אלא משום גזירת הכתוב. אי נמי, דפתוי הבת משום דגלי ביה נמי קרא ונתן כדקא משני רב יוסף בסמוך, מתניתין דלא הספיקה לגבות עד שמת. ואף לפי דברי רש"י ז"ל, יש לומר כן, דאביי אכולהו קא מיבעי ליה לבר ממודה ומיפטר נפשיה לא מיפטר, משום דהא טעמא דמודה בקנס משום דכתיב (ב"ק עה, א) אשר ירשיעון אלקים (שמות כב, ח) פרט למרשיע את עצמו, יצא זה שכבר הרשיעוהו אלהים, כן נראה לי.

וכי קאמר רבה ממון הוי להורישו לבניו בשאר קנסות. תמוה לי, והא בעיא דאביי בקנס הבת היתה, ולא הזכיר אביי שאר קנסות כלל. ויש לי לומר דעיקר בעיא דאביי לא על קנס הבת היתה בלבד, אלא העמדה בדין מה לי לגבי קנס להחזירו ממון, ועל זה השיבו רבה דמשעת העמדה בדין הוי ממון להורישו לבניו, ולא חשש להוציאו קנס הבת מכלל זה, שאף הוא ממון הוי לגבי דידה להורישו לבניה, אם לאביה עם העמדה בדין

ובגרה ולא הספיק לגבות עד שמתה וכדאיתא בסמוך (לקמן ע"ב), אלא דלגבי האב הוא דמעטיה רחמנא מונתן.

עוד קשיא לי דמדקאמרינן כי קאמר רבה ממון הוי להורישו לבניו בשאר קנסות, משמע דרבה גופיה הוא דסבירא ליה הכי, ואם כן אקשי ליה אביי ממתניתין אמאי לא פריק ליה הכי, ועוד דאדרבה הא קאמרינן דכולהו שניה דרבה קשי בה בי רב יוסף ולא איפריק עד דיתיב רב יוסף בראש ופרקיה. ויש לומר, דרבה ודאי הכין סבירא ליה, דהפרש יש בין קנס הבת לשאר קנסות, דלגבי קנס הבת מתניתין היא, אלא דאביי טעמא קא בעא מיניה מה הפרש יש בין קנס הבת לשאר קנסות. והיא היא דקשי בה רבה כוליה שני עד דיתיב רב יוסף ואשכח טעמא דגזרת הכתוב הוא בקנס הבת לגבי אב, דכתיב ונתן לאבי הנערה. כן נראה לי.

אמר ליה אביי אלא מעתה גבי עבד דכתיב (שמות כא, לב) כסף שקלים יתן לאדניו הכי נמי דלא זיכתה תורה לאדון אלא משעת נתינה. ואיכא למידק, דהא לדידיה ודאי בין פיתוי הבת בין קנס העבד קנס הוי ואינו יכול להורישו לבניו עד שעת נתינה, דהעמדה בדין לא עביד בהו ממונא, ומאי קא מקשה אלא מעתה דמשמע דלדידיה פשיטא ליה דשלשים של עבד משעת העמדה בדין הוי ממון. וראיתי לראב"ד ז"ל שפירש: אלא מעתה גבי עבד וכו', ואם כן נפלוג רבי שמעון ורבנן בשל עבד כדפליגי באונס ומפתה, אלא שמע מינה בטעמא אחרינא פליגי הכא, דלא שייך גבי עבד ולא ידענא מאי ניהו. עד כאן. ואינו מחוור.

ויש לי לפרש דלטעמיך דרב יוסף קא מקשה, דמשום דקאמר רב יוסף כי קאמר רבה ממונא הוי להורישו לבניו, לשאר קנסות דמשמע דלא מפיק מכלהו קנס אלא קנס הבת לבד משום דכתיב ביה ונתן האיש השוכב עמה, ואמר ליה אביי אלא מעתה דטעם דקנס הבת דלא הוי ממון משום דכתיבה ביה נתינה הוא, גבי עבד נמי דכתיבה ביה נתינה הכי נמי דלא הוי ממון והא אתה הוא דאמרת דכולהו ממונא הוו לבר מקנס הבת, ואמר ליה אין ודאי כולהו ממונא הוי ונתן לחוד, אבל לאביי כולהו קנסי בין דבת בין דעבד, לרבי שמעון לא הוי ממון להורישו לבניו עד שעת נתינה, ולא משום נתינה דכתיבא בהו, אלא משום דכל שעתא קנסוהו כיון דעיקרן קנס, כן נראה לי.

אי הכי תלמוד לומר וכחש, תלמוד לומר ונתן מיבעי ליה. פירש רש"י ז"ל: אי הכי דשאנו קנס דאונס ומפתה משאר קנסות, דאפילו עמד בדין לאו ממונא הוא תלמוד לומר וכחש, בתמיה, כלומר, מאי איריא דנסיב

ליה תלמודא לפטור מוכחש, כי היכי דיליף שאר קנסות, כלומר, דלא דמי לתשומת יד דהוי עיקר תחלתו ממון, תיפוק ליה דהשתא נמי לאו ממונא הוא דרחמנא אמרה ונתן ולא זכתה לו תורה עד שעת נתינה. עד כאן.

וקשיא להדין, חדא דמוכחש עדיף טפי לרבי שמעון משום דנפקי כולהו קנסי מיניה, ואי משום ונתן לא נפיק לן מיניה אלא קנס הבת, והוה ליה למעוטי שאר קנסות מקרא אחרינא, הילכך טפי ניחא למעוטינהו כולהו מוכחש, כיון דסליק מכולהו.

ועוד, דאיכא למימר משום דלרבנן לא משמע להו ונתן משעת נתינה, ניחא ליה למעוטי אף קנס הבת משום וכחש, דיצא לומר דאף כשתמצא לומר דמשעת העמדה בדין זכי בה, מכל מקום איכא למיפטרה משום וכחש דיצאו אלו שאין עיקרן ממון אלא קנס.

ועוד, דאם איתא דאביי נמי משמע ליה דהא דקתני יצאו אלו שהן קנס שעיקרן קנס קאמרינן, אף על גב דהשתא ממונא הוי, כי פריק רבא כי איצטריך קרא וכחש, כגון שעמדה בדין וכו', מאי קא פריך ליה אי הכי יצאו אלו שהן ממון הוא, ואיצטריך רב שהוא ממון ומה שאינו ממון, אחר שהוצרך הכתוב למעט את שניהן, אם כן תלמוד לומר ונתן מיבעי ליה גבי קנס הבת. ומיהו אכתי לא ידע האי מקשה שאר קנסות לדידן מאי טעמא מיעטינהו קרא, דאי הוה ידע דטעמא משום דעיקרן קנס, לא הוה קשיא ליה מידי, דכולהו ודאי שפיר ממעט להו מוכחש ואפילו קנס הבת, וכל שכן, דהשתא שאר קנסות אף על גב דהשתא הוי ממון להורישו לבניו, משום דעיקרן קנס מיעטינהו רחמנא מוכחש לענין שבועה, קנס הבת דאכתי ממון גמור להורישו לבניו, ואי מודה ביה לא מיפטר, אלא דגזירת הכתוב הוא בשבועה דליפטר, וקנס הבת לא הוי ממון כלל עד שעת נתינה, ומדינא לא מיחייב ביה קרבן שבועה דככפירת דברים בעלמא הוא, אם כן היכי קא נסיב רבי שמעון לכולהו משום וכחש, דהא על כרחין כולהו לא נפקא מחד קרא דבשאר קנסות לא הוי טעמא אלא משום גזירת הכתוב, ובקנס הבת הוי מדינא. ואם כן כיון דלא משום אחר מיעטינהו רחמנא, אי אפשר דוכחש פורט מה נחמן לשנויי ליה יצאו אלו שעיקרן קנס, דהא איהו נמי הכי משמע ליה, ומסתבר לי דהכי קאמר, אי הכי תלמוד לומר וכחש תלמוד לומר ונתן מיבעי ליה דבשלמא אי אמרת דכולהו קנסי לרבי שמעון אף על גב דעמד בדין לא הוי ממון לא להורישו לבניו ולא לשבועה, היינו דקא נסיב לכולהו קרא דוכחש בעמיתו בפקדון, לומר דוקא במכחש בממון גמור כעין פקדון יצאו כולהו

קנסות, דאף דהא אי מודה בה מיפטר אלא אי אמרת דשאר קנסות משעת העמדה בדין הוי על גב דעמד בדין לאו ממונא הוא, ואי מודה בהו מיפטר ולא כפירת ממון הוא קנס לא כל שכן. אלא דאכתי לא הוי ידע טעמא, ומה קא מקשה לבסוף אי הכי יצאו אלו שהן קנס, ממון הוא ולא לפירווקיה דרבא קא מקשה, אלא אעיקרא דמילתא קא הדר לאקשוויי, אי הכי דמשעת העמדה הוי ממון להורישו לבניו, אם כן ממון הוא ומאי יצאו אלו שהן קנס דקתני, ואמר ליה רב נחמן בר יצחק דיצאו אלו שעיקרן קנס קאמר. כן נראה לי

ולעיקר שמעתיה דאמרינן דאין אדם מוריש קנס לבניו כשלא עמד בדין, איכא למידק, דהא משמע בהדיא בפרק מרובה (ב"ק עא, א), גנב משל חבירו וטבח ומכר, ואחר כך מת אביו דאדם מוריש קנס לבניו ואפילו לא עמד בדין, דגרסינן התם, בעא מיניה רבא מרב נחמן גנב שור של שני שותפין והודה לאחד מהן מהו, חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר, או דילמא חמשה בקר ואפילו חמשה חצאי בקר, אמר לו חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר. ואותביה דבא ממתניתין דתנן גנב משל אביו וטבח ומכר ואחר כך מת אביו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, והאי כיון דמית ליה אב זכה ליה במנאתא דנפשיה, ואי סלקא דעתך חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר אמאי משלם ארבעה וחמשה, אמר ליה מתניתין בשעמד בדין ואחר כך מת אביו, אבל לא עמד בדין מאי, אינו משלם, אי הכי אדתני סיפא גנב משל אביו ומת אביו ואחר כך טבח ומכר אינו משלם ארבעה וחמשה ליפלוג וליתני בדידה וכו', אלמא לכולהו אדם מוריש קנס לבניו, דהא רבא מתניתין דטבח ומכר ואחר כך מת אביו בשלא עמד בדין משמע ליה, ואפילו הכי משלם ארבעה וחמשה לאחין, ורב נחמן לא אוקמה בשעמד בדין, אלא דקסבר דחמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר, דאי לא תימא הכי, כי לימא ליה ולטעמיך כשלא עמד בדין מי משלם ד' וה', והא אין אדם מוריש קנס לבניו, ולבסוף חזר ואמר חמשה בקר אמר רחמנא ואפילו חמשה חצאי בקר כולה מתניתין בשלא עמד בדין מיתוקמי להו.

ור' שמעון נמי מודה בה בההיא, דהא קתני עלה ר' שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן חייב ולא פליג ברישא, אלמא בדינא דרישא מודה. ויש לומר דאמוראי נינהו, רבה דהכא סבר דאין אדם מוריש שום קנס לבניו, ורבא ורב נחמן סבירא להו בשאר קנסות דאדם מוריש אותן לבניו, ובקנס הבת בלחוד הוא דאין אדם מורישו לבניו, וטעמא דמילתא משום דכיון דאין הבת עצמה של אב להורישא לבניו, אף קנסיה כל שלא זכה

בהן האב בחייו ואינו מורישו לבנים והבנים עצמן אינן זוכין בהן שהרי אין הבת שלהן, ואפילו אב עצמו, פעמים שאינן שלו, כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה, אבל שאר קנסות כיון שגוף השאר של יורשין הוא, והן יורשין אותו אף קנסא שלהן, ובמקום אב קיימי, מאי שנא האב ומאי שנא הבן דהא אינהו נמי מכוחו הן באין דנתרוקן זכות הנכסים וזכות האב להן.

והא דאמר רבא בפירקין דלעיל (לח, ב): יש בגר בקבר ופקע אב, דאלמא משמע דאף בשאר קנסות אין אדם מוריש ליורשיו, דהא לגבי דידה קנסי הרי הן כשאר קנסות, ואפילו הרי פקע אב ולא ירית לה מחמתה, לא קשיא דהתם לא זכתה בהן היא מעולם ולא היתה ראויה לזכות בהן לפי שלא בגרה מחיים, ואף על פי שבגרה בקבר אין בגר ממש לזכות בהן, שאין המתים קונים ממש, ללישנא קמא דהתם דבעי רבא יש בגר בקבר ודבנה הוי, הוה סלקא דעתין דאין חילוק בין קנסות דעלמא לזה, וכמו ששאר קנסות מורישין לבניו אף זו תוריש קנסיה לבניה. אי נמי יש לומר, דלישנא קמא רבא כרב נחמן רביה סבירא ליה, דכולהו קנסות ואפילו קנס זה אדם מורישו לבניו, כלומר, האשה עצמה מורשה אותו לבניה, אבל אב לכולי עלמא אינו מורישו לבניו מן הטעם שכתבנו, וללישנא בתרא סבירא ליה. וזה עולה לו יפה, משום כי איצטריך וכחש כגון שעמדה בדין ובגרה ומתה דכי קא ירית מינה דידה קא ירית, דאילו לפירוש קמא לא הוה ליה למימר אלא כגון שבגרה ומתה, דאף על גב דלא עמדה בדין הא מכי בגרה זכתה בקנסיה להורישו לאביה, ומיהו איכא למימר, דרבא הכא לטעמיה דרבה קאמר, וכשתמצא לומר דאדם מוריש קנס לבניו הכא נמי אף על גב דלא עמדה בדין אלא שבגרה ומתה.

וכתב הרמב"ן ז"ל, נראה דפלוגתא היא דאמוראי בירושלמי (בפרקין ה"א) דגרסינן התם קנס מאימתי הוא מתחייב ר' יונה אמר משעה ראשונה, ר' יוסה אמר בסוף, פירוש: מאי זה זמן, אנו רואין שנתחייב זה שיהא ממון להורישו לבניו. ואותיב ר' יוסה לר' יונה על דעתיד דתימא משעה ראשונה, והא תנינן מת האב הרי הן של אחין, אמר ליה מטית בה לה היא דתנא רבי שמעון בן יוחי ונתן לנערה, ונתן לאבי הנערה, והך סברא דר' יונה היינו סברא דרבא ורב נחמן, ואותיב נמי ר' יונה לר' יוסה על דעתיד דתימא בסוף והא תנינן עמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב, משבגרה הרי הן של עצמה, ובוגרת יש לה קנס, אמר ליה מטית בה לה היא דתני ר' חייא תחת אשר ענה לרבות שהיתה נערה ובגרה. ואתיין אילין פלוגייתא כהנין פלוגייתא דתניא תמן, גנב משל אביו טבח ומכר

ואחר כך מת אביו משלם ארבעה וחמשה, אתיב ר' חגאי לר' יוסה על דעתך דתימא בעמידת בית דין הדבר תלוי, ניתני גנב משל אביו וטבח ומכר בחיי אבא ולא הספיק לעמוד בדין עד שמת משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה, ותייה כר' יונה ור' חגאי ור' יוסה כדעתיה, אלמא שמעי מינה דפלוגתא דאמוראי נינהו, ורבה ורב נחמן ור' יונה בירושלמי כולהו סבירא להו דשאר קנסות אף על גב דלא עמד בדין אדם מוריש אותן לבניו, ודה"ה לארוסה שבגרה ומתה אף על פי שלא הספיק לעמוד בדין עד שמתה שהיא מורישתה אותו לאביה או למורישיה, דלגבי דינה הרי הוא כשאר קנסות בעלמא כמו שכתבנו.

ומתניתין דפרק מרובה (ב"ק, שם) בשלא עמד בדין, ולרבה אין אדם מוריש שום קנס לבניו עד שעת העמדה בדין, לרבנן ולרבי שמעון בקנס הבת עד שעת נתינה ממש, משום דנתינה דכתיב ביה, ולדידה מתניתין דמרובה כשעמד בדין אתשלומי כפל ארבעה וחמשה, וסיפא נמי כשעמד בדין על הכפל ולא עמד בדין על תשלומי ארבעה וחמשה.

דף מג - א

בעיא מיניה ר' אבינא מרב ששת, בת הניזונית מן האחין מעשה ידיה למי וכו', אמר ליה תנינא, אלמנה ניזונת מן היתומים מעשה ידיה שלהן. פירוש: אלמנה אף על גב דמחמת האב קא אכלה, כיון דמינייהו שקלא מעשה ידיה שלהן. ובודאי רב ששת לאו דבר תורה קאמר ושתהא הבת חייבת לעשות להן כדרך שהיא חייבת לאב, דלכולי עלמא אין אדם מוריש זכות בתו לבנו. ותדע לך, חדא דהא דייק מאלמנה הניזונית מנכסי יתומים, וכי היכי דאלמנה אינה עושה דבר תורה אלא בתקנת חכמים, אף בת מתקנת חכמים קאמר, ולומר דלא תקינו לה חכמים מזונות אלא בעושה. ועוד, דאם כן אמאי קאמר בת הניזונת ולא אמר ליה אלא מעשה ידי הבת לאחין או לא כלישנא דרב הונא אמר רב דאמר (מז, ב) מנין שמעשה ידי הבת לאב, ולא קאמר מנין שמעשה ידי הבת הניזונית לאב, כן נראה לי. ועוד מביאין ראיה על זה, מדאמרינן בסמוך לא נצרכה אלא להעדפה דבאינה ניזונית אין העדפת הבת לאחין, אף על פי שהיא לאב,

דאי רב ששת מדאורייתא קאמר ומשום דאדם מוריש זכות בתו לבנו, העדפה נמי תיהוי דאחין דהא מכח האב קא אתו, והא מוריש שבבתו לבנו, אלא על כרחין מן התקנה קאמר.

ואם תאמר מאי האי דאמר רב כהנא לקמן מאי טעמא דרב דאמר מעשה ידיה לעצמה, דכתיב: והתנחלתם אותם לבניכם, וגומר, אותם לבניכם ולא בנותיכם, דהא רב ששת נמי הכי אית ליה דבר תורה ובדרבנן הוא דפליג. ויש מפרש (הרמב"ן) דהכי קאמר רב כהנא מאי טעמא דרב, בשלמא דכי פשטת לן דלא זכו אחין במעשה ידיה מדאורייתא באב, איכא למימר דמדרבנן נמי לא זכו בהן, ואמאי אין הבנים במקום אביהן, ואפילו לכוף אותה שתהא ניזונית ועושה, דילפינן לה מדכתיב והתנחלתם אותם. וקרובים שני הפירושים האלה לטעם אחד.

הכי גריס רש"י ז"ל: **אי בשאינה ניזונית מאי למימרא**. כלומר, כשאינה ניזונית מן האחין מאי למימרא, דלגופיה לא איצטריכא ליה לתנא, דהא פשיטא דמעשה ידיה אף על פי שלא גבתה בחיי האב דאחין הוי, דממון גמור וכבר זכה ביה האב בחייו אלא כי איצטריך לאשמעינן דלאחר מיתת האב לא הוי דאחין, וכיון שאינה ניזונית מהם הא נמי פשיטא, ואוקי להעדפה וקא משמע לן דאין האב מוריש זכות בתו לבנו ואינה דאחין כלל, אבל בניזונית מן האחין לעולם אימא לך דדידהו הוי מדרבנן כמו שפירשנו. ואיכא מאן דלא גריס מאי למימרא אלא אי בשאינה ניזונית אפילו למאן דאמר וכו', ופירוש: בשאינה ניזונית מן האב ומשום הכי פריך אי כי אינה ניזונית היכי הוּו אפילו דאב, דאפילו למאן דאמר יכול הרב לומר לעבד עשה וכו', בעבד עברי לא, וכל שכן בתו, וגרסת הספרים כגירסתו של רש"י ז"ל. ואין צריך לשנות הגירסא, ואינה ניזונית מן האחין קאמר.

דף מג - ב

הכי גרסינן: **טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתארמלה, הא נתארמלה תרי זימני תו לא חזיא לאינסובי. ואגב אורחיה קא סתים לן תנא כרבי דאמר בתרי זימני הויא חזקה.** וכן גרס רש"י ז"ל, ופירושו: דלהכי לא

קתני נתארמלה תרי זימני ונקיט חדא בגירושין וחדא באלמנות, משום דלא בעי למינקט לישנא דקלקולא, משום דלא חזיא לאינסובי כרבי. ומיהו בגירושין הוה מצי למינקט תרווייהו דהא לא מיקלקלא, ואפילו בתלתא זימני, דהא איהי לא קא גרמא אלא בעל קא גרים דמדעתיה מגרש. אלא הא דלא נקט לן בנתגרשה תרי זימני, משום דלא הוה שמעינן מינה דהילכתא כרבי, דהוה אמינא דהוא הדין לנתארמלה תרי זימני דתו חזיא לאינסובי, אבל השתא אשמעינן דהלכתא כרבי.

ואיכא מאן דאמר (עיי' רא"ה) דנתגרשה תרי זימני לא מצי למינקט, דאף היא אסורה להנשא, ולישנא דקלקולא הוא, מדאמרינן בשילהי כיצד אשת אחיו ביבמות (סה, א), מאי לאו מיתה אמיתה וגירושין אגירושין ודלא כרבי, לא, מיתה אגירושין וגירושין אמיתה, אלמא נתגרשה תרי זימני לרבי תו לא חזיא לאינסובי. ואף רש"י ז"ל פירש כן שם. ואינו נכון מן הטעם שאמרנו דגירושין איהי לא גרים בהו מידי, אלא בעל דמדעתיה מגרש, וכן כתב הראב"ד ז"ל.

ועוד נראה לי לדקדק, ממאן דיהיב טעמא משום מעין גורם (שם סד, ב) ולית ליה מזל גורם, דבנתגרשה ליכא למימר אלא טעמא דמזל, וכיון דלמאן דלית ליה מזל גורם נתגרשה לא מיתסרא, אף למאן דאמר מעין גורם לא מיתסרא, דבטעמה דנתארמלה פליגי, בעיקר דינא אלא פליגי דלימא האי בין נתארמלה בין נתגרשה, ולהאי אידך נתארמלה דווקא אבל נתגרשה לא דאם איתא כי קאמר התם איכא בינייהו שעלה לדקל ונפל ומת, לימא נתגרשה איכא בינייהו. ועוד, דאם כן הוה ליה למימר הכא טעמא דהשיאה וגרשה השיאה ונתארמלה, הא נתארמלה או נתגרשה תרי זימני תו לא חזיא לאינסובי.

וההיא דפרק כיצד (שם) אינה ראייה של כלום, דהתם משום מיתה אמיתה נקט לה, דמשום דקתני במתניתין מת או נתגרשה ובעי למידק דגירושין אגירושין ומיתה אמיתה ודלא כרבי במיתה אמיתה, אמר איהו נמי בגירושין אמיתה ומיתה אגירושין, והוא הדין דהוה מצי למימר לא מיתה אגירושין ותו לא, וזו אינה צריכה לפנים.

והר"מב"ר יוסף ז"ל גריס: אבל נתארמלה תרי זימני דתו לא חזיא לאינסובי, לית לה כתובה משני, ואגב אורחיה קא סתים לן דינא כרבי. ופירושו: דלרבי כיון דאינה יכולה להנשא לשלישי, אף משני אין לה כתובה, שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי,

והוא הדין לרבן שמעון בן גמליאל דמשלישי ואילך לית לה כתובה מהאי טעמא.

והראב"ד ז"ל הקשה, מהא דאמרו לקמן בשילהי פרק אף על פי (סה, א) דרבא פסק מזוני לחומה דביתהו דאביי אף על גב דאביי שלישי היה, כדאיתא התם (שם) וביבמות (סד, ב) אלמא מדפסק לה מזוני כתובה אית לה, וזו אינה ראייה, דהתם משום דהכיר בה ורצה ליזוק בנכסיו, ואף על גב דאביי טעה וסמך על רב יצחק דאמר ליה משמיה דרב יוחנן דהלכה כרבי שמעון בן גמליאל כדאיתא ביבמות, דאמר ליה חזי דקא שרית איסורא וסכנתא לומר דלאו קטלנית היא אלא משלשה ואילך, מכל מקום הכיר בה הוה ולא הטעהו כלל והוה ליה למיחש לרבי. ותדע לך דעל כרחין אית לך למימר הכי, דאי לא, שמעת מהא דחומה דאף משלישי אית לה כתובה, ואף לדידן דקיימא לן כרבי. והא ליתא.

ועוד הביא ראייה מדאמרינן ביבמות (פה, א), אלמנה לכהן גדול, יש לה מזונות או אין לה מזונות תנאי כתובה ניהו, ומדאית ליה כתובה אית להו מזוני, וההיא דאוקימנא לה התם בלאחר מיתה. ואף זו אינה ראייה, דההיא נמי איכא לאוקמי בשהכיר בה, וכל שהכיר בה חייב ליתן לה דומיא דעקרה ואיילונית שאם הכיר בהן יש לה כתובה, כדאיתא לקמן במכילתין (ק, ב). אי נמי, אפילו לא הכיר בה, אלא לאחר שעלה בדקל ונפל ומת או שטבע בנהר דלאו קטלנית היא, וכמאן דאמר מעין גורם דעדיין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר.

והראב"ד ז"ל הביא ראייה, מהא דתניא בפרק הבא על יבמתו (יבמות סה, א) נשאת לראשון ולא היו לו בנים לשני ולא היו לו בנים, לשלישי לא תנשא אלא למי שיש לו בנים, ואם נשאת תצא בלא כתובה, משלישי אין, משני לא. איבעיא להו, נשאת לשלישי ולא היו לו בנים מהו דליתבעוה הנך קמאי, משמע דמשני מיהא קודם שנשאת לשלישי היה לה ממנו כתובה, והתם לרבי קאמר, מדבעי לה גבי ברייתא דלשלישי לא תנשא דאתיא כרבי, ובהכיר בה לא מצי לאוקמיה, דאם כן, משלישי ומרביעי נמי אית לה כתובה. ואיני מכיר בראיה זו, דהתם הא שייך למימר בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, דהא יכולה לינשא לשלישי שיש לו בנים, ואי משום מדרש כתובה אפילו מרביעי וחמישי נמי. אבל בנתארמלה תרי זימני אימא לך דלית לה אפילו משני דמספר כתובתה נלמוד.

מיהו, עיקרא דמילתא הכי הוא: דמשני ודאי אפילו לרבי אית לה כתובה, ואני קורא בה בזו כשתנשאי לאחר, דהא מחמת זיקתן לא אסיר לאינסובי, ואילו בעיא למעבד קיימא ומינסבא ויכולה לינשא, ולא ממעט כשתנשאי לאחר אלא מיתה דארוסה, כההיא דאמרינן בשלהי פירקין (נג, א), מת הוא גובה כתובתה, טעמא דמת הוא הא מתה היא אין לה כתובה, מאי טעמא אמר רב הושעיא שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר, ואי נמי, בדלא מציא לאינסובי מחמת זיקתו כההיא דאמרינן בשילהי האשה שנפלו לה נכסים (לקמן פא, א) והא בעינא כשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי וליכא, אמר רב אשי יבם כאחר דמי, דעיקר תנאה הכין הוא כשתהא נפרדת ממנו שלא תהא אגודא בי ותירצי להנשא לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, והלכך כשמתה תחתיו או שאינה יכולה לינשא מחמת זיקתו, אינה יכולה לגבות כתובתה, אבל זו שיכולה לינשא ונפרדה מן הבעל אף על פי שדבר אחר גרם לה ליפסל, כשתנשאי לאחר קרינן בה, אלא מיהו משני הוא דאית לה כתובה אבל משלישי לית לה, אלא אם כן הכיר בה, ולא משום מדרש כתובה אלא משום מקח טעות, אבל משני לית בה מקח טעות דבשעה שנשאת לו ראויה היתה לו ובתר תחלה אזלינן. ועוד, דיכולה היא לומר השתא הוא דאיתרע מזלה או נתקלקל המעיין, ומתחלה ראוייה היתה ונסתחפה שדהו. וכן כתב הראב"ד ז"ל, והביא ראיה מההיא דאמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו (סה, א) גבי ברייתא דכתיבנא לעיל, דאסיקנא התם מסתברא מציא אמרה להו השתא הוא דכחשי, והכא נמי מציא אמרה ליורשי שני בשעה שנשאתי לו ראויה הייתי והשתא הוא דאיתרע מזלה. ותו, דאיבעיא לן התם, נשאת לרביעי והיו לו בנים מהו דתתבע כתובה משלישי, משלישי אין משני לא, אלמא כבר שקלה כתובה משני, והנך כולהו (ר') אההיא ברייתא דשלישי לא תנשא איתמרן דאתיא כרבי. וכן כתב רב אחא גאון ז"ל, גבי ההיא דמשנשאת לראשון ולא היו לו בנים, לשני ולא היו לו בנים, דאף על גב דקיימא לן דלשלישי לא תנשא, אית לה כתובה משני (עיי' רשב"א יבמות סה, א).

מיגביא מאימת גביא. כלומר, כיון דלכולי עלמא לענין אב אזלינן בתר כתובה, לענין מיטרף לקוחות מאימת טרפי ממשעבדי, רב הונא אמר, מנה מאתים משעת אירוסין. פירש רש"י ז"ל: דהא מההיא שעתא איחייב בתקנתא דרבנן, תוספת משעת נישואין דהיא שעת כתובה. ורב אסי אמר, אחד זה ואחד זה מן הנשואין, דהיא גופיא אית לה לשעבודה קמא ונתרצית מזמן הכתוב בשטר הכתובה בין בעיקר בין בתוספות. ומדבריו אתה למד, דארוסה אית לה כתובה ואפילו לא כתב, והיינו

דרבה ורבי יוסף דאמרי הואיל ומשעת אירוסין זכה בה דמההיא שעתא איחייב ליה בעל דתקנת חכמים בין כתב בין לא כתב, והדרי ואמרי הואיל וברשותו נכתבין, דלא אזלינן לגבי אביה לשעת חיוב תקנת חכמים אלא אחר זמן כתובה.

וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל, דארוסה יש לה כתובה. והביא ראיה לדבריהם מההיא דאמרינן בפרק האיש מקדש (קידושין סה, א) היא אומרת קדשתני והוא אומר לא קדשתיך היא אסורה בקרוביו, ואמרינן עלה, אמר רב כופין ומבקשין, ואקשינן תרתי ופרקינן הכי קאמר, מבקשין ליתן גט ואם נתן גט מעצמו כופין ליתן כתובה. וההיא לכאורה בדלא כתב מיירי, דאי בשכתב, היאך יכול להכחיש ולומר לא קדשתיך. ועוד, דהא אסיקנא לקמן (בסוגיין) דאחד זה ואחד זה מן הנישואין, ואי בדכתב, מאי שנא מדרב נחמן דאמר דאי אוסיף ליה דקלא לתוספת כתביה, והכא נמי הא אוסיף לה. אלא ההיא דרב נחמן בדכתב, והואיל והשטר הראשון בידו, אמרינן שלא לבטלו כתבו ראשון לשני אלא לתוספת שבו, אבל בכתובה שאין בידיה שטר הכתובה מזמן הראשון, אמרינן ודאי בטל תנאו הראשון על ידי שטר כתובה שכתב בשעת נישואין ודרבי אליעזר בן שמוע נמי דאמר מנה ומאתים מן האירוסין תוספת מן הנישואין, בדלא כתב הוא.

והקשו הם ז"ל, אם כן, האי דאיבעיא לן בשילהי הכותב (לקמן פט, ב) ובפרק קמא דמציעא (יז, ב) ארוסה מנלן דאית לה כתובה ולא איפשיטא, תפשוט מהכא דאית לה לכולהו, ועד כאן לא פליגי אלא לענין מגביא מלקוחות. ואי נמי מההיא דבפרק האומר (קידושין סה, א) דכופין ומבקשין, וניחא להו דלענין הילכתא מיפשט פשיט להו דאית לה, אלא דבעי למיפשט התם ממשנה או מברייתא. ויש להם כיוצא בזה בפרק אין בין המוודר (נדריס לה, ב) דמיבעיא לן הני כהנים שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן אינון, ולא איפשיט התם, ואף על גב דמצי למיפשטיה ממימרא דרב הונא דאמר בפרק קמא דקידושין (כג, ב) גבי עבד כנעני קונה את עצמו בכסף, דכהני שלוחי דרחמנא נינהו, משום דהתם בנדריס לא בעי למפשטה אלא ממשנה או מברייתא.

ואם תאמר (עוד) תפשוט מדרבי אלעזר בן שמוע דתנא הוא, איכא למימר, ההיא נמי מימרא היא דרב יהודה אמר שמואל אמרה משמו ולא אשכתן לה בברייתא בהדיא, וממתניתין דהמארס נמי לא מצי למיפשטה דאיכא לאוקמה בדכתב. ואם תאמר, תפשוט מדתניא מודה רבי יהודה

במארכ כשהיא קטנה ובגרה ואחר כך נשאת שאין לאביה רשות בה, וההיא על כרחין בדלא כתב היא לפי מה שכתבנו, שאם בדכתב דאב הויא, הואיל וברשותו נכתבין, ואי ארוסה לית לה כתובה, מאי מודה, פשיטא דאחר שבגרה אין לו בה כלום. ויש לומר, דאפשר היה לו לדחות דבכתב לה מיירי, ואין לאביה רשות בה דקתני במה שהוסיף לה בשעת נשואין קאמר, דסלקא דעתך אמינא דכיון דמנה ומאתים שלו תוספת נמי שלו, קא משמע לן.

ורבותינו הגאונים ז"ל כתבו: דארוסה אין לה כתובה אלא אם כן כתב לה. ויש מביאין ראיה לדבריהם, מדאיבעיא לן התם בשילהי הכותב (לקמן פט, ב) ובפרק קמא דמציעא (מז, ב), מנא לן דאית לה כתובה ואתינן למיפשטה ממתניתין דפרק אף על פי לקמן (נד, ב) ומדתני ר' חייא ולא קמו, וכיון דלא איפשטא לית ליה. ובשילהי פירקין (לקמן נד, א) נמי הכי משמע לכאורה, מדאמרינן בת ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות, כיון דאית לה כתובה אית לה מזוני, או דילמא כין דלא תקינו לה רבנן כתובה עד נישואין לית לה, דאלמא דארוסה אין לה כתובה מן התקנה אלא מן הנושאים ואילך, אבל משעת אירוסין לית לה אלא אם כן כתב. ורש"י ז"ל כתב שם: כיון דאית לה כתובה כגון שכתב לה מן האירוסין דלא אמרינן תקנו נמי לארוסה, או דילמא כיון דלא תקון רבנן למכתב עד שעת נישואין, תנאי כתובה נמי לא חייל מקמי הכי. עד כאן.

ושמעתי דהכא הכי מפרש לה ר"ח ז"ל: כגון שכתב לה מנה מאתים מן האירוסין, ובשעת נישואין כתב לה צביתי ואוסיפת לך אמנה מאתים דאית לך עלי מן האירוסין כך וכך, ולפירושו אמר רב הונא מנה מאתים מן האירוסין ותוספת מן הנושאים, ואף על גב דהדר כתב לה תוספת מן הנושאים, לא אחלה לשעבודה דמנה מאתים מזמן ראשון. ורב אסי סבר, כיון דהדר כתב לה תוספת מן הנושאים אחלה לשעבודא דזמן ראשון. לפי פירושו, משנתינו דהמארס את בתו וברייתא נמי כולהו בדכתב מן האירוסין, אלא שצריכין לחזור ולכתוב מן הנושאים עם התוספת, וזהו הואיל וברשותו נכתבין, כלומר, שחוזרין וכותבין בנישואין, והילכך שאלו, כיון דלגבי אב אין הולכין בתר כתובה ראשונה אלא בתר כתובה דנישואין. אם נאמר כן לטרוף מן הלקוחות אם לאו. ואף על גב, דתימא לן (לקמן פט, ב) כרב נחמן בשני שטרות היוצאין בזה אחר זה דאי אוסיף ליה דיקלא לתוספת כתביה, וקיימא לן בכתובה דזה וזה מן הנישואין, שאני כתובה דלא נתכוון זה אלא דאי מגרש לה או נתארמלה מן האירוסין דלא תיפוק בלא כלום, והשתא דהדר וכתב לה מן הנישואין

עם התוספת, אחולי אחליה לשעבודא קמא, והיינו נמי דלגבי דאב לא אזלינן בתר כתובה ראשונה, כיון דליתה עיקר ונמחל שעבודא בשעת נישואין. וההיא דפרק האיש מקדש (שם) נמי בדכתב לה, ובמקום שכותבין כתובה והדר מקדשי, ויש מקומות שנהגו כן כדאיתא התם בשמעתתא דסבלונות. אי נמי, בשלא מצאו לקיימה, וכמו שכתבתי שם במקומה בסיעתא דשמיא.

והא דתנן ביבמות פרק האשה (קיה, ב) קדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזה מהן קידש, וכל אחת ואחת אומרת אותי קידש, שנותן גט לכל אחת ואחת ומניח כתובה ביניהם ומסתלק. איכא מאן דאמר (הרמב"ן שם) בשכתב לה אלא ששמותיהן שוין. וזה דבר רחוק, דאלו שטר כתובה יוצא מתחת יד אחת מהן, מההיא דנפיק מתותי ידה משמע, כדאיתא בפרק גט פשוט (ב"ב קסט, ב), ואי מתחת ידי עדים ניחזי סהדי מאי קאמרי, ואין לך אלא בכולן אדוקות בו, וזה רחוק. אלא יש לי לומר, במודה שכתב ונשרף או שאבד. ועוד יש לומר: בשקנו מידו והלכו להם עדים למדינת הים.

ולא ירדתי לדעת רבותי ז"ל במה שנתחבטו בסוגיא זו, וזה מפרשה בשכתב מן האירוסין, משום דסבירא להו דארוסה אין לה כתובה, והוצרכו לדחוק עצמן בזה, וזה מפרשה אפילו בשלא כתב, ומדקדקין ממנה דארוסה יש לה כתובה, והוצרכו לדחוק מפני מה לא פשטו לההיא דבשילהי הכותב (שם) ודפרק קמא דמציעא (שם) מהא, וכן בההיא דפרק האיש מקדש (שם) ונהראה לי, דאף כשתמצא לומר דארוסה אין לה כתובה, אפשר היה לומר דסוגייתנו אפילו בדלא כתב לה, משום דרב ורב אסי ודאי סבירא להו יש לה כתובה, כדאיתא בפרק הכותב (לקמן פט, ב), בפרק קמא דמציעא (יז, ב) דאמרינן התם אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב, אלמנה מן האירוסין במאי גביא בעידי מיתה, ועלה קא מיבעיא ליה למר קשישא התם מנלן, אלמא רב ורב אסי כולהו סבירא להו דארוסה יש לה כתובה, ורב הונא נמי דתלמידיה דרב הוא מסתמא כרביה סבירא ליה. וכן רבה ורב יוסף מתלמידי רב הונא הוו וסבירא להו כותיה. וכיון שכן, בעיין דהתם היכי פשטינן לה מהא דרב הונא ורב אסי ואינהו אדרב אסי ורב כהנא ורב בעו לה מנא להו.

וההיא נמי דבפרק האומר (קדושין סה, ב) רב הוא דאמר לה, והלכך אפילו בדלא כתב לה הוא כפשטא דמילתא.

ולעיקר דינא, מסתבר דאית לה, מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב אלמנה מן האירוסין במאי גביא, אלמא מילתא דפשיטותא היא דאית לה. ומר קשישא דבעא מיניה מדרב אשי מנא ליה דאית לה, לאו לאיפלוגי עלייהו אתא אלא מנלן הוא דקאמר, ונפק ודק ולא אשכח בה ראייה מכרעת, דדילמא איכא לדחויינהו בדכתב. ואף על גב דלא אשכחו בה ראייה. מכל מקום קושיא לא אשכחן והיכי דחינן דרב ודרב כהנא ודרב אסי בלא ראייה, ואפילו מספקא ליה למר קשישא, לא שבקינן מאי דפשיטא להו לרב ורב אסי ורב כהנא משום ספיקא דמר קשישא. ועוד, דאף על גב דדחי מר קשישא הא דתני ר' חייא בר אמי ואוקמא בדכתב, לאו מיפשט פשיטא דבכתב הוא אלא דילמא קאמר, ובדילמא לא דחינן מאי דפשיטא להו לרבנן קשישי, דדילמא הכי קבילו לה, דאפילו בדלא כתב לה, ולא שבקינן קבלה אמתית שלהם בלא קושיא ובלא ראייה, ומר קשישא נמי אפשר דהכי קיימא ליה לענין דינא משום דרב ורב כהנא ורב אסי, אלא דדק ולא אשכח מנא להו. ולא ידעתי היאך נתלו בדבר זה הגאונים ז"ל שדקדקו משם דאין לה. ושמא, הם גורסין בה בסוף ותו לא מידי. וכן מצאתי שם לבעל הלכות ז"ל.

ומתניתין וברייתא דהמארס לכאורה דסתם ארוסות היא, מדלא פירשו בהדיא בדכתב, ואף בגמרינן לא איתפרש עלייהו כלל, וכיון דבשאר ארוסות אין דרכן לכתוב, לא הוה שתיק גמרא מיניה. והא נמי דאמרינן בגמרא הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן, ודחקינן ופרקינן דהואיל לא אתי אלא אמילתא דפשיטותא, ואדרבה הכא אי לאו דכתב לה מן ליה למימר נמי בלישנא קמא הואיל ומשעת אירוסין זכה לה. ועוד, דלישנא דהואיל לא אתי אלא אמילתא דפשיטותא, ואדרבה הכא אי לאו דכתב לה מן האירוסין לא זכה בהן, וכיון דרובא דאינשי לא כתבי מן האירוסין, הוה להו לפרושי הכא במאי עסקינן בכתב לה הואיל וזכה בהן משעת אירוסין. ועוד, דאמרינן בשילהי פירקין (לקמן נג, א), יתיב רב נחמן ועולא ואבימי בר פפא ויתיב ר' חייא ב"ר אמי גבייהו, אתא ההוא גברא דשכיב ארוסתו אמרי ליה זיל קבור לה או הב לה כתובתה, ואם איתא דבלא כתב לית לה, והכא בדכתב לה, הוה לן לפרושי בהדיא אתא ההוא גברא דשכיב ארוסתו וכתב לה הוה, אמרי ליה וכו'.

והא דבעי רבא בשילהי פירקין (לקמן נד, א) בת ארוסה יש לה מזונות, כיון דאית לה כתובה אית לה מזונות, לכאורה הכי נמי מכרעא, מדקאמרינן סתם בת ארוסה כיון דאית לה כתובה, דאלמא כל ארוסה אית לה, דאי דקא כתב הוה ליה לפרושי בהדיא ארוסה שכתב לה כתובה

יש לה מזונות, והכי פירושו, כיון דאית לה כתובה דכולהו ארוסות אם נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין יש להן כתובה, מעתה נתקיימו תנאי הכתובה וכל שיש לה כתובה יש לה תנאי כתובה, או דילמא כיון דעיקר כתובה ותנאיה לא תקינו אלא משום נשואין וחבתן, והיינו נמי דבתולה יש לה מאתים ואלמנה אין לה אלא מנה, וכל ארוסה כשנשאת אינה גובה מזמן אירוסין אלא מן הנישואין ואילך דהוא עיקרו של דבר, אלא דלארוסה נמי תקינו כי היכי דלא תיפוק בכדי, הילכך תנאי כתובה לית לה אלא מן הנישואין ואילך, דלא חששו לוולדות שהולידו דרך זנות, שאין תנאי כתובה אלא לאותן שבאו דרך נישואין ועיקר בעיא דרבא, היינו אם תנאי כתובה נגררין אפילו אחר כתובה מן האירוסין, אף על פי שעיקרן מנישואין ואילך, או דילמא אין תנאי כתובה אלא בדרך נישואין. והכי איתא בירושלמי (כאן הי"ב) גבי את תהא יתבה בביתי, דגרסינן התם, רבין בר חייא בעא קומי ר' זעירא, בא עליה ועודה בבית אביה מעכשיו נתקיימו התנאים של כתובה או אינו אלא דרך נישואין, עד כאן בירושלמי. וכל שכן לפי מה שפירש שם הראב"ד ז"ל, בת ארוסה כגון שילדה לו בת ואחר כך נשאה, דעכשיו אינו קשה כלל, דהכי קאמר, כיון דלא תקינו לה רבנן כתובה עד שעת נישואין, כלומר, דמשעה שנשאת נמחל שעבודא דמשעת אירוסין עד שעת נישואין, דהוא עיקר התקנה וכמו שנפרש בסוגית השמועה בסיעתא דשמיא, כן נראה לי לענין הדין.

אבל לענין פירוש שמועתינו קשה לי בין לפירושו של רש"י ז"ל, בין לפירושו של ר"ח ז"ל, דאי לא כתב לה תוספת עד שעת נישואין, למה הזכירו בכאן כלל תוספות מן הנשואין, פשיטא דאין לה עד זמן שיכתוב, ואי משום דרב הונא ולומר דאף על פי שחזר וכתב לה תוספות בשעת נישואין וכלל מנה ומאתים עמו, אפילו הכי גובה מנה ומאתים מן האירוסין דלא מחלה בשעת כתיבה זו שעבודה דמן האירוסין ועד שעת נישואין, מכל מקום היה להם להשיב תחלה לעיקר הדין ששאלו מאימת גביה, ולימא דכולי עלמא מן האירוסין וחזר וכתב לה תוספות בשעת נישואין רב הונא אמר מנה מאתים וכו'.

ומסתבר לי דהכי פירושו: רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו הואיל ומשעת אירוסין זכה בהן בתקנת חכמים דארוסה יש לה כתובה, ואקשינן דמתניא רבי יהודה במארכ את בתו כשהיא קטנה ובגרה ואחר כך נשאת שאין לאביה רשות בה, דאלמא לגבי אב לא אזלינן בתר חיוב אירוסין אלא בתר כתיבה דנישואין, ופרקינן, אלא הואיל וברשותו נכתבין דעדיין קטנה או נערה היא, ומיגבא מאימת גביא מן הלקוחות, מי אזלינן בתר

חיוב אירוסין, דמכל מקום, הרי נתחייב מאותו זמן כי היכי דלא תיפוק בכדי אם תתאלמן או תתגרש, או דילמא כיון שנשאת נמחל שעבוד הראשון ואינו עיקר ואינו גובה אלא מן הנישואין ואילך, דהוא עיקר.

רב הונא אמר מנה מאתים לעולם מן האירוסין בין כתב בין לא כתב, דמאותו זמן נתחייב לה, ותנאי בית דין כמאן דנקיט שטרא בידיה דמי, תוספת מן הנישואין לעולם בין כתב ובין לא כתב, דלא כתב לה אלא על מנת לכונסה כרבי אלעזר בן עזריה, וכדתנן בפרק אף על פי (נד, ב). ורב הונא מילתא פסיקתא קאמר, מנה מאתים לעולם מן האירוסין ואפילו ממשעבדי, ותוספת לעולם אינה גובה מן האירוסין ואפילו מבני חרי.

ורב אסי אמר אפילו מנה מאתים מן הנישואין. דאין כתובת ארוסה, ואפילו כתב לה אלא בכדי שלא תצא בלא כלום אילו נתגרשה או נתאלמנה מן האירוסין, אבל מכיון שנשאת אינה גובה מן הלקוחות אלא מנישואין ואילך ואפילו בכותב מן האירוסין, שלא כתב לה זה אלא משום חשש מיתה וגירושין קודם נישואין, הא אילו היו בטוחים שלא תתאלמן ושלא תתגרש מן האירוסין לא היה כותב לה כלל, והילכך כשבאתה לכלל נישואין, כאילו מחלה שעבודא דמן האירוסין, דאומדן דעת שניהן הוא, וכל שכן בתוספת דלא כתב לה כלל אלא על מנת לכונסה, ואסיקנא כוותיה. ומכל מקום אם נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, גובה מאתים מן הלקוחות ואפילו לרב אסי וכרבי אליעזר בן עזריה דאמר מן הנישואין גובה את הכל, מן האירוסין בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, שלא כתב לה, כלומר, תוספת אלא על מנת לכונסה, וגובה מן המשועבדים משמע. כן נראה לי.

והרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ו מהלכות אישות הי"א): המארס את האשה וכתב לה כתובה ומת או גרשה גובה עיקר מבני חורין ואינה גובה תוספת כלל, הוא ז"ל פירש ההיא דרבי אלעזר בן עזריה גובה מבני חורין, לפי שלא נחלקו שם רבי אלעזר בן עזריה וחכמים במשעבדי ובני חרי אלא באמדן הדעת, רבנן סברי דכיון דכתב לה באומדן הדעת כתב לה, ובין מן הנישואין בין מן האירוסין גובה את הכל ורבי אלעזר בן עזריה סבר אומדן דעתו, ומן הסתם עיקר כתובה כתב לה באומדן דעת כי היכי דלא תיפוק בכדי, אבל תוספת כלל לא, ומכל מקום, בין לרבנן בין לרבי אלעזר בן עזריה מן הלקוחות לא גביא, דאמדן דעתא הוא דלא כתב לה זה על דעת דאילו בעי לזבוני בנתים לא מצי מזבין. וכן כתב רבינו שרירא

דף מד - א

**הכא נמי כיון דלא כתב לה צביתי ואוסיפית מאה ומאתים אחולי
אחלתיה לשעבודא קמא. אבל תוספת דקאמר רב הונא מזמן הנישואין,
היינו תוספת המוסף בכל הכתובות על מנה ומאתים, משום דבכולהו
כותבין כן ואיספית לך אמאי דתקון רבנן, הילכך לא אחלתיה לשעבודא
קמא וכדקאי קאי כמו שפירש רש"י ז"ל.**

**אמר רב נחמן שני שטרות היוצאין זה אחר זה בטל שני את הראשון.
פירוש: שני שטרי מכר או שטרי מתנה אבל בשטרי הלואה שניהן
קיימים, וכן כתב ריא"ף ז"ל וכן פירש רש"י ז"ל, והראיה מההיא
דאמרינן (ב"ב קעב, ב) האי מאן דנקיט בתרי שטרי בר חמשין חמשין,
ושתי כתובות הרי הן כשטרי מכר, לפי שאדם עשוי ללוות ולחזור וללוות
אבל אין דרך לכתוב כתובה ולהוסיף כתובה אחרת אלא אם כן כתב
בפירוש, ולימא ואוסיפית לך כך וכך אמנה מאתים וכו'.**

**אמר רב פפא ומודה רב נחמן דאי אוסיף לה דיקלא לתוספת כתביה.
פירש רש"י ז"ל: דאי מזמן ראשון נימא ליה לא ליקני תוספת, ואי מזמן
שני אתי למיגבי ליקני עיקר ותוספת כמו שאמרו בשתי כתובות. והרב
בעל הערוך פירש: דלעולם עיקר קרקע גבי מזמן ראשון ודקלא מזמן שני.
ומסתברא כדברי בעל הערוך ז"ל, דהא לא קיימא לן כרב הונא במנה
מאתים מזמן ראשון ותוספת מזמן שני, היינו משום דכיון דכולהו הדרו
וכתבי מזמן הנישואין ומן זמן האירוסין, ושעבודא אחולי אחליה דדעת
הכל בכך, אבל במכר למה מחל שעבודו. ובשתי כתובות אחת של מאתים
ואחת של שלש מאות שאינה גובה מאתים מזמן ראשון, היינו טעמא
משום דאורחא דמילתא דפעמים שאומרת לבעלה אבד שטר כתובתי,
ומפני שהוא אסור לקיימה שעה אחת בלא כתובה הוא כותב לה כתובה
אחרת, ופעמים שהוא מוסיף לה בשנייה על דעת שהראשונה נאבדה, כמו
שאמרו בירושלמי בפרק הכותב (ה"א). אבל במכר או במתנה אני אומר**

לא נכתב להשני אלא לתוספת לבד וליפוי כח של מקבל ולא לגרע כחו של ראשון.

ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דמצרא. כלומר, הוא כתב ליפות כחו, שאם יערער עליו בעל המצר, המוכר יטמין שטר המכר ויאמר במתנה נתנה לי, אבל אם נודע שכתב לו שטר אחר של מכר ישיבו לו משום דינא דבר מצרא דלא גרע ממתנה שכתב לה אחריות שיש בו משום דינא דבר מצרא (ב"מ קח, ב). וראיתי תשובה לרב נטרונאי גאון ז"ל דאף על פי שנודע שכתב לו שטר אחר של מכר דכיון שכתב לו שטר מתנה אין בה משום דינא דבר מצרא, ושמה נאמר לפי דבריו דשטר מתנה שיש בו אחריות נכסים שאני לפי ששטר זה בעצמו נידון כמכר ואין כאן מתנה כלל, אבל כתב לו שטר מתנה מוחלט להכי כתב ליה, שאם יערער עליו בן המצרא שלא יהא המכר מכר ויזכה בו מחמת מתנה זו, וצריך עיון.

שניהם במכר ושניהם במתנה בטל שני את הראשון מאי טעמא רפרם אמר אימא אודוי אודי ליה. כלומר, שהשטר הראשון שקר. **רב אחא אמר אימא אחלי אחלוה לשעבודא דקמא.** ואיכא נוסחי דאית בהו בהדיא אחולי אחליה לשעבודיה ורפרם ורב אחא אימא קאמרי, ולא למימרא דמאן דאמר אודויי אודי ליה דוקא קאמר ונפקא מינה היכא דליכא למימר טעמא דאודויי, כגון דסהדי קמא אינהו סהדי דחתימי בתניינא לא בטיל שני את הראשון. ומאן דאמר אחולי אחליה לשעבודיה דוקא קאמר, ונפקא מינה למתנה דליכא משום שעבודא, אלא ודאי שניהם מודין דתרווייהו איתנהו. ולא דמר אמר דטפי איכא למיתלי בהאי טעמא ומר אמר בהאי טעמא, ומיהו היכא דליכא האי טעמא תלינן באידך, ותדע לך דהא אמרי שניהם במתנה בטל שני את הראשון, ולרב אחא דאמר טעמא משום דאחליה לשעבודיה קמא, במתנה דלית בה אחריות הא ליכא למימר הכין, ומאי בטל שני את הראשון, וטעמא דאחולי אחליה טפי עדיף. ומסתבר לפסק הלכה דלא מרעי סהדי בלא ראייה ולא מבטלי שטרי, כיון דאיכא למיתלי הא בטעמא אחרינא.

מאי בינייהו איכא בינייהו אורועי סהדי. כלומר, מרעין להו לגבי האי, ונפקא מינה להיכא דמפיק האי שטרא אחרינא דחתימין בה הני סהדי פסלי לה, אבל לגבי טעמא לא פסלינן להו דלאו כל כמיניה, למיפסל סהדי אכולי עלמא. ואיכא למימר דדוקא נמי היכא דמסהדי סהדי גופייהו דחתימת ידיהו הוא, הא לאו הכין לא מרעינן להו אפילו לגבי דידיה,

דאימר דסהדי לא ריעי אלא איהו הוא דציירינהו. ואיכא למימר דמסתמא נמי פסלינן להו לגביה, דאימא האי שטרא אחרינא נמי איהו ציירי עד דאתו עדים גופייהו וקאמרי דחתימת ידיהו הוא.

דף מד - ב

מנא הני מילי דהורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה נידונה בסקילה. אמר רבי שמעון בן לקיש דאמר קרא ומתה לרבות הורתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה. ואף על גב דכתיב בישראל, הא איכא הורתם בישראל.

מיתיבי ר' אוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבידא, ואם מאן ימאן אביה לרבות יתומה לקנס. פירוש: ואם אינו ענין למפותה, דיתומה מפותה אין לה קנס, תנהו ענין לאנוסה. ואם תאמר, ואכתי דילמא באונס הוא משום דגלי ביה קרא, אבל מוציא שם רע פטור מדכתיב ביה לאבי הנערה וכי תימא נילף מיניה, קנסא מקנסא לא ילפינן. יש לומר, דהא דתניא לרבות יתומה לקנס, במוציא שם רע קאמר, דאונס נמי לא נפיק מהאי קרא, דבסיפרי (דברים פ"ט ר"ח) דריש לה מתחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס, ואם מאן ימאן אם אינו ענין לאונס תנהו ענין למוציא שם רע, והרי זה כאילו הקשה ממוציא שם רע עצמו, ותדע לך, דאי לאו הכי, לותביה מדתנן בפרק אלו נערות (לעיל מ, א) יתומה שנתארסה ושנתגרשה האונס חייב אף על גב דכתיב ביה לאבי הנערה. אי נמי, מדתנן (לעיל כט, א) אלו נערות שיש בהן קנס הבא על הגיורת ועל השבויה שנפדו ושנשתחררו פחותות מבת שלש שנים ויום אחד, אף על גב דכיתומות נינהו, אלא משום דקנסה מקנסא לא ילפינן. והכא ממוציא שם רע קפריך, הראב"ד ז"ל.

ומיהו לאו ראייה היא, דאינהו מתניתין דאלו נערות אליבא דרבי עקיבא תני להו, ולרבי עקיבא ודאי לאבי הנערה, כי היכי דאשר לא אורשה לאו דוקא אלא לא אורסה לאביה הא אורשה לעצמה, הוא הדין נמי במוציא שם רע בין איתיה לאב בין ליתיה לאב חייב, דכי קאמרינן הכא פטור אליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר אשר לא אורשה דכתיב בפרשה דוקא, הכא נמי לאבי הנערה דוקא, ומשום הכי פריך ליה מהא ברייתא דאם

מאן ימאן אביה, דרבי יוסי הגלילי והכי אית בכולהו נוסחא דוקני, ובפירושי ר"ח ז"ל. ואפילו למקצת ספרים דגרסי בה רבי יוסי ב"ר יהודה, איכא למימר רבי יוסי ב"ר יהודה בשיטת רבי יוסי הגלילי אמרה, כך תירצו בתוספות, והכי איתא בהדיא בירושלמיבפרק אלו נערות דגרסינן התם (פ"ג ה"ז) רבי יוסי בר' יהודה חנינא אמר האונס והמפתה את היתומה פטור אמר ר' אבא בר ממל מחלוקת ברבי יוסי הגלילי ברם ברבי עקיבא יש לה קנס וקנסה לעצמה, אמר רבי יוסי מתניתין אמרה כן, פחותות מבת שלש שנים ויום אחד ולא כיתומה היא, והא תני רבי חייא תחת אשר ענה לרבות יתומה לקנס דברי רבי יוסי הגלילי, אמר ר' אחאי תפתר שבא עליה עד שלא מת אביה ומת אביה כבר נראה ליתן לאביה, עד כאן. ורש"י ז"ל פירש בענין אחר.

רבא אמר חייב מדתני רבי אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים. תמיה לי, למה לא דייק לה ממתניתין דקתני גיורת שנתגיירה בתה עמה וזינתה וכו' אין לה פתח בית אביה ואינו נותן מאה סלע, הא דכוותה גבי ישראל נותן מאה סלע, וזו ביתומה היא. ויש לומר, דאדרבה, הייתי אומר דטעמא דגיורת שהיא כיתומה והוא הדין לכל יתומה. ובירושלמי (בפירקין ה"ד) דייק מינה הכי, דגרסינן התם, מתניתין אמרה כן אין לה פתח בית אביה אינו לוקה ואינו נותן מאה סלע ולא כיתומה היא, כלומר, ומשום הכי פטור וכן ליתומת ישראל, אבל מהא דתני ר' אמי שמעינן לה בהדיא, אי נמי יש לומר, דהא דתני רב אמי עדיפא ליה, דקרא קא דריש, דמדאיצטריך קרא למעוטי בתולת גרים מכלל דבתולת ישראל דכותה משלם. כן נראה לי.

תני שילא שלש מדות בנערה, באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה. דהיינו מוציא שם רע, סוקלין אותה על פתח בית אביה, כדכתיב (דברים כב, כ) ואם אמת היה הדבר הזה לא נמצאו בתולים לנערה והוציאו הנערה אל פתח בית אביה.

באו לה עדים בבית אביה שזינתה בבית אביה. ולא דוקא, אלא אפילו בגרה קודם שתכנס לחופה סוקלין אותה אל פתח שער העיר ההיא.

סרחה ולבסוף בגרה. ועודה בבית אביה, **תידון בחנק.** דבתר שעת העמדה בדין אזלינן, אף על פי שבשעה שזינתה נערה היתה דכיון דאישתני גופה אישתני קטלה.

ורמינהו נערה המאורסה שזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע וכו'. אבל מדידיה לדידיה לא קשיא, דאף על גב דתני שילא באו לה עדים בבית חמיה שזינתה בבית אביה סוקלין אותה על פתח בית אביה כדמעיקרא, השתא לא משמע ליה דכניסה לרשות הבעל הוי שינוי לשילא, אלא שינוי הגוף לבד.

ואמר ליה רבא מוציא שם רע קא רמית. עליה דשילא. לשילא כל מוציא שם רע חידוש הוא, דמדינא כל מוציא שם רע אפילו לא בעל הוה לן למימר שתדון כדהשתא ובחנק, דכניסה לרשות הבעל הוי שינוי. ומשני קטלא, דהא נערה המאורסה בעלמא בסקילה ואלו נכנסה לחופה ולא נבעלה וזינתה השתא בחנק, אף על גב דלא אישתני גופה כלל, דמעיקרא בתולה נערה והשתא נמי אכתי נערה היא, אלמא כניסה לרשות הבעל חשבינן כבגרות, ומשני קטלא, ואפילו הכי על ידי הוצאת שם תדון בסקילה כדמעיקרא, אלמא חידוש הוא, ואי לאו חידוש הוה קשיא לדתני שילא מרישא לסיפא. ומיהו, לתני שילא הוי חידוש, אבל לדידון לאו חידוש הוא כלל, דלעולם בתר מעיקרא אזלינן.

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרבא דילמא כי חדית רחמנא. כלומר, אף כשתימצי לומר דמוציא שם רע חידוש הוא, אכתי לא חדית לן אלא בדלא אישתני, אבל היכא דאישתני גופא לא חדית, ומחידוש לא גמרינן, והילכך כשזינתה ומשבגרה הוציא עליה שם רע, אם איתא דבעלמא אזלינן בתר השתא, הכא נמי הוה לן למימר דתדון בחנק כהשתא.

אלא אמר רב נחמן אישתני ולא אישתני. אי משני קטלא, תנאי היא דתנן (הוריות י, א) חטאו עד שלא נתמנו, ומנויין כאישתני גופא היא.

דף מו - א

בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב היינו ופרשו השמלה. הקשה הראב"ד ז"ל. והלא הוצאת שם רע אינו אלא בעדים, ובמקום עדים פרישת שמלה מאי עבידתא, אטו בפרישת השמלה מכחישים את העדים. ותירץ, דלא באו המקראות אלא להראות שנבעלה, ויביא האב השמלה כדי לחזק טענתו ולחזק עדות המזימין עדות הבעל.

דף מו - ב

בכסף ובשטר ובביאה. ירושלמי (בפירקין ה"ו) ניחא בכסף, בשטר ובביאה מאי תפתר, שאמר שאמר לו לכשתקנה בתך לי בביאה יהא לך כסף זה בידי.

ונילף מבושת ופגם. פירוש: דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין בעודה קטנה, ובשתה ופגמה נמשך עמה בנערותה. ומיהו, בבוגרת לית ליה מהאי טעמא, דהא נפקא לה מרשותיה לגמרי. וכבר כתבתי שמועה זו בפרק קמא דקידושין (ג, ב) בסיעתא דשמיא.

דף מז - א

מציאתה, משום איבה. כלומר, משום דמתזנא מיניה, ושלא תהא לה איבה ולא יהיב לה מזוני, אבל מדינא לית ליה, דלא דמי למעשה ידיה שכן באין מחמת גופה ושבחא דגופא זכי ליה רחמנא, ולקידושין נמי לא דמי דאינהו נמי מחמת גופה שבח הן, אבל מציאתה דלאו מחמת שבח גופה הן, דידה הוו, אלא דרבנן תקון ליה משום איבה.

אלא הא דזכי ליה רחמנא לאב למימסרה לחופה. פירש רש"י ז"ל: דכתיב (דברים כב, טז) את בתי נתתי לאיש הזה כל נתינות במשמע, ויש מפרשים משום דכסף קידושיה דאב, ואי סלקא דעתך לא מצי מסר לה לחופה, כסף קדושיה היכי זכי בהו, הרי על מנת לכנסה נתן לו.

ומקבל את גיטה. פירוש: בנתגרשה מן האירוסין, אבל מן הנישואין כיון שנשאת שוב אין לאביה רשות בה.

כתב לה פירות כסות וכלים שיבואו עמה מבית אביה לבית בעלה ומתה לא זכה הבעל בדברים הללו. פירש רש"י ז"ל: בארוסה, ומשום הכי לא זכה בהן הבעל בדברים שלא כתב לה האב אלא על מנת לכונסה. משום רבי נתן אמרו: זכה הבעל בדברים הללו. דמשום איחתוני היא והא איחתני להו, פירוש: שכבר נקרא חתנו ורוצה הוא ליתן במה שיקרא חתנו והרי נקרא. ואם תאמר, והא קיימא לן (לקמן נג, א) דאשתו ארוסה אם מתה אינו יורשה, אם כן קשיא אפילו לתנא קמא דאמר לא זכה הבעל משום שלא כתב אלא על מנת לכונסה, והא מדינא נמי לא זכה הבעל בירושתה, וכל שכן דקשיא לרב נתן דאמר זכה הבעל בדברים הללו.

ויש לומר, דהתם בנכסי מלוג שלא כתבן הבעל עליו, אבל נכסי צאן ברזל שקבלן הבעל בכתובתה ושמאן וקבלן על עצמו, הרי זכה בהן הבעל משעת כתיבה, ואם מתה יורשה לדעת רבי נתן ורבנן לא משום אומדן הדעת, וקיימא לן כתנא קמא דאמר לא זכה הבעל בדברים הללו, דפשטיה קאי כרבי אליעזר בן עזריה דאיפסיקא הילכתא כותיה לקמן בדוכתא (מת, ב), ואפילו כתובתה בבית בעלה אביה יורשה, והיינו ברייתא דקתני לקמן (מת, ב) הלך האב עם שלוחי הבעל, אף על פי שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה. ואתיא כתנא קמא ודלא כרבי נתן, והיינו דלא חש הרי"ף ז"ל להביא פלוגתא דתנא קמא ורבי נתן בהלכות כלל, לפי שסמך על אותה ברייתא שכתב. ולתנא קמא נמי אתיא שפיר הא דתנן בפרק מציאות האשה (לקמן סו, א) הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה לתת אך אי אפשר לתת. ומקשי בירושלמי (פ"ו ה"ב) ולא דברים הנקנין באמירה הן, ומשני, פוסק על מנת לכנוס, ומיהו לרבי נתן לא מצו לאקשווי מינה, דאפשר לומר דההיא בשלא כתבן לה הבעל עדיין בכתובתה, אבל משעה שכתב גמר האב והקנין לו. ורבנו תם ז"ל פירשה: בנשואה אלא שכתובתה עדיין בבית אביה, ומשום הכי אמר רבי נתן דזכה בהן הבעל משעת כניסה

לחופה, ותנא קמא סבר שלא כתב לה אב אלא על מנת שתתקיים עד שיבואו נכסים הללו לידו. והביא ראיה משום דמייתין לה בפסקא דנשאת יתר עליו הבעל.

ועוד, מדאמרינן משום איחתוני הוא והא איחתני ליה, ואי בארוסה לא מיקרי חיתון אלא קירובי דעתא. ועוד, דאפילו תימצי לומר דלקרובי דעתא קרי הכא חיתון היכי אמרינן אפילו לרבי אליעזר בן עזריה, מודה רבי אלעזר דמשום אחתוני הוא והא איחתנו להו, דהא אמרינן לקמן בריש אף על פי (נו, א), דרבי אלעזר בן עזריה לית ליה כי האי סברא אלא עד דאוחתני לגמרי. ולפי פירושו, הא דתניא לקמן אף על פי שכתובתה בבית אביה בעלה יורשה העמידה בתוספות כשגבאן הבעל ואחר כך הפקידן בבית אביה, וזה אינו מחוור, דמאי אפילו כיון שכבר גבאן וחזר והפקידן. ואפשר, דלפי דבריו אתיא כרבי נתן. ומיהו עיקר פירושו אינו מחוור, דאי אמרת אומדן הדעת הוא שלא כתב לו אלא על מנת שתתקיים עמו עד שעה שיגבה אותן נכסים בחייה, הגע עצמך, זו שנכנסה אמש והביאה עמה נכסיה ומתה היום הבעל יורשה, וזו שהזקינה עם בעלה אין הבעל יורשה, אומדן הדעת כזה לא שמענו.

ועוד דאם כן מאי קאמר מאן דאמר לא זכה הבעל כרבי אלעזר בן עזריה ומאן דאמר זכה הבעל דלא כרבי אלעזר בן עזריה, אדרבה, מאן דאמר זכה הבעל כרבי אליעזר בן עזריה, דהא לרבי אלעזר הכל הולך אחר כניסה לחופה וכיון שנכנסה לחופה כבר זכה בהן הבעל. ועוד, למאי איצטריך ליה לפלוגי בין מדידה לדידה ובין מדידה לדידה, לימא ולמאן דאמר דזכה, אמר לך, הכל הולך אחר כניסה לחופה, וכיון שנכנסה לחופה זכה הוא בדידה וזכתה איהו בדידה, ובהכי ניחא טפי. ותו, דאיכא לאקשוויי עליה מדתנן בפרק מציאת האשה (לקמן סו, א), הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו אמרו חכמים יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה לתת ולך אי אפשר לתת, ומקשי בירושלמי (פ"ו, ה"ב), ולא דברים הנקנין באמירה הן, ומשני פוסק על מנת לכנוס דמשמע דהיכא דכנס מיהא זכה ונותן הוא לאחיו, ואמאי, והא לתנא קמא דרבי נתן לא זכה בהן הבעל עד שעת גוביינא וזה לא הספיק לגבות עד שמת, ואנן קיימא לן כתנא קמא דרבי נתן וקשיא הילכתא אהילכתא. ובזה יש לומר, דהכא שאני שהבת קיימת ואומדן דעתא הוא שכל שנכנסה לחופה והיא יכולה ליהנות מכתובתה בשעת גוביינא שיהא הוא חייב לתת מה שפסק בין לבעל בין ליבם.

ומה שאמר הרב ז"ל, אם בארוסה למה הביאוה בפסקת נשאת יתר עליו הבעל, יש לומר, שטעמו של דבר, משום דהא דתנן נשאת יתר עליו הבעל, משמע שאין הבעל זוכה בכתובתה כלל ואפילו במה שכתב לה מן האירוסין וקבל על עצמו, ואינו אוכל פירות עד שעת כניסה לחופה, קא משמע לן הכא דפלוגתא דתנאי היא, ומתניתין כתנא קמא דרבי נתן. ומיהו לא נתחוור לי, דאם כן הוה ליה למימר מתניתין דלא כרבי נתן. אלא איכא למימר דפירושא דמתניתין אתא לאשמעינן, ולומר, דמתניתין בפירות ואליבא דכולי עלמא, אבל נכסי צאן ברזל פלוגתא דתנאי היא, והא דקאמר משום איחתוני ולא קאמר משום איקרובי דעתא לא קשיא, דמדידה לדידה שייך למימר איקרובי ואיחתוני, אבל במה שפסק האב להכניס לו, איקרובי דעתא היינו איחתוני דידהו, לומר, שיקרא הוא חתנו והרי נקרא חתנו משעת אירוסין. ורבי אלעזר בן עזריה נמי כי לית ליה איקרובי דעתא היינו מדידה לדידה, דעל מנת לכנסה ושתהא לו אשה לשמשו כתב לה ולא משום קרוב הדעת לבד, אבל מדידה לדידה משום איקרובי דעתא ואיחתוני שיקרא חתנו הוא כותב לה, כמו שאמרנו, ולקמן נמי בפרק הנושא (קב, ב), גבי עמדו וקדשו אמרינן בההיא הנאה דקא מיחתנו אהדדי גמרו ומקנו אהדדי, הרי שקראו חיתון משעת האירוסין.

דף מז - ב

תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ופרקונה תחת פירות. ולקמן בפרק אף על פי (נח, ב) מפקי דהכי קאמר, תקנו מעשה ידיה תחת מזונות דמזונות עיקר, ויכולה היא שתאמר איני ניזונית ואיני עושה והכי קיימא לן. וכי היכי דמפכינן הא הכי נמי מפכינן פרקונה תחת פירות, דפרקונה עיקר ולא פירות. ותדע לך מדאמרינן הכא מהו דתימא מיכללא ניכלינהו אנוחי אינחינהו, ואם איתא דפירות עיקר תיסוק אדעתיה דלא ליכלינהו, ועוד דאמרינן לעיל בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירי דאף מימנע ולא פריק אלמא פירקונה עיקר. ותנן נמי לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך חייב שהוא תנאי בית דין, ומשמע דכל שהוא תנאי בית דין העיקר. ומיהו אפילו הכי אינה יכולה שתאמר איני נותנת פירות ואיני נפדית, חדא דאם

כן מה הועילו חכמים בתקנתם כל הנשים שיהו להן פירות יהו אומרות כן, וכשלא יהא להן פירות נחייב את הבעל לפדותה על כרחא ולקתה מדת הדין בכך, מה שאין כן במזונות, דכולן צריכות מזונות וחוששות לה וכולן עושות מלאכות. ועוד דאיהי מחייבא למיקם קמיה ולשימושיה דקנין כספו הוא. והרי היא כשפחה דבעיא לשימושיה, והילכך צריך הוא שיהו בידו פירותיה, כי היכי דלפרקה, ותקנת שניהם היתה כן וכן דעת רבותי בעלי התוספות ז"ל.

וקבורתה תחת כתובתה. וכן פירש רש"י ז"ל, וכן מוכיח לקמן (נג, א) גבי ההיא דשכיבא ארוסתו.

דף מח - א

אמר רב חייא בר אבין אמר רב הונא מי שהלך למדינת הים ומתה אשתו בית דין יורדין לנכסיו וקוברין אותה לפי כבודה. ואסיקנא דאף לפי כבודו קאמר ולאשמעינן דעולה עמו, וכל שכן דקוברין אותה לפי כבודה, דלכולי עלמא אינה יורדת עמו, ודוקא בית דין אבל אם עמד אחד וקבר אותה הניח מעותיו על קרן הצבי, וכענין שאמרו במכילתין (לקמן קז, ב) גבי עמד אחד ופרנס את אשתו. ומיהו אם עמד אביה וקבר חייב לשלם לו דלא עלתה על דעת שתהא מושלכת לפניו עד שיטול רשות מבית דין, וכן מצאתי בירושלמי בפירקין (ה"ו) ובפרק שני דייני גזירות (פ"ג ה"ג) דגרסינן התם תני לא רצה בעל לקבורה האב קבורה ומוציא ממנו בדין, אמר רב חגי לא אמרן אלא האב הא אחר אינו גובה, רבי יוסה אמר בין הבעל בין אחר גובה, ותרי אילין פלוגתא כהינין פלוגתא, דתניא תמן מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו אמר רב חגאי לא אמרן אלא האב הא אחר לא, אבל אם גובה, ר' יוסה אומר בין אב בין אחר אינו גובה, על דעתיה דרב חגאי בין לקבורה בין למזונות האב גובה אחר אינו גובה, דעל דעתיה דרב יוסה לקבורה בין אב בין אחר גובה שלא עלתה על דעת שתהא אשתו מושלכת לכלבים בין אב בין אחר גובה, מכל מקום, שמעינן מיניה דלכולי עלמא האב קובר שלא על פי בית דין וחוזר

וגובה מן הבעל, אלא אחר כיון דפלוגתא דאמוראי היא התם ולא ידעינן כמאן נקטינן כמאן דאמר אינו גובה דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אבל מצאתי להרמב"ם ז"ל (פי"ד מהלכות אישות הכ"ד) שפסק כרבי יוסה דירושלמי דאמר לקבורה בין אב בין אחר גובה שלא עלתה על דעת, שתהא אשתו מושלכת לכלבים, ולא נתבררו לי דבריו, דכיון דרב חגאי פליג עליה המוציא מחבירו עליו הראיה. ועוד דבגמרין משמע, דדוקא בית דין יורדין לנכסיו הא אחר הניח מעותיו על קרן הצבי.

ירושלמי (כאן) תני מקום שנהגו שלא להספיד אין מספידין.

דף מח - ב

ורב אסי אמר מסירתה לכל אף לתרומה. דאית ליה דעולא. ונכון הוא. ואף על פי דמשנה אחרונה היא מדקתני לעולם, ולקמן בפרק אף על פי (נז, ב) לכאורה אפילו עולה כמשנה אחרונה משמע דאית ליה טעמא דסמפון. ליתא, אלא לעולם עולא לית ליה אלא משום מזיגת הכוס, ובמקומה אאריך בסיעתא דשמיא, ולא כדברי המקשים לפירושו של רש"י ז"ל.

אמר רבינא, לומר כתובתה מאחר מנה. פירוש: דאף על גב דעדיין בתולה היא שהרי לא נכנסה לחופה, מכל מקום משעת מסירתה בטל חינה.

הכי גרסינן: הלך האב עם שלוחי הבעל או שהיתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללון. ואוקימנא דסתמא דנכנסה עמו ללון היא, דגנאי הוא לו לישאנה בחצרה, וכל שכן בחצר של אחרים אלא בחצרו. והאי או דקתני, הכי קאמר הלך האב עם שלוחי בעל אף על פי שנכנסה עמו בחצרה, ולומר, דלא בעינן שלא תזוז ידה מתוך ידו, אלא אפילו נכנסה עמו ללון, אם היתה חצר שלה, כמי שלא נכנסה עמו כלל לשם נשואין אלא ללון בלבד, אף על פי שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה.

מסר האב לשלוחי בעל וכו' או שהיתה לו חצר בדרך. כלומר, אף על פי שעדיין האב או שלוחיו הולכין עמה, כיון שנכנסה עמו לחצרו, סתמא כניסה לשם נשואין היא, ואף על פי שכתובתה בבית אביה, בעלה יורשה.

במה דברים אמורים לירושתה, אבל לתרומה אין אשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. תיובתא דכולהו. פירש רש"י ז"ל: חוץ מדשמואל, דשמואל נמי לירושתה דוקא קאמר, וכיוצא ביש נוחלין (ב"ב קכט, ב), המחלק נכסין על פיו וכו', תיובתא דכלהו תיובתא, לימא תהוי תיובתא דריש לקיש נמי, ואסיקנא דלא, ואף על גב דאיירי בה ריש לקיש, והרבה כיוצא באלו. ודרב נמי דאמר מסירתה לכל חוץ מתרומה הויא תיובתא, דהא בברייתא פורט יורשה דוקא, ואף על פי דמפיק תרומה, לאו למימרא דלא מפיק אלא תרומה בלחוד, אלא לרבותא נקט לה, דלא תימא לתרומה הויא מסירה דלא גרעא מהגיע זמן קא משמע לך. ואיכא למימר דריש לקיש נמי לא הויא תיובתא, דברייתא לא מיירי אלא בדברים של בעל, אבל במילי דעלמא לא מיירי, ושמואל נמי אפשר דסבירא ליה כריש לקיש, אבל ריש לקיש לית ליה דשמואל, דלדידיה לא מהניא מסירתה כלל, אלא להא בלחוד, אבל לא בדברים שבינה לבין הבעל כלל. וכן פירש ר"ח ז"ל, אבל הוא ז"ל פירש: דאפילו דשמואל הויא תיובתא, דאיהו ז"ל גריס בברייתא הלך האב עם שלוחי הבעל והיתה לה חצר וכו', בסיפא נמי גריס מסר האב לשלוחי הבעל והיתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו, לומר דמסירתה בלחוד לא מהניא כלום בלא כניסה לחצרו. והלכך הויא תיובתא אפילו לשמואל, דאלו לשמואל במסירתה לבד ירית לה וברייתא קתני מסירתה וכניסה לחצרו. והקשה עליו הרמב"ן נר"ו דמאי קושיא לשמואל, איהו במסירה דמתניתין איירי, אי מסירה דהתם מסירה וכניסה לרשות הבעל איהו נמי בהכי קאמר. ובהלכות רבנו אלפסי ז"ל כגרסת הספרים.

הא גופא קשיא, אמרת נכנסה עמו ללון טעמא דללון הא סתמא לשם נשואין וכו' אימא סיפא נכנסה עמו לשם נשואין הא סתמא ללון. ואסיקנא: אמר רב אשי סתמי סתמי קתני, סתם חצר דידה ללון דגנאי הוא לישאנה בחצר של אחרים שאין לו חלק בה, סתם חצר דידה. כלומר, שהוא כולו שלו או שיש לו שותפות בו, דכלהו חצר שלו מקרי, סתמי כמי שנכנסה עמו בפירוש לשם נישואין. ואם תאמר, ולדברי המקשה שהיה סבור דנכנסה עמו בפירוש לשם נישואין, היכי קתני לירושתה אבל לא לתרומה, דהא אין אחר חופה כלום. יש לומר, דקסבר דחופה שבדרך אינה מוציאה מידי סימפון, דבדרך אינו יכול לבדקה

היטב. ואף על גב דאסיקנא דמסירתה לא מהניא להכניסה לרשות הבעל אלא לירושתה, מיהו להוציאה מרשות אב מהניא אף להפרת נדרים, כדתנא דבי ר' ישמעאל בסמוך (מט, א). ודייק לה מונדר אלמנה וגרושה (במדבר ל, י), ואף על גב דקתני במתניתין (מו, ב) האב זכאי בבתו בקדושיה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, וקתני בתר הכי לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין, לאו למימרא שתהא ברשות האב לכל דבר עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין ממש, דהא קתני בסיפא מסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל, אלא מתניתין כללי ופרטי קתני, והכי פירושו, לעולם היא ברשות האב, כלומר לעולם לא יצאת מרשות האב לגמרי עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין, דאף על פי שמסרה האב לבעל עדיין רשות האב עליה למעשה ידיה ולקבל את גיטה עד שתכנס לחופה ופעמים שהיא ברשות האב לגמרי, ופעמים שאינה ברשותו לגמרי אלא למקצת דברים, כיצד, הלך האב עם שלוחי הבעל וכו' הרי היא ברשות האב לגמרי, כאלו היא בביתו ואפילו לירושתה ואף על פי שכתובתה בבית בעלה אביה יורשה, ואם מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל לירושתה, ועדיין היא ברשות האב למעשה ידיה ולעכבה מלאכול בתרומה, עד כאן לשונו.

דף מט - א

הכי גרס רש"י ז"ל: ואימא היכא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמייתא. ופירש: דבעיא היא ולא קושיא. ור"ח ז"ל גרס: ואימה הני מילי היכא דלא הדרא לבי נשא אבל היכא דהדרא לבי נשא הדרא למילתא קמייתא, וקושיא היא, והכי קאמר: ודילמא אכתי אימא לך דלזנות בית אביה לנכנסה לחופה ולא נבעלה איצטריך, ואי משום מאורסה ולא נשואה, ההיא לנכנסה לחופה ועדיין היא בבית בעלה, אבל הדרא לבי נשא אימא הדרא למילתא קמייתא אתא, דלזנות בית אביה פרט לשנכנסה שעה אחת בבית בעלה, ואכתי אימא לך דמסר האב לשלוחי הבעל ולא נכנסה לחופה תדון בסקילה כמאורסה. ואהדר ליה ההיא לא איצטריך דמונדר אלמנה וגרושה נפקא דאף על גב דאהדרה לבי נשא לא אהדרה למילתא קמייתא כדתנא דבי ר' ישמעאל, אלא כי

איצטריך לזנות בית אביה פרט למסר האב לשלוחי הבעל אף על פי שלא נכנסה עדיין לחופה.

והלא מוצאת מכלל אב ומוצאת מכלל בעל. הקשה הר"א אב ב"ד ז"ל: ומנלן דמוצאת מכלל אב אי לאו ונדר אלמנה וגרושה. וניחא ליה, דנפקא לן מבנעוריה בית אביה דהיכא דנפקא לן מבית אביה ותו לא הדרא ליה ואף על גב דנתאלמנה.

דף מט - ב

כי הוה אתי לקמיה דרבא אמר להו ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה, ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד אכפינן ליה בעל כרחו. כלומר, מדין צדקה, מיהו לא נחתי לנכסיה. והיכא דליתיה נמי דלא אפשר למיכפיה לא זנינן להו לבניה מנכסיה, כי היכי דלא עבדינן צדקה מנכסיו. וכדתניא לעיל (מח, א) מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות בית דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו אבל לא בניו ובנותיו, ודבר אחר, ואמר רב יוסף זו צדקה. וכן כתב רב האי גאון ז"ל בתשובה (שע"ד סי' ל עמ' נ) דהא אפילו נודר שעברו עליו ג' רגלים מיקם הוא דקאי בבל תאחר (עי' ר"ה ו, א), אבל אין בית דין יכולים לכופו ולעשות לו כלום (ועי' ר"ן). והני מילי קטנים אבל קטני קטנים זן ומפרנס בעל כרחיה. וכדאמרינן בשילהי פרק אף על פי (לקמן סה, ב) דרש ר' עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה אף על פי שאמרו אין אדם זן ומפרנס בניו ובנותיו כשהם קטנים אבל זן הוא קטני קטנים, ופרישנא עד כמה עד בן שש.

באושא התקינו הכותב נכסיו לבניו הוא ואשתו נזונין מהם. ירושלמי (בפרקין ה"ח), בניו קטנים מהו, ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא ואית דאמרי בשם ר' יהודא בר חנינא, הוא ואשתו ובניו קטנים נזונין מהם. עוד גרסינן התם, מהו מסבתיה אשה, אמר רבי חנינא אנא לית אנא מסב ליה אתת, אמר ר' מונא לא מסתברא אגרין ליה שמשא, פירוש בתמיה, ומנסבין ליה אתת כמאן היא שמשא. עד כאן. ומכאן ראייה, דטעמא דתקנת אושא משום אומד הדעת הוא, שלא נתן על דעת שיתבזה הוא

לאפות ולבשל לעצמו אלא שוכרין אפילו שמש לשמשו, ולא התקינו ממש קאמר, אלא התקינו מפני שירדו לסוף דעת הבריות.

באושא התקינו הכותב נכסיו לבניו. פירוש כולן. הוא ואשתו נזונים מהן, פירוש: אף על פי שכתבו להן מעכשיו, דאומדן דעת הוא שלא כתבן לו על דעת שימות הוא ברעב, והוה ליה כמי שכתבן לו מעכשיו אם לא יצטרך הוא להם, ולא עוד אלא אפילו אשתו ניזונית מהם אף על פי שלא שייר בהן לאשתו כלום, לפי שאומדן הדעת הוא שאינו רוצה שתתבזה אשתו ותמות ברעב, ואין מתנה זו אלא כירושה, ולמה כתבן לו עכשיו, שאם ימותו הן ולא נצרכו להן שיהא הוא יורשן, ודוקא לבניו אבל לאחרים לא, משום דמתנת אחרים כמכר הוא, דאי לאו דעבד ליה ניח נפשיה לא הוה יהיב ליה מתנה, אבל מתנת בנו ליכא למימר הכי וכמו שפירש רש"י ז"ל.

ואקשינן: גדולה מזו אמרו, אלמנתו נזונת מנכסיו נשאת הבת אלמנתו נזונת מנכסיו, ואפילו מתה הבת, דבעל כלוקח הוי, ואין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים (גיטין מח, ב) אפילו הכי אלמנתו נזונת מנכסיו, דמשום פסידא דאלמנתו שויוה רבנן כיוורש הכא דהוא ואשתו קיימין מיבעיא דשויוה כיוורש, ואם תאמר אם כן, מאי גדולה מזו, הכא חד טעמא והכא חד טעמא. נראה לי, דקסבר ר' זירא דטעמא דאלמנתו נזונת מבעל הבת ולא שויוה רבנן כלוקח כדשויוה בעלמא, משום דאמידנא לדעת הבעל שאינו רוצה שתתבזה אשתו, וכל זמן שהנכסים ביד יורשיו או ביד יורשי יורשיו שתהא אשתו נזונת מהם. ותדע לך, דאלו רצתה הבת למכרן לאחר לא היתה ניזונת מהן, שאין הבעל רוצה לשעבד כל כך נכסיו לאשתו שלא יוכל היורש למכרן וזו עשאוה חכמים כאלו מכרתן לבעל, ואפילו הכי אלמנתו נזונת מהן משום אומדן דעת הבעל שרצה לשעבדן לה אפילו במקום מכר כזה. והיינו דקרינן לה גדולה מזו, דהשתא לאלמנתו דכבר מת הוא אזלינן בתר אומדן דעתו, לו ולאשתו שהוא חושש לה יותר בחיים לא כל שכן.

ותדע לך, דאי לא תימא הכי מאי גדולה מזו איכא, אדרבא, התם מדינא בעל יורש הוי ומשום פסידא דבעל שויוה רבנן כלוקח, ובמקום אלמנתו משום פסידתא אוקמוה לבעל אדיניה והוה ליה יורש, ואלמנתו נזונת ממנו כמו שהיא נזונת מן היורשים, אבל הכא דמדינא זכה בהו מהשתא ודאי צריכא למימר, וטובא קא משמע לן. ומה שתירץ הראב"ד ז"ל דהוא הדין דהוה מצו לשנויי ליה הכין אלא דעדיפא מיניה שני ליה, דאף

כשתמצא לומר דבעל לוקח הוי מדינא, התם הוא דאיכא לתקוני לאלמנה משום דליכא איניש דטרח, אבל הכא דאיכא בעל נטרח לדידיה ולדידה. אינו מחוור, דמכל מקום רבי זירא היכי הוה סלקא דעתיה דזו גדולה זמו, והיכי נשוי ליה לרבי זירא טועה במילתא פשיטא כי האי, אלא שהיה תולה הענין באומדן הדעת כמו שכתבתי. ומשני, אף כשתמצא לומר דטעמא משום אומדן הדעת הוא, צריכא למימר, דהוה סלקא דעתך אמינא התם הוא משום דודאי תתבזה אשתו לפי שאין טורח בשבילה, אבל הכא דקאי הוא, איהו טורח לדידיה ולדידה, ומהשתא גמר ויהיב. מני"ל. ומה שפירש רש"י ז"ל, הוא ואשתו נזונין מהן מתקנת חכמים ולא מן הדין, אינו מחוור לי מן הטעם שכתבתי, דאם כן מאי גדולה מזו, אדרבא איפכא מסתברא.

ואסיקנא: דלית הלכתא כר' שמעון בן לקיש, אלא קנה הבן מעכשיו גוף ופירות כיון דלא שייר במתנתו בפירוש, ואפילו הכי קיימא לן דמתה הבת אלמנתו נזונת מנכסיו. ואף על גב דאמר רבי זירא דזו גדולה מזו, הא דחינן דליתא, דהתם הוא דליכא איניש דטרח, אבל הכא דקאי הוא, איהו טרח לדידיה ולדידה, ואומדן הדעת כי האי לא אמרינן, ואי נמי, דהתם לאו משום אומדן הדעת הוא כדקא סלקא דעתיה דרבי זירא, אלא משום דאוקמוה רבנן לבעל אדיניה משום פסידא דאלמנתו, אבל הכא דמדינא קי מהשתא לגמרי, משום תקנתא לא מרעינן כחו דבן.

דף נ - ב

אלא אי אמרת דינא, עשיתניהו בעי. בתמיה, דלא הוה ליה למימר עשיתניהו אלא חייבתניהו, ועשוי משמע לפנים מן השורה. ואיכא דמפרש בניחותא, כלומר, כך היה לו לעשות, ומה זה טובה שהיה מחזיק לו וכי כל דן את הדין לאמתו מחזיקין לו טובה ונושקין רגליו.

האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות. פירוש: מוציא מהם זכותן דעד שמתה היא זכותן תלוי ועומד בידן בדין, שמא ימות הוא בחייה והן נכנסין לנחלה, וכן מצאתי בירושלמי בריש פי' הכותב (פ"י ה"א) דגרסינן התם רבי הלל בר פזי בעא

קמיה ר' יוסה מכר הוא ומתה היא מהו אמר ליה מכרו בטל לבן שמכר בחיי אביו ומת אביו, מכרה היא ומת הוא אמר ליה מכרו קים, לאב שמכר בחיי בנו ומת בנו, עד כאן. אבל עכשיו שמתה בחיי הבעל הבעל מוציא מיד הלקוחות זכות זה שהיה תלוי ועומד בידו, ולא מוציא ממש קאמר, דנכסים לאו ביד הלקוחות הוו קיימי, וכיוצא בזה יש בשילהי מי שמת (ב"ב קנט, א) בן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקוחות, כלומר, מסלק ובעל מוציא מיד הלקוחות בלא דמים קאמר, ואי איתנהי להנהו דמי דשקלת איתתיה מהדר להו ללוקח ולא יכול בעל למימר דילמא מציאה אשכחה. כך כתב הרי"ף ז"ל בהלכות, וטעמא דמילתא דאין הבעל נותן דמים ללקוחות כדורש דעלמא, משום דבעל שוויה רבנן כלוקח ולא חשו לפסידא דלקוחות דלא איבעי להו למיזבן מאיתתא דיתבה תותי גברא, כדאיתא בשילהי יש נוחלין (ב"ב קלט, ב). והוא הדין ללותה דאינו משלם כלום דמכי נשאת הוה ליה לוקח, ומלשון הרי"ף ז"ל שכתב דאינו יכול לומר דילמא מציאה אשכחת, איכא למשמע אף על גב דליכא סהדי דהנהו זוזי ממש אינהו דשקלה מלוקח, אלא דהניחה זוזי מסתמא אמרינן דאינהו נינהו, והוה להו כעין פקדון דאילגאי מילתא דממכרה בטל למפרע ומעות כעין פקדון נינהו, אבל אי אכלפינהו אף על פי דחילופיהן בידה, מסתבר דאינו חייב בעל לשלומי מינייהו ללקוחות, דמכי שלחה בהו יד ואנפקינהו קמי עלה זוזי בהלואה, דאיהו לאנפוקינהו יהבינהו ניהליה ואדעתא דארעא נחת ולא אדעתא דליהוי הנהו זוזי או חלופיהן בידה, והילכך מלוה היא ואינו חייב לשלם מלותה, ומימר אמר להו אנא מטלטלי שבקה לי וחזי דיזכו קמי עלה בהלואה ואינו משלם. ויותר מזה כדברי הראב"ד ז"ל היה לו לומר בת תריסר מעת לעת לתעניתא, ועוד, דהוה ליה למימר בת תריסר ויום אי' דאינה גדולה אלא בהכי, והכא מעת לעת קאמר, כתב רבנו אפרים ז"ל דאפילו הודה הבעל שדמי המכר בידו אינו חייב להחזיר ללוקח כלום, ואם הבעל מודה דברשותו מכרה אינו מוציא מיד הלקוחות דכשלוחו דמיא, ואי בעי לוקח מחרים עליה דבעל שלא עבד הערמה, ומאי דמכרה לדעתו ולהנאתו, ואי לא מודה אית ליה מן דינא להחרים סתם בכך, עד כאן.

באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. ירושלמי (פירקין ה"ח) עד היכן, ר' ירמיה ור' אבא בר כהנא, חד אמר כדי תרומה ותרומת מעשר, וחרנה אמר כבד את ה' מהונך (משלי ג, ט) ומראשית כל תבואתך כמראשית כל תבואתך, ר' גמליאל בר אניא בעא קומי ר' מונא אמר ליה

חמש לכל שנה, לחמש שנים הוי מכלה את הכל, אמר ר' מונא תחלה חומש לקרן, מכאן ואילך לשבח.

בת תריסר לתעניתא מעת לעת ובתנוקת. פירש הראב"ד ז"ל: ששלמו לה י"ב שנה מעת לעת, ודוקא בתנוקת שהגיעה לכלל שנותיה בכך, אבל בתנוק עדיין לא הגיע לכלל שנותיו עד י"ג שנה ויום אחד, הלכך השלמה דדבריהם ליכא, כרבי יוחנן דסבירא ליה הכי ביומא (פג, א), עד כאן. וכן כתב הרב ר' יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו, דליכא השלמה דדבריהם כלל בין לתינוק בין לתנוקת, כר"י. אבל הרי"ף ז"ל פסק במסכת יומא כרב הונא ורב נחמן דבתראי אינון ואית להו השלמה דרבנן. והפירוש הנכון, דמעת לעת דהכא אתעניתא קאי, כלומר, תנוקת להתענות מעת לעת מכיון שהיא בת י"ב שנה, כלומר, תוך שתים עשרה דהיינו מכי מטיא ליי"א שנה ויום אחד, והיינו כפסק הרב אלפסי ז"ל שפסק שם בתנוקת דמשלמת בת אחת עשרה שנה, וכן פירש רש"י ז"ל, והוא עיקר. דאם דאלמא דאין לה אפילו יום אחד משל י"ג. ואם לומר שהיו לה י"ב שנה קודם יום התענית, ועד יום התענית תהיה גדולה ממש, וגדלותה ותעניתא באין לה כאחד, אם כן מה לנו ללמוד מאומנתו של אביי, דבר תורה גדולה היא לכל דבריה וכמו שכתב רש"י ז"ל. אלא שיש לומר בזו דקא משמע לן דאינה מתענה כלל עד שתגיע לכלל שנותיה, דאינה משלמת מדרבנן. וגם זה אינו מחוור, דאם כן אמאי נקט תינוקת, לימא הכי בפירוש.

ודברי רי"ף ז"ל עיקר בתנוקת מיהא דמשלמת מדרבנן. אלא שיש לדקדק עליו ז"ל, שהוא פסק שם דאפילו תינוק משלים מדרבנן מבן י"א שנה כתנוקת, והכא משמע דדוקא תינוקת הוא דאית לה השלמה מדרבנן, אבל תינוק לא. וכן ודאי נראה עיקר, ופשטא דמתניתין דהתם (יומא שם) הכין מכרעא לכאורה, מדקתני והתנוקות אין מענין אותן אבל מחנכין אותן, ומדקתני אין מענין אותם ולא קתני אין חייבין להתענות, משמע, דאנן נמי אין מענין אותם כל היום כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן, דאלמא השלמה לית להו כלל אלא חינוך בלבד. ואף על גב דדחינן התם דחינוך היינו השלמה, ותרי חנוכי הוו שנויא הוא ולא סמכינן עלה, ואף על גב דלא אקשינן על רב הונא ורב נחמן מלישנא דאין מענין אותן כדדייקנא אנא, היינו משום דמצי לתרוצי מאי אין מענין מדאורייתא, ומכל מקום לישנא הכין מכרעא.

ואי לאו הא דאביי הוה אמינא דאפילו תינוקת לית לה השלמה כלל, כפשטה דמתניתין דתנוקת בין תינוק ובין תינוקת משמע, ואתיא מתניתין לגמרי כר' יוחנן דלית ליה השלמה דרבנן כלל בין לתינוק בין לתינוקת, אלא מהא דאביי משמע דבתינוקת מיהא איכא השלמה דרבנן משום דכחה גדול משל תינוק, ולדבריו מתניתין דהתינוקות אין מענין אותן מייירי דוקא בתינוקות זכרים, אבל נקבות מענין אותן מדרבנן שנה אחת סמוך לפרקו. ואף על גב דאומנתו דאביי אמרה כן, כיון דאביי אמר לה משמה, שמע מינה הכין סבירא ליה, וקיימא לן כוותיה דבתרא הוא. ואפשר נמי, דרב הונא ורב נחמן לא מיירו אלא בתינוקת וכדמשמע נמי התם לכאורה שלא כדברי הרב אלפסי ז"ל. ומקצת ספרים מצאתי שם שכתוב שם מפורש בדברי רב הונא ורב נחמן בתינוקת. ואף הר"ז הלוי כן כתב שם, דרב הונא ורב נחמן מייירי בתינוקת, ור' יוחנן מייירי בתינוק, אלא שהוא ז"ל מודה לדברי הרב אלפסי ז"ל דאיכא השלמה דדבריהם אפילו בתינוק, אבל מהא דהכא לא משמע לי כן.

ועוד, דאם איתא כדברי הר"ז ז"ל כיון דאית להו השלמה אפילו בתינוק, אמאי שבקו ליה לתינוק ואיירו בתינוקת, זו אינה לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, דכל מקום שאפשר לדבר בדיני הזכרים והנקבות שמניחין הזכרים ומדברים מן הנקבות, אלא אדרבה מניחין את אלו ומזכירין את אלו, ואי משום דזמנייהו קדים, לימא דיני בנקיבות ולימא הני מילי בתינוקת אבל בתינוק וכו', כדאיתא במימריה דר' יוחנן. ומן הנראה, שזו דחקתו לרב אלפסי ז"ל לומר דרב הונא ורב נחמן בתינוק מיירו, ונראין היו דבריו אלא שיש עליו מן הקושיות, משום דלדברי הרב ז"ל נצטרך לומר דרב הונא ורב נחמן סברי תוך הפרק כלאחר הפרק לעונשין ודלא כהלכתא. ועוד דלדבריו תיקשי טובא, דאי אית להו הכין היכי פסק איהו ז"ל דבין תינוק בין תינוקת משלימין בני אחת עשרה, אדרבא, תינוקת דדבריהם משלמת בת עשר ומשלמת דאורייתא בת אחת עשרה, ואי לדידן דקיימא לן תוך הפרק כלפני הפרק קאמר, הוה ליה למימר תינוקת משלמת דדבריהם בת עשר ותינוק בן י"א, כדברי הר"ז ז"ל. והנכון בעיני לפי הסוגיא שלהם וסוגייתנו זו שאין השלמה לתינוק כלל, אבל תינוקת ממש משלמת כמו שכתבנו.

דף נ - ב

אמר ליה אביי אילו בעל חוב הוה כי האי גוונא מי הוה יהיב ליה מר, אמר ליה דחזינא לבודינא קאמינא, סוף סוף כל העומד לגדור כגדור דמי, דצריכא לדיקלא קאמינא. והא דתנן בשבועות פרק שבועת הדיינים (מג, א), עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש וכו', ואמר ר' יוסי בר חנינא עלה ענבים העומדות ליבצר איכא בינייהו, ר"מ סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין. שאני התם, דלאו למיבצרינהו מסרינהו ניהליה והלכך כל שהן מחוברין בקרקע באותה שעה כקרקע דמי. והא דתנא בפרק המוכר את הבית (ב"ב סח, ב), מכר את השדה מכר את התבואה המחוברת לקרקע, ופירשו בגמרא (שם סט, א) אף על גב דמטא למיחצד, התם משום אומד הדעת הוא, דכיון דמחוברת לקרקע הוה ליה לשירה, והא דקיימא לן (ר"מ טו, ב) דבעל חוב גובה את השבח אפילו שבח המגיע לכתפים, התם טעמא משום דארעא בחזקת בעל חוב קאי ולא בחזקת לוקח, וכל שלא החזיק לוקח בפירות ממש ולא תלשן הרי הן של בעל חוב.

וכן כתב רבנו אלפסי ז"ל בפרק קמא דמציעא (שם), אמר שמואל בעל חוב גובה את השבח, שבח אין פירות לא, פירוש: פירות דלא גבי להו בעל חוב פירות דאכל להו לוקח ניהו. אי נמי פירות דתלישי, אבל פירות דאיתנייהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל חוב. והיינו דאמרינן, והא מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפילו בשבח המגיע לכתפים, והם פירות שהגיעו ליבצר. והרב בעל המאור ז"ל חולק עליו שם, לומר דאין בעל חוב גובה את הפירות, ופירוש שבח המגיע לכתפים, הבא מחמת טרחו ועמל ידיו. והוא הפירוש הנכון. וכן פירש רבנו האיי גאון ז"ל, ורבנו תם ז"ל, והכין מוכח בפרק יש נוחלין (ב"ב קלד, א) זה אחי אינו נאמן ונוטל עמו בחלקו.

דף נא - א

והאמר מר הוא דאמר מקרקעי ולא מטלטלי בין למזונות בין לפרנסה. כתב רש"י ז"ל: הני מילי היכא דלא אמידניה, הא אמידניה אפילו מטלטלי, ולקמן בפרק מציאת האשה (סט, ב) נאריך בזה בסיעתא דשמיא.

ר' מאיר היא דאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זו בעילת זנות. פירוש: ותנאו בטל וגובה מאתים, דאי ר' יהודה הא אמר רצה כותב לה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי ממך מנה, ואף על גב דאסיקנא התם דאפילו לר' יהודה דוקא כתבה אבל בעל פה לא, הכא קא סלקא דעתיה דגובה, דקתני במתניתין אפילו מחלה. כן פירש רש"י ז"ל. ואינו מחוור, דהוה ליה למיתני הכי בפירוש, דלישנא דגמרא לא משתמע מיניה אלא דכנסה סתם בלא כתובה. והרמב"ן נ"ר פירש, דקא סלקא דעתך דזה שנשא בלא כתובה לא נכופנו לר' יהודה אלא בפחות שבכתובות דלא גרעה ממוחלת, והלכך נכוף אותו לכתוב כתובה של מאתים, ואחר כך תכתוב לו היא שנתקבלה ממנו מנה. וגם זה אינו מחוור בעיני, דמגרע גרעא זו ממוחלת בפירוש, והלא מחלה בפירוש כופין אותו ליתן מאתים ואין אומרים יכתוב הוא מאתים ותמחול היא מנה.

ועוד, דהא לא שמעינן ליה לר' יהודה דחייש לבעילת זנות, אלא דינא קתני דכתובה תנאה קיים ומוחלת אין תנאה קיים, והלכך אם אתה אומר כאן דמחילתה מחילה, אם כן נעשה זו כאלו כתב לה ואחר כך מחלה היא, שהרי לא כתב לה הוא מנה לבד, כדי שנאמר שעשה זה שלא כרצון חכמים, ואם אין מחילתה מחילה למה נכוף אותה לכתוב לו התקבלתי. ומסתברא לי, דהכא הוה סלקא דעתין דלר' יהודה כותבת לו לאו דוקא, והוא הדין למוחלת, הלכך רואים את זו כאלו יש לה כתובה של מאתים, דמסתמא הכי אית לה מתנאי בית דין, וכיון שלא חששה לכתוב הרי זו כאלו מחלה וויתרה מקצת כתובתה, ולא תגבה אלא מנה. ושני ליה, לעולם ר' יהודה, והתם כתבה ליה התקבלתי, כלומר, וכותבת דוקא, אבל מחלה לא, והלכך אפילו כשתמצא לומר בזו שהיא כמוחלת, אפילו הכי גובה מאתים כתנאה דעל פה, וכל שכן דסתם בטל, כן נראה לי.

אתאן לר' יהודה. ואם תאמר, אם כן לר' יהודה מאי שנא מפני שהוא תנאי בית דין, תיפוק ליה משום דאחריות טעות סופר, איכא למימר דאעיקר כתובה קאי, דאי לאו דתנאי בית דין הוא, הוה אמינא דאין לזו אלא כמה שכתב לה, דלא דמי לשטריה דעלמא, דכיון דהלוה לו מאתים אנון סהדי דלא מחל לו המנה, אבל הכא עיקר כתובה אינו אלא במה

שהוא מתפייס לכתוב לה, קא משמע לן דתנאי בית דין הוא בעיקר כתובה שיהא מאתים, והלכך אף על פי שלא כתב לה אלא שדה שוה מנה גובה מאתים.

דף נא - ב

הא דאמרינן איבעית אימא ר' מאיר היא מאי חייב דקתני מן המחוררין. קשיא לי, אמאי לא מותיב מיהא לשמואל דאמר בפרק קמא דמציעא (יג, א), אומר היה ר' מאיר שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מן המשועבדים ולא מבני חורין, דהא קתני הכא בהדיא חמשה גובין מן המחוררין, ועל כרחך ר' מאיר היא וכדאמרן, וניחא לי, דטפי ניחא ליה לאותובי מההיא ברייתא דאותיב מינה התם בין לשמואל בין לר' אלעזר כדאיתא התם. ומיהו יש ספרים דלא גרסי התם, כל ההיא שקלא וטריא דהתם וכל הני תיובתא ואמרי דלישנא דרב יהודאי גאון ז"ל היא, ולהני ספרים קשיא לי, אמאי לא אותביה מהא דקתני בהדיא גט חוב שאין בו אחריות.

והמקבל עליו לזון בן אשתו ובת אשתו. ודוקא בשלא קנו מידו וקבל עליו אחריות לר' מאיר גובין אפילו מן המשועבדים והיינו דתנן בפרק הנושא (להלן קטו, ב) מתו בנותיהן נזונות מנכסים בני חורין והיא נזונת מנכסים משועבדים, ואוקימנא לה בפרק הנזקין (גיטין נא, א) בשקנו מידו, ולר' מאיר בשקבל עליו נמי אחריות מפורש.

הא דאמרינן הא במלכות אחשורוש הא במלכות בן-נצר. פירש רש"י ז"ל: אחשורוש מלך גדול היה ויודעות הן שלא ישא אותן לנשים ואונס הוא. ואינו מחוור, דאסתר תוכיח, שהושם כתר מלכות בראשה, ואפילו הכי לא נאסרה למרדכי, וכדאמרינן בהגדה (מגילה יג, ב) שהיתה עומדת בחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, דאנוסה היא. ויש מתרצים שאף היא יראה שמא ירגיש בה שהיא יהודית ויגרשנה, או שמא ימצא אחרת נאה הימנה. ומיהו עדיין אינו מחוור, דכיון שבתחלתה ראינוה שנאנסה אין חוששין שמא נתרצית לבסוף מפני שהיא רוצה

להתכבד בנשואין, שאם אתה אומר כן אשת עני שנתפסה אצל עשיר נאמר כן.

ור"ח ז"ל פירש: שבויות דאחשורוש הרי הן כשבויות ומותרות לישראל, דאף על פי שאינן צווחות, לפי שיודעות שאין מציל מידו. אבל גונבי לסטות כבן נצר וכיוצא בו, אינן כשבויות, דמסתמא כיון דאינן צווחות נתרצו להן, דאי הוו צווחן הוו אתו אינשי ומיהדרי להו. ויש מפרשים, לתרווייהו לישני, דבן נצר אינן כשבויות כדאשכחן בהגדה (איכה רבה פ"ה יא) דבן נצר אכרוזי אכריזי הזהרו בנשואות שאלהיהן של אלו שונא זמה הוא. אלמא וודאי מדלא אמרה להן שנשאת בידוע שנתרצית להן, דאלו לא נתרצית הרי יכולה לינצל באומרת נשואה אני, אבל השאר כולן בין של מלכות בין של ליסטות מן הסתם אנוסות הן ומותרות, ואלו שאמרנו שהן אסורות אין הבעל חייב לפדותן שאין אני קורא בה ואותבינך לי לאנתו. וכן כתב רב שמואל הנגיד ז"ל, ואף על גב דאיסור שביה גרם לה כן, מכל מקום אין השבייה עצמה גורמת אלא מפני שנבעלה ברצון, ותניא נמי בתוספתא (כאן פ"ד ה"ה) נשבית אינו חייב לפדותה, במה דברים אמורים בשבויות מלכות אבל בשבויות לסטות פודה, אם ירצה לקיים יקיים, ואם לאו, יוציא ויתן כתובה מנה.

דף נב - ב

רבן שמעון בן גמליאל תרי קולי אית ליה. חדא דאינו פודה אפילו פעם ראשונה יתר מכדי דמיה, ואף על פי שהיתה כתובתה מרובה. ועוד אחרת, דאפילו פעם ראשונה אם היתה פרקונה יתר מכדי כתובתה אינו פודה אלא בכנגד כתובה. ופסק ר"ח ז"ל בהא כרבי, ואף על פי שפרקונה יתר מכתובתה, ובאידך פסק כרבן שמעון בן גמליאל דאין פודין את השבוין יתר מכדי דמיהן, וכן פסק הרב אלפסי ז"ל (בסוגיין). ונראה שפסקו כרבי בפרקונה יתר מכתובתה, משום דסתם מתניתין כוותיה דאמרי חייב לפדותה ולא אמרינן חייב לפדותה עד כדי כתובתה. ועוד, דתנא קמא דברייתא הכין סבירא ליה דמכיון דאמר אפילו עד עשרה בדמיה פודה, הא ודאי משמע דיתר מכתובתה נמי פודה, ואף על גב דלא קיימא לן

כתנא קמא, היינו משום תקנת העולם כי היכי דלא ליתו לאגרויי בהו, אבל מכל מקום בכדי דמיה דאין כאן מפני תקנת העולם קיימא לן כתנא קמא. ועוד, דקאי רבי כוותיה ובאידיך פסקו כרבן שמעון בן גמליאל משום דסתם מתניתין היא, בפרק השולח (גיטין מה, א). וכשהן שמין שמין אותן כעבד הנמכר בשוק ואין שמין את האדם לפי עשרו, דדמיהן אמרו. ועוד שמעינן לה, מהא דרבן שמעון בן גמליאל דאמר שאם היתה כתובתה יתר מכדי דמיה אינו פודה אלא בכדי דמיה, וכן כתבו הרב אב ב"ד והראב"ד ז"ל.

אמר הרי זה גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי. תנינא בספרי (דברים פיס' ריד) ושלחתה לנפשה, מלמד שאם היתה חולה ימתין לה עד שתתרפא. ופירש הראב"ד ז"ל: במוטלת על המטה, וכיון דביפת תואר אמרו וכל שכן בבנות ישראל הקדושות שאם היא מוטלת על המטה שאינו יכול לגרשה עד שתתרפא, ומתניתין בשאינה מוטלת על המטה.

תגבה ממטלטלי ככתובה שויה רבנו. פירוש: דכיון דתנאי כתובה היא, ומשום שיקפוץ אדם לבתו כבנו, די לה אם תהיה ככתובה עצמה.

דף נג - א

אמר ליה השתא נמי אהדר בי. פירוש: וקודם קדושין הוה ולא קנו מידו.

אמר רבא פשיטא לי מוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דיכרין, מאי טעמא זוזי אנסיה. ואיצטריך לטעמא דזוזי אנסיה אף על גב דעדיין שעבוד כתובתה על בעלה. ועוד, דהיא לא מכרה להן כתובתה אלא אם כן ימות בעלה בחייה, אבל אם מתה היא בחייו לא, וכתובת בנין דיכרין ליתא אלא כשמתה היא בחיי בעלה, משום דאי לאו טעמא דזוזי אנסוה, הוה מפסדא כתובת בנין דיכרין משום דזלזלה בכתובתה, ולפום האי טעמא, נתנה כתובתה לאחרים לית לה כתובת בנין דיכרין. ואיכא מאן דאמר, דאפילו נתנה אית לה, משום דמתנה כמכר (עיי' ב"מ טז, א) דאי לאו דעבד ליה ניח נפשא לא יהבא ליה מתנה. ויש מי שאינו גורס זוזי

אנסוה, אלא טעמא משום דעדיין שעבודה על בעלה, וכשמתה היא בחייו נתבטלה המכירה למפרע, ונכון הוא.

בתר דבעיא הדר פשטה, מוכרת כתובתה לבעלה כמוכרת לאחרים דמי.
דלא מכר לו אלא אם כן ימות הוא בחייה, הא אם תמות היא בחייו אין מכירתה מועילה כלום, ואם תאמר, ממאי פשטה, ויש לומר, דפשטה מהא דתניא בפרק החובל (ב"ק פט, ב) כשם שלא תמכור והיא תחתיו כך לא תפסיד והיא תחתיו, ופירש רבא התם, כשם שהמוכרת כתובתה לאחרים יש לה כתובת בנין דכרין, כך המוכרת לבעלה. ומיהא לי, אי מהתם פשטה, אמאי לא אייתי לה הכא, ולימא הדר פשטה מדתניא.

מוכרת כתובתה לבעלה ומוחלת כתובתה לבעלה. כתב רבנו אלפסי ז"ל בתשובה (סימן מב), כך דעתנו נוטה שזו המוחלת כתובתה שדברו בה חכמים אינה ביושבת תחתיו, אלא בשמת או לאחר מותו מוחלת ליורשיו, אבל אם מחלה כשהיא תחתיו יש להשאיר לעצמה עיקר כתובה שלא תאסר על בעלה, שהלכה כר' מאיר דאמר (לקמן נו, ב) כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זו בעילת זנות, עד כאן. ומה שכתב שאינה ביושבת תחתיו, לא הבנתי דבריו, דאי באינה יושבת תחתיו אלא בשמת, מאי קאמר אין לה כתובת בנין דכרין פשיטא דכתובת בנין דכרין לית לה אלא בשמתה היא תחתיו וירשתה.

ושמא כך אמר רבנו ז"ל שאינה מוחלת לו כל זמן שהיא תחתיו, שאלו נתגרשה תגבה כתובתה ממנו, אלא שאם ימות הוא בחייה שלא תגבה כתובתה מיורשיו, מפני שזלזלה בכתובתה איבדה כתובת בנין דכרין. ואיכא לאוקמה נמי ביושבת תחתיו, אלא שאם רצה לקיימה צריך הוא לכתוב לה עיקר כתובה לבתולה מאתים ולאמנה מנה, וכר' מאיר דאמר הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זה בעילתו בעילת זנות, ואפילו בפוחת לאחר נשואין קאמר, כדאיתא בפרק אף על פי (לקמן שם). וכן מצאתי להראב"ד ז"ל שכתב כן בפירוש. והאי מוחלת נמי דוקא בכתיבה, אבל על פה לא, דכתובה דרבנן ועשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה שלא תמחול בעל פה, כדאיתא בריש פרק אף על פי (נו, א). ומיהו בשמחלה בכתב, מחילתה מחילה, אלא שצריך לכתוב לה כתובה אחרת אלו רצה לקיימה. ואף על גב דקיימא לן כר' מאיר דאמר כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאמנה ממנה הרי זו בעילתו בעילת זנות, מכל מקום אלו לא רצה לקיימה הרי תנאה ומחילתה קיימין כר' יהודה דאמר דתנאו קיים, דעד כאן לא פליג ר' מאיר נמי עליה בהא לומר דתנאו בטל

אלא משום דקסבר דכתובה דאורייתא כדאיתא בריש פרק אף על פי (שם), ובהא לא קיימא לן כוותיה, אלא כתובה דרבנן, וכיון שכן תנאו קיים. ובמקומה בפרק אף על פי נאריך בה יותר בסיעתא דשמיא.

וכתב הראב"ד ז"ל דמוכרת כתובתה לבעלה דאסיקנא דאית לה כתובת בנין דכרין, אם מתה בניה יורשין כתובת אמן הראשונה ואפילו היא של אלף זוז, ועוד יורשין כתובה האחרונה שכתב לה של מנה מאתים, ומוחלת אין יורשין אלא האחרונה, ולעיקר מוחלת ומוכרת כתובתה לבעלה איכא למידק, תימא נחת רוח עשיתי לבעלי, דהא קיימא לן דכלהו מילי מציא למימר הכי בר מנכסי מלוג כדאיתא בפרק חזקת (ב"ב מט, ב), אי נמי, במקבלת עליה אחריות, כדאיתא בפרק הנזקין (גיטין נה, ב). ותירץ הר"א אב ב"ד ז"ל דהכא בשקבלה עליה אחריות, ויש מי שאומר (הרמב"ן בשיטה) דבמוחלת עיקר כתובתה לא שייך למימר בה נחת רוח, שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואדרבה הוא שנתן עיניו לגרשה, וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה, וזה נכון.

הא דאמרינן מוחלת כתובתה לבעלה אין לה מזונות. פירוש: מן היורשין ובשמחלה הכל, וכן פירש רש"י ז"ל.

אמרינן ליה זיל קבור או הב לה כתובתה. לפי מה שכתבו הגאונים ז"ל, דארוסה אין לה כתובה אלא כשכתב לה, הכא נמי מיירי בידעי דכתב לה. אי נמי, שנהגו שם לכתוב לארוסות. אבל לפי מה שכתב רש"י ז"ל דארוסה יש לה כתובה, אתי שפיר, מדלא אמרינן וכתב לה כתובה הוה. וכבר הארכתני בזה בריש פרקין בסיעתא דשמיא.

דף נג - ב

רב תני עד דתלקחן. פירוש במתניתין, כמו שהיא שנויה עכשיו במשנתינו, ולוי תני במתניתין עד דתיבגרן, וכי אקשינן ולרב אף על גב דבגרה, הוא הדין דקשיא לן למתניתין דקתני הכין, אלא משום דאכתי לא ידעינן דוקא דמתניתין הכי לא מצינו לאקשוויי עלה. כן נראה לי. ואיכא מאן דמפרש, דפלוגתא דידהו היא, אבל במתניתין לכולי עלמא עד דתלקחן

תניא. והא דלא אקשינן למתניתין מאי דאקשי לרב, משום דאיכא למימר דמתניתין חדא מינייהו נקט ולא דוקא תלקחון, אבל רב ולוי משמע דפליגי אהדדי. ואינו מחוור בעיני, דאם כן, הוה להו לאקשווי ממתניתין ללוי ולישניה הוא הדין לבגר וחדא מינייהו נקט.

כי פליגי בארוסה. פירוש: בשארסוה בימי נערותה אבל כשהיא קטנה לא, וכן פירש ר"ח ז"ל דקטנה לאו כל כמינייהו לארסה כדי לאפקועה ממזונותיה, ומסתברא דאפילו ארסוה לדעתה משום דאין מעשה קטנה כלום, וכדתנן בפרק מציאת האשה לקמן (סח, א) יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה וכתבו לה במאה או בחמישים זוז יכולה היא משתגדל להוציא מידן מה שראוי לינתן לה. ואף על גב דקיימא לן דפעוטות מתנתן מתנה כדאיתא בפרק הנזקין (גיטין נט, א) והוא הדין למחילתן, הני מילי במטלטלי אבל במקרקעי לא. וקיימא לן כרבא דאמר (לקמן סט, ב) הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה, כן נראה לי. והראב"ד ז"ל דכתב, אית דמפרשי ארוסה יתומה שקדשוה אחיה ואמה לדעתה כשהיא קטנה והגיע זמנה לינשא, שאיבדה מזונותיה מן האחין, דהא קדושיה קדושין מדרבנן ומזונותיה מדרבנן, אתי דרבנן ודחי דרבנן, לא נראו דבריהן.

הכי גרס רש"י ז"ל: **אמר ליה רב חסדא לרב יוסף מי שמיע לך מיניה דרב יהודה ארוסה יש לה מזונות או אין לה מזונות וכו', אלא מסתברא לית לה כיון דאירסה לא ניחא ליה דתיתזיל, אדרבה מסתברא אית לה כיון דלא קים ליה בגווה לא נישדי זוזי בכדי.** ופירשה: אם יש לה מזונות מן האחיים, ואסיקנא לאיכא דאמרי דמסתברא לית לה, ואתיא כרב דקיימא לן כוותיה. אבל גירסת הגאונים ז"ל היא בהפך, מסברא לית לה, כיון דלא קים ליה בגווה לא שדי זוזי בכדי, מסתברא אית לה כיון דארסה לא ניחא ליה דתיתזיל. ופירש ר"ח והרב אלפסי ז"ל, אם יש לה מזונות מיורשי הארוס. וכשמת לאחר שהגיע זמנה לינשא. ונראה, בשכתב לה כתובה היא לפי שיטתן שאמרו דארוסה אין לה כתובה אלא בשכתב לה, והנגיד רב שמואל הלוי ז"ל השיב, דהא תנן (לקמן צז, א) אלמנה מן הארוסין אינה מוכרת אלא בבית דין מפני שאין לה מזונות, ומילתא פסיקתא קתני לא שנא הגיע זמן ולא שנא לא הגיע זמן, ותו, מאי שייטיה הך בעיא בהך פסקה. ולדידי נמי קשיא לי, דכיון שהגיע זמנה לינשא ואוכלת משלו בחייו, אף הוא בודקה על ידי קרובות, ואפילו תמצא לומר דכיון דקיימא לן כמשנה אחרונה בדיקת חוץ לאו שמה

בדיקה, הני מילי משום תרומה ומשום חומר תרומה בלבד, אבל בחולין לא ומאי קאמר דלא קים ליה בגווה.

ועוד, דאפילו כשתמצא לומר דבדיקת חוץ לא שמה בדיקה כלל, כיון דבחיינו לא מקפיד בה כלל, כל שכן במותו, דאחר מיתה מאי אכפת ליה בסימפון, הרי היא כעבד דלית ביה משום סמפון, ומאי לא שדי זוזי בכדי דקאמר. ופירש הנגיד ז"ל: דביתומה דנתארסה, דכיון דמשום ארוסי הבעל הפסידה מזונות מן האחים אית לה מזונות מן הארוס, דלא ניתא ליה דתיתזיל מחמת ארוסין שלו, הלכך על מנת כן נתארסה לו שיהא זנה. ומיהו לענין הדין, כתב הרמב"ן נר"ו, דמה שכתב רבנו הנגיד ז"ל דכל אלמנה מן הארוסין אין לה מזונות ואפילו הגיע זמנה לינשא, איכא למימר דאית לה כיון שהגיע זמנה לינשא. דגרסינן בירושלמי (כאן ה"ג) הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה מתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, פירוש: אוכלות בתרומה במקום יבם, קתני מיהא אוכלות משלו, ומשום יבם ודאי לא מיתזנה משל בעל אלא לבתר שלשה חדשים נזונת משל יבם, והוא שעמד בדין וברח, אבל בנכסי הבעל אחד יבמה ואחד כל הנשים שוות, ועוד תניא בתוספתא (כאן ה"ג) יבמה מה היא למזונות, כל זמן שנתחייב הבעל יבמין חייבין, לא נתחייב הבעל אין יבמין חייבין, וזה לרבות הגיע זמן, ועל אותה משנה נשנית בתוספתא לקמן, ושמעת מינה דאוכלות משל יורשי ארוס לבתר י"ב חדש, עד כאן.

ואף ר"ח ז"ל כתב תוספתא זו ביבמות פרק החולץ, היבמה לא תחלוץ. ומיהו יש לבעל הדין לחלוק, דיבמה שאני, דכיון שהיא אסורה לעלמא ואפילו ליבם מחמת זיקתו של בעל, ואפילו לאחר ג' חדשים נפלה קמי יבם מחמת הדין ניתן שתהא נזונת כל שלשה חדשים משל בעל, כיון שאינה יכולה לינשא אפילו ליבם, אף על גב דשאר נשים ארוסות אינן אוכלות, משום דאינן אסורות לבתר ג' חדשים לעלמא דלא אגידן ביה כלל, וצ"ת.

ממאנת יש לה מזונות או אין לה מזונות. יש מפרשים: דאף על גב דארוסה איבדה מזונותיה כרב, מאנת שעוקרת הנשואים לגמרי יש לה או אין לה. וזה כפירוש הראב"ד ז"ל שכתבתי למעלה. אבל לפי דברי ר"ח ז"ל דהיכא דארוסה קטנה לא איבדה מזונותיה מפרשים איפכא, אף על גב דבארוסין גרידא לא אבדה מזונותיה, הא משנשאת ודאי אבדתן אלא

אם חזרה ומאנה ועקרה הנשואים לגמרי מעיקרן מי אית לה, או מכיון שנשאת ואבדתן שוב אינה חוזרת ואוכלת.

תניתוה, אלמנה בבית אביה שומרת יבם וכו'. פירש רש"י ז"ל: שנתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין, אבל מן הנשואים אין לה מזונות דעד דתלקחון תנן, ואפילו ללוי בנשואים מודה. ולפי פירושו, האי בעיא אליבא דלוי היא, דאי לרב הא מכיון שנתארסה איבדה מזונותיה ושוב אינה חוזרת ואוכלת. ור"ח ז"ל פירשה: בשנתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה, וכיון שבשעת מיתתו פנויה היא יש לה מזונות מן האחים. ודוקא נתאלמנה מן הארוסין, הא מן הנשואין לא, דכיון שנשאת יצאת מרשות אב לגמרי. וכן פירש הראב"ד ז"ל. וכתב ר"ח ז"ל ושמעינן מהכא דלכולי עלמא ארוסה קטנה יש לה מזונות, וקיימא לן כתנא קמא. ועוד פירש ר"ח ז"ל, כגון שהלך בעלה של קטנה למדינת הים ולותה ואכלה ועמדה ומיאנה, כמו שיש בפרק שני דייני גזירות (לקמן קז, ב), ופשטוה להו מיהא אלמנה בבית אביה וכו', ואסיקנא, ממאנת איכא בינייהו, תנא קמא סבר אית לה, ור' יהודה סבר לית לה, וקיימא לן כר' יהודה, עד כאן.

דף נד - ב

הא דבעי רבא בת ארוסה יש לה מזונות או לא. כבר פירשתיה בריש פירקין (מג, ב) בשמעתא דמיגבה מאימת גבתא בסיעתא דשמיא.

גרסינן לקמן בפרק מציאת האשה (סח, ב): **תנו רבנן, הבנות בין בגרו עד שלא נישאו בין נישאו עד שלא בגרו אבדו מזונותן ולא אבדו פרנסתן דברי רבי רבי שמעון בן אלעזר אומר אבדו אף פרנסתן וקיימא לן כרבי והוא דמחאי, אי נמי, מתזנה מן היתומים אף על גב דלא מחאי. וגרסינן בירושלמי בפרקין (היי"ב) דהכא לא אבדו פרנסתן. ר' אבין בשם ר' אילא ובמודים להם בהדא אלמנה שהיא תובעת מן היורשין היא אומרת לא נתקבלתי כתובתי והיורשין אומרים נתקבלת, עד שלא נשאת יורשין צריכים להביא ראיה שנתקבלה כתובתה נשאת עליה להביא ראיה שלא נתקבלה.**

תני רב יוסף בביתו ולא בביתו. פירש רש"י ז"ל: אם יש לו בית כופין היורשין לתת לה מדור לפי כבודה, ואין יכולים לומר לבי בית אביך ואנו זנין אותך שם, אבל אין לו בית אלא ביקתא בעלמא בית צר וקטן יכולים לומר לה לבי מאצלנו, אבל מזוני אית לה בבית אביה, עד כאן. נראה מלשונו, דאין להם לשכור לה כלל, אלא אומרים לה שבי אלמנה בית אביך, כיון שאין מדור של אבינו מספיק לנו ולך יחד. אבל הראשונים ז"ל אמרו דשוכרין לה בית לפי כבודה. וכן משמע בירושלמי דגרסינן התם בפרקין דהכא (היי"ג) ר' זעירא שאל לרב נחמן בר יצחק ולרב אבימי בר פפי לא היה שם בית, אמר ליה, היורשין שוכרין לה בית, מכאן ואילך היא אומרת קרקע והם אומרים מעות הדין עם היתומים, כהדא חדא איתת הוה פורנה דעשרין דינרין והוה חד בית בטב עשרה דינרים, אתא עובדא קומי ר' חנינא ואמר או יתבון לה ביתא טב או יביאו עשרה דינר, מכאן ואילך היא אומרת קרקע והן אומרים מעות הדין עם היתומים, וכן כתב ר' צמח בתשובה, ששוכרת בית גדול ונוטלת שכר מן היתומים. והרמב"ם ז"ל כתב (פיי"ב מה"א ה"א) על הבית, או שלא היה לו בית אלא בשכר שנותנין לה מדור לפי כבודה, ומיהו מדאמר מר בר רב אשי אפילו מזוני, לא הוה משמע טפי דאין שוכרין לה כלל, והרמב"ן ז"ל כתב: דלפי דברי הראשונים ז"ל, איכא למימר דהא דאמר מר בר רב אשי, אבל מזוני לית לה משום ברכת הבית קאמר, כאותה ששנינו (קג, א) יכולים היתומים לומר לה אם את אצלנו יש לך מזונות ואם אין את אצלנו אין לך מזונות. ומיהו מודה, דלפי ברכת הבית יהבי לה כי התם, ואפילו הכי לית הלכתא כוותיה, דכיון דלאו מינה הוא, מזונות שלמים נותנים לה, שאם רוצים יבואו אף הם לדור עמה, עד כאן.

ושמואל אמר הלכה כאנשי גליל. הכין פסק רבנו אלפסי ז"ל כשמואל והכי תניא בהדיא בתוספתא (בפרקין ה"ו): שאר כל הארצות כותבין כאנשי ירושלים, וגרסינן נמי בירושלמי (פיי"א ה"ב): ר' אבהו אמר קיסרי כיהודה ושאר ארצות כירושלים. ובשם הרב אב ב"ד ז"ל שמעתי, שמביאים ראיה מדתנן (לקמן צה, ב) אלמנה מן הנשואין מוכרת שלא בבית דין, ואמרינן בגמרא מפני שיש לה מזונות, ואם ברשות היורשין לתת לה כתובתה אמאי מוכרת שלא בבית דין, והלא ברשותם לסלקה ולהתפיסה לכתובתה מה שמכרה והיא צריכה בית דין. וכן משמע מהא דתנן (לקמן קז, ב) האשה שאמרה מת בעלי רצתה נזונת רצתה גובה כתובתה, אלמא בדידה תליא מילתא. ויש עוד להביא ראיה דכל רב ושמואל בדיני קיימא לן (בכורות מט, א) כשמואל, ואי משום דבעינן עד היכן נערדעא ההיא כבר פרקה רבנו אלפסי ז"ל.

גמרא: פשיטא, מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן וכו'. והוא הדין דהוה מצי למימר דמשום פלוגתא דר' אלעזר בן עזריה ותנא קמא קתני ליה, ואי נמי, משום דינא דתנאי כתובה ככתובה אתא לאשמועינן וכדדייקינן ממתניתין מדקתני רצה להוסיף, אלא ההוא טעמא דכדי שלא לבייש מן שאין לו עדיף ליה למינקט משום דחשו ליה רבנן בכמה דוכתי, כן נראה לי.

מהו דתימא קיצותא עבדו רבנן כדי שלא לבייש את מי שאין לו קא משמע לן. מהאי לישנא משמע דאפילו לערב ולכתוב התוספת סתם בכלל העיקר קאמר, כלומר שאלו רצה לכתוב ויהיבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזין אלף רשאי, דאלו בכותב מאתים בפני עצמן ותוספת בפני עצמו מאי מבייש מי שאין לו איכא, הא למה הדבר דומה למי שהכניסה שום גדול שאין נמנעין מלכותבו לה משום שלא לבייש את מי שאין לו, אבל זה שכותב לזו מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן ולזו כסף זוזי חמש מאה נמצאת מבייש לזו שאין מוקרין בתוליה של זו, וכן כתוב בתשובת הגאונים ז"ל (עיי' אוצה"ג עמ' 55), ולפיכך מי שבא לרבות ולכלול בעיקר הכתובה כותב ומוסיף ואינו נמנע. אלא שקשה לי קצת לשון שלא לבייש מי שאין לו, אלא כן הוה להו למימר שלא לבייש מי שאין לה.

אמר רבי ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי. פירוש: תוספת כתובה ככתובה אבל נדוניא כחוב דעלמא הוא ואינו בכלל כתובה. ויש מרבוותא דפרישו, דאפילו נדוניא בכלל כתובה כדאשכחן לה בכמה דוכתי דאיכרי כתובה כדאמרינן בפרקין דלעיל (מח, א), אפילו כתובתה בבית בעלה אביה יורשה, אפילו כתובתה בבית אביה בעלה יורשה.

וקבורתה תחת כתובתה דהיינו תחת נדוניית כתובה, כדמוכח בפרקין דלעיל (מז, ב), ואינו מחוור לי, דהא אמרינן הכא דתנאי כתובה ככתובה דמי לעוברת על דת משה ויהודית, ואילו נכסי צאן ברזל אינה מפסדת, כדאמרינן לקמן בשילהי אלמנה ניזונת (קא, ב), אם היא זינתה נכסיה מי זנו, ואם תאמר, דמפסדת היא בלאותה שאינן קיימין, מכל מקום אנו תנאי כתובה ככתובה אמרינן דמשמע דלגמרי שוו להדדי וכדדייק לישנא דרצה להוסיף ונדוניא לא שוותה לכתובה לגמרי בזו, דאי לכתובה מפסדת בכל ענין ואפילו יחד לה מטלטלי לכתובתה והן בעין, ואילו נכסי צאן ברזל בלאותיה קיימין נוטלתן ויוצאה, ומיהו ודאי בכלל לשון כתובה היא, ונפקא מינה למוכרת ולמוחלת דמשום לישנא אתי לה כלומר, שבכלל מה שאמרה כתובתי מכורה ומחולה לך היא אפילו

הנדוניא שהכל נקרא כתובה, והלשון כולל אותם, אבל לדיניהן בכל מה שאין הלשון גורם אין הנדוניא בכלל העיקר דהתם שנו קולי כתובה משום דמדיליה יהיב לה ונדוניא משלה היא ולמה נקל בה יותר משאר חובות דעלמא, והכא תוספת ותנאי כתובה ככתובה קאמר.

למורדת. ונפקא מינה לתנא קמא ולר' יהודה דאמרי במתניתין עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה, אבל ר' יוסי דאמר לעולם הוא פוחת והולך לא נפקא מידי למורדת, דהא אפילו נפלה לה ירושה ממקום אחר יחזור ויגבה ממנה.

לתובעת. פירש רש"י ז"ל: התובעת כתובתה בבית דין אין לה מזונות תובעת תוספת נמי אין לה מזונות. וכן פירש רבנו אלפסי ז"ל. והקשה הראב"ד ז"ל, והא קיימא לן כרבנן דאמרי בפרק אלמנה נזונת (לקמן צז), (ב) מקצת כסף הכל כסף, ואפילו גבתה כל כתובתה ולא נשאר לה על היתומים אלא מקצת כסף, הרי זו ניזונת, וכל שכן שלא תפסיד מזונותיה בתביעת תוספת לבדו, ופירש הוא ז"ל: לתובעת, כשם שתובעת מקצת כתובה נזונת במקצת הנשאר, כן תובעת כל העיקר נזונת בשביל התוספת דמכלל הכתובה הוא, ואינו כחוב אחר דעלמא. ואין הלשון מתיישב בו, דתובעת משמע שהדין בשביל התביעה ואדרבה אינו אלא בשביל מה שלא תבעה והוה ליה למימר ולנזונת. ויש מפרשים: שאם תבעה כתובתה סתם אפילו התוספת בכלל והפסידה מזונותיה, דלא תימא שאינה תובעת אלא עיקר אבל תוספתא לא, קא משמע לן, ואינו מחוור לי, דאי לאשמעינן שהתוספת בכלל לשון כתובה הא שמעינן ליה ממאי דקאמר למוכרת ולמוחלת.

ויש לומר, דקא משמע לן דלא תימא כי תבעה עיקר תבעה ברישא ולא תוספת אלא אף התוספת תבעה בכלל כתובתה דהכל אחד הוא. ויש מי שמפרש: שמקצת כסף ככל כסף כשלא תבעה בבית דין, אבל אם תבעה בבית דין מקצת כסף לאו ככל כסף, דכיון שהעיזה פניה בבית דין על המקצת כאילו העיזה על הכל, ולא מיגר אלמנותה היא. ומדברי הרב בעל ההלכות ז"ל נראה, שאינו מפרש לתובעת לענין תוספת אלא לומר לתובעת בו בדין תנאי הכתובה אחר הכתובה, פירוש: כי תביעת כתובתה אנו חושבין כגבייה לענין מזונותיה שהוא תנאי כתובה ואבדו אותן, דמשעת תביעה ואילך לא קרינן בה מיגר אלמנותיך, וקא משמע לן כדרב יהודה אמר שמואל דאמר תבעה כתובתה בבית דין אין לה מזונות

ולמדתיה ממה שכתב הוא ז"ל, אמר ר' יהודה אמר שמואל התובעת כתובה בבית דין אין לה מזונות, תנאי כתובה ככתובה. עד כאן לשונו.

והרמב"ן נר"ו פירש דברי רבנו אלפסי ז"ל: דלאו למימרא שהפסידה מזונותיה בתביעת התוספת לבד כל שנשאר כל עיקר כתובה, אלא לומר לך שדין תביעה נוהג בתוספת כמו שהוא נוהג בעיקר. פירוש: כשם שמפסדת מזונותיה בתביעת העיקר ואף על פי שלא הספיקה לגבות, הוא הדין בניזונת מחמת תוספת, אם תבעה התוספת בבית דין כאלו גבאתו ומפסדת מזונותיה, וקא משמע לן שלא תאמר דעיקר כתובה שהוא תנאי בית דין הוא דהויא תביעה כגבייה, אבל תוספת דמדעתיה יהב הרי הוא כחוב דעלמא ולא תהא תביעה כגבייה, ותזון עד שעת גוביינא, קא משמע לן.

ולעוברת על דת משה ויהודית וכו'. פירוש: עוברת על דת וחברותיה השנויין בפרק המדיר (לקמן עב, א) וכדאמרינן בשילהי אלמנה ניזונת (לקמן קא, א) נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה, כגון עוברת על דת וחברותיה אין להן תוספת כלל וכל שכן מנה מאתים.

דף נה - א

ולשבועה. פירש רש"י ז"ל: לכל מילי דשייכי לישבע על הכתובה כגון שלא בפניו, ועד אחד המעידה שהיא פרועה והנפרעת מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים אף תוספת נמי בעי שבועה. ויש לדקדק דמאי שנא תוספת וכתובה אף בכל חוב שבעולם כד הדין, ואם כן אף לחוב דעלמא נמי. והראב"ד ז"ל פירש: דנפקא מינה למיחד מטלטלי או ארעא במצרנהא לכתובה, דאמרינן בסמוך דנוטלת בלא שבועה, אם ייחד לה נמי לתוספת נוטלת בלא שבועה, מה שאין כן בחוב דעלמא, דאף על גב דייחד לו חוששין לצררי משום דלפרעון קאי, ואינו נפרע מן היתומים אלא בשבועה. ואינו מחוור, דלא הוה ליה למימר בשבועה אלא לייחוד. ויש מפרשים: שאם פטרה מן השבועה בכתובה אף התוספת בכלל. וגם זה אינו מחוור לי, דהא שמעינן ליה ממוכרת ומוחלת דלשון כתובה כולל הכל, וכיון דכולהו אינשי קרו לעיקר ולתוספת, כתובה, אם איתא דהוא

לא נתכוין לפוטרה אלא על העיקר בלבד, עליה דידיה רמיא לגלויי, דומה למה שכתוב בפרק חזקת (בי"ב ל, א), כיון דכולי עלמא קרו ליה בי סיסין והוא אמר להו בר סיסין, עליה דידיה רמיא לגלויי דלאו בר סיסין הוא, ועוד יש לפרש, לענין שבועה שאין משביעין אותה אלא חוץ לבית דין ומדירין אותה בבית דין (גיטין לה, א) כדין העיקר.

ולשביעית. פירש רש"י ז"ל: לומר שאין השביעית משמטת את התוספת כשם שאינה משמטת את העיקר, מפני שהוא תנאי בית דין, אלא אם כן זקפה ופגמה. ואינו מחוור דמאי שנא משום כתובה הא מתנה דעלמא נמי אינה משמטת דבמלוה הדבר תלוי, וכדתנן (שביעית פ"י מ"א) הקפת החנות אינה משמטת, ר' יהודה אומר הראשון ראשון משמט, ותנן (שם) שכר שכיר אינו משמט, ותנן (שם) האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אין משמטין, ומפרש עלה בירושלמי (שם ה"א) דר' מאיר היא דאמר במלוה הדבר תלוי. וההיא דקתני התם השוחט את הפרה וחלקה בראש השנה, אם היה החדש מעובר משמט, בירושלמי (שם) אוקמיה כר' יהודה, אבל לתנא קמא אינו משמט. ונראה דברי ר"ח ורבנו אלפסי ז"ל שפירשו לומר דאף על גב דקיימא לן בפרק ב דגיטין (יח א) דכתובה אינה משמטת עד שתפגום ותזקוף, אבל זקפה ולא פגמה אינה משמטת, אם פגמה העיקר ולא פגמה התוספת וזקפה הכל לא תימא דתוספת לחודיה קאי ואינו משמט, כיון שלא פגם התוספת עצמו אלא הכל ככתובה אחת וכאלו פגמה וזקפה אף התוספת הוא ומשמט הכל.

לגבות מן הקרקע. ואם תאמר, חוב דעלמא נמי הכין הוא, דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי. ויש לומר, דאפילו מיניה דידיה קאמר דאלו בחוב דעלמא מיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה אבל בכתובה לעולם אינה נגבית אלא מן הקרקע, כדמוכח בנדריים (סה, ב) בההוא דאמר לו ר' עקיבא אפילו אתה מוכר שער ראשך חייב אתה ליתן לה כתובתה, ואוקימנא לה כרבי מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה אבל לרבנן לא. וכן במעשה דחבילה דבפרק האומר בקדושין (סה, ב) דאמרינן גובה כתובתה מן החבילה, והא מטלטלי נינהו ופרקינן הא מני ר' מאיר היא, וכבר הארכתי בה שם בקדושין בסיעתא דשמיא.

כל זמן שהיא בבית אביה. כלומר, ונפקא מינה לאותה ששנינו בפרק הנושא (לקמן קד, א), כל זמן שהיא בבית אביה, דתנן התם, וחכמים אומרים כל זמן שהיא בבית בעלה גובה כתובתה לעולם, וכל זמן שהיא בבית אביה גובה כתובתה עד עשרים וחמש שנה, כלומר, אבל מכאן

ואילך אינה גובה, ותוספת נמי ככתובה שאינה גובה אלא עד עשרים וחמש שנה, ואינו כחוב דעלמא שגובה לעולם. וכדאמרינן התם (קד, ב) ר' אבהו אמר ר' יוחנן אפילו תוספת אין לה דאמר ר' איבא אמר ר' ינאי תנאי כתובה ככתובה דמי. וכתב ר"ח ז"ל מדקא מני כל הני ואזיל שמע מינה דלא אמרינן תנאי כתובה ככתובה אלא לאלו המפורשים כאן בלבד, דהא פירש ולא שייר דאשכתן בפרק אלמנה נזונת (לקמן קא, א) דתניא בהדיא נשים שאמרו חכמים אין להם כתובה הממאנת וחברותיה אין להם מנה מאתים אבל תוספת יש להן, נשים שאמרו חכמים יוצאות שלא בכתובה כגון עוברת על דת וחברותיה אין להם תוספת וכל שכן מנה מאתים. וגרסינן ביבמות בפרק יש מותרות (פה, ב): תנו רבנן אלמנה לכהן גדול וכו' יש להם כתובה, שניות מדברי סופרים אין להם כתובה מכלל דאיכא אחרינייתא דאית לה כתובה ולא תוספת עד כאן. וקשיא לי, דהא איכא היו בה נדרים ונמצאו בה מומין (לקמן עב, ב) דמשמע ודאי דיוצאה אפילו בלא תוספת. ושמא נאמר דאף מומין ונדרים בכלל עוברת על דת וחברותיה קאמר.

והלכתא צריך לאימלוכי ביה. דכיון שהוא יכול לחזור בו, צריכין לחוש שמא חזר בו, ואין כותבין עד שנמלכין בו. והר"א אב ב"ד והראב"ד ז"ל פירשו כגון שאמר להם בשעת הארוסין כתבו לה בשעת הנשואין, דכיון שגילה בדעתו שאינה רוצה שיכתבו לה מעתה, חוששים שמא חזר בו בנתים, אבל באומר לכתוב לה מעתה אין צריכין לימלך בו, דאלו חזר בו הוא רץ אצלם, דמידע ידע דכותבין ונותנין לה דחזקה שליח עושה שליחותו.

דף נה - ב

הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאם אמר הלואתי לפלוני הלואתו לפלוני. כלומר, דכיון שיש צד יפוי כח למתנת שכיב מרע על מתנת בריא, אף זה לא נתכוין אלא ליפות כחו בכל מה שיש ליפות כחו, משום מתנת שכיב מרע, ולא שיהו דברי רב כנותן הלואתו לבד.

ושמואל אמר לא ידענא מאי אידון בה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר. פירוש: שמואל מיפשט פשיטא ליה דאין כאן מתנת בריא כלל, דמתנתו מוכחת עליו שהוא נותן כל נכסיו, או לשון מתנתו שהוא מצוה מחמת מיתה ובלישנא דשכיב מרע, אלא הא מספקא ליה אי אקני ליה כמיפה את כחו, או שמא לא גמר להקנותו כלל אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה, ואפילו תפס מפקינן מיניה דנכסים בחזקתו, כדאמרינן התם (ב"ב קנג, ב) תפס הוא מוציא מידן בלא ראייה והן אין מוציאין מידו אלא בראיה.

דף נו - א

בעי ר' אבין נכנסה לחופה ולא נבעלה מהו חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה. כתב ר"ח ז"ל: ואיפשטא חיבת חופה קונה, מדתני רב יוסף שלא כתב לה אלא לחיבת לילה הראשון, ואף על גב דאקשו עליה פרקינן לה היא קושיא, אבל בעיא דרב אשי נכנסה לחופה ופרסה נדה עלתה בתיקו. ומדבעי ר' אשי דהוא בתרא, שמע מינה דחיבת חופה קונה סבירא ליה ואף על גב דתני אם תמצי לומר. וכן פסק רבנו אלפסי ז"ל.

וסבר ר' יהודה כותבין שובר וכו'. תמיהא לי, וכי מה קאמר ר' יהודה, דאלו נתרצו שניהם לכתוב שובר דלא מצי כתבי, ומתניתין לאו בדיני כפייה קמיירי אלא בדינא דפוחת לבתולה ממאתים ולא למנה ממנה אם תנאו קיים אם לאו, ולא בדיני השובר אם כופהו לקבל שובר על כרחו אם לאו. ויש לי לפרש דהכי קאמר מדקאמר רבי יהודה רצה כותב והיא כותבת לו התקבלתי, אלמא תקנה התקין ולמד לכתוב שובר, ואמאי והא ר' יהודה אין כותבין שובר סבירא ליה משום דנפיק מיניה חורבא, והכא נמי אף על גב דמדעת שניהם קאמר מכל מקום אנן לא מתקנינן מידי דנפיק מיניה חורבא בעלמא, דמאן דחזי סבר בעלמא כותבין שובר, ואיכא למיחש או לבית דין טועין או משום דטעו בה אינשי ולא יהו נזהרים מלכתוב שובר בעלמא, וכדאמר ר' ירמיה גזרה שובר דהכא אטו שובר דעלמא, והלכך לא הוה ליה למימר והיא כותבת לו התקבלתי אלא והיא מחזרת לו את השטר וכותב לה שטר אחר. ופריק ר' ירמיה,

כששוברתה מתוכה דלא אתו למילף מיניה, דהא הכא ליכא משום חשש העכברים. ואביי אמר אפילו בשאין שוברתו מתוכה ואפילו הכי ליכא למיחש, דלא אתו למילף מיניה בעלמא דמידע ידעי דלא דמי לשובר דעלמא, דהכא מלתא בעלמא הוא דעבדה בהדיה, ואי מזדהר מזדהר ואי לא איהו דאפסיד אנפשיה. והא דאמרינן ר' ירמיה לא אמר כאביי גזרה שובר דהכא אטו שובר בעלמא, לאו למימרא דאביי לית ליה נמי גזרה אטו שובר דעלמא, דהיינו עיקר קושיין דאקשינן וסבר ר' יהודה כותבין שובר אלא הכי קאמר, ר' ירמיה לא אמר כאביי משום דקסבר דאף על גב דהכא מלתא בעלמא הוא דקא עבדה בהדיה, מכל מקום הרי הוא כשאר שוברים דעלמא, ולא רמו אינשי אנפשיהו למימר התם ודאי פרעיה והכא מילתא בעלמא הוא דעבדה בהדיה, ואכתי איכא למיגזר אטו שובר דעלמא, ואביי סבר בכל כי הא ליכא למיגזר, כן נראה לי.

טעמא דכתבה ליה הא בעל פה לא וכו'. קשיא לי, אמאי לא אקשי ליה מרישא רצה כותב לה, טעמא דכתב לה הא לא כתב לה ואפילו בתנאי לא והא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר בדבר שבממון תנאו קיים, ויש לומר, דמשום דכל עיקרו של דבר בדכתבה ליה התקבלתי הוא, לר' יהודה ניחאליה טפלי לאקשוי מינה, והוא הדין דהוה מצי לאקשויי מרישא.

הרי זה מקודשת ותנאו בטל. ואף על גב דעל מנת קאמר לה, כיון דמתנה על הכתוב לאו בדוקא קא מתנה ואינו אלא כמפליגה בדברים. ור' יהודה דאמר דדבר שבממון תנאו קיים לאו למימרא דסבר דמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים, דהא קיימא לן (קידושין יט, ב) כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, וקיימא לן (בי"מ נא, א) נמי כר' יהודה דאמר בדבר של ממון תנאו קיים, אלא דר' מאיר סבר דעל מנת שאין לך עלי דין שאר וכסות קאמר, ועל כרחך יש לה עליו דין שאר וכסות דהכתוב חייבו, וכן באומר על מנת שאין לך עלי אונאה כאומר שאין לך עלי דין אונאה, ור' יהודה סבר דלאו דין שאר ודין אונאה קאמר, אלא מחילת ממון יש כאן, כלומר, שתמחול לי ממון האונאה שיש לך עלי, או שתמחול לי ממון דשאר והכסות שיש לך עלי וממון ניתן הוא למחילה, והרי זה כאומר לחבירו קרע את כסותי והפטר דמחילת ממון יש כאן וקיים, אבל אלו אמר לו קרע את כסותי על מנת שאין לך עלי דין נזקין, תנאו בטל, דעל כרחו הכתוב רמיא עליה דין נזק, וזהו דרכן של רבותינו בעלי התוספות ז"ל שכתבו במסכת גיטין (פד, א) והיינו נמי דבממון דוקא תנאו קיים מפני שניתן למחילה, אבל דבר שאינו של ממון כגון עונה דצער דגופא הוא ולא ניתן למחילה, אינו מחול, ולא התנה עמה

אלא להפליגה בדברים, וכל שכן כשהתנה עמה בדבר שאינו בידה למחול, כגון על מנת שלא תהא זקוקה ליבם, שזו מקודשת ותנאו בטל. וכן מצאתיה מפורשת בירושלמי בפרק השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ז ה"ז) דגרסינן התם, כל המתנה על מה שכתוב בתורה אם של ממון תנאו קיים שאינו של ממון תנאו בטל, כיצד, התנה עמה ואמר לה הריאת מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו קיים, על מנת שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ותנאו בטל. תניא, זה הכלל שאמר ר' יהודה בן תימא, כל דבר שאי אפשר להתקיים והתנה עמה, לא נתכוון זה אלא להפליגה בדברים בין שאמר בפה בין שאמר בכתב, כל המתקיים בפה מתקיים בכתב, עד כאן גירסת ירושלמי.

דף נו - ב

שלי אינו מתוקן ושל חבירי מתוקן אין נאמנין. אוקימנא לה בפרק האשה שנתאלמנה (לעיל כד, א) בשכלי אומנותו בידו.

כל הפוחת ואפילו בתנאי. כתוב בספר המאור, קשיא לן עלה הא דאמרינן בגמרא (לעיל ע"א), טעמא דכתבה ליה הא על פה לא, ולהלן נראה כי תנאי על פה הוא פחות מכתובה, וכאן נראה שהוא גדול ממנה. והרב ר' שלמה ז"ל פירש: דהאי אפילו לאו דוקא. ולי נראה פירוש הדבר כן: כל הפוחת מדלא אמר הפוחת, ואמר כל הפוחת, כלומר, אף על פי שאינו פוחת במעשה אלא בתנאי, כלומר שתנאו בטל ואינו קיים, והיינו דאמרינן אלמא קסבר תנאו בטל ואית לה. עד כאן. וקשיא לי, דאם כן עיקרא דמלתא לומר דאף על גב דתנאו בטל במעשה, אפילו הכי כיון דאתנה בהדה בדברים דעלמא לא סמכה דעתה ובעילתה בעילת זנות, אם כן הכי הוה ליה למימר אלמא קסבר אף על גב דתנאו בטל ואית לה כיון דאמר לה לית ליך וכו', אלא ודאי מלישנא דגמרא משמע דעיקר מאי דדייקין ממתניתין היינו דתנאו בטל.

ונראה לי לפרש, דתרתיה קא דייקא ממתניתין דר' יהודה דקאמר רצה כותב לה מאתים והיא כותבת לו התקבלתי, הכי קאמר והיא כותבת לו התקבלתי וקיים, ואמר ליה ר' מאיר אינו קיים אלא בטל, שהפוחת

לבתולה ממאתים בעילתו בעילת זנות, ואילו קתני הפוחת היה במשמע הפוחת אחר שכנסה, דהשתא הוא דאיכא למימר דלא סמכה דעתה, דמימר אמרה היום פחת לי מנה למחר פוחת לי השאר ומוציא אותי בלא כלום, אבל אם פחת לה בתנאי שהתנה עמה בתחלת חופה, אפילו לרבי מאיר תנאו קיים, משום דמדעת נכנסה ועל תנאי זה נשאת לו וסמכה דעתה, וכתבין דאמר לקמן (נז, א) מחלוקת לבסוף אבל לכתחילה דברי הכל מוחלת, אבל השתא דקתני כל הפוחת משמע בכל ענין תנאו בטל ואף על פי שהתנה עמה קודם כניסה משום דמכל מקום לא סמכה דעתה, ואנן סהדי דעל דעת זנות נבעלת לו ועל דעת כן נתרצית לו, והילכך תנאו בטל כדי שלא תהא בעילתו בעילת זנות, וכדאמר רב דימי מחלוקת בתחילה, והיינו דאמרינן אלמא קסבר תנאו בטל, ואף על פי שתחלת כניסתו על תנאי כך היתה. וכיון דאמר לה לית לך, כלומר, ואי קשיא לך אם כן אמאי קתני כל הפוחת בעילתו בעילת זנות, דאם תנאו בטל אין בעילתו בעילת זנות, ואם בעילתו בעילת זנות אין תנאי בטל, דתרתיה דסתרן אהדדי נינהו, קסבר, כיון דאמר לה לית לך לא סמכה דעתה עד שיבטל תנאו בפירוש. ויתנה עמה במאתים, כן נראה לי.

קסבר ר' מאיר כתובה דאורייתא. פירוש: בין דבתולה בין דאלמנה מדקרי לה בקרא אלמנה ומאי אלמנה על שם מנה. אי נמי, דבתולה דוקא אלא דלא פליג רבנן, אבל קבל עליו אחריות עושין. ואיכא למידק, וכי כתב לו אחריות מאי הוי, הא תנן (לקמן פ, ב) לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתך מונחת לך על השלחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה. ואמרינן עלה בגמרא (פב, ב) בראשונה היו כותבין לבתולה מאתים וכו', ועדין כשכועס עליה אומר לה טלי כתובתיך וצאי, עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתך, והני רבנן בתר שמעון בן שטח הוו. יש לומר, דהתם בשלא היה מקבל עליו את האחריות, לפי שאף היא אינה מנחת אותו ליגע ולהשתמש בהם והיו מיוחדים לה בכל עת, אבל כשקבל עליו את האחריות אינה מקפדת אם הבעל משתמש בהן ומוציאן לעצמו, ואף הוא משתמש בהן, ואינה קלה בעיניו להוציאה.

אמר ליה אביי והאמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כר' מאיר בגזרותיו, אמר ליה אי הכי זיל כתוב לה. וקיימא לן הכי מיהו דוקא בגזרותיו הוא דקיימא לן כותיה, ולומר שבעילתה בעילת זנות, ואלו רצה לקיימה כותב לה שטר כתובה של מאתים כדי שתהא דעתו סומכת. אלא מיהו אילו לא רצה לקיימה, אי נמי כשלא הספיק לכתוב לה כתובה אחרת, תנאו קיים. דהא ר' מאיר גופיה לא קאמר תנאו בטל אלא משום דסבירא ליה תרתין, חדא דכתובה דאורייתא, ועוד אחרת, שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אבל לדידן דקיימא לן דכתובה דרבנן, ועוד דאפילו בשל תורה בדבר של ממון תנאו קיים. הכי נמי היכא דאתני וכתבה לו תנאו קיים. והרמב"ם ז"ל כתב (פיי"ב מהלכות אישות ה"ט), דכל זמן שהוא רוצה לקיימה תנאו בטל, לומר לך דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יתר משל תורה, וכן המוחלת או המוכרת כתובתה לבעלה בעומדת תחתיו, לפי זה יש לה עליו בתולה מאתים ואלמנה מנה. ולפי הדרך הראשון הכל מחול ומכור, אלא שאלו רצה לקיימה כותב לה כתובה אחרת מעיקר כתובתה, לכתולה מאתים ואלמנה מנה.

הא דאמרינן אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מחלוקת לכתחילה אבל לבסוף דברי הכל אינה מוחלת. פירש רש"י ז"ל: כי פליגי ר' יהודה ור' יוסי במתנה על פה, אבל משבא עליה מודה ר' יוסי דאין בדבריה כלום. ואינו מחוור, אלא מחלוקת ר' יהודה ור' מאיר דמתניתין קאמר. ובירושלמי (ה"ב) הא דבר קפרא על פלוגתא דמתניתין דר' מאיר ור' יהודה תני לה.

מחלוקת לבסוף, אבל לכתחילה דברי הכל מוחלת. וכל הפוחת לרבות תחלת ביאה אף על פי שהתנה עמה קודם ביאה, ומאי תחלה תחלת חופה, וכי קאמינא אנא בין בזו ובין בזו מחלוקת, בתחילת ביאה וסוף ביאה. כך היא גירסת הספרים. וקשיא לי, דאם כן ודאי פליגי, דהא לר' יוחנן אפילו בתחילת חופה פליגי ר' מאיר, וכדאמר ר' אבהו לההוא לישנא דרב דימי, דליכא למימר דלהאי לישנא הדר ביה ר' אבהו ממאי דאמר ארב דימי, וליכא נמי למימר דמאן דאמר דארבין אמרה, סבר, דאדרב דימי לא אמר ר' אבהו מידי והוה ליה כאיכא דאמרי, דהא לא משמע הכי, דאם איתא, אף דרב דימי ורבין נמי נימא לא פליגי, דמאן דאמר דרב דימי אמרה סבר דרבין לא אמר ולא מידי, ומאן דאמר דרבין אמרה סבר רב דימי לא אמר מידי. עוד קשיא לי, דאפילו בסוף ביאה נמי פליגי, דלר' יהושע בן לוי משמע להאי לישנא דרבין בסוף ביאה מודה, ולא פליגי אלא בסוף חופה. אלא שבזו יש לומר דסוף חופה וכל שלמטה ממנה

קאמר. והראב"ד ז"ל גריס, וכי קאמינא אנא בסוף חופה ותחלת חופה. וכל שכן דקשיא לי לגרסא זו, דבהדיא פליגי בתחלת חופה.

ולענין פסק הלכה, נראה מהלכות רבנו אלפסי ז"ל דקיימא לן כרב דימי דאמר דבין בתחלת בין בסוף מחלוקת, שלא כתב לא דברי רב דימי ולא דרבין אלא משנתינו כצורתה, לומר דכל הפוחת תנאו בטל. ואף על גב דתרי לישני נינהו ובדרבנן, וקיימא לן בעלמא כדברי המיקל (ע"ז ז, א). נראה דהכא משום דפשטה דמתניתין כרב דימי, עבדינן כוותיה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל (אישות פ"ב ה"ח), אי נמי, פסקו כר' יוחנן, דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי הלכה כר' יוחנן לדעת הגאונים ז"ל (בה"ג ריש ברכות, שו"ת הרשב"א ח"א סי' תסד בשם גאונים).

מתני': וכשם שנותנים לאשה כך נותנים לאיש לפרנס את עצמו. יש לפרש, נושא את הבתולה נותנים לו שנים עשר חדש, ונושא את האלמנה נותנים לו שלשים יום, ואין משגיחים בו בין שהוא בחור בין שהוא אלמון. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל, שכתב (פ"י מהלכות אישות הי"ח) כשם שנותנים זמן לאשה משתבעה הבעל לפרנס את עצמה ואחר כך תנשא, כך נותנים לאיש זמן לפרנס את עצמו משתבעה האשה אותו, וכמה נותנים לו כמו שנותנים לה, אם שנים עשר חדש שנים עשר חדש אם שלשים יום שלשים יום. ויש לפרש, דלא למון שלשים יום ולבחור שנים עשר חדש. וכן נראה מן הירושלמי, דגרסינן התם (בפרקין ה"ג): הוא אלמון והיא בתולה והוא בעי מיסב, יכולה היא מימר חיבתו עליו יתר מן הבחור, הוא בחור והיא אלמנה והיא בעיא מיסב, יכול הוא למימר חיבתה עלי יתר מן הבתולה.

והא דקתני במתניתין, ולא למנה שלשים יום, פירש הראב"ד ז"ל: הני מילי אלמנה מן הנשואין שכבר פרנסה את עצמה מבעל ראשון, אבל נערה אלמנה מן האירוסין י"ב חדש, ונראין דבריו, אלא שאין אני מכיר בטעמו, דאי משום שכבר פרנסה מבעל ראשון, מי שנתאלמנה לאחר כמה שנשאת שכבר אבדה פרנסתה מאי איכא למימר. אלא טעמא דמלתא, משום דכל שנתאלמנה מן הנשואין מידע ידעה דלא משהו לה, ומעתה היא מפרנסת את עצמו כבוגרת שעברו עליה י"ב חדש בבגרותה, שאין נותנים לה אלא שלשים יום כאלמנה, ותרואייהו מדמינן להו בגמרא, אלמא חד טעמא אית להו. ומיהו, אף על פי שנתקדשה תוך שנים עשר חדש לאלמנותה אין נותנים לה אלא שלשים יום לעולם, דלא קיימא לן כרב הונא דמדמינן לה לבוגרת לגמרי. ואף על גב דלבוגרת נותנין לה י"ב

חדש, כדאיתא בגמרא, אלמנה כיון שנתאלמנה מן הנשואין בטל חינה ואינה מפרנסת עצמה כל כך, והיינו דנקט במתניתין אלמנה סתם, דאלמנה אין לה לעולם אלא שלשים יום, אבל נתאלמנה מן האירוסין אין חינה בטל כלל לא לכתובה ולא לפרנסה.

דף נו - ב

גמרא: קטנה בין היא בין אביה יכולים לעכב. יש מפרשים מלינשא עד שתגדיל, ואין כותבים עליה אגרת מרד אף על פי שכתב לה כתובה, ומיהו, אינה אוכלת ויגיד עליו ריעו דאמר רבא בר ליואי תנא, אין פוסקים על הקטנה להשיאה כשהיא קטנה. וקשיא לי, דאם כן בפיסקא דמורדת הוה ליה לאיתנויא ולא בהאי פיסקא דנותנין לבתולה י"ב חודש. ונראין דברי מי שפירש לה כעין משנתינו, לומר, יכולים לעכב מלינשא עד שנים עשר חדש משעת תביעה, ומשום דמפרשינן טעמא השתא לא ידעה למחר ממרדה ונפקא, אייתי בעל הגמרא סמוך לה הא דתני תנא אין פוסקין על הקטנה. ומיהו בירושלמי (בפרקין ה"ג) משמע כפירושא קמא, דגרסינן התם, היא קטנה והיא רוצה להגדיל, שומעין לה.

בגרה יום אחד ונתקדשה נותנין לה שנים עשר חדש. ומשום הכי נקט יום אחד, שאלו בגרה יותר מיום אחד אין נותנין לה אלא לתשלום י"ב חודש, ובלבד שיהו לה שלשים יום, דלעולם פחות משלשים יום אין נותנין לשום אשה, וכדאמרינן עברו עליה י"ב חדש בבגרותה ונתקדשה נותנין לה שלשים יום. ולענין אלמנה מן האירוסין מיבעיא לי אם עברו עליה ששה חדשים בפני הראשון משתבעה לינשא ומת ונתקדשה לאחר, אם נותנים לה עוד שנים עשר חדש לתביעת השני, או אם יעלו לה מה שפירנסה בפני הראשון ונראין היו הדברים, שעולין לה כבוגרת. אלא שמצאתי בירושלמי (בפרקין ה"ג), עשתה י"ב חדש לפני ראשון ואחר כך בא השני, אמרינן לה לא כבר המתנת, יכלה היא מימר חבתו יתר עלי מן הראשון. ויש לפרש, דשנים עשר חדש דוקא קאמר, ולומר, שנותנים לה עוד שלשים יום כמו שנותנים לבוגרת שעברו עליה שנים עשר חדש.

דף נח - א

הנהו קלא אית להו. ואם איתא דהכי הוא מידע הוה ידיע. ומיהו אם נמצא כן מקחו בטל, כדאמרינן בריש פרק המוכר פירות (ב"ב צב, ב), גנב או קוביוסטוס הגיעו לסטים מזוין או מוכתב למלכות, אומרים לו הרי שלך לפניך. ורש"י ז"ל לא פירש כן.

קשבול מסר והלך. רש"י ז"ל פירש: קיבל הבעל מומין, לרב יהודה ליכא משום דעולא איכא, מסר האב לשלוחי הבעל והלכו להם, משום דעולא ליכא משום סימפון איכא. והראב"ד ז"ל פירשו: קבל האב קידושין ומיד מסרה לבעל והלך לו, דמשום סמפון איכא משום דעולא ליכא

הא דפרקינן לעיל (נז, ב) התם מיבדק בדיק לה. הכי פירושה למשנה אחרונה איהו בדיק לה משעת כניסה לחופה, ולמשנה ראשונה בדיק לה על ידי קרובות כיון שהגיע זמנה לינשא, משום דכיון דיהיב לה מזונות לא שדי איניש זוזי בכדי.

מתני': היבם אינו מאכיל בתרומה עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם ואפילו כלן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם, או כלם בפני היבם חסר יום אחד בפני הבעל אינה אוכלת בתרומה. כך היא גירסת הספרים, והכי תנו לה בגמרא דבני מערבא (כאן ה"ג). וכן היא בפירושו של רש"י ז"ל (ד"ה עשאה). ופירש הוא ז"ל: דהוא הדין אם עשתה כל שנים עשר חדש בפני הבעל ואכלה בחייו שאינה אוכלת עכשיו בפני היבם, משום דקנין כספו אמר רחמנא (ויקרא כב, יא) והאי קנין אחיו הוא, וכשמת פקע ליה קניניה. והקשה רבנו תם ז"ל בספר הישר (סי' מט עמ' 18), אי הכי מאי אפילו כולם בפני הבעל חוץ מיום אחד לפני היבם הא אפילו אכלה בפניה בעל כמה שני השתא פקע קניניה, ואפילו נשאת ומת בעלה אינה אוכלת ומאי קאמר והאי קנין כספו דאחיו הוא. ותו, דהוה ליה למתני שומרת יבם אינה אוכלת בתרומה, ומאי היבם אינו מאכיל, דמשמע מחמת היבם אינה אוכלת, אבל אם אכלה בשביל הבעל כשהגיע זמנה לינשא או שנשאת ומת הבעל אוכלת, ולפיכך פירש הוא ז"ל, דלמשנה ראשונה שומרת יבם שאכלה בחיי הבעל גם בחיי

היבם אוכלת, אלא שאם לא אכלה בפני הבעל אינה מתחלת לאכול עכשיו מחמת היבם.

והיינו דאמרינן בגמרא (לקמן נח, א), משום קנין כספו אמר רחמנא דקתני היבם אינו מאכיל, כלומר, מי שלא אכלה ובאה לאכול מחמת היבם אין היבם מאכיל אותה, והיינו דאמרינן בגמרא (שם), מאי טעמא, קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא, לומר, והאיך יהא חמור מן הקונה עצמו, מחמת הקונה לא אכלה מחמת היבם שבא מחמתו אכלה, הילכך כיון שאין ליבם ביבמתו אלא זכות אחיו שנתרוקנה לו, כיון שמחמת אחיו לא אכלה אף מחמתו לא אכלה. מיהו מדרבנן הוא, אבל מדאורייתא מיכל אכלה, דמכל מקום קנינו הוא ומיגד אגידה ביה עד שיתירנה בחליצה, אלא מדרבנן אינו מאכילה כיון שלא אכלה בפניה בעל, משום דאינו חייב במזונותיה אלא אם כן עמד בדין וברח, ולא דוכתא מיחד לה דרוב יבמין אין זנין אלא כונסין או פוטריין, ומיהו כשהגיע זמנה ואכלה בפני הבעל אף בפני היבם אכלה, אבל למשנה אחרונה אמרו שאינה אוכלת בתרומה לעולם עד שתכנס לחופה ואפילו נשאת ומת, אין היבם מאכיל עד שתכנס היא לחופה.

והא דתנן בפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות סז, ב), העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין, ומפרש בגמרא היבם מאי טעמא, קנין כספו אמר רחמנא והאי קנין אחיו הוא. מדרבנן בעלמא הוא וכמשנה אחרונה, אבל מדאורייתא ודאי אכלה, ולמשנה ראשונה נמי אכלה, והאירוסין נמי מדרבנן הוא דאין מאכילין, הא מדאורייתא מאכילין דארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה דקנין כספו היא. והביא רבנו תם ז"ל ראיה מדתניא בתוספתא (כתובות פ"ה ה"א) זו משנה ראשונה בית דין של רבותינו חזרו ואמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה ולא היבמה עד שתבעל, אלמא למשנה ראשונה יבמה אכלה קודם שתבעל והיינו כשאכלה מבעל ולמשנה אחרונה לא אכלה לעולם עד שתכנס לחופה ליבם. ובירושלמי גרסינן (כאן ה"ג) הגיע זמן ולא נשאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, והיינו ביבמה. ומקצת נוסחאות יש במשניות שגורסים כך הגיע זמן ולא נשאו או שמתו בעליהן אוכלות משלו ואוכלות בתרומה.

והא דתנן בת ישראל מאורסת לכהן מעוברת מכהן, שומרת יבם לכהן לא תאכל בתרומה, למשנה אחרונה היא, וכן הא דגרסינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות נו, א), הבא על יבמתו בשוגג רב אמר קנה לכל, ושמואל

אמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, ואמרינן התם, מן הארוסין כולי עלמא לא פליגי דלא אכלה דהא לא אכלה בחיי בעלה, כי פליגי מן הנשואין רב אמר אוכלת דהא הוה אכלה מעיקרא, ושמואל אמר אינה אוכלת כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד לדברים האמורים בפרשה, ועל כרחך לא פליגי אלא בביאת שוגג, אבל כשלא בא עליה יבם כלל לכולי עלמא לא אכלה אף על פי שנשאת לאחיו, ההיא נמי כמשנה אחרונה היא הא למשנה ראשונה אכלה, וכן כתב רבנו אפרים ז"ל, והביא עוד ראיה, מדגרסינן במסכת נדרים פרק נערה המאורסה (עכג, ב) גבי הבוגרת וששתה י"ב חדש, ר' אליעזר אומר הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר ר' אליעזר ומשנה ראשונה אמרו דבר אחד, דתנן עשתה ששה חדשים בפני הבעל וששה חדשים בפני היבם, או כולן בפני הבעל חסר יום אחד בפני היבם אינה אוכלת. פירוש: טעמא דחסר יום אחד בפניה יבם היא דלא אכלה למשנה ראשונה, הא אכלה בפני הבעל או שעשתה כולן בפני הבעל כלומר שהגיע זמן בפני הבעל, אוכלת בפני היבם כרבי אליעזר, דאמר שהתה שנים עשר חדש הואיל ובעלה חייב במזונותיה יפר. ומיהו אין ראיתו ראיה, דהתם הכי קאמר, כשנפלה לפני יבם הוא דלא אכלה הא עשתה כולן בפני הבעל ועודנו חי אכלה לומר, דבהגעת זמן אוכלת בתרומה והוא הדין דהוה מצי למידק מרישא דמתניתין דקתני בהדיא הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, דהתם לא דייק מיבם אלא מבעל, וכן פירשו שם המפרשים. ויש ספרים דלא גרסו חסר יום אחד בפני היבם, אלא או כולן בפני הבעל.

גמרא: בשלמא לעולא קמייתא שמא ימזגו לה כוס בבית אביה בתרייתא משום סמפון היא. קשיא לי, דהכא משמע דמשנה אחרונה אפילו לעולא משום סמפון היא, ובפרק קמא דקדושין (י, ב) משמע דלעולא אפילו משנה אחרונה משום מזיגת הכוס היא, דאמרינן התם אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה משום דעולא. אי נמי משום סמפון, ומדקאמר עד שתכנס לחופה היינו כמשנה אחרונה וקאמר משום עולא. אי נמי משום סמפון, אלמא מזיגת הכוס לעולא אפילו למשנה אחרונה הוא. וביבמות בפרק אלמנה לכהן גדול (סז, ב) נמי שנינו, העובר והאירוסין והיבם פוסלים ולא מאכילין, ומפרש בגמרא האירוסין אי בת ישראל לכהן הוא משום דעולא, דההיא למשנה אחרונה הוא מדאמרינן האירוסין אין מאכילין.

ויש לומר, דסוגיין דהכא דמאן דאמר לה משמיה דעולא, והנהו דפרק קמא דקדושין ודפרק אלמנה לכהן גדול כאיתימא רב שמואל בר יהודה.

ואפשר לי עוד לומר, דאפלו למאן דאמר לה משמיה דרב שמואל בר יהודה הוא, הכא הכי קאמר, בשלמא לעולא בתרייתא איכא למימר משום סמפון, ולא למימרא דעולא על כרחך הכי מפרש לה, אלא לומר דאי נמי משום סמפון ניחא ליה, דקמייתא משום מזיגת הכוס ובתרייתא משום סמפון, והוא הדין נמי דאי כולהו משום מזיגת הכוס לא תיקשי ליה, דבית דין ראשונים סברי דכיון דמייחד לה מקום כשהגיע זמן ליכא משום מזיגת הכוס דאיזדהורי מיזדהרי, אבל בית דין של אחריהם אמרו דעד שתכנס לרשות הבעל ממש אחיה ואחותה שייכים בהדא דוכתא דמייחד לה, ואכתי איכא משום מזיגת הכוס, וטעמא דמסתבר הוא. אי נמי, דמעיקרא הוה סבירא ליה לתלמודא דמשנה ראשונה ואחרונה פליגין בחששות מחודשות, משום הכי קאמר דלעולא אפשר לומר דראשונה משום מזיגה ואחרונה משום סמפון, אבל לרב שמואל בר יהודה קשיא. אבל בתר דפריקו לרב יהודה דכולהו משום חדא חששא, אלא דראשונים סברי דהאי חששא מסתלקת בהגעת זמן, ואחרים סברי דאינה מסתלקת אלא בכניסה לחופה, לעולא נמי כולהו משום מזיגה וכמאן דאמר לה משמיה דרב שמואל בר יהודה, אלא דבית דין ראשונים אמרו שהיא מסתלקת בהגעת זמן. ובית דין של אחריהם אמרו שאינה מסתלקת עד שתכנס לרשות הבעל כמו שכתבתי. וזה טעם נכון ומספיק.

ובזה נתיישב לי מה שפירש רש"י ז"ל למעלה בפרק נערה שנתפתתה (מת, א) גבי מתניתין דקתני לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין, מסר האב לשלוחי הבעל הרי היא ברשות הבעל, ואמרינן עלה בגמרא, אמר רב מסירתה לכל חוץ מתרומה, ולוי אמר מסירתה לכל אף לתרומה. ופירש רש"י ז"ל: דרב אית ליה דרב יהודה אמר שמואל דאמר משום סמפון והלכך לא אכלה עד שתכנס ממש לחופה דליבדקה בעל, ולוי אית ליה כעולא דאמר משום מזיגת הכוס, ומתניתין דהתם ודאי כמשנה אחרונה הוא כדדייקינן התם מאי לעולם לאפוקי ממשנה ראשונה, ואי משנה אחרונה אפילו לעולא משום סימפון, לוי דאמר כמאן. אבל למאי דפירש רש"י אתו שפיר, דלעולם לעולא אפילו למשנה אחרונה משום מזיגת הכוס הוא, כן נראה לי.

דף נח - ב

איכא בנייהו בדיקת חוץ. מר סבר בדיקת חוץ שמה בדיקה ומר סבר כלומר, בית דין של אחריהם אמרו בדיקת חוץ לא שמה בדיקה, פירוש: בדיקה שעל ידי קרובות ובאין שם מרחץ בעיר, אבל אם יש שם מרחץ בעיר בדיקת חוץ בדיקה מעליא היא ועדיפה מכניסה לחופה, דשפיר בדקי לה קרובות על ידי מרחץ, וכדאמרינן בפרק המדיר (עה, ב) היו בה מומין בעודה בבית אביה וכו' נכנסה לרשות הבעל צריך להביא ראיה שעד שלא נתארסה היו בה מומין אלו והיה מקחו מקח טעות דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים במה דברים אמורים במומין שבסתר אבל במומין שבגלוי אינו יכול לטעון, ואם יש עמו מרחץ באותה העיר אף מומין שבסתר אינו יכול לטעון מפני שבדקה ביד קרובותיו. אלא מיהו לענין אכילת תרומה אינה אוכלת עד שתכנס לחופה, כדי שלא תחלוק בארוסה. עד כאן הראב"ד ז"ל.

אמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה. כלומר, איני נוטלת כלום לא מזונות ולא מעה כסף, ואיני עושה כלל לעצמך, לא עיקר מעשה ולא מותר. וכן כתב רב אחא גאון ז"ל בשאלתות בפרשת ואלה המשפטים (סימן ס) דיכולה היא לומר איני נוטלת מעה כסף ואיני עושה מותר.

כי תקינו רבנן מזוני עיקר. כלומר, עיקר התקנה לא היתה אלא על מעשה ידיה שיהו תחת מזונותיה, ועל המזונות לא הוצרכו לתקן, שהן העיקר לפי שהוא מחוייב לה מדין תורה, דלמאן דאמר מזונות עיקר מן התורה הן ונפקא ליה משארה כסותה ועונתה כדאיתא בפרק נערה שנתפתתה (מז, ב), ורבנן הוא דתקון ליה לבעל מעשה ידיה משום איבה, ואם תאמר, אם כן אף לקמן למאן דאמר מזוני דאורייתא מעשה ידיה עיקר התקנה, והאיך היא יכולה לבטל תקנת הבעל, יש לומר, דעיקר התקנה מכל מקום לא לתקנת הבעל היתה אלא לתקנתה, כדי שיתן לה מזונותיה בלא איבה, ויכולה היא לומר איני רוצה בתקנת חכמים. ומיהו אלמוה רבנן לתקנתן דכל שאינה עושה אפקעינהו למזונותיה ממנה, ומדין הפקר נגעו בה. כן נראה לי.

מאי לאו בנזונת. ואשמעינן דאפילו הכי יכולה היא להפקיע הקדשו ואומרת איני נזונת ואיני עושה, ואף על פי שהיתה נזונת בשעת הקדשו, לפי שאין מעשה ידיה עיקר.

אלא טעמא דר' מאיר, משום דקסבר שמתוך שיכול לכופה במעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן וידיים איתנהו בעולם, והוה ליה כמקדיש דקל לפירותיו דקדשי, אלמא, מדקאמר מתוך שיכול לכופה, שמע מינה דמעשה ידיה עיקר ותקיננו מזונות תחת מעשה ידיה. ותמיהא לי, דהא על כרחך מזונות לר' מאיר מזונות דאורייתא הן, כדתניא (לעיל נו, א) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי היא מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר, כלומר, דהוה ליה מתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ואי אפשר לומר דמדרבנן עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, דלית ליה לרבי מאיר הכי, מדאמרינן בריש פרקין (נו, ב) כל הפוחת ואפילו בתנאי, אלמא קסבר תנאו בטל וכו' והא שמעינן ליה לרבי מאיר דאמר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל בדאורייתא אין, הא מדרבנן קיים, אלמא לרבי מאיר שאר כסות ועונה דאורייתא הן.

ויש לומר דריש לקיש דריש ליה לקרא כר' אליעזר בן יעקב, דדריש כסותה ועונתה לפום שארה תן כסותה, שלא יתן של ילדה לזקנה ושל זקנה לילדה כדאיתא לעיל בפרק נערה שנתפתתה (מת, א), אבל מזוני דרבן נינהו, ולית ליה קל וחומר דדרשינן במכילתא (משפטים פ"ג), ומה דברים שאין בהם חיי נפש ולא נשאת עליהן מתחלה כגון כסות אי אתה רשאי למנוע ממנה, מזונות ועונה, שהמזונות חיי נפש והעונה עליה נשאת מתחלה לא כל שכן. אי נמי יש לומר, דכיון שלא תקנו אלא על מעשה ידיה והן היו תקנה לבד, אם כן אינה יכולה לבטל תקנתן, ודלא כרב הונא.

מתוך שיכול לכופה על מעשה ידיה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן. איכא למידק, היכי דמי, אי בשאין מעלה מזונות אינו יכול לכופה, ואי משום שיכול לכופה לכשירצה, השתא מיהא ידיה לא משעבדן ליה, ולכשיעלה לה הוה ליה דבר שלא בא לעולם, ואי בשמעלה לה מזונות היכי קתני רישא הרי זו עושה ואוכלת. והראב"ד ז"ל העמידה כשאינה נזונת, ומשום הכי עושה ואוכלת כל זמן שאינו מעלה. ומיהו כיון דמשעבדא ליה כל אימת דבעי איהו כי זכי במעשה ידיה לאלתר קדשי, והיינו מותר מזונותיה לאחר מיתה, וליכא למיחש הכא לדבר שלא בא לעולם, דכל שבידו לאו כמחוסר דמי.

ותמיהא לי טובא, חדא, דלא אמרו כל שבידו וכו' אלא באומר לכשיהיה הדבר שבידו לעשותו, כאותה שאמרו בפרק האומר בקדושין (סב, א),

בעא מיניה ר' אסי מר' יוחנן, אמר פירות ערוגה זו מחוברין יהו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיתלשו ונתלשו, מהו, אמר ליה כל שבידו לאו כמחוסר מעשה דמי, וכדקתני בברייתא בהדיא, אין תורמין מן התלוש על המחובר וכו' כיצד, אמר פירות ערוגה זו תלושין יהו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין, או פירות ערוגה זו מחוברין יהו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לא אמר כלום, אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין. ועוד, דאפילו באומר לכשיתלשו קודם שיתלשו אינן תרומה ואין הפירות התלושין מתוקנין, וכדקתני ונתלשו, ור' אסי נמי ונתלשו קאמר, וכיון שכן, הכא אינו קדוש, חדא, דלא קאמר לכשאזונך, ועוד, דאפילו באומר, הא לא זנה, ולאחר מיתה מחמת ירושה באו לו ולא מחמת כפייתו ומזונותיו, ודבר שלא בא לעולם הוא.

אלא נראה לי דאם יש לומר כך יש לומר, דמותר מחמש סלעים ומחיים דוקא קאמר ולא לאחר מיתה, דכיון דשמעינן ליה לרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה נעשה כאומר לה לכשאזונך ואעלה לך מעה כסף, וכיון שיכול לכופה הוה ליה כאומר שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנו ממך תקדוש דקדשי, דבעל כלוקח הוי, והלכך לכשיעלה לה מעה כסף לצורכה דמותר דידיה הוא ההיא שעתה קדיש, ואף על גב דאינו יכול לכופה על המותר, מכל מקום כיון דיכול לכופה על מעשה ידיה אלמא ידיה דידיה הוי, ויכול הוא להקדישן לכל מה שיעשו. אלא דכל שאין מעלה לה אינו יכול לכופה, שאינו יכול לומר לה עשי עמי ואיני זנך. ומותר לריבותא נקטיה, דאף על גב דאינו יכול לכופה על המותר עצמו. ועוד דלא שכיח כולי האי, אפילו הכי יכול להקדישו וקדיש לכשיעלה לה מעה כסף, וכל שכן מעשה ידיה עצמו דקדוש לכשיזונה דיכול לכופו עליו, ושכיח כן נראה לי. ומיהו לעיקר קושיין אין אנו צריכין לכך, אלא ריש לקיש מוקי לה למתניתין במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה מעה כסף לצורכה, וקסבר תקנו מזונות תחת מותר ומעה כסף תחת מעשה ידיה כרב אדא דלקמן בסוגיין, ומותר מחיים קדיש, ועושה ואוכלת דקתני, פירוש, עושה ומספקת צרכיה.

והכין מפורש בירושלמי (פ"ה ה"ה), דגרסינן התם: ריש לקיש אמר במותר מחיים מחמש סלעים פליגין, דופתר לה במעלה לה מזונות ואינו נותן לה מעה כסף לצורכיה, ותנינן אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה, ושמעינן מיהא, דלרב הונא אפילו במעלה לה מזונות ואפילו אמר לה בהדיא יקדשו ידיך לעושיה, לא קדיש, דהא ריש לקיש סתמא כמאן דאמר לה בפירוש יקדשו ידיך לעושיהן, ואפילו הכי טעמא

דיכול לכופה הא אינו יכול לכופה לא קדוש, ואף על גב דמעלה לה מזונות שהן כנגד המותר, וטעמא דמלתא, משום דלרב הונא כיון דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, נמצא שאין לבעל בידי אשתו אלא שעבוד לבד, וקיימא לן כרבא (פסחים לא, א) דאמר הקדיש מלוה וזבין מלוה אינו מכור ואינו קדוש, אבל לריש לקיש הוה ליה שעבודו של בעל כמקח, והלכך יכול להקדיש ידיה לעושיהן, כן נראה לי.

הוי בה רב פפא במאי, אילימא במעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף לצורכה. האי מעלה לה מזונות כדי נסבה, דהא עיקר קושיא אינו אלא ממעה כסף שהוא כנגד המותר, ומאי דקא סלקא דעתך השתא. וכן נמי במאי דקאמר אלא בשאין מעלה מזונות, לאו דוקא, אלא עיקרא משום דאין מעלה לה מעה כסף לצורכה, ומעלה לה מזונות ואין מעלה משום דבעי לאוקמה כולה בחד גוונא. וראיתי מי שפירש, משום דאכתי לא ידעינן אי מזונות תחת מעשה ידיה או תחת מותר. ונכון הוא, ואיכא למידק, אמאי לא אוקמה בניזונת ורב לטעמיה דאמר יכולה האשה שתאמר איני נזונת ואיני עושה ואיני נוטלת מעה כסף ואיני עושה מותר, ומיהו לאחר מיתה קדוש משום דקסבר ר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ורב אדא סבר אינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה כריש לקיש, ומתוך שיכול לכופה נעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן. אי נמי, משום דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ואם תאמר אם כן לרב אדא היכי קתני רישא הרי זו עושה ואוכלת.

יש לומר, דלצדדין קתני, ורישא כשאינה ניזונת, ויש מתרצים, דסיפא גופא לא מצית לאוקמה בדאמרה איני ניזונת ואיני עושה ומאי קדיש לאחר מיתה, דאם כן, ליתני המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת ועושה צרכיה, ומה שהותירה ממזונותיה ר' מאיר אומר הקדש, מאי האי דקתני המותר, דמשמע כשהקדישו את המותר נוהג הדין הזה אבל מעשה ידיה עצמן דין אחר יש להן, שמע מינה, כשאינה אומרת איני ניזונת ואיני עושה עסקינן, להכי קתני המקדיש את המותר, סלקא דעתך אמינא כיון שאינו יכול לכופה לעשות מותר אפילו דאינה אומרת איני ניזונת ואיני עושה לאו דידיה הוי, קא משמע לן. ולא ירדתי לסוף דעתם בתירוץ זה, דאפילו באומרת נמי איני ניזונת ואיני עושה סיפא דמתניתין שפיר קא אתיא, והכי קאמר, ובמקדיש אפילו המותר דלא שכיח ואינו יכול לכופה אף במעלה לה קדוש לאחר מיתה וכל שכן מעשה ידיה עצמן, ורישא דקתני עושה ואוכלת, הכל בכלל אוכלת לומר מספקת כל צרכי מזונות וקישוטים. ונראה לי, דטעמא דמילתא לפי שלא רצה

להעמיד משנתינו לצדדין כל שהוא יכול להעמידה כולה בחד גוונא ובחד טעמא, או ברוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל, או בשאינו רוצה לזונה, ואוקימנא סיפא במעלה לה מזונות, כלומר והיא מקבלת, אבל אין מעלה לה מעה כסף לצרכה. ואפשר לפרש כולה רישא וסיפא במעלה והיא אינה רוצה לקבל. וזה נראה עיקר.

ולרב ושמואל הוא הדין שהיה יכול להעמיד סיפא ברוצה ליטול מזונות ואינה רוצה ליטול מעה כסף, אלא מכיון שאין עיקר הענין תלוי כאן בין אין מעלה ממש למעלה והיא אינה רוצה לקבל, ועוד, דלרב אדא הוצרך לומר כשאינו מעלה דוקא, אבל במעלה והיא אינה רוצה לקבל, לא כל כמיניה, כטעמיה דריש לקיש דבחד שיטתא קיימי, משום הכי נקט בשאין מעלה לה מעה כסף לצרכה. ואם תאמר, רב ושמואל אמאי מוקמי לה במעלה לה מזונות ואין מעלה מעה כסף ולאחר מיתה קדוש, לוקמה איפכא, במעלה לה מעה כסף ואינו מעלה מזונות, והילכך עושה ואוכלת והמותר קדוש מחיים. ומסתברא, משום דלכולהו אמוראי מתניתין בחד גוונא מתוקמה, ולא איפליגו באוקימתא דמתניתין, דלכולהו או בנזונת או בשאינה נזונת, ולרב אדא אי אפשר להעמידה באין מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף, והילכך לרב ושמואל נמי לא מוקמי לה בהכי.

ועוד יש לי לפרש, דכולה מתניתין בדבר מוכרח קא מיירי, כלומר, במה שאינו הקדש אלא מדעת האשה ומה שהוא מוקדש שלא מדעתה, והלכך לרב ושמואל אין כאן הקדש מוכרח אלא לאחר מיתה דמחיים דאשה הרי היא יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה ואיני נוטלת מעה כסף ואיני עושה מותר, אבל לאחר מיתה אפילו המותר דלא שכיחי קדוש, משום דקסבר ר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם וכל שכן מעשה ידיה עצמן דשכיחי טפי, ומותר לרבותא נקטיה כדאמרן. ורב אדא סבר, דאפילו מחיים דאשה קדוש בעל כרחה ואפילו מותר דאין יכול לכופה עליו. ועוד, דלא שכיחי, משום דמעלה לה מזונות, ועל כרחה יהבה ליה מותר כי איתיה, וכל שכן מעשה ידיה עצמן במעלה לה מזונות. ורב ושמואל הכי מפרשי לה למתניתין, המקדיש מעשה ידי אשתו אפילו ברוצה לזונה, הרי היא יכולה להפקיע הקדשו כמה שתמצה, אילו רצתה אינה נוטלת מזונות אלא עושה לעצמה ואוכלת, וכל שכן שאינה נוטלת מעה כסף ואינה עושה מותר, משום דלכולי עלמא אינו יכול לכופה עליו, ועוד דלא שכיחי, אבל לאחר מיתה על כרחך קדוש ואפילו המותר, משום דקסבר ר' מאיר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ואפילו בזה דלא שכיח כולי האי.

ורישא נקט עושה ואוכלת לרבותא, לומר, דאפילו ממעשה ידיה עצמן יכולה להפקיע הקדשו מחיים. וסיפא נקט מותר לרבותא כדאמרן, והוא הדין למותר בדינא דרישא ולמעשה ידיה עצמן בדינא דסיפא וכל שכן. וכן אלו רצתה נוטלת מזונות, דמזוני עיקר ומעשה ידיה עצמן קדושין, ואינה נוטלת מעה כסף, ואין המותר קדוש עד לאחר מיתה. ולרב אדא הכי קתני, המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זה מקדיש מהן כמה שרוצה, ואלו רצה לזונה ואינו רוצה להעלות לה מעשה כסף לצרכה הרי זו עושה ואוכלת, כלומר מספקת ומתקנת צרכיה, ולומר דאף על פי שאינו מעלה לה מעה כסף שהוא כנגד עיקר מעשה ידיה דשכיחי ויכול לכופה עליהן, כיון שהוא מעלה לה מזונות שהן כנגד המותר, הרי המותר קדוש מחיים, ואף על פי שאינו שכיח ואינו יכול לכופה עליו, משום דמעשה ידיה עיקר ונעשה כאומר לה יקדשו ידיך לעושיהן וידיים איתנהו בעולם, וכל שכן מעשה ידיה במעלה לה מעה כסף לצורכה, וריש לקיש כרב אדא כדמפרש בירושלמי (בפירקין ה"ה) אמר ריש לקיש במותר מחמש סלעים פליגין, דופתר לה במעלה לה מזונות ואינו נותן לה מעה כסף לצרכיה, ותנין אם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה, הרי ריש לקיש מוקי לה לגמרי כרב אדא דגמרין.

ור' יוחנן הסנדלר סבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וקסבר שאדם מוציא לפעמים דבריו לבטלה, וכיון דלא קאמר בפירוש יקדשו ידיך לעושיהן לא אמרינן נעשה כאומר, ופליג במותר והוא הדין במעשה ידיה עצמן, ואפילו במעלה לה מעה כסף ומעלה לה מזונות, ואיכא למימר דאפילו יקדשו ידיך לעושיהן, נמי לר' יוחנן הסנדלר אינו קדוש, דכיון שהוא אינו יכול לכופה על מעשה ידיה לא עדיף קנינו בה להקדיש גוף ידיה, והיינו דאיצטריך ריש לקיש לפרש ולומר מתוך שיכול לכופה, דאלמא אי לאו שיכול לכופה, אף על גב דאית ליה דאין אדם מוציא דבריו לבטלה והוה ליה כמפרש יקדשו ידיך לעושיהן לא קדוש, והילכך לר' יוחנן הסנדלר נמי אפשר דלא קדוש וכמו שכתבתי למעלה. ור' יוחנן הסנדלר נמי בדין ההכרח קא מיירי, כלומר, שאין כאן לעולם הקדש לא מחיים ולא לאחר מיתה ואפילו במעלה לה מזונות ומעה כסף, ואפילו באומר יקדשו ידיך לעושיהן.

אבל ראיתי לרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ו מהל' ערכין הלכ"ח) שאם אמר לה יקדשו ידיך לעושיהן, הואיל והן משועבדים לו הרי כל מעשה ידיה קדשי ואפשר שהוא ז"ל סובר, דאף על גב שהיא יכולה לומר איני נזונת ואיני

עושה, כל שלא אמרה הרי ידיה משועבדים לו, ואלמוה רבנן לשעבודיה, ואינו מחוור בעיני, וכמו שכתבתי למעלה.

ומה שכתב רש"י ז"ל, והוא הדין דהוה מצי לאוקמה בשאינו מעלה לה מזונות ומעלה לה מעה כסף לצרכה, ורב ושמואל סברי תקינו מזונות תחת מותר הלכך לאחר מיתה קדוש, ורב אדא סבר תקנו מזונות תחת מעשה ידיה ומעה כסף תחת מותר, וכיון דקא יהיב לה מעה כסף מותר ידיה הוי, אלא משום דרב אית ליה יכולה האשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה, ואוקי רישא דמתניתין בשנזונת אוקי סיפא נמי בנזונת. ואינו מחוור, דרישא ברוצה לזונה והיא אינה רוצה לקבל, וסיפא בנזונת ממש, אלא דאי אפשר להעמיד בכך, דעל כרחך לרב מעשה ידיה ממש תחת מזונות ולא תחת מעה כסף, דהא אמר יכולה האשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה ולא קאמר איני מתפרנסת ואיני עושה. ומיהו זה אינו קשה כל כך, שהוא ז"ל יפרש כולה במעלה לה מזונות ואינה רוצה לקבל, וכפי הפירוש השני שכתבתי למעלה. אלא קשה לי עוד דודאי משמע דעיקר הדין הזה ידוע היה אצלם, וקבלה בידם דרב ושמואל סברי תקינו מזונות תחת מעשה ידיה, ורב אדא סבר תקינו מזונות תחת מותר, ולישנא דגמרא דאמר רב ושמואל סברי תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, לאו דוקא ולא דק, דלרב ושמואל מזוני עיקר, והוה ליה למימר רב ושמואל סברי תקנו מעשה ידיה תחת מזונות, אלא דלא דק, משום דלישנא דברייתא נקט ואף על גב דמפכין לה כך היתה שגורה בפיהם. אי נמי, משום דלרב אדא דוקא ועיקר מחלוקת אינו תלוי כאן, בכך לא דק.

דף נט - א

מידי דקיץ ממידי דקיץ. ואם תאמר, והא מזונות נמי מיקץ קייצי, כדתנן (לקמן סד, ב) המשרה אשתו על ידי שליש לא יפחות לה משני קבין חטין וכו', ואי משום דמכובד הכל לפי כבודו במעה כסף נמי הכל לפי כבודו, ויש לומר, דמזונות זילי ויקירי, אי נמי, באוכלת על שלחנו לא קיצי,

ומעה כסף בין משרה על ידי שלישי בין באוכלת על שלחנו נותן לה דבר קצוב דהיינו מעה כסף.

קונם שאיני עושה לפיך אינו צריך להפר. כלומר, דמעשה ידיה ואפילו העדפה שעל ידי הדחק דבעל הוי, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. ואפילו לרב הונא דאמר (לעיל נח, ב) יכולה האשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה, הני מילי כשאמרה בפירוש, אבל זו שאוכלת אף על פי שהקדישה מעשה ידיה לא אמרינן נעשה כאומרת איני נזונת ואיני עושה. וטעמא דתנא קמא משום דאפילו העדפה שלא על ידי הדחק דבעל הוי כדאמרן, ולא משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דהא קתני רישא (נדריס קז, ב) קונם שאיני עושה לפיך על פי אבא ועל פי אביך אינו יכול להפר, אלמא אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, סבירא ליה, ואם תאמר, לתנא קמא יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לו כר' יוחנן בן נורי, יש לומר, דתנא קמא לא חייש לגרושין, דגרושין לא שכיחי. אי נמי יש לומר, דלמאי דקא סלקא דעתך השתא דלא אמרה לכי מגרשה, לא קשיא ולא מידי דכיון דמתקדשת מעכשיו והשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש, והיינו נמי דלא חייש תנא קמא לשמא תאמר למחר איני נזונת ואיני עושה, דכיון דהקדישה מעכשיו והשתא לא קדוש, לקמיה נמי לא קדוש. ולמסקנא נמי דאסקה רב אשי דטעמא דר' יוחנן בן נורי משום דקונמות כקדושת הגוף דמי, לתנא קמא נמי לא צריך, דקסבר תנא קמא דיש מעילה בקונמות ולא כקדושת הגוף דמי, והלכך אי משום גירושין לא צריך דלא חלה קדושה דבהקדש דמים הוא דאינו מפקיע מידי שעבוד.

ר' עקיבא אומר יפה, שמא תעדיף יתר מן הראוי לו. וקסבר דהעדפה שעל ידי הדחק דידיה הוי, ואית ליה נמי אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואף על גב דרבי עקיבא ורבי מאיר בדבר שלא בא לעולם בחדא שיטתא קיימי כדאמרינן ביבמות (צג, א) ר' מאיר כר' עקיבא, ואמרינן בעלמא אימר דשמעת ליה לר' מאיר כגון פירות דקל דעבידי דאתו והעדפה שעל ידי הדחק לא עבידא דאתיא. יש לומר, דהעדפה נמי עבידא דאתיא כי היכי דקרי פירות דקל עבידי דאתו ואף על פי שהוציא יתר מאד מן הראוי לדקל זה להוציא, אלא דהכא והכא לא שכיח, ודבר שלא שכיח כיון דעביד דאתי קדוש לר' מאיר ולר' עקיבא.

ר' יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה. ואם תאמר, והלא אין הבעל מפיר אלא בדברים שיש בהם ענוי נפש ודברים שבינו לבינה, וכאן אין בו

ענוי נפש לה, ודברים שבינו לבינה אין כאן דהא בעודנה תחתיו אינה אסורה לו, דאילו באוסרת מעכשיו הוה ליה דברים שבינו לבינה, ואף על פי שאין בהם עינוי נפש מפר, כדאמרינן בנדריים (עט, ב) פירות חנוני עלי יפר. איכא למימר דכל נדר שתדור בעודנה תחתיו שיוכל להגיע לו לידי חסרון הנאה, אפילו לכשתצא מתחתיו יפר, שהרי מחסרתו הנאת אשה אחת, ואף על פי שדאינו מתחסר עכשיו עד שתגרש, כיון שהנדר כשהיא תחתיו בין איש לאשתו קרינא ביה. כך תירץ הראב"ד ז"ל. ומדבריו נראה שהפרתו תועיל אפילו לאחר שתגרש ותנשא לאחר, שהיא מחסרתו הנאת אשה אחת לאחר שתגרש ותנשא. ואינו נראה כן, מדקתני ותהא אסורה לחזור לו, ואם כן למה ליה משום שתהא אסורה לחזור, ליתני שמא יגרשנה ויהא אסור במעשה ידיה.

אלא נראה כמו שפירשו בתוספות בריש פרק ואלו נדרים (נדריים עט, ב, ד"ה אלא) שהוא מפר, דכשהבעל מפר לעצמו דברים שבינו לבינה, היינו כל זמן שאנו קורין בהם בין איש לאשתו, כלומר כל זמן שהיא תחתיו, והלכך כשהוא מגרשה ומחזירה לאחר מכאן, הרי הנדר לגבי דידיה אפילו לאחר גרושין וחזרה דעכשיו בין איש לאשתו וגזירת הכתוב הוא, ובדין היה שנאמר דימים שבינתים כלומר בין גרושין לחזרה שיחול הנדר, דעכשיו לא הוי בין איש לאשתו, אלא שלא מצינו נדר שחל ואחר כך מסתלק, ואחר כך כשתגרש חוזר וניעור ואחר כך כשתחזור ותנשא לו יסתלק, אלא כל שהיא ראויה לקרות בה עדיין בין איש ואשתו ריבה הכתוב להפר, אבל מכל מקום היכא דנתגרשה ונשאת לאחר, דמעתינה אינה ראויה להיות אשתו חל הנדר אפילו לגבי דיליה, דלא קרינא להו מעתינה בין איש לאשתו.

וזה קרוב יותר לפי שמועתינו כמו שכתבתי, היאך הנדר שהופר על ידי הבעל חוזר וניעור, והא טעמא דהפרה כדרב פנחס דאמר (נדריים עג, ב) כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת, ואם כן הרי הופר לגמרי. ושמא נאמר דבעל מיגז גיזי ולא עקר אף הוא אינו מופר לגמרי, ואף היא אינה תולה בו אלא במה שצריך לו.

כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי בהעדפה. כלומר, משום העדפה הוא דצריך להפר כר' יוחנן בן נורי, ולא כטעמיה משום שמא יגרשנה ולא משום שמא תעדיף יותר מן הראוי, כטעמיה דר' עקיבא, ואף על גב דהשתא נמי דבר שלא בא לעולם הוא, הוא הדין דהוה ליה לאקשווי עליה הכין אלא דניחא ליה לאקשווי מצד אחר ונימא הלכה כר' יוחנן בן נורי

בהעדפה, כלומר משום העדפה. אי נמי הלכה כר' עקיבא דהיינו כוותיה וכטעמיה. אי נמי אין הלכה כתנא קמא דאמר אינו צריך להפר, ולומר דהעדפה שעל ידי הדחק דבעל הוי, כך פירש רש"י ז"ל. ואינו מחוור, דמי איכא למיתלי בגמרא כי האי דאתיא לאקשווי מינה לשמואל ולומר דשמואל בהא אית ליה אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ואתי לפרוקי דלית ליה, ופריק פרוקא דטעותא, דמינה נמי אית ליה לשמואל אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. ועוד, מאי קא מהדר ומגבב קושיא לימא הכי ולימא הכי, לא הוה ליה לאקשווי אלא לימא הלכה כר' עקיבא בלבד דהיא היא עיקר פסקיה דשמואל.

אלא מחוורתא כדפירש ר"ח ז"ל: כי אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן נורי בהעדפה, כלומר, לא הלכה שצריך להפר קאמר וכדר' יוחנן בן נורי, אלא הלכה כר' יוחנן בן נורי דאית ליה דהעדפה דבעל הוי, דמתלי טעמא בשמא יגרשנה, אלמא הא משום העדפה ליכא דהיא דבעל הויא, ואינה יכולה להקדישה, דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ובזה הוא דקא פסיק שמואל כר' יוחנן בן נורי, אבל לעולם אינו צריך להפר כלל ואפילו משום גירושין דדבר שלא בא לעולם הוא. ואקשינן, ולימא הלכה כר' יוחנן בן נורי בהעדפה, אי נמי, אין הלכה כר' עקיבא. ולא גרסינן הלכה כר' עקיבא, אי נמי הלכה כתנא קמא, דאיהו נמי סבירא ליה דהעדפה שעל ידי הדחק דבעל הוי.

אמר ליה אביי, בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אדם אוסר פירות חבירו עליו שכן אדם אוסר פירות חבירו על חבירו אלא יאסור דבר שלא בא לעולם שאין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו. דדבר שלא בא לעולם דכותה הוא דמה שאינו בעולם אינו שלו, ואיך הוא אוסר על חבירו, כלומר, ובשלמא עליה דידיה מצית למימר לפום מאי דמדמית להו דמצי למיסרי לפי שאדם אוסר פירות חבירו עליו, אבל על חבירו אי אפשר. ומיהו לדידן אפילו עליה דידיה לא מצי אוסר מה שלא בא לעולם, דלא דמי לפירות חבירו דהתם איתנהו הכא ליתנהו. כך פירש הר' שלמה בר אברהם דמינפשליר ז"ל. ואינו מחוור בעיני, דכולה מכילתין דנדרים מוכחא הכין, דאדם אוסר עליו דבר שלא בא לעולם, ובהדיא תנן (נדרים נז, א) האומר לאשתו קונם מעשה ידיך לפי, אסור בחלופיהן ובגדוליהן ותנן (שם ל, ב) הנודר מן הנולדים, והרבה שם מלבד אלו, וכבר כתבתי שם בנדרים בריש פרק ואלו נדרים מותרים, בסיעתא דשמיא.

וכי אמרה הכי מי מקדשן, הא משעבדן ליה לבעל. ואף על גב דר' יוחנן בן נורי שמא יגרשנה קאמר, וההיא שעתא לא משעבדא ליה לבעל, הכי קאמר: והא משעבדן ליה לבעל, והשתא ודאי לא קדשן, ואפילו אמר לכי מגרשנא, כיון דהשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש, דמי איכא מידי דהשתא לא קדוש ולקמיה קדוש, וכולה חדא קושיא היא. כתב הראב"ד ז"ל: ולכי מגרשה גרסינן, כלומר, קונם שאיני עושה לפיך מעתה ולכשאתגרש, הילכך לכי מגרשה חייל נדרה כמו שנדרה. ותמיה לי, דהא כל היכא דליכא למימר גופא מהיום ופירא לאחר מיתה מעכשיו ולאחר זמן פלוני ספוקי מספקא לן אי תנאה הוי אי חזרה הוי, והלכך הכא נמי אי תנאה הוי כל שכן דמיגרע גרעא, דהא השתא לא קדיש, וכיון דהשתא לא קדוש לקמיה נמי לא קדוש, ואי חזרה הוי הרי מעכשיו בטל וכמי שאינו. ועוד, דיגיד עליו ריעו מה שהביא עליו דמיון דר' אילא, והרי האומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש דקדשה, והתם הא לא קאמר מעכשיו ולכשאקחנה. אלא מסתברא דלכשאתגרש גרסינן. ואם תאמר, למאי דאוקימנא דאמרה לכי מגרשנה, מאי האי דקאמר ר' עקיבא יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי, דהא כל היכא דלא מגרשה לא הקדישה כלום, ולכשתתגרש מאי שנא העדפה, אפילו כל מעשה ידיה נמי אסורין עליו.

ויש לומר, דלכי מגרשנא לר' יוחנן בן נורי בלבד הוא דמוקמינן ליה הכי, אבל לר' עקיבא במקדשת סתם, כך שמעתי משמו של רש"י ז"ל. ומסתברא דמילתא פסיקתא קתני, דלר' יוחנן בן נורי בין באומרת מעכשיו בין באומרת לכשאתגרש אינו צריך להפר אלא משום שמא יגרשנה, אבל משום העדפה לא, ור' עקיבא אמר דאפילו בסתם נמי צריך להפר משום דהעדפה דדידה הוי, והכי קתני, ר' עקיבא אומר לעולם יפר, דאפילו בסתם נמי איכא משום העדפה, ור' יוחנן בן נורי אומר אינו מפר אלא משום גרושין, והיינו באומרת לכשאתגרש, כן נראה לי.

אלא להא דמיא האומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדוש דקדשה, מתקיף לה רב ששת בריה דרב אידי התם בידו לפדותה. תמיה ליה, דהכא משמע דהממשכן שדהו לחבירו והקדישו מעתה אינו קדוש, אלא אם כן אמר לכשאפדנו תקדוש, והוא ודאי ליתא, וכל היכא דאקדיש ליה וזבין ליה מוקדש כל שיש ליה נכסים אחרים לגבות ממנו אלא דבשאיין לו נכסים אחרים אין הקדשו מוציא מידי שעבוד. ויש לומר, דהכא ודאי גבי שדה יקדיש ליה מעכשיו קדש לכשיפדנו, אלא הכא משום דאתי לדמויי למעשה ידי האשה, דאין עיקר הקדשה לגוף הידים אלא למעשיהן ומעשיהן משועבדים לבעל, ואתיא למימר דאפילו הכי קדשי, ואקשינן, דליכא מידי דאין עיקרו קדוש מהשתא ולקמיה קדוש, אתיא למפשט משדה דדוכתא ממקדיש שדה לפירותיו, דאלו משכנו ומקדיש להו לפירות מעתה לא קדשי דהא משעבדנא ליה לבעל חוב, ואפילו הכי באומר לכשאפדנה תקדוש לפירותיו קדשה, כן נראה ליה. ומיהו אילו רצה להקדיש כוליה שדה מעכשיו, ההקדש חייל למה שהוא יתר על החוב, אבל כנגד החוב אינו חל. ואחר כך מצאתי כן לרבנותינו בעלי התוספות ז"ל בפרק השותפין בנדריים (מו, ב, ד"ה מאימתו). ושם כתבתי יתר מזה בסיעתא דשמיא.

מתקיף לה רב אשי מי דמי, התם לעשר שנים בידו לפדותה, הכא אין בידה לגרש את עצמה. ואם תאמר, ולימא ליה דהכא נמי בידה לפדות את עצמה, שהרי היא יכולה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה. תירצו בתוספות (עי' תוד"ה הכא), דהכא לכשתמצא לומר אין הלכה כרב הונא קאמר, אבל לרב הונא ודאי קדשה. ואינו מחוור בעיני, דהכא לפרוקה לדשמואל דאליבא דהלכתא קא אתינן בעיקר שמעתין, ואנן כרב הונא קיימא לן. והרמב"ן נ"ר תירץ, דאפילו לרב הונא קאמר, דליכא מאן דאמר דליקדוש מהשתא משום אלימותא דהך שעבודא דבעל, דלדידיה נינהו עד דאמרה הכי בפירוש, וכיון דמהשתא לא קדוש לא קדוש לכי מגרשא משום האי טעמא דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, דהאי טעמא הא לא מחיילא להו מהשתא, וכי היכי דלא חיילי מהשתא לא חיילי לעולם, ודמיא הא לאומר (לעיל ע"א) לחבירו שדה זו שמכרתי לך מעכשיו ואם לא באתי לכשאקחנה ממך תקדוש דלא קדשה, אף על פי שבידו לבטל המקח, פירוש לפירושו, לפי שזו לא תלתה בלכשתאמר איני נזונת, שאילו ודאי אמרה, לכשאומרת איני נזונת ואיני עושה קדשה משום דתלתה בדבר דקאי בידה למעבד, וכן באומר שדה זו שמכרתי לך מעכשיו אם לא באתי ואמר לכשאבא תקדוש דקדשה, אבל השתא דתלתה במה שאינו בידה אף על פי שיש בידה מצד אחר לא קדוש, משום

דדמי לאומר שדה זו שמכרתי לך מעכשיו אם לא באתי לכשאקחנה ממך תקדוש דלא קדשה.

אלא דהיא גופא מיבעיא, ואיני יודע דמיון זה שעשה רבנו נ"ר אם קדשה אם לאו, דדילמא הוא גופא כיון דבידו לבטל המקח בשום צד ויכול הוא להקדישו אם ירצה, דידיה הוא וביתו שלו קרינא ליה, והוה ליה כההיא דלעיל דאומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש דקדשה, ונראין דברי רבנו נר"ו דכל שהוא תולה בדבר שאותו דבר אינו בידו אף על פי שבידו בענין אחר שלא תלה בו, כמו שאינו בידו דמי, והכא נמי הא לא אמר אלא לכשאקחנו ממך, ובעינן קנייה אינו בידו שאם לא נתקים תנאו, כלומר שלא בא לזמן שקבע שוב אין בידו לקנותו, אם לא רצה ליקח זה למוכרה לו, ואינו דומה לשדה זו שאני מוכר לכשאקחנו ממך תקדוש דקדשה, דהתם עדיין לא נמכר כלל ושליו הוא עדיין לגמרי ובידו להקדישו מעכשיו, אבל זה שמכרו כבר ואם רוצה לבטל ממכרו צריך עדיין לקיום תנאו, כל שלא קיים אינו שלו אלא מכור.

ומכל מקום לענין קושיין איכא למימר, דכיון דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל, עשאוהו כלוקח גוף האשה ובעלמא קנין כספו קרינן לה, וכשהיא אומרת איני נזונת ואיני עושה, רואין אנו אותה כאלו היא קונה עצמה ממנו, ואף על פי שאינה קונה עצמה ממש אלא פודה, כל שלא פדתה עצמה הרי היא ביד הבעל בקנין חזק, ודמיא לאומר לחבירו שדה זו מכורה לך לכשתביא מעות, ואמר לוקח לכשאביא לך מעות תקדוש דלא קדשה, עד דמביא מעות לאו דידיה הוא.

אלא אמר רב אשי, קונמות קדושת הגוף נינהו וכדרבא וכו'. כלומר, ולא באומרת לכי מגרשנא, אלא אפילו באומרת יקדשו ידי לעושיהן מעתה, דאף על גב דמשעבדן ליה לבעל, כיון דקדושת הגוף נינהו מפקעת מידי שעבוד, אלא דמהשתא לא קדוש משום דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דלא תקדוש מהשתא, אלא מכל מקום כל היכא דמשכח דוכתא לחול חייל, וטעמא דתנא קמא דאמר אינו צריך להפר איכא למימר משום דלא חייש לגירושין, אי נמי, דקסבר יש מעילה בקונמות ולא כקדושת הגוף הן ואינם מפקיעים מידי שעבוד, וזה עיקר.

הא דאמר רבא הקדש מוציא מידי שעבוד. פירש רש"י ז"ל: דוקא קדושת מזבח דאין לו פדיון, והוא הדין לכל דבר שאין לו פדיון, דלא עדיף שעבוד מפדיון, ואם פדיון אינו מוציא מידי הקדש כל שכן שעבוד, והני קונמות משום דאיסורא רביעא עליה ולית ליה פדיון, והיינו חמץ ושחרור

שאינן להם פדיון, וכן איצטליתא דמילתא דפרסוה יתמי אמיתנא דבפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות סו, ב) אבל קדושת דמים אינו מוציא מידי שעבוד כדאמרינן בערכין (כג, ב) מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו. ורבנו תם ז"ל לא פירש כן. וכבר הארכתני בזה בגיטין בפרק השולח (מ), (ב) בסיעתא דשמיא. ודברי רש"י ז"ל עיקר

והא דאמרינן דהקדש מזבח מוציא מידי שעבוד. לומר, דאפילו שעבד מטלטלין אגב מקרקעי, דאלו מכרן בעל חוב גובה מהן, כדאיתא בפרק חזקת (ב"ב מד, ב) גבה מקרקעי גבה מטלטלין, הכא בהקדש מפקיעו מידי שעבוד אבל בלא שעבוד מטלטלי אגב מקרקעי אפילו מכר נמי מוציאו מידי שעבוד, כדאמרינן התם (ב"ב מד, ב) עשה שורו אפותיקי ומכרו אין בעל חוב גובה ממנו. ואם תאמר, כיון דקונמות מוציאינן מידי שעבוד אם כן יכול לזה להפקיע נכסיו מידי שעבוד בעל חוב דאסר להו עליה, ולא שבקת חיי לכל מלוה. יש לומר, דאין הכי נמי אלא דמשמתינן ליה עד דמיתשיל אקונם ופרע ליה, דלא גרע ממאן דאמר פריעת בעל חוב מצוה, דאי אמר לא בעינא למיעבד מצוה משמתינן ליה כדאיתא בפרק הכותב (לקמן פו, א).

ורבנו הרב נר"ו כתב בשם רבותינו בעלי התוספות (תוס' ד"ה קונמות) דאין הלואה יכול לאסור בקונם נכסים המשועבדים למלוה דאם כן נעלת דלת בפני לוויין, אלא אלמנה רבנן לשעבודיה דמלוה, וכדאמרינן בסוגין אלומי אלמנה רבנן לשעבודיה דבעל, והא דאמרינן הקדש מפקיע מידי שעבוד, לא אמרו אלא דוקא במקדיש, שאין הדבר מצוי שיקדישו בני אדם נכסיהם כדי להפסיד לבעלי חובם, משום הכי לא תקון בה לאלומי לשעבודי דמלוה, אבל לענין קונמות הוצרכו לתקן פן יאסור נכסיו על המלוה שלא יגבה ממנו חובו. עד כאן. ובירושלמי נמי משמע ליה הכין דגרסינן בריש פרק המדיר (פ"ז ה"א) גבי המדיר אשתו מליהנות לו וכו', וכי אדם נודר שלא לפרוע את חובו, ומשני כמאן דאמר אין מזונות לאשה מדבר תורה, עד כאן. פירוש: אלמא בעל חוב שהוא גובה דבר תורה לא מפקע משום איסור קונם, כמו שכתב רבנו נר"ו.

ולעיקר מאי דאמרינן בשמעתין יקדשו ידיך לעושיהן, דלכולי עלמא מעשה ידיה קדושים כדין מקדיש דקל לפירותיו. תמיה לי, דבשלמא אילן תפיס הקדש בגוף האילן להיות הפירות כפירות דקל של הקדש, אבל ידי האשה אין קדש חל בהם, חדא, דאינו שלו להקדישו וכמקדיש דבר שאינו שלו, ולא קרינא ביה כי יקדיש את ביתו, דמי עדיפא אשתו מעבדו

ושפחתו העבריים. וכדתניא (ערכין כח, א) מאדם אלו עבדיו ושפחותיו הכנענים אבל לא עבדיו ושפחותיו העבריים. ועוד, שאין הקדש חל בבן חורין דגופיה לא קדיש כלל, ואפילו לר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, לא קדיש אלא לדמי, כלומר, שנותן לו דמיו, כאלו אמר דמי פלוני עלי או דמי עלי, ואין מעשה ידיו הקדש אלא הרי זה עושה ואוכל, וכדאמרינן בגיטין פרק השולח (לח, ב) תא שמע המקדיש עבדו עושה ואוכל, שלא הקדיש אלא דמיו, ודחינן, הא מני ר' מאיר היא דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, הכי נמי מסתברא דקתני סיפא וכן הוא שהקדיש את עצמו עושה ואוכל שלא הקדיש אלא דמיו, אי אמרת בשלמא ר' מאיר שפיר, אלא אי אמרת רבנן היא בשלמא עבדו לדמי קאי אלא איהו לדמי קאי, אלמא לרבנן לא אמר ולא כלום, ואפילו לר' מאיר הרי זה עושה ואוכל דלא הקדיש אלא דמיו, אם כן המקדיש ידי אשתו האיך יקדשו ידיה והאיך יקדשו מעשה ידיה, דהא לא דמי לדקל לפירותיו ואפילו במקדיש ידי עצמו כדאמרן.

ועוד קשיא לי, דהא לא דמי ידים לדקל (גיטין מב, ב), דדקל לפירותיו דינא הוא דבקניית הדקל יקנה הפירות דעבידי דאתו מיניה דמגופו של דקל הן, אבל מעשה ידיה דלאו מגופן של ידים אלא מעלמא אתו, בהקדש הידים האיך יקדשו מעשיהן, הא למה הדבר דומה, למקדיש מצודתו למה שתעלה, דלכאורה לא קנה הקדש. ותדע לך, דמה שתעלה מצודתי מכור לך היום דקנה, הוצרכו לתקן שיקנה משום כדי חיי יום (ב"מ טז, א), ואם איתא דמצודתי למה שתעלה קנה כדין מוכר דקל לפירותיו, אפילו מה שתעלה מצודתי היום לא ליקני, ולמה תקנו משום חיי יום הואיל ואפשר להקנות מן הדין באומר מצודתי למה שתעלה מכור לך.

והכי נמי משמע לכאורה בפרק השולח (שם) במאי דאיבעיא להו עבד שמכרו רבו לקנס מכור או אינו מכר, תבעי לר' מאיר תיבעי לרבנן, ואי מאי דאתי ממילא ולא מגופו של דבר קנוי כדין מוכר דקל לפירותיו, מאי קא מיבעיא ליה, דהא לכולי עלמא מכור ובהא לא איפליגו רבנן ור' מאיר. וכן יש להוכיח בריש פרק המפקיד (ב"מ לד, א), דאמרינן נעשה כאומר לו לכשתגנוב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו, ודחקינן ומוקמינן דנעשה כאומר חוץ מגיזותיה וולדותיה, ולא מוקמינן באוקימתא רויחא דנעשה כאומר לו לכשתגנוב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו לכפילא, דאלמא כל דאמר ליה הכי לא קני הואיל ומעלמא נינהו ולא מגופא כפירות מן הדקל, ומיהו בירושלמי היה משמע דקנה, דגרסינן בפרק חזקת (ב"ב פ"ג ה"א) המוכר עובר פרתו לחבירו לא

עשה ולא כלום, המוכר ולד שפחתו לחבירו לא עשה ולא כלום, המוכר מעשרות שדהו לחבירו לא עשה ולא כלום, המוכר אויר חצרו לחבירו לא עשה ולא כלום, אבל מוכר הוא פרה ומשייר עוברת, ושפחה ומשייר ולדותיה, מוכר הוא שדה ומשייר מעשרותיו, מוכר הוא חורבה ומשייר אוירה, כלומר, דמשייר בעין יפה משייר, והרי הוא כמשייר שדה למעשרותיו ופרה לעוברת וחצר לאוירה, על דרך מ"ש בפרק מי שמת (ב"ב קמת, א), בנותן דקל לאחר ומשייר פירותיו לעצמו, דכל דמשייר לגבי נפשיה בעין יפה משייר, וכמי ששייר דקל לפירותיו, אלמא משייר חצר לאוירה מהני, והוא הדין למוכר חצר לאוירה קנה האויר אף על פי שאין האויר יוצא מגופיה של חצר, ואולי נאמר בזה, דלקנות לשעה כדי לקנות בו דבר אחר, כגון דקל לפירותיו וחרצ לאוירה וידיים למעשיהן, כיון דמכל מקום אין הכוונה ועיקה ההקנאה לגוף הדבר שהוא בעולם, אלא לקנות על כפירות מן הדקל, אלא כל שבאין ממנו קצת כגון המלאכה שהיא באה מן הידיים בטרחן ותנועתן, וכן האויר שנראה כאלו הוא חלק מן החצר, אבל מצודתי למה שתעלה שאין הציד בטורח המצודה אלא שהדגים נכנסים בתוכה, וכן קנס על ידי נזקי אחרים שהזיקו את העבד או שגנבו את הפרה שאינן מגופן כלל ולא באין בסיבת עצמן, אינן נמכרין על ידיהן, והיא עצמה איבעיא לן שם בפרק השולח ולא איפשיטא, אבל עדין תבעי לי, המקדיש ידי עצמו אי נמי מקדיש ידי אשתו, למה מעשיהן הם קידושין, שהרי המקדיש עצמו שנינו הרי זה עושה ואוכל וכמו שכתבתי. וצ"ע. ובסוף המסכתא כתבתי בה יותר בסייעתא דשמיא.

ידיהן דבר שאינו בעולם בקניית כלד הוא סגי, ואף על פי שאינו יוצא מגופו לגמרי.

ולענין האשה שאמרה לבעלה איני ניזונית ואיני עושה קיימא לן כרב הונא. ובהדיא אמרינן בפרק דשני דייני גזירות (לקמן קז, ב) והלכתא כרב הונא אמר רב דאמר יכולה האשה שתאמר לבעלה איני ניזונית ואיני עושה וטעמא דרב הונא דאיתא ליה דמזונות דאורייתא, וכמו שכתבתי למעלה דלעיל בפרק נערה שנתפתתה (מז, ב) ר' אלעזר ותנא קמא דידיה הכי סבירא ליה, בהדיא דמזונות דאורייתא, דתנא קמא אמר שארה אלו מזונות ר' אלעזר אמר עונתה אלו מזונות, ר' אלעזר בן יעקב דריש כוליה קרא בכסות, שארה לפום שארה תן כסותה כסותה ועונתה לפום עונתה תן כסותה, אלא אפילו לכשתמצא לומר דר' אלעזר בן יעקב פלוג במזונות וסבר דמזונות דרבנן, הוי ליה יחיד ולא קיימא לן כיחיד במקום רבים.

ועוד די ש לומר, דר' אלעזר בן יעקב לא פלוג על זו בדינא דמזונות אלא בפירוש דהאי קרא, אבל מזונות נמי לדידיה דאורייתא, ואף על גב דתנא קמא ור' אלעזר דרשינן ליה מהאי קרא ואיהו לא דריש לה מיניה, וכן איתא בירושלמי בפירוש (פ"ה ה"ז) במשנת המדיר את אשתו מתשמיש המטה, דרסינן התם ר' אליעזר בן יעקב אומר מנא ליה ומה אם הדברים שאינם קיום נפש אינו רשאי לימנע ממנה, דברים שהם קיום נפש לא כל שכן. מנא ליה עונה ומה אם הדברים שלא נשאת לכן משעה ראשונה אינו רשאי למנוע ממנה דברים שנשאת לכן משעה ראשונה לא כל שכן. ואיתא נמי במכילתא (משפטים פ"ג) כמו שכתבתי למעלה, וכן נמי נראה לפרש דכל מאן דמהפך דתקנו מזונות תחת מעשה ידיה, אית ליה מזונות דאורייתא, מדאמר אביי בפרק נערה שנתפתתה (לעיל מז, ב) עלה דההיא ברייתא דתקנו מזונות תחת מעשה ידיה, והאי תנא סבר מזונות דאורייתא שארה כסותה ועונתה שארה אלו מזונות וכו', דאלמא משמע לכאורה דהכי קאמר מאן דאמר מעשה ידיה עיקר כההיא ברייתא אית ליה מזונות דאורייתא וכהני תנאי.

וכתב הר' אפרים ז"ל בתשובה דדוקא במלאכת ידיה, אבל אופה היא ומבשלת ועושה שאר המלאכות השנויות במשנתנו, שאין אותן מלאכות חתח המזונות אלא משועבדת היא לו לאותן מלאכות בין ניזונית בין אינה ניזונית, והיינו דאמר ר' יוסי בר חנינא לקמן (סג, א), מורדת ממלאכה, אלמא אינה יכולה לומר איני ניזונית ואיני עושה צרכי הבית, וכן כתב הראב"ד ז"ל, וכן ודאי נראה מדאמר רב הונא לקמן (שם) מורדת בתשמיש אבל ממלאכה לא, ואם איתא דיכולה היא לומר איני ניזונית ואיני עושה צרכי הבית, הוה לן למימר התם רב הונא לטעמיה, אלא ודאי שאר מלאכות לאו במזונות תליין, ואפילו אינה רוצה ליטול מזונות טורחת ועושה צרכי הבית.

ועוד כתב הראב"ד ז"ל, דאלמנה ודאי יכולה לומר כן ליתומים דלא משתעבדא להו אלא מחמת מזונות, ויכולה היא לומר איני מניקה אלא בשכר, ויכולה היא לתבוע כתובתה לאלתר, אף על פי שהיא אסורה לינשא מפני שהיא מניקה, ולא אמרינן בהן לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, וזו אינה יכולה לינשא עד לאחר עשרים וארבעה חדשים דהא אינה מעוכבת מחמת הבעל, אלא מחמת סכנת הולד, ואין התנאי ההוא אלא כל שהיא אסורה מצד איסור וזיקת הבעל. וכן כתב הראב"ד ז"ל בתשובה.

מתני': אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה וכו'. ירושלמי (פירקין ה"ו) תני שבעה גופי מלאכות מנו והשאר לא צרכו חכמים למנותם. מניקה את בנה. אמר ר' חגי, לא אמרו אלא בנה, הא תאומים לא.

גמרא: הנודרת שלא להניק את בנה, בית שמאי אומרים שומטת דד מפיו. קשיא לי, האי נודרת היכי דמי, אי בנודרת ממש שלא להניק, אינו נדר, דאין הנדרים חלים על דבר שאין בו ממש, וכל שלא אעשה או אעשה דבר שאין בו ממש הוא, ועוד, דאין נדר אלא באוסר חפצא אנפשיה, ואי באוסרת על נפשה פירות אם תניק, לבית הלל נמי תניק ויפר לה משום נדרי ענוי נפש, ואי באוסרת הנאת הנקה על בעלה, הא תניא (נדרים לח, א) המודר הנאה מחבירו זן את אשתו ובניו ובנותיו, ואמרינן עלה ואף על פי שחייב במזונותיהן. ויש לומר, מאי נודרת, נשבעת ולא דק, וכאותה שאמרו (נדרים ח, א) האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלוקי ישראל. עוד יש לומר, דבנודרת ממש ואוסרת הנאת הנקתה על בעלה.

והא דתנן זן את בניו, התם בזן מדעת עצמו ומשום דאינו אלא כמבריה ארי מנכסיו וגרימת הנאה בלחוד היא, אבל הכא בדיני כפייה איירינן, וכדתניא בית הלל אומרים כופה ומניקתו, ובכי הא ודאי אסור, דהתם הא משמע דאפילו בזן מדעת המודר ובשליחותו אסור, משום דשליחותיה קא עביד, וכדמוכח התם בריש פרק אין בין המודר (נדרים לח, א) וכל שכן הכא כשהבעל כופה להניק. ולהאי טעמא, הכי נמי אילו רצתה להניק מדעת עצמה, מותר. והא דקתני שומטת דד מפיו, אילו רצה הבעל לכופה קאמר.

בית הלל אומרים כופה ומניקתו. כלומר, ואינו צריך להפר, דבמידי דמשעבדא ליה לבעל אינה יכולה לאסור עליו, וכדתנן (נדרים סה, א) קונם שאני עושה לפיך אינו צריך להפר, ולבית הלל אפילו קיים לה הוא דאמר לה אי לאו דנדרת מדידך היית אינו צריך להפר, משום דכיון דהנדר אינו כלום אין קיומו אלא על מילי דכדי.

הכא במאי עסקינן בשקיים לה הוא. פירשו המפרשים: ששתק לה ביום שמעו. ותימא הוא, דכיון שאין נדרה נדר דהא משעבדא ליה, שתיקתו מאי מהניא, דכל שאינו צריך להפר היינו שותק, ויש לי לדחוק לפי סברותיהם, בשסבור שהוא נדר ושתק על מנת לקיים. ואין לזה טעם. אלא נראה, בשקיים לה, כשאמר לה בפירוש אי לא נדרת מדירך אני. אי נמי, במקיים לה בפירוש ואומר מקיימו אני ואפילו הכי לבית הלל כופה

ומניקתו, דכיון דעיקר נדרה לא חל אין זה קיום, שאין קיום במקום שאין נדר.

ונפלגו בכתובה דעלמא. כגון שנדרה בנזירה וקיים לה הוא, אבל בנדרה שלא להניק, לבית הלל ודאי לא מפסדא כתובה, דהא קיומו אינו קיום ואינה אסורה להניק ולמה תפסיד כתובה.

דף ס - ב

בהמה שהקלת במגעה. פירש רש"י ז"ל: שאינה מטמאה מחיים, אדם שהחמרת במגעו שמתמא מחיים כגון זב וזבה ונדה ומצורע. ור"ח ז"ל פירש: הקלת במגעה, דאלו נגעה במת אינה מקבלת טומאה לטמא אחרים, אדם שהחמרת במגעו שמקבל טומאה במגעו לטמא אחרים. עוד פירש: הקלת במגעה בנוגע בנבלת בהמה שאינו מטמאתו אלא עד הערב, והנוגע באדם מת טומאתו טומאת שבעה. וכן יש לי לפרש, שהנוגע בנבלת בהמה אינו טמא לטמא אדם וכלים, ונוגע במת מיטמא לטמא אדם וכלים.

הכי גרסינן בכל הספרים וכן היא גירסתו של ר"ח ורש"י ז"ל: **יכול אוציא את החלב שאינו שוה בכל ולא אוציא את הדם שהוא שוה בכל.** אבל בספרא (תו"כ שמיני פי"ד ה"ד) גרסי אוציא את החלב ולא אוציא את הבשר. ומכל מקום אף לגירסת הספרים בשר מהלכי שתיים מותר, מדדמו וחלבו מותרים. דכלל גדול אמרו (בכורות ה, ב) כל היוצא מן הטמא טמא מן הטהור טהור. ואילו היה בשרו אסור אף דמו וחלבו היו אסורים, דאף דם השרץ דאימעיט מהיכא דאימעיט דם מהלכי שתיים, אמרינן בכריתות (כ, ב) שאם התרו בו משום שרץ לוקה, דלא אימעיט אלא מאיסור דם אבל דמו כבשרו, ואילו היה בשר האדם אסור, אף דמו היה אסור משום בשר אדם ולוקה עליו כשהתרו בו משום אדם, והכא אמרינן דאפילו מצות פרוש אין בו. והני מילי בשר מן החי, אבל במת אסור אפילו בהנאה, כדילפינן (קדושין נז, א) שם שם מעגלה ערופה כל שכן באכילה.

והרמב"ם ז"ל כתב (פ"ב מהל' מאכ"א ה"ג): שבשר האדם בעשה. ופירש משום דכתיב (ויקרא יא, ב) זאת הבהמה אשר תאכלו ולא אדם, ואף על פי שלא פרוש כן בשום מקום סמך הוא ז"ל על מה שאמרו שם בספרא (תו"כ שם) יכול אף בשר מהלכיה שתיים יהא בלא תעשה על אכילתו. והוא ז"ל סבר בלא תעשה הוא דליתיה אבל בעשה איתיה, ולא היא דהא בחלב נמי קאמר התם בלשון הזה, ואפילו הכי אמרינן הכא דאפילו מצות פרוש אין בו, אף כאן אפלו מצות פרוש לא מצינו בו, הרמב"ן נ"ר (בחי' דושיו כאן).

מאי טעמא יונק מפרק כלאחר יד הוא. כתב רש"י ז"ל: דמפרק שהוא כותש דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש הוי תולדה דדש. ואיכא למידק, דהא אמרינן בפרק כלל גדול (שבת עה, א) אין דישה אלא בגדולי קרקע. ורבנו תם ז"ל פירש: מפרק בדבר שאינו מגדולי קרקע כגון זה הוי תולדה דממחק. והר"י שלמה בן אברהם ז"ל פירש: דמפרק דבעלי חיים הוי תולדה דגונז, שהוא מפרק הצמר מן הבהמה.

מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו ביה רבנן. איכא דקשיא ליה הא דאמרינן ביבמות פרק חרש (קיד, א) אבא שאול אומר היינו יונקים מן הבהמה ביום טוב, ואקשינן היכי דמי, אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי, ואי דליכא סכנה אפילו ביום טוב נמי לא, ואוקימנא, דאיכא צערא דשבת דאיסור סקילה גזרו ביה רבנן, יום טוב דליכא איסור סקילה לא גזרו ביה רבנן אלמא בשבת אפילו במקום צערא נמי אסור, ותירץ ר"ח ד"ל (שבת צו, א) דצערא דהכא היינו סכנה. ואינו מחוור, דאם כן מאי למימרא פשיטא, ועוד, מאי איריא משום דמפרק כלאחר יד, אפילו מפרק גמור במקום סכנה שרי.

ורבינו תם פירש (ספר הישר ס"י ס"ט): דצערא דהתם היינו צער תאבון, וכי הא דאמרינן בשבועות (כו, א) נשבע על הככר ונצטער עליה ואכלו, כלומר, ונתאוה לוי, והיינו דאמרי לא צריכא דאיכא צערא, יום טוב דליכא איסור סקילה לא גזור, ולא קאמר במקום צערא לא גזור רבנן כי הכא, דאלמא לאו משום צער הוא אלא משום קילותא דיום טוב. ואינו נכון, דאם כן למה ליה למימר דאיכא צערא, דמשמע דמשום צערא הוא דשרו ליה, הא לאו הכי לא, וצער תיאבון לא מעלה ולא מוריד. והנכון מה שכתב הרב אלפסי ז"ל בשבת פרק חבית (קמה, א): דר' מרינוס פליגא אדאבא שאול, וקיימא לן כר' מרינוס דכל היכא דאיכא צער חולי אף על

פי שאין בו סכנה מפרק כלאחר יד, ואף בשבת שרי, והיינו דאמר רב יוסף הלכה כר' מרינוס, הלכה מכלל דפליגי עליה.

צנור שעלו בו קשקשים ממעכן ברגלו בצנעא וכו'. ואם תאמר, והא קיימא לן (שבת סה, א) דכל דבר שאסור משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור. יש לומר, הני מילי בדבר שאפשר לטעות בו במלאכה דאורייתא, כגון שטיחת בגדים בחמה דאתי למיטעי ביה ולהתיר כבוס בשבת, אבל הכא הרוואה שממעכן, אתי למימר דמתקן כלאחר יד מותר, ואין בכך כלום.

פירש לאחר כ"ד חדש וחזר כיונק שקץ דמי. ירושלמי (כאן ה"ו) ר' חזקיה ור' אבהו בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים מעת לעת במה דברים אמורים בזמן שפירש מתוך בוכיו אבל פירש מתוך חוליו מחזירין אותו מיד בשאינה של סכנה, אבל אם של סכנה אפילו לאחר כמה ימים מחזירין אותו. גרסינן ביבמות פרק חרש (יבמות קיד, א), יונק תינוק והולך מנכריות ומבהמה טמאה ואין חוששין כיונק שקץ. ולא יאכילנו נבילות וטרפות שרצים ורמשים, ומכולן יונק מהן אפילו בשבת ובגדול אסור. והלכה כר' יהושע דאמר יונק והולך אפילו ארבע וחמש שנים.

תנו רבנן מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש הרי זה לא תנשא ולא תארוס עד עשרים וארבעה חדש. כלומר עד עשרים וארבעה חדש לוולד. וכתב רבנו תם ז"ל (ספר הישר ס"י תשמח, וע"י תוס' כאן ויבמות מב, א) דבמגורשת בא מעשה לפני רבנו שמשון ז"ל והתירה לאחר ג' חדשים, דכיון דקאי אבאי מיעברה ממשמש ליה אב בביצים וחלב. וכענין שאמרו בפרק החולץ (יבמות שם), אבל כשמת בעלה אי מעברא יורשין לא יהבי לה אלא בבית דין והיא בושה מלהתבזות בבית דין ומאית וולד. ורבנו תם ז"ל אסר אפילו בגרושין, דאף מבעל היא בושה מלתבוע, אלא אם הוא רוצה למסמס ליה מנפשיה לפי שאינה יכולה להיות רגילה אצלו אחר שגרשה כדאמרינן לעיל בפרק האשה שנתאלמנה (כח, א), ואינה נפרעת ממנו אלא על ידי אחר, ורב אחא משבחה ז"ל כן כתב בשאלתות בפרשת וירא אליו (סי' יג) ואיתתא דפטרה בעלה או דמית בעלה בעיא לאימתוני עד יומי מניקתא. ודאי לכאורה הכי משמע מדקתני בברייתא בפרק החולץ (שם) מעוברת מחבירו ומינקת חבירו לא תנשא עד שיעברו עליה שלשה חדשים, וסתמא קתני כל שהיא מינקת חבירו לא שנא גרושה ולא שנא אלמנה. ומיהו דוקא שהניקתו קודם שנתגרשה עד שהכירתה, אבל קודם הזמן הזה לא, דהא אי בעיא לא

תניק אותו כלל ואפילו בשכר, וכדקתני לעיל (נט, ב) בברייתא נתגרשה
אין כופה אותה להניק ואם היה מכירה כופה ומניקתו מפני הסכנה
ומעלה לה שכרה. כן נראה לי.

דף ס - ב

והלכתא מת מותר גמלתו אסור. וכי נמי דבי ריש גלותא ודומיהן
דמיסתפו אינשי למהדר בהו, אם נתנה למניקה שרי, דהא רב נחמן שרא
להו לבי ריש גלותא משום דמיסתפו אינשי מינייהו למהדר בהו. ואף על
גב דתניא הרי שהיתה רדופה ללכת לבית אביה וכו' דגזרינן הני אטו הני,
הכא שאני דכשמת הרי מת והרי קברו מוכיח עליו, ונתנה בנה למניקה
מניקתו מוכחת עליו ולא אתי למישרי בעלמא.

דף נט - ב

מתני': ארבע יושבת בקתדרא ר' אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה
שפחות כופה לעשות בצמר שהבטלה מביאה לידי זימה. ומיהו לאו
משקל חמש סלעים היא עושה, אלא כמה שתרצה, אלא שלא תהא יושבת
בקתדרא ובטלה. ואיפסיקא הלכתא בגמרא כר' אלעזר. ושמא מלאכתה
דידה הויא, דהא טעמא אינו אלא משום שלא תבא לידי זימה, וכל
שעושה בין לעצמה בין לאחרים אזל ליה ההוא טעמא. ומסתברא דלא
עדיף מהעדפה שעל ידי הדחק דהויא דבעל אף על פי שעושה מרצונה ולא
מתורת חיוב.

דף סא - א

הא שארא עבדא ותימא ליה איתאי לך איתתא אחריתי משום דאמר לה קמיה ארחי ופרחי מאן טרחי. משמע מהכא דהיא חייבת לטרוח לפני כל בני הבית הסמוכין עליו, והא דאמרינן לקמן (ע"ב) אינו כופה לעמוד לפני אביו ולא לפני בנו, התם בבן שאינו סמוך עליו.

אמר רב חנא ואיתימא רב שמואל בר נחמני לא הכניסה לו ממש אלא כיון שראויה היא להכניס ואף על פי שלא הכניסה. פירש רש"י ז"ל: שלא הכניסה לו שפחה ממש, אלא שהכניסה לו נדוניא שוה שפחה או שתים ושלוש כאלו הכניסה לו שפחות ממש. ואינו מחוור, דאם כן מאי תנא נמי הכי אחת שהכניסה לו ואחת שמצאתה לו בתוך ביתו, והא לא דמיא ברייתא להא דרב חנא. אלא הכי קאמר לא שהכניסה לו ממש בין שפחה בין שוה שפחה, אלא אפילו לא הכניסה לו כלל, אלא שהוא נכבד שראויה להכניס לו ושלא תעשה היא מלאכה בביתו מצד חשיבותו אף היא אינה עושה, דעולה עמו, והיינו תניא נמי הכי.

והכי איתא בירושלמי (ה"ו) אמר ר' שמואל בר יצחק, לא סוף דבר הכניסה אלא אף ראויה להכניס בהדה, דתני אשתו עולה עמו ואינה יורדת עמו. ואיכא נמי לפרש כל שראויה להכניס, כלומר, שהיא נכבדת שאין בנות משפחתה עושות אלא מכניסות שפחה תחתיהן, אף היא אינה עושה דאינה יורדת עמו. תוספתא (פ"ה ה"ד), הכניסה לו שפחה בין משלו בין משלה, לא טוחנת ולא אופה וכו', מקום שנהגו שלא לעשות לאחד מכל אלו אין יכול לכופה.

אמר ר' יצחק בר חנינא אמר רב הונא אף על פי שאמרו ארבע יושבות בקתדרא אבל מוזגת לו את הכוס ומצעת לו את המטה. ואף על גב דתנן במתניתין שלש אין מצעת את המטה, התם להפך בכרים וכסתות ובדרך כפייה, אבל הכא לפרוש סדין ולבדין דבר שאינו טורח, ומשום דמילי דחובה נינהו כדי שתתחבב עליו, וחכמים השיאוהו עצה טובה להנהיג זאת בישראל כפירוש רש"י ז"ל. ויש לפרש, דמתניתין להציע המטות כולן, אבל הכא להציע מיטתו בלבד. ובמתניתין לא גרסינן, ומצעת לו אלא ומצעת את המטה, והכא גרסינן ומצעת לו, וכן מצאתיה בספרים מדוקדקים ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו, ירושלמי (ה"ו) רב הונא אמר

אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות לו דברים של יחוד, סכה לו את גופו ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו ומוזגת לו את הכוס למה משום שהיא חייבת לו, או משום שאינם ראויים להשתמש בשפחה, מה נפק מביניהון הכניסה לו עבדים אם תימר משום שאין ראוי להשתמש בשפחה והווי ליה טעמא אלא משום שהיא חייבת לו, ר' אבדימא דצפרין בעי קומי ר' מנא לא מסתברא משום שהיא חייבת לו, פירוש בתמיה, אמר לו אף אנא סבר כן.

אמר רב הונא, כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס. פירוש: של יין (שהוא) סימן לדבר, כדכתיב (משלי כג, לא) אל תרא יין כי יתאדם.

והצעת המטה. כדאסיקנא בפניו. והרחצת פניו ידיו ורגליו. כלומר, הוא רוחץ והיא מוצקת, אבל לא רוחצת ממש בידה דאפילו בלא רחיצה אסור משום נגיעה, דאסור ליגע בה אפילו באצבע קטנה.

דביתהו דשמואל מחלפא ליה בידא דשמאלא דביתהו דאביי מנחא ליה אפומא דכובא וכו'. כתב ר"ח ז"ל (שבת יג, ב בתוס' ד"ה בימי) וכל הני בימי ליבוייהו. ורש"י ז"ל כתב כן, גבי דביתהו דשמואל. ורבנו תם ז"ל אומר שאין להקל בימי לבונה יותר מימי נדתה, לפי שהיא בנדתה עד שתבא במים. והא דאמרינן התם (שבת יג, ב) בימי ליבוייך מהו אצלך, לאו משום דקילי, אלא משום דמליהו הוה ידע דההוא תלמידא הוה טעי ומיקל בהו, ולהודיע שעל ידי כך נענש, והרמב"ן נר' תירץ, לפי דברי ר"ח ורש"י ז"ל שאפשר לפרש שטובלות היו בסוף ימי נדות של תורה ואחר כך נוהגות חומרא דר' זירא. ומזיגת הכוס יש מי שאומר, בהושטת הכוס מידו לידה, והיינו דדביתהו דשמואל מחלפא בשמאלא ויהבה ליה, אבל כלי אחר מותר להושיט מידה לידו ובלבד שלא יגע בבשר, וכן כתוב בספר היראים (סי' כו) שאין אסור אלא כששניהם יחד, מזיגה והושטת הכוס, אבל הושטת שאר דברים שלו בכוס מזיגה מותרת אך שלא יגע בבשרה.

ובירושלמי במסכת ברכות גרסינן, כלה לביתה אסורה כל שבעה דאסור ליטול ממנה כוס, דאלמא כלי אחר מותר, והא דאמרינן בסדר אליהו רבה (עמ' 76) באותו תלמיד שמא הבאת לו את הפך ונגע בך או את השמן ונגע בך, לומר, שמתוך כך נוגע בה ממש וזה אסור, ולא שהנטילה אסורה. והא דדביתהו דשמואל לאו דיהבת ליה ממש אלא מוזגת ולעשות היכר בדבר מניחתו על השלחן כשמואל, כדביתהו דאביי דמנחא ליה אכובא,

דף סא - ב

ולא ליתן תבן לפני בהמתו אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו. כך גרס רש"י ז"ל. ויש גורסין (תוס' ד"ה לא) בהפך, ובין לשניהם, איכא למידק, מדתניא בפרק בתרא דנדרים (פא, ב) קונם שאני עושה לפיך וכו', ושלא אתן תבן לפני בהמתך ולפני בקרך אינו יכול להפר. ואדרבה לא היה צריך להפר דכיון דמשעבדא ליה לא חייל נדרה, ותירצו בתוספות דכי משעבדא ליה לבעל ליתן לפני בהמתו או לפני בקרו, הני מילי בשהכניסה לו ארבע שאינה עושה מלאכות אחרות, הלכך עושה לו את אלו, אבל כשלא הכניסה לו שפחות דיה במלאכות האחרות ואינה חייבת ליתן תבן לא לפני בקרו ולא לפני בהמתו. ואינו מחוור דארבע יושבת בקתדרא כל שכן שלא תתן תבן לפני בקרו, אלא דברים של ייחוד כדי לחבבה עליו. ושמא במכנסת לו אחת ושתים אבל ארבע לא, אחר כך מצאתי שם בנדרים בשם ר"י בר אברהם ז"ל (עיי' תוס' שם) דהכא בשלא הכניסה לו ד' שפחות אבל התם בשהכניסה, והיינו דתניא בההיא (נדרים שם) שלא אציע מטתך שלא אמזוג לך את הכוס אינו צריך להפר, ולא קתני שלא אופה שלא אבשל לך, משום דאפילו הכניסה לו כמה מוזגת לו כוס ומצעת לו מטה ואינה אופה ולא מבשלת. ושמואל אמר אפילו בסתם לא יוציא שמא ימצא פתח לנדרו. והלכתא כשמואל. והא דתנן יוציא באומר יאסר הנאת תשמישך עלי לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו, אבל אמר הנאת תשמישי עליך לא חייל נדרא כלל דהא משעבד לה.

דף סב - א

אורחא דמלתא כמה אמר רב חדש אחד כאן וחדש אחד בביתו. ואי ק"ל הני רבנן דלקמן (ע"ב) דפסקו י"ב שנים, איכא למימר דהנהו רבנן שאני דתורתן אומנותן. ואינו מחוור, דהא ר' פסק על בנו. ויש לומר דקודם כניסה שאני, דעל ידי תנאי נשאו ונתרצו בכך. ויש עוד לפרש, דלא אמרו כאן אלא למלאכה, אבל לתלמוד תורה כל כמה דיכול לפתותה, וזה נכון.

דף סג - א

אמר ליה ההוא חתנך אי צורבא מרבנן הוה אדעתא דהכי מי נדרת אמר ליה ר' אפילו פרק אחד וכו'. איכא למידק, והא קיימא לן דאין פותחין בנולד כדתנן בנדרים פרק ר' אליעזר (פד, א), ר' אליעזר אומר פותחין בנולד וחכמים אוסרים, כיצד, אמר קונם שאיני נהנה מפלוני ונעשה סופר ואמר אילו הייתי יודע שיעשה סופר או שהיה משיא את בנו לא הייתי נודר, והכא נמי בעת הנדר לא היה ר' עקיבא חכם. יש לומר, דר' עקיבא לא בהכי שרא נדריה אלא שנתכוין לראות אילו היה יודע שחתנו תלמיד חכם אם היה מתחרט, או שרצה להודיעו שהוא היה חתנו וכשראה שנתחרט פתח לו ממקום אחר בכבוד בתו, וכדתנן (נדרים סו, א) פותחים לו לאדם בכבוד אשתו ובניו. וכדאמרינן בירושלמי במסכת נדרים פרק ר' אליעזר (פ"ט ה"ז) חדא אתתא נדרה מן ברתה, אתה לגבי ר' יוחנן אמר לה אילו הוית ידעתך דברתך נסבא שום ביש מי הוית נדרת, אמרה ליה לא ושרא לה. והכא נמי כיון דברתיה הוה נסבא שום ביש כדאמר לה ההוא גברא מדברת אלמנות חיות ומכסיף לה. ובנדרים פרק הנודר (נ, א) אמרינן, גבי האי עובדא דאמר לה חד רשע לדביתהו דר' עקיבא שפיר עבד לך אביך דלא רחים לך, דדברת אלמנות חיות כולה שניך.

ואף ברתיה דר' עקיבא עבדה ליה לבן עזאי הכי. ואם תאמר, והא משמע דבן עזאי לא נשא אשה, מדאמרינן ביבמות פרק הבא על יבמתו (סג, ב) גבי מצות פריה ורביה שהיה דורש בה בן עזאי, אמרו לו תלמידיו רבנו אתה נאה דורש ואין נאה מקיים. יש לומר, בן עזאי נשא ופירש. אי נמי, אירס ולא נשא, ופלוגתא היא בסוטה בהדיא (ד, ב) גבי שיעור סתירה

דאיירי בה בן עזאי, דאמרינן התם כל אחד ואחד בעצמו שיער, ואקשינן, והא איכא בן עזאי, ופרקינן, איבעית אימא נשא ופירש, ואיבעית אימא סוד ה' ליראיו.

החידושים על סוגית מורדת נמצאים גם בתשובות חכמי פרובניציא סימן עג עמ' 263-277.

מתני': המורדת על בעלה, פוחתין לה מכתובתה שבעה דינרין בשבת וכו'. אפליגו בה בגמרא מורדת ממאי, אי מתשמיש דוקא או אפילו ממלאכה, ופירשו בירושלמי (בפירקין ה"ח), טעמא דפוחתין לה שבעה והמורד על אשתו אין מוסיפין לה אלא שלשה, אמר ר' יוסי בר חנינא היא על ידי שהיא חייבת לו שבע (לעיל נט, ב) הוא פוחת ממנה שבעה, והוא על ידי שהוא חייב לה שלש מוסיף לה שלש, והקשו שם הגע עצמך שהכניסה לו עבדים הרי אינה חייבת לו כלום, הגע עצמך שהתנה עמה שאין לה עליו שאר כסות ועונה הרי אינו חייב לה כלום, מאי כדון, דאמר ר' יוחנן צערו של איש מרובה יותר משל אשה.

ונראה, שהיו נותנים טעם מתחלה כמאן דפריש בגמרא מורדת ממלאכה ולא עמד טעמם בו, וחזרו לפרש כמאן דאמר מתשמיש ומשום קנס, ושבעה כנגד שבעה ימי השבוע, ושלשה כנגד ששה ימי החול, ושל שבת לא, משום דמיחזי כשכר שבת כדאמרינן בגמרא (ע"ב), קנסו אותה טרפעיק ליום, ולו לא קנסו אלא חצי טרפעיק לפי שצערו גדול מצערה. והשתא דאתית להכי, למאן דאמר ממלאכה נמי משום קנס הוא, ולפי שמרדה בהרבה דברים יתר ממרדו קנסוה יותר, ומסופק אני בדבר זה, למאן דאמר ממלאכה אם שבעה טרפעיקים אלה כולן קנס, ושוכר עליה ממוקום אחר מי שישמשנו לטחון ולאפות ולבשל כדרך שהוא עושה למאן דאמר מתשמיש אבל ממלאכה לא, או נאמר דלמאן דאמר ממלאכה נתנו לו אלו השבעה על בטול הכל.

ולכאורה נראה שכולן קנס ומשלמת ממוקום אחר שכר מי שישמשנו או בפתיחת כתובתה, או שימכרו לו בית דין מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור לו עבד או שפחה לשמשו, שאם אין אתה אומר כן האיך השוו חכמים מדותן בכך בכל המקומות, יש מקומות שצריך להוציאו בשמושו כפלים, ומקומות יש שאין צריך אלא למחציתן, ואפילו תאמר מדתן של חכמים כך הוא לתקן בדרך המיצוע וכעין דאורייתא (לעיל מ, א) דבעל שלמה חמישים בעל פגומה חמישים, עבד נוקב מרגליות שלשים מוכה שחין שלשים, מכל מקום מורד על אשתו שאינו מוסיף אלא שלשה

טרפעיקים, ופרישנא בגמרא באומר איני זן ואיני מפרנס, על כרחך אי אפשר שיספיקו לה למזונות ופרנסה שלשה טרפעיקים, אלא אלו קנס ולוה עליו מזונותיה ופרנסתה שהוא משלם, שאם אין אתה אומר כן, נמצא הרמאי משתכר במרדו, ולא עשו חכמים תקנה לרמאים, וזה אין צריך לפנים, וממנו אתה דן למורדת שהיא משלמת ממקום אחר ואינו משום קנס. והדבר צריך תלמוד.

ועד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה. פירוש: עיקר כתובה ותוספת ונדוניא, חוץ מנכסי מלוג שלה שאינן בכלל כתובה, ושמעינן לה מדרי' יוסי דאמר לעולם הוא פוחת והולך שאם תפול לה ירושה ממקום אחר יחזור ויגבה אותה ממנה, אלמא לא פליגי רבנן עליה אלא בנכסי מלוג, אבל נדוניא ואפילו בלאותיה קיימין הפסידה לרבנן. ומיהו, ודאי ר' יוסי בתרתי פליגי בנכסי מלוג שנפלו לה קודם שמרדה, ובנכסי מלוג שנפלו לה לאחר שמרדה, דלר' יוסי כולן פוחתת והולכת, ולרבנן אינה פוחתת מהן כלל, דהא לא אמרו אלא כנגד כתובתה, ונכסי מלוג אינן בכלל כתובתה. והא דגרסינן בירושלמי (ה"ח), מהו מפחית מפרה פרנין דידה, נשמעינה מן הדא ר' יוסי אומר לעולם הוא פוחת והולך שמא תפול לה ירושה ממקום אחר ויחזור ויגבה ממנה, לא אמרו אלא ירושה דבר שאינו מצוי, הדא אמרה אפילו לפחות מפרה פרנין דידה יפחות.

לפי מה שכתבתי נפרש פרה פרנין נכסי צאן ברזל שלה, ופרה הוא שבת, כגון פורנא ליתמי, דבשלהי פרק נערה שנתפתתה (נד, א), כלומר, שפוחת אפילו מן השבח שלה, כלומר משבח בית אביה שהביאה לו בנדונייתה. ויש מי שפירש, (הרמב"ן בחידושו) פרה פורנין נכסי מלוג, לומר דאפילו לרבנן פוחת מנכסי מלוג שהיו לה בשעה שמרדה, שלא נחלקו רבנן ור' יוסי אלא בנכסים שנפלו לה אחר שמרדה, ואיני מכיר בטעמא, וכי מה איכפת להם לחכמים אם נפלו לה קודם שמרדה או לאחר שמרדה, כאן וכאן משום שמרדה על בעלה הוא, וכיון שהוא פוחת מנכסי מלוג שנפלו לה כבר, אף ממה שנפל לה לבסוף ועודה מורדת תפחות, דכל שעתא ושעתא מורדת היא, ומה בין שעה ראשונה למרדה ובין שעה אחרונה.

גמרא: מורדת ממאי רב הונא אמר מתשמיש. והא דתנן (לעיל סא, ב) המדיר את אשתו מתשמיש המטה בית שמאי אומרים שתי שבתות ובית הלל אומרים שבת אחת, איכא למימר דתוך זמן זה נמי מוסיף והולך חצי טרפעיק בכל יום, דהא מורד הוא מתשמיש, ולא אמרו זמן זה אלא להוציא. אי נמי איכא למימר, דמדיר אינו מוסיף לה כלל ומאן דאמר

דמדיר אין לה צער כל כך לפי שאין כעסו ניכר אלא שעה ראשונה ושמה חזר בו, אלא שמחזר למצוא פחת לנדרו, אבל כאן שהוא תלוי בידו וכל עת הוא עומד בכעסו ובמרדו, בזה צערה מרובה וראוי לקנסו אפילו שבת ראשונה. ועוד נראה, שאלו לא רצתה לצאת כל שהוא משהה אותה מוסיף לה כשיעור הזה, וכדאמרינן הכא באומר איני זן ואיני מפרנס, ואקשינן, והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, ופרקינן, ולא לאימלוכי בה בעי, והלכך הכא נמי נמלכין בה ואם היא תובעת להתגרש מחמת מרדו או נדרו אינו מוסיף אלא ממתנינן לו עד שבת אחת, וכפיית גרושין מסתייה, אבל כל שאינה רוצה להתגרש יוסיף ואפילו לאלתר, דאי לא במה כופין אותו והיא אינה רוצה להתגרש.

ר' יוסי בר חנינא אמר ממלאכה. פירוש: משאר מלאכות חוץ ממעשה ידיה, כגון שמורדת מטחינה ואפייה ובישול, דאי ממעשה ידיה הא יכולה היא לומר איני נזונת ואיני עושה, אבל שש מלאכות אחרות שמנו חכמים אינן תחת מזונות, ובין ניזונת בין אינה ניזונת הרי זו אופה ומבשלת. ולר' יוסי בר חנינא הא דקתני בברייתא נדרה שלא להניק את בנה בית שמא אומרים כופה ומניקתו, כופה בפחיתת שבעה טרפעיקים קאמר, ולרב הונא כופה בשוט, אי נמי, בית דין משמתין אותה עד שתניק. ומיהו עיקר אותה ברייתא לא נשנית על ענין הכפייה אלא לומר שאין הנדר חל עליה כלל לפי שהיא משועבדת לבעל בכך.

והאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה. וקא סלקא דעתך דכיון שהוא חייב להוציא אינו מוסיף לה. ואם תאמר אם כן למאן דאמר מתשמיש נמי מי ניחא, והא רב הונא גופיה הוא דקאמר בפרק נערה שנתפתתה (מח, א) האומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה, וכל שכן מורד לגמרי. יש מי שתירץ, דהשתא הוי סלקא דעתיה דמקשה דאומר אני בבגדי והיא בבגדה גריע ממורד לגמרי, משום דהתם לית ליה צערא ולדידיה בלחוד הוא דאיכא צערא, לפיכך יוציא לאלתר אבל מורד דאית ליה נמי צערא וטפי מינה לא יוציא לאלתר. אלא מוסיף והולך עד שיחזור ויתרצה לה.

ופרקינן: ולא לאמלוכי ביה בעי. כלומר, עד שכופין אותו להוציא נמלכין בו תחלה אם יחזור בו ויזון ויפרנס או יוציא ויתן כתובה, ובין כך מוסיפין לה, כך פירש רש"י ז"ל. ויש ספרים דגרסי, ולא אוימלוכי בה בעי, כלומר, נמלכין עמה אם רוצה להתגרש מיד, או אם אינה רוצה להתגרש וליטול

תוספת שלשה טרפעיקים, ואם אינה רוצה להתגרש מוסיף לה והיינו מתניתין.

הכי גרסינן: **בשלמא למאן דאמר מתשמיש שפיר, אלא למאן דאמר ממלאכה חולה בת מלאכה היא.** פירוש: למאן דאמר מתשמיש ניחא נדה וחולה, אף על פי שאינן עכשיו בנות תשמיש, מכל מקום איכא צערא משום שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו, וכדאמרינן בסמוך, אבל למאן דאמר ממלאכה חולה לאו בת מלאכה היא, ובמלאכה לא שייך למימר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו. והוא הדין דהוה מצי למיפרך, בשלמא למאן דאמר תשמיש היינו דקתני אפילו נדה, אלא למאן דאמר ממלאכה מאי אפילו. ונדה, דהויא מורדת מתשמיש, דוקא בשמרדה בלא עת נדתה, דבהא איכא למימר אינו דומה מי שיש לו פת בסלו, אבל התחילה למרוד בעת נדתה לא, דהתורה המרידתה, ושמה רצתה לצחק בו עד שתטבול. והכין איתא בירושלמי (בפרקין הי"ח), דגרסינן התם, מה אן קיימין אי בשמרדה עליו והא נדה התורה המרידתה עליו אלא כן נן קיימין שמרדה עליו עד שלא באה לנדה ובאה לנדה.

דף סג - ב

הא דאמר רבא הא בורכא. איכא למידק, דאטו כל מאן דפסיק בברייתא קרי לה בורכא. וליכא למימר בורכא אלא באמורא דאמר דבר חדוש מטעמא דנפשיה, כההיא דבשלהי פרק כסוי הדם (חולין פח, ב). ואין לפרש דאדרמי בר חמא דאמר פעמים שולחים לה מבית דין קאי, ולומר, דאין שולחין לה אלא בסוף ההכרזה וכדרבה בר רב הונא דאמר אין נמלכין בה, דאם כן לא היה לו להפסיק בה בהא דדריש רב נחמן. ואולי נאמר, דמשום דהא מלתא לא תליא בטעמא אלא תקנתא בעלמא הוא דתקון, אם איתא דברייתא לאו משבשתא היא לא הוה שביק לה רבי ופסק כתקנתא קמייתא אלא בחזרה, אלמא משבשתא היא דאי רבי לא שנאה ר' חייא מנין ליה, ואמר ליה רב נחמן בר יצחק דלא משבשתא היא דגברא רבה אסהיד עלה, דמקובלת היתה בידם מן הגדולים ששנאוה

בבית המדרש, ואפילו הכי לא הדר ביה רבא. ואמרינן, איהו דאכתי לא הדר ביה כמאן סברה כי הא, לומר, דאשכח נמי רב ששת דלא סבר לה ואמר דמשבשתא היא ולא נשנית בבית המדרש. ויש ספרים דגרסי, אמר רבא אמר רב ששת הלכה נמלכין בה. ולפי גירסא זו, פירוש נמלכין בה, שפוחתין לה מעט מעט ונמלכין עמה בכל יום, אם תחזור בה או תפחות מכתובתה, ואין מפסידין ממנה כל כתובתה בשעה אחת אחר ד' שבתות כרבותינו, ורב הונא אמר רב ששת הלכה אין נמלכין בה, אלא מודיעין אותה ואם לא חזרה בה מפסידין כל כתובתה אחר ד' שבתות של הכרזה. ואין נראה כן מדברי רבנו אלפסי ז"ל שהוא ז"ל כתב: הא דרבותינו והא דנמלכין בה, דאלמא מאן דאמר נמלכין בה כרבותינו, ולפי דבריו גרסינן רבה, וכך היא גירסת הראב"ד ז"ל.

ולדברי רבנו אלפסי ז"ל יש לפרש, נמלכין בה קודם הכרזה ואחר הכרזה, דודאי היא המלכה שמזהירים אותה אם תחזור בה ואם לאו שנפסיד ממנה כתובתה, אבל למתניתין שפוחתין כתובתה מעט מעט אין נמלכין בה כלל אלא היא תחוש לעצמה. והרמב"ם ז"ל (הל' אישות פי"ד ה"ט וה"י) פסק כרבותינו, וכתב ואחר ההכרזה של ד' שבתות שולחין לה פעם שנייה ואומרים לה אם את עומדת במרדך הפסדת כתובתך ואם עמדה במרדה ולא חזרה נמלכין בה ותאבד כתובתה ולא יהיו לה מזונות כל שנים עשר חדש, ואם מתה קודם הגט בעלה יורשה, עד כאן, ואין אני מוצא דרך לדברים אלו, דמאחר שמכריזים עליה ד' שבתות למה ממתניין לה י"ב חודש שהרי לאחר ד' שבתות הפסידה כל כתובתה ואפילו היא של מאה מנה כמו ששולחין ומודיעין לה, ואפילו תמצא לומר שתקנה התקינה לבנות ישראל שלא יתגנו כמו שאני עתיד לכתוב לקמן בסיעתא דשמיא, מכל מקום מה היא ההמלכה שנמלכים בה לאחר ההכרזה וששלחו לה מבית דין בפעם שניה ולא חזרה בה, וקשה מזו שכתב הוא ז"ל, המורדת הזו כשהיא יוצאת אחר י"ב חדש בלא כתובה תחזיר כל דבר שהוא של בעל, אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיהן קיימין אם תפסה אין מוציאין מידה, עד כאן. הנה שפיר ההיא דכלתיה דרב זביד דבסמוך, באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה ואי אפשר להעמידה כלל, כמו שאני עתיד לכתוב שם בסיעתא דשמיא.

היכי דמיא מורדת, אמר אמימר דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה. פירש רש"י ז"ל: היכי דמיא מורדת דכופין ופוחתין לה מכתובתה דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה שיש לכופה על ידי פחיתת כתובתה, אבל אמרה מאיס עלי, לא בעינא לא הוא ולא כתובתו, לא כייפינן לה לשהותה אלא

נותן גט מיד אם הוא רוצה ויוצאה בלא כתובה. נראה מלשונו ז"ל, שהוא מפרש לה אמורדת ממתניתין דפוחתין לה מעט מעט, וכפייתה היינו כשמשוהין אותה ומצערין אותה לפחות כתובתה מעט מעט והאומרת מאיס עלי אין כופין אותו לפחות כתובתה מעט מעט ולהשהותה עד השלמת זמן הפחתת כתובתה, אלא מפסידין ממנה כתובתה בבת אחת ויוצאה. ואינו מחוור בעיני, חדא, דאפילו האומרת מאיס עלי, אלו רצה הבעל להשהותה לכופה ולצערה שלא לגרשה הרשות בידו, אם כן מהו שאמרו שאין כופין אותה הא ודאי כופין אותה אילו רצה הבעל, ועוד, דבדאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה מאי כפייה דעבדין לה בשיהותה, הא איהי הכין אמרה, ובכך היא רוצה שלא תפסיד כתובה בבת אחת, אלא שישהה שיצטער הבעל עד השלמת כתובה או יוציא ויתן כתובה.

ועוד, דהא משמע דבדאמרה מאיס עלי אינה יוצאה לאלתר ומפסדת כתובה אלא לאחר שהיית שנים עשר חדש, כמסקנא דגמרא דאמרינן בסמוך, והשתא דלא איתמר לא כמר ולא כמר וכו', ומשהינן לה תריסר ירחי אגיטא, ובכדי לא אמרינן דמסקנא דגמרא פליגא אדאמימר. ועוד, דההיא דאמימר נמי לכאורה משמע דמסקנא דגמרא נמי היא מדאמרינן הוה עובדא ואכפייה מר זוטרא ונפק מינה רב חנינא מסורא, דאמר נמי ולא היה ההוא סיעתא דשמיא הואי. ועוד, דהא משמע דהלכתא כרבותינו מדדרש רב נחמן בר רב חסדא הכי, ורב נחמן בר יצחק ור' חנינא דקיימי כוותיהו, ורבה ורב ששת נמי דאמרו הלכה נמלכין בה. ואם איתא דאמימר דהוא בתרא מפרש מורדת דמתניתין, דאלמא משמע דאית ליה כמתניתין אם כן קיימא לן כוותיה דבתרא הוא, ולמה נעשה אממר חולק על אשלי רברבי. ורב חננאל ורבינו אלפסי ז"ל כרבותינו פסקו, ומסתברא דאמימר לא בירר בדבריו כמאן אי כמתניתין ואי כרבותינו, והכי קאמר היכי דמיא מורדת דכופין אותה בפחיתת כתובתה מעט מעט כתנא דמתניתין, ואלו חזרה בה הפסידה כנגד מה שעמדה במרדה, או בהפסד כתובתה כולה אחר ד' שבתות של הכרזה לדעת רבותינו, ומביישים אותה בהכרזה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כגון דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה, דכיון שמתכוונת לצערו, ומרד זה אינו בא אלא מצד רוע הלב ושמא עיניה נתנה באחר, דין הוא שנכוף אותה להפסיד כתובתה מיד או כולה או מקצתה ולביישה באסיפת עם, אבל אמרה מאיס עלי ולא כייפינן לה כלל להכריז עליה ולגנותה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ולא לפחות מכתובתה כלל עד שיעברו עליה י"ב חדש, ואם חזרה בה בינתים לא הפסידה כלום מכתובתה דאנוסה היא זו, ואין כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, דכיון דרוצה לצאת ממנו בלא כתובה,

דרגלים לדבר שאין כאן רמאות של כלום ואף על פי שהיא רוצה לצאת בלא כלום, ואינה חוששת לפחיתת כתובתה, ובלבד שיגרשנה מיד, אפילו הכי קרי' להכרזה בבתי כנסיות ולפחיתת כתובתה כפייה, לומר שמרחיבין לה זמן בלא הכרזה ובלא הפסד של כלום, אולי תחזור בה ותתרצה בו. וכן פירש ר"ח ז"ל לקמן.

ומשהין לה תריסר ירחי אגיטא. ואם אמר לה הבעל אתן לה הגט לאלתר ואטול כל נכסיה, לא משגחינן ביה, אלא משהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא להמלך בה, והא דאכפייה מר זוטרא, שהיה מצער אותה להכריז עליה בבתי כניסות ובבתי מדרשות ולפחות מכתובתה מיד. ואסיקנא דאין כופין אותה כלל, והא דאמר זוטרא סיעתא דשמיא הואי.

כלתיה דרב זביד הוה תפיסה חד שיראי. פירש רש"י ז"ל: דאי מרדה ואמרה מאיס עלי. וכן משמע ודאי, דאלו באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה, בהא אפילו תפסה בלאותיה של נכסי צאן ברזל מפקינן מינה, דהא לכולי עלמא פוחת הוא עד כנגד כתובתה ואפילו בלאות של נדוניא הקיימין, ואפילו קרקע שהכניסה לו במשמע, דלא חידש ר' יוסי אלא שהוא פוחת אפילו כנגד נכסי מלוג, דאלמא לרבנן אפילו קרקע של נכסי צאן ברזל פוחת כנגדו והולך, וכמו שכתבתי במשנתנו. ואין לפרשה באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה ובבלאות של נכסי מלוג, דהא נמי משמע דלרבנן אפילו לא תפסה מפקין מיניה ויהיבין לה, דהא לא אמרו אלא עד כנגד כתובתה, ונכסי מלוג אינן בכלל כתובתה כלל, וכדתנן (לקמן פ, ב) מה יעשה בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה, דאלמא הנכסים הנכנסים והיוצאים עמה שהן נכסי מלוג [אין לשון כתובה בכל מקום כולל אותם, ולא שנא נכסי מלוג] שהיו לה בשעה שהתחילה למרוד, ולא שנא שנפלו לה לאחר מכאן, לא הפסידה מהם כלום לדעת רבנן.

ור"ח ז"ל שפירש בשתפסה בלאות של נכסי מלוג, נראה שסמך על גמרא דבני מערבא שכתבתי במשנתנו, ואינה ראייה דאפשר לפרש פרה פרנין, נכסי צאן ברזל שהם שבח כתובתה כמו שכתבתי שם. ועוד ראייה לדברינו מדאמרינן בריש פרקין (נד, ב) תנאי כתובה ככתובה למאי נפקא מינה למורדת, ואם איתא דהפסידה אפילו בלאותיה הקיימין של נכסי מלוג שהיו לה בשעת מרדה, מאי שנא משום תנאי כתובה ככתובה, לא יהא אלא נכסים שנתנו לה במתנה או שנתן לה במתנה הוא אחר שנכנסה,

הרי פוחת והולך הוא כנגד כל נכסיה, אלא ודאי משמע דדוקא נכסים שנכנסו בכלל כתובתה פוחת אבל נכסי מלוג אינו פוחת כלל.

ומיהו ודאי בתשובות רבנו האי גאון ורבנו אלפסי ז"ל נמצא שדנו דאפילו מתנה לחוד דבתר נשואין מפסדא, וכן דעת הרב הלוי אבן מגאש ז"ל, ולפי דבריהם איכא למימר דהתם קא משמע לן דאפילו תוספת מפסדת, וכל שכן מתנה שנתן לה הוא, דאדעתא למישקל ומיפק לא יהב לה, וכן תירץ לדעתם הרמב"ן נ"ר. ומכל מקום אכתי משמע דמתנה שיתנו לה אחרים לא הפסידה כמו שכתבתי, ומינה דנכסי מלוג כלל לא מפסדא.

דף סד - א

אמר להו רב גמדה משום דרב זביד גברא הוא אפכיתו ליה לדינא עלויה והא מיבעיא בעא לה רבא ולא איפשטא. איכא למידק, דהא ודאי כיון דלא איפשטא דינא הכי דהיכא דקיימי לוקמי, יש לומר דאינהו אף בלאותיה שנשארו ביד רב זביד הוו מפקי מיניה ויהבי לה, דהא לא הפסידה בלאותיה קיימין קאמריי, ומשום הכי אמר להו דמאי דלא תפסה מיהא לא נפיק מיניה. ואינו מחוור בעיני, דאם כן כי אסיקנא והשתא דלא אתמר לא כמר ולא כמר דתפסה לא מפקינן מינה דלא תפסה לא יהבינן לה, והיינו ממש דרב גמדה. והכא משמע דלא פסקינן כחד מינייהו, דאם איתא הוה ליה לבעל הגמרא לאסוקי במילתיה ולמימר דתפסה לא מפקינן מינה דלא תפסה לא יהבינן לה כרב גמדה. אלא נראה לי, דאדרבא, הא דאמר רב גמדה בלישנא בתרא שפיר קאמר, דכיון דנכסים בחזקתיה ואין לה בהם אלא שעבוד בלחוד, כיון דלא ידעי אי איתיה לשעבודא או לא מספק לא תטול היא, ואפילו תפסה מפקינן מינה דאוקי ממונא בחזקת מריה. ואדרבא מאי דקאמרי אמימר ומר זוטרא ורב אשי ללישנא בתרא, אי נמי רב גמדה ללישנא קמא קשיא.

ויש לי לומר, דמאן דאית ליה האי סברא דלא מפקינן מינה, היינו משום דאליים שעבודה באותן נכסים לפי שהן שבח בית אביה, ויכולה היא ליטלם בכתובתה בעל כרחו דבעל דיכולה היא לומר שלי אני נוטלת

כדאיתא ביבמות פרק אלמנה לכהן גדול (סו, א), הלכך הרי היא כשלה ולא מפקינן מינה אלא בראייה. וכל שהדין מסופק מאי דתפסה מינייהו לא מפקינן מינה, ולא עוד, אלא מאי דלא תפסה חשבינן כאלו הן ברשותה, ואפילו תפס בהן הבעל מפקינן מיניה ויהבינן לה. ומאן דאית ליה הכא דמאי דתפסה מפקינן מינה, עביד לשיעבודה כשאר שעבודין דעלמא דמפקינן מיניה, כן נראה לי.

והשתא דלא אתמר לא כמר ולא כמר. כלומר, דלא איפשטא אם הפסידה בלאותיה הקיימין דתפסה לא שקלי מינה, ואפילו תפסה בעדים, דהא ספוקי מספקא לן הני ברשותא דמאן קיימי. דלא תפסה לא יהבינן לה.

ומשהינן לה תריסר ירחי אגיטא. כלומר, כשאמרה מאיס עלי, אבל אמרה בעינא ליה ומצערנא ליה כיון שעברו עליה ד' שבתות בהכרזה ושלחו לה מבית דין ולא חזרה בה הפסידה הכל, ואם רצה הבעל לגרש מגרש ואין בכך כלום, והדעת נותנת דלמה משהין אותה והלא אפילו חזרה בה ונתרצית לו מה שהפסידה מכתובתה הפסידה, ואם רצה הבעל להשהותה צריך הוא לכתוב לה כתובה אחרת, אם כן שהייתה מה זו עושה.

ויש מפרשים, דאכולהו קאי, ולומר שאם פחתו לה כתובתה שבעה טרפעיקים בשבת כתנא דמתניתין, אי נמי, אחר ששלחו לה מבית דין והכריזו עליה ושלחו לה שנית כרבותינו אף על פי שהפסידה הכל, אינו מגרש עד השלמת שנים עשר חדש. ואף על פי שאינה מרווחת כלום בשהייה זו, אפשר שעשו כן משום שגנאי הוא לבנות ישראל שמתגרשות מבעליהן מפני החשד, וכמו שאמרו בנדריים (סו, א) מה ראתה אמן של אלו להתגרש, ושמא תוך זמן זה מרצין זה את זה ותשאר זו עם בעלה.

ולענין פסק הלכה במורדת, קיימא לן כרב הונא דאמר מורדת מתשמיש, אבל ממלאכה לא הויא מורדת. וכן פסקו הראשונים ז"ל, ורבנו אלפסי ז"ל הביא ראיה מדאמר אתימר היכי דמיא מורדת דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה, דאלמא מתשמיש הוא דהויא מורדת כרב הונא. כלומר, דהתם איכא צערא אבל במלאכה ליכא למימר בה בעינא ליה ומצערנא ליה. ומיהו אין זו ראיה דהא אסיקנא דכולי עלמא מורדת מתשמיש הויא מורדת, ומשום הכי איצטריך לאשמעינן באיזה ענין הויא מורדת מתשמיש. ומכל מקום אפשר נמי דממלאכה הויא מורדת כר' יוסי בר חנינא, וזו מתשובותיו של הראב"ד ז"ל, והראב"ד ז"ל הביא ראיה מהא דאמר ליה רב חייא בר יוסף לשמואל ונדה בת תשמיש היא, ואם איתא

מאי קשיא ליה נדה לימא נדה משום מלאכה, ושמואל נמי מאי דוחקיה לתרוצי דאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו, לימא ליה נדה משום מלאכה היא, וגם זו אינה ראייה, דהא דומיא דחולה משמע להו כולה ברייתא דלא משום מלאכה היא, וכדאוקימנא לה לעיל דפרכינן מינה למאן דאמר ממלאכה ומסייעי מינה מאן דאמר מתשמיש. והראיה הנכונה מדבעא מיניה רב חייא משמואל מה בין מורד למורדת ואמר לו צא ולמד משוק של זונות, אי נמי זו יצרה מבפנים וזו יצרה מבחוץ, ואם איתא דממלאכה נמי הויא מורדת, אכתי לא שמענו אלא מורדת מתשמיש אבל ממלאכה מה בין מורד למורדת, אדרבא צערא של אשה גדול משל איש שאין לה מזונות ופרנסה, אלא על כרחך הלכתא כרב הונא דממלאכה לא הויא מורדת, שאין מרד בממון אלא באומרת איני עושה כופה אותה בשוט, או שאינו זנה, או בית דין מוכרין לו מכתובתה בטובת הנאה כדי שישכור עליה עבד או שפחה לשמשו.

ולענין דיני המורדת, היכא דאמרה בעינא ליה ומצערנא ליה, קיימא לן כרבותינו דחזרו ואמרו מכריזין עליה ד' שבתות זו אחר זו, כדדרש רב נחמן בר רב חסדא ור' חנינא ורבה משמיה דרב ששת דכלהו סבירא להו הכין. ושתי פעמים שולחין לה מבית דין, אחת קודם הכרזה ואחת לאחר הכרזה כרמי בר חמא, דהא לא אשכחן אמורא דפליג עליה, ואיכא מאן דאמר דיכול הבעל לגרש אותה מיד ואם גרשה אחר ד' שבתות של הכרזה הפסידה כל כתובתה. ואיכא מאן דאמר (רמב"ם אישות פי"ד ה"י) דלעולם אינו מגרשה אלא לאחר שנים עשר חדש, והראשון נראה עיקר. וכשהיא יוצאה אין לה עיקר כתובה ולא תוספת ונדוניא ואפילו בלאותיה הקיימין של נכסי צאן ברזל, וכדתנן עד מתי הוא פוחת עד כנגד כתובתה, והכל בכלל ואפילו נכסי צאן ברזל, ואפילו הכניסה לו קרקע. ולא נסתפקו בגמרא בבלאותיה הקיימין אלא באומרת מאיס עלי וכמו שכתבתי למעלה. ואפילו תפסה מפקין מינה, וכל שכן מה שכתב לה הוא מדידה.

ובתשובות רבנו האי גאון ז"ל ורבנו אלפסי ז"ל אפילו מה שכתב לה מתנה אחר נשואין למיפק ולמישקל לא יהב לה, וכן כתב הרב ן' מגאש ז"ל. אבל נכסי מלוג אינה מפסדת מהן כלום ונוטלת בלאותיה הקיימין ויוצאה, ואפילו לא תפסה מוציאין מבעל ונותנים לה, דלא אמרו אלא כנגד כתובתה, ונכסים הנכנסים ויוצאים עמה שהן נכסי מלוג שלה, אינן בכלל כתובה. ויש מי שאומר דאפילו בלאות של נכסי מלוג שלה שביד הבעל אין מוציאין מידו, וכבר כתבתי שאין הדבר נראה כן.

ולענין האומרת מאיס עלי ואיני חפצה לא בו ולא בכתובתו אלא אצא בלא כלום ובלבד שיגרשני, אינה מפסדת כלום עד שנים עשר חדש, ולאחר שנים עשר אם עדיין היא עומדת במרדה הפסידה כתובתה, ואם רצה הבעל לגרש מגרש. ואם גירש תוך שנים עשר חדש לא הפסידה כלום. ותוך זמן זה אין כופין אותה, ואין מכריזים עליה, שאין כופין אותה לבעל למאוס לה וזו כאנוסה היא. ואין חוששים שמא עיניה נתנה באחר, אחר שהיא רוצה לצאת בלא כלום.

וכן כתב ר"ח ז"ל שאם רצה הבעל לגרש תוך זמן זה וליטול כתובתה אין שומעין לו, וכשיוצאה הפסידה נדוניה ועיקר כתובה ותוספת וכל מה שנתן לה הבעל משלו, שלא כתב, ולא נתן לה אלא אדעתא למיקם קמיה, אדעתא דלמשקל ומיפק לא כתב לה. אבל בבלאותיה הקיימין דנכסי צאן ברזל איבעיא ליה לרבא ולא איפשיטא ליה, ואסיקנא דכיון דלא אתמר לא כמר ולא כמר מאי דתפסה ואפילו בעדים לא מפקינן מינה, מאי דלא תפסה לא יהבין לה. ונכסי מלוג לא הפסידה כלל אלא בלאותיה הקיימין שלה, ואפילו לא תפסה יהבין לה, ואין לה מזונות מהבעל תוך הזמן הזה, דכיון שאינה רוצה בו אין לה מזונות ממנו.

וגרסינן בירושלמי (פ"ה ה"ח) המורדת ויוצאה משום שם רע אין לה מזונות ולא בלאות, וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות. ואם מת הבעל תוך הזמן הזה גובה כל כתובתה מן היורשין, שהרי לא הפסידה כלום עד לאחר שנים עשר חדש. ואם מתה היא יורשה והוא קובר אותה. וכן אם חזרה ונתרצית תוך הזמן הזה לא הפסידה כלום מה שאין כן באומרת בעינא ליה ומצערנא ליה, דמה שהפסידה הפסידה. לאחר י"ב חדש אם רצה לקיימה כותב לה כתובה אחרת. ומיהו אפילו באומרת מאיס עלי אין כופין אותו להוציא, שלא אמרו כאן, אלא אבל אמרה מאיס עלי לא כייפינן לה, אבל כייפינן ליה לא אמרו, דלעולם אין הבעל מוציא אלא לרצונו, וזה שלא כדברי הרמב"ם (אישות פ"ד ה"ח) שכתב דבמאיס עלי כופין אותו להוציא, לפי שאינה כשבויה שתבעל לשנוי לה.

ואין דבריו במקום זה מחוורים, דאנו אין לנו כפייה בבעל אלא באותן השנויים במשנת אלו שכופין אותן להוציא (לקמן עז, א) או לפסולות בין דאורייתא בין דרבנן כשניות ותנן בפרק בתרא דנדריים (צ, ב) חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, אלא האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה. נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ותהא משמשתו אלמא אין כופין ואף לא מבקשים, ואף על פי שבאה שם

מחמת טענה ואסרה נפשה עליו ועל כל העולם, אפילו הכי חוששים שמא עיניה נתנה באחר כל שכן בזו.

ותנן נמי ביבמות פרק בית שמאי (קיא, ב), הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה ומת בעלה כופין אותו לחלוץ לה, ואם מתחלה נתכוונת לכך מבקשים ממנו. והתם כיון שנדרה ממנו הא ודאי מאוס הוא לה ואפילו הכי אין כופין, ובריש פרק הנזקין (גיטין מט, ב) אמרו, כי היכי דכי מפיק לה איהו תקינו לה רבנן מיניה, כי נפקא איהי נמי ליתקנו ליה כתובה מינה, ואמרינן אשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו אפשר דמשהי לה בגט, אלמא אין כופין אותו לגרש לעולם, דאם איתא האיך הוא יכול לשהותה לימא מאיס עלי ויוצאה, ואם היה אפשר לה בשום פנים לגרש את עצמה היו מתקנים לו כתובה ממנה, ותנן בפרק המדיר (עז, א) האיש שנולדו בו מומין אין כופין אותו להוציא. וההוא ודאי מאוס הוא לה מפני מומיו ואפילו הכי אין כופין.

ויש שדוחין שאין כופין להוציא וליתן כתובה קאמר, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרושי המשנה שלו ביבמות פרק בית שמאי (קיד, ב) דכל מקום שאמרו כופין ר"ל ותטול כתובה, וכל מקום שאמרו מבקשים כדתנן התם הנודרת הנאה מיבמה וכו' לאחר מיתת בעלה מבקשים מן היבם שיחלוץ לה, היינו שמבקשים שיחלוץ ויתן לה כתובה, ואם נתרצה מוטב ואם לאו כופין אותו על החליצה ותצא בלא כתובה. וליתא דאין כופין סתמא קתני, ואם איתא היכי שביק תנא עיקר דהיינו נתינת הכתובה, אדרבא כופין אלא שאינו נותן כתובה, ועוד דהא איכא מאן דתני התם (לקמן עז, א) היו בו מומים, ואם איתא דלעולם כופין ליתן גט אלא שאין כופין ליתן כתובה קאמר, צריכה למימר דאם היו בו מומין מעיקרא וסברה וקיבלה שאינה יוצאה ונוטלת כתובה, אטו כתב לה כדי למישקל ומיפק בעל כרחיה, ובכי הא מי אמר רבן גמליאל במומין גדולים כופין אותו להוציא וליתן כתובה, אלא על כרחך אין כופין אפילו ליתן גט קאמר, ורבן גמליאל ליתן גט בלא כתובה קאמר אליבא דמאן דאמר היו, כן נראה לי.

וגרסינן בירושלמי בריש פרקין רוצה הוא ליתן כמה כדי שלא תמרוד ביה ויכולה היא לומר לא כן תני האיש אינו מוציא אלא לרצונו מעיקא ליה והוא מגרש לה, דאלמא לעולם אין כופין אותו לגרש. וגרסינן נמי בירושלמי בפרק אלמנה נזונת (פיי"א ה"ז) אמר שמואל אין מעשין אלא לפסולות כגון אלמנה לכהן גדול, והא תנינן המדיר את אשתו וכו' יוציא ויתן כתובה, ומפרק שמענו שמוציא שמענו שכופין, לימד שבכל מקום

שאמרו יוציא ויתן כתובה אין כופין להוציא, אלא כופין ליתן כתובה ומבקשים ממנו ליתן גט. זהו דין המורדת והאומרת מאיס עלי, אבל רבנו אלפסי ז"ל כתב בהלכותיו שהגאונים ז"ל תקנו להוציאה, הכל כמו שכתוב בהלכות, ואפשר שלא תקנו הגאונים ז"ל כן אלא לדורם לצורך שעה, אבל עכשיו אין מקילין בדבר, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (שם) והר"ז הלוי ז"ל. ירושלמי (פ"ה ה"ח) אמר ר' יוסי אלן דכתבין אין שינא אין שינת תנאי ממון הוא ותנאו קיים.

דאמרינן ליה זיל לא מיפקדת, ארוסה נמי לית לה זיל לא מיפקדת. אבל ממדיר ומורד באשתו לא קשיא ליה דהנהו כבר נתחייבו לה שעל מנת כן נשאת לו ולפיכך מוסיף לה ויוציא ויתן כתובה, ואם תאמר והא תנן ביבמות פרק בית שמאי (שם) הנודרת הנאה מיבמה בחיי בעלה כופין אותו להוציא ולא אמרינן לה לא מיפקדת איכא למימר דאוספי לא מוספינן לה משל יבם משום דאמרינן לה לא מיפקדת הא ליבם כופין להוציא כדי שלא תתעגן לעולם כיון דנדרה מעיקרא ולא אפשר למהדר בה, אי נמי איכא למימר דהתם בבאה מחמת טענה.

ואסיקנא דהא דשמואל דאמר אין כותבין אגרת מרד על שומרת יבם כמצוה אמצעית דאמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום הא למשנה ראשונה שאמרו מצות יבום קודמת למצות חליצה כותבים עליה אגרת מרד והיינו ברייתא דקתני אחת לי ארוסה ואפילו שומרת יבם וכיון דקיימא לן כמשנה ראשונה ממילא אידחיא לה הא דשמואל וכותבים עליה אגרת מרד וכן פסק רבנו אלפסי ז"ל כמו שכתוב בהלכותיו.

דף סד - ב

מתני': המשרה את אשתו על ידי שלישי. פירש הראב"ד ז"ל: כגון שהוא עושה מלאכה בעיר אחרת, או שלומד בעיר שעונתו מערב שבת לערב שבת. ונראה שהזקיקו לרב ז"ל לפרש כן. שאלו בעושה מלאכה בעירו אי אפשר לו להשרותה על ידי שלישי אלא אוכלת עמו על השולחן. ואי לא, יוציא ויתן כתובה משום דשמעיי בה אינשי וזילא בה מילתא, דמה יאמרו הבריות מה ראתה זו להתרחק משולחן בעלה, דתנן (לקמן ע, א) המדיר

את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס, יותר מכאן יוציא ויתן כתובה, ואמר עלה בגמרא (ע, ב), מאי שנא שלושים, עד ל' לא שמעי אינשי ולא זילא ביה מילתא, יותר משלושים שמעי אינשי וזילא ביה מילתא, כן נראה לי. אי נמי, מתניתין כשקבלה עליה, והכין מוקי לה בירושלמי בפרק המדיר (ה"א).

הא דאמרינן לא קשיא הא באתרא דיהבי ציבי הא באתרא דלא יהבי ציבי. קשיא לי, אכתי בצירי להו דהא בעיא לאפוקי מינייהו רביע משום ציבי, דבשלמא שכר אפיה לא יהיב לה דאיהי חייבת לאפות ובשלא הכניסה לו שפחות, אבל ציבי ודאי יהיב לה. ויש לומר, דממקום אחר נותן לה ציבי, ולא הזכירו אותן בגמרא כמו שלא הזכירו נר וקדירה וחבית, אף על פי שהוא חייב ליתן לה וכמו שמפורש בתוספתא (פ"ה, ה"ז), שלא הזכירו במשנתנו אלא אכילות אבל הכשר אכילות לא, כן נראה לי.

אי הכי שית סרי הויין. איכא דקשיא ליה, למאן דאמר אוכלת עמו שבסרי הויין, ודחקו עצמן בתירוץ קושיא זו דאוכלת עמו משלה. וזו שלא כסוגייתנו, ובירושלמי (בפירקין ה"א) אמרו מפורש אוכלת משלו. ואיכא מאן דאמר דכי אמרינן שית סרי הויין למאן דאמר אכילה תשמיש, אבל למאן דאמר אכילה ממש שיבסרי הויין. וזה נכון, ואף על גב דקיימא לן כמאן דאמר אכילה ממש, לרווחא דמלתא קא מקשה, כלומר, אפילו למאן דאמר אכילה תשמיש, לא משכחת לה אלא כר' חדקא. ופריק, אפילו תימא רבנן, דל חדא לארחי ופרחי, וכשתמצא לומר אכילה ממש דל תרתי לארחי ופרחי.

מתני': נותן לה קב קיטנית. ירושלמי (פ"ה ה"י) נותן לה פת ונר ופתילה כוס וחבית וקדרה ואיתא נמי בתוספתא (פ"ה ה"ז).

דף סה - א

הא דאמרינן כגון דאורחיה דידיה ולא אורחא דידיה. פירש רש"י ז"ל: שדרך בני משפחתו לישן על גבי כרים וכסתות ואין דרך בני משפחתה

בכך, וכן נראה מדברי רבנו אלפסי ז"ל שלא כתבה כלל, כלומר, דאין הלכה כחד מינייהו, דהא קיימא לן (לעיל מת, א) דעולה עמו, וכיון דאורחיה דידיה אפילו לדידה יהבין. ויש מי שפירש, דלא אמרו עולה עמו אלא כשהיא עמו, ואינו מחוור כלל. והראב"ד ז"ל פירש: דכר וכסת יתירא קאמר, אבל לדידה ודאי יהבין משום דקיימא לן דעולה עמו, והא דאוקמה באורחיה דידיה ולא אורחיה דידה, משום דבאורחה בכך ודאי יהבין לה כר וכסת יתירא משום לתא דידיה, דזימנין סגיאיין דמתרמו ליה הכין דאתי בין השמשות ולא מייתי כר וכסת לדידיה ושקיל דידיה ומגני לה על ארעא, אבל בדאין אורחא דידיה לא חיישינן להכי. ואינו מחוור בעיני, דכיון דבמתניתין לא תנן כר וכסת דמשמע דלא יהבין לה כלל, ועלה תניא פלוגתא דרבנן ור' נתן אי נותנין לה כר וכסת אי לא, על כרחך בכר וכסת דידיה אפליגו ולא בכר וכסת יתירא, דאם איתא, הוה ליה לפרושי בהדיא. אי נמי בעל הגמרא דתני ברייתא גבי מתניתין הוה להו לפרושי.

ועוד דאי בכר יתירא היכי מקשו הכי להדיא אי דאורחא דידיה מאי טעמא דרבנן, ומנא לך דיהבי לה יתירא משום לתא דידיה, ואי מעיקרא הוה מיירי בכר וכסתות דידיה והשתא אהדר לה דביתירא קאמר, כל שכן דהוה ליה לפרושי. ועוד, דבתוספתא (פ"ה ה"ז) נמי הכי משמע דבדידה היא. והרמב"ן נ"ר פירש, אורחא דידיה ואורחיה דידיה, דהכי רגילה, ולא דרך משפחתו ומשפחתה קאמר, דבההיא הא קיימא לן דעולה עמו, אבל כשאין דרך משפחתה ומשפחתו אלא שהוא רגיל בכך, ובכי הא לא אמרינן עולה עמו. ואין הלשון מיושב בכך. ועוד, דתמוהא לי, אפילו הכי למה נותן לה כר וכסת לישכב עליהם, כיון דאינה רגילה לא בבית אביה ולא בבית בעלה, וכי מפני שהוא בא בין השמשות לפעמים מעלים לה ליתן כר וכסת שתישן היא עליהם כל ימות החול, ונותנים לה לישכב, היא עליהם משמע. ועוד, משום חששא דזימנין אתי בין השמשות ושקיל מפץ או מחצלת דידיה ומגני לה על ארעא, לא הוה ליה למיתן לה אלא מפץ ומחצלת, דאי לא מייתי, גני הוא במפץ יתירא וגניא היא אדידה.

ונראה לי דהכי פירושא, כגון דאורחיה דידיה, כלומר, דרך בנות משפחתו, ולא אורחה דידיה אין דרך בנות משפחתה, כמו שפירש רש"י ז"ל, וכיון שכן כשהוא עני אין מחייבין אותו לחזר וליתן לה כר וכסת, דאלו הוה אורחא דידיה הוה מחייבי ליה משום דאינה יורדת עמו לעולם אלא מחזר בעיר וטרח ומייתי לה, אבל כשאין לה אלא מצד עליתו של בעל, אין מחייבין אותו ליתן לה כל שהוא עני, והלכך לתנא קמא אינו

נותן לה כלל, ואי משום שהוא דרכו ושוכב לעולם על כר וכסת, כי אתי מייתי ליה בהדיה.

ולר' נתן יהיב לה, משום דזימנין דאתי בין השמשות, וכי לא משכח כר וכסת, אפילו מנח בהדה מפץ יתירא שקיל דידה נמי וגני על תרוויהון דליהו ליה תרוויהון ככר וכסת, וכיון שהוא צריך להניח אצלה כר וכסת משום ליתיה, גניא איהי עלייהו כל אימת דלא אתי ליה, משום דכיון דמנחי התם ואיהי סלקא בהדיה, כי איתנייהו מיהא גניא עלייהו, והכין משמע בתוספתא, דתניא התם (פ"ה, ה"ז), יין אין לה שאין נשותיהן של עניים שותים יין, כר אין לה שאין נשותיהן של עניים ישנות על כר, מותר מזונות שלו ומותר בלאות שלה, העשיר עולה עמו העני אין יורדת עמו, אלמא לאו משום רגילותה ורגילותו הוא, ולא כר יתירה קאמר, אלא משום שאין דרכן של נשותיהן של עניים לישן על כר וכסת, וכשאין דרכה, הא דרכה בכך אינה יורדת עמו אף על פי שהעני. וגרסינן נמי בירושלמי (פ"ה, ה"ו) כר אין לה שאין נשי העניים ישנות על הכר. אלא דאכתי קשיא אלישנא דגמרא. דקאמר זימנין דמיתרמי בין השמשות ולא מצית מייתי להו לדידך ושקלת להו לדידי, דמשמע דידי דומיא דידך, דאלמא איהי נמי כר וכסת יש לה כדברי הראב"ד ז"ל, דאי לא, הוה ליה למימר לא מייתית לדידך ושקלת למפץ דידי, וצריך עיון.

דף סה - ב

אמר אביי חמישין זוזין פשיטי ממאי מדקתני וכו'. ובלאו הכא נמי מצינו למפשטא מדרב יוסף דאמר בפרק קמא דקדושין (יא, ב) שכל כסף של דבריהם מדינה. אלא דעדיפא ליה למפשטיה מגופה דמתניתין, ואפילו למאן דלא מודי בדרב יוסף והכין אורחא דתלמודא.

אמר אביי נקיטינן מותר בלאות אלמנה ליורשין. פירוש: אף על גב דבחיי הבעל שלה, וכל שכן מותר מזונות דאפילו בחיי הבעל נמי לבעל, ומשום הכי לא איצטריך ליה לאביי לאשמעינן אלא מותר בלאות דמותר מזונות פשיטא. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח מה' אישות ה"ד), וגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"ו) הדא דתימא אשת איש, אבל באלמנה בין

הותירה מזונות בין הותירה בלאות שלה הן. וגירסא אחרת ראיתי בירושלמי, בין הותירה מזונות בין הותירה בלאות שלה, ואינה נראית דמה טעם מותר בלאות שלה תתבזה ותתבזה כדאיתא בגמריין.

והראב"ד ז"ל (שם בהשגות) כתב: דמותר מזונות אלמנה לעצמה, מדגרסינן בירושלמי בפרק אלמנה נזונת (ה"א) רב יהודה בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן מציאתה שלה, הותירה מזונות, אשת איש שמציאתה שלו הותירה מזונותיה שלו, אלמנה שמציאתה שלה הותירה מזונותיה שלה. ונראין דברי הרמב"ם ז"ל דשיטת גמריין הכין מכרעא דלא מפליג אביי אלא בבלאות, משום דבאשת איש שלה, אבל במותר מזונות הרי היא כאשת איש, דאי לא הוה ליה למימר וחלופין באלמנה, וכדאמרינן לעיל (ס, א) גבי חלב מהלכי שתיים וחילופין בדס.

מתני': ואם אינו נותן לה מעה כסף לצרכיה מעשה ידיה שלה. אוקימנא לה בשמעתא דמקדיש מעשה ידי אשתו דמותר מעשה ידיה קאמר, אבל עיקר מעשה ידיה שלו דמעשה ידיה תחת מזונות, והא דקתני ואם אינו נותן לה, לאו למימר דבדידיה תליא מלתא, דאילו אינה יכולה לכופו והיא גם היא יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, אם כן לא הועילו חכמים כלום בתקנתם. אלא הכי קאמר אם הוא אינו מעלה לה מעה כסף והיא שותקת לא ויתרה מותר מעשה ידיה. וכתב הרמב"ן נ"ר, והוא הדין למזונות ומעשה ידיה, אלא רבותא קא משמע לן שאפילו במעה כסף שאינה צריכה לו כל כך לא אמרינן היא ויתרה.

גמרא: מאי אוכלת, רב נחמן אמר אוכלת ממש ורב אסי אמר תשמיש. ואם תאמר, למאן דאמר תשמיש בשבת אמאי מחייבינן ליה, תינח דבבית אפל אי בעי שרי, אלא לחיוביה אמאי לא סגיא דלאו הכין. ויש לומר, דמיירי בטייל ופועל שעונתן שתיים בשבת, וכיון שהוא משהה אותה על ידי שליש לא חייבוהו לאכול עמה בשתי לילות, אלא אי בלילה וא' ביום, ורבנן דפליגי עליה לומר שהוא חייב להשלים עונותיה אחת בליל אחת מימות השבוע ואחת בליל שבת, וקיימא לן כרב נחמן דאמר אכילה ממש.

הא דקתני אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה. ודייקינן, מאי טעמא לאו משום דבעי למיכל בהדה, תמיה לי. דאם כן אפילו בשאינה מניקה נמי כל שבנה פחות מבן שש, והוה ליה למיתני ואם יש לה ולד פחות מבן שש מוסיפין לה על מזונותיה, ויש לומר, דמשום פוחתין ממעשה ידיה נקט לה במניקה, דמניקה דוקא

שהיא מתבטלת בהנקתו הוא שפוחתין לה ממעשה ידיה, אבל מכאן ואילך אין פוחתין לה ממעשה ידיה. אלא שמוסיפין לה על מזונותיה, כן נראה לי.

הדרן עלך פרק אף על פי

פרק מציאת האשה

מציאת האשה ומעשה ידיה לבעלה וירושתה והוא אוכל פירות בחייה. פירוש: ואם מתה יורשה, ובחייה הוא אוכל פירות נכסי מלוג שלה. ורש"י ז"ל נראה שהוא גורס וירושתה הוא אוכל פירות בחייה, וחדא קתני, כלומר אם נפלה לה ירושה הוא אוכל פירות בחייה. ואינו נכון בעיני, דלמה ליה למיתני וירושתה, לא הוה ליה למתני אלא והוא אוכל פירות בחייה, וטפי הוה עדיף למיתני הכי דהוי בכלל בין כשנפלו לה בירושה בין שנתנו לה במתנה, וכאידך דתנינא בנערה שנתפתתה (מו, ב) ומקבל את גיטה ואינו אוכל פירות בחייה יתר עליו הבעל שהוא אוכל פירות בחייה, ולא קתני וירושתה אינו אוכל פירות בחייה. ומיהו בתוספתא (פ"ד ה"א, ע"ש) מצאתי מפורש כדברי רש"י ז"ל דתניא התם יפה כח האב מכח הבעל וכח הבעל מכח האב, שהבעל אוכל פירות בירושתה בחייה מה שאין כן באב.

בשתה ופגמה שלה. וצערא לא איצטריכא ליה למיתני, דפשיטא דצערא דידה הוי, כדאמרינן בפרק החובל (ב"ק פז, א) צערא דגופא לא תקינו ליה רבנן. ושבת דבעל הוי, דהא מעשה ידיה שלו. ובאומרת איני נזונת ואיני עושה פשיטא דדידה הוי, משום הכי כיון דתני מעשה ידיה לבעלה תו לא איצטריך למיתני שבת וריפוי דרופא לדידיה בעי למיתן, דהא איהו מחייב לרפאותה. ואי אמדנוה לעשרה יומי ועבדן לה סמא חריפא ואיתסיאת בחמשה (ע"י גיטין יב, ב) צערא אית לה בגויה ודידה הוי.

ר' יהודה אומר בזמן שבסתור לה שני חלקים. פירוש: בין אבושת בין אפגם קאי, וכדאמרינן בגמרא בשתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דר' יהודה ורבנן, אלמא ר' יהודה בין בבושת בין בפגם פליגי. אף על פי שאין נראה כן מן התוספתא, דגרסינן התם בבבא קמא פרק תשיעי (ה"ה)

החובל באשתו, בין שחבל בה הוא בין שחבלו בה אחרים, מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות ר' יהודה בן בתירה אומר בושת בזמן שבסתר לה שני חלקים. ושמא בתוספתא נקט בושת לרבנותא, וכל שכן בפגם דהוא מצטער בו יותר.

שלו ינתן לו מיד, ושלה ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. וכתב הרמב"ם ז"ל (הלכות חובל פ"ד הט"ז) במה דברים אמורים בשחבלו בה אחרים, אבל חבל בה הבעל חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער והבשת, והכל שלה, ואין לבעל בהן פירות, ואם רצתה ליתן לאחר הדמים נותנת, וכזה הורו הגאונים, והבעל מרפא אותה כדרך שמרפא כל חלייה, ויש נותנים טעם לדבריו משום דמדינא בשתה ופגמה שלה כרבנן, ועל כרחך לא פליג ר' יהודה אלא משום דאית ליה בשת בבשתה ומצטער בפגמה כדגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"א) ר' רדיפא ר' אחא בשם ר' בון בר כהנא דלא מחסר לה בסתר מפני מה הוא נוטל מפני צערו שנצטער עמה. והלכך כשהוא בעצמו חבל בה מפני מה נוטל שהוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו.

אבל הראב"ד ז"ל (בהשגות שם) השיב עליו בלשון הזה תימה הוא למה ישלם לה את הכל שהרי הוא נוטל בשל אחרים או שליש או שני שלישים, וכשחבל בה הוא למה ישלם לה את הכל. ואולי טעה בדברי הגאונים ז"ל, שלא אמרו אלא על מה שראוי לה וקנסו אותו שלא יאכל משם פירות, דבהכי לא תקון רבנן, והוא עשה שלא כהוגן דין הוא שלא יהא חוטא נשכר, עד כאן. ודברי התוספתא (שם) מסייעין אותו דקתני בין שחבלו בה אחרים בין שחבל בה הוא מוציאין מידו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

גמרא: בשתה ופגמה איצטריכא ליה פלוגתא דר' יהודה ורבנן. אבל ירושתה לא איצטריכא ליה, דהא תנן בפרק הכותב (פג, א), ואם מתה, הבעל יורשה. ותנן בפרק יש נוחלין (קח, א) האיש את אשתו. ונראה דאפשר עוד לומר, דמדקתני יתר עליו הבעל, איכא למשמע דירושתה דבעל הויא, דהא אב ירית לה.

דף סו - א

בעי רב פפא עשתה שתיים בבת אחת מהו, בעי רבינא שלש וארבע מהו. פירש ר"ח ז"ל דאליבא דר' עקיבא קא בעו, דאלו לרבנן בין העדפה שלא על ידי הדחק בין העדפה שעל ידי הדחק דבעל הוויא, ומינה שמעינן דהלכתא כר' עקיבא. אבל רבינו האי גאון ז"ל פסק כתנא קמא, ואמר, דבעיא דרב פפא ורבינא אליבא דרבנן שייכא, והכי קא מבעיא להו, דדילמא עד כאן לא קאמרי רבנן בהעדפה שעל ידי הדחק דלבעלה הוי, אלא משום דמכל מקום מלאכה אחת היא, וכל שהיא עושה במלאכה אחת דבעל הוי, אבל שתי מלאכות לא תקינו לה רבנן, משום דלא שכיחי כולי האי למעבד בבת אחת. ואתא רבינא למימר דאפילו כשתמצא לומר דשתי מלאכות בבת אחת נמי שכיחי ודבעל הוו, שלש וארבע דלא שכיחי דלא עבדא להו בבת אחת צריכה.

מתקיף לה רב בר רב חנן אלא מעתה בייש בסוסתו של חבירו, הכי נמי דבעי למיתן ליה בשת. ומדשקלי וטרי אליבא דר' יהודה, שמע מינה הלכתא כוותיה, וכן פסק רבנו האי גאון ז"ל.

וסוס בר בשת הוא. כלומר אטו בר הכי שיתבייש האדון בחבלתו.

מתני': הפוסק מעות לחתנו וכו' יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשר ליתן. ותהו בה בירושלמי (בפרקין ה"ב) ולא דברים הנקנין באמירה הן. ומשני, פוסק הוא על מנת לכנוס. ופירש הרב אלפסי ז"ל: בסוגין דהכי קאמר, כל הפוסק לחתנו דעתו על מנת לכנוס. וכיון שמת חתנו ולא כנס, אינו חייב לתת לאחיו.

ולך אי אפשר ליתן. פירש רש"י ז"ל: לך אי אפשר ליתן אלא או חלוץ, או יבם, אבל לאחיו יתן או תשב עד שתלבין ראשה. ותימה הוא, דהא קיימא לן (לקמן קט, א) כאדמון דאמר יכולה היא שתאמר אלו פסקתי אני לעצמי וכו', אבא פסק עלי מה אני יכולה לעשות, או כנוס או פטור. אלא יש לפרש, דאלו אחיו, היה יכול להוציא ממנו בדיינים, דדברים הנקנין באמירה הן (עיי' קדושין ט, ב) אבל יבם לא.

ובשם רבנו האי גאון ז"ל אמרו: דדוקא בפוסק מעות לחתנו כגון שאמר לו כשתכנוס את בתי אתן לך כך וכך, וכשמת חתנו אף על פי שאם היה החתן כנוס קנה באמירה דשעת קדושין, עכשיו שמת יכול לומר ליבם

לאחיד הייתי רוצה לתת. אבל בפוסק לבתו, כגון שאמר בשעת קדושין כך וכך אני נותן לבתי הרי קנתה הבת, ואף על פי שמת חתנו שאינו יכול לומר לא פסקתי לבתי אלא על מנת שתבוא לידי נשואין עם הראשון, דמכל מקום לבתו פסק ובתו קנתה. נראה שהוא ז"ל מפרש מה שאמרו בירושלמי (שם) פוסק הוא על מנת לכנוס, לומר בשפסק מפורש על מנת לכנוס, שלא כדברי רבנו אלפסי ז"ל. אבל לפי מה שפירש רבנו אלפסי ז"ל אפילו באומר כך וכך אני נותן לבתי, לא פסק אלא על מנת לכנוס, וזהו שכתב הרב אלפסי ז"ל בפירוש הירושלמי וחזינא מאן דפירש לה פירושא אחרינא, ואנן לא סבירא לן אלא האי דכתיבנא.

וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש. פירש רש"י ז"ל: מפני שדרך הנועדים למזמוטי חתן וכלה לשומם חומש יותר, להתייקר. ופירוש שום במנה ושוה במנה. כלומר, ושוה מנה בשוק אין לו אלא מנה כנגד מנה שכתב לה בכתובתה, דלא אמרו פוחת חומש אלא בשום הנעשה בבית החתן שדרך לעלותו להתייקר. וקשה לפירושו מדאמרינן בגמרא (סז, א) זהב הרי הוא ככלים, מאי לאו ככלים של כסף דפחתי לא ככלים של זהב דלא פחתי. אלמא טעמא לא משום עילוי שומא הוא אלא משום דפחתי בתשמישתן, וכדגרסינן בירושלמי (בפרקין ה"ג) מה ראו חכמים לומר כספים מוסיף שליש ובשום פוחת חומש, שמו חכמים דעתו של איש שרוצה לישא וליתן בכספים ולהוסיף שליש, ושמו דעתה של אשה שרוצה לכלות כליה ולפחות חומש. כלומר, שהאשה כשפוסקת להכניס אפילו כספים שורת הדין אין הבעל רשאי ליגע בהם, אלא יעמדו בידו מיוחדין לה משום שבח בית אביה, ולפיכך עשו להם חכמים תקנה דניחא להו לתרוייהו, הבעל שישא ויתן וירויח בכספים, וניחא לה לאשה שיוסיף לה שליש בשבח. אבל כשהכניסה שום מפני שהיא מכלה אותם ופוחתין והולכים ניחא לה שתשמש בהם, ויקבלם הבעל בכתובתה בפחות חומש, משום פחתן שהן פוחתין בתשמישה.

והא דתנן שום במנה ושוה מנה אין לו אלא מנה. פירש ר"ח ז"ל: אם אמרה לו בלשון הזה שום במנה שוה מנה אני מכנסת לך, אין לו אלא מנה, שכיון שפירשה שוה מנה אינו יכול לומר לה הכניסי לי שום שאקבלנו במנה, דהיינו מנה וחומש. אבל אם פסקה להכניס לו שום במנה סתם חייבת לו ל"א סלעים ודינר.

והראב"ד ז"ל פירש: שום מנה, אם פסקה לו שום מנה והכניסה לו בשעת נשואין שום השוה מנה, אין מוספת לו כלום, אלא אותו המנה המביאה

לו בשום הוא פוסק לה פחות חומש, מפני שהלשון הזה שום מנה אינו אלא שום השוה מנה. אבל אם פסקה להכניס לו מנה והכניסה לו שום תחת אותו מנה, היא מוספת לו חומש כדי שיכתוב לה מנה בכתובתה, והיא גופא קא משמע לן, שאף על פי שהתנית להכניס לו כספים אילו רצתה מכנסת לו שום כנגדן, ובלבד שתוסיף את החומש.

דף סו - ב

רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה. פירוש: אשום ואכספים קאי, דמקום שנהגו לפחות ולהוסיף עושה, ומקום שנהגו שלא לפחות ושלא להוסיף הכל כמנהג המדינה. והכי איתא בתוספתא (במכילתין פ"ו ה"א) דקתני התם, אמר ר' יוסי, מקום שנהגו שלא לפחות מן השום ושלא להוסיף על הכספים אין משנים ממנהג המדינה.

ותנא קמא אפשר דלא פליג עליה דרבן שמעון בן גמליאל. ויש כיוצא בזה בתלמוד במסכת שבת (קו, ב) רבן שמעון בן גמליאל אומר לא כל הביברין שוין, ובפרק ואלו קשרים (קיא, ב) ר' אליעזר אומר קושרים לפני הבהמה, ולא פליג תנא קמא דידהו עלייהו. ואם תמצוי לומר דפליג תנא קמא עליה דרבן שמעון בן גמליאל, לא בשנהגו שלא לפחות מן השוק ושלא להוסיף על הכספים פליג, דבהא ודאי לכולי עלמא המנהג עיקר, אלא בשלא נהגו לפחות ולהוסיף, והלכך קסבר תנא קמא כיון דלא נהגו ממש אף על פי שלא נהגו לפחות ולהוסיף אם באו לדין אומרים להם לפחות בשום ולהוסיף במעות. ורבן שמעון בן גמליאל סבר כיון שלא נהגו לפחות ולהוסיף אלא שהן כותבין כנגד מה שהיא מכנסת בין שום בין כספים, הרי מנהג לבטל הדין כיון שאין דין זה גמור, וקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל. וכן פסקו רבוותא ז"ל, דמסתבר טעמיה דכל כיוצא בזה אין הדין עיקר אלא המנהג. ומיהו בעיר חדשה, דנין לפחות ולהוסיף לכולי עלמא.

ופסקו לה ארבע מאות דינרי זהב לקופה של בשמים. ולא היתה אלא שומרת יבם.

דף סז - א

אמר רב שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גמלים של ערביא אשה גובה פרנא מהם. פירש רש"י ז"ל: פורנא שבח כלי שגובה שליש ריוח כמו שגובה בכספים, וכן כלם חוץ מארנקי דמחוזא שפירש גובה כתובתה מהן ואינן לה כמטלטלין דאין כתובה נגבית מהן אלא כקרקע, משום דאסמכתייהו עלייהו דרוב סחורתן ועסקן בכך. והנכון לפרש כולן על דרך אחד, ולומר, שהיא גובה כתובתה מהן אף על פי שאין כתובה נגבית מן המטלטלין, הואיל ורוב עסקן בכך, ואסמכתייהו עלייהו. ואפשר להוכיח מכאן דעכשיו שהרוב מתעסקין במטלטלין ומוכרין קרקע לישא וליתן בכספים, אף אשה גובה כתובתה מהן מדינא דגמרא, אלא מיהו רבותינו הגאונים כבר תקנו לגבות כתובה מן המטלטלין.

מתני': וכן המשיאין את היתומה לא יפחתו לה חמישים זוז ואם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה. ומסתברא דחמישים זוז נותנים לה בין יש בכיס בין אין בכיס, ומחייבין את הגבאים ללוות ולתת, דאי בשישנן בכיס דוקא מאי שנא חמישים אפילו טובא נמי לפי כבודה, אלמא חמישים אפילו אינן בכיס מחייבין את הגבאים ללוות. וראיתי בשם רבנו האי גאון ז"ל שנסתפק בדבר זה. ומיהו פלוגתא היא בגמרא דבני מערבא, דגרסינן התם (בפירקין ה"ה) וכן הפרנסים המשיאין את היתומים, אמר ר' חנינא זאת אומרת שאומר לפרנסים ללוות, דו פתר לה כשאין בכיס לווין עד חמישים, אבל יש בכיס מוסיף, אמר ר' יוסי זאת אומרת שאין אומרים לפרנסים ללוות, דו פתר לה בשיש בכיס אבל אם אין בכיס פוחת. ונראה, שר' יוסי מפרש אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה, כלומר, אם יש בכיס מעות הרבה שיספיקו לפרנס זאת ואחרות עמה אם תבאנה להתפרנס, אבל אם יש בכיס כדי לפרנס זאת בלבד לפי כבודה, אין נותנין לה כל מה שיש בכיס. והכין מוכח נמי התם (בירושלמי שם) מדאמרינן הדא בולדא אתא ביומי דר' אמי, אמר ליה ישתביק למועדא, אמר ליה ר' זעירא, ודמיית יפסיד אלא יתכל ומריה דמועדא יקיים ותניא דר' חנינא כר' זעירא, ודר' יוסי כר' אמי.

יתום ויתומה שבאו להתפרנס. פירוש: פרנסת כסות מפרנסין את היתומה ואחר כך מפרנסין את היתום. וכדתנן בהוריות (יג, ב) האשה קודמת לכסותה ולפדותה, אבל במזונות מפרנסין את היתום ואחר כך מפרנסין את היתומה, וכדתנן התם האיש קודם להחיותו, דכתיב (ויקרא כח, לו) וחי אחיך עמך, אחיך קודם לאחותך.

דף סז - ב

וחכמים אומרים יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקים לו. והיינו כר' שמעון, ומדתנן בברייתא ר' שמעון בלשון חכמים, שמע מינה הלכתא כוותיה, וכן פסק רבינו האי גאון ז"ל.

דף סח - א

מתני': יתומה שהשיאתה אמה או אחיה לדעתה וכתבו לה במנה או במאתים יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי לינתן לה. ואף על פי שלפרנסת הבעל זכו לה חכמים וזו כבר נשאת, מכל מקום היא זכתה בנכסים בכדי מה שראוי לינתן לה ואינן יכולין להפקיע זכותה. וליכא למימר הכא הא איכא ריוח ביתא, כדאמרינן בגמרא (לקמן סט, א) גבי שתי בנות ובן וקדמה הראשונה עשור נכסי ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן, דהא אסיקנא התם דריוח ביתא מהנהו נכסי קאמר, וזו כמי שאין לה ריוח ביתא מהנהו נכסים, כיון דלא יהבו לה דחזי ליה מינייהו. וגרסינן בתוספתא (פ"ו ה"ז) אף על פי שכתב לה הבעל דין ודברים אין לי עמה, יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להינתן לה.

אמר שמואל, לפרנסה שמין באב. ואסיקנא בין השיא דגלי דעתיה בין לא השיא, לעולם שמין דעתו ונותנין לה. וקיימא לן כשמואל דקאי כר' יהודה, וכדאמרינן אמר ליה רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה אמר ליה יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי. וכתב ר"ח ז"ל, דלא אזלינן בתר אומדנא אלא לפחות מן העישור, וכמעשה דרבי דנתן לה אחד מיי"ב בנכסים, ולא אשכתן בהדיא מאן דאמר יתר מן העישור, ובפרק נערה שנתפתתה (נב, ב) אמרינן מפני מה תקנו כתובת בנין דכרין כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועד כמה, אביי ורבא דאמרי תרוייהו עד עישור נכסי, ואין לנו רשות שלא בראיה ברורה להוציא מן היתומים יתר מן העישור, ורבותינו בעלי התוספות ז"ל (לעיל נ, ב, תוס' ד"ה ומאי) הביאו ראיה לסברא זו, מדאמרינן בגיטין ריש פרק הנוזקין (נא, א), והא פרנסה דמיקץ קיצא, ואם איתא דשמין באב בין לפחות בין להוסיף על העישור הא לא קיצא כלל, אבל למאי דאמרינן דלהוסיף לא אזלינן בתר אומדנא, קרינן ליה קייצא משום דטפי מעישור לא הויא, והראב"ד ז"ל הקשה עליו, מדקתני ר' יהודה אומר אם השיא בת ראשונה ינתן לשנייה כדרך שנתן לראשונה, ואם לפחתה מעישור קאמר הוה ליה למתני אם השיא ראשונה לא ינתן לשנייה אלא כדרך שנתן לראשונה, אלא שמע מינה דבין לפחות בין להוסיף קאמר.

ועוד יש להביא מדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה (לעיל נ, ב), רב זן מחטי דעלייה, ואמרינן פרנסה הואי ומאי עלייה מעלוייא דאב, וכדשמואל דאמר שמואל לפרנסה שמין באב, אלמא אפילו לעלוייא אמרה ולא לגריעותא. ועוד מדאמרי ליה חכמים לר' יהודה פעמים שאדם עשיר והעני או עני והעשיר אלמא ר' יהודה בין לפחות בין להוסיף אמרה, ורש"י ז"ל כן כתב, דאפילו להוסיף הולכין אפילו אחרי אומדנותו דאב. ואף על פי שהראיות שכתבנו יש לדון בהם, מכל מקום פשוטן של דברים כך הוא. ומה שהביא ר"ח ז"ל ראיה מדאביי ורבא דאמרי עד עישור נכסי, אינה ראיה דחכמים לא הזקיקוהו לבוא לימלך וכן סתם בני אדם אלא עד העישור, אבל מי שדעתו רחבה ורוצה ליתן לבתו יתר מן העישור יתן, ואם גלה דעתו בין במעשה, כגון שהשיא את הראשונה, בין שהכרנו בו שהוא עשיר בדעת נותנים לה כפי שאמדנוהו שבדעתו לפסוק ולתת לה. ומעשה דר' שפחת לה מן העישור במי שהיה דעתו קצרה.

והא דקיי לה קצובה בפרק הניזקין (גיטין נא, א) היינו משום דאי לית לן כדשמואל דאמר שמין באב הא ודאי מיקץ קיצא, ואפילו למאן דאית ליה כשמואל כיון דסתם בני אדם דלא קמינן אאומדנותא יהבינן לה

עישור נכסי, קרינן לה קצובה. ואם עמדה בדין ואמידניה לאב הא מייקץ קייצא בכל מה דאמידניה. והלכך היכא דאמידנא לאב אזלינן בתר אומדנא ואפילו להוסיף על העישור, אבל היכא דלא אמידניה יהבינן לה עישור לעולם כרבי דאמר בת הנזונת מן האחים נוטלת עישור נכסים, ואין שמין לעולם את הנכסים לומר כמה אדם נותן לבתו מנכסים כאלו, אלא או באומדנותיה דאב או עישור נכסים כרבי, וכדפסק רבא הלכתא כרבי היכא דלא אמידניה, והיכא דאמידניה יהבינן לה כפום מאי דאמרינן בין ממקרקעי בין ממטלטלי, ולא אמרינן כמה יתן לה אביה אם לא היו לו אלא קרקעות אלו, שאין עשירות דעתו של אב לפי קרקעותיו אלא לפי נכסיו.

ותדע לך, מדאמרינן בפרק נערה שנתפתתה (שם) רב זון מחטי דעלייה ואמרינן פרנסה הואי ומאי עלייה מעלויה דאב וכדשמואל, אלמא למאן דאמר שמין באב אפילו ממטלטלי יהבינן לה. ואמרינן נמי התם דשמואל זון ממטלטלי ושמואל לטעמיה דאמר לפרנסה שמין באב, אבל היכא דלא אמידניה אלא יהבינן לה עישור נכסי לא יהבינן לה אלא ממקרקעי ולא ממטלטלי, וכדפסק רבא לקמן הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה.

והא דלא כתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות ההיא דזון מחטי דעלייה, משום שדרכו לקצר ודי לו במה שכתב להא דשמואל דאמר לפרנסה שמין באב, והרב בעל ההלכות ורב אחא ז"ל (עיי' שאילתות ס"י כא) שכתבו לפרנסה שמין באב, והני מילי ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה. לא נראו דבריהם דכיון דלא אשכחן לרבא דפליג בהדיא בההיא דשמואל ואיכא לאשווינהו בסברא תריצא, לא מפלגינן להו, וכן דעת רש"י ז"ל ודעת הראב"ד ז"ל והרמב"ן נ"ר.

דף סח - ב

הא דאקשינן חוזרות וחולקות בשוה כל חדא וחדא דנפשה שקלא. קשיא לי, דהא משעה דמית ליה אב הויין להו בעלי חוב דאחי, וכיון דמשעה ראשונה נשתעבדו להו נכסים דינא הוא דחולקות בשוה, דמאי חזית

דטפית להאי ובצרת להאי, ואי אמרת דאין האחין חייבין להם כלום עד שעת נשואין, הא רבי גופיה הוא דאמר לקמן (סט, א) בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה, אלמא משעת מיתת האב נשתעבדו להן נכסים. ויש לומר, דאין האחין חייבין להם אלא כדרך שהאב נותן להם, דכל שקדמה ונשאת נותן לה לפי עלויו ולפי נכסיו שיש לו באותו הזמן, וכן האחים כל שקדמה ונשאת זכתה בחלקה ואין לשנייה אלא במה ששיירה ראשונה. ומיהו כשבאין האחין לאבד זכותן ומכרו או משכנו לא כל כמינייהו, שהרי נשתעבדו להן נכסים לכמות שהיה האב נותן לכל אחת בשעת נשואיה.

שוכרות להם בעלים ומוציאין להם פרנסתם. מהא שמעינן דאינה נוטלת עשור נכסים עד שעת נשואין, והכי נמי שמעינן לה מדאמרינן לעיל באו כולן לינשא, דהיכא דאזלינן בתר אומדנא דאב, אף על גב דאין מוציאין לה עד שעת נשואין, אומדנא מיהא מהשתא עבדינן, דהא אמדינן ליה לפי נכסי מקרקעי ומטלטלי וכדכתיבנא לעיל, והשתא הוא דידעינן לפי אומדן דעתא מאי דשבק אב, ואי דאתי לקמי בי דינא דילמא לא ידעי כמה אמדינן, אלא מהשתא אומדינן בית דין ופוסקין לה מאי דחזו לה למשקל. כן נראה לי.

בגרה ונשאת צריכה למחות. ואוקימנא בנזונת מן האחין, הא לאו הכי אפילו בגרה ולא נשאת נשאת ולא בגרה צריכה למחות, וכדאמרינן לעיל דשני ליה רב נחמן לרבא. ומסתברא לי דבנזונת מן האחים דוקא בגרה ונשאת, הא נשאת ואחר כך בגרה אינה צריכה למחות, דכל שאינה צריכה למחות כשנשאת שוב אינה צריכה למחות, והיינו מתניתין דקתנן ישהשיאתה אמה או אחיה דלכשתגדיל יכולה להציל מיזן מה שראוי לינתן לה, הא גדולה דכותה אינה יכולה להוציא ואוקימנא בדלא מחאי, אלמא קטנה אף על גב דגדלה משנשאת ולא מחאי לאחר שגדלה לא הפסידה, והיינו נמי דאמרינן בגרה ונשאת ולא קאמר נשאת ובגרה. כן נראה לי.

אי נימא דאילו פרנסה טרפה ממשעבדי ותנאי כתובה לא טרפה ממשעבדי פשיטא. תמיה לי, מלתא דפליג עליה ר' יוחנן ואמר אחד זה ואחד זה אין מוציאין מתמהין ואמרינן פשיטא ומאי איצטריך ליה לרב לאשמעינן וצריך לי עיון.

הכי גרסינן: **האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו.** והכי גרס רש"י ז"ל: פירוש אל יזונו בנותיו מנכסיו אין שומעין לו, משום דתנאי

כתובה הוא. ואי שומעין לו תנאי בית דין מאי אהני לה, ותנן (לעיל נב, ב) לא כתב לה בנן נוקבן וכו' חייב לפי שהוא תנאי בית דין, אבל פרנסה לא חייבוהו חכמים ליתן, אלא כתובת בנין דיכרין תקני לה כדי שיקפוץ אדם מעצמו ויתן לבתו עישור נכסי, ותנן המשיא את בתו סתם לא יפחות לה מחמישים זוז, ואם איתא הוה ליה למיתני לא יפחות לה מעישור נכסים, וכן הלכה, דאינו יכול להפסידה מזונותיו ובידו להפסידה פרנסתה. ואף על גב דקיימא לן (לקמן סט, א) דבעלת חוב דאחי הויא ולא בעלת חוב דאבא, מכל מקום אינה בעלת חוב דאחי אלא מנכסי האב, וכיון שסלקה האב בפירוש מנכסיו, אין לה על האחים מחמת נכסי האב כלום.

ור"ח ז"ל גריס איפכא, האומר אל יזונו בנותיו מנכסיו שומעין לו, אל יתפרנסו מנכסיו אין שומעין לו. וקא פריש משום דאין האב חייב בחייו במזונות בתו כלל כדתנן האב אינו חייב במזונות בתו (מט, א), והלכך כיון שלא חל החיוב בחייו על נכסיו יכול הוא לסלקן מהם מעכשיו, אבל פרנסה אפילו בחייו מתחייב, דכתיב (ירמיה כט, ו) את בנותיכם תנו לאנשים. ועוד, דהאחים יכולים להפקיע מזונות הבנות לאחר מיתת אביהן, ואין יכולים להפקיע זכות פרנסתן, נמצא כח הפרנסה גדול מכח המזונות בין בחיי האב בין לאחר מותו. ואינו מחוור, דמכל מקום פרנסה אינה כחוב על האב, דהא אסיקנא דבעלת חוב דאחי היא, ולא שמענו שכופין את האב לתת לה, וכיון שאין כופין ובדעתיה תליא מילתא הכא הא אמר אל יתפרנסו מנכסיו. ועוד מאי קאמר אינה כתנאי כתובה, אטו תנאי בית דין קא גרים לגרועי כחה ולא הוה ליה למימר אלא אינה כמזונות. וכן השיב רבנו אלפסי ז"ל בתשובה ששבוש הוא בספרים, וכן הדין שבמזונות אין שומעין לו ובפרנסה שומעין לו. ובהלכות כתב שתי הגרסאות ואמר, דלפי הגרסא הראשונה קיימא לן כרבי, ולפי הגירסא השנית אין הלכה כרבי.

דף סט - א

תלה ליה רב לרבי ביני חיטי האחים ששעבדו מהו, הוה יתיב ר' חייא קמיה אמר ליה מכרו או משכנו קא מיבעיא ליה. אמר ליה מאי נפקא

מינה בין מכרו בין משכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. ור' יוחנן אמר אחד זה ואחד זה אין מוציאין. וקיימא לן כרבי, דרבי יוחנן לא שמיע ליה הא דרבי, דאי שמיע ליה הוה הדר ביה, ולא עוד אלא דמתמהינן לעיל (סח, ב) אדרב הונא דאמר משמיה דרבי פרנסה אינה כתנאי כתובה, ואמרינן מאי אינה כתנאי כתובה אילימא דאילו פרנסה טרפה ממשעבדי ותנאי כתובה לא טרפה ממשעבדי, פשיטא, דהא מעשים בכל יום דמוציאים לפרנסה ואין מוציאין למזונות, וכן הלכה.

והא דאפליגו ר' חנינא ור' יוחנן **במי שהניח שתי בנות ובן וקדמה הראשונה ונטלה עישור נכסים ולא הספיקה שניה לגבות עד שמת הבן.** פסק רבנו אלפסי ז"ל כר' יוחנן דאמר שניה ויתרה, משום דהא אית ליה ריוח ביתא מהנהו נכסי, וסייע הסברא הזו דהא רב אשי דהוא בתרא הכי סבירא ליה, דאמרינן אמר ליה רב יימר לרב אשי אלא מעתה אשכח מציאה בעלמא דאיכא ריוח ביתא הכי נמי דלא יהבינן לה עשור נכסי. אמר ליה אנא ריוח ביתא מהני נכסי קאמינא.

ואיכא מאן דפסק כרבי חנינא משום דר' חנינא רביה דר' יוחנן הוה, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. וכן פסק הרב בעל מתיבות. ועוד, דבגמרא דבני מערבא הכין פסקו כר' חנינא ורבנו גם כן הביאו בהלכותיו, דגרסינן התם (בפרקין ה"ו) מי שמת והניח שתי בנות ובן אחד ונטלה הראשונה עישור נכסי, ומת הבן, ר' חנינא סבר מימר אף השנייה נוטלת עישור נכסים והשאר חולקות בשוה, ר' טבאי בשם ר' יאשיה טעמא דר' חנינא אם מן המשועבד גובה לא כל שכן משלפניה, ר' זעירא בעא קומי ר' אסי היך עבדין עובדא, אמר ליה כר' חנינא וכן נפק עובדא כר' חנינא, וכיון דלא פליגא פסקא דבני מערבא אגמרא דילן, אפיסקא דבני מערבא סמכין.

וסייעתא דמייתי רבינו מדרב אשי דאמר ריוח ביתא מהני נכסי קאמינא, מסתברא דלא סייעתא היא, חדא דהא רב אשי לא מפשט פשיטא ליה דהא דר' יוחנן לא פליגא דרבי, וטעמא דשניה ויתרה משום ריוח ביתא, אלא בדרך דילמא קאמר. ועוד, דאפילו אמרה ר' יוחנן בההיא מכל מקום הא קיימא לן כרבי וכדאיפסיקא בירושלמי. והא דאקשי רב יימר לרב אשי אלא מעתה אשכחה מציאה וכו' ואהדר ליה רב אשי אנא ריוח ביתא מהני נכסי קאמינא, אליבא דר' יוחנן ובטעמיה הוא דשקלי וטרי, ולא משום דרב אשי גופיה אית ליה הכין וכיון דדחו ליה בירושלמי להא דר' יוחנן, טעמא דריוח ביתא אידחי ליה, ולא סמכין עליה.

ומבריה דרב סמא ובריה דרב אשי מן הזבורית ובשבועה. ומינה דהא דאמר רב לעיל בין מכרו בין משכנו מוציאיין לפרנסה, דוקא בשבועה, דבא ליפרע מנכסי משועבדים. קשיא לי שבועה זו למה, והא תוך זמן הוא, ולא עביד איניש דפרע גו זמניה, ואפילו לגבות מיתמי ובלא שבועה, כדאיתא בריש פרק קמא דבבא בתרא (ה, ב), ולא חיישינן לא לפרעון ולא לצררי. ואם תאמר, דשאני הכא דדעת האחים קרובה אצל אחותם ומתפסי לה צררי, הא לא משמע הכי בריש הנזקין (גיטין מט, ב) ואפילו לגבי בתו, אלא במה דקא אכלה בתנאי בית דין במזון הבנות, וכדאמרינן התם, בתו כיון דבתנאי בית דין קא אכלה מתפיס לה צררי.

ומדוחק יש לי לומר, דחשש דצררי דהתם היינו להפסידה מזונות לגמרי מן הלקוחות מיהא, ועושין הספק כודאי לגמרי לגבי הלקוחות, ודוקא בבתו ובמקום תנאי בית דין, הא בעלמא לא, אבל לחוש לשמא התפיסה צררי אפילו לגבי קרובים לפרנסה חוששין ולא תטול אלא בשבועה, הא בבעל חוב דעלמא לא חיישינן. ואם תאמר, מכל מקום גבי מזונות נמי דהוו תרתי דהוי תנאי בית דין ועוד שדעתו קרובה אצלה, אמאי יטול מן היתומים בלא שבועה. ואפשר לומר, דלגבי מזונות אין דעתו כל כך קרוב אצלה להתפיסה צררי משום דעת דמדמי עליה מר. ואכתי תמיה לי, למזונות נמי כשבאה ליטול מבני חרי דאחי לא תטול אלא בשבועה, והיאך מחמירין לענין פרנסה שלא תטול אפילו מן האחין אלא בשבועה ומקילין גבי לקוחות ליטול בשבועה מיהא, ולגבי מזונות מקילין ליטול שלא בשבועה מן האחין ומחמירין לגבי לקוחות שלא יטול אלא בשבועה, וצריך עיון.

הא דאמר רב אשי כי הוינן ביה רב כהנא הוה מגבינן אפילו מעמלא דביתאי. מסתברא דהכי פירושא בששכרן האב ולא הגיע זמן השכירות בשעת מיתתו, ומשום הכי מגבינן מיניה דלאו כמטלטלי דמי, הואיל ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף, והוה ליה כגוף הבתים ומשום דכבר זכה בו האב בכנגד מה שנשתמשו בהם בחייו, אלא שאינו גובה אלא לבסוף אמר אפילו, דאי לאו הכי מאי אפילו.

אמר רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לפרנסה. כבר כתבתי למעלה דוקא בנוטלת עישורא נכסי, אבל היכא דאמידניה אפילו ממטלטלי, ומזוני לעולם ממקרקעי ולא ממטלטלי. ומיהו רבנן בתראי תקינו מטלטלי בין לכתובה בין למזונות כמו שכתב רבנו אלפסי ז"ל בהלכות. והני מילי בנכסים מרובים, אבל בנכסים מועטים אלו ואלו נזונים, ולא אמרינן בכי הא הבנות נזונות והבנים יחזרו על הפתחים כמו שכתב רבנו אלפסי ז"ל בהלכות בריש פרק מי שמת (בבא בתרא סה, א מדפי הרי"ף), ופרנסה דליתיה מתנאי כתובה לא שקלא ממטלטלי, וכדקיימא קיימא בשבאה ליטול עישור נכסים, וכן כתוב בהלכות.

קיימא לן דבת בעלת חוב דאחי הויא, ונוטלת מהן מבינונית ובלא שבועה. והיכא דאיכא בן ואלמנה ובת, ואלמנה תובעת כתובה או מזונות ובת תובעת פרנסתה, אלמנה קודמת דהויא לה בעלת חוב דאבא ובת בעלת חוב דאחי. והא דגרסי בירושלמי בפרק מי שהיה נשוי (במכילתין פ"י ה"א) פרנסה וכתובה פרנסה קודמת, דהיא בכתובת בנין דיכרין קא מיירי, משום דשויה רבנן כירושה, וכשם שנוטלת במקום בנים כך נוטלת במקום כתובת בנין דכרין. והיכא דבת תובעת מזונות ואלמנה תובעת כתובה ואיכא מקרקעי, ודאי אלמנה קודמת, דהא איכא דין קדימה במקרקעי. אלא אפילו היכא דליכא אלא מטלטלי דלית בה דין קדימה לדעת רבנו אלפסי ז"ל כמו שכתב לקמן בפרק הכותב (מה, א מדפי הרי"ף), מכל מקום כתובה קודמת משום דזו וזו מתקנת אחרונים ז"ל יש להן מן המטלטלין, וכי תקינו רבנן כעין דאורייתא תקנו וכמו שכתובה קודמת למזון הבנות במקרקעי מן הדין, כך יש לה שתקדים למנין הבנות במה שתקנו להם הגאונים ז"ל. וכן דעת הראשונים ז"ל.

וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למוכרה הרי היא מכורה מעכשיו. ואם תאמר, והא קיימא לן (ב"ב קנה, א) ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים, כבר נשמר רש"י ז"ל בפירושו, שפירש: לא יהא אלא שקנה לה שליש השדה אלו רצתה למוכרה אחר כך הרי היא מכורה מעכשיו. פירוש לפירושו, שאין זה נכסי האב אלא מעות של אב, ואף על פי שקנו מהן קרקע אינו אלא כקרקע דעלמא. אבל הראב"ד ז"ל כתב: דלא אמרינן למכור בנכסי אביו אלא בקרקע שהיא ירושה לו מאביו, אבל הכא בתו אינה אלא כמקבלת מתנה. וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל. (ועיי רשב"א ב"ב שם, שו"ת הרשב"א ח"א סי' תתצח, וח"ב סי' רמו).

מתני': המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן עלי בעלי יעשה שלישי מה שהושלש בידו דברי רבי מאיר. פירוש: משום מצוה לקיים דברי המת כדאיתא בגמרא, אמר ר' יוסי לא יהא אלא שדה והיא רוצה למוכרה הרי היא מכורה מעכשיו. ואסיקנא דבגדולה מן הארוסין פליגי, ר' מאיר סבר אף על פי שהיא גדולה ומעשיה קיימין בעלמא, הכא משום מצוה לקיים דברי המת יעשה שלישי מה שהושלש בידו. ור' יוסי סבר כיון שהיא גדולה מיד נתרוקנה זכות הנכסים לבת ומוכרת ונותנת וקיים, אבל בעודה קטנה לא משום דאין מעשה קטנה כלום, אבל גדולה מן הנשואין לכולי עלמא מוכרת ונותנת וקיים, ואפילו לר' מאיר, לפי שלא עלה על דעת האב להעמיד עליה שלישי אלא עד שעת נשואין, אבל משנשאת והיא גדולה לא. והלכך בעודה קטנה לכולי עלמא אין מעשה קטנה כלום בין מן הארוסין בין מן הנשואין, וגדולה מן הנשואין שומעין לה, בגדולה מן הארוסין פליגי, וקיימא לן כרבא אמר ר' נחמן דפסקי כר' מאיר, ויעשה שלישי מה שהושלש בידו.

הדרן עלך פרק מציאת האשה בס"ד

המדיר

פרק

דף ע - א

המדיר את אשתו מלהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס. ואם תאמר, תינח מזונות דסגי לה בפרנס, תשמיש מאי איכא למימר, דתהנה ליה כולהו הנאות במשמע. ולבית שמאי יוציא לשתו שבתות, ולבית הלל לשבת אחת. פירש רש"י ז"ל: דתשמיש כיון דמשועבד לה לא מצי מדיר לה. ויש מקשים, דהא לאוקימתא דמוקמינן לה בגמרא שהדירה כשהיא

ארוסה הא ודאי חייל נדריה, דההיא שעתא לא משעבד לה. ולא קושיא היא, דההיא לא שייך למימר ביה כפייה דתשמיש דהא ארוסה היא. ולאידך אוקמתא דמוקמינן לה בשהדירה כשהיא ארוסה ונשאת, ודאי הוה מצי למיפרך תינח מזונות תשמיש מאי איכא למימר, אלא דעדיפא מיניה אקשי ליה. והמחזור בשהדירה בפירוש מנכסיו, והכי איתא בירושלמי (בפרקין ה"א), דגרסינן התם תמן תנינן המדיר את אשתו מתשמיש יוציא ויתן כתובה והכא אתמר כן, תמן במדירה מגופה ברם הכא במדירה מנכסיו.

ר' יהודה אומר חדש אחד יקיים, שנים יוציא ויתן כתובה. פירוש: אם נכנס נדרו בתוך השני, כלומר, שנדר יותר מחדש, ולא הוה ליה למימר אלא יתר מכך יוציא ויתן כתובה, כלשון תנא קמא, אלא משום דבעי למתני ובכהנת שנים יקיים תנא נמי הכא שנים יוציא.

ותחילת שנים קאמר, ומשום דקתני בהא שנים תנא נמי בכהנת שלשה יוציא ויתן כתובה, ולא קאמר יתר מכך. ובירושלמי (שם) משמע, דבכהנת בסוף שלשה דוקא יוציא ויתן כתובה ושנים יקיים, היינו משום דקתני בישראל שנים יוציא, דגרסינן התם רבי יהודה אומר בישראל חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה בתחלת שנים, בכהנת שנים יקיים שלשה יתן כתובה בסוף שלשה, דתנינן בסוף שלשה דברי הכל, עד כאן. ובתוספתא נמי משמע הכין, דבכהנת אינו מוציא ונותן כתובה עד סוף שלשה לכולי עלמא דגרסינן התם עד שלשים יום יעמיד פרנס ובכהנת ג' חדשים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר בישראל חדש יקיים וכו'.

תוספתא (פ"ז ה"ב-ג): שלא תטעום אחד מכל המינין בין מאכל רע בין מאכל יפה, אפילו לא טעמה אותו המין מימיה יוציא ויתן כתובה, אמר ר' יהודה רוצות בנות ישראל שלא לטעום תבשיל פירות יום אחד, ואל יהו יוצאות מתחת בעליהן. הדירה שלא תתקשט באחד מכל המינין אפילו היא ילדה והדירה שלא תלבש בגדי זקנה, ואפילו היא זקנה והדירה שלא תלבש בגדי ילדה, יוציא ויתן כתובה.

גמרא: הכא נמי כיון דמשעבד לה לאו כל כמיניה דמפקיע שעבודא. ואם תאמר, מאי קושיא, דהא אסיקנא בפרק אף על פי (לעיל נט, ב), טעמא דהיא אינה יכולה להפקיע שעבודו דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל, הא מדינא מפקעת. ויש לומר, דכי היכי דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל אלמוה לשעבודה, דכי הדדי נינהו. אי נמי קסבר האי מקשה דקונמות לאו כקדושת הגוף דמו, ומדינא לא מצי לאפקועי שעבודיה דבעל דאין

קדושת דמים מפקיע, וזה כדברי רש"י ז"ל, ולא כדברי רבנו תם ז"ל דלא חילק בין קדושת הגוף לקדושת דמים כמו שכתבתי בפרק אף על פי (לעיל נט, ב) ובגיטין פרק השולח (מ, ב וע"ש בתוד"ה הקדש).

ואם תאמר ומאי מקשה כיון דמשועבד לה וכי המקדיש נכסיו אשתו נזונת מהן, ומי אמרו דכיון דמשעבד לה לא מצי לאפקועי שעבודה. יש לומר, דלא אמרו אלא בקונם שאינו אלא איסור דארבע על נכסיו כדי להפקיעה שעבודה, ובהא הוא דאלמוה רבנן לשעבודא. וטעמא דמלתא, משום דאי לא אלמוה רבנן לשעבודה לגבי האי אין לך בעל שאינו מפקיע שעבוד אשתו, אבל כשהוא מקדיש נכסיו, היא אינה נזונת מהן ואפילו בקדושת דמים, דלא אלמוה רבנן לגבי הקדש, כדאמרינן (בגיטין שם) בבעל חוב דעלמא בהקדש הגוף הקדש מפקיע מידי שעבוד, לפי שאין אדם עשוי להקדיש נכסיו ולהפסידם כדי להפקיע שעבוד אשתו מהם, והלכך היא אינה נזונת מהם לפי שאין מוציאין למזון האשה מנכסים משועבדים (לעיל נא, ב) ומה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה, ואף על פי כן היא שהקדישה נכסיה ומעשה ידיה אינה יכולה להפקיע שעבודו, ואפילו בקונם שהוא בקדושת הגוף, דשאני בעל לפי שעשאוהו כלוקח לכל דבריו, וכאלו נכסיה שלו לגמרי, ואם מכרה או שעבדה מכרה ושעבודה אין מוציאין ממנו, כדאמרינן (לעיל נא, א) באושא התקינן האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות, ולענין לוותה בשלהי יש נוחלין (ב"ב קלט, א), ולענין אחריך בשלהי מי שהיה נשוי (לקמן צה, ב) וכיון שעשאוהו כלוקח לכל דיניו הרי היא כמקדשת דבר שאינה שלה ולא קרינן ביה איש כי יקדיש את ביתו, כן נראה לי.

הכא נמי כיון דמשעבד לה לאו כל כמיניה דמפקע כל שעבודא. קשיא לי, והא לא פקע שעבודא, דיעמיד פרנס קתני, ואיהו לא משעבד לה לזונה בידיו. ויש לומר, דיעמיד פרנס לא חייב להעמיד קאמר, ואם איתא, הוה ליה למתני חייב להעמיד לה פרנס, אי נמי יעמיד פרנס עד שלשים יום. ועוד, דאי לא מצי לאפקועי שעבודא פרנס למה לי, הוא גופא יפרנס, דאיהו לא אסר מידי אנפשייהו. אלא וודאי משום דחל נדריה הוא דלא מצי לזון אלא על ידי פרנס מותר, ובדלא עביד שליח יהיה כדאוקימתא באומר כל הזן אינו מפסיד, ויעמיד פרנס דקתני מותר ורשאי קאמר, כלומר, על ידי פרנס מותר דאומר כל הזן אינו מפסיד, אף על גב דבאיסורי שבת אסור למימר כן. ורשאי להעמיד לה כל לי יום ואינו חייב

דף ע - ב

ואם איתא לדרב הונא וכו'. ואם תאמר, אמאי לא הקשו לרב הונא דאמר (לעיל נח, ב) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונת ואיני עושה אלמא מעשה ידיה עיקר, ואינו יכול לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך, מאי איכא למימר. ויש לומר, דאפילו לרב הונא יכול הוא לומר צאי מעשה ידיך במזונותיך, ואי ספקה ספקה ואי לא ספקה יספיק הוא מכיסו, והיינו דמקשה לקמן אם כן פרנס למה. ומתרץ, בדלא ספקה, אבל למאן דאמר מעשה ידיה עיקר, יכול הוא לומר צאי מעשה ידיך כו' בין ספקה בין לא ספקה לא יתן לה כלום יותר.

השתא דאדרתן לא מצינא דאגלגל בהדך. וכיון דבעידנא דאדרה מגלגלה בהדיה, חייל נדרא. ומיהו, כיון דהוה רגילה בהו בבי נשא ואיהי לא מחלה עד השתא אלא משום דהוה מגלגלא בהדיה, לא מפקע ליה נדרא לגמרי אלא מעמיד פרנס ומפרנס.

עד שלשים יום לא שמעי אינשי ולא זילא ביה מלתא, טפי שמעי אינשי וזילא ביה מילתא. כלומר, דשמעי דאין אני מתפרנסת על ידי בעלי וזילא ביה מלתא, ולא משום דהדירה לעצמה קאמר דזילא בה אלא מפני שמשרה אותה על ידי אחרים, וכן מפורש בירושלמי (פ"ז ה"א), ויעמיד לפרנס, כלומר, לעולם, ומשני רשות ביד אשה לומר אי אפשי להתפרנס מאחר אלא מבעלי, והא תניא (לעיל סד, ב) המשרה את אשתו ע"י שלישי, כאן בשקבלה עליה כאן בשלא קבלה עליה. ומסתברא, דאפילו להשרותה לעצמה ושלא על ידי שליח כיון דגנאי הוא לה ושמעי בה אינשי וזילא בה מילתא, דמה יאמרו הבריות מה ראתה זו להתגרש מעל שולחן בעלה. וזה נראה לי יותר עיקר, ומה שאמרו בירושלמי (שם), לאו דוקא שלישי, אלא אי אפשי להתפרנס אלא מבעלי ועמו קאמר.

כשהדירה כשהיא ארוסה. פירש רש"י ז"ל (ד"ה שהגיע): שהדירה אחר שהגיע זמנה לינשא, דאף על גב דחייב לזונה מדאורייתא מיהא לא

משעבד לה והלכך חל הנדר, וכיון דמדרבנן חייב לזונה יעמיד פרנס. ויש מקשים עליו דהא מעשה ידיה אף על גב דלא משעבדי ליה לבעל אלא מדרבנן נדרא לא מפקא ליה ומאי שנא איהי. ועוד, דאפילו נשואה אינה נזונת דבר תורה, דמזון האשה תקנת חכמים היא, וכדאמרינן (לעיל נח, ב) תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, ולרב הונא נמי אמרינן כי תקינו רבנן מזוני עיקר. ונראה לי, דאי משום הא לא קשיא, דמאי דאקשו מדלא מפקע נדרה שעבודה דבעל אף על גב דליתיה אלא מדבריהם, ליתא, דהתם עשאוהו כלוקח לכל דבריו, אבל איהי שעבודה בלחוד הוא דאית לה עליו ומדרבנן.

ומאי דהקשו דנשואה נמי אינה נזונת אלא מדרבנן, איכא למימר דמדאורייתא היא נזונת, דכיון דאשכחן תנאי דסבירא להו בפרק נערה שנתפתתה (לעיל מז, ב) דמזונות דאורייתא ודרשי לה משארה כסותה ועונתה, ולא אשכחן תנא דפליג עלייהו בהדיא אלא תנא דברייתא דתניא (לעיל נח, ב) תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, וההיא כבר תריצנא לה בפרק אף על פי (שם), ואמרינן תני תקנו מעשה ידיה תחת מזונות אמאי מפליגינן תנא בכדי. והרמב"ם ז"ל כתב כן דמזונות דאורייתא בפרק י"ב מהלכות אישות (ה"ב). והא דאמרינן בפרק הכותב (לקמן פג, א) ובפרק חזקת הבתים (ב"ב מט, ב), אמר רבא האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו, מאי כגון זאת, כדרב הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה, דמשמע דמזונות תקנת חכמים היא. ליתא, אלא משום דאפקעינהו רבנן למזונותיה אלא אם תתן מעשה ידיה לבעלה. ונמצאו מזונותיה תלויין במעשה ידיה שהן מדרבנן משום דהפקר בית דין הפקר, לפום כך קרי להו תקנת חכמים. כן נראה לי. אלא דקשיא לי לפירושו של רבנו ז"ל, דמשמע דעיקר מה שאינו יכול להפקיע שעבוד מזונותיה של נשואה, היינו משום שהן דבר תורה, ואינו, דהא הקדש מוציא מידי שעבוד, מלגבות כיון דמשעבדיה לגבוה, ואף על גב דשעבודא דאורייתא, אלא דהכא משום דאלמוה רבנן לשעבודה אינו יכול להפקיעו, וכיון שכן, אדרבה בשל דבריהם היה להם לעשות חיזוק יותר.

והפירוש המחזור, כשהדירה קודם שהגיע זמנה לינשא ואחר כך הגיע זמנה. וכן פירש הראב"ד ז"ל. ומיהו בירושלמי (בפירקין ה"א) נראה, כפירושו של רש"י, דגרסינן התם: וכי אדם נודר שלא לפרוע את חובו, ומשני כמאן דאמר אין מזונות לאשה מדבר תורה, [והיינו דוקא באוסר,

אבל מקדיש מפקיע מידי שעבוד מזונות ומשעבוד דחוב בין קדושת הגוף].

ומאי שנא עד שלשים יום, עד שלשים עביד שליח שליחותיה טפי לא עביד. כלומר, לא עביד בחפץ אלא ברע פנים והיא בושה ומצטערת. ואף על גב דמעיקרא נמי על ידי שליח היתה מתפרנסת, לא היה פרנס קבוע אלא פעם על יד זה ופעם על ידי אחר וכולן בחפץ.

הא דאמרינן: **אימור דאמרינן הכי גבי מומין, לענין מזוני מאי איכא למימר.** פירש רש"י ז"ל: לענין מזוני מי אמרינן סבורה הייתי, יודעת היא שאי אפשר לה בלא מזונות. פירוש לפירוש: דכיון שמתחלה היתה יודעת סברה ומחלה לגמרי. ואינו מחוור לי, דהא משמע דהא דאמרינן סברה וקיבלה לא להפסיד מזונותיה לגמרי קאמר, דאם כן הכי הוה ליה למימר, נשאת סברה וקבלה ופרנס למה לי, אלא משמע, דלא מקשינן אלא דסברה וקבלה, שלא להתפרנס על ידו. ולי נראה דהכי פירוש: אימור דאמרינן אינה יכולה לקבל גבי מומין, דאין אדם מתפייס במומין ואנן סהדי דאינה יכולה לקבל, אבל לגבי מזונות טענת רמאות היא שאמרה דהרבה מתפרנסות מתפייסות בפרנס, וכיון שקבלה על עצמה מתחלה הרי זו מאותן שאין דעתן קצרה בפרנס ומהדרן הוא דקא הדרה בה ולעולם יעמיד פרנס.

ר' יוסי אוסר. פירוש: בנותן לאחר והלה נוטל ואוכל. אי נמי, במניח על גבי הסלע ומפקיר, וכטעמא דרבא דאמר משום מעשה דבית חורון, דאין זו מתנה גמורה אלא מחמת הערמה כמתנת בית חורון. וכתב רבנו חננאל ז"ל, דהלכתא כר' יוסי, מדקא מפרש רבא טעמיה, והרמב"ם ז"ל (פ"ז מהל' נדרים ה"ט"ו) פסק כרבנן, דרבים נינהו. ולפי דבריו מפרשים דלא דמי למתנת בית חורון, דהא לא קאמר ליה על מנת, ואילו רצה זה להקדיש מקדיש, ואף על פי שלא היה נותן לו מתנה אלא כדי שיתפרנס זה ממנה, מה בכך, מכל מקום זה זוכה בה לגמרי ובידו להקדיש אילו רצה.

ר' יהודה היינו תנא קמא, אמר אביי כהנת אתא לאשמעינן. מדקאמר כהנת אתא לאשמועינן ולא קאמר כהנת איכא בינייהו, משמע לכאורה דתנא קמא לא פליג בה כלל ומדשתק הוא דשתיק מינה, ואתא ר' יהודה ולימד. וכן מצאתי בתוספתא (פ"ז ה"א) דקתני עד שלשים יום יעמיד פרנס ובכהנת שלשה חדשים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר בישראל חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה, ובכהנת שנים יקיים שלשה יוציא ויתן כתובה. ומיהו לקמן (ע"ב) ודאי משמע דתנא קמא פליג בכהנת, ולא מפליג בין כהנת לישראלית כלל, גבי המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה (שם), דאמרינן סיפא אתאן לכהנת ור' יהודה היא, וסתמא דמתניתין דלא כר' מאיר דתוספתא, וכדאוקימנא לה למתניתין נמי בסמוך סתמא דלא כר' מאיר. [ויש לומר, דהתם משום דלא אמר ר' מאיר בהדיא בכהנת, ואפשר לך לומר דרבי מאיר פליג בה, תלי לה ברבי יהודה דאמרה בהדיא, עד כאן].

אמר רב לא שנו אלא במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר ויתן כתובה, ושמואל אמר אפילו בסתם נמי לא יוציא שמא ימצא פתח לנדרו. קשיא לי, שמואל היכי מצי לאוקמי מתניתין בסתם, דהא על כרחך משמע דאינה אלא דוקא במפרש כרב, מדקתני עד שלשים יום דמשמע שהנדר היה מפורש עד שלשים יום, דאי לא, הוה ליה למתני יעמיד פרנס שלשים יום מכאן ואילך יוציא, והכי נמי משמע מדקתני ר' יהודה אומר חדש אחד יקיים שנים יוציא ויתן כתובה, דמשמע המדיר חדש אחד יקיים המדיר שנים יוציא, דאי לא, הוה ליה למיתני שני, ר' יהודה אומר יקיים חדש אחד. ומסתברין, דלא פליג שמואל אלא במדיר סתם, אבל במפרש יותר מחדש, אי נמי באומר לעולם יוציא לאלתר, דלא אמר שמואל ימתין שמא ימצא פתח לנדרו אלא במדיר סתם, דכיון דלא פירש יתר מחדש סברה השתא מיתבא דעתיה. אבל במפרש לעולם אי יתר מחדש, סברה כיון דפירש לעולם יעמוד בנדרו דעביד איניש לאחזוקי דיבוריה. ולעולם מתניתין לכולי עלמא במפרש, וכיון דפירש יוציא לאלתר. והכי נמי מכרעא לישנא דבפירושה דמתניתין לא פליגי, מדקא אמר רב לא שני אלא במפרש אבל בסתם לא, ואמר ליה שמואל אפילו במפרש, ואי בפרושא דמתניתין פליגי הכי הוה להו למימר, אמר רב מתניתין במפרש אבל בסתם יוציא לאלתר, ושמואל אמר מתניתין בסתם.

וכן מכרע כדפרישנא בגמרא דבני מערבא (בפירקין ה"א) אלא דמהפך סברתן של רב לשמואל ושל שמואל לרב, דגרסינן התם, שמואל אמר במדירה סתם אבל במדירה לעולם יוציא מיד ויתן כתובה, ר' זעירא בשם

ר' אבינא בשם רב אפילו במדירה לעולם מגלגלת עמו שלשים יום שמא ימצא פתח לנדרו, אית תניי תני שלשים יום ואית תניי תני עד שלשים יום, מאן דאמר שלשים מסייע לרב, מאן דאמר עד שלשים מסייע לשמואל. אף על פי שזה במקצת שלא כגמרתינו, מכל מקום למדנו שלשון עד שלשים מכריע שהוא במפרש, וכן למדנו משם דהפרש יש בין סתם למפרש יותר מחדש.

ומה שהקשינו לשמואל מן המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל מיני פירות יוציא ויתן כתובה. ודחקינן לאוקמה בשנדרה היא וקיים לה הוא ולא אוקמה במפרש יותר מחדש, התם משום דהמדיר סתם קאמר, ואם איתא דטעמא משום דמפרש יותר מחדש, לא הוה שביק מתניתין עיקרא ותני לה סתם, והוה ליה לפרושי המדיר את אשתו וכו' עד שלשים יום וקיים, יתר מכאן יוציא ויתן כתובה כדקתני ברישא. כן נראה לי והדבר צריך תלמוד.

הכא במאי עסקינן כגון שנדרה היא וקיים לה הוא. מסתברא שקיים לה בפירוש, כגון שאמר לה קיים ליכי, אבל שתק ולא הפר לה, לא, משום דמצי למימר אידי דטרידנא אישתלאי, והיינו דקרי לה מדיר, ואי במקיים דרך שתיקה לא שייך למקרייה מדיר. והא דתנן האשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה ולא הפר לה, ר' יוסי ור' אלעזר אומרים הוא נותן אצבע בין שיניה, לאו דוקא ולא הפר לה, אלא שקיים לה. אלא דקשה לי קצת הא דאמרינן לקמן (ע"ב) אבל היכא דנדרה איהי ושתיק לה סברה מיסנא סני לה, דאלמא כששתק לה בלבד יוציא ויתן כתובה. ויש לומר, דשתיק לה נמי לאו דוקא אלא שקיים לה, ולישנא דקרא נקט דכתיב (במדבר ל, יב), כי החריש לה, ולעולם הכא קיים לה ממש (עיי' תוס' ד"ה אבל).

וקסבר ר' מאיר הוא נותן אצבע בין שיניה. כלומר, ולפיכך יוציא ויתן כתובה. ופירש רש"י ז"ל (בד"ה שנדרה, ע"ש): דהיינו טעמא דבנדרה היא יוציא לאלתר, דכיון דנדרה היא אי ניחא לה למיפך ומישקל כתובה לא תבעי פתח לנדרה. ויש מקשים (תוס' ד"ה שנדרה) לפירוש, דאם כן האיך הקשו לקמן, ותתקשט ותאסר אי לבית שמאי שתי שבתות אי לבית הלל שבת אחת, והא מכיון שנאסרה בנדר שלה אין מעכבין אותה דהא לא תבעי פתח לנדרה. ועוד דהא קיימא לן (נדרים סט, א) דנשאלין על ההקם, והלכך אפילו נדרה היא תמתין שמא ימצא פתח להקמתו. ולפיכך פירשו בתוספות דלא נתנו חכמים זמן אלא במי שלא נאסרה כלל, כגון

מדיר את אשתו דהא סגי לה בפרנס, ואי נמי בתשמיש, שכן דרך ארץ. ואי נמי, לפי שהדבר תלוי בו דאפילו בלא נדר מעמיד אנפשיה, אבל בשנדרה היא דאסרה מיד אין נותנים לה זמן אלא יוציא לאלתר.

והר"א אב ב"ד ז"ל פירש: משום דכיון דנדרה היא וקיים לה, סברה מיסנא סני לה ויש לה צער לשבת עם שונאה, וכדאמרינן לקמן בשלהי שמעתין. ולפי פירושו, כי היכי דבעינן לקמן ותתקשט ותאסר אי לבית שמאי שתי שבתות וכו', כלומר, ולמה יוציא לאלתר, ומשני היכא דנדרה איהי סברה מיסני סני לה, הוא הדין דהוה ליה למבעי הכא, אלא מדאשכח בה פרכא מדתנן האשה שנדרה בנזיר, וסבר למידחי ההוא פירוקא לא בעי למישאל טעמא. ובהאי טעמא נמי ניחא לן מאי נפקא לה מינה כי מפקינן לה לאלתר, דכיון דקיים לה תו לא מצי בעל שנ ילהפר לה דאין הבעל מפר בקודמין, דמכל מקום לא ניחא לה למיתב תותי גברא דסני לה.

אמר ר' יוסי אין אלו נדרי עינוי נפש אלא אלו הן נדרי ענוי נפש שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין ולא אתקשט בבגדי צבעונין. והא דלא מוקי נמי מתניתין דהכא בקשוט צבעונין, משום דסתם קשוט לא משמע אלא קשוט הגוף כהשרת שער ודומה לו, דכמו שפירש רש"י ז"ל.

דף עא - ב

הכא במאי עסקינן בדברים שבינו לבינה. פירש רש"י ז"ל: מתניתין דהכא נמי בקשוט שבינו לבינה, כגון שנדרה שלא תתקשט בשמן אנפיקינן שמשיר את השער. כלומר, ומתניתין דהתם בשאר קשוטין שאינן דברים שבינו לבינה. ואינו מחוור, מדאמרינן הניחא למאן דאמר דברים שבינו לבינה, הבעל מפר דאתמר דברים שבינו לבינה רב הונא אמר הבעל מפר וכו'. ופלוגתא דרב הונא ורב אדא גבי קשוטין דהתם, היא אי מודה בהו ר' יוסי שמפר משום דברים שבינו לבינה אף על פי שאינו מפר משום נדרי עינוי נפש, או אפילו משום דברים שבינו לבינה אינו מפר.

אלא הכי פירושו הכא במאי עסקינן בדברים שבינו לבינה מפר, ונפקא מינה שאינן מופרין אלא כל זמן שהיא תחתיו, כלומר, אף על פי שלא אתקשט אינו מפר משום נדרי ענוי נפש, משום דברים שבינו לבינה מפר, ונפקא מינה שאין מופרין אלא כל זמן שהיא תחתיו ואפילו גרשה והחזירה, אבל אם גרשה ונשאת אינן מופרין, וכדתנן בפרק בתרא דנדריים (צ, ב) נטולה אני מן היהודים יפר חלקו ומשמשו ותהא נטולה מן היהודים, הניחא למאן דאמר דברים שבינו לבינה מפר, אלא למאן דאמר אינו מפר כלומר, דברים שבינו לבינה כאלו שלא אתקשט ולא ארחץ, אבל לכולי עלמא יש דברים שבינו לבינה שהוא מפר דהא כתיב בין איש לאשתו, ותנן נטולה אני מן היהודים יפר חלקו. ותניא בפרק בתרא דנדריים (שם) דלא אכחול ושלא אפרכס ושלא אשמש מטתי יפר משום דברים שבינו לבינה ואמרינן עלה מאן שמעת ליה דאמר שלא אכחול שלא אפרכס ושלא אשמש מטתי יפר משום דברים שבינו לבינה הוויין רבי יוסי, וקתני מפר משום דברים שבינו לבינה, ורבנו תם ז"ל גריס, הניחא למאן דאמר מפר, אלא למאן דאמר אינו מפר מאי איכא למימר, ולא גריס דברים שבינו לבינה, דמשמע דבכל דברים שבינו לבינה פליגי.

וכמה קצבה אמר רב יהודה אמר שמואל שנים עשר חדש, רבה בר בר חנא אמר ר' יוחנן עשר שנים. וכתב רבנו חננאל ז"ל: דהלכתא כר' יוחנן ואיכא מאן דאמר דהלכתא כרב חסדא דהוא בתרא. והרמב"ם ז"ל פסק (פיי"ג מהלי אישות ה"ח ובפיה"מ כאן) כרב יהודה אמר שמואל דאמר י"ב חדש ואיני יודע טעם לדבריו, דהא קיימא לן (עירובין מז, ב) דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, או יפסוק כר' יוחנן דהלכתא כוותיה במקום שמואל, או כרב חסדא דהוא בתרא וזה נכון יותר. ורבנו אלפסי השמיטה לגמרי.

ירושלמי (בפרקין ה"ג): עולא בר שמואל אמר בעניות שלא נתן קצבה אבל אם נתן קצבה אפילו עד עשר שנים מותר, שאין שועל בעפר פיו מת, נתן בר אושעיא אמר ר' יוחנן חוץ מן הרגל.

הא דתנן המדיר את אשתו שלא תלך לבית המשתה ושלא תלך לבית האבל וכן המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה. לשמואל מוקמי להו כולהו כשנדרה היא וקיים לה הוא, דאי לא תקשי ליה נמי אמאי יוציא לאלתר, ואף על גב דלא הוו דברים שיש בהם ענוי נפש ולא דברים שבינו לבינה אפילו הכי הוא נותן אצבע בין שיניה, שאלו רצה להפר יפר דמיירי

כגון דתלתינהו לנדרה בתשמיש, כדאוקימנא המדיר את אשתו שלא
תתקשט לר' יוסי אליבא דמאן דאמר דברים שבינו לבינה אין הבעל מפר.
כן כתב הראב"ד ז"ל.

דף עב - א

אמר רב יהודה שתמלאי ותנפצי. מפורש בירושלמי (בפרקין ה"ה)
כמעשה ער ואונן, פירש רש"י ז"ל: משום דאמרה בעינא חוטרא לידה
ומרא לקבורה. והראב"ד ז"ל פירש: משום איסור השחתת זרע, ונראה
לי דלא גרסינן במתניתין ומערה לאשפה, דלרב יהודה אמר שמואל לא
שייך ביה לאשפה, אבל למאי דתני במתניתא אתי שפיר.

הא דתניא **המדיר את אשתו שלא תשאל ולא תשאל נפה וכברה ריחים
ותנור יוציא ויתן כתובה.** לשמואל לא יוציא לאלתר קאמר, אלא לאחר
שלשים יום. והא דלא קתני בה שתמתין, לפי שלא הוצרכה הברייתא כאן
אלא ללמד שעיקר הנדר קשה לה, או ישאל על נדרו או יוציא ויתן כתובה.

וכן היא שנדרה וכו' תצא שלא בכתובה. פירש הראב"ד ז"ל: דמיירי כגון
שנדרה היא וקיים לה הוא, וקסבר האי תנא היא נתנה אצבע בין שיניה.
ואין נראה כן מדברי רבנו אלפסי ז"ל שפסק כמאן דאמר הוא נותן, ופסק
גם כן כהאי ברייתא דתצא שלא בכתובה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"י"ג
מהל' אישות הל' י') כמוהו. ומסתברא לי, דהכא בשנדרה היא ולא קיים
לה הוא, ואפילו כמאן דאמר הוא נותן, אלא דאין אלו דברים שבינו
לבינה ולא נדרי עינוי נפש, ולפיכך אינו יכול להפר ותצא שלא בכתובה.
ורישא דקתני יוציא ויתן כתובה, ופרישנא לה לשמואל כשנדרה היא
וקיים לה הוא, התם כגון שתלתינהו בתשמיש, אבל הכא בדלא תלתינהו
בתשמיש, ומשום הכי תני ברישא המדיר משום דבדידיה תלי קיומו של
נדר וכאלו הוא המדיר, ובסיפא תני וכן היא שנדרה שאין כאן אלא נדרה
לבד. אי נמי יש לי לומר לפי מה שכתבתי למעלה, דרישא בשקיים לה
בפירוש וסיפא בששתק לה, ולפיכך אם אמר אי אפשי באשה נדרנית תצא
שלא בכתובה, שהיא נתנה, ואף על פי שלא הפר לה משום דמטריד ולא
רמי אנפשיה, כן נראה לי.

והא דתניא שלא תארוג בגדים נאים לבנה תצא שלא בכתובה. אף על גב דקיימא לן (לעיל סג, ב) דממלאכה לא הויא מורדת אלא כופה בשוט ועושה, שאני הכא דכיון שנדרה ואי אפשר לכופה תצא שלא בכתובה, (עיין מ"מ בהל' אישות פכ"א הל' ז).

אי דידע נפרוש. דאפילו נתכוונה להאכילו ולא האכילתו בהכי לא תצא בלא כתובה אלא אם האכילתו.

ואי דלא ידע מנא ידע. פירש הראב"ד ז"ל: דאי במודה אינה נאמנת דקיימא לן (לעיל יח, ב) דאין אדם משים עצמו רשע. ואינו מחוור דממונא הוא דהיינו להפסידה כתובתה, והודאת בעל דין כמאה עדים, וטעמא דלא אוקמה במודה, משום דלא בעי לאוקמה במלתא דלא שכיחא.

ומשני: באומרת איש פלוני כהן תקן לי את הכרי ואזיל שייליה ואישתכח שיקרא. ודוקא כשאמרה ביום פלוני, ואתו עדים ואמרי עמנו היה במקום פלוני או לא זזה ידינו מתוך ידו כל אותו היום ולא תקנו, אבל על פי הכחשת הכהן בעצמו, אינה מפסדת כתובתה דעד אחד הוא. ובירושלמי נמי מפורש כן דגרסינן התם (בפרקין ה"ו, ע"ש) וכולהון בעדים, פלוני כהן עשר לי, פלוני ראה כתמי, פלוני קצה לי חלתי, פלוני חכם התיר לי נדרי, בדקין כולהון ולא משכחן (עיין ר"ן וריטב"א).

אי דלא ידע נסמוך עליה דכתיב (ויקרא טו, כח) **וספרה לה.** מדאמר בהני אחריני אי דלא ידע מנא ידע, וגבי נדה קאמר נסמוך עליה, מדקדקין מינה דבשאר איסורין היא אינה נאמנת וכדמשמע נמי מדאמרינן בפסחים (ד, א, וע"ש במאירי) גבי הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים וקטנים ועבדים, מאי טעמא כיון דבדיקת חמץ דרבנן הימנוה רבנן בדרבנן, אלמא בשל תורה אין נשים נאמנות, וליתא, אלא אשה כאיש לכל איסורין שבתורה ומעשים בכל יום שסומכים עליהן בנקור ומליחה ועל החלב ועל מצה בפסח וכיוצא בזה הרבה. ועוד נראה לי להביא ראיה מדאמרינן בסמוך, תניא היה ר' מאיר אומר כל היודע באשתו שאינה קוצה לו חלה יחזור ויפריש אחריה, דאלמא הא סתמא סומך עליה ואף על פי שהניח בידה ודאי טבל, והתם איכא למימר דמאי דקאמר הימנינהו בדרבנן אקטנים קאי ולא אנשים ודאמרינן בירושלמי לית כאן נשים אשגרותי לישן הוא. אי נמי, לפי שהן עצלניות וטרחות בדיקת חמץ וסדקין מרובה, איכא למיחש דילמא סומכות לומר אין כאן חמץ ובודקות קל וכדאיתא בירושלמי (פסחים פ"א ה"א), והלכך אי לאו דהימנוה רבנן בדרבנן בכי הא לא היו נאמנות. והא דאמרינן גבי נדה

בלחוד אי דלא ידע נסמוך עלוה ולא אמר כן באידך. משום דהתם מפרש קרא בהדיא, וממנה אתה למד לכל שאר האיסורין, ומאי דקאמר באידך מנא ידע חד טעמא הוא, כלומר אחר שאכל וסמך עליה כדינו מנא ידע שאחר שאכל.

הא דתניא היה ר' מאיר אומר כל היודע באשתו שהיא נודרת יחזור וידירנה. ותריצנא: יחזור ויקניטנה כדי שתדור בפניו ויפר לה. קשיא לי למה לי להקניטה, יפר לה מן הסתם, ויאמר לה כל נדרים שנדרת היום הרי הן מופרין כאותה שאמרו שם כל נדרים שנדרת עד שלא תכנס לרשותי הרי הן מופרין. דהא קיימא לן דבעל מפר בלא שמיעה, כדמשמע בנדרים פרק נערה המאורסה (עב, ב) וצריך עיון.

דף עב - ב

הכי גרסינן: אלא בחצר. אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו'. כלומר, אם בחצר אמר ר' יוחנן דקלתה אין בה משום פריעת ראש, אלמא משמע דבשלא קלתה מיהא יש בה משום פריעת הראש, ואם כן כולהו נפקן דאין אשה נזהרת בחצרה, ומשני מחצר לחצר ודרך מבוי.

ירושלמי (בפרקין ה"ז): יש מבוי שהוא כחצר, ויש חצר שהוא כמבוי, חצר שהרבים בוקעים בו הרי היא כמבוי, מבוי שאין הרבים בוקעים בו הרי הוא כחצר.

טווה ורד כנגד פניה. פירש רש"י: והחוט נמשך כנגד פניה של מטה. והרמב"ם ז"ל פירש (פכ"ד מאישות הי"ב): שמשימה ורד בפדחתה וכיוצא בזה, כדרך שנשי הגוים עושים, שזה מקלות הדעת ושיזונו עיני אחרים ממנה.

ואסיקנא בסוטה פרק ארוסה (כה, א): דעוברת על דת צריכה התראה להפסידה כתובתה, ואילו רצה בעל לקיימה איבעיא להו התם אם יכול לקיימה או לא ולא איפשטא, ומספיקא לא כייפינן ליה, ומיהו מצוה לגרשה, כן כתב הראב"ד ז"ל, ומסתברא, דאיפשטא דאם רצה לקיימה

מקיימה, דהא בעל שמחל על קנויו קנויו מחול, כדאסיקנא התם מדאמר ר' יאשיה ג' דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים בעל שמחל על קנויו קנויו מחול, והשתא בתר קינוי מחיל ומקיים, קודם קינוי לא כל שכן, והא דאיבעיא לן התם העוברת על דת ורצה הבעל לקיימה, והדר בעי בעל שמחל על קנויו, בדרך אם תמצא לומר בעי לה, כלומר, אם תמצא לומר מקיימה כגון דאכתי לא הקפיד הוא בדבר, היכא דהקפיד וקני לה מצי תו למימחל על קנויו או לא, ואסיקנא דמחיל, וכל שכן היכא דלא הקפיד דמחיל ומקיימה.

הכי גרסינן : ומידי דקפדי בה אינשי קפיד מידי דלא קפדי בה אינשי לא קפיד. כלומר, סתם קפידתו אינה אלא במאי דקא קפדי בה אינשי, ואף על גב דהשתא קאמר דבכולהו נדרים הויא קפידתו, לא צייתינן ליה, דהשתא הוא דקאמר ומעיקרא לא הקפיד בהן, ואלא מיהו היכא דקפיד ואתני בהדיא קפידתו קפידה.

וגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"א) : במה דברים אמורים בשאמר לה על מנת שאין עליה נדרים, אבל אמר לה כל נדר אפילו נדרה שלא תאכל חרובין אינה מקודשת. ותמיהא לי, נדרים שבינו לבינה כגון שלא ארחץ לעולם או שלא אתקשט דקרו לה מנוולתא, אף על גב דלא מצינו שועל שמת בעפר פיר (לעיל עא, ב ד"ה ירושלמי) מכל מקום מידי דקפדי ביה אינשי הוא ואמאי מקודשת. ועוד, נדרה שתהא נטולה מן היהודים מי איכא למימר שתהא נטולה ממנו ותצא בכתובה, וצריך עיון.

עוד הקשה הראב"ד ז"ל, דהא אמרינן לעיל (ע, א) שלא תטעם אחד מכל מיני פירות יוציא ויתן כתובה, ואוקימנא לה בנדרה היא וקיים לה הוא, וכמאן דאמר הוא נותן אצבע בין שיניה, הא למאן דאמר היא נתנה, תצא שלא בכתובה לפי שיכול לומר אי אפשר באשה נדרנית, והכא ודאי לכולי עלמא היא נתנה, דקיימא לן (נדרים סז, א) דאין הבעל מפר בקודמין. וניחא ליה דהתם כיון שנדרה תחתיו ולא היתה אימתו עליה אפילו בכל דבר נמי יכול הוא לומר אי אפשר באשה נדרנית, אבל הכא שנדרה קודם לכן, אינו יכול לומר אלא באותן שלשה נדרים בלבד, שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין ושלא אתקשט בבגדי צבעונין, שמתגנה בהן על בעלה והווי להו כמקח טעות, כמומין. אבל נדרים אחרים לא, מטעמא דהני לאו משום דמצי למימר אי אפשר באשה נדרנית, אלא משום דהויא כבעלת מום.

ואני תמה על זה, דהא אמרינן בשמעתין כתובה טעמא מאי דאמר אי אפשי באשה נדרנית דאלמא טעמא משום דאי אפשי באשה נדרנית היא. ואם תאמר דהכי קאמר, אי אפשי באשה נדרנית בנדריים כאלו שהן כמום, אכתי קשיא לי, דאם כן הלכה אצל חכם והתירה אמאי מקודשת, דהא מכל מקום אף על פי שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו הרי כבר נתגנתה זו במומין אלו, וכי היכי דהלכה אצל רופא ורפאה אינה מקודשת הכי נמי הלכה אצל חכם והתירה אינה מקודשת, דנדריים אלו נמי מחמת מום הן. אלא שבזו יש לתרץ, דכל שהחכם עוקר מעיקרו, איגלאי מילתא דלא הוה בה מום כלל, והרי זו כמי שחשבנוה בעלת מום, ואיתגלי מילתא דלא הוה בה מעולם, אבל מכל מקום אין לשון אי אפשי באשה נדרנית, סובל כך.

ומסתברא, דנדריים אלו היינו טעמא לפי שהכעס ניכר בהן יותר, ואי לאו שהיא אשה נדרנית ובעלת כעס לא היתה נודרת בנדריים אלו, ולפיכך יכול הוא לומר אי אפשי באשה נדרנית כזו, דאין אדם דר עם נחש בכפיפה. אבל שאר נדריים יש נשים שאינן מקפידות להתקטט בהשרת שער ובקישוט הפנים והרחיצה, כל זמן שאינן יושבות תחת הבעל, לפיכך אינו מקפיד בהן. כן נראה לי.

דף עג - א

הא דאמר אביי לא תימא טעמא דרב כיון שכנסה סתם אחולי אחליה לתנאיה. פירש הראב"ד ז"ל: אחליה לתנאיה ואף על פי שלא בעל, אלא טעמא דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והלכך עד שיבעול אינה צריכה גט, אבל כשבעל סתם אמרינן ודאי אחליה לתנאיה, וכיון שמחל תנאו אין צריך לקדשה פעם אחרת. ואף על גב דאמרינן (גיטין עד, ב) לגבי גט על מנת שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין ליך אינה מגורשת עד שתתן. התם משום דלצעורה קא מכווין הוא והא לא צערה, כדאיתא התם. אבל הכא יכול הוא שיאמר הרי את כאלו אין עליך נדריים, וכדאמרינן לגבי מדיר (נדריים כד, א) יכול הוא להתיר עצמו שלא על פי חכם ואומר לו הריני כאלו התקבלתי.

ותמיהא לי טובא, דהא ודאי לא אמרו כאלו נעשה תנאי, אלא בתנאים התלויים בקיום מעשה כגון אם תתן, שיכול הוא לומר הריני רואה כאלו התקבלתי, אבל בלא מעשה לעולם אינה מקודשת ואינה מגורשת, דאלו אמר על מנת שלא תלכי לבית אביך וכיוצא בזה, אף על פי שחזר ומחל על תנאו ואמר הריני כאלו לא הלכת, אין ממש בדבריו שהרי שור שחוט לפנינו, הרי זו הולכת לבית אביה ואת אמרת שהיא כאלו לא הלכה. ואפשר נמי דאפילו בקיום מעשה לא אמרו אלא בהרוחת ממון, וכדאמרינן התם במי שאחזו (גיטין עד, ב) גבי ההיא דיכול להתיר נדרו שלא על פי חכם להרוחה קא מכוין והא לא איצטריך, ודכוותה נמי גבי על מנת שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולין לך, אי לאו לצעורה קא מכוין ולא להרוחה היתה מגורשת, דכל שמתנה בדבר של ממון משום הרוחתו הוא ואינו מתנה בדוקא, אלא כאלו אמר אם יצטרך והרי לא נצרך, אבל בעל מנת שתעלי לאילן וכיוצא בזה, דלאו להרוחה נתכוין אינו יכול למחול על תנאו, דבדוקא התנה, כמו זה שהתנה בדוקא שנתכוין בעת התנאי לצערה שאף על פי שחזר ומחל אינו מחול, לפי שבשעת התנאי התנה בדוקא, והיינו טעמא דלצעורא קא מכוין, דאי לאו הכי מה לי נתכוין, מכל מקום מוחל הוא עכשיו ואינו רוצה באותו צער, אלא משום דאמרינן דמעיקרא בדוקא התנה ושוב אינו יכול למחול. וכל שכן זה שהתנה במה שאינו תלוי בהרוחה אלא במה שכל העולם מקפיד שמתנה בדוקא, וכל שכן שמתנה במה שאינו תלוי בקיום מעשה ובטולו אלא במקרה אם ישנו, או אם אינו, ואם הוא אי אפשר שאינו, והרי זה כאותה שאמרו בפרק האיש מקדש (קידושין מח, ב) על מנת שאני עשיר על מנת שאני כהן וכו', ובכלן אף על פי שאמרה בלבי היה להתקדש לו אף על פי כן אינה מקודשת, ואם איתא דיכולה היא למחול ולומר רואה אני כאלו הוא עשיר, ורואה אני כאלו הוא חכם או כהן, למה אינה מקודשת, אף על פי שאין דברים שבלב דברים, מכל מקום יש במשמע שהיא מוחלת על אותו תנאי ותהא מקודשת.

ועוד דגרסינן התם בתוספתא (קידושין פ"ב ה"ה): על מנת שאין לו בנים והיו לו בנים ואחר כך מתו, שיש לו בנים ולא היו לו בנים ואחר כך נולדו לו אינה מקודשת, זה הכלל כל תנאי שנתקיים בשעת קידושין אף על פי שבטל לאחר מכאן מקודשת, וכל שאין מתקיים בשעת קידושין אף על פי שנתקיים לאחר מכאן אינה מקודשת, וזה גם כן כיון שבשעת קידושין אין תנאו מתקיים, שהרי יש בה מומין או נדרים אף על פי שמחלן ורואה הוא כאלו אינן עכשיו הוא שנסתלקו, אבל בשעת קידושין היו, ובהלכה אצל חכם והתירן הוא דאמרינן דמקודשת, לפי שחכם עוקר הנדר

מעיקרו הא במחילת תנאי שעכשיו הוא שנמחל ובשעת הקדושין היו עליה אינה מקודשת. והא דתניא לקמן (עה, א) הוא שהלך אצל חכם והתירו אצל רופא ורפאו מקודשת, לאו משום מחילת תנאי נגעו בה, אלא משום עיקרו של תנאי שאנו אומדין דעת המתנין באיזה ענין הקפיד והתנה ובאיזה ענין לא הקפיד, ושמו חכמים דעת האיש שמקפיד במומין של עכשיו אף על פי שנתרפאו בשעת כניסה, לפי שהן גנאי לאשה, ושמו דעתה של אשה שאינה מקפדת אלא במומין של עכשיו, אבל היו לה מומין ונתרפאו אינה מקפדת, או משם שאינן גנאי לאיש כיון שנתרפאו, או משום דריש לקיש דאמר (שם) טב למיתב טן דו, וכאלו התנתה עמו על מנת שאין עליה נדרים ומומין בשעת כניסה והרי אינן, שכל התנאים לפי מה שהן ולפי מה שהוא המתנה עליהם, וכבר כתבתי בכענין זה בפרק האיש מקדש (קידושין נ, א) ובפרק האומר לשלוחו (שם ס, א).

אלא הכא הכי קאמר לא תימא טעמא כיון דכנסה סתם ולא הקפיד להזכיר תנאו בשעת כניסה, אחולי אחליה לתנאיה הראשון לגמרי וגמר ובעל לשם קדושין גמורים, בין ישנן בין אינן, ואילו רצה לגרשה כתובה בעי למיתב לה, אלא טעמיה דרב לענין גט משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובעל לשם קדושין אף על פי שיש עליה נדרים, אבל לענין כתובה בתנאיה קאי, שאם ימצאו עליה נדרים תצא שלא בכתובה, וכן פירש רש"י ז"ל.

ואם תאמר, ולמאי איצטריך אביי לאשמעינן דכתובה לית לה, ומי עדיפא מן הכונס סתם דכתובה לית לה. יש לי לומר, דאטו הוי טעמא אלא לרב, דילמא לרב קדשה סתם וכנסה סתם כתובה נמי אית לה, ופלוגתא היא בירושלמי (בפירקין ה"ט) דגרסינן התם, ריש לקיש אמר מתניתין בשקדשה על תנאי וכנסה סתם, אבל בשקדשה וכנסה סתם יש לה כתובה, ר' יוחנן אמר אפילו קדשה סתם וכנסה סתם אין לה כתובה, ודילמא רב כריש לקיש סבירא ליה, ואם כן איכא למימר דאפילו כשתמצא לומר דקדשה סתם וכנסה סתם לרב אין לה כתובה, הוה אמינא דקדשה על תנאי וכנסה סתם מחל לגמרי תנאו, וכאלו פירש אף על פי שיש עליה נדרים דאית לה, קא משמע לן אביי דלא.

ומיהו תמיהא לי, כיון שאין לה כתובה מה הועיל זה בתקנתו, אם יש עליה נדרים ויודעת היא שתצא שלא בכתובה עושה בעילתה בעילת זנות, וכל שבעילתה זנות אף בעילתו זנות, וכדאמרינן בריש פרק אף על פי (לעיל נו, ב) כל הפוחת ואפילו בתנאי, אלמא קסבר תנאו בטל ואית ליה,

וכיון דאמר לית ליך אלא מנה לא סמכה דעתה, והוה ליה בעילתו בעילת זנות, אלמא משום דלא סמכה דעתה הויא ליה בעילתו זנות אף על פי שאין בלבו לגרשה, וכן נמי (שם) באחתיה דרב אמי בר חמא דאירכסה כתובתה ואסרוה לשהותה בלא כתובה משום דלא סמכה דעתה, אף על פי שלא היה בלבו של רב אחא בעלה לכפור לה כתובתה.

ויש לומר, דשאני התם שהוא יודע בה שהיא אין דעתה סומכת ואינה נאסרת לו אלא כזונה, וכיון שכן, אף הוא בשעת ביאה יודע שעושה בעילתה פגומה, אבל כאן אדרבה, כיון שהתנה עמה וקבלה על עצמה מחשב קא חשיב שאין עליה נדרים ודעתה לביאת מצוה, והלכך אף הוא מתכוון לביאת מצוה אלא שמחמיר על עצמו יותר וחושש לעצמו שלא תהא ביאתו ביאת פנויה אם שמא נמצאו עליה נדרים, כן נראה לי.

ושמואל אמר דאינה צריכה הימנו גט. לאו למימרא דסבירא ליה דאדם עושה בעילתו בעילת זנות דהא משנה שלימה שנינו (גיטין פא, א) המגרש את אשו ולנה עמו בפונדק, בית הלל אומרים צריכה הימנו גט, ומפרשי טעמא בגמרא משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא טעמא דשמואל הכא, דכיון דאיכא תנאי, אתנאיה סמיך ולא רמי אנפשיה דלמא איכא עליה נדרים, אבל בעילת זנות ודאי לא עביד.

קטנה שלא מיאנה והגדילה. פירוש, עמו במטה, ועמדה ונשאת, רב אמר אינה צריכה גט משני, דמשהגדילה בא עליה לשם קדושין גמורים מן הסתם, לפי שאינו עושה בעילתו זנות. ואף היא מתכוונת לכך, וכשנתייחד עמה בעדים, דהן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה (גיטין פא, ב), ואף על פי שלא פירשו לשם קדושין, הרי זה כמדבר עמה על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה סתם (קדושין ו, א) שהיא מקודשת.

דף עג - ב

הכי נמי קאמר, המקדש את האשה על מנת שאין עליה נדרים וכנסה סתם ונמצאו עליה נדרים וכו'. ולא חסורי מיחסרא, אלא לומר דמתניתין כללי כללי מתניא, המקדש את האשה על מנת שאין עליה

נדרים אינה מקודשת בשום ענין, בין שנמצאו עליה נדרים קודם כניסה בין שנמצאו עליה לאחר כניסה, כנסה סתם, כלומר קדשה סתם, דקדושין קרי הכא כניסה, תצא שלא בכתובה הא גיטא בעיא.

הא דאקשינן, מאי שנא כתובה דלא בעיא וכו'. כתבו רבנו חננאל ורש"י ז"ל (עי' בד"ה גט): דקושיא הא אקשינן לשמואל בלחוד דלא חייש כאן לבעילת זנות, ואתנאיה קמא סמיד, אם כן לא שנא גט מכתובה, אבל לרב הא איכא טעמא דגיטא בעיא משום שאין אדם עושה בעילתו זנות וגמר ובעל לשם קדושין, אבל לענין ממונא אתנאי קאי. ולפי דבריהם, אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר, אליבא דרב אינה צריכה גט משני דהא מקודשת גמורה לראשון חשבינן לה. ואינו נראה כן מדברי רבנו אלפסי ז"ל, שהוא כתב הא דרבה ורבא גבי מתניתין, ואחר כן כתב מחלוקתן של רב ושמואל בקדשה על תנאי וכנסה סתם, ופסק הלכה כרב, דאלמא אף לדברי רב צריכים אנו לתרץ משנתנו דקתני תצא שלא בכתובה, מאי שנא כתובה דלא בעיא ומאי שנא גט דבעיא, והילכך לכולי עלמא אם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם מספק.

ואי קשיא, והא רב משוי לה בודאי, דהא בקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת אמר רב אינה צריכה גט משני, דאלמא ודאי גמר ובעל לשם קדושין. ויש מי שפירש, דמאן דמקשה הכא מאי שנא כתובה מאי שנא גט, לית ליה כמאן דמדמי הא לפלוגתא דהתם, אלא התם טעמא דרב משום דכי גדלה גדלי קדושין בהדה ואף על פי שלא בא עליה לאחר שגדלה. ואינו נכון, דהא אסיקנא התם דטעמיה דרב משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ואי בעל אין, ואי לא בעל לא, ולא אמרינן כי גדלה גדלי קדושין בהדה כדאיתא ביבמות פרק בית שמאי (קט, ב), ובהדיא אמרה רב גופיה התם וקיימא לן הכי, והכא נמי כיון דכתבה רבנו ז"ל להאי טעמא גבי מתניתין, אלמא הכי קיימא לן דהא ליכא מאן דפליג, ואם כן קשיא הלכתא אהלכתא.

ויש מפרשים, דהתם היינו טעמא, משום דאדם יודע שאין קדושי קטנה כלום וגמר ובעל לשם קדושין, אבל הכא דאיכא תנאה דילמא לא רמי אנפשיה ואתנאיה קא סמיד וכדפרקינן לעיל, צריכה, דאי אתמר בההיא משום דליכא תנאה, אבל בהא דאיכא תנאה אימא מודה ליה לשמואל דודאי אתנאיה סמיד קא משמע לן דלעולם חיישינן ובעיא גט מספק. והזקיקו לרב אלפסי ז"ל לומר כן, מדקאמרינן לקמן (עד, א), זה היה

מעשה ולא היה כח בחכמים להוציאה בלא גט, אלמא לא מן הודאי הצריכה גט אלא מספק.

וגם זה אינו נכון בעיני, דאדרבה, מהכא משמע דקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת וקדשה על תנאי וכנסה סתם, חד דינא אית להו ובחדא אנפא אמרינהו רב, דאי לא, מאי קא פריך והא איפליגו בה חדא זימנא, דהא דאדרבה תרתי פלוגתא אינון, והכא אינה צריכה גט משני דודאי גמר ובעל לשם קדושין, והתם מקודשת מספק וצריכה גט משניהם ותרווייהו צריכן, ומאן דמתרץ נמי צריכי, לא הוה ליה למימר בהאי לישנא, אלא הכי הוה ליה למימר, לא היא דהתם אינה מקודשת כלל לשני והכא מקודשת ואינה מקודשת. וצריך עיון.

אמר רבה מחלוקת בטעות שתי נשים. פירש הרב אלפסי ז"ל: כגון שקדש לאה על תנאי וחזר וקדש רחל סתם, ואחר כך חזר וכנס לאה סתם, בהא קאמר רב דצריכה לאה גט ממנו, דכיון שקדש רחל בלא תנאי אלמא גילה בדעתו ששב מקפידותיו ואינו מקפיד בנדריים, והלכך אם איתא דבעילת לאה אתנאיה קמא איבעי ליה לפרושי בשעת כניסה, ושמואל סבר דאף זו אינה צריכה גט דאתנאיה קמא סמיך ואלאה קפיד ארחל לא קפיד כי היא ישרה בעיניו, אבל בטעות אשה אחת כגון שקדש לאה על תנאי ולאחר זמן כנסה סתם, אפילו רב מודה דאתנאיה קמא סמיך, דהא לא קא עביד ביני ביני מידי דמוכיח דלא קפיד.

והרא"ם תלמידו ז"ל הקשה עליו, דאם כן אין כאן טעות אלא באשה אחת ומאי טעות שתי נשים. ותירץ הראב"ד ז"ל, שהנדריים או המומין שנמצאו בשניהן ושבשתייהן טעה זו בתנאי וזו בסתם, ואינו מחוור בעיני, דלמה ליה לרבה למינקט בשנמצא טעות אף בשניה ואין צריך בטעות כלל אלא בקדושיה סתם, ולי נראה דלא קאמר שהטעות מתפשט בשניהם, אלא הכי קאמר בטעות שהוא נמצא כשנושא שתי נשים אבל בטעות הנמצא כשאינו נושא אלא היא לבדה לא.

אמר ליה אביי והא מתניתין דכטעות אשה אחת היא. ויש ספרים דגרסי דטעות אשה אחת היא ולא גרסי דכטעות וכן גריס רש"י ז"ל. והא דקאמר דכטעות ולא קאמר דטעות אשה אחת היא, היינו טעמא, משום דלא קתני בה בהדיא המקדש את האשה על תנאי וכנסה סתם תצא שלא בכתובה, אלא אנן הוא דקא מפרשינן לה הכי, ומותבינן משום דלכאורה הכין מכרעא מתניתין מדלא קתני המקדש את האשה וכנסה סתם אינה מקודשת.

והדר רבה **ואמר מחלוקת באשה אחת כעין שתי נשים**. כגון שקדש על תנאי וכנס לאחר זמן, דכיון שלא כנס עד לאחר זמן איבעי ליה לאידכורי תנאיה, אבל בטעות אשה אחת גרידתא, כגון קידש על תנאי ובעל לאלתר לא, דלמה ליה למהדר ואידכורי תנאיה, אטו כי רוכלא ליתני וליזיל, הא כולי עלמא חזו דעל תנאי קדש וכנס לשעתו.

ואקשינן עלה מדתניא קדשה בטעות, דקא סלקא דעתך דהיינו טעות נדרים ופליגי, ואף על גב דקתני בעל, וכל היכא דקתני בעל משמע לאלתר דהיינו טעות אשה אחת, וכדאמרינן אתמר נמי אמר רב אחא בר יעקב אמר ר' יוחנן המקדש על תנאי ובעל אינה צריכה הימנו גט, דאלמא כל היכא דאמרינן ובעל, משמע שהוא טעות אשה אחת דבעל לאלתר משמע.

והא דקתני בה וכן קטן שקידש, דאלמא לא בעל לאלתר קאמר, דבשעת קדושין קטן היה ובעל לאחר שהגדיל. יש לומר, כגון שקטן סמוך לגדלות היה, ומיד שקדש לשעתו נגמרו שניו ונגמרו סימניו ובעל. אלא דקשיא לי קצת, מי נקטי בעלי הגמרא כי האי גוונא, שזה אינו בא אלא בדרך המרחק. וניחא לי, דאשכחן כי הא ביבמות בשילהי פרק ד' אחין (לב, ב), דאמרינן התם, זר ששמש בשבת ר' חייא אומר חייב שתים, ואוקימנא באיסור בת אחת ומשכחת לה כגון דאייתי שתי שערות בשבת בשעת עבודה, דהויא לה זרות ושבת בהדי הדדי.

ואקשינן תו, מדתניא: **הריני בועליך על מנת שירצה אבא אף על פי שלא רצה האב מקודשת וכו'.** וקא סלקא דעתך דפליגי אם בועל על דעת תנאו הראשון או לא, ודחינן, דבלישנא דעלמא פליגי, דמר סבר על מנת שירצה היינו שישתוק, ומר סבר על מנת שיאמר הן. וקשיא לי, דבתוספתא תניא בקדושין פרק ג (ה"ז) בכי האי, ובהדיא תני בגווה דבפלוגתא על תנאו הראשון בועל או לא פליגי, והכי תניא התם על מנת שירצה אבא אף על פי שלא רצה האב הרי זו מקודשת, ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' מאיר רוצה מקודשת, לא רוצה אינה מקודשת, שלא היתה בעילה אלא על תנאי הראשון. ויש לומר, דתנאי דההיא ברייתא ודאי פליגי בההיא פלוגתא, אבל לא היתה שנויה בבית המדרש, ולא מותבינן תיובתא מינה, דכל ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא לא מותבינן מינה תיובתא (חולין קמא, ב).

דף עד - א

הכי גרסינן: התם נמי בהא פליגי, מר סבר אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום. כלומר, דרבנן סברי דחזרתה חזרה גמורה דאדם יודע וגמר ובעל לשם קדושין. ומר סבר אין אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום. כלומר, דרבנן סברי דחזרתה חזרה גמורה, ר' אליעזר סבר שאין אדם יודע ועל דעת קדושיו הראשונים הוא בועל ונמצאת גרושיה גרושין גמורים וחזרתה אינה חזרה גמורה. ונמצא פוגע בגרושת אחיו, ולא משום גזרה אסר לה ליבום, אלא מדינא ומשום לתא דהאיגזר ר' אליעזר מגרש את הגדולה והחזירה, שאף על פי שחזרתה גמורה גזרינן לה אטו האי שהיא גדולה בשעת נפילה.

ורש"י ז"ל לא גריס ומר סבר אין אדם יודע שאין קדושי קטנה כלום, משום שרבנו ז"ל מפרש דר' אליעזר לא גזר גדולה אטו קטנה והגדילה אצלו דההיא מדינא מתיבמת כיון שהגדילה אצלו, אלא אטו החזירה כשהיא קטנה ועדיין קטנה היא הוא דגזר. ואינו מחוור, דאם כן קשיא הא מתנייתא לשמואל דאמר קטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת צריכה גט משני דאלמא על דעת קדושיו הראשונים הוא בועל, והכא משמע דלכולי עלמא קדושי ודאי הוו. ואפשר למימר דשמואל דאמר כר' שמעון דלעיל (עג, ב) דאמר בקטן שקדש דעל דעת קדושין הראשונים הוא בועל. ואכתי לא ניחא דאם כן לא פליגי רבנן ור' אליעזר בהא, ואנן קא מקשינן ואזלינן והא הכא דטעות אשה אחת היא ופליגי, ולא הוה לן למימר אלא והא הכא דכטעות אשה אחת היא וקתני מתיבמת דאלמא על דעת קדושין גמורים הוא בועל, ואפשר לומר נמי בהא דלא פליגי רבנן ור' אליעזר קאמר, אלא משום דרבי שמעון קאמר לעיל גבי קטן שעל דעת קדושין הראשונים הוא בועל משום לתא דידיה קאמר הכא, ופליגי, כלומר פליגי רבנן עליה דרבי שמעון.

ומיהו אי אפשר לומר דר' אליעזר גזר גדולה אטו החזירה כשהיא קטנה ועדיין קטנה היא, דגדולה אטו קטנה לא מיחלפא, אלא ודאי כי גזר ר' אליעזר מגרש את הגדולה והחזירה לא גזר אלא אטו מחזיר את הקטנה וגדלה אצלו, דהשתא אטו גדולה איכא למיגזר ואלמא החזירה כשהיא קטנה והגדילה אצלו מדינא אינה מתיבמת לר' אליעזר משום דעל דעת

קדושין הראשונים הוא בועל, ואין חזרתה חזרה גמורה. ואידך דרב אשמעינן למאי דקא סלקא דעתיה דמקשה דאיכא לדמויי קטנה לטעות נדרים דאשה אחת, אמאי קא מהדר לאקשווי מברייתא ליתביה מדרב ושמואל גופייהו דאיפלגו בהדיא בקטנה שלא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת דאמר רב אינה צריכה גט משני, דאלמא אף בטעות אשה אחת פליג רב.

ותירץ הראב"ד ז"ל: דהתם ודאי משמע ליה דקדשה זמן מרובה קודם גדולתה, כדקתני קטנה שלא מיאנה אלמא היה לה שהות למאן דאמר כשהיא קטנה ולא מיאנה והגדילה ועמדה ונשאת, והלכך ההיא בטעות שתי נשים היא. אבל הכא דקתני וגדלה אצלו, משמע דמיד שהחזירה גדלה אצלו במטה שסמוך לגדלותה החזירה ולא הספיק לבעול עד דגמרו שנותיה וסימניה. ויש מי שתירץ דהתם פשיטא לן דאדם יודע שאין קדושי קטנה שהשיאתה אמה ואחיה כלום אבל הכא ביתומה בחיי האב עסקינן, ואביה קבל קדושיה והחזירה לבעל, טעו אינשי, דלאו כולי עלמא ידעי דכיון דנשאת שוב אין לאביה רשות בה, הלכך לטעות אשה אחת גרידתא דמי דלא ידע האי גברא אי איכא עליה נדרים או לא ולספיקא נחית ובעיל. ושמואל דאמר צריכה גט משני לא תיקשי ליה מדרבנן דאמרי הכא חולצת או מתיבמת וכל שכן בההיא דלא טעו בה אינשי כולי האי, דאיהו דאמר כר' אליעזר דאמר דמדינא חולצת ולא מתיבמת, דלעולם על דעת קדושין הראשונים הוא בועל.

וניחא דלפי תירוץ זה היינו דלא מקשה לעיל אלא מקדשה בטעות וכדשנינן לה דבטעות פחות משוה פרוטה קאמר ולא אקשי ליה מקטן שקדש מיהא דלטעות אשה אחרת הוא ופליגי, ומשום דההיא פשיטא ליה דאדם יודע שאין קדושי קטן כלום ולא דמי לטעות גרידתא, והיינו נמי דכי שני ליה בטעות פחות משוה פרוטה איבעיא ליה עלה במאי קא מפלגי ואוקמה באדם יודע ואין אדם יודע, ובקטן שקדש לא אבעיא ליה במאי פליגי, דבההוא פשיטא ליה דבאדם יודע ואין אדם יודע פליגי, כן נראה לי.

הא דאקשינן הא מיכתב כתבין וקאמר רב פפי משמיה דרב וכו' ופרקינן הכי קאמר עד שלא כתבו וחתמו. לומר דלמחזי כשיקרא חיישינן, לרווחא דמילתא הוא דפרקינן ולאוקמי הא דרב הונא אפילו כרב פפא דאמר משמיה דרבא.

ומיהו אגן לא קיימא לן [הכי] ולמיחזי כשקרא לא חישיינן. וכדאמרין לקמן בריש פרק הכותב (פה, א), ההיא איתתא דאיחייבה שבועה בבי דינא דרב ביבי בר אביי אמר להו בעל דין תיתי ותשתבע במתא אמרה להו כתובו לי זכותא דכי משתבענא יהבו לי. אמר להו רב ביבי כתובו לה אמר רב פפי משום דאתי ממולאי אמרי מעלייתא, דאמר רבא האי אשרתא דדייני דאיכתיבא וכו', וליתא מדרב נחמן דאמר רב נחמן אומר היה ר' מאיר אפילו מצאו באשפה חתמו ונתנו לה כשר ואפילו רבנן לא פליגי עליה דר' מאיר אלא בגיטי נשים אבל בשאר שטרות מודו ליה, דאמר רב אמי אמר רב יוחנן שטר שלוה בו ופרעו אינו חוזר ולווה בו, שכבר נמחל שעבודו, הא לשיקרא לא חישיינן. ואף על פי שיש מקצת מקומות דחיישינן למיחזי כשיקרא, כגון אין כותבין אורכתא אמטלטלי דכפרי (ב"ק ע, א) וכגון כתובו בהני וכתובו תיא דקיימיתו ביה (עי' ב"ב קעב, א) לא כולהו בחדא מחתא איתמחיתו. וכבר הארכתני בפרק כל הגט בתחילתו (גטין כד, א) בסיעתא דשמיא.

דלמא לעולם צריכין ושאני הכא דמקיימנא הגדה בחד. כלומר, כיון שהן עצמן הגידו בפני אותו הגי' אפ' הן שמעו הגדה בב"ד מפני עצמן, שהרי הן עצמן נעשו עדים ונעשים דיינים. וא"ת והיאך נקראת הגדתם הגדה, והלא לא העידו אלא בפני אחד, ואין הגדה אלא בפני בית דין. יש לומר בשהיה מומחה ודן אפילו ביחיד כשאר דיני ממונות, ונמצאת הגדה בפניו כהגדה בפני בית דין של שלשה הדיוטות. עוד יש לומר, כשהושיבו מחבריהם אצל היחיד והעידו ואחר כך נעשים הם דיינים עמו. הרמב"ן נ"ר. ואם תאמר היכי אמר רב אשי דצריכא הגדה, והא איכא למימר לא תהא שמיעה גדולה מראיה, כדאמרין בס' פרק ראוהו (שלשה) (ר"ה כה, ב). תירץ הראב"ד ז"ל דסבירא ליה לרב אשי דשאני דיני ממונות דכתב בהו אם לא יגיד, אלמא בעינן הגדה, אבל בעדות החדש לא כתיב ביה הגדה, אבל כזה ראה וקדש, וכן פירש שם רש"י ז"ל (בד"ה ואמאי).

ואגן לא קיימא לן כרב אשי, דהא דרב אשי דחיתא בעלמא היא, ודילמא קאמר, לומר דמהא לא תשמעינה, דאיכא למידחי הכין. ואיהו נמי אפשר דלא סבירא ליה הכין, אלא דדחויי הוא דדחו ליה. וכן פסק רבנו אלפסי ז"ל (דף ח, ב וע"ש בבעה"מ). והראב"ד ז"ל הביא ראיה מדגרסינן (בגט פשוט) (עי' ב"ב קיג, ב) ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין ואמרין לא שנו אלא ביום, אבל בלילה כותבין ואין עושים דין, לפי שנעשו עדים בשעת ראייתם, ואין עד נעשה דיין. ואין ראייתו מחוורת בעיני, דהתם הגדת בעל דין איכא, דחשבין להו כאילו השכיב מרע

העמידן בית דין על צוואתו לחתוך הדין על פי מה שהגיד ומצוה בפניהם, דאטו מי שמודה בבית דין לא חתכי דינא אהודאתו כיון דליכא הגדת עדים, והא לא איברי סהדי אלא לשקרי.

ומאי דקא סלקא דעתיה הכא לרב אשי דבעינן הגדה, ההיא דתניא [סנהדרין שראו באחד שהרג] את הנפש, רבי טרפון אומר מקצתן נעשים עדים ומקצתן נעשים דיינין, רבי עקיבא אומר כולן נעשו עדים ואין עד נעשה דיין. ואוקימנא בפרק החובל (ב"ק ז, ב) טעמא, דאינן עושים כולן דיינים, כשראו [בלילה] הא ראוהו ביום נעשים דיינים, דלא תהא שמיעה גדולה מראיה. אלמא לא בעינן הגדה אפילו בדיני נפשות החמור וכל שכן בדיני נפשות הקל.

איכא למימר דלרב אשי לא סבירא ליה כההיא אוקימתא דראוהו בלילה [לא] כאידך אוקימתא דאוקימנא התם ואפילו בראוהו ביום היא למאי דסלקא דעתיה דרב אשי הכא.

והר"ז ז"ל (בעה"מ כאן) שתירץ בעיקר קושייתנו דהכא כשראו חתם ידן של עדי בלילה או בעדי שהן קרובין שאינן ראויים לדון, וכההיא פירוקא דאמרינן בסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש, לא נתחוורו דבריו, דהתם דאינם רואים עכשיו כלום, ועל פי מה שראו בלילה הן באין עכשיו לדון, איכא למימר דאין ראייתם ראייה לדון עליה. אבל כאן, שעל מה שהן רואים עכשיו הם באים לקיים, מה איכפת לן אם ראוהו כבר בלילה או בשעה שלא היו כשרין לדון, שהרי לא על אותה ראייה הן סומכין אלא על ראייה של עכשיו שהן כשרין לדון.

יעמדו שנים ויושיבו מחבריהן אצל היחיד. ואוקימנא לה בדוכתא בשראוהו בלילה, הא ראוהו ביום אין צריכין להושיב אחרים, אלא הן עצמן עומדין במקומן ומקדשין, שלא תהא שמיעה גדולה מראיה. ולמימר שאין מקדשין אותו על פי ראייה שראוהו בלילה ונתברר להם שנראה החדש. אמנם פירשו בתוספות לפי שראית עצמן לדון עליה למחר כקבלת עדות היא. וקבלת עדות ביום בעינן, דהוה ליה כתחילת דין. וטעם נכון הוא. אלא שרש"י ז"ל חלוק בדבר בבבא בתרא (קיג, ב) גבי שלשה שנכנסו לבקר את החולה.

והאי דאמרינן: **יושיבו מחבריהן אצל היחיד.** הוא הדין לכולן, אם יש עדים אחרים שיעידו בפניהם, דעד היודע, כיון שאין אנו צריכין לעדותו, נעשה דיין ואפילו בשל תורה, כדאמר ר' טרפון גבי סנהדרין שראו באחד

שהרג את הנפש מקצתן נעשים עדים ומקצתם נעשים דיינים. ור' עקיבא נמי דפליג עליה ואמר כולן נעשו עדים, התם דוקא בדיני נפשות משום דבעינן והצילו העדה, והני כיון דחזו דקטל נפשא תו לא חזו ליה זכותא, הא בעלמא מודה הוא לרבי טרפון כדאיתא בפרק ראווה בית דין (ר"ה כה, א, ועיי' ב"ק צ, ב).

והיינו דאקשינן : **ואם איתא ליתבו בדוכתייהו וליקדשוה**. כלומר, דהתם הא דלא יתבי בדוכתייהו משום דראווה בלילה, דצריכין תרי מינייהו להעיד, ואי סלקא דעתך עד המעיד נעשה דיין יעמדו בכולן במקומן ויעיד זה בפני השנים, וכן השני יעיד בפני חבריו השנים ואחר כך יעמדו שלשתן במקומן ויאמר מקודש מקודש. וכן פירש רש"י ז"ל. ועל מ"ש שמ' עד עד נעשה דיין קא פריך.

ואין לפרש דעל מה שאמרו דיינין המכירין חתימות יד עדים אין צריכין להעיד בפניהם, כלומר אלא נעשה דיין על פי ידיעתו קא פריך. והכי פירושה, ליתבו בדוכתייהו וליקדשוה בלא הגדה כלל, אלא על פי ראייתם דאי אפשר לפרש כן, דהא אוקימנא לה כשראוהו בלילה, וראייתם כמי שאינה וכדכתבינן לעיל. וכן אמר בירושלמי.

הכי גרסינן : **דאמר רב עולא בר אבא אמר עולא אמר ר' אלעזר המקדש במלוה ובעל, על תנאי ובעל, בפחות משוה פרוטה ובעל, אינה צריכה הימנו גט**. ולא גרסינן דברי הכל אינה צריכה הימנו גט. דפלוגתא דתנאי היא לעיל בפחות משוה פרוטה.

ולענין פסק הלכה, קדשה על תנאי וכנסה סתם, בין בטעות אשה אחת בין בטעות שתי נשים, בין בטעות אשה אחת כעין שתי נשים בין בטעות אשה אחת גרידתא, כיון שבעל צריכה ממנו גט מספק להחמיר, כדברי רבנו אלפסי ז"ל, ואם בא אחר וקדשה צריכה גט משניהם, דקיימא לן להחמיר מספק כרב, וכסהדותיה דרב כהנא משמיה דעולא דאמר המקדש על תנאי ובעל צריכה הימנו גט זה היה מעשה ולא היה כח ביד חכמים להוציאה בלא גט. ואף על גב דאמר רבה דבטעות אשה אחת גרידתא כולי עלמא לא פליגי דאינה צריכה גט, ורבי יוחנן נמי דאמר הכי, לא קיימא לן כוותייהו אלא כחמים דלא היה כח בידם להוציאה בלא גט. ומיהו גט הוא דבעיא אבל כתובה לא בעיא, דלגבי איסורא לחומרא לגבי ממונא לקולא.

והיכא דקדש סתם וכנס סתם נמי תצא שלא בכתובה כשמואל, דאיכא למימר דרב נמי לא פליג בהא, דהא נדרים כמומין ובמומין ודאי היכא דקדש וכנס סתם ונמצאו עליה מומין תצא שלא בכתובה, והיינו סיפא דמתניתין דקתני שכל המומין הפוסלין בכהנים פוסלים בנשים. ובעלמא נמי אמרינן (לעיל נז, ב) משום סמפון, דאלמא איכא סימפון בנשים לבטל הקדושין ושלא תאכל בתרומה. ועוד, דבירושלמי (בפרקין ה"ז) אפליגו בה ריש לקיש ור' יוחנן, וקיימא לן כר' יוחנן דאמר אין לה כתובה, וכבר כתבתי למעלה.

ולענין מקדש את הקטנה או קטן שקדש ובעל, צריכה גט ודאי, דאדם יודע שאין קדושי קטן וקטנה כלום, וגמר ובעל לשם קדושין, והיינו דרב, והיינו כתנא קמא דר' אליעזר דאמר החזירה כשהיא קטנה וגדלה אצלו חולצת או מתייבמת. ובמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל, נמי איכא למימר שהיא מקודשת ודאית, דהא בברייתא דלעיל עריב ותני לה בהדי קטן שקדש, כי היכי דהאי מקודשת ודאית כשבעל לאחר שהגדיל האי נמי מקודשת ודאית, אבל במקדש במלוה ועל תנאי, אפשר דטעו בה אינשי והלכך לא הוו קדושי ודאי אלא ספק, וכדאמר רב יוסף בר אבא אמר ר' מנחם אמר ר' אסי המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל צריכה הימנו גט, בהא הוא דלא טעי אבל בהנך טעי. ואיכא למימר, דהמקדש בפחות משוה פרוטה ובעל דצריכה הימנו גט, נמי לא הוו קדושי ודאי אלא קדושי ספק, ואם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם. ולהאי סברא, ברייתא דלעיל תרי גווני קתני, קדושי פחות משוה פרוטה מקודשת מספק, וקטן שקדש מקודשת גמורה.

דף עד - ב

הלכה אצל חכם והתירה מקודשת. ואפילו עמדה ונשאת לאחר ואחר כך הלכה אצל חכם והתירה מקודשת לראשון, דחכם עוקר את הנדר מעיקרו ובניה משני ממזרים. ומכל מקום בשנמצאו עליה נדרים בשתבעה הראשון, מתירין אותה לינשא בלא גט ואין חוששין שמא תלך אצל חכם ויתירנה, שאינה עשויה לקלקל את עצמה ואת בניה, ופלוגתא

היא בירושלמי כאן (ה"ז) ובפרק האיש מקדש (קידושין פ"ב ה"ד), ושם הארכתני.

דף עה - א

אבל הוא שהלך אצל חכם והתירו אצל רופא ורפא אותו מקודשת. מסתברא לפי ששמו חכמים דעתה שלא התנתה בדוקא אלא על דעת שלא יהו עליו בשעת כניסה לפי שאינה מקפדת על נדרים ועל מומין שהיו בו קודם לכן לפי שאינן גנאי באיש לאחר שנתרפאו. אי נמי, מדריש לקיש דאמר טב למיתב טן.

ולענין פסק הלכה: כיון דאיפליגו רבה ורבא באשה חשובה ולא איפסקא בפלוגתא דרבה לגבי רבא הלכתא כמאן, נקיטין לה לחומרא, וקדושי ודאי לא הוו אלא קדושי ספק ואם קבלה קדושין מאחר צריכה גט משניהם. אבל הרמב"ם (פ"ז מהל' אישות ה"ח) לא חילק בין אשה חשובה לשאר נשים ובכולן מקודשת ודאית, וגם משום דסתמא דברייתא הכין מכרעא, מדקתני סיפא דההיא אבל הוא שהלך אצל חכם והתירו מקודשת, ולא אמרינן כיון דאדם חשוב הוא אינה מקודשת.

מימר אמרה לא ניחא לי דאתסר בקריביה. ואף על גב דבי שנויי נינהו וכפשטא דברייתא עבדינן.

דף עה - ב

אתאן לרבן גמליאל. דמתניתין בריא ושמא הוא, דהיא ואביה טוענין בריא, ובעל אינו יכול לטעון אלא שמא.

אמר ר' אלעזר תברא מי ששנה זו לא שנה זו. ורישא דקתני עודה בבית אביה לאו דוקא דהוא הדין נכנסה לרשות הבעל. ונכנסה לרשות הבעל דקתני סיפא לאו דוקא, והוא הדין לעודה בבית אביה, אבל הכא דליכא חזקה דממונא אזיל ר' יהושע בתר חזקה דגופא, וראוה מדברת וראוה מעוברת (לעיל יג, א) דליכא חזקה דממונא ואפילו הכי אמר ר' יהושע לא מפיה אנו חיין, התם [אמר ר' יהושע] מעלת יוחסין היא.

אמר רבא כהה טהור. ואם תאמר, והא לא משום חזקה דגופא הוא אלא משום דגמיר לה מדכתיב (ויקרא יג, נט) לטהרו או לטמאו הואיל ופתח הכתוב בטהרה תחלה, כדאיתא בשלהי מסכת נזיר (סה, ב). יש לומר דהתם אסמכתא בעלמא היא, דאי לא דסבירא ליה דאזלין בתר חזקה דגופא לא דרשינן הכי מלטהרו או לטמאו, דבחד מינייהו איצטריך למיפרש קרא. הראב"ד ז"ל.

רבה אמר כולה רבן גמליאל היא, ומתניתין דוקא קתני **ורישא כאן נמצאו וכאן היו, וסיפא כאן נמצאו וכאן היו.** וכדאמרינן לגבי טומאה בריש פרק קמא דנדה (ד, א) אין מחזיקין טומאה ממקום למקום שכל הטומאות כשעת מציאתן וכמקום מציאתן. וההיא (לעיל יב, ב) דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היינו טעמא נמי דהימנה רבן גמליאל משום דנכנסה ברשות הבעל, כדקתני הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים.

דף עו - א

הא דאמרינן הוי חדא במקום תרתי. איכא דקהו בה, והא איכא נמי חזקה דממונא. וניחא להו דחזקה דממונא במקום בריא וחזקה דגופא לא כלום היא, והיינו דרבן גמליאל, הילכך פשא ליה חזקה דאין אדם נפייס במומין במקום תרתי. ואם תאמר, אכתי איכא תרתי אין אדם נפייס במומין וכאן נמצאו וכאן היו, דדחי לחזקה דגופה כדדחי כשנמצאו עליה ועודה בבית אביה. יש לומר, דכחדא חשבינן להו, דחדא מינייהו בלא חברתה לא מפסדא כתובה, כשתמצא לומר דכאן נמצאו וכאן היו אכתי איכא למימר דראה ונפייס, וכשתמצא לומר אין אדם נפייס במומין דלמא משנתארסה נולדו בה ונסתחפה שדהו, הא אינה מפסדת

עד דאיתנייהו לתרווייהו, והלכך כחדא חשיבי, אבל תרתי חזקי דידה כל חדא מינייהו אלימא למיהב לה כתובה, לכשתמצא לומר העמד הגוף על חזקתו אף על פי שאינו נפייס במומין, מכל מקום כתובה אית לה דנסתחפה שדהו.

וכשתמצא לומר דלא אזלינן בתר חזקה דגופה אפילו הכי אית לה כתובה משום דאין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו וראה ונפייס. ולפי אוקמתא דרבה נראה דלא אפשר לאוקמי מתניתין דהנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, אלא בנושא ובעל לאחר זמן, דאיכא למימר העמד הגוף על חזקתו, אבל בשכנס ובעל לאלתר אף על פי שארסה זה זמן מרובה לא, דהא לית לה חזקה כלל, דאי אפשר לומר דכאן נמצאו וכאן היו, דהא כנסו בעל לאלתר, אלא על כרחך ברשות האב נאנסה, ותו ליכא למימר העמד הגוף על חזקתו דכאן נמצאו וכאן היו דחי לה. מאי אמרת אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו, אדרבה אין אדם נפייס במומין.

רב אשי אמר רישא מנה לאבא בידך וסיפא מנה לי בידך. כלומר, דמתניתין דוקא בנערה ולא בבוגרת וכשלא נשאת לאחר, דכתובתה לאביה. ורש"י ז"ל פירש: דרישא להכי לא מהניא חזקה דגופא, לפי שאין הטענה שלה אלא של אביה וגבי אב לא אמרינן דגוף שלה דמיתהני חזקתו לאחרים. נראה מדבריו ז"ל, שאין חזקת הגוף שלה מועיל לאב אף על פי שהוא טוען בריא. ואינו מחוור, דחזקת הגוף לכולי עלמא מהניא, דאטו מקוה דמוקמינן אחזקתיה (נדה ב, ב) מי איצטריכא לחזקתיה לנפשיה. אלא הכי פירושו, רישא בשאין האב טוען בריא, דסתמא דמילתא הכי הוא דאין האב יודע מתי נולדו מומין שבסתר שבבתו, וכיון שכן, שמא ושמא הוא, ועד כאן לא קאמר רבן גמליאל, אלא בבריא ושמא, אבל בשמא ושמא לא אמר. ואף על גב דהיא טוענת בריא כיון דכתובתה דאביה כמנה לאבא בידך הוא, ובריא דידה לא מהני לאב, ודכוותה בפרק יש נוחלין (ב"ב קלה, ב) גבי זה אחי אינו נאמן ונוטל עמו בחלקו, ואוקימנא לרב יהודה דאמר בריא ושמא בריא עדיף, דשאני הכא דכמנה לאחר בידך הוא דמי, אבל סיפא דכתובה דידה הוה ליה מנה לי בידך ובריא ושמא הוא.

ונראה לי, דרב אשי לית ליה כאן נמצאו וכאן היו, דאלו טוען האב בריא, אי נמי בבוגרת דהוה ליה מנה לי בידך, אף על פי שהיא בבית אביה על הבעל להביא ראיה, ובטומאות דוקא אמרינן (נדה ד, א) אין מחזיקין ממקום למקום אבל בממונא לא אמרינן. והכי נמי משמע לכאורה בנדה

פרק הרואה (נח, א) דתניא התם בדקה עצמה וחלוקה והשאילתו לחברתה היא טהורה וחברתה תולה בה, ואמר רב ששת עלה לענין דינא תנו, ואם איתא דלענין דינא אמרינן כאן נמצאו וכאן היו, אפילו לענין דינא נמי נימא שתהא שניה חייבת לכבס משום דכאן נמצאו וכאן היו. אי נמי, בין בטהרות בין בממונות לא אמרינן אלא דוקא בכיוצא בטהרות, דליכא טענת בריא אלא שמא, אבל בכעין מתניתין דהכא ובכעין מתניתין דהנושא את האשה דבריא ושמא הוא, אף על גב דמסייע למאן דטעין שמא כאן נמצאו וכאן היו אפילו הכי בריא עדיף לרב אשי, וזה עיקר. ובההיא דנדה (שם) משום דחלוק ברשות משאילה קאי, וכיון שכן, לענין דינא מציא אמרה לה שניה ברשותך איתיליד ריעותא, ומיהו לענין טומאה היא טמאה וחברתה טהורה, מפני שהיתה לה לראשונה לבודקה בין לבישה לשאילה. וכן תירצו שם בתוספות (ד"ה לענין).

והשתא ניחא לרב אשי טפי מתניתין דהנושא, ולא דחקינן לה בכונס ובוועל לאחר זמן דוקא, אלא בין בכונס ובוועל לאלתר כל שטוענת בריא, ואפילו ביהודה שמיחדין את החתן עם הכלה, אם כתובתה שלה היא נאמנת, כפשטה דמתניתין דלא מפליגא בין בועל לאלתר לבועל לאחר זמן, וקיימא לן כרב אשי דהוא בתרא, ורבנו אלפסי ז"ל לא הביא בהלכותיו מכל זה כלום.

הי כלה, אי נימא בבית אביה. פירש רש"י ז"ל: דאליבא דאוקימתא דר' אלעזר קאמר, ומדר' יהושע קא מייתי ראייה דאית ליה שעל האב להביא ראייה לעולם, דשמא במקום ממונא עדיף מברי וחזקה דגופה. והא דקאמר כלה בבית אביה, לאו דוקא קאמר, דהיא תיהוי סיעתיה דעודה בבית אביה שאני, דאכתי ברשותיה דאב קיימא וברשותיה נולדו ולא ברשותיה דבעל, משום דאכתי אינו זכאי במעשה ידיה ובהפרת נדריה, מה שאין כן בפרה דברשותיה דבעל הפרה נולד הספק, דמשעה שמשך זה עמד החמור ברשות בעל הפרה בכל מקום שהוא, אלא מכלה בבית חמיה קא מייתי ראייה, וכלה בבית אביה דנקט לסימנא בעלמא נקט לה, כלומר ותנא תונא דרישא דהיינו ר' יהושע כותיה. וכן נמי כי הדר וקאמר אלא כלה בבית חמיה תנא דסיפא קאמר דהיינו רבן גמליאל, לאו מכלה בבית חמיה דוקא קאמר, דהתם על מי שהספק נולד ברשותו דהיינו הבעל, דמשעה שכנסה עמדה ברשותו וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת נדריה, ולפיכך אתה מטיל עליו הראיה, וכאן אתה מטיל הראיה על מי שאינה ברשותו, דחמור ברשות בעל הפרה עומד משעת משיכת הפרה, אלא מכלה בבית אביה קא מייתי סיעתא, וכלה בבית חמיה לסימנא

נקט לה. ודחי דלא דמי, דהתם דינא הוא דבעל ליתי ראייה משום דאתי לאורועי חזקה דגופה דמסייע ליה לאב, אבל הכא כל היכא דמוקמת חמור בחזקתו מוקמת פרה בידא דלוקח ועל בעל הפרה, דאתי לאורועה לחזקה, הוה לן למירמי ראייה. והדר אוקמא כר' יהושע, ולא מכתובה קא מייתי דאפוקי הוא, אלא מקדושין דמוקמי הוא, ואפילו הכי אב צריך להביא ראייה, ואידחי לה הא דרב יהודה מדתניא מחט שנמצאת בבית הכוסות, ואתא רמי בר יחזקאל ואמר דשמואל איפכא אמר, דכל שנולד ספק ברשותו דהיינו בעל הפרה עליו להביא ראייה, ותנא תונא כלה בבית חמיה וכלה בבית אביה, ואליבא דרבא דאוקמה כולה אליבא דרבן גמליאל, וכל מי שנולד הספק ברשותו עליו הראיה.

ומה שהצריכו לרש"י ז"ל לפרש דרב יהודה קא מייתי ראייה מדרי יהושע, משום דלרב אשי ורבה מתניתין דוקא ורישא על האב להביא ראייה ומדרי יהושע, וסיפא על הבעל משום שהספק נולד ברשותו, ואילו לשמואל מי שלא נולד הספק ברשותו עליו לבקש ראייה.

ואין פירושו מחוור, דהיכי מייתי ראייה מדרי יהושע ושביק רבן גמליאל, ושמואל גופיה הוא דפסק כרבן גמליאל בשלהי פרק קמא דמכלתין (יד, א). ואף על פי שתירץ הרב ז"ל דכיון דבמסקנא אוקמא רמי בר יחזקאל כרבן גמליאל לא דייקינן בה כולי האי, אכתי אינו מחוור, דתינח לרמי בר יחזקאל אבל לר' יהודה מאי איכא למימר דאיהו ניהו דפסק כרבן גמליאל משמיה דשמואל בפרק קמא (שם). ועוד קשיא לי, דרמי בר יחזקאל נמי לפי פירושו אי אפשר להביא ראייה אלא אליבא דאוקמתה דרבה דאילו לרב אשי אף על פי שהיא בבית אביה דאכתי לאו ברשותיה דבעל קאי למציאתה ולמעשה ידיה, אילו טען האב בריא, אי נמי בוגרת דכתובה שלה, על הבעל להביא ראייה, הרי שאתה מצריך לבקש ראייה על מי שלא נולד הספק ברשותו לדברי רבנו ז"ל, ובודאי משמע דרב אשי לית ליה לרבה כדכתבינן לעיל, וקיימא לן כרב אשי דבתרא הואי.

והפירוש הנכון, דכולן מדרבן גמליאל מייתו ראייה, וטעמיה דרב יהודה משום דסבירא ליה דכל שהיה הממון שלו מתחלתו ונולד בו ספק, עליו הראיה שהיה בשעת קנייתו ראוי לקנות, הילכך על בעל החמור להביא ראייה שהיה חמורו ראוי לקנות בשעת משיכת הפרה, לפי שהוא ודאי היה בעל החמור, ובעל הפרה ספק אם זכה בו מעולם אם לאו, והלכך אין ספק מוציא מידי ודאי. ותנא תונא כלה בבית אביה שאף על פי שהיא עומדת ברשות הבעל לקבלת מומין משעת אירוסין ואילך דנסתחפה שדהו, אף

על פי כן על האב להביא ראיה שהיתה ראויה לקנות הכתובה בשעת אירוסין, וכלה בבית חמיה דאתה מטיל ראיה על הבעל, היינו משום דאיכא חזקה דגופה וברי, דעדיף משמא וחזקת ממון.

ואי קשיא לך, הכא נמי הא איכא למימר העמד חמור על חזקתו, וכיון דבעל החמור בריא ובעל הפרה ספק, ברי וחזקת הגוף עדיפא, כההיא דהנושא את האשה. וכלה בבית אביה נמי דמטילין ראיה על האב, קא יהיב רב אשי טעמא משום דהוה ליה מנה לאבא בידך, הא בבוגרת דמנה לי בידך הוא על הבעל להביא ראיה. יש לומר, דהא דשמואל נמי בשאין בעל החמור טוען ברי, אלא שנמצא חמורו מת ולא נודע לבעל חמור אם קודם משיכה אם לאחר משיכה. והא דהדר ואמר אלא כלה בבית חמיה, לאו דוקא, אלא מילתא בעלמא הוא דקאמר, לומר הא דקאמרת הכא בעל החמור מייתי ראיה ומוקים, הרי מצינו ראיה לאוקמי ממונא מכלה בבית חמיה, ודמי קצת לבעל החמור שבביתו נולד הספק כמו שנולד כאן בבית הבעל ואיתותב רב יהודה, ואתא רמי בר יחזקאל ואמר דעל בעל הפרה להביא ראיה הואיל וברשותו נולד הספק, דמשעת משיכת הפרה קם חמור ברשותו בכל מקום שהוא לאונסין, ולית ליה לרמי בר יחזקאל דהולכין אחר מי שהיה הממון שלו מתחלתו, אלא אחר מי שהוא שלו בשעת הספק.

ותנא תונא כלה בבית [אביה], שכיון שהיא עומדת ברשות האב למעשה ידיה ולהפר נדריה, עליו להביא ראיה, ואף על גב דאילו אתילדו בה מומין השתא ברשות הבעל נינהו ושדהו הוא דנסתחפה, כל שכן בבעל הפרה, שאילו מת החמור משעת משיכת הפרה ואילך לדידיה מת. ובוגרת בבית אביה שעל הבעל להביא ראיה, הא אמרינן טעמא משום ברי ושמא כרבן גמליאל, וכלה בבית חמיה נמי היינו טעמא דבעל צריך להביא ראיה, דאף על גב דלאו ברשות בעל קיימא לגמרי אלא אף ברשות עצמה, בעל צריך להביא ראיה משום דרבן גמליאל דברי ושמא.

ובין לפירושו של רשי"י ז"ל בין לפי זה, קיימא לן דעל בעל הפרה להביא ראיה, וזה שלא כדברי רבנו אלפסי ז"ל, שהוא ז"ל פסק (קב, ב) דעל בעל החמור להביא ראיה. ויש לומר, דסבירא ליה דרמי בר יחזקאל לא פליג עליה דרב יהודה בעיקר דינא אלא בטעמא, וכדפירש הראב"ד ז"ל, דרב יהודה סבר דלעולם על בעל החמור להביא ראיה, אף על גב דמית ליה באגם, מדלא מפליג בה ואמר סתם ומת חמורו, לומר בין שמת בביתו ממש של בעל החמור בין שמת באגם, ורמי בר יחזקאל בא ופירש דוקא

כשמת בביתו ממש, הא מת באגם על בעל הפרה להביא ראיה כיון שהוא זוכה בו משעת משיכה, ותנא תונא כלה רישא וסיפא, דעודה בבית אביה על האב להביא ראיה, וכשנכנסה לרשות הבעל עליו להביא ראיה.

ומכל מקום אף לפירוש זה, אין בעל החמור צריך להביא ראיה אלא כשמת ברשותו ממש וכשאינו טוען ברי, הא בטוען ברי, אי נמי מת באגם, על בעל הפרה להביא ראיה. וצריך עיון על הרב ז"ל שלא ביאר ולא חלק בזה כלל. וכן כתב גם הרמב"ם ז"ל (הל' מכירה פ"כ הט"ו), ובמחט שנמצא בעובי בית הכוסות נמי כתב שעל הטבח להביא ראיה, ואפילו לא נתן דמים. וקשה לי הרבה, שהרי לא אמר רבן גמליאל אלא בברי ושמא, אבל בשמא ושמא לא אמר, כדאיתא בריש פרק האשה שנתארמלה (לעיל טז, א), וכדאמר נמי רב אשי לעיל, רישא מנה לאבא בידך סיפא מנה לי בידך, ואם כן מאי קא מקשה הכא ממחט שנמצא בעובי בית הכוסות, דהדין נותן באמת שאם לא נתן טבח דמים שיהא בעל הפרה, הבא להוציא ממון, צריך להביא ראיה, דלא אמרו שהולכים בתר חזקה דגופה לאפוקי ממונא אלא בבריא ושמא, וכדאמרינן נמי בפרק קמא דמכלתין (ט, א) האומר פתח פתוח מצאתי נאמן להפסידה כתובתה, ואם כן מאי דקא מקשה הכא היה נראה לכאורה שאינו אליבא דהלכתא, דאין הלכה כן אלא כפשטה דברייתא דהמוציא מחבירו עליו הראיה בין טבח בין בעל הפרה, וצריך לי עיון.

דף עו - ב

והא דאמר רב נחמן כלה בבית אביה ולקדושין. הקשה הרמב"ן נ"ר מנא לן דלקדושין צריך להביא ראיה, דילמא מאי צריך להביא לכתובתה, ואי מסברא מאי ותנא תונא, וניחא ליה דקא סלקא דעתיה השתא דבלא כתב לה כתובה עסקינן. ולא ירדתי לסוף דעת רבנו נ"ר, דלפי פירוש רש"י ז"ל אי אפשר לומר כן דהא לא מייתי ראיה אלא מכלה בבית חמיה, דיש לה כתובה בין כתב בין לא כתב. ואיכא למימר דהויא הא תיובתא לרש"י ז"ל.

ולי נראה, דעל כרחך מתניתין אפילו לקדושין קאמר שעל האב להביא ראיה, שאם לא כן מאי קאמר על האב להביא ראיה, שהרי אפילו על הבעל להביא ראיה לאפוקי קדושין, ולא הוה ליה למפסק ולמתני על האב ולא הבעל אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, דאב מייתי ראיה ומפיק כתובה, ובעל מייתי ראיה ומפיק קדושין, אלא על כרחך אב מייתי ראיה אפילו לאוקמי קדושין. כן נראה לי.

מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. כתבתי בפרק אלו טרפות (חולין נא, א ד"ה מחט) בסיעתא דשמיא.

דף עז - א

רב יהודה תני נולדו חייא בר רב תני היו. וקיימא לן כרב יהודה. חדא דהא בכולהו נסחאי במתניתין גרסי נולדו. ועוד דמספיקא לא מפקינן, אלא בין נולדו ובין היו אין כופין אותו להוציא.

ואלו שכופין אותם להוציא מוכה שחין. פירוש: לרבנן אף על פי שאין כופין במומין גדולים כנקטע ידו ורגלו ונסמית עינו, באלו כופין אף על פי שהיו בו, ואפילו ראתה וסברה וקבלה יכולה היא שתאמר סבורה הייתי לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל. ודוקא במומין אלו שהם גדולי גדולים אנו אומרים שמקבלים ממנה כשאומרת איני יכולה לקבל, אבל במומין אחרים אף על גב שהם גדולי גדולים כגון נקטע ידו ונסמית עינו אין מקבלין ממנה, שיש כמה נשים שמקבלות ואינן מקפידות.

והא דמתמהין בגמרא אלא למאן דאמר היו מה לי קטנים מה לי גדולים כאלו, ולא קאמר מה לי גדולים ממש דהא איכא הני הא סברה וקבלה, הכי קאמר מה לי גדולים כאלו דיכולה לומר סבורה הייתי לקבל, ומכל מקום כשהתנה עמו אינה יכולה לומר איני יכולה לקבל לדעת רבנן, דאי לאו דגמרה בדעתה לקבל לא היתה מתנה כלל, וכיון דהתנתה אינה יכולה לומר איני יכולה לקבל שיכולה היא, אלא שעכשיו היא שמצאה עילה לצאת. ודכותה בפרק לא יחפור בירושלמי (בבא בתרא פ"ב ה"ג) דגרסינן התם גבי חנות שבחצר יכול למחות ולומר לו איני יכול לישון

וכו', תני לשכינן יכול הוא לחזור בו משקבל עליו אינו יכול לחזור בו, רבן שמעון בן גמליאל אומר אף משקבל יכול לחזור בו. וגרסינן התם אתיא דרבן שמעון בן גמליאל כר' מאיר, דתניא תמן על כלם אמר ר' מאיר יכולה היא שתאמר סבורה הייתי לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל.

עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון. דקדק מכאן הר"א אב ב"ד, דכל מקום שאמרו יוציא ויתן כתובה ואף על פי כן אמר שמואל עד שכופין אותו להוציא, דאלמא יוציא דאמר רב היינו כפייה. ואינה ראייה דדילמא סיימוה קמיה דשמואל דרב כופין קאמר ויוציא בין מדעתו בין בעל כרחו משמע, וכן נראה ודאי מן הירושלמי (גיטין פ"ט ה"ט), דמאן דאית ליה באומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה סבירא ליה שכופין, דגרסינן התם בעא מיניה ר' ירמיה מר' אבהו, האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו או לא, אמר ליה אדיינו את לזו מפני ריח הפה כופין וכו' מפני חיי נפש לא כל שכן. ר' יוחנן אמר אומרים לו או זון או פרנס או פטור. ואיתיה בגיטין פרק בתרא (פ"ט ה"ט).

ויש מי שאומר דלעולם בכל מקום שאמרו יוציא ולא נתפרש בו שכופין, אין כופין להוציא כלל, אלא כופין אותו ליתן כתובה ומבקשים ממנו ליתן גט, והלכך דכולי פרקין דהמדיר אין כופין ממש להוציא אלא בכפיית כתובה שגובין ממנו, והכין איתא בירושלמי.

ועוד דתנן ביבמות (סד, א) שהתה עמו עשר שנים ולא ילדה לו אינו רשאי ליבטל אלא יוציא ויתן כתובה, ואם איתא דכל יוציא ויתן כתובה משמע כופין, תקשי לן ההיא מתניתין לשמואל דאמר הכא דאין כופין אלא לפסולות, אבל שהתה עשר שנים ולא ילדה לא, אלא ודאי יוציא ויתן כתובה משמע הכי ומשמע הכי, והיכא דאתפרש שכופין כופין, מקום שלא נתפרש אין כופין לא בשוטי ולא בנדוי. וכן כתב רבנו תם ז"ל.

ולענין האומר איני זן ואיני מפרנס. פסק רבנו חננאל ורבנו אלפסי ז"ל כשמואל דאמר אין כופין אלא לזון בלבד, ואף על גב דר' בנימין בר יפת קאמר לה משמיה דר' יוחנן הא דחי לה ר' זירא ואמר על דא אכסוה לאלעזר שערי בבבל, דאלמא הכי סבירא ליה לר' זירא דהוא בתרא. ואי תקשי לך מדמקשינן מינה בפרק אף על פי (לעיל סג, א) לר' יוסי בר חנינא שאמר מורדת ממלאכה, דאלמא הלכתא היא, נראה לי לתרץ, דהתם בדרך בשלמא לשמואל אלא לרב מאי איכא למימר קא פריך, כשיטת התלמוד ברוב המקומות.

פרק האשה שנפלו

האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס. כלומר, ואחר כך נתארסה, מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים, דבזכותה נפלו כדאיתא בגמרא. נפלו לה משנתארסה, בית שמאי אומרים תמכור ובית הלל אומרים לא תמכור וכו', וגרסינן בירושלמי (בפירקין ה"א) ר' פנחס בעא קומי ר' יוסי, ולמה לא תנינא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, אמר ליה לא אתי מיתני אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין, ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחר. פירוש: דכל דבר שבממון חומר לאחד קל לשני, ובית שמאי הקלו לאשה והחמירו לבעל, ובית הלל החמירו לאשה והקלו לבעל, ופריך עלה טובא ומשני להו.

הכי גרסינן בנסחי דוקאני: **עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנו קיים.** והכי מוכח נמי בגמרין, וספרים דגרסי מוכרת ונותנת ליתא.

גמרא: איבעיא להו ר' יהודה אלכתחילה או אדיעבד. פירש רבנו חננאל ז"ל, אנפלו לה עד שלא תתארס דמודים בית הלל שמוכרת לכתחילה, או אנפלו לה משנתארסה דאמרי בית הלל דלכתחילה לא תמכור אלא שאם מכרה ונתנה קיים. ואי קשיא לך אם כן הוה ליה למימר ארישא או אסיפא, נראה לי משום דהוה ליה לארוכי בלישניה ולמימר ארישא או אסיפא ואדבית הלל. ורש"י ז"ל פירש אלכתחילה דהיינו בית שמאי אומרים תמכר, או אדיעבד דהיינו בית הלל דאמרי לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים.

דף עח - ב

תניא אמר רבי חנינא בן עקביא לא כך השיבן. כלומר שאם עד שלא נשאת ונשאת לא תמכור לכתחילה, אלא כך השיבן, שאפילו נשאת מוכרת ונותנת וקיים כפירוש רש"י ז"ל. ופליג אדרי' יהודה דאמר לכתחילה לא תמכור.

הכי גרס רש"י ז"ל: **אמר להם אף זו מוכרת וקיים וכו'**, והא **אנן תנן עד שלא נשאת ונשאת רבן גמליאל אומר אם מכרה ונתנה קיים**, אמר רב **זביד תני מוכרת**. כלומר, תני במתניתין מוכרת לכתחילה. ולפי גירסא זו הוה מצי לאקשוויי נמי לרב זביד ור' חנינא בן עקביא כבית שמאי, כדאקשינן לאוקמתא דרב פפא, אלא דנטור עד סיפא דאוקימתא, ופריך בין לרב זביד בין לרב פפא. ואם תאמר, ומאי דוחקיה דרב זביד דסמיא מתניתין מקמי ברייתא, לימא תני בברייתא אם מכרה. תירץ הראב"ד ז"ל, אם כן ר' חנינא בן עקביא היינו ר' יהודה, ובודאי משמע דפליגי.

אבל רבנו חננאל ז"ל גריס תני אם מכרה, כלומר, לא תתני בברייתא מוכרת אלא אם מכרה, ואדיעבד היתה השאלה ואדיעבד השיבן שמכרה קיים, והוא הדין לעד שלא נשאת ונשאת שמכרה קיים, וכו' יהודה, וליכא בין ר' יהודה ולר' חנינא, אלא שזה אומר בדרך זה השיבן, ור' חנינא אומר לא בדרך זה השיבן, אלא בטעמא השיבן דלא אם אמרת בנשואה וכו', והשתא אתי שפיר דלא פריך ר' חנינא בן עקביא כבית שמאי אלא לרב פפא בלחוד. ונראה לי דהכי נמי מוכח בירושלמי, דגרסינן התם (בפרקין ה"א), אמר ר' חנינא בן עקביא לא כך השיבן רבן גמליאל אלא כך השיבם, לא אם אמרתם בנשואה וכו', אמרו לו עד שלא נשאת ונשאת תוכיח שהוא זכאי במעשה ידיה ובהפרת נדריה ואת מודה לנו שלא תמכור ושלא תתן. אמר להן כך אני מודה לכם שלא תמכור ושלא תתן ואם מכרה ונתנה מכרה קיים. אלמא אף לדברי ר' חנינא בן עקביא מודה רבן גמליאל דעד שלא נשאת ונשאת לא תמכור לכתחילה, ואתיא הא דירושלמי כאוקמתא דרב זביד, כן נראה לי.

דתניא רבותינו חזרו ונמנו בין שנפלו לה עד שלא תתארס בין שנפלו לה משנתארסה ונשאת, הבעל מוציא מיז הלקוחות. ודוקא נשאת, הא נפלו עד שלא נתארסה, ועדיין ארוסה היא, איתא לבית הלל דאמרי לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים. וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פכ"ב מהל' אישות ה"ח).

ור' יוחנן אמר אלו ואלו ידועין [הן ואלו הן שאינן ידועין] כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. ומסתברא שמכרתן קודם שנודע לו, אבל לאחר שנודע לו לא תמכור דלא גרע ממציאה ומתנה שנתנה לה, דבשעתן לא נקט נודעו לו והוא אוכל פירות. ובשם הרא"ם ז"ל, שמדינת הים לא דוקא, אלא הוא הדין באותה מדינה ואורחא דמילתא נקט. ומסתברא שאם נתנה לו מתנה או שמצאה מציאה ונתנתן או שמכרתן קודם שנודע לו שהוא קיים, דלא גרע מנפלו לה נכסים במדינת הים.

ההיא איתתא דתברינהו לנכסיה מגברא כתבתינהו לברתה. פירש רש"י ז"ל והודיעה לעדים שאין מתנתה זו אלא כדי להברית ולא שתזכה בהן הבת אם תתאלמן או תתגרש. ואינו מחוור, דאם כן אפילו במקצת נכסים כן, דמאי שנא כיון דאיכא תנאי, אי נמי שהודיעה לעדים כן בשעת מעשה, ומאי קא מתמה בהא רב ענן, ורבא נמי היכי מפליג בכי הא בין אחריני לברתה, ועוד דבבבא בתרא (קנא, א) אמרינן גבי אימיה דרב ביבי דבעיא לאינסובי לרב זביד, אפילו למאן דאמר מברחת קני הני מילי היכא דלא גליא דעתה, אבל הכא הא גליא דעתה ואמר משום דבעינא לאינסובי לכולי עלמא לא קני.

והפירוש הנכון כמו שפירש הרא"ם ז"ל בבבא בתרא דגליא דעתה הוי כדאמרה בעינא לאינסובי וסתמא הוי בדלא אמרה ולא מידי, וקיימא לן כמאן דאמר אפילו בסתמא לא קני, דהוה ליה כשכיב מרע שכתב כל נכסיו דאם עמד חוזר, משום דאומדן דמוכח הוא שלא נתנה זו כל נכסיה אלא משום דבעיא לאינסובי להאי, וכן נמי בשכיב מרע משום דסבור הוא שימות, ולא דברים שבלב הן, שבלב כל העולם ושהכל מודים בכך.

דף עט - א

כותבת שטר פסים לאחר. פירוש שטר פיוסים. ונראה לי, דהכא לאו שטר פיוסין ממש קאמר, דאם כן מן הדין ודאי לכולי עלמא לא קננהו לוקח (לעיל יט, א), אלא שטר שאין לו קיום כשטר פסים קאמר, ושטר שהוא כדינו כפסים קאמר, דכל שהיא נותנת ועמדה מיד ונשאת אינו שטר קיים אלא בטל כן נראה לי. ואף על פי שרבנו תם ז"ל פירש פסים ממש שהתנתה עמו כן, לא נראה לי כלל.

וחכמים אומרים רצה משחק בה עד שתכתוב לו מהיום ולכשארצה. פירש רש"י ז"ל: מהיום תהא מתנה כשארצה. לפי מה שכתבתי בפרק האומר בקדושין (סג, א) גבי הרי את מקודשת על מנת שירצה אבא, דירצה משמע שיאמר אין, הכא נמי לא הויא מתנה עד שתאמר בפירוש לבסוף רוצה אני. וכן כתב כאן הרמב"ם ז"ל (פכ"ב מהל' אישות הל' ט), וז"ל: נתנה מקצת נכסיה או כולן קודם נשואיה וכתבה למקבל קנה

מהיום ולכשארצה שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה, אין הבעל אוכל פירות אותה מתנה, ואם מתה אינו יורשה, עד כאן.

ואפילו יש בהן מטלטלין ובשעה שתרצה אינן נתונין ברשותו של מקבל אלא שעומדים ברשות הרבים קנה, כדמוכח בריש פרק המפקיד (ב"מ לד, א) דאמרינן התם נעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו, אלמא אף על פי שהפרה נתונה ברשות הגנב או שאכלה קנה, שנתגלה לבסוף דמשעת משיכה קנה, ובמשיכה זו הוא קונה אותה עכשיו. אבל לפי דברי רבנו חננאל ז"ל נראה שהוא קנה אותה אלא אם כן תחזור ותמחה, וזה לשונו: הקניתי לו נכסים הללו מהיום ועד שארצה ולא אחזור בי אבל כשארצה ואחזור בי תהא מתנה זו בטלה.

טעמא דכתבה ליה הכי, הא לא כתבה ליה הכי קננהי לוקח, אמר ר' זירא לא קשיא הא בכלם הא במקצתם. בכל אף על פי שלא כתבה ליה הכי לא קננהי לוקח, במקצתם אי לא כתב ליה הכי קנה לוקח. ואפשר דר"ג [דרשב"ג] דפליג עליה סבר דאפילו במקצתם לא קנה לוקח, דכיון דמיד עמדה ונשאת אפילו במקצת נכסיה, אומדן הדעת הוא דלאו על דעת שיזכה בהן נתנה אותן לו. כך מצאתי לרב מורי ר"ש נ"ר (ח"י ר' וידל קרשקש).

מדמקשינן ואי לא קננהו לוקח ליקנינהו בעל. משמע דיכולה היא לחזור בה אפילו בעומדת תחת בעלה, דאי לא, היכי אקשינן ליקנינהו בעל, והא כל שעומדת תחתיו מתנתה קיימת וקנה לוקח. ומדמשנינן עשאום כנכסים שאינם ידועים לבעל, דקדק רבנו תם ז"ל, דדוקא מברחת, דסגי לה בהכי, אמרינן דלא קנה לוקח, שלא היתה מתנה זו אלא כדי להבריחן מדעת הבעל, הא במבריח נכסיו מחמת שהוא רוצה ללוות, או שרוצה לישא אשה כדי שלא ישתעבדו נכסיו להן, קנה לוקח, שהרי אי אפשר שלא יקנה לוקח ולא ישתעבדו לבעלי חוב של נותן, וכדאמרינן אי לא קננהו לוקח ליקנינהו בעל, וכיון שכן קנה לוקח, דהא מחזר הוא להפסידן מן המלוה, ואי אפשר להפסידן מהן אלא בגומר ונותן.

ובשם הרא"ם ז"ל: דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה מתנה חלוטה מתנת עלמין, אבל אם כתבה לו כן קנה לגמרי. ויש לדקדק לפי דבריו עכשיו שהכל כותבין כן, אם נדון אותו לשופרא דשטרא עד שיכתובו וכך אמרה לנו בפירוש, כדרך שעושין בתנאי נאמנות ועל הנאמנות בפירוש, ואני למד מדברי מורי הרב ז"ל שכתב במסכת בבא בתרא (מ, ב) גבי כתבוה בשוקא דכיון שהכל מורגלין לכתוב כן בזמנינו

זה אינו צריך לומר בפירוש כן, דאילו רצה לכסותה היה מצוה שלא לכתב בפרהסיא ושלא לכתוב בשטר כן, שהרי הוא יודע שכך הן כותבים וכאלו צוים בפירוש כתבוה בשוקא הוא, ואפשר לדון כאן כן. ונראין הדברים שהכל לפי ראות הדיינין, שאי אפשר לומר באשה שתדע נוסח השטרות שכותבי שטרות מורגלים לכתוב, ועד שיעידו שכך אמרה להם בפירוש לא קנה. ואם רואים שידעה ולא מחתה אף על פי שלא אמרה להם בפירוש אפשר לומר שתהא מתנתה קיימת.

ולענין נכסים שאינן ידועים קיימא לן כר' שמעון מדשקלי אמוראי אליבא דידיה אלו הן ידועין ואלו הן שאינן ידועין, ועוד מדאמר אביי (לקמן עט, א) במברחת עשאים כנכסים שאינן ידועים לבעל ואליבא דר' שמעון. וקיימא לן נמי כר' יוחנן דאמר, אלו הן שאינן ידועים כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. ואף על גב דאיכא נסחאי דגרסי ר' ינאי אומר ידועין מקרקעי, ור' ינאי רביה דר' יוחנן הוה, ואין הלכה כתלמיד במקום רבו, אפילו הכי קיימא לן בהא כר' יוחנן משום דתניא כותיה.

כתב הרמב"ן נ"ר, הא דאמר אביי עשאים כנכסים שאינן ידועין לבעל ואליבא דר' שמעון. תמיהא לי, אטו נכסים שאינן ידועין לבעל לר' שמעון אם לא מכרה ומתה מי לא ירית בהו בעל, ומי לא אכיל פירות בחייה, ואמאי לא קני להו בעל. וניחא ליה, דכיון דאיהי שתקה, כל שעתא ושעתא מחלה ליה גבי לוקח והויא ליה כמוכרת ונותנת עד שעה שתרצה היא, ואם מתה דלוקח הוי, דלאברחינהו מבעל עבדא ולא בעיא דליקנינהו בעל וברשותה היא, עד כאן. וזה כפי הלשון הב' שכתבתי במהיום ולכשארצה. אבל לפי הלשון הראשון אינו, דהא לא קני לוקח עד שתחזור ותאמר לו רוצה אני. וכבר כתבתי שכן כתב הרמב"ם (פכ"ב מהלכות אישות ה"ט) מפורש, שאין בעל יורשן אף על פי שלא קנה לוקח, והוה ליה כמי שהורישתן לבניה דירושתה ומתנתה בהן קיימין.

ולדידי קשיא לי אשמעתין, אמאי קא דחיק למימר עשאים כנכסים שאינן ידועין ואליבא דר' שמעון, לוקמה בטעמא רויחא וככולי עלמא, דהרי הן כנכסים שנפלו לה קודם שנתארסה ומכרה ונתנה, דקיים לכולי עלמא. ואם תאמר דהכא לא קננהו לוקח, וכיון דלא קננהו לוקח אין זה אלא כנפלו לה נכסים עד שלא תתארס ונשאת שהבעל זוכה בהן, אם כן אפילו לר' שמעון נמי בנכסים שאינן ידועים לא תמכור, דאלמא זכות יש לו לבעל בהן כל שלא מכרה או נתנה.

על כן נראה לי דהכא אף על פי שלא קננהו לוקח אפילו הכי לא קננהו בעל, דלא תקנו לו נכסים שלא ידע בהן בשעת כניסה כי היכי דלא תקינו ליה נכסים שאינן ידועים אצלו, ואליבא דר' שמעון. ואף על גב דנפלו לה תחתיו דבעל והיה בדין שיזכה בהן בעל כמו שהוא זוכה בידועין דזו אשתו וזו אשתו, אלא שהקלו בדבר דכל שלא ידע בהן לא הקנו לו אם קמה ומכרה או נתנה, הכא נמי דכוותה, הקלו בנכסים שהבריחה היא קודם שתכנס לו, שלא יזכה בהן בעל כלל, דאף על גב דלא קננהו לוקח, ואם מתה היא בחייו לא ירשנה הבעל, ואף על פי דירושה דאורייתא, דעל דעת כן נתנה בשעת מתנה שאם תמות היא בחיי הבעל שיזכה בהן לוקח וכענין שכיב מרע. ובהא מתרצא לי ההיא קושיא דלעיל דאקשי הרמב"ן נ"ר, וכן נראה לי מדברי רבנו תם ז"ל שכתבתי למעלה (ד"ה מדמקשינן).

הא דאמרינן : **אבא זרדתא ופירא דכוורי**. פירש רש"י ז"ל : אם נפלו לה בירושה יער של עוזרדין שאינן עומדין אלא לקציצה, ואין גזען מחליף, אמרי לה פירא, כלומר קציצת העצים והדגים שבחפירה הוא פיריין ובעל אוכל אותו כדרך שהוא אוכל פירות האילן שנפלו לה בירושה, ואמרי לה קרנא, שכולן קרן הואיל והן כלין וילקח בכולן קרקע והוא אוכל פירות. וגריס רש"י : כללא דמלתא, גזעו מחליף, פירא, אין גזעו מחליף, קרנא. כלומר אלו שאין גזען מחליף וכלין אינן כפירא דבעל אוכל אותן, אלא קרנא. ואינו מחוור, דכיון דאמרינן לה בתר דאמרינן פשיטא ארעא ובתי ארעא, משמע דהא מענין שלמעלה הוא, כלומר בהא פשיטא לי דלכולי עלמא הכי דינא, אבל בהא פליגי אי זבני הני בכספים שנפלו לה או לא. ורש"י ז"ל פשיטא גריס בהא דלעיל. ועוד דקשיא לי, דאם כן פליגא האי כללא אדרבנן, דתניא לקמן (ע"ב) מחפורת של צריף ר' מאיר אומר קרן, וחכמים אומרים פירות, אף על פי שהצריף אין גזעו מחליף, אלא אם תאמר דאתיא כמאן דאמר הכא פירא.

והגירסא הנכונה כללא דמלתא גזעו מחליף קרנא, אין גזעו מחליף פירא. והכי גריס רבנו חננאל ז"ל, ופירש אבא זרדתא, ערבי נחל זקנים וגזען מחליף הן, ופירא דכוורי נמי כמי שגזען מחליף הן שפרים ורבין, ואיפשטא ארעא ובתי קאי, כלומר היכא דלא אשכחן למזבן אלא אלו מאי, אמרי לה לא ליזבין, דאינן אלא כפירא שאין לו ליקח משום דמגוף הקרן שקנה הוא לוקח ואוכל, ואינו כקרקע שאינו אוכל מגופו אלא מפירותיו, ואמרי לה קרנא, אינו כפירות אלא כקרן, שאף על פי שקוצץ מן העצים וצד מן הדגים בעצמן שקנה, הרי היער צומח עצים והדגים פרים ורבים וחוזרים אחרים תחת אותן שלקח, כללא דמלתא, גזעו

מחליף, קרנא, ולוקחין אותו בכספים של נכסי מלוג, אין גזעו מחליף אין לוקחין אותו בכסף נכסי מלוג, דכפירות הוא שכלה והולך. והילכך כל מקום שאמרו ילקח בהן קרקע אין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף. והשתא לא קשיא מחפורת של צריף, דהתם כמי שנפלה לה מחפורת של צריף, דאף על פי שאין גזעו מחליף אוכל הוא והולך כדרך שהיו הבעלים אוכלים. וכן בגלימא דרב נחמן שהוא משתמש בה כדרך שהיו הבעלים משתמשים, כיון שאין קרנן כלה לגמרי, דבמחפורת של צריף איכא קרקע, ובגלימא איכא שחקין דמשתיירין ממנה.

דף עט - ב

פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן. ולא למימרא דלא אכיל בעל פירא דפירא, דהא תנן בפרק הכותב (לקמן פג, א) לעולם הוא אוכל פירי פירות עד שיכתוב לה, אלא הכי קאמר חד פירא תקינו ליה תרי גווני פירי לא תקינו ליה, לומר דמה שיוצא מגופו כפירות, או שדרכו לבא מחמתו כגון מעשה ידי העבד ושכר בתים ודומה לו, תקינו ליה שהוא דבר המצוי כפירות, אבל לא תקינו ליה דבר שאינו מצוי ואינו מגופו ואינו עשוי לבא ממנו ככפילא. אי נמי כגון מוכרת כתובתה בטובת הנאה, דטובת הנאה לאשה וכדאמר רבא בפרק החובל (ב"ק פט, א), הלכתא טובת הנאה לאשה ואין הבעל אוכל פירות, מאי טעמא חד פירא תקינו ליה רבנן פירא דפירא לא תקינו ליה רבנן, ומעתה לאו דוקא כפל של ולד בהמת מלוג דהוי פירא דפירא, אלא אפילו כפל של בהמת מלוג נמי משלם לאשה מהאי טעמא דכתיבנא, דפירא כי האי לא תקינו ליה רבנן, והכי נמי משמע בריש פרק המפקיד (ב"מ לד, ב) גבי שאל מן האשה ושלם לבעלה מהו, דאלמא עיקר כפילא דידה היא ולדידה הוה ליה לשלומי. ולד בהמה דנקט הכא לרבנותא נקטיה, דאף על גב דולד גופיה דבעל הוי אפילו הכי כפילא הווי לאשה.

הא דאמרינן: **בשלמא לחנניה לא חייש למיתה.** תמיהא לי, וכי אינה עשויה בהמה שתמות ותמצא קרן כלה, והאיך אפשר לומר דלא חיישינן למיתה. ויש לומר, דהכי קאמר, לא חייש שתמות קודם לה, ועוד שימות

בעלה גם כן בחייה, דאלו מתה היא בחיי בעלה תו לא אכפת לן אי מיתת בהמה או לא. דהא של בעל היא. והרב בעל ההלכות פירש: דאי מיתה מוקמינן מהנך ולדות דידהו חד במקום אמיה ויהבינן לה ושאר אהו לבעל, ומשום הכי לא חייש חנניה למיתה דקודם ולדות. ואי מתה מוקמינן חד לוולד במקום אמיה, ורבנן חיישי למיתה דקודם ולדות.

אמר רבא אמר רב נחמן הכניסה לו עז לחלבה רחל לגיזותיה. פירש רש"י ז"ל: הכניסה לו עז שהיא שלה לחלבה שהוא עיקר פירותיה, אוכל והולך עד שתמות דהא איכא עורה דמשתיר ממנה, וכך נוצה מן התנגולת. ואינו מחוור, דאם כן מה קאמר עד שתכלה הקרן דהא אין קרן כלה דאיכא עורה. ועוד מאי קא משמע לן רב נחמן, תנינא ולד בהמת מלוג לבעל. ועוד מאי שנא הני דאיכא קרן והלא אפילו בוולד שפחת מלוג דאי מתה לא משתייר ממנה מידי, איפסיקא הלכתא כחנניה דלבעל הוי. והרב אלפסי ז"ל פירש: שאין לאשה בעז אלא חלבה, ואפילו הכי אוכל והולך כדרך שהיה מורישה אוכלן, דפירא הוי ולא חיישינן למיתה כחנניה, ואף על גב דהתם גופא מיהא שלה והכא לא, מכל מקום כיון דגופה משועבד לה לפירותיה הוה ליה גוף כקרן.

ר"ש היינו תנא קמא, מחוברין בשעת יציאה איכא בינייהו. ופסקו רבנו חננאל ורבנו אלפסי ז"ל כר' שמעון. ואיכא למידק, והא יחיד ורבים הלכה כרבים. ועוד הקשה הרא"ם ז"ל: מדתניא בשלהי יש נוחלין (ב"ב קלו, א) גבי הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, מכר האב מכורין עד שימות ושמן את המחובר ללוקח, אלמא פירי בתר מאן דגלי ברשותיה גרידי. ואיכא לתרוצי, בהא דבעל שאני דלא תקינו ליה רבנן אלא פירי דאכל בעודה תחתיו כדרך שאמרו דזכות הבעל בנכסי אשתו על החדשים אנו בושין, אבל התם דלא חלה מתנת הפירות עד לאחר מיתת האב, דינא הוא דכל מה שגדל ברשות האב שיהא ללוקח שלו.

והראב"ד ז"ל (עיין בהשגות על הרי"ף) הביא ראיה לדברי הרב אלפסי ז"ל מדתנו לה להא דר' שמעון סתמא בתוספתא דפרקין (פ"ח ה"ב). ועוד דתנו לה גבי הלכתא פסיקתא דתניא התם היורד לנכסי אשתו ונתן עיניו לגרשה אם קדם ותלש מן הקרקעות כל שהן, הרי זה זריז ונשכר היורד לנכסי שבויין וכו', אלמא דוקא תלש ואכל הא לא תלש לא כר' שמעון. ותני לה גבי הלכתא פסיקתא דהיינו היורד לנכסי שבויין (ב"מ לט, ב), ויש מביאין עוד ראיה, מדאמרינן בסמוך (לקמן פ, א) גבי בעל שהוריד אריסין תחתיו אסתלק ליה בעל אסתלק להו כולהו, אלמא לית ליה לבעל

בפירות כלום. וזו אינה ראייה כל כך, דאיכא למידחי דהתם לא מפירות קאמר דמסתלקי אלא משבח, והרב בעל ההלכות (בה"ג סט, א) גם הוא פסק כר' שמעון, אלא שהוא ז"ל כתב דר' שמעון לא פליג אתנא קמא אלא מאי דלא פרישי רבנן אתא איהו לפרושי, וגריס מחוברין דמשעת יציאה אתא לאשמעינן. והנגיד והרא"ם יש לומר פסקו כתנא קמא דמחוברין בשעת יציאה הרי הן שלו.

מתני': נפלו לה עבדים ושפחות (קטנים) זקנים ימכרו וילקח בהן קרקע וכו'. ודוקא זקנים, אבל ילדים כולי עלמא לא פליגי דלא ימכרו משום שבח בית אביה (עיי' ירושלמי בפרקין ה"ו). ואפילו רבנן דחנניה דאמרי דולד שפחת מלוג לאשה, מודו שלא ימכרו, דעד כאן לא קאמרי אינהו דולד שפחת מלוג לאשה, אלא משום דקא סברי דהן וולדותיהן הוו קרן משום דחיישי למיתה, ואי אמרת דוולדותיהן פירות ולבעל הוו, דילמא מיתה שפחה ונמצא קרן כלה, ולא תקנו לו פירות בעבדים אלא מעשה ידיהן, ולחנניה דלא חייש למיתה הן דוקא קרן, אבל ולדותיהן ומעשה ידיהן פירות הן ולבעל, ובזקנים דליכא מעשה ידיהן ימכרו לכולי עלמא. אבל מדברי הרב בעל ההלכות ז"ל שכתבתי, נראה שהוא סבור דהא מתניתין כחנניה ודלא כרבנן, דאלו לרבנן דחיישי למיתה דקודם וולדות ומכילא קרנא, אפילו ילדים ימכרו כי היכי דלא תכלה קרנא. ואינו נכון.

ירושלמי (שם): בשאינן עושין כדי טיפולן, אבל בעושין כדי טיפולן לא תמכר דעדיין שבח בית אביה קיים, ומכל מקום אפילו זקנים אם עשו פירות קודם שימכרו דבעל הוו, ואפילו בעבדים ושפחות לדברי חנניה דקיימא לן כוותיה.

מתני': המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו', הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול. וכתב רבנו חננאל ז"ל: ואי קשיא לך אמאי לא תני לה בכל הנשבעין (שבועות מד, ב) גבי הני דנשבעין ונוטלין. יש לומר הני כלהו הנתבע מכחיש התובע, והאי הנתבע לא ידע והוא ברי ושמא, וכל ברי ושמא ברי עדיף ומשום דלא דמי להו לפיכך לא שנאה בכללן. מיהא שמעינן, דכל היכא דאיהו ידע ואיהו לא ידע נשבע, איהו דידע ושקיל והני מילי בעושה ברשות, עד כאן. ואי קשיא לך שכיר (שבועות שם) דמשום דבעל הבית טריד בפועליו ולא דכיר הוא דתקיננו ליה רבנן, ואפילו הכי שנאוהו בכללן. ליתא, דבעל הבית נמי בריא הוא דקא טעין אלא דרבנן הוא דחשו משום כדי חייו דשכיר, דלמא לאו ברי הוא דהא טריד

דף פ - א

אמר רב חסדא המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה כמוציא על נכסי אחר דמי. איכא למימר דלהקל עליו תקנו, ולא להחמיר עליו. דאילו הוציא קמעא ואכל הרבה מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל כדין בעל דעלמא, אבל הוציא הרבה ואכל קמעא, מחשבין לו כאריס דעלמא.

אם כן הוה ליה הוציא ולא אכל ישבע כמה הוציא ויטול. מהאי לישנא משמע, דר' אמי לא מיטעא הוי טעי מעיקרא בדינא אלא דלא סיימוה קמיה, ואיהו סבר דההוא זוזא דאפיק למיעבד ביה עסקא אפקיה וקא רווח ביה ואכל, והשתא דסיימוה קמיה דלאו לאיתגורי ביה אפקיה אלא למיכליה, אמר, אם כן הוה ליה הוציא ולא אכל וישבע כמה הוציא ויטול. כלומר, עד כדי הארבע מאות זוזי, וכדאמרינן בסמוך שאם היתה הוצאה יתרה על השבח אין לו אלא הוצאה שעור שבח. ואם תאמר, הכא מאי נשבע ומאי נוטל, דהא ליכא שבח כלל, דקרנא קרית להו לכולהו ארבע מאה ושבח אין כאן, והוא אינו נוטל אלא הוצאת שעור שבח כדאמרן. יש לומר, לגבי הא ודאי כולהו כמי שהשביחו מחמת הוצאת הבעל הן, דאילו לא אזיל בעל לא הוה לה מינייהו כלל.

אי נמי בעל עריס. פירש רבנו חננאל ז"ל: דהא איכא ריוח ביתא. ותמיהא לי, דאם כן בין לאביי בין לרבא ליכא, דמשום שמא תכסיף נמי ליכא דהא בעל גופיה הוא דמפרנס לה לארעא ולא מבייר לה. ונראה לפרש, דמשום שמא תכסיף ליכא משום ריוח ביתא איכא, דלית ליה אלא שליש הפירות או הרביע ואלו לא מכרו מאסף הבית כל הפירות.

הא דאמרינן לעיל: **חזינן אי בעל אריס הוא אסתלק ליה בעל איסתלקו כולהו.** משום דאמרה להו לא אתניתו לי מידי דהא איכא בעל דטרת. כתב הראב"ד ז"ל: דהוא הדין לענין יורד לשדה חבירו שלא ברשות, אם בעל הקרקע אריס הוא והוא בכאן, אינו נותן לו שכר טרחו בין בשדה העשויה ליטע בין בשדה שאינה עשויה ליטע, אבל דמי נטיעותיו בשעה

שנטען נותן לו, והוא שהיה שבח כנגד הוצאה עד כאן. ואפשר לומר, דשאני אשה משום דאיכא בעל דטרח ומפרנס לה לארעא בלא טרחא כלל, אבל הכא דאי לאו האי הוה טרח איהו לנטעם, בכי הא לא אמרינן דלא יהיב ליה שכר טרחו כלל, אלא מיהו שמין כמה אדם רוצה ליתן וליבטיל ממלאכה ויהיב ליה, דומיא דההיא דאמרינן בריש פרק השוכר את האומנין (ב"מ עו, ב) הלכו חמרין ולא מצאו תבואה פועלים ומצאו שדה לחה נותן להם שכרן משלם. אבל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן עושה מלאכה ליושב ובטל. הכא נמי אף על גב דאיהו גופיה אריס הוא, מכל מקום הא אהני ליה דלא טרח כלל ויושב ובטל, ויהיב ליה כל כמה דאדם רוצה ליתן ולא יהא יגע וחופר ונוטע ואחרים עושים לו מלאכתו. וזה נראה דין האמת והצדק.

דף פ - ב

והא דאמרינן בהנהו תרי אמהתא משום ריח ביתא הוא והא קא ריח. פירש הרב אלפסי ז"ל: דהא איכא אחריתי. ורש"י ז"ל פירש: שאף עתה עושה צרכי הבית. וכן פירש הראב"ד ז"ל. ואי משום דעיילא לאידך, לא גרעה מאורחי ופרחי (לעיל סא, א) ששפחות שבבית משמשות הן אפילו לפני האכסנאין. וזה נכון יותר.

מתני': שומרת יבם שנפלו לה נכסים מודים בית שמאי ובית הלל שמוכרת ונותנת וקיים, מתה מה יעשה בכתובתה, ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה, בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב וכו'. ואיפליגו אמוראי בפירושא דמתניתין ביבמות פרק החולץ (לח, א) דפרכין התם מאי שנא רישא דלא פליגי ומאי שנא סיפא דפליגי, ואוקמה אביי (שם ע"ב) רישא דנפלו לה כשהיא שומרת יבם, וסיפא דנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל, וקסבר אביי ידו כידה. ופירש רש"י שם: דאליבא לבית הלל קא מתרץ, דקסברי בית הלל ידו של הבעל כיד האשה הלכך כשמת ואין ליבם בה אלא זיקה שהיא ספק ידו גריעא מידה שהוא בא לירש מחדש, הלכך נכסים בחזקתה. ובית הלל סברי ידו עדיפא מידה בחזקת הבעל עמדו עד היום הנכסים וכשמת הבעל יד היבם כידה,

ששניהם באים לירש ויחלוקו. ורבא אוקמה כולה בשנפלו לה כשהיא שומרת יבם, אבל כשנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל מודים בית שמאי ובית הלל שחולקים יורשי הבעל עם יורשי האב, משום דקסבר דידו של בעל עדיפא מידה, והלכך כשמת הוא חות ליה דרגא, וידו של יבם כידה ויד שניהם שוה בהם ויחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. וכי פליגי בית שמאי ובית הלל כשנפלו לה כשהיא שומרת יבם, ורישא בשלא עשה בה מאמר, והלכך אין ליבם בנכסים כלום לכולי עלמא. וסיפא בשעשה בה מאמר וקסברי בית שמאי מאמר עושה ספק נשואה לחלוק בנכסים, ולבית הלל מאמר אינו עושה נשואין כלל, הילכך מוכרת ונותנת וקיים. על זה הדרך פירש ביבמות (שם), אלא שבריש פרק הכותב (לקמן פג, א) פירש בענין אחר. ואיכא למימר דוקא בנכסים שנפלו לה קודם מאמר דהוה ליה כמו שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס ונתארסה שמוכרת ונותנת וקיים (לעיל עח, א), אבל נפלו לה אחר שעשה בה מאמר אינה מוכרת ונותנת לכתחילה ואי מכרה ונתנה קיים, כמי שנפלו לה משנתארסה שאינה מוכרת לכתחילה. ואפשר דמאמר לבית הלל, אפילו ספק ארוסין אינו עושה ומוכרת ונותנת לכתחילה (ועי' בעל המאור יבמות שם יב, א).

הכי גרס רש"י ז"ל: **בית הלל אומרים נכסים בחזקתן וכתובה בחזקת יורשי הבעל.** כלומר נכסי צאן ברזל בחזקתן, וכתובה דהיינו עיקר כתובה בחזקת יורשי הבעל, ואפילו לבית שמאי. דלא פליגי בית שמאי אלא בנכסים הנכנסים והיוצאים עמה, אבל כתובה שיירה ולא פליגי בה כלל כדאיתא התם בפרק החולץ (יבמות לח, א), וכדאמר רב אשי התם מתניתין נמי דיקא דקתני יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האשה ולא קתני יחלוקו יורשי האשה עם יורשי הבעל. ונכסים הנכנסים והיוצאים עמה שנפלו לה כשהיא שומרת יבם בחזקת יורשי האשה, ודכוותה בפרק מי שמת (ב"ב קנח, ב) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו יורשי הבעל אומרים האשה מתה תחלה, ויורשי האשה אומרים הבעל מת ראשון נכסים בחזקתן וכתובה בחזקת יורשי הבעל. ואמרינן עלה בחזקת מי, ותני בר קפרא הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו. והכא נמי נכסי צאן ברזל יחלוקו, והוא הדין לנכסים הנכנסים והיוצאים עמה דהיינו נכסי מלוג, וכשנפלו לה תחתיו דבעל שהן עומדין בחזקתן, כלומר בחזקת שניהם הואיל וידו של יבם כידה של אשה דנחתין לה דרגא מבעל שהיה ידו עדיפא מידה. והוא הדין דהוה ליה למיבעי הכא נכסים בחזקת מי כדבעינן התם, אלא דדילמא איפשיטא להו הכא מדתני התם בר קפרא יחלוקו. וקיימא לן כרבא דאביי ורבא הלכה כרבא בר מיע"ל קג"ם (ב"מ

כב, ב) ואף על גב דאמרינן התם כותיה דאביי מסתברא, אגן אכללין סמכינן (עי' רשב"א יבמות שם).

נמצא עכשיו לדברי רש"י ז"ל דנכסי מלוג שנפלו לה כשהיא שומרת יבם כולן ליורשי האשה, ומוכרת ונותנת וקיים, ואפילו עשה בה מאמר שאין מאמר לבית הלל עושה אפילו ספק נשואין, ואפילו נפלו לה בחיי הבעל, והוא שנתאלמנה מן האירוסין דלא עדיף יבם מאחיו שנפלה לו מחמתו בחיי אחיו אם מכרה אינו יורשה כל שכן יבם. ואפשר שמוכרת לכתחילה וכדאמר עולא התם (יבמות שם) רישא כשנפלה לו מן האירוסין דזיקת אירוסין עושין ספק אירוסין, ובהא לא אשכחן מאן דפליג עליה. וכן כתב שם הרמב"ן נ"ר. ועיקר כתובה ותוספת כולן ליורשי הבעל, ונכסי צאן ברזל ואי נמי נכסי מלוג שנפלו לה תחתיו דבעל אם מתה יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האשה. ונראה לי שאלו רצתה למכור מחציתן מוכרת ונותנת, דהא אין ליבם במחציתן כלום והרי זו במחציתן כמי שנפלו לה לאחר שנעשית שומרת יבם, אבל במחצית לא תמכור, שהרי הוא יורש אם מתה ואין הבעל מוציא מיד הלקוחות עד שתמות, לפי שאין היבם אוכל פירות קודם כניסה כלל, דבגופא של קרקע הוא שיש לו זכות שאם מתה יירשנה, אבל פירות בחייה לית ליה כלל, דלא תקנו פירות ליבם, ואפילו לבעל נמי לא תקנו אלא משום פרקונה. ויבם אינו פודה (עי' ר"ן ושיטה לר"ן). וכדתניא בפרק נערה שנתפתתה (לעיל נב, א) נשבת לאחר מיתת בעלה אין היבמין חייבין לפדותה. וגדולה ממנה כתב הרמב"ם ז"ל (פכ"ב מה"א ה"י) שאפילו נכסי מלוג אינו אוכל עד שיכניס. ונראה היה לומר דאין היבם אוכל פירות נכסי מלוג שלה כלל, ואפילו לאחר שכנס שהרי אין לה כתובה עליו, וכיון דאין לה כתובה עליו תנאי כתובה נמי אין לה עליו, וכדאמרינן בשלהי פרק נערה שנתפתתה (לעיל נג, ב) בעי ריש לקיש בת יבמה יש לה מזונות או אין לה מזונות, כיון דאמר מר כתובתה על נכסי בעלה הראשון לית לה, או דילמא כיון דכי לית לה מראשון תקינו לה רבנן משני, וסלקא בתיקו. והא נמי דכותה היא, דהא מבעל ראשון אינה נפדית דלא קרינא ביה ואיתביניך לי לאנתו (לעיל נב, א), ומשני לית לה דהא לית לה כתובה מיניה, הלכך פירי נמי לא יהבה ליה דפירות תחת פרקונה, וזה שאינו פודה אינו אוכל. אבל היכא דאין לה כתובה מראשון כיון דתקינן לה משני תנאי כתובה נמי אית לה, והרי זה פודה ואוכל פירות. אלא דההיא דיבמות דפרק החולץ (לט, א) משמע דאית ליה, כדאמרינן התם אדמפלגי בגופא של קרקע ולאחר מיתה ליפלגו במחיים ולפירות, וצריך לי עיון, והרב אלפסי ז"ל נראה שפירשה למשנתנו בענין אחר, שהוא ז"ל הביא משנתנו בפרק החולץ כלה

כצורתה ולא הביא עליה מכל אותה שקלא וטריא דנאמרה עליה כלום, נראה שהוא ז"ל סבירא ליה דמתניתין כולה בשנפלו לה כשהיא שומרת יבם שכן פשטא דמתניתין.

ובפרק הכותב (מא, א מדפי הרי"ף) כתב בלשון הזה: אביי אמר נשואה ידו כידה רבא אמר ידו עדיפא מידה, נפקא מינה לשומרת יבם שאם מתה היא נכסיה לבעלה, ואם מת הבעל והניח אשתו שומרת יבם כל נכסים שנפלו לה בחיי בעלה לא נתרוקנה בהן הרשות לעצמה, אלא עדיין רשות בעלה עמה שהרי יש ליבמה רשות מחמת בעלה, הרי ידו עדיפא מידה, על כן נראה שכך הוא מפרשה קסבר אביי ידו של בעל כידה ורשות שניהם שוה בהם בין מחיים בין לאחר מיתה, וכשם שאם מתה היא נתרוקן כל זכותה לבעלה כך כשמת הוא נתרוקן כל זכותו באותן נכסים לאשה ושלה הן, הילכך יורשיה יורשין אותה לגמרי לדעת בית הלל. ובית שמאי סברי דכיון דמחיים ידו כידה, אף לאחר מיתה במקום יבם כיון דיבם במקום אח קאי מספקא לן יבם אי ירית או לא ירית, הלכך יחלוקו. ורבא אמר אי כשנפלו לה תחתיו דבעל כולי עלמא לא פליגי דידו עדיפא מידה לענין זה שאלו מתה היא בחייו נתרוקן כל הזכות לבעל, והוא יורש את כולן, וכשמת הוא אף על פי שאין יורשיו יורשין אותה מן הדין, היכא דאיכא יבם מיהא לא נתרוקן הזכות לעצמה אלא יד היבם כיד אחיו ונוטל את כולן, ובדבר זה ידו עדיפא מידה. וקיימא לן כרבא, והלכך יורשי הבעל יורשין כל הנכסים שנפלו לה תחתיו דבעל, וכל שכן נכסי צאן ברזל שהיו עומדים יותר בחזקת הבעל. ואין צריך לומר עיקר כתובה ותוספת, אבל נכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם הרי הן לגמרי בחזקתה ומוכרת ונותנת וקיים, ואם מתה יורשיה יורשין אותה לגמרי.

ולפי זה לא גרסינן במתניתין וכתובה, אלא כתובה בלא וא"ו, והכי קאמר כל הנכסים בחזקתן כיצד, כתובה בחזקת יורשי הבעל ומנה מאתים ונכסי צאן ברזל הכל בכלל לשון כתובה, והיינו דלא בעי הכא בחזקת מי כדבעי התם בפרק מי שמת (ב"ב קנח, ב), משום דהכא מיפשט פשיטא ליה בחזקת מי עומדין, דהא מפרש בהדיא כתובה בחזקת יורשי הבעל דהיינו כל כללי כתובה, כלומר בין עיקר בין נדוניא ושאר נכסים דהיינו נכסי מלוג, בחזקת יורשי האב. וטעמא דמלתא דהתם חולקין בנדונייתה והכא כולן ליורשי הבעל, היינו משום שלא שנסתפק להם שם אלא משום דעיקר מעשה לא נודע מי מת ראשון או בעל או אשה, והלכך מספיקא חולקין. אבל הכא כיון דאיכא יבם ויבם במקום אח קאי, יבם יורש את הכל, אלא שמצאתי שפירושו של רבנו אלפסי ז"ל לקוח מפירושי רבנו

חננאל ז"ל. שכתב כן בלי חלוף לשון של כלל, והוא הרב ז"ל כתב כך ואם מת הבעל לא זכתה היא בנכסים לגמרי, דמשמע דמכל מקום זכתה במחציתן.

ובספר מוגה ביד נסים מצאתי ביבמות ידו עדיפא מידה והכל ליבם, וכן דעת הראב"ד ז"ל בזה דנכסי צאן ברזל כולן ליבם. ודעת הר"ז הלוי ז"ל גם כן דנכסי צאן ברזל ונכסים שנפלו לה בחיי הבעל ליורשי הבעל, ונכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם ליורשי האב. וכתב עוד הר"ז הלוי פירות כולן בחזקתה לפי שהפירות לא באו ברשות בעל והרי הן כנכסים שעלו לה כשהיא שומרת יבם. וגם לו צריך עיון ההיא דיבמות (שם) דמשמע דאפילו פירות נמי ליבם, כדאמרינן לפלגו במחיים ולפירות.

גמרא: שומרת יבם שמתה מי קוברתה. לפי מה שפירשנו במשנתנו, דאין ליבם בנכסי צאן ברזל שלה כי אם מחציתן, מפרשינן לה הכין, מי קוברתה, כלומר דילמא הא דתניא (לעיל מז, ב) קבורתה תחת כתובתה, הני מילי היכא דלית לה נכסים אחרים לדידה, דלא ירית להו בעל, אבל היכא דאית לה נכסים אחרים, דירתה, ירתי אבוה ולא יבם, כי הכא לא קבר לה יבם תחת כתובתה, אלא קברינן לה יורשין מנכסיה, או דילמא מכתובתה היא נקברת לעולם, וכי היכי דזימנין דנקברת תחת נדונית כתובתה בלבד, כגון שאין לה נכסי מלוג, וגם אין הבעל יורש מחמתה אלא נדוניה בלבד, לפי שעיקר כתובה לא נתן לגבות מחיים, הכי נמי היכא דלא ירית אלא עיקר כתובה כי הכא אפילו הכי קבר לה מכתובתה. ודייקינן דיבם קבר לה. מדתניא יורשי כתובה חייבין בקבורתה. ופריך רבא, ולימא אחי אני יורש, כלומר בכתובה זו אין אני יורש מחמתה כלל אלא מחמת אחי, דהרי זו כארוסה שמתה דאין ארוס חייב לקוברתה לפי שאינו יורש עיקר כתובה מחמתה, דמעולם לא נראת לה, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, ואחר דקבר לה משום כתובת נדוניתה דירית מינה הוא דקבר לה.

ואם תאמר, יקברנה מיהא משום שהוא חולק בנכסי צאן ברזל ומחמתן היו אחיו קוברתה, אף על פי שלא נתנה לגבות מחיים דבעל. יש לומר דהכי קאמר, אשתו אין אני קובר לבדי, אלא כשם שאני ויורשיה חולקים בנדונייתה כך נקבור אותה לחצאין. ואין הלשון מתיישב בעיני לפי פירוש זה, חדא, מדקאמרינן יורשי הבעל קברי דירתה כתובתה או דלמא יורשי האב דקא ירתי נכסים הנכנסים והיוצאים עמה, אלמא משמע לכאורה דכל נכסיה נכללין בשני לשונות אלו, ובין עיקר בין נדוניה נכלל בכתובה

וכולן ליבם, ואין ליורשי האב אלא נכסים הנכנסים והיוצאים עמה. ועוד, דמאי דקאמר רבא ולימא אח אני יורש, היינו משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, ומאי קא הדר אמר, ואי משום כתובה לא ניתנה כתובה לגבות מחיים, ולא הוה ליה למימר בכי האי לישנא, אלא הוה ליה למימר אח אני יורש דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים.

ונראין דברי מי שפירש דנכסי צאן ברזל כולן ליבם, והכי קאמר ולימא אח אני יורש, דכי תקינו רבנן קבורה תחת כתובת נדונייתה, הני מילי לבעל משום דמינה קא ירית וכיורש דידה הוא, דכולהו נכסי דידה ואפילו מלוג הוא קא ירית להו, הלכך תקנו דאיהו קבר לה, אבל אני אין אני יורש מחמתה בנכסים כלל כשם שאין אני יורש נכסי מלוג שלה, ואי משום כתובה, כלומר ומה שאיני פורע לה כתובה, משום דלא נתנה כתובה ליגבות מחיים לא מנה ומאתיים ולא נדוניא, דתנאי כתובה ככתובה דמי וחוב הוא דלא מטא זימניה, ואסיקנא, דיבם נמי כאחר דמי, וכולה כתובה מינה דידה קא ירית, והלכך הוא קוברת.

דף פא - א

הא דפריך אביי לרבא מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה בית שמאי ושמעינן ליה לבית שמאי דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי. איכא למידק, דהא אביי גופיה הוא דאמר ביבמות (לח, א) גבי מתניתין דשומרת יבם דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. ותירץ רש"י ז"ל שם ביבמות (ד"ה לא), דלא אמר אביי הכא דשטר העומד לגבות כגבוי דמי אלא להתחייב יבם בקבורתה, דאמרינן מינה דידה קא ירית אבל מאחיו, ולא דיסקלו יורשין דילה כתובתה לא שמעינן ליה. והיינו דאמר רב אשי התם דיקא נמי דקתני יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב, ולא קתני יחלקו יורשי האב עם יורשי הבעל, דטעמא לא משום דשטר העומד לגבות לא כגבוי דמי כלל, אלא משום דלא נתנה כתובה לגבות ממש מחיים. והא דאמרינן מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה בית שמאי, דמשמע דאינהו בלחוד הוא דאית להו מדרש כתובה אבל בית הלל לית להו, קשה דהא חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, ומשום

מדרש כתובה הוא דחזרו בהן, כדאמרינן התם בפרק האשה שלום (ק"ז), הם דרשו מדרש כתובה ואנו לא נדרוש מדרש תורה. ועוד, דאמרינן בשילהי נערה שנתפתתה (לעיל נג, א), אשתו ארוסה וכו' מתה אין לה כתובה, מאי טעמא אמר רב אושעיא שאין אני קורא בה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, ובודאי לא כדברי בית שמאי קאמר. ותירץ רבנו תם ז"ל: דהא דיהבינן לה כתובה כל דשרינן לה לאינסובי לא משום מדרש כתובה הוא, אלא משום דמכתב כתובה בהדיא שכך כתב לה לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי, אבל לא כתב לה בפירוש עדיין הוא מחלוקת דבית שמאי דרשי ליה ובית הלל לא דרשי ליה. ובארוסה שמתה נמי איכא למימר משום דמשמע להו לבית הלל כל שתהא נפרדת ממני, ותהי נשואה כמו שאת עכשיו תטלי מה שכתב ליכי, הלכך כשמתה תחתיו ואינה ראויה לינשא אינה ראויה ליטול, אבל במקום יבם הרי נישואין דידהו בטלין, והיא ראויה לינשא ליבם כמו שהיא נשואה לו הלכך דינא הוא שתטול כתובה, אלא דרחמנא זכי ליה ליבם אשה זו בחייה ומחמתה הוא דקא ירית כתובתה ולא מחמת אח, הלכך לא מצי למימר אח אני יורש דאינו יורש אחיו אלא אשתו. ואסיקנא יבם נמי כאחר דמי, הלכך לכולי עלמא בין דאית להו מדרש כתובה בין דלית להו, ואפילו לבית הלל דליכא להו שטר העומד לגבות כגבוי דמי יבם מינה דידה קא ירית דהא אית ליה כתובה, אלא דיבם זכי בנכסיה ומכחה הוא דקא ירית דהא הגיע זמנה ליגבות.

דף פא - ב

הרי שהיה נושה באחיו מנה ומת, והניח שומרת יבם לא יאמר הואיל ואני יורש החזקתי, אלא מוציאין מידו וילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות. ואף על גב דאסיקנא דאינה משנה, משום דלא אשכחן דאית ליה תרי חומרי בכתובה אלא ר' מאיר או ר' נתן, מכל מקום השתא דתקון רבנן בתראי לגבות ממטלטלין הרי מטלטלין כקרקע, ומוציאין ממנו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. וכן כתב רבנו אלפסי ז"ל (דף מ, א) ומה שהקשה עליו הראב"ד ז"ל (בהשגות על הרי"ף) מי עדיפא תקנתא דבתראי ממלתא דר' מאיר דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה, ואפילו

הכי אמרינן דוקא מטלטלי דאיתנייהו בעינייהו ביד היורשין, אבל מלוה דאיתא ברשות אחרים לא מפקינן מלוה בעל כרחיה ויהבינן לאיתתא מדרי נתן. הא קושיא ליתא, דודאי אי אשכחן לרי מאיר דסבירא ליה בבעל חוב דעלמא כרי נתן, אף בכתובה נמי הוה מחמיר תרי חומרי, דמאי שנא כתובה דלא מחמרינן בה, אלא הכא הכי קאמר דלא אשכחן הכא אמאי דגרמי האי ברייתא דאי לרי מאיר לא אשכחן ליה דאית ליה כרי נתן בעלמא, ואי לרי נתן לא אשכחן ליה בכתובה דלימא שתהא נגבית ממטלטלי, ואלו אשכחן תנא דאית ליה בעלמא כרי נתן ואית ליה בכתובה כרי מאיר מוקמינן הא ברייתא כוותיה, אף על גב דתרי חומרי נינהו, הלכך לדידן דסבירא לן דמטלטלי משתעבדי לכתובה משום תקנתא דבתראי, וסבירא לן בעלמא נמי כרי נתן מחמרינן בה אפילו הוה מאה חומרי, ואין צריך לומר בשכתב לה מקרקעי אגב מטלטלי (בכ"י נקוד לחילופין - מטלטלי אגב מקרקעי), דליכא אלא מדי נתן בלחוד. וכן כתב הרמ"ה ז"ל.

דף פב - א

לא קשיא הא דאמר ליה מעכשיו וכו'. הא דרב דימי דאמר אפילו עומדת באגם קנה בדאמר ליה מעכשיו, ולא דוקא עומדת באגם, אלא אפילו עומדת ברשות הרבים, כיון דאמר ליה מעכשיו ומשעת משיכה הוא דקני גופא ופירא לאחר לי יום ואפילו עומדת בבית גנב קני לה, כדאמרינן בריש פרק המפקיד (ב"מ לד, א) נעשה כאומר לו לכשתגנב פרתי ותרצה ותשלמני הרי פרתי קנויה לך מעכשיו. ואגם דנקט הכא אורחא דמלתא נקט, שדרך להעמידה באגם לרעות שם ולא להעמידה ברשות הרבים. והא דאמר רב נחמן בפרק הכותב (לקמן פו, ב), משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר שלשים יום קנה, אם במעכשיו אמרה כרב דימי קיימא לן כוותיה, ואי אפילו בלא מעכשיו לא קיימא לן כותיה.

בעו מיניה מעולה יבם ואח"כ חלק מהו. ואסיקנא, כי אתא רבין אמר רבי שמעון בן לקיש בין יבם ואחר כך חלק בין חלק ואחר כך יבם לא

דף פב - ב

ואי לית לה מראשון תקינו לה משני כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ואם תאמר, כיון דלעולם אית לה כתובה מיניה, מאי נפקא ליה מינה אי אית ליה מראשון או מיניה, דהא איהו ירית נכסי אחוה ולעולם מיניה גביא. יש לומר נפקא מינה למוכר נכסים ואחר כך נשתדפו נכסי אחיו דאינה יכולה לטרוף מן הלקוחות שלו, דהא לא משתעבדי ליה. אי נמי למנה ומאתים דאי על נכסי אית לה מאתן, ואי משני לית לה אלא מנה, דכי תקינו לה רבנן משני דוקא מנה דהא לדידה בעולה נשאת לו ולא בתולה.

הדרן עלך פרק האשה שנפלו

פרק הכותב לאשתו

דף פג - א

אם כן למה כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך שאם מכרה ונתנה קיים. ואם תאמר, ואי משום הא למאי איצטריך לאתנויי, והא ממילא נמי הכי דינא (לעיל עח, א) בנכסים שנפלו לה עד שלא נשאת ונשאת שאם מכרה

ונתנה קיים, למאי דסבירא ליה לתנא דמתניתין עד דאתו רבנן וחזרו ונמנו שמכרה בטל. ותירץ הרמב"ן נר"ו, דשמעין מינה דמסתלק הוא בכך אפילו מנכסים שנפלו לה אחר שתנשא, משום דסילוק בעלמא הוא, ובמה שאינו ראוי לו עדיין אדם מתנה שלא יזכה בו כדאיתא בגמרא.

ומיהו בירושלמי לא משמע הכי דגרסינן התם (בפירקין ה"א) ר' ירמיה בעא קומי ר' זעירא, כתב לה דין ודברים אין לי בנכסך ונפלו לה אחר מכאן מהו, ויש אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו. ותירץ הוא נר"ו דהא דירושלמי בכותב לה משנשאת, ושאלו אם אדם מסלק עצמו בלשון זה מאותן נכסים שאין לה עכשיו כשם שאדם מסלק עצמו בכך כשהיא ארוסה, ור' זעירא שהשיב לו שאינו מתנה סבור דכיון שנשאת ידו כידה אף במה שעתיד לבא לידה, אבל בעודה ארוסה תנאו קיים בכל הנכסים שיבואו לה בעולם.

ואכתי אין ענין הירושלמי מתחזור לפי דבריו, דהא משמע דמשום שאינו ברשותו הוא שאינו מסתלק [הא ישנו ברשותו מסתלק], בהפך מה שאומר רבנו, דלפי דבריו במה שכבר נפלו לא מבעיא ליה דאינו מועיל, ובשנפלו לאחר מכאן דוקא איתא שאלה, ואין במשמעה של שאלה ששם נראה כן. ולתירץ קושייתנו אני אומר דנפקא מינה למכור לכתחילה, ואילו באה לימלך אומרים לה אל תמכור, והשתא אף לכתחילה יועצין אותה שתמכור, ואריך.

גמרא: מי לא תניא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו וכו'.
ולא דמי לעבד דאמרינן בריש פרק קמא דקדושין (ו, ב) ובשלהי פרק רביעי דגטין (מג, ב) דאם אמר ליה אין לי עסק בך דקנה עצמו בן חורין, וכדאמרינן התם מאי אוננו אמר רב ששת שכתב לו לכשתברח ממני אין לי עסק בך, משום דלשון זה אינו לשון מתנה ולשון הפקר נמי ליתיה אלא לשון סילוק זכות, וכאלו אמר זכותי מסולקת ממך ותהא לעצמך בשדה לא אמר כלום, ובעבד קנה עצמו ואפילו קטנים למיקנו עצמן כיון שסלק זה רשותו מהם.

אמרי דבי ר' ינאי בכותב לה בעודה ארוסה. כלומר דעדיין אינה ראויה לו, והלכך בסלוק בעלמא סגי ליה. וכדרב כהנא, כלומר ואי משום שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי הקנאה אבל בסילוק בעלמא דרך תנאי אדם מתנה ומסתלק אפילו מדבר שלא בא לעולם, דאמר רב כהנא נחלה הבעל דלאחר נשואין אי אפשר להתנות עליה לא בסלוק ולא בהקנאה גמורה לגמרי, והוה ליה מה שאירש מאבא מכור לך דלא עשה

ולא כלום, והוא הדין לירושת דלא דמי לירושת האב, דהתם כבר ראויה לו משעה שנולד, וממה שראוי לו קודם נשואין אדם מתנה עליה שלא יירשנה. ואפילו למאן דאמר ירושת הבעל דאורייתא, הבאה לו לאדם על ידי מעשיו וממקום אחר שאינה ראויה לו עדיין, כירושת הבעל אין אדם מסתלק ממנו אלא במכר או במתנה, ובמכר נמי לא דהא לא זכה בהן כירושת האב. ולא כדברי רבותינו בעלי התוספות ז"ל שפירשו נחלה הבאה לו מתקנת חכמים לאפוקי נחלת האב דהיא של תורה, ובשל תורה אינו יכול להתנות, ובפרק נוחלין הארכתי בזה בסיעתא דשמיא.

ודוקא בלשון סלוק הוא יכול להתנות עמה בעודה ארוסה, אבל בלשון הקנאה לא, דאין אדם מקנה דבר שאינו שלו. וכן נמי דוקא ארוסה, אי נמי בשעת אירוסין, אבל קודם אירוסין ממש לא עשה ולא כלום, לפי שבאותה שעה אין לו שייכות כלל בנכסים, אבל בעודה ארוסה יש לו קצת שייכות בנכסים שאירוסין על דעת נישואין הן.

וכדבא. פירוש: משום דמדרב כהנא לא שמעינן אי סבירא ליה ירושת הבעל דרבנן או דאורייתא, ואיכא למימר דסבירא ליה ירושת הבעל דאורייתא ומשום הכי מתנה עליה, אבל בתקנתא דרבנן כגון אכילת פירות ושאר תקנות דרבנן אינו יכול להתנות בהן, משום דרבנן עשו חזוק לדבריהם יתר משל תורה, קא משמע לן כדבא דאמר האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו. אי נמי אתא לחזוקי טעמי ולומר דאין חולק בהא דרב כהנא, אלא רבא ורב הונא ורב כולהו הכי סבירא להו, והיינו דמייתי למיהא דרב הונא אמר רב. אי נמי הא דרב הונא כדי נקטה אלא משום דאדכר לה רבא ואמר כגון זו שיילינן מאי כגון זו, ולא מעלה ולא מוריד לפי ענין סוגייתנו, ותמיהא ליה דמדמייתין הכא הא דרבא משמע דבעל יכול לסלק עצמו מאכילת פירות ומירושה, היינו משום דתקנתו היא ויכול הוא לומר שאי אפשי בו.

ואנן הא דייקינן לעיל בפרק נערה שנתפתתה (מז, ב), דפרקונה עיקר מכמה אנפי, ואם כן לא תקנתו היא אלא תקנתה ומה מועיל למחילתו והא אינו תלוי בו. ויש לומר דתקנת שניהם היא כדכתבין תמן, ואף על פי שתקנתה היא ואינו יכול לבטלו תקנתא דידה, הכא לא ניחא לה, אי נמי יש לומר דאיהו לא מבטל לה תקנתה לגמרי, דאילו אשתבאי נמי פריק לה ואין מיתת קבר לה כעיקר תקנה דתקינן לה, אלא שהוא מוחל מה שתקנו לו תחת פרקונה ותחת קבורתה, וצריך עיון.

אי הכי נשואה נמי. כלומר דאדם יכול לומר בתקנת חכמים אי אפשי בה, ונשואה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, אם כן אפילו נשואה נמי יהא תנאו קיים בפירות ובמכירה, אבל מירושה פשיטא לן משום דעדיין אינה שלו והויא לה כירושת האב כמו שכתבנו. ופריק ידו עדיפא מידה, וכאלו הן שלו ואין אדם מסתלק משלו בלשון סלוק אלא או במכר או במתנה.

הא דמבעיא להו קנו מידו מהו. פירש רש"י ז"ל: דאעיקר ברייתא קאי, אף על גב דלא אמר כלום דמדין ודברים סליק נפשיה. קנו מידו. מי אמרינן דקנין מלתא אלימתא היא וכהא לא מקנו אינשי, ומגופא של קרקע קנו מידו, והוא הדין לנשואה, ואמר רב יוסף מדין ודברים קנו מידו (פג, ב).

ואמר אביי מסתברא מלתיה דרב יוסף בעורר. פירוש: על קנינו כשבא להחזיק זה בקנינו ערער עליו מיד ואמר שלא הקנה לו אלא על דין ודברים, אבל בעומד על קנינו שהחזיק זה בקרקע ושתק הלה יום יומיים קנה, דמדשתק הא גלי דעתיה דמגופה של קרקע אקני ליה, ומהדר הוא דהדר ביה עכשיו. ואם תאמר אם כן לרב יוסף תקשי ליה מתניתין (לקמן צה, א) דמי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתב הראשון ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו, ומוקמינן לה בגמרא בשקנו מידו, ואם איתא דאפילו בקנין אמרינן דמדין ודברים סליק נפשיה, מתניתין היכי מתרץ לה. ויש לומר דלרב יוסף משמע ליה דההיא הויא לה כמתנה עם אשתו ארוסה, דאף היא אין לה בגוף הנכסים כלום אלא שעבוד, והכי קאמרה ליה איני מערערת עמך אלא מוחלת אני שעבוד שיש לי בו לגבי דידך.

והרי משמע בירושלמי (בפרקין ה"א) דגרסינן התם ר' יוחנן בשם ר' ינאי בשלא כנס אבל כנס אין אדם מאבד זכותו בלשון הזה, ואותבינן עליה ממתניתין דמי שהיה נשוי, ופריך שכן היא כותבת לו כל שיהא לי בשדה זו לא יהא לי עמך כלום, ואם תאמר אם כן קנין למה לי. יש לומר כיון דיש לה שעבוד עליו עדיף טפי מארוסה, ואי לא קנו מידה מיחזי כפטומי מילי. ולי נראה דרב יוסף גופיה מודה הוא בעומד על קנינו דמגופה של קרקע קנו מידו, ואביי הכי קאמר מסתברא דרב יוסף לא אמרה אלא בעורר אבל בעומד אפילו רב יוסף מודה דמגופה קנו מידו, ומתניתין דמי שהיה נשוי בעומד, כן נראה לי. ואף על גב דאביי תלמידו של רב יוסף היה, פעמים שאינן זכורין כיצד שמעו ונושאים ונותנים בדבר כיצד שמעו.

וכדאמרינן בעלמא (עיי' ב"מ ח, ב) שמעית מיניה דרב יהודה תרתי ולא ידענא וכו'. אי נמי רב יוסף אמרה סתם, ובא אביי ואמר דמסתברא דלא נתכוון אלא בעורר אבל בעומד לא.

ורבנו אלפסי וכן רבנו חננאל ורבנו האי גאון ז"ל בספר המקח (שער י, אות לו-לח) פירשוה בארוסה, ואמתניתין דקתני הבעל אוכל פירות קיימינן, כלומר אם קנו מידו מי נימא דאין הבעל אוכל פירות דמגופה של קרקע סליק נפשיה שלא יהא לו זכות באותו קרקע, דקנין לטפויי מילתא קא אתי כיון דלא היה צריך לו. ואמר רב יוסף דמדין ודברים קנו מידו, כלומר ואם נתנה ומכרה קיים, ולעולם הוא אוכל פירות. ורב נחמן אמר דמגופה של קרקע קנו מידו דקנין לטפויי קאתי, והשתא ניחא מתניתין דמי שהיה נשוי לרב יוסף. והא דאמרינן נמי בפרק חזקת (מג, א) גבי שותפים מעידים זה על זה בשכתב לו דין ודברים אין לי על שדה זו, ואקשינן וכי כתב לו מאי הוי וכו', ואוקימנא בשקנו מידו אתיא נמי כרב יוסף, ואסיקנא בין עורר בין עומד מגופיה של קרקע קנו מידו.

דף פג - ב

הא דאמרינן ואימא מפירי סליק נפשיה מגופא לא סליק נפשיה. כלומר, שאם מכרה בחיי בעלה ומתה יהא הוא מוציא מיד הלקוחות, אבל בחייה לא, דהא אינו אוכל פירות. ואם תאמר, והא משנתינו אין לה תקנת אושא, ורבנן דבתר משנתינו התקינן זה כדאמרינן לעיל בריש מציאת האשה (סו, א) לימא תנינא לתקנת אושא ודחינן מתניתין בחייה ולפירות, ואם כן כי מכרה בחיי בעלה היכי מפיק בעל מיד הלקוחות. תירץ הראב"ד ז"ל דאפשר דתקנת אושא מקמי ר' יוסי בר חנינא תקנוה ובימי משנתינו, אלא מפני שלא היתה מפורשת במשנתינו, והיה אפשר לפרש דמשנתינו בחייה ולפירות פירשו הם ותקנוה, ואלו היתה תקנה זו מפורשת במשנתינו לא היו צריכים באושא לתקן, והיינו דאקשי בריש פרק מציאת האשה (שם) לימא תנינא לתקנת אושא, כלומר מפורשת היא במשנתינו ומה תקנו, ופרקינן מתניתין בחייה ולפירות, כלומר אי ממתניתין הוה אמינא דוקא בחייה, אתו אינהו ופירשו אף לאחר מיתה,

ולעולם איכא למימר דאיתא לתקנת אושא במשנתינו, ומשום הכי פריך הכא אם איתא דתקנת אושא במשנתינו, לימא דמפירי סליק נפשיה מגופה של קרקע לא סליק נפשיה.

הא דאמר רב אשי: **בנכסיך ולא בפירותיהן בנכסיך ולא לאחר מיתה.** תמיהא לן מאי שנא ממוכר או נותן נכסיו דעלמא דלא אמרינן הכי. ומסתבר דנותן נכסיו דעלמא כיון שאין לו זכויות מוחלקין בנכסיו כשהוא נותן נכסיו סתם הכל בכלל, אבל האיש בנכסי אשתו שיש לו זכויות מוחלקין, פעמים שיש לו אכילת פירות ולא גוף כגון בנכסים שנפלו לה קודם שנשאת, לסברת המשנה שאם מכרה ונתנה קיים, ופעמים שהוא יורש ואינו אוכל פירות בחייה, כגון שמכרה ונתנה עד שעת מיתה שאם מכרה ונתנה קיים והבעל יורשה, שהרי לא נתנה ומכרה אלא פירות דעד שעת מיתה, הילכך כיון שיש בהן זכות מוחלקין, כשהוא נותן סתם אמרינן דלא כולחו יהיב, וכיון שכן דלא יהיב אלא או גוף הנכסים או ירושה ודאי טפי משמע נכסיך גוף הנכסים מפירות. וכן נמי כיון דלא הוי חיים ומות בכלל, אלא חד מינייהו טפי איכא למישמע בלשון כנוי נכסיך, בעוד הן שלה, דהיינו מחיים, ותנן בפרק השותפים שבנדריים (מו, א) קונם ביתך שאני נכנס שדך שאני לוקח, מת או שמכרן לאחר מותר. ומהאי טעמא נמי איכא למימר דאמר ר' הודה שהוא אוכל פירי פירות עד שיאמר ולא בפירי פירותיהן עד עולם, אף על גב דקיימא לן (בי"ב נא, ב) דהנותן מתנה לחבירו לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות, ומשום דפעמים שיש לו לבעל זכות כזה בנכסי אשתו, כגון שנפלו לה פירות תלושין שילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

ועוד יש לי לפרש דהא דאמר רב אשי בנכסיך ולא בפירותיהן (או כאילו פירש ולא לאחר מיתה), אלא לומר דכל שלא סלק עצמו בפירוש מפירות או מירושה הדין נותן שיאכל פירות ושיירשנה, משום דאף על גב דאין לו בגוף הנכסים כלום, מכל מקום הפירות הבאין לה לאחר מכאן, ממילא הוה ליה כאלו מצאה מציאה שהיא לבעל ולבסוף הוא זוכה בהן, ולא מחמת שיהא שיור פירות בלשון נכסיך. אבל כשפירש ולא בפירותיהן הרי סלק עצמו מן הפירות לעולם, דקסברי רבנן שלשון פירות כולל כל הפירות שיעשו הנכסים עצמן, או שיעשו פירות הנכסים. והוא הדין לירושתה שאף על פי שאמר לה בנכסיך ובפירותיהן, אי נמי בנכסים אלו ובפירותיהן, אם מתה יירשנה משום שהוא יורשה ממילא, והוה ליה כנותן שדה לבנו גוף ופירות שאם מת הבן בחיי האב, אין אומרים ירשו

שאר יורשיו ולא אב, אלא האב זוכה לבסוף בנכסים, כאילו אחר נתנה לו שהוא יורשו, והוא הדין והוא הטעם לבעל בנכסי אשתו.

ואי קשיא לך נותן מתנה לאשתו שאין הבעל אוכל פירות, אף על פי שיש לומר לבסוף הוא זוכה, התם שאני דכיון שהנכסים שלו גמורים והוא בא עכשיו ליתן לה, ולא כסיפא ליה מילתא לשירי ביה כל שירין דבעי, אם איתא דפירות לא יהיב לה הוה ליה לשירי בהדיא, וכדאמרינן בעלמא, זה הוה ליה לפרש, ומדלא שייר שמע מינה אפילו מפירי סליק נפשיה, והלכך הוה ליה כאילו פירש בהדיא. אבל כאן אדרבא כיון שלא כתב לה בפירוש ולא בפירותיהן ובחייך ובמותך, משמע שאין דעתו להסתלק אלא מגוף הנכסים דוקא, ולא מן הפירות ולא לאחר מיתה אלא מחיים.

ומן הטעם הזה אפשר שיצא לנו שהנותן מתנה לאשתו, אין הבעל יורשה, כמו שאינו אוכל פירות כיון שהוה ליה לשייר בפירוש ולא שייר. מיהו יש לחלק בירושה שלא הוה ליה לפרש, דבשלמא פירות כיון שהן באים בחייה ודעת המקבל מתנה או הלוקח שיאכל הוא פירותיו, אלו היה בדעת הבעל לשיירן הוה ליה לפרש, אבל בירושה מימר אמר מה שקנתה אשה הבעל יורש ולא הוה ליה לפרש. ותדע לך מדאמרינן דנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ולא אמרו ואם מתה אינו יורשה, דאם איתא הוה להו לפרושי בהדיא, כיון דלאו חדא משתמעא מכלל חבירתה כדאיתא במתניתין.

וזה נכון יותר דהוה ליה כאב הנותן מתנה לבנו דלא כסיפא ליה מלתא לשיירי, ואין האב אוכל פירות. ובודאי אלו מת הבן בחיי האב, האב קודם לנחלה דממילא הוה יורש, ומכל מקום פירוש זה שני שפרשתי אינו מחוור, דאי משום שהוא זוכה בפירות לבסוף כדרך שהוא זוכה במציאתה, הא משמע בירושלמי בפרק מציאת האשה (ה"ב) דבדין היה שלא תהא כל מציאתה לבעל אלא מפני שאין קול למציאה ושמא תבריה נכסים משל בעל ותאמר מציאה מצאתי, אבל מתנה שנתנה לה אין לבעל בה אלא אכילת פירות בלבד, לפי שיש קול למתנה, וכיון שכן אף בפירות מתנתו כן לא יהא לו לבעל בהן אלא אכילת פירות לכל היותר, וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ועוד יש לי לומר לענין עיקר קושיתנו דסלוק שאני, וגם זה נכון.

ר' יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות וכו'. וקיימא לן כר' יהודה, מדשקלינן וטרינן אליביה בגמרא, אלו הן פירות ואלו הן פירי פירות ואי פירי פירות דוקא או לעולם דוקא. כיון דאכלתינהו לפירין פירי פירות

מהיכא אלא בדשיירא וכו'. ושמעינן מינה דדוקא בדשיירה ממילא אבל אין הבעל יכול לכופה ליקח בהן קרקע. והתימה בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ב מאישות ה"ט) שאמר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. ונראה שהוא ז"ל סמך על התוספתא דתניא בתוספתא דמכילתין (פרק ט) ר' יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות כיצד מוכר פירות וילקח בהן קרקע ויאכל פירות. ולענין בעיין אם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיד ובפירי פירותיהן לא איפשיטא, ומפירי פירי הוא דסליק נפשיה מפירי לא סליק נפשיה. וכן כתב רבנו חננאל ז"ל. אבל רבנו האי גאון ז"ל כתב בספר המקח בשער רביעי: ואסיקנא, פשיטא מכל מילי סליק נפשיה.

דף פד - א

וסבר רב תנאו קיים והא אתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה. איכא למידק והא אמרינן עלה בפרק הזהב (ב"מ נא, א) לימא רב דאמר כר' מאיר ושמואל דאמר כר' יהודה, ומהדר אמר לך רב אנא דאמרי כר' יהודה עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא דידיעה וקא מחלה אבל הכא לא ידע דניחול, וכיון שכן הכא נמי דידיעה מחיל ותנאו קיים. ויש לומר דסוגיין כאביי דאותביה מדתניא האומר לחבירו, וכוליה.

וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. הא דאמר רב חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה תמיה לי, אם כן בפירות מאי טעמא תנאו קיים, ואין לומר דירושה שכיחא ועבדו בה רבנן חיזוק כדרך שאמרו בפרק אף על פי (לעיל נו, ב), דהא ליתא דאי ירושה שכיחא כ"ש כו' [פירוש, דכל היכא דאיכא ירושה איכא פירות דתרווייהו מכח נכסי מלוג אתו. וי"ל דלא עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה אלא במה שבשל תורה נמצא כיוצא בו בטל כדין שלא יזלו בשל דבריהם, והילכך ירושה דאיתא באב מדאורייתא תנאי בטל, אף בשל דבריהם [רצו לעשותה] [במותר] [כמותה] ועשו בה חיזוק כדי שלא יזלו בשל דבריהם] אבל פירות וגופה שלקרקע דלא אשכחן דכוותה בשל תורה אף הם לא עשו חיזוק בשל דבריהם. אבל למאי דאמרינן לעיל (פג, ב) עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה לא ניתא

לי. ואפשר דהוא הדין דהוה מצי לאקשוויי ליה הכין, אלא דעדיפא מינה אקשי ליה ואידחיא ליה (רשב"א בשטמ"ק לעיל פג, ב).

מאי לכושל רבי יוסי בר חנינא אמר לכושל שבראיה. דהיינו בעל חוב ואשה, קרינא ליה לבעל חוב כושל טפי מאשה, אבל ודאי כי ליכא אשה לדידיה יהבינן, דאף הוא כושל יותר מן היורשין, וכדתנן זכה בעל חוב יתר על חובו רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן (רשב"א בשטמ"ק).

ורבי עקיבא מאי איריא מותר כולהו נמי דיורשין הוו, אין הכי נמי כו'.
ורבי עקיבא לא מהניא תפיסה כלל. אף על גב דמעיקרא אקשינן מאי אריא מותר דמשמע דפשיטא ליה דלא מהניא תפיסה, והדר אהדרין ואקשינן ולרבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל, נראה לי דלאו קושיא עיקרית היא אלא פירושא בעלמא, ושיטת התלמוד הוא כך לברר דבריו לפעמים בדרך קושיא ותירוץ והוא מדרכי התלמוד, והכי קאמר, הא דאמר רבי עקיבא מותר, לאו דוקא, אלא הוא הדין לכולהו, ולא תיקשי לך אמאי לא מהניא ליה תפיסה, דתפיסה דלאחר מיתה לאו כלום הוא, כן נראה לי (רשב"א בשטמ"ק).

דף פד - ב

ההוא בקרא דיתמי דתפסי תורא מיניה בעל חוב אמר מחיים תפיסנא ליה ובקרא אמר לאחר מיתה תפסיה אתו לקמיה דרב נחמן אמר ליה אית לך סהדי דתפסוה וכו'. וזה לשון הרשב"א: ובקרא לאו כעד אחד הוא, משום דבעל דבר הוא, דליסטים אחד אינו אונס (בי"מ צג, ב) וחייב הוא לשלומי, ונשבע בעל חוב לבקרא ובקרא משלם ליתומים. ואפילו דליסטים מזויין אתא ותפסיה, אי נמי, דילמא בתרי ליסטים הוו ופטור, ואפילו הכי לא מחייבין בהא [לבע"ח] לאשתבועי, כיון שצריך הבקרא לישבע ליתומים דשומר שלהם הוא הלכך לאו עד אחד הוא אלא בעל דבר, ונשבע בקרא שבועת שומרים ופטור, (ור"ח) [וב"ח] יש לומר שהוא פטור מכלום ואפילו מהיסת, דהא יורשין שמא תבעי, ואין היסת על שמא, ולא דמי להיא דבפרק האיש מקדש (מג, ב) דאמרינן משתבע שליח דיהב, דהתם כיון דבעל הבית טעין ברי דשדר בידיה, והלה טוען

ברי דלא יהב ליה, הרי כברי אצל השליח. וכן הוא הדין והוא הטעם לשבועת המלוה. ועוד, דשבועת המלוה דהתם היינו טעמא משום דבעי למשקל, אבל הכא דלא אתי למשקל מידי לא, ומיהו לדעת הגאונים שאמרו דכל שאינו טוען בגופו של דבר ממש, אף על פי שהוא תפוס בידו כעין משכון דאינו נוטל [אלא] בשבועה [דכל] הנוטלים, הכא נמי בעל חוב זה נשבע (דלאחר מיתה) [דמחיים] תפס, ומאי נאמן, נאמן בשבועה, כן נראה לי.

ותמיה לי למאי איצטרכי רב נחמן עדי תפיסה דלאחר מיתה היא, אפילו בעדי תפיסה בלחוד אף על גב דלא ידעי אי מחיים אי לאחר מיתה, אזל ליה מגו דלקוחה בידו. ויש לומר דאין הכי נמי אורחא דמלתא נקט, וכל שיש עדים אתפיסתו, סתמא דמילתא דמידע ידעי אי מחיים אי לאחר מיתה, כדאמרינן בעלמא (ב"ב מה, ב) גבי קציצה אי דאיכא עדים נחזי עדים מאי קאמרי. ויש לומר עוד דלאו עדי תפיסה ממש קאמר, אלא אית לך סהדי דמסהדי דלא אפשר לה לתפיסה אלא לאחר מיתה, וכגון דמסהדי דחזו ליה בעדריה לאחר מיתה. אי נמי איכא למימר דכל דמפיק מיניה דבעל חוב קרי סהדי דלאחר מיתה, וכאילו אמר ליה אית לך סהדותא דלאחר מיתה הו, ומשום דעיקר מאי דאפסיד לה מינה דבעל חוב (כדי) [כי] תפס לאחר מיתה, קרי לכל מאי דמפיק לה מיניה סהדי דלאחר מיתה. כן נראה לי. אי נמי יש לומר דבקרא כאפוטרופא הוא לבהמות שבעדר לקנות ולמכור, ומגו דיכול למימר לקוח הוא בידי, שלקחתיו מן הבקרא עצמו קאמר (שטמ"ק).

דף פה - א

מיגו דיכולין לומר להד"מ יכולין נמי למימר סיטראי ניהו. ותמיה לי טובא כי לא משלם שליח כגון דאמר ליה הב זוזי ושקול שטרא אליבא דרב אשי, אי נמי בדלא אדכר ליה שם שטרא אליבא דהלכתא, אמאי מהימן עלה למימר סיטראי ניהו, דהא אי איכא תרי בכי האי גוונא לא מהימן וכדאמרינן, דאמר רבי אבהו [אי] אית לך תרי סהדי דפרעתינהו, וכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון אחד מחייבו שבועה (להלן פז, ב),

ולעד אחד מעידה שהיא פרועה (להלן פז, א) לא דמי, דהתם טענתייהו אפרעון בלחוד הוא, אבל הכא דכלהו מודו דשקל אלא דהאי אמר דידי שקלי דסטראי נינהו, הוה ליה טענתייהו אמנה אי בדין שקליה או לא והוה ליה כסהדא דרבי אבא (ב"ב לד, א) דהא כיון דאמר הלה דשקל מיניה דשליח, שליח פטור לגמרי ואפילו משבועה דהא ליכא הכחשה בעשיית שליחותו דשליח, והלכך הוה ליה עד, וכיון דשליח לא ידע אי סטראי נינהו אי לא והלה מודה לדברי העד, הוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם. ובשלמא לדברי האומרים (דאין) עד אחד קם לשבועה כו' [ניחא. אבל לדעת האומרים דקם לשבועה] אפילו בטענת שמא, וכמו שנראה שהוא דעת הרב אלפסי ז"ל כו' קשיא. ואם תאמר אכתי לאו עד הוא, מגו דאי בעי אמר מלוה לא שקלי, והוה ליה חמא בעלדבר ומלוה מהימן, השתא נמי דאמר שקלי וסטראי נינהו מהימן. לא היא, דמגו במקום חד סהדא לא אמרינן, וכן דעת ריב"ש גבי סהדא דנסכא דרבי אבא. ויש לומר דהכא נמי אף על גב דלא מכחיש ליה לסהדא, כיון דסהדא גופיה קאמר דבדין שקל דבתורת פרעון אתא לידיה ולא בחטיפה, אף על גב דקא טעין סיטראי נינהו וטענתייהו לאו אמנה היא אלא אפרעון, ואי מיפטר שליח משתבע אידך שבועת המשנה ושקיל. ואי פקח הוא אידך יהב ליה מנא אחרינא באפי האי סהדא, ומוקי הנך קמאי בהלואה והוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם, כן נראה לי (רשב"א בשטמ"ק).

דף פה - ב

ההוא גברא דאפקיד כסא דכספא בי חסא, שכיב חסא ולא פקיד, אתא לקמיה דרב נחמן אמר חדא דידענא ביה בחסא דלא אמיד, ועוד דהא יהיב סימנא. ועיקר טעמא התם משום דיהיב סימנא וכשיש עדי פקדון ואפקיד בסהדי קאמר, ואף על גב דליכא ראייה כיון דיהיב סימנא ואנן חזינן ליה לההוא סימנא השתא אנן סהדי דידיה והרי אלו עדי פקדון ואנן עדי ראייה והוה ליה כעדים וראה. ומאי דקאמר חדא דידענא ביה בחסא דלא אמיד אינו עיקר טעמא דהא כתיב יש מתרושש והון רב (משלי יג, ז) אלא לסניפין בעלמא הוא דקאמר ליה וכולה טעמא בסימנא

תלי. וכבר הארכתני בזה שם בכתובות במקומה בס"ד (רשב"א ב"מ ע, א ד"ה אבל).

ואיגרשה ושכיבא ואתו יורשין וקא תבעי לברתא. איכא למידק מאי שיטייהו גבי ברתא, ליזלו בתר בעל. ובשם הרז"ה אמרו דבעל נמי שכיב ונפלו נכסי כולהו גבי ברתא. ואמר רב נחמן ליכא דליסבא לה עצה דליזיל ותיחלה לכתובתה לגבי אביה, דתיחלה לנכסין שיש לה מאביה קאמר. ואיכא דלא ניחא ליה, משום דלא שייך ביה תיזיל ותחלה ואזלא אחילתא. ואם משום הא תיובתא לא חזינא עליה דלא אזלא ממש ותיזיל ממש קאמר, אלא דרכן היה להשתמש במלה זו לתפארת הלשון. וכיוצא בו הרבה, אוכל והולך עד שתחשך, וההוא גברא דהוה קאמר ואזיל טוביה דמשמע וכו', וההוא דקאמר אזיל דמן בי דינא לשקלוהי לגלימיה, וטובא התם וכאלה רבים. אבל לדידי קשה לי, דאם איתא, היה לו לפרושי בהדיא ושכיב (לוקח) [בעל] [וטפי] [ושמעת] מיניה דשכיב (לוקח) [בעל] ולא מעלה ולא מוריד ושכיבת עיקר דעובדא, ויש מי שאומר דכל שלא כתב ללוקח זיל דון ואפיק לנפשך כדרך שאמרו בהרשאה, יכול בעל חוב לדחותו ואומר לאו בעל דברים דידי את, אבל כדכתב ליה כן, אתי עליה מן הדין שליחות, והכא בשלא כתבה ללוקח כן. ואינו מחוור, דאכתי למה להו גבי ברתה, והא איהי לא מחייבה למתבע לאבוה מחמת הלקוחות, וממילא מפסדי אינהו ואפילו לא אזלא לגבי אבוה. ועוד, דדינא לאו הכין, מדאמרינן בשילהי גט פשוט (ב"ב קעג, א) למאן דאמר אותיות נקנות במסירה אין צריך להביא ראיה על המסירה, שני יוסף בן שמעון הדריס בעיר אחת כו', [מוציאין שט"ח על אחרים וא"צ להביא ראיה ולא מצי למימר לאו בעל דברים דידי את שפלוני מוכר לך] ובפרק האשה שלום (יבמות קטז, א) נמי גבי (נצי) [ננאי] בר חבי וחבי בר נצי כו' [דקאמר מאי אמרת דלמא מסר ליה אותיות נקנות במסירה ומפקי היה זוזי בעל כרחיה דלוה, אלמא מכיון שקנה מוציא ממנוב ע"כ] ויש לפרש לפי ששמעו לקוחות שהבת באה לגבות כתובת אמה מאביה ואביה רוצה להגבות, ולא נתברר אם פרעה אם לאו, משום כך הלכו אצל הבת אם גבתה שתחזיר להם, ואם לא גבתה שיודיעוה שמכרה אמה כתובתה להם ולא תגבה אותה (רשב"א בשטמ"ק).

אמר להו רב נחמן וכו' תיזיל ותיחלה לכתובתה דאמא לגבי אבוה. [ודוקא בגוזל הוא דלא מצי מחיל לנפשיה מפני שצריך לצאת ידי שמים להוציא גזילה מתחת ידו וכו'] הא בעלמא מצי מחיל לנפשיה כההוא עובדא דפרק הכותב בההוא אתתא קרובתיה דרב נחמן דזבנה כתובתה

בטובת הנאה ואיגרשה ושכיבה ואתו לקוחות וקתבעי לברתה, ואמר רב נחמן ליכא דליתבה לה עצה דתיזל ותחלה לכתובתה לגביה אבוה ותהדר ותירתה מיניה, שמעה אזלה אחילתה, ואמר רב נחמן דיכולה היא למחול כתובת אמה אצל נכסי אבוה ואף על פי שהן שלה בירושתה ומחלה לנפשיה. וכבר כתבתיה שם בפרק הכותב (רשב"א בבא קמא קט, א ד"ה רבא).

דף פו - א

ומאן דלא דאין [דינא דגרמי מגבי ביה דמי שטרא מעליא]. ויש מי שאומר שהמוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו דאמר שמואל שהוא מחול ואפילו ניירא שביד לוקח אתי ליה ומפיק מיניה, דגופו של שטר בתר דאית בו גריר, ושטרא דלוה הוא שהוא נותן שכרו אינו אלא כמשכון [ביד] מלוה עד שיפרענו, והלכך כי פרעיה אי נמי כי מחליה לגביה, מיד זכה הלוח בגופו של שטר ומחזירו לוקח בעל כרחו. ואפילו הכי למאן דלא דאין דינא דגרמי, לא מחייב לשלומי ליה מוחל אפילו דמי ניירא, דגרמא הוא ופטור. והכא דאמרינן מגבי ביה דמי ניירא, לאו אמוחל ממש דאיירי ביה קיימין, אלא הכי קאמר, מאן דלא דאין דינא דגרמי, לא מגבי בהיזקא דשטרא אלא דמי ניירא בעלמא, ונפקא מינה לשורף שטרו של חברו (ממון) דלמאן דדאין דינא דגרמי מגבי ביה בהיזקא כשטרא מעליא, ולמאן דלא דאין לא גבי בהיזקא אלא ניירא בעלמא (דקלילא) [דקליה] וטעמא משום דהאי שטרא דמלוה הוא, שהלוח משכנו לו עד שיפרענו, והלכך עד דפרע ליה דיליה הוא.

ואינו מחוור בעיני, דאנן אמוחל קיימין, ומסתמא אמוחל ממש קאמר, דמאן דדאין דינא דגרמי גבי ביה הכי, ומאן דלא דאין לא גבי ביה אלא הכין, דאי לא, הוה להו לפרושי ונפקא מינה לשורף שטרותיו של חברו, ועוד, דאי בשורף, למה להו למימרא הכא, הא אמרוה בהדיא התם בבבא קמא (צח, א) ורש"י והראב"ד פירשוה במוחל וכן בהלכות הרי"ף ז"ל. ואפילו אעיקר דינא נמי דלוה אי מצי מפיק ניירא מידא דלוקח, נמי משמע דאמרו אינהו ז"ל דלא מפיקי מיניה, לפי שזהו מכור בידו, ולא כל

כמינייה דמוחל להפסידו ממנו, דרש"י כתב מגבי ביה דמי ניירא בעלמא, כלומר, אומר שלא מכר לו אלא הנייר וכו'. והראב"ד ז"ל כתב: לית ליה אלא דמיה שטר חוב שתופס בידו, שהרי כשמכרו לו מסר השטר חוב בידו, ואי בעי לאפוקי מיניה יהיב ליה דמי הנייר ושקיל ליה, שמה שמסר לידו אינו יכול להפקיעו במחילתו, עד כאן.

וכבר כתבתי בפרקא קמא דגיטין בסופו (יג, ב ד"ה ולענין) שכן מסתבר לי, משום שגופו של שטר הרי הוא כמשכון, ומי שמכר מלוה שיש עליה משכון ומסר המשכון ללוקח וחזר ומחלו, מה שכנגד משכוננו אינו מחול, וכדמוכח בהא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (ח, ב) קדשה במשכון דאחרים מקודשת, דאלמא אינו מחול, דאילו יכול למחול לא סמכה דעתה ואינה מקודשת, כדאמרינן (שם מח, א) במקדש בשטר חוב שיש לו על אחרים. ואפשר שיש לדחות, דמשכון דעלמא שאני ליה מדרבי יצחק, אבל שטר לאו משכון הוא אלא לראיה בעלמא הוא, דאי משכון הוא, מלוה בשטר לא תשמט לדעת רבן שמעון בן גמליאל דאמר (ב"מ מח, ב) המלוה את חברו על המשכון ונכנסה השמטה אף על פי שאינו שוה אלא פלג חובו אינו משמט. אלא דשטרא ראייה בעלמא הוא, ומכל מקום כל שאינו פורע לו חובו אינו מחזירו לו את השטר, ומה מכר ראשון לשני כל זכות שבא לידו, וכיון שמסר השטר בידו, אין הלוח יכול להוציאו מידו, אלא בפרעון החוב זוכה בשטרותיו ואותה שאמרו הזוכה שטרותיו של גר, דאיבעיא לן בפרק הפרה (ב"ק מט, ב) אם זכה בגוף השטרות או לא כיון שאינו זוכה במלוה הכתובה, ואמרי, עני מרי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך, הא הדור, אין, לצור ולצור. ואי קשיא לך מלוגא דשטרי (לעיל פה, א) לדעת הרי"ף אמאי לא מהניא לה תפיסה מגו דאי בעיא אמרה לקוחות הן בידו ומהימנא מיהא לגבי גופו של נייר. יש לי לומר דבכי האי גוונא ודאי מוציאין גופו של שטר מידה לרבי עקיבא. וטעמא דמילתא, דכיון דלא מהימנין לה לגבי ראייה שבהן ומימר אמרי דלא זבנינהו ניהלה, אף גופו של שטר נמי מפקינן מינה, דאי לא מהימנת לו אמנה שבשטר אף גוף השטר אינו שלו, דמנה אין כאן משכון אין כאן.

והא דאמרינן בפרק הספינה (ב"ב עו, ב) גבי צריך למכתב ליה קנה לך הוא וכל שעבודא דאית ביה, ואי לא כתב ליה הכי לא קני, עני מרי וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך, ופרקיה, אין, לצור ולצור, דאלמא משמע דאף על גב דלא קני כלל שעבוד שבו, קני ליה לשטר לצור על פי צלוחיתו. ולא היא, דהתם הכי קאמר, מי שכותב קני לך הוא וכל שעבודא דאית לה, וכי צריך הוא זה לקנות שטרי חוב לצורך הנייר בלבד לצור על פי

הצלוחית, אמר ליה אין, לצור ולצור, כלומר, מכל מקום אין בלשון הזה השעבוד אלא הנייר, וכיון שאינו קונה השעבוד גם הנייר אינו קנוי, דכל שלא חל המכר של השעבוד לא קנה הנייר. אבל מוחל דגוף ושעבוד מכר לו וחל המכר אף על השעבוד מדרבנן מיהא, אלא דמשום דאין השעבוד שבו נקנה קנייתא אלימתא יכול הוא לחזור ולמחול השעבוד, אבל גופו של שטר מיהא שהוא כעין משכון והוא נתון ביד מלוה ומסרו מלוה ליד לוקח וקנהו לוקח קנייה גמורה, אמאי מפקי מינה הרי לקתה מדת הדין בכך, אלא משמע דנייר בעלמא לא מפקיע מינה דכבר קנאו במסירה.

ויש לי ללמד עליה, מדאמרינן בקדושין בפרק האיש מקדש, גבי המקדש במלוה אינה מקודשת לימא כתנאי, התקדשי לי בשטר רבי מאיר אומר אינה מקודשת ורבי אלעזר אומר מקודשת וחכמים אומרים שמין את הנייר אם יש בו שוה פרוטה מקודשת ואם לאו אינה מקודשת ואמרינן האי שטרא ה"ד אילימא שטר חוב דאחרים קשיא רבי מאיר אדרבי מאיר (דרבנן אדרבנן). כלומר דאמר באידך ברייתא מקודשת אלמא דרבי מאיר אדר' מאיר קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא. ואם איתא דכל דפקע שעבודה חייב להחזיר גופו של נייר דרבנן אדרבנן נמי קשיא, דהא אמרי באידך ברייתא אינה מקודשת ואוקימנא טעמייהו התם משום דשמואל דאמר חזר ומחלו מחול ולא סמכה דעתה דחיישינן דילמא מחיל וכיון שכן היכי אמרי רבנן בהך ברייתא דשמין את הנייר והרי אם ימחול הבעל אף היא צריכה לחזור את הנייר, אלא ודאי אף על פי שמחל השטר אין כופין את הלוקח להחזיר הנייר. וברייתא מתוקמא בשאין בנייר שוה פרוטה ומש"ה אמרי רבנן דאינה מקודשת. ובברייתא בתרייתא אמרי רבנן דאם יש בנייר שוה פרוטה מקודשת, כן נראה לי (רשב"א בשטמ"ק ובר"ן על הרי"ף).

לבעל חוב יהבינן ליה. דבין זמנן ביום אחד, בין לוח ולוח ואחר כך קנה, בין במטלטלין שאין להם דין קדימה, לעולם לבעל חוב יהבינן. ואם תאמר, אם כן לקתה מדת הדין בכך, ולמה גוזלין את האשה ונותנין לבעל חוב. יש לומר, דלוח ולוח ואחר כך קנה, אם [קדם] האחד וגבה מה שגבה גבה. וכן כתב הרמב"ם. והלכך כיון דאלו קדם ובא בעל חוב לבית דין והגבוהו ראשון מה שגבה גבה מן הדין, גם עכשיו אנו מגבין לבעל חוב תחילה, וזה כעין שודא. אבל ודאי קדם זמן האשה לבעל חוב וקנה ואחר כך לוח, ודאי בכי הא לאשה יהבינן, דאין גוזלין לאשה להנחיל לבעל חוב (רשב"א בשטמ"ק).

דף פו - ב

בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא הרי זה גיטיך ולא תתגרשי בו אלא לאחר שלשים יום. ולענין הלכה כתב בחי' הרשב"א ז"ל דנהי דרמי בר חמא ורב חסדא סברי דהא דר"נ בדלא אמר לה מעכשיו היא, אכן לא קיימא לן הכי דהא אסיקנא בסוף פרק האשה שנפלו לה נכסים (פב, א) דבדלא אמר לה מעכשיו לא קנה, הלכך כי היכי דתיקום לן הא דר"נ כהלכתא מוקמינן לה בדאמר ליה מעכשיו ולא כסברייהו דרמי בר חמא ורב חסדא. הלכך לענין גיטין אי אמר ליה עכשיו הרי זו מגורשת ואינה מגורשת בין הניחתו בצדי רשות הרבים בין הניחתו ברשות הרבים ממש דמספקא לן (קדושין עט, ב) דילמא תנאה הוי. ואי לא אמר לה מעכשיו אינה מגורשת כלל דצידי רשות הרבים וסימטא ואגם אינם מקומות שלה שיקנו לה מדין חצר (ר"ן על הרי"ף).

והלכה והניחתו בצדי רשות הרבים. וראיתי להרשב"א שכתב דלענין הלכה גט ופרה שוין הן וכל שלא אמר מעכשיו והניחתו בצדי רשות הרבים אינה מגורשת (וכו') ורמי בר חמא ורב חסדא הוו סברי דהא דר"נ הויא בלא מעכשיו, וליתא דבמעכשיו הוא, ולפיכך כל שלא אמר מעכשיו בגט אינה מגורשת ובפרה לא קנה. ואם אמר מעכשיו בפרה קנה ובגט הויא לה מגורשת ואינה מגורשת דמספקא לן (בקדושין עא, ב) אי חזרה הוי אי תנאה הוי כמו שהזכרתי למעלה, הלכך כיון שהניחתו ברשות שאינה שלה הויא לה ספק מגורשת. אלו דבריו ז"ל (מגיד משנה הל' גירושין פ"ט ה"ג).

אבל יורשיו משביעין אותה. ולא שבועה דלא פרעתיך קאמר, דההיא אינה במשנה, ורב פפא הוא דאשמועינן כדאיתא בשבועות (מא, א) אלא אפוטרופא שנעשית ואפוגמת כתובתה קאמר כדאיתא בגמרא. ואיכא דמפרש (עי' רמב"ן בשם יש מי שאומר) שכל פטורין אלו שבמשנתנו אינן אלא על דברים שנשתמשה בחיי בעלה, אבל דברים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה לא, לפי שכבר נתרוקן זכות הנכסים ליורשין או אצל הלקוחות, ואין תנאי שלו מועיל לנכסים שאינם שלו, וכן נראה מלשון רש"י ז"ל (בד"ה על העתיד לבא). ולפי דבריהם כי כתב לה נדר ושבועה

אין לי עליך, היורשין משביעין אותה אפילו על מה שנשתמשה בחיי בעלה, שלא פטרה אלא ממנו לפי שהיא או יורשיה בושין ממנו יותר, שהיה יודע בעסק הנכסים יותר ואין מעיזים פניהם, אבל בבנו ובבאים ברשותו מעיזין ומעיזין, וכל שכן בפגימת הכתובה דטוען ברי שאינן מעיזין בו אבל בבנו מעיזין, וכי כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך, אין היורשים יכולים להשביעה על אפוטרופסות שנעשו בחיי האב, אבל אם אפוטרופסות לאחר מיתת האב כגון שמנתה אותן ברשותו לזמן ידוע ומת הוא בינתים, הרי אלו נשבעין ליורשין ולבאים ברשותו.

והא דתנן הלכה מקבר בעלה לבית אביה, מפורש בתוספתא (פ"ט ה"ה) מן השבועה קאי, וכדפירש רש"י. ולפי מה שפירשנו, דוקא בכותב לה אין לי ולא ליורשי, דאי לא כתב אלא לי, הא אמרינן דיורשיו משביעין אותה אף לשעבר, והא דאצטריך למהדר ולמתני שאין היורשין משביעין אותה לשעבר הכי קאמר, אף על פי שמשביעין אותה על העתיד אין משביעין אותה על שעבר, כלומר, דאפילו בגלגול אין משביעין אותה, דכל שנפטר בדבר מידי שבועה מחמת תנאי, אפילו בגלגול אינו נשבע עליו, ומהכא שמעינן לה.

ואיכא מאן דאמר (רמב"ן בשם העטור) דעל ידי גלגול ודאי נשבעת, ולפי זה, הא מתניתין יתירא היא ולומר שלא נפטרה אלא לשעבר, אבל משבאו נכסיו לרשות יתומין ואפילו בין מיתה לקבורה לא. ומיהו לרב מתנא דאמר בגמרא דאפילו בין מיתה לקבורה אין משביעין אותה והיינו לשעבר, היא גופא קמשמע לן, וקצת ראיה יש להם מן התוספתא כמו שנכתוב לקמן בסייעתא דשמיא.

נמצא עכשיו, דכל הפוטר את חבירו מידי שבועה וכתב לו נדר ושבועה אין לי עליך, לא האמינו אלא עליו לבד, אבל יורשיו משביעין אותה שלא נפרעה משל אביהם בחייו. ואם האמינו עליו ועל יורשיו, אינן יכולין להשביע על ספק מה שנעשה בחיי אביהם, אבל על טענת עצמם כגון שטענו עליו שהם פרעוהו, משביעין אותו, שאין תנאי מועיל במה שנעשה לאחר שנתרוקן רשות הנכסים אצל יורשים, שאין נכסים אלו מעתה שלו אלא של אחרים, והוא הדין ללקוחות.

אבל בירושלמי (בפרקין ה"ה) גרסינן: כתב לו נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך כו', רבי יוסי ורבי יונה תרוייהו אמרין, לא סוף דבר כלים שנשתמשה בהן בחיי בעלה, אלא אפילו כלים שנשתמשה בהן לאחר

מיתת בעלה, אלמא תנאי מועיל אף לאחר שנתרוקנו הנכסים אצל היורשים. והא דקתני נדר ושבועה אין לי עליך כו', אבל היורשים משביעין אותה, על דברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה דוקא קאמר, שעל כלים שנשתמשה בהן בחייו הרי היא פטורה לגמרי בתנאי שהתנה שלא יהא לו נדר ושבועה עליה. והוא הדין לפוגמת כתובתה מחמת פרעון שקבלה בחיי בעלה, אינה נשבעת ואפילו ליורשין, וכן יורשיה ולקוחות שלה שפגמו כתובתה מחמת פרעון שקבלה בחיי בעלה, אינה נשבעת, אבל פגמה כתובתה לאחר מיתת הבעל, כגון שאמרו ליורשים לא קבלנו מכם אלא מנה, בזו היורשין משביעין אותה, אלא אם כן כתב לה נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי עליך ועל יורשיך. ואם כתב לה כן, אפילו על פגימת שטר של אחר מיתת הבעל אין היורשין משביעין אותה, לפי שהאב האמינו על נכסיו, וכאילו לא הורישו אלא מה שיותירו הנכסים על כתובתה.

והא דקתני הלכה מקבר בעלה לבית אביה אין היורשין משביעין אותה על שעבר כו', בשלא כתב לה [אלא] נדר ושבועה אין לי עליך, ולפיכך אין היורשין משביעין אותה לשעבר, אבל אם פטרה בין ממנו בין מיורשיו, אפילו הלכה פטרה אלא ממנו. אבל אם פטרה בין ממנו בין מיורשיו, אפילו הלכה מקבר בעלה לבית חמיה ונעשית אפוטרופא, אין היורשין משביעין אותה. והוא הדין כשכתב לה דלא נדר ונקי נדר כדאיתא בגמרא וגרסינן (בתוספתא שם) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה, במה דברים אמורים בזמן שהלכה מקבר בעלה לבית אביה, אבל הלכה מקבר בעלה לבית חמיה, אפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה. הרי שאנו למדין מרישא דתוספתא, דבכותב נדר ושבועה אין לי עליך בלבד, שאין היורשין יכולין להשביעה על דברים שנשתמשה בהן בחיי בעל, כפי הפירוש הזה השני. ואף על פי שנראה כטעות בסופה של תוספתא, דאפילו כשהלכה מקבר בעלה לבית חמיה ונעשית אפוטרופסית לנכסיהן, משביעין אותה על דברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה. והא דתנן אין היורשין משביעין אותה לשעבר, ואפשר שעל ידי גלגול קאמר, וכדברי מי שאומר, דמי שפטר את חברו מן השבועה בדבר ונתחייב לו שבועה ממקום אחר, מגלגל עליו את הכל, ויהיה להם סיוע מכאן כמו שכתבתי למעלה.

ומקצת ספרים ראיתי דגרסי בסיפא של תוספתא, היורשין משביעין אותה על דברים שנשתמשה בהם לאחר מיתת בעלה. וגרסא אחרת

ראיתי בתוספתא זו, כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, אין היורשין יכולים להשביעה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה, במה דברים אמורים כשהלכה מקבר בעלה לבית אביה, אבל הלכה מקבר בעלה לבית חמיה, אפילו כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, היורשים יכולים להשביעה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה. ולפי גרסא זו, לא יהא לנו ראייה מכרעת על אחת מן הפירושים כלל.

ונראה לי פירושא לפי הגירסא הזו, דדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה דרישא, היינו בין מיתה לקבורה וכדרב מתנה, והלכה מקבר בעלה לבית חמיה היורשין משביעין אותה בדברים שנשתמשה בהן לאחר מיתת בעלה, כשנעשית אפוטרופא על נכסיהן.

ובאין ברשותה דקתני במתניתין, מפורש בתוספתא אלו הן הבאין ברשותה, כל שמכרה להן או נתנה להן במתנה. ואם תאמר, למאי דפירשו בגמרא דפטור, שבועה זו של אפוטרופא שנעשית בחייו יורשין ולקוחות מאי עבידתייהו, יש לומר כשמנתה אפוטרופא על נכסיו לזמן ידוע למחצה לשליש ולרביע, ולפיכך אם מת נעשית אפוטרופיס על היתומים, ועל הבאין ברשותו נמי כגון שמכר או נתן להם כל נכסיו, ואם מתה היא, אפשר שגם יורשיה והבאין ברשותה שמכרה להן זכות שיש לה בנכסים שנעשית אפוטרופסית, אלא שאין נראה כן דעת מקצת הגדולים, וגם הרי"ף בבבא מציעא בפרק המקבל. אי נמי, אפשר לפרש כשנתן לה רשות בפירוש, וכן פירשו בירושלמי והוא שנתן לה רשות שיהו בניה אפוטרופסים.

ולפי הפירוש הראשון שכתבתי, דכתב לה נדר ושבועה אין לי עליך, היורשין משביעין אותה ואת יורשיה אפילו על אפוטרופא שנעשית בחיי בעלה, נראה לי דעל כרחין אי אפשר לפרש הבאין ברשותו לקוחות, דלקוחות על אפוטרופא שנעשית בחייו מאי עבידתייהו, אלא מפרשין באין ברשותו ממונה שמנה לפקח על נכסיו, דלא פירשו בתוספתא אלו הן הלקוחות, אלא מפרשין הבאין ברשותה בלבד, ובאין ברשותו ובאין ברשותה אין פירושן שוה. וכן יש קצת מן המפרשים שפירשו כן. ומיהו למאי דאוקימנא בגמרא אפוגמת כתובתה, אפשר לפרש נמי באין ברשותו לקוחות, כשתבא לגבות כתובתה משביעין שלא עכבה משל בעלה כלום (שיכנס) לה בפרעון לכתובתה (רשב"א בשטמ"ק).

אמר רב יהודה אמר רב על אפוטרופא שנעשית בחיי בעלה וכו'. [דדוקא על אפוטרופא פוגמת האמינה מן הסתם אבל משבועת עד אחד שהעידה

שהיא פרועה לא האמינה מן הסתם] דטפי מעד לא הימנה, ודכותה בפרק שבועת הדיינין (מב, א) בתלתא הימניה בארבעה לא הימניה, אלא אדדחו משום דתרי כמאה, ודייקינן נמי דאדכרו כולהו לפטורה במתניתין ובגמרא כדמהך, ושמע מינה לא מפטרה בסתמא אלא אם כן פטרה בפירוש על כך (רשב"א בשטמ"ק).

דף פז - א

אמר ליה אתון אהא מתניתו לה. כלומר, ארישא ועבדיתו לה פלוגתא דרב יהודה ודרב נחמן, אבל אנן אהא מתנינן, כלומר, ורב יהודה ורב נחמן לא פליגי כלל, ופטורה לפוגמת וכל שכן לאפוטרופיא שאין טענתו ברי. וכן פירש רש"י והראב"ד [בהשגות על הרי"ף] ואין לפרש אפוגמת ולא על אפוטרופיא, דהא תניא לעיל (פו, ב) בהדיא הרי שלא פטר את אשתו מן הנדר ומן השבועה והושיבה כו', אלמא בשלא פטרה הוא שמשביעה על אפוטרופיא, הא פטרה סתם אינו משביעה. ומיהו יש לדחות בזו, דהתם כשפטרה בפירוש, אבל בתוספתא (פ"ט ה"ה) מפורש כן, דתניא התם, נדר ושבועה אין לי עליך, אין היורשין יכולין להשביעה בדברים שנשתמשה בהן בחיי בעלה, אלמא פטורה לאפוטרופיא נמי מהני, דאף על גב דעיקרא דמלתא לאו משום אסקא אדעתה שיושיבנה אפוטרופוס, מכל מקום כיון שהוא פוטרה אפילו אפוגמת דטענתו ברי, כל שכן אפוטרופיא שאין טענתו אלא שמא (רשב"א בשטמ"ק).

אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה. יש מפרשים בין הוא בין יורשים אין משביעין אותה על אפוטרופיא וכיוצא בה, וכן הוא אינו משביעה אפילו בפוגמת כתובתה, אבל מה אעשה שאין פטורו מהני כשבאה לגבות כתובתה מן היתומים, לפי שאין כל הימנו לעקור תקנת חכמים, ומכלל פירוש זה, אין נאמנות מועיל לעולם לגבי יורשין וכל שכן לגבי לקוחות. וכן מנהג מקצת מקומות שנהגו כן על פי גדולי הדורות. ותמיה לי דהא קיימא לן (לעיל נו, א) כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו קיים וכל שכן בשל דבריהם, ואפילו למאן דאמר (שם) חכמים עשו חזוק לדבריהם יותר משל תורה,

בכותב מודה, כדאמרינן בריש פרק אף על פי (שם ע"ב) אף כאן בכותב לה מפני מה תנאו בטל. ועוד דהא רב נחמן גופיה דפסק הלכה כאבא שאול, הוא גופיה הוא דשקיל וטרי בפטורא דמתניתין ואוקמה בפוגמת כתובתה, ולכאורה מדשקיל וטרי בה סבירא ליה דתנאי דמתניתין כולהו אית להו צד דמקיימין, ואף על גב דמתניתין מפקין לה לקמן לבר מהלכתא, שקיל וטרי בה למילף מינה במקומו. ורבנו חננאל כתב, דאיכא מאן דאמר דמוקי לה למתניתין באומר, ובכי הא הוא דאמר אבא שאול דאין כח בידו לעקור תקנת חכמים, אבל בכותב וכל שכן כשקנו מידו, מהני ואפילו לגבי יתומים כו' (רשב"א בשטמ"ק).

דף פז - ב

סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דקא טעין מאתים וקא מודה ליה במאה וכו' אמר רבא שתי תשובות בדבר וכו'. קשה לי וכי היאך אפשר דרמי טעה במתניתין כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין, ועוד דקאמר דקא טעין לה מאתן ומודיית ליה במאה, אטו איהו טעין לה, אדרבא איהי טעין ליה ותבעה מאתים ואיהו כופר בכל. וי"ל דרמי בר חמא לאו דאורייתא ממש קאמר אלא כעין דאורייתא ומשום דשטר מוחזק הוא בידה הו"ל כטעין לה שטר של מאתים יש לי בידך והיא אומרת אין לך בידי אלא שטר של מנה, א"כ הו"ל כמודה במקצת והטילו עליה שבועה כעין דאורייתא וכענין זה אמרו בירושלמי (הלכה ז) דגרסינן התם אמר רבי זעירא וכולהון כעין שבועת התורה ירבה להן, כתובת אשה הוחזקה בידה לגבות כמו שגבת ממש והוה כתובע שטר של מאתיים פרוע והיא אומרת אינו אלא מנה.

והא דקתני סבר רמי דמשמע דלא קאי, משום דרבא טעי בלישניה לומר דמדאורייתא ממש קאמר, ולמאי דשמע מיניה רבא לא קיימא, אבל ודאי רמי על הא אנפא אמרה ודאי קיימא. ורבא הכין סבירא ליה דלעולם שבועת המשנה הוי כעין דאורייתא. אי נמי טובא איכא סבר וסברוה דקיימו, והא דלא חש תלמודא לגלויי הא דרמי דכעין דאורייתא קאמר היינו משום דלכולי עלמא קושטא קאמר דמשום דרבא טעי בה

לא קפיד תלמודא לאהדוריה, וההיא דלקמן דעד אחד מעידה שהיא פרועה דכותה היא. ואף על גב דמייתי ביה קרא הכי קאמר, דבעלמא אשכתן דעד אחד מהימן לשבועה דכתיב לא יקום עד אחד באיש, הכא נמי אם עד אחד מעידה משביעין שבועה דאורייתא (תלמידי הרשב"א בשם רבנו בשטמ"ק).

אימא תיהוי כמשיב אבידה. קשה והיכי תיסק אדעתין דתהוי כמשיב אבידה, א"כ מודה מקצת היכי משכחת לה. ויש לומר דהיינו טעמא דקרי ליה הכא משיב אבידה משום דיש לה עליו שטר שלם דמסייע לה ואי בעיא אמרה לא קבלתי כלום, קרי ליה משיב אבידה. וכן פירש רש"י ז"ל, ואסיקנא דבין בעדים בין שלא בעדים אינה נוטלת בלא שבועה (תלמידי הרשב"א בשם רבנו בשטמ"ק).

דף פח - א

אי פקח הוא מייתי ליה עידי שבועה דאורייתא. עוד כתב רש"י (לעיל פז, ב ד"ה שבועה דאורייתא) ונפקא מינה לאפוכי שבועתא גם זה אינו, דלעולם שבועת הנוטלין אין מהפכין אותה מתובע, ומימר אמר (זה) [ליה] נתבע לתובע אי ניחא לך דלישתבע ולשקול שפיר, ואי לא זיל, דשבועה גבי דידך הוא. וראיה מדאמרינן פרק (שבועת הדיינין) [כל הנשבעין מח, ב] בהא דיתומים, דרב ושמואל דאמרי ואפילו בפוגם את שטרו ומת, אי נמי בעד אחד מעידו שהוא פרוע ומת, ואם איתא דמהפכין מן התובע, אמאי פקעי יתומים דתבעו, ליהפכו על הנתבע כדרך שהיה אביהם יכול להפכה. אלא ודאי משמע מהכא דמתובע לנתבע לא מהפכין לעולם. ולא עוד, אלא אפילו כופר בכל דעיקרא אנתבע, אי בעי לאפוכה אתובע מפיך, ואי לא, אזיל הלה בפחי נפש, כל שכן זו דעיקרה אתובע היא (רשב"א בשטמ"ק).

דף צ - א

מתני': קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת שעל מנת כן קיימה. כלומר והוא שבעל לאחר שהגדיל לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכן מפורש בירושלמי (שלהי פרקין) (מ"מ אישות יא, ז בשם רבנו).

הדרן עלך פרק הכותב לאשתו

פרק מי שהיה נשוי

שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה. קשה, דהא משמע דטעמא דמאן דאמר מה שגבה גבה לאו משום דסבירא ליה דשעבודא לאו דאורייתא, דהא שמואל סבירא ליה כמאן דאמר מה שגבה לא גבה, מדמוקמינן לקמן (צד, א) פלוגתייהו דרבנן ובן ננס דמתניתין דהראשונה נשבעת לשניה כו' והרביעית נוטלת בלא שבועה כבעל חוב מאוחר שקדם וגבה, דרבנן סברי לא גבה ובן ננס סבר גבה, ומסתמא לא שביק שמואל רבנן ועבד כבן ננס דיחיד הוא אצל רביס, ואיהו גופיה אמר (קדושין יג, ב) דמלוה על פה אינה גובה לא מן היורשין ולא מן לקוחות, דשעבודא לאו דאורייתא, אלמא לא שייכי מה שגבה גבה בטעמא דשעבודא לאו דאורייתא. ואפשר לומר דאפילו למאן דאמר מה שגבה גבה, סבירא ליה דשעבודא דאורייתא, אלא דלגבי מלוין אמרו משום שלא תנעול דלת בפני לווין. ומאן דסבירא ליה לא גבה סבר שאין זה נעילת דלת, דניחא ליה למלוה בהא. ועוד שאם אתה נועל בפני אחד אתה פותח בפני אחר (תלמידי הרשב"א בשטמ"ק בשם רבנו).

דף צ - ב

ושמע מינה כתובה של שניה שהיא בעלת חוב הויא מותר לבני הראשונה. ואף על גב דלא תקון כתובת בנין דכרין אלא אם כן יש שם מותר דינר על שתי הכתובות כי היכי דלא מיעקרא נחלה דאורייתא, כדתנן בפרק נערה (לעיל נב, ב) הני מילי כי מתו שתיהן בחייו דתרווייהו אתו בתורת כתובת בנין דכרין, אבל אחת בחייו ואחת במותו ושהשנייה נגבית בתורת חוב, דמצו אמרי בני הראשונה לבני השניה כתובת אמכון חוב הוא דהוה אבונא משעבד, ועלה דידן ועלייכו רמיא לפרוע חובת אבינו מירושה שנפלה לפני כולנו, והשתא גביתו לה מאמצע הירושה ולא מיעקרא הכא נחלה דאורייתא, הילכך כתובה זו נעשית כמותר לירושה, ושקלין בני הראשונה כתובת בנין דכרין ואף על גב דליכא שם מותר דינר לנחלה, דהווא חוב דפרע הוו להו נחלה דאורייתא, עד כאן.

ומסקנא: דכתובה נעשה מותר לחברתה, כלומר, ולעולם יש להן לבני ראשונה כתובת בנין דכרין, בין שיש בנכסים שיעור שתי כתובות בין שאינן מספיקין, מדאמרינן שמע מינה כתובה נעשה מותר וכו', ממאי מדלא קתני אם יש שם מותר דינר, ואי סלקא דעתך דעד שיהא בהן שיעור שתי כתובות לא שקלי ואף על גב דלא תני הכי בהדיא, מנא לך דלא בעינן מותר, דילמא לעולם אימא לך דבעינן, אלא דלא תני לה בהדיא כי היכי דלא תני דבעינן שיעור שתי כתובות, ואם איתא לא הוה שתיק גמרא מינה לפרש דבדאיכא שיעור שתי כתובות היא, כיון דהאי דינא כשיעור מצומצם איתיה דליכא יותר דינר ולא חסר, אלא ודאי משמע, דבין כך ובין כך נוטלין (תלמידי הרשב"א בשטמ"ק בשם רבנו).

ושמע מינה דכתובת בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי דאי סלקא דעתך טרפא ממשעבדי ליתו בני ראשונה וניטרפינהו לבני שניה. [כתב הרמב"ן ז"ל דמהא שמעינן שכל מי שאינו טורף מן הלקוחות אינו גובה מנכסים משועבדין למלוה בשטר, ונפקא מינה למלוה על פה מוקדמת ומלוה בשטר מאוחרת, דלמלוה בשטר יהבינן, למלוה ע"פ לא יהבינן]. ונראה שאין זו שבכאן ראייה, ומדקיימא לן שעבודא דאורייתא מלוה על פה הקודמת נפרעת תחלה שהרי מן הדין טורפת, אלא דמשום דלית לה קלא חשו לפסידת לקוחות, שאין לומר כן במלוה בשטר, וזו שבכאן מקל וחומר הוא מביאה, דכיון דממשעבדי במלוה בשטר קתני מתניתין דלא טרפא כל שכן מלקוחות. ואם תאמר מאי שנא כתובת בנין דכרין דלא טרפא ממשעבדי דמלוה בשטר טפי ממלוה על פה, איפשר משום דכתובת בנין דכרין אינה נגבית בתורת חוב אלא בתורת ירושה, וירושה אינה נוהגת אלא בנכסים בני חורין, ופירוש הדברים שמע מינה כתובת בנין

דכרין לא טרפא ממשעבדי משום דירתון תנן, דאי סלקא דעתך דיסבון תנן הא מלקוחות טרפא, מבני שניה לא כל שכן, הא מכל מקום מלוה על פה מוקדמת ומלוה בשטר מאוחרת אפשר דמלוה על פה קודמת בגובינא (מאירי בשם גדולי הדור).

ועוד סמכו דין זה מדאבעיא לן בר"פ אלמנה (צז, א) מוכרת למזונות מהו שתחזור ותטרוף לכתובתה, ואם איתא דמלוה על פה יש לה קדימה על מלוה בשטר וה"ה למזונות, א"כ לענין זה כתובה ומזונות כי הדדי נינהו והיכי סליק אדעתין דטורפת לכתובתה, וכי מי שיש לו על חבירו שני חובות היוצאים ביום אחד ומכר בית דין קרקע להגבות אחד מהם כלום יכול לטרפו בשביל האחר, והא אמרינן בפרקין (צא, ב) דאילו אמרו ליה דמי קטינא סלוקי סלקוה וכ"ש זו שמכרה לעצמה אלא ודאי הא דאיבעיא לן היינו משום דכיון דלמזונות מכרה הרי היא כאילו מכרה בשביל חוב מאוחר, ומשום הכי [איכא למימר] שטורפת אותו בשביל כתובתה שהיא כחוב מוקדם. ואף על גב דאסיקנא התם דלא דמ"מ אחריות דנפשה קבילה עילוה, אפילו הכי ממאי דאיבעיא לן למדנו דין זה. והרשב"א ז"ל דוחה ואומר דבמזונות הקלו ועשאום כאילו לא חל שעבודן מעיקרא, אלא כאילו בכל יום חל שעבוד מזונות אותו יום, ולפיכך מלוה בשטר שקדמה קודם הגעת זמן המזונות היא קודמת בגובינא, מה שאין כן במלוה בעלמא (ר"ן על הרי"ף).

וכתב הרשב"א נ"ר דדוקא במקרקעי דאיכא דין קדימה, אבל במטלטלי אפילו מלוה בשטר, קודמת ומלוה על פה מאוחרת אם באו ליטרוף כאחד (לוקחין) [חולקין] בשוה, ואם קדם וגבה מלוה על פה מה שגבתא גבתא (שיטה להר"ן).

דף צא - א

מרובין ונתמעטו וכו'. פ"י כגון שהוזלו או נשדפו אבל נמצאת שדה אחת שאינה שלהם לא זכו בה דהא איגלאי מילתא דלא היה שם מותר דינר דנכסי דאינשי לא שיימי להון (מ"מ אישות פ"ט ה"ד).

פשיטא מרובין ונתמעטו כבר זכו בהן יורשין, מועטין ונתרבו מאי. וא"ת מאי שנא מרובין ונתמעטו דפשיטא ליה דבתר בתחלה אזלינן, ומאי שנא מועטין ונתרבו דמספקא ליה אי אזלינן בתר בתחלה או בתר בסוף. ויש לומר דכיון דתקנת חכמים דכתובת בנין דכרין היא כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו (לעיל נב, ב), פשיטא דמרובין ונתמעטו שיטלו בני הראשונה, דכיון דנתקיימה נחלה דאורייתא בכי הא תקינו, אבל במועטין ונתרבו אם העמידו תקנתם בכעין זה אם לאו, דאזלינן בתר מעיקרא דמעיקרא נחלה דאורייתא, שעיקר תקנתם לא היתה אלא לתועלת הבת שיקפוץ האב ויתן לה כבנו. או דילמא במקום שלא מיעקר נחלה דאורייתא העמידו תקנתם, וכיון דבשעת חלוקה נתקיימה נחלה דאורייתא ונתקיימה גם כן תקנתם נתקיים הכל, ואסיקנא, דבתר בתחילה אזלינן (תלמיד הרשב"א בשטמ"ק בשם רבנו).

דף צא - ב

מצוה על היתומין לפרוע חוב אביהן. משלהן אפילו לא הניח להם אביהם כלום, והך מצוה בלא כפייה היא והיינו שמעתין. וזהו שלא הזכירו כאן דשבק להן אבוהון מידי אלא קטינא דארעא, אבל אם הניח להם אביהם מטלטלין, בכי האי גוונא מצוה עליהם לפרוע חובתו וכופין אותן בכך. והיינו ההיא דפרק מי שמת (ב"ב קנז, א) דמיירי מדיני כפיה ואוקימנא לה משום מצוה על היתומים לפרוע חוב אבוהון (ר"ן על הרי"ף בשם הרשב"א).

והא דאמרינן: **אבל אמרו ליה הנך חמישים דמי קטינא סלוקי סלקוה.** פירוש ואף על פי שלא הגבוה אצלו ממש אלא שנתפשרו עמו, דכיון שאמרו לו דמי קטינא הרי הוא כאלו הגבוה אצלו ממש וחזרו וקנו אותו מידו, דהוה ליה נכסי דקנו יתמי ולא משתעבדי לבעל חוב, והוא הדין נמי שאם בא בעל חוב מאוחר אינו יכול לחזור ולטרופ דכמו שקנו ממנו דמי. והכי איתא בירושלמי דגרסינן בסוף פרקין (ה"ו) אמר ר' יוסה הדא אמרה הדין דיזיף מן תרי בר נש, אתא תנינא אמר ליה קום פשר, פירוש: התפשר עמי, אמר ליה ולית סופא דקדמאי שמע ואתי ומטריף, יכול הוא

למימר קום פשר ואין טרף טרף. פשר מן השני חזקה שהראשון בא וטורף, פשר מן הראשון א"ר פנחס אתא עובדא קמיה ר' ירמיה ואמר אין פשר פשר. כלומר, אם התפשר עם הראשון התפשר, ואין בע"ח מאוחר גובה ממנו (שיטה להר"ן, ר"ן על הרי"ף ועי' מ"מ הל' מלוה ולוה פי"ח).

דף צב - א

אמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה. ומת ראובן ואתא בעל חוב דראובן וקטריף ליה משמעון ופייסוה בזוזי דינא הוא דאמרי ליה בני ראובן אנא מטלטלי שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי. תמיהה מלתא למה לי דנקט ופייסוה בזוזי, דאפילו לא פייסוה בזוזי אלא דטריף לארעא, דינא נמי הכי דאמרי ליה בני ראובן לשמעון אנן מטלטלי שבק אבונא גבך. ויש לומר דאי לא פייסיה בזוזי מצי למיפטר נפשיה מיתמי, משום דאמר להו אנא כי היכי דמשעבדנא [לכו משעבדנא] לבעל חוב דאבוכון מדרי נתן, ומהאי טעמא אי מגבינא להו ארעא מחמת חוב זה, דין הוא דבעל חוב דאבוכון טריף לה וכדרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהם, והא דרב נחמן מטעמא דרי נתן הוא וכדמוכח בפרק כל שעה (פסחים ל, ב) בפלוגתא דבעל חוב למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא הוא גובה, וכיון דאלו מגבינא לכו ארעא דינא דבעל חוב דאבוכון עלה, הכי נמי מגבינא לבעל חוב דאבוכון ארעא מחמת חוב זה שהייתי חייב לאביכם, דמה לי אי מגבינא לכו או לדידיה, דכי היכי דמשתעבדא לכו משתעבדנא לדידיה. ולא תימה דהא לאו בדידיה תליא מילתא אי אית ליה זוזי למיגבי ארעא ליתומים וכדמוכח לעיל בפרק הכותב (פו, א), דהיינו בעלמא, אבל במקום פסידא דידיה תקינו שיהא יכול לפרעו בקרקע וכדאמר רבא בסמוך ואי פקח שמעון מגביה ליה ארעא ניהלייהו, אלמא דברשותיה הוא, ואלו אגבי להו ארעא הדר בעל חוב דאבוהון עלה, הכי נמי אפשר ליה לאגבווי לבעל חוב דאבוהון מחמת חוב אבוהון מדרבי נתן, ונמצא פוטר עצמו בהכי מן היתומים, אבל השתא דפייסיה בזוזי לא עבד ולא כלום דהא אפילו מטלטלי דידיהו לבעל

חוב לא משתעבדי, וכענין זה מצאתיה לרב מורי ר"ש נ"ר (חי' וידל קרשקש).

דף צד - ב

הנהו תרי שטרי דאתו לקמיה דרב יוסף חד הוה כתוב בחמשא בניסן וחד הוה כתוב ביה בניסן סתמא וכו'. וכתב הרשב"א יש מי שאומר דמי שמכר לשנים ולאחד פירש בשטר בכ"ה בניסן ולשני כתב בניסן סתמא, אין בעל חוב יכול לטרוף מאחד מהם, וכל אחד מהם יכול לדחותו אצל השני לומר הנחתי לך מקום לגבות הימנו, ואינו דאם כן כל אדם יהו עושין כן ויערימו להפסיד מבעל חוב בכענין זה, אלא מהאי דכתב בניסן סתמא גבי. וטעמא דמלתא משום דשדות דשניהם משועבדים לבעל חוב אלא שהתקינו להם חכמים שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, אם כן עליו לברר שהוא משועבד במקום בני חורין ועליו הראיה, הילכך זה שהוא סתם ידו על התחתונה כך נראה לי טעם הענין עכ"ל (ר"ן על הרי"ף מ"מ הל' מלוה ולוה פ"כ ה"ה).

דף צה - ב

אמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום. ואם תאמר במקום פסידא דאחרים למה לא עשאוהו כדורש, כמו שעשאוהו במקום פסידא דאלמנה כדאיתא בסוף פרק יש נוחלין (קלט, ב). ויש לומר דכיון דאשה לאינסובי קיימא, והאי נותן מידע ידע דברוב המקומות עשאוהו רבנן לבעל כלוקח, ואפילו הכי לא פירש אחריך ליקני בעל לא ליקני, שמע מינה דאחריך שלא במקום בעל קאמר, הא במקום בעל לא ליקני (ר"ן על הרי"ף בשם הרשב"א).

פרק אלמנה ניזונת

דף צו - א

אמר רבא לא אמרן אלא למפרע אבל להבא יש לה. ירושלמי (ה"ב) ר' חייא אמר בשלא לותה אבל לותה גובה למפרע אפילו ג' שנים בשאין בידה משכון, היה בידה משכון אפילו לא לותה גובה, כלומר כשתפסה משכון תוך שלש שנים אבל לאחר שלש שנים מדין מחילה נגעו בה ואין תפיסתה כלום (מ"מ הל' אישות פי"ח הכ"ו בשם ח"י הרשב"א).

דף צו - ב

תא שמע דתני לוי כל זמן שלא ניסת על היתומים להביא ראייה. כתב הרמב"ם (הל' אישות פי"א הכ"ז) או תשבע שבועת היסת ותיטול. וכתב הרשב"א ז"ל דאפשר שזו מהסכמת הגאונים ז"ל שהסכימו דכל שאינו טוען בגופו של דבר אף על פי שהוא תפוס בידו כגון משכון אינו נאמן עליו אלא בשבועה כעין שבועת הנוטלין, וגם זו אינה מוחזקת בגופן של נכסים שיהא לה חלק בגופן אלא מחמת שעבוד, ולפיכך אינה נוטלת אלא בשבועה (ר"ן על הרי"ף).

ר' יוסי אומר מוכרת ונותנת סתם ובכך כחה יפה. וקשה לרבנו דהיאך יכולה היא למכור סתם והיאך בית דין נזקקין לה, שהרי היא צריכה בית דין הדיוטות, ועד שתאמר למה היא צריכה היאך נזקקין לה ועוד דהא כל שהיא תובעת למזונות אינה יכולה למכור אלא לששה חדשים ולוקח מפרנס אחד לשלשה יום (להלן ז, א). וממנה יודע אם למזונות מכרה או לכתובה. ותירץ דכשתובעת בבית דין סתם נזקקין לה ומוכרים לפחות עד כדי ששה חדשים, שהרי יש לה על אותם נכסים חיוב מזונות ושעבוד כתובה, ויעמדו המעות ביד הלוקח ומפרנסים אותה אחד לשלושים יום, ולבסוף הרשות בידה לומר למה היא נוטלת, רצתה בכתובתה נוטלתן רצתה למזונות נוטלתן (תלמיד הרשב"א בשטמ"ק, שיטה להר"ן).

דף צז - ב

איכא בינייהו גרושה למאן דאמר משום חינא גרושה נמי בעיא חן, למאן דאמר לפי שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין גרושה לא איפכת ליה. ולא איפסיקא הכא אי כרבנן אי כעולא אי כרב יהודה. וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא כעולא דאמר משום חינא ואפילו גרושה מוכרת שלא בבית דין. דרב יהודה אזיל לטעמיה דאמר משמיה דרב אסי בריש פרק שום היתומים (ערכין כב, א) דאין נזקקין לנכסי יתומין אלא אם כן רבית אוכלת בהן, דלית ליה לר' יהודה טעמא דחינא, ואנן קיימא לן כר' יוחנן דאמר התם ולכתובת אשה משום חינא וכעובדא דמרימר דהתם דאגבי כתובה לגרושה מנכסי דיתמי ואתקיפו עלה מהא דאמר רב יהודה אמר רב אסי דאין נזקקין אלא אם כן היתה רבית אוכלת בהן ואמרינן ואפילו ר' יוחנן לא אמר אלא באלמנה דקא מפסדא מזונא אבל גרושה לא ואהדר להו אנן לההיא דר' יוחנן משום חינא מתני לה (ר"ן על הר"ף).

מתני': נתנה כתובתה לאחר וכו' לא תמכור השאר אלא בבית דין. מדקתני נתנה לאחר משמע דדוקא לאחר, אבל מחלתן ליורשין יש לה מזונות והכי איתא בירושלמי (בפרקין ה"ב) דגרסינן התם רב יהודה בשם שמואל אלמנה שמחלה כתובתה ליורשים יש לה מזונות כו' עד לא דיידן שהפסידתה כתובתה אלא שתבריחנה ממזונותיה. אבל הרשב"א ז"ל

כתב דלפום גמריין לא משמע הכי דלקמן בפרק הנושא (קד, ב) אמריין בעובדא דרב חייא אריכא דאמרה ליה הב לי מזוני ואמר לה לא מזוני אית לך ולא כתובה אית לך, והתם מתורת מחילת כתובתה אתיין עלה דכיון שלא הזכירה תוך עשרים וחמש שנה מחלה אותה. אלמא דמוחלת כתובתה ליורשים אין לה מזונות (ר"ן על הרי"ף, ובשיטה להר"ן בל"א).

דף צח - א

מוכרת שלא בבית דין צריכה שבועה או אין צריכה שבועה. הרשב"א ז"ל הקשה על פירוש הרמב"ן דהא דקתני (ערכין כא, ב) שום היתומים שלשים יום ושל הקדש ששים יום ומכריזין בבקר ובערב, הא אוקימנא לה בדוכתה לכתובה, וכדתנן בהדיא כדי לאשה בכתובתה ולבעל חובו בחובו. ואם כדברי הרב ז"ל לעולם אין מכריזין לכתובה, דמכי תבעה בבית דין הפסידה מזונותיה ונחוש לה. ופירש הוא ז"ל, דמוכרת בין למזונות בין לכתובה, ובלא בית דין דנקט, בית דין מומחין קאמר, והיינו טעמא דאסיקנא דצריכה שבועה ואינה צריכה הכרזה, משום דבית דין הדיוטות אינם צריכים אלא לשום לה בלבד ומוסרין בידה למכור, והיא הולכת וחוקרת ומדקדקת בממכרה, דשבח הוא לה שתשביח בנכסי יתומים, הילכך צריכה שבועה שלא מכרה ביותר ואינה צריכה הכרזה, דחקירתה ודקדוקה דמקדקת במכירה הויא כהכרזה. אבל בשמוכרת בבית דין מומחין, הם הם המוכרים ולא היא, והילכך לעולם אין מוכרין בלא הכרזה, ומכאן יצא לנו דין זה (כן כתב תלמיד הרשב"א ז"ל בשטמ"ק).

מאן שם לך. כלומר מי מכרו לך לפי שהיא שלוחם למכור אבל לדידה מי מכרו. ומכאן נראה שאין השליח יכול לקנות לעצמו אפילו באותן דמים שהרשוהו הבעלים למכרו, לפי שהוא עושהו שליח להקנות הקרקע ללוקח, אבל לעצמו איננו יכול לזכותו ולקנותו דאין אדם מקנה לעצמו, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות לרשות, וזה לא יצא מרשותו שהוא במקום בעלים עומד (שו"ת הרא"ש כלל קה ס"י ב: מצאתי כתוב בשם

דף צט - א

לא ניחא לי דליפוש שטרי עלואי. יש מי שפירש שגנאי הוא לי שאמכור היום ואחזור ואמכור למחר. ורבנו נר"ו פירש: דלאו דוקא קאמר משום רבוי שטרות, אלא משום שדרך בני אדם להקפיד כשהשליח עובר על דעתו ומגרע שליחותו, ומקפידין נמי ברבוי השטרות ונקט חדא מינייהו, והיינו דמייתנין עלה הא דמעילה. ולא דוקא כשאמר לו לעשות דבר פלוני והוא עבר על דבריו, אלא הוא הדין עשה מעצמו, כל שעשה דבר שרוב העולם מקפידים בו הויא קפידא, והיינו דמייתנין הכא ולזה במנה, דהתם לא אמרו לה היתומים שתמכור כור או כורים אלא שהיא מכרה מעצמה, והוא ענין שבני אדם מקפידין (תלמיד הרשב"א בשטמ"ק).

דף ק - ב

לא רישא וסיפא בדאכרוז ולא קשיא כאן בדברים שמכריזים עליהם כאן בדברים שאין מכריזים עליהם. פירשה הרשב"א ז"ל: דרישא בדברים שאין מכריזין הילכך אף על גב דאכריזו לא מהניא להו הכרזה וסיפא בדברים שמכריזים עליהם ומהניא להו הכרזה. וכן לאידך אוקימתא כולה מתניתין בדאכרוז ורישא בשעה שאין מכריזין או במקום שאין מכריזין, וכי אכרוז לא מהני, וסיפא בשעה ובמקום שמכריזין ולפיכך מהניא הכרזה משום כח בית דין עד פלגא (שטמ"ק).

דף קא - ב

מתני': הנושא את האשה ופסק עמה שיהא זן את בתה חמש שנים חייב לזונה חמש שנים. וכתב הרשב"א שאף על פי שהתנה סתם ולא פירש מתי, מסתברא דחייב לזונה ה' שנים ראשונות דחזקה דעתם על הראשונות. וכן מצאתי מפורש בירושלמי (ה"א) תנא זנה ה' שנים הראשונים בין ביוקר בין בזול. היה ביוקר והוזלו, אם הוא גורם נותן ביוקר, ואם היא גרמה נותן בזול היה בזול והוקרו בין שהוא גרם בין שהיא גרמה נותן בזול, הדא היא הבת לא עולה ולא יורדת עכ"ל (ר"ן על הרי"ף מ"מ הל' אישות פכ"ג הי"ז).

נשאת לאחר וכו' אחד זנה ואחד נותן לה דמי מזונות. הרשב"א ז"ל ירושלמי (ה"א) הדא אמרה ומעשה ידיה של בעלה. אמר רבי יוסה הדא אמרה הפוסק לזון כלתו מעשה ידיה של בנו. הוא רוצה שתבא אצלו והיא אינה רוצה הדין עמה, דתנין והם נותנים לה דמי מזונות. ומסתברא דאין נותנין לה לפי ברכת בית אלא נותנין לה כל מזונותיה משלם וכו'. והוא הדין לפוסק סתם לחבירו שהוא חייב לזונו במקום שהוא במזונות שלמים ולא לפי ברכת הבית אלא משלם עכ"ל (מ"מ הל' אישות פכ"ג הי"ח).

עוד כתב: שאם מתה הבת תוך זמן זה אין לה מזונות כלל שלא נתחייב אלא לזונה לא ליורשיה ולא דמיא לנשאת, דבת איתזוני היא ואלו רצתה מוחלת לזה ומקבלת מזה. והכין איתא בירושלמי (שם) חלתה כמי שנשאת מתה כבר מתה עכ"ל (מגיד משנה הל' אישות פכ"ג הי"ח).

הפקחין היו כותבין שאהא זן את בתך חמש שנים כל זמן שאת עמי. וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא שאם גרשה והחזירה כבר נתבטל תנאו ואף על פי שהחזירה אין לה עליו מזונות, שאין בלשון הזה אלא כל זמן שאת עמי מנשואין אלו כדתניא (ב"ב סג, א) בן לוי שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם אמר לו כל זמן ששדה זו בידך מכרו לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום. אלמא כל זמן שהוא בידך מקנין ראשון קאמר, הכא נמי מנשואין הראשונים קאמר. ומפורש מצאתי כן בירושלמי דגרסינן התם (ה"ב) כל זמן שאת עמי מתה אינה עמו נתגרשה והחזירה מ"ד לכתובה אבל לא לתנאי הכי נמי, מ"ד בין לכתובה בין לתנאי הכי נמי. כלומר לרב הונא דאמר בשלהי הכותב (לעיל צ, א) גבי מתניתין דקטן שהשיאו אביו וקיימה, ע"מ כתובתה הראשונה קיימה, לא שאנו אלא מנה מאתיים אבל תוספת אין לה, הוא הדין לגרשה ואח"כ החזירה דעל מנת כתובתה הראשונה החזירה אבל לא לתוספת ולא לתנאין, ולר"י דאמר התם אפי' תוספת יש לה הכא נמי גרשה והחזירה יש לה תוספת ותנאין הראשונים שעל דעת כולם החזירה וקיימא לן כרב הונא דהא איתותב ר"י ע"כ לשונו (ר"ן על הרי"ף ריטב"א).

ומורי הרשב"א היה למד מן הירושלמי הזה, שאם הסכימו צבור עם אדם אחד שיפטרו אותו ממס זמן קצוב כדי שיבא לדור אצלם או משום הנאה אחרת שעושה להם, שאם מת בנתים חייבים יורשים לפרוע מס על אותן נכסים (ריטב"א).

איתמר האומר לחבירו וכו', רבי יוחנן אמר חייב וכו'. לאו למימרא כשבא עכשיו להתחייב לו כגון שאמר אתם עידי שאני חייב לו מנה, דהא לכולי עלמא אינו חייב, דבדברים בעלמא אינו מתחייב אלא בקנין או בשטר. תדע לך, הרי ערב אינו מתחייב אלא בקנין או במעות, וכדאמרינן במציעא (צד, א) גבי מתנה שומר חנם להיות כשואל, דאקשינן בדברים, ופרקינן בקנין, אי נמי בההיא הנאה דקא מהימן גמר ומשעבד נפשיה. ובפרק הזהב (שם נח, א) גבי שומר קרקעות אמרינן הכא במאי עסקינן כשקנו מידו. אלא הכא שבא להודות שהלוהו והכי פירושא, אי דאמר להו אתם עידי שהלוני מאי טעמא דמאן דאמר פטור, דהתנן בסנהדרין (כט, א) עד שיאמרו בפנינו הודה לו, אלמא הודה בפני עדים חייב, אי דלא אמר להו אתם עידי מאי טעמא דרבי יוחנן מחייב, דהא מצי אמר ליה משטה הייתי בך.

ודחינן, לעולם דלא אמר להו אתם עידי. ולא בהודה לו קיימינן, אלא כשמחייב לו בשטר, וכגון שבעל השטר עצמו הודה לו שלא הלוהו מעולם, אלא שזה כתב לו בשטר (כתב) שהוא חייב לו מנה, רבי יוחנן אמר חייב אלימא מילתא דשטרא כמאן דאמר ליה אתם עידי, כלומר, הרי זה חייב בשטר זה כאלו הודה לו בפני עדים שהיה חייב לו. וריש לקיש אומר פטור, לא אלימא מילתא דשטרא, כלומר, כתב ידו של אדם, ואפילו החתים עליו עדים אין כחו של שטר יפה לחייב ולשעבד מי שבא להתחייב עכשיו במה שלא היה חייב מכבר. תדע לך, דחתימת עדים אינה מעלה ולא מורדת בדבר זה, מדמוקמינן פלוגתייהו דרבנן וכן ננס דבסמוך (קב), בערב היוצא לאחר חיתום בשכתב בכתב ידו או שהחתים עליו עדים, ואפילו הכי קאמר בן ננס דאפילו מבני חרי לא גבי, והרבה פירושים נאמרו בשמועה זו והוא הנכון. אלא שקצת קשה לרבנו נר"ו לישנא דגמרא דקאמר לעולם, דמהאי לישנא משמע דאמר אי דקסלקא דעתין מעיקרא כשבא להודות פליגי, קא הדר, ואם לפירושו לא הוה ליה למימר לעולם אלא והכא בשכותב לו בשטר מנה אני חייב לך פלוני. ועוד, מאי קאמר אלימא מילתא דשטרא כמאן דאמר להו אתם עידי, דלא שייכי כלל, דעידי חיוב לחוד ועידי שטר לחוד, ואם לדמיון בעלמא לומר כמו שזה קיים כך ענין זה קיים, לא הוה ליה למימר כמאן דאמר אתם עידי, דענין אחר דומה לו, טפי הוה מצי למימר כגון אלימא מילתא דשטרא כמאן דקנו מיניה, ועוד היכי סבירא ליה לריש לקיש דלא אלימא מילתא דשטרא, דהא תנן (קדושין כו, א) נכסים שיש להם אחריות נקנין בשטר, ותניא כתב לו על הנייר או על החרס שדי מכורה לך או שדי נתונה לך קנה. בזו יש לומר דשטרא אקנויי מקנה ואלימא מילתיה, אבל שעבודי לא משעבד, ואחריות שבו אפילו בשטר מתנה משום דשייך כשטרא מעליא, וכענין שאמרו שאני התם דשייך נפשיה בשעבודא דאורייתא (תלמידי הרשב"א בשם רבן מובא בשטמ"ק).

והכא במאי עסקינן דא"ל חייב אני לך מנה בשטר. [פרש"י שמסר לו שטר בפנינו וכתוב בו אני חייב לך מנה, מהני לר' יוחנן מדין הודאה ואף על גב דלא אמר אתם עידי דאלימא מילתא דשטרא] אבל כשלא מסרו בפני עדים, וזה טוען שלא נתחייב לו ולא הודה לו מעולם, אלא שכתב כעין מזכרת או עפ"י ע"א שהיה רוצה לחתום בו וכעין טופס דשטר בעלמא היה אומר רבנו נר"ו בשם רבותיו ז"ל דלא מהני כיון דלא חתם לא בתחלה ולא בסוף ואף על פי שנתקיים בבית דין שזה כתב ידו (עפ"י הריטב"א קב, א).

דף קב - ב

אימר צררי אתפסינהו. הקשה הרשב"א ז"ל היכי אמרינן סתמא דאין הבנות ניזונות מן המשועבדין ומשמע אפילו קטנות, והא בקטנה ליכא למיחש לצררי, ובפרק שני דייני גזירות (להלן קז, א) אמרינן איכא בינייהו קטנה וספקה, כלומר דלמאן דאמר משום צררי ליכא, וגבי ממאנת אמרינן נמי התם (קז, ב) למאי נוחש לה אי משום צררי, צררי לקטנה לא מתפיס, ויש לומר דהיינו באשתו, אבל בתו כיון דמקרבא דעתיה לגבי ברתיה, ועוד דבתנאי בית דין קא אכלה, אף על גב דקטנה היא חיישינן לצררי (ר"ן על הרי"ף).

דף קג - א

מתני': ונותנין לה מדור לפי כבודה. וכתב הרשב"א ז"ל נראה לי ממתניתין דאין משתמשת בכל הבתים עם היורשים ביחד, אלא מייחדין לה מדור אחד לפי כבודה בבית בעלה, ובאם לא כן מאי קאמר נותנין לה מדור לפי כבודה, הא במדור כולו היא משתמשת והא דתניא משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, לאפוקי שאינם יכולים לדחותה מן המדור ולשכור לה אחר והיינו דמייתי ראייה מדכתב לה ואת תהא יתבא בביתי, דאלמא עיקרא דברייתא לומר שאינם יכולים לדחותה לגמרי מאותו מדור. והראיה עוד מדקתני משתמשת בכרים וכסתות ובכלי כסף ובכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה, דודאי לאו בכולן קאמר, אלא נותנין לה מהם לפי כבודה ירושלמי (בפרקין ה"ג): דרה בבתים כשם שהיתה דרה בהם ובעלה במדינת הים ומשתמשת בכלי זהב ובכלי כסף כשם שהיתה משתמשת ובעלה נתון במדינת הים (אורחות חיים הל' כתובות דף צט ד"ה אלמנה, ר"ן על הרי"ף לעיל נד, א).

נמי אין משביעין אותה. ותדע לך דהא מקשינן ליה לשמואל ממתניתין ומוקי לה בששמעו בו שמת, וכיון שכן לדידיה אלמנה אין צריכה שבועה בתחלה כחנן דאמר תשבע בסוף, ונהי דלא קיימא לן כשמואל ומתניתין אפילו בלא שמעו בו שמת, מכל מקום שמעינן מינה דשמואל סבר דאלמנה אינה צריכה שבועה, ובהא ליכא מאן דפליג עלה. והכי נמי מוכח בגיטין פרק השולח (לה, א) וכדכתיב שם בס"ד רבנו נ"ר (ח"י וידל קרשקש).

דף קז - ב

טעמא דמיאנה הא לא מיאנה יהבינן לה. ואי קשיא לך ומאי קושיא, דילמא הכי קאמר ממאנת אין לה מזונות בשלותה ואכלה אף על פי שבא הבעל והודה שלא הניח לה מזונות, הא לא מיאנה יהבינן לה היכא שהודה הבעל שלא הניח לה מזונות. ואיכא למימר דאין הכי נמי דהוה יכול לשנויי ליה הכי, אלא דעדיפא מינה שני ליה דאפילו למאי דקא סלקא דעתך דהיכא שלא בא עסקינן, אפילו הכי היכא שלא מיאנה יהבינן לה, משום דהכא ליכא למיחש לצררי ולא למעשה ידיה. הרב מורי ר"ש נ"ר (וידל קרשקש).

[מתני':] מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר איבד מעותיו. דוקא במפרש דמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא נותן לה, דבכי האי גונא אמר חנן דפטור, אבל פרנס סתם חוזר וגובה, לפי שכל המפרנס סתם אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלוואה, ונמצא שהיא חייבת לו וגובה ממנה והיא גובה מבעלה, והביא ראייה מיורד לתוך שדהו של חברו ונטעה שלא ברשות דחייב בעל השדה לשלם (ב"מ קא, א) ולא כל הימנו שיאמר במתנה נתת לי. ועוד מדגרסינן בירושלמי בפרק איזהו נשך (ה"א) חד בר נש אישאול לחבריה דינרים אשרותיה גן ביתיה, אמר ליה הב לי דינרי, אמר ליה הב לי אגר ביתי, אתא עובדא קומי ר' בא ומריקו ליה. והכא ודאי בשהעמידו בתוך ביתו סתם מיירי ולא שהעמידו בפירוש בשכר, שאם כן לא הוה אמר ליה אידך הב לי דינרי דהוה פרע ליה מה שהתנה עמו לתת לו בשכירותו אלמא

המשרה חבירו בתוך ביתו סתם לא למתנה איכוון אלא לשכירות וכיון
שכן המפרנס אשת חבירו סתם חוזר וגובה ממנו (שו"ת הריב"ש החדשות
סי' יט).

דף קח - ב

מתני': הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל וכו'. [הקשו הראשונים
למה אין כופין לאב לתת מה שפסק דהא דברים הנקנין באמירה מדרב
גידל] והרשב"א כתב דמתניתין איירי כשאין בית דין יורדין לנכסיו, כגון
שהלך למדינת הים ואין כאן נכסים שלו, אבל יש לו נכסים בית דין יורדין
לנכסיו ונותנין לזה לפי שהם דברים הנקנים באמירה (שטמ"ק).

דף קט - א

כופין אותו למאן כו', אדרבה איפכא כו'. כלומר, יותר היה לנו לכופו
בבתו גדולה שפסקה לפניו ותנאה תנאי ושתק מקטנה שאין בדבריה
כלום (רשב"א בשטמ"ק).

דף קט - ב

האי מאן דמוקי אפוטרופוס וכו'. ואם תאמר אמאי לא טעין אביי כד
בשבילם, דהא קיימא לן דטענין ליתמי כל מאי דהוי מצי טעין אבוהון.

ויש לומר דבמקום אפוטרופוס שמינהו אבי יתומים אין בית דין טוענין בשבילם עד שיראו אם יטעון האפוטרופוס ברי בשם המיתנא. ומשום הכי אמר ליה אביי זיל הב ליה מיהא תלם אחד לראות אם אמר טענה זו בשמא או על דרך האמת ששמע כן מפי האב. ומיהו אם היה טוען בשמא אפילו לא טעין האפוטרופוס טענת חזר ולקחה היה אביי טוען אותה בשביל היתומים. וכן הדין בלוקח דקיימא לן (ב"ב כג, א) טוענין ללוקח, שאין טוענין לו עד שיראו בית דין אם יטעון בברי מה שיטעון או לאו (חי' וידל קרשקש על הרי"ף ר"ן על הרי"ף ושטמ"ק בשם הרשב"א).

ב' דברים שאמר חנן הלכה כיוצא בו. הרשב"א פירש כיוצא בו דחנן פורע חובו של חברו שלא מדעתו, וכיוצא בו דאדמון טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן. ואם תאמר, כיוצא בו דחנן למאי אצטריך, דהשתא אחד פרנס את אשתו דאיכא למימר שלא על דעת שתהא אשתו מתה ברעב אמרת פטור, פורע חובו של חברו שלא מדעתו דאיכא למימר מפיס הוינא ביה ומחיל לי לא כל שכן דפטור. איכא למימר, משום דבעי למימר כיוצא בו דאדמון אמר נמי כיוצא בו דחנן (שטמ"ק).

ההיא דעשאה סימן לאחר. פירש רש"י ז"ל: והשדה ביד מי שנעשית סימן לו והאפוטרופוס עורר עליה, וכל עצמו של מחזיק אינו בא אלא מחמת הודאתו של זה שעשאה לו סימן, כי אין לו עדי חזקה ולא טענה אחרת, והאפוטרופא יש לו עדים שהיתה של עורר, הילכך יכול לומר תלם אחד עשיתי לך וחזרתי ולקחתיו ממך שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואין מחוור פירושו כאן, דלא אמרינן הפה שאסר וכו' אלא תוך כדי דבור (לעיל כב, א) והכא לאחר זמן רב של ערעור הוא טוען חזרתי ולקחתיו ממך שגם המערער והאפוטרופוס טוען. ועוד שהוא בא בטענת שמא. על כן נראה שהשדה דהכא כשהשדה ביד האפוטרופוס, וזה שנעשית לו סימן בא להוציאה ממנו מחמת הודאתו של בעל השדה (שנעשית) [שעשאה] סימן לו. ומשום הכי אמר ליה אביי דכיון שהקרקע בידו דשפיר טעין דחזר ולקחה ממנו. דאלו היה אביהם קיים היה יכול לטעון כן, ודוקא כשהחזיקו בה ג' שנים ודר בה האב יום אחד בדין חזקה, מיהו בטענת תלם אחד עשיתי לך אי אפשר היה לטעון כן ליתומים אפילו במוחזקת ביד אחרים. וכן כתב הראב"ד דכיון שאין להם למחזיקים עידי חזקה וכל עצמם אינם באים אלא מכח הודאתו של זה, אין בלשון מצר זה כל השדה אלא אפשר שעשה לו תלם אחד ואותו הוא המצר שעשה לו, ודוקא תלם בת תשעה קבין שזה הוא השעור של שדה, כי המוכר לחברו שדה סתם לא קנה אלא שדה בת תשעה קבין (ב"ב יא, ב). אבל רבנו חננאל

אומר דאינו נאמן לעולם בטענת תלם אחד אלא במוחזקת בידו, אבל ביד אחרים אינו נאמן, דכיון שהיתה בידם והוא ערער עליה ואחר כך עשאה סימן לו, הרי הוא כמודה בערעורו שאינו ערעור דאם לא כן היה לו לפרש מצד התלם (שטמ"ק בשם רשב"א).

דף קי - א

אדמון סבר איבעי לך לממסר מודעא. כלומר, אם אמת שמכרת לי כדי למשכנו היה לך להודיע לעדים ולהוציא עצמך מתורת עני מוכר קרעותיו, ורבנן סברי חברך כו'. ויש לומר דהתם שאני, דחשיבא ליה לאדמון טענת ראשון קשה ממני ומי יוכל לדון עם שתקיף ממנו, והלכך אלו היה המערער מוסר מודעא זה לא היה מוכר אותה ונמצא זה מפסיד לגמרי, אבל הכא הרי אינו יכול זה לאבד זכותו, דכיון ששטרו בידו ועדיין לא ידע אם יטמין מעותיו אם לאו, היה לו לימנע מלמסור מודעא משום חשש רחוק כזה, ורבנן סברי להו להפך, דהתם כיון שיש לו עדים שהשדה שלו היא אינו יכול להפסידו לגמרי, אבל אם היה מוסר מודעא יודע הדבר ויטמין זה מעותיו ויאבד את חובו לגמרי, הלכך מקח היה שלא הודיע לשום אדם (רשב"א בשטמ"ק).

מתני': שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה וכו' וחכמים אומרים זה גובה שטר חובו וזה גובה שטר חובו. זה מחלוקת חכמים ואדמון פרק אחרון דכתובות (דף קי) ופסק כחכמים ומ"מ כתבו המפרשים ז"ל שאם המקום הוא שנותנין המעות ואחר כך כותבין השטר והגיע זמן מלוה ראשונה קודם מלוה שניה יכול הלה לומר היה לך ליפרע כשלוית ממני ואפילו יש לאחד עידית ובינונית ולאחד זיבורית והרי זה כדין שיתבאר לפנינו בשהלה מוציא שמכר לו את השדה כך כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. (מגיד משנה הלכות מלוה ולוה פכ"ד ה"י).

איתמר שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה רב נחמן אמר זה גובה וזה גובה. והקשה הרשב"א ז"ל אמאי אמר רב נחמן זה גובה וזה גובה לימא בעל בינונית לבעל זיבורית אני פורע אותך בחוב שאתה חייב לי. ותיירץ דמהא שמעינן דשטרי לאו בר גוביינא הוא דמילי נינהו, ואף על גב דמילי

דמזדבני בפריטי נינהו, מכל מקום לאו בני גוביינא דבי דינא נינהו, ומשום הכי לא מצי אידך למימר ליה שקיל [שטרך] כנגד חובך דלאו בר גוביינא הוא. ובית דין גם כן אין יכולין להגבות מלוה שיש לו ללוה אצל אחרים בחוב שיש לו עליו מתורת גוביינא, אלא דלכי מטי זימניה מוציאין מזה ונותנין לזה מדרי' נתן. ומשום הכי תנן בפרק החובל (פט, א) דאשה שחבלה באחרים פטורה, ופרכינן התם דתזבין לכתובתה בטובת הנאה ותיתיב ליה, ומפרקינן דכל לגבי בעל ודאי מחלה, ואטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן, ואם איתא דשטרות בני גוביינא דבי דינא נינהו, יגבה בית דין שעבוד כתובתה לנחבל ויזכה בו מדאורייתא ושוב אין לחוש למחילה וכדברי הרי"ף במוכר שטר חוב וחזר ומחלו וכמו שכתבתי בפרק הכותב אלא ודאי אין בית דין יכולין לעשות גוביינא בשטרות (רי"ן על הרי"ף).

דכולי עלמא עידית ועידית וכו' ודאי הפוכי מטרותא הוא. וכתב ר"ש נ"ר דאית להו לתרווייהו עדית ועדית בינונית ובינונית דאמרינן דזה עומד בשלו וזה עומד בשלו, אם עמד אחד מהם ומכר חובו, לוקח גבי ליה מיניה, ואיהו גבי שטר חוביה מבעל חוב דידיה, דהשתא ליכא למימר אפוכי מטרותא למה לי. ואי לית ליה נכסי לבעל חוב דידיה ואגבי ליה הלה ארעא ללוקח, ומלוה דידיה מלוה בשטר והיא מוקדמת, הדר גבי ליה מיניה, דלא עדיף מיתמי דאמרינן (לעיל צב, א) שאם גבו קרקע בחוב אבוהון שבעל חוב חוזר וגובה מהן מדרי' נתן, והא להא דמיא. ואי אגבי ליה מטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי. מיהו אי כתב ליה מטלטלי אגב מקרקעי, דינייהו כקרקע והדר גבי להו מיניה מן הקרקע (ח"י וידל קרשקש).

וכתב הרשב"א ז"ל שאם מת אחד מהם אפילו הניח יתומים קטנים שאינן בני גוביינא עד שיגדלו, זה עומד בתוך שלו וזה עומד בתוך שלו כיון דתפס תפס (מ"מ מלוה ולוה פכ"ד ה"י).

לא צריכא דאית ליה למר עדית ובינונית. ואיכא למידק לרב נחמן אמאי לא אמרינן כיון דתפיס עכשיו בעל בינונית בבינונית דלא מפקינן מיניה, כי היכי דאמרי לגיבוי יתמי לקמן דהיכא דתפס תפס. תירץ הראב"ד בשאני הכא דאגביה ליה בעל זיבורית לבינונית דידיה שוב אינה ראויה לו לפי שהיא חוזרת לזה לעדית לרב נחמן דסבר בשלו הן שמין, הילכך אף על גב דתפס מפקינן מיניה דהא לאו בדינא מתפיס לה. אבל התם שאני דתפיס ליה מחיי אביהן ואביהן כבר היה חייב לו מן הבינונית, ומן

הדין היה לו לעמוד זה בשלו וזה בשלו הילכך אף השתא דנפלו קמי יתמי
בדין תפיס ואמרינן קם דינא (רשב"א בשטמ"ק).

דף קי - ב

ואימא נסכא וכו'. והרשב"א כתב מגבהו מה שירצה פחות שבמטבעות,
ואימא נסכא, כלומר יתן לו פחות שבמשקלות דהיינו חב"ה אודני חב"ה
הכל לפי שקלי המקום. **דכתיב ביה מטבע**. כלומר מאה כסף של מטבע
(בשטמ"ק).

הדרן עלך פרק שני דייני

סליקא מסכת כתובות וה' יראנו בתורתנו נפלאות אמן כן יהי רצון